

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİM DALI

**GÜNÜMÜZ TÜRK BASININDA
GAZETECİLER BAĞLAMINDA SÖYLEŞİLERİN
NİTEL BİR DEĞERLENDİRMESİ**

Doktora Tezi

SEDEF KABAŞ

İstanbul, 2007

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİM DALI

**GÜNÜMÜZ TÜRK BASININDA
GAZETECİLER BAĞLAMINDA SÖYLEŞİLERİN
NİTEL BİR DEĞERLENDİRMESİ**

Doktora Tezi

SEDEF KABAŞ

Danışman: Prof. Dr. YASEMİN GİRİTLİ İNCEOĞLU

İstanbul, 2007

ÖNSÖZ

1997 yılından beri çeşitli televizyon kanallarında hazırlayıp sunduğum haber programlarında, söyleşi/röportaj yaparak sürdürdüğüm gazetecilik mesleğimi, teorik bilgiler ile zenginleştirmek amacıyla 2002 yılında doktora yapmaya karar verdim. Yoğun iş tempoma rağmen, böyle bir adım atmam konusunda Kültür Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Öğretim Üyesi sayın hocam Prof. Dr. Ersan İlal'in teşviki büyük rol oynamıştır.

Neredeyse üzerine bir sene düşünüp, farklı okumalar yaparak seçmeye çalıştığım tez konumun belirlenmesinde Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi sevgili tez danışmanım Prof. Dr. Yasemin Giritli Inceoğlu'nun katkısı hayat kurtarıcı nitelikte olmuştur. Onun tavsiyeleri ışığında tezin konusu, çerçevesi ve yönü belirginlik kazanmıştır.

Marmara Üniversitesi Halkla İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi değerli hocam Prof. Dr. Alaeddin Asna ile yaptığım verimli görüşmeler sonrasında tezin çalışma kapsamı, bir başka değerli hocam olan Marmara Üniversitesi Genel Gazetecilik Bölüm Başkanı Prof. Dr. Şengül Özerkan ile yaşadığım yoğun fikir alışverişi sonrasında ise tezde kullandığım yöntem belirlenmiş ve bu çalışmanın bilimselliği güçlendirilmiştir.

Tezin içerdiği amaç, yöntem, kapsam, içerik ve sonuç kadar anlatım ve üslup açısından da okunur değerde olmasına özen göstermemi sağlayan Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi değerli hocam ve meslektaşım sayın Prof. Dr. Haluk Şahin'in olumlu eleştirileri büyük cesaret vermiştir.

Bu çalışmanın önemli bir bölümünü oluşturan saha araştırması değerli meslektaşlarımdan zaman ayırması, yüz yüze görüşmeyi kabul etmesi ve her sorumu samimi şekilde yanıtlaması sayesinde gerçekleştirilebilmiştir. Arayıp, konuşmak istediğim hiçbir gazeteci böyle bir çalışmaya katkı sağlama konusunda olumsuz yanıt vermemiştir.

Bu tezin yön duygusu kazanmasında TRT Haber Merkezi muhabirlerinden sevgili Dr. Engin Başçı'nın görüşleri, zengin bir kaynak taraması ile detaylandırılması konusunda TRT Haber Merkezi yapımcılarından sevgili Kemal Aslan'ın önerileri ve tezin bilimsel bir bütünlük içinde yazımı konusunda Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi sevgili Dr. Atilla Özsever'in eleştirileri büyük katkı sağlamıştır.

Hepsine gönülden teşekkür ederim.

İstanbul, 10 Haziran 2007

Sedef Kabaş

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ	i
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1

1. GAZETECİNİN EN TEMEL SİLAHI: SORU SORMAK

1.1. Söyleşi ve Röportaj Nedir?.....	14
1.1.1.Söyleşinin Tanımı.....	15
1.1.2.Röportajın Tanımı.....	18
1.1.3.Söyleşi ve Röportaj Farkı.....	25
1.2.Söyleşi Çeşitleri.....	32
1.2.1.İçerik Olarak Söyleşi Çeşitleri.....	33
1.2.1.1.Konuya Odaklı Söyleşi.....	33
1.2.1.1.1.Sıcak Haber için Yapılan Söyleşiler.....	34
1.2.1.1.2.Soruşturmacı Gazetecilik için Yapılan Söyleşiler	34
1.2.1.1.3.Renkli Haber (Feature-story) için Yapılan Söyleşiler.....	34
1.2.1.2.Kişiyeye Odaklı Söyleşi.....	35
1.2.2.Biçim Olarak Söyleşi Çeşitleri.....	36
1.2.2.1.Yüz Yüze Söyleşi.....	37
1.2.2.2.Telefon Söyleşisi.....	37
1.2.2.3.İnternet Söyleşisi.....	37
1.2.2.4.Panel Söyleşisi.....	38
1.2.2.5.Basın Odası Söyleşisi.....	38
1.2.2.6. Basın Toplantısı.....	38
1.2.2.7.Sokak Söyleşisi.....	39
1.3.Röportaj Çeşitleri.....	39

1.3.1.Portre Röportajı.....	39
1.3.2.Konu/Haber Röportajı.....	40
1.3.3.Gezi/İzlenim Röportajı.....	41
1.4. Dünyada ve Türkiye’de Soru Sormanın Tarihsel Gelişimi.....	42
1.4.1.Dünya Basınında Röportaj ve Söyleşi.....	42
1.4.2.Türk Basınında Röportaj ve Söyleşi.....	50
1.4.3.Türk Basınında Kaybolan Röportaj Geleneği ve Söyleşilerde Yaşanan Dönüşüm.....	60
1.5.Gazete, Radyo ve Televizyon Söyleşilerinin Temel Özellikleri.....	66
1.5.1.Gazete ve Gazete Söyleşisinin Özellikleri.....	67
1.5.2.Radyo ve Radyo Söyleşisinin Özellikleri.....	70
1.5.3.Televizyon ve Televizyon Söyleşisinin Özellikleri.....	72
1.6. Etkili Bir Gazete Söyleşinin Aşamaları.....	79
1.6.1.Söyleşinin Amacı ve Önemi.....	80
1.6.2.Söyleşinin Konu/Konuk Seçimi.....	85
1.6.2.1.Söyleşi Yapan Gazetecinin Özgürlük Alanı.....	86
1.6.2.2.Kimler Söyleşi Konuğu Olur?.....	88
1.6.2.3.Hangi Olaylar Söyleşi Konusu Olur?.....	94
1.6.3.Kaynak ile Görüşme.....	97
1.6.3.1.Kaynağa Ulaşma.....	99
1.6.3.2.Kaynağı İkna Etme.....	102
1.6.3.3.Söyleşi için Mekân ve Zaman Seçimi.....	106
1.6.4.Söyleşiye Hazırlık.....	109
1.6.4.1.Araştırma.....	111
1.6.4.2.Söyleşinin Yapılandırılması.....	114
1.6.4.3.Soruların Hazırlanması.....	117
1.6.5.Söyleşi Süreci.....	119
1.6.5.1.Karşılaşma ve İlk İzlenim.....	119
1.6.5.2.İlişki-Mesafe Dengesi ve Nesnellik.....	124
1.6.5.3.Soru Sorma Yöntemleri.....	128
1.6.5.3.1.Biçimsel Olarak Soru Tipleri.....	129
1.6.5.3.1.1.Kapalı Uçlu Sorular.....	129

1.6.5.3.1.2.Açık Uçlu Sorular.....	130
1.6.5.3.2.İşlevsel Olarak Soru Tipleri.....	131
1.6.5.3.2.1.İlk Sorular.....	131
1.6.5.3.2.2.Rahatlatıcı/Teşvik Edici Sorular.....	132
1.6.5.3.2.3.Birbirini Takip Eden Sorular....	133
1.6.5.3.2.4.Kritik/Zor Sorular.....	134
1.6.5.3.2.5.Kışkırtıcı Sorular.....	137
1.6.5.3.2.6.Örnekler/Açıklamalar İsteyen Sorular.....	137
1.6.5.3.2.7.Yönlendirici Sorular.....	138
1.6.5.3.2.8.Önyargılar Barındıran Sorular...	139
1.6.5.3.2.9.Kısa/Basit Sorular.....	139
1.6.5.3.2.10.Sorulmaması Gereken Sorular	140
1.6.5.4.Etkili Dinleme.....	142
1.6.5.5.Gözlem.....	146
1.6.5.6.Haber Kaynağı Kişilerin Tutumu.....	151
1.6.5.7.Söyleşi Süresi.....	154
1.6.5.8.Söyleşiyi Bitirmek.....	155
1.6.6.Fotoğraf	157
1.6.6.1. Basında Fotoğrafın Gelişimi.....	158
1.6.6.2. Fotoğrafın Önemi.....	158
1.6.6.3. Görsel Anlatım.....	160
1.6.6.4. Fotoğrafta Kurgu.....	161
1.6.6.5. Söyleşide Fotoğraf.....	162
1.6.7.Söyleşi Sonrası.....	164
1.6.7.1.Söyleşide Kurgu.....	165
1.6.7.2.Söyleşi Sonrası Müdahale.....	168
1.6.8. Söyleşi Etiği.....	170
1.6.8.1.Gazetecinin Kimliğini Saklaması.....	170
1.6.8.2.Söyleşinin Amacını Gizleme.....	171
1.6.8.3.Doğruya Ulaşmak Adına ‘Yalan Söyleme’.....	171
1.6.8.4.Mahremiyet Sınırlarının İhlali.....	172

1.6.8.5.Yazılmamak Kaydıyla Verilen	
Bilgiler (Off-the-Record).....	172
1.6.8.6.Zaafılar Üzerinden Söyleşi Yapma.....	174
1.6.8.7.Para Karşılığı Söyleşi.....	174

2. TÜRK BASININDA KİM, KİME, NEYİ, NE ZAMAN, NEREDE, NASIL VE NEDEN SORUYOR?

2.1.Türk Basınında Kimler Söyleşi Yapıyor?.....	178
2.2.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazeteciler Yaptıkları İş Nasıl Tanımlıyorlar?.....	181
2.3.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazeteciler Neden Söyleşi Yapıyorlar? Söyleşilerinin Amacı Nedir?.....	188
2.4.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazetecilerin Hedef Kitlesi Nedir?.....	193
2.5.Türk Basınında Gazetelerin Söyleşiler için Önerdiği Bir Format Var mı? Gazetenin Öncelikli Gündemi ile Söyleşilerin Ters Düştüğü Durumlarda Neler Yaşanıyor?	195
2.6. Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazeteciler Konu ve Konuk Seçimlerinde Ne Kadar Özgürler? Söyleşi Öncesi veya Sonrası Herhangi Bir Müdahale ile Karşılaşıyorlar mı?.....	202
2.7.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazeteciler Konu ve Konuk Seçimlerini Hangi Kriterlere Göre Yapıyorlar?.....	213
2.8.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazeteciler Haber Kaynaklarını Nasıl İkna Ediyorlar?.....	225
2.9.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazeteciler Söyleşi Öncesi Hazırlık Yapıyorlar mı? Söyleşiye Nasıl Hazırlanıyorlar?.....	230
2.10.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazeteciler Söyleşiyi Nerede Yapıyorlar?.....	237
2.11.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazeteciler Söyleşi İçin Hangi Yöntemleri Kullanıyorlar?.....	244
2.12.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazeteciler Söyleşiyi Ne Kadar Sürede Yapıyorlar?.....	254

2.13.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazeteciler Söyleşide Kendi Görüşlerini Yansıtıyorlar mı? Söyleşiye Ne Kadar Dâhil Oluyorlar?.....	256
2.14.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazeteciler Söyleşide Haber Kaynağı ile İlişki-Mesafe Dengesini Nasıl Kuruyorlar?.....	263
2.15.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazeteciler Söyleşi Sırasında Ne Tür Zorluklar Yaşıyorlar?.....	272
2.16.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazeteciler Söyleşiyi Nasıl Kurguluyorlar?.....	281
2.17.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazeteciler Söyleşi için Giriş Yazıyorlar mı, Başlık Atıyorlar mı?.....	292
2.18.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazeteciler için Söyleşide Fotoğraf Ne Kadar Önemli? Fotoğrafı Nasıl Kullanıyorlar?.....	298
2.19.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazeteciler Gazete ile Televizyon Söyleşisi Farkını Nasıl Yorumluyorlar?.....	307
2.20.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazetecilere göre Türkiye'nin Temel Sorunları Neler?.....	316
2.21.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazetecilere göre Türkiye'nin Temel Sorunları Söyleşilere Yansıyor mu?.....	324
2.22.Türk Basınında Söyleşi Yapan Gazeteciler Günümüz Söyleşilerini Nasıl Değerlendiriyorlar?.....	333
SONUÇ	342
KAYNAKÇA	358

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AB Grubu	Üst gelir ve eğitim seviyesine sahip olduğuna inanılan okuyucu/dinleyici/izleyici
ABC	American Broadcasting Company
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
A.İ.T.İ.A.	Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
BBC	British Broadcasting Corporation
BİA	Bağımsız İletişim Açı
BJK	Beşiktaş Jimnastik Kulübü
bkz.	bakınız
CA	California
CBS	Columbia Broadcasting Company
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
cm	santimetre
CNN	Cable News Network
çev.	çeviren
DEP	Demokrasi Partisi
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
Dr.	Doktor
drl.	derleyen
DSP	Demokratik Sol Parti
DYP	Doğru Yol Partisi
Ed.	Editör
Esk.	eski
FB	Fenerbahçe Spor Kulübü
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
G.H. İ.Y.O	Gazetecilik Halkla İlişkiler Yüksek Okulu
hızl.	hazırlayan

IPS	Inter Press Service
Inc.	Incorporation (Anonim)
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
Ltd.	Limited
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MİHA	Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Haber Ajansı
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
M.Ö.	Milattan Önce
NBC	National Broadcasting Company
No	Numara
NTV	Nergis Televizyonu
ÖSYM	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
PBS	Public Broadcasting Service
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
PR	Public Relations
s.	sayfa
SHP	Sosyal Demokrat Halk Partisi
ss.	sayfalar
T.	Türkiye
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TV	Televizyon
t.y.	tarihi yok
Vol.	Volume (Cilt)
vb.	ve benzeri
vs.	vesaire
yy.	yüzyıl
YKY	Yapı Kredi Yayınları
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu

GİRİŞ

On yılı kapsayan bir süre içinde çeşitli televizyon kanallarında gerçekleştirdiğim haber programlarında yaklaşık bin kişi ile söyleşi yaptım*. Edindiğim tecrübeyi, teorik bilgiler ile zenginleştirmek istediğimde, beni şaşırtan bir tablo ile karşılaştım. Türkiye’de, bir kaç çeviri kitabını bir kenara koyacak olursak, röportaj ve söyleşinin ne olduğu, tarihsel gelişimi, haber dünyası içindeki önemi, nasıl yapılması gerektiği, televizyon, radyo ve gazetede aldığı biçim ve içerik değişikliği vb. konuları içeren kapsamlı ve detaylı kaynak kitapların sayısının neredeyse yok denecek kadar az olduğunu tespit ettim¹. Daha ilginç olanı, yabancı kaynak taraması sırasında okuduğum bir makalede de aynı eksikliğe dikkat çekiliyor olmasıydı. “Yok Sayılan Yetenek: Röportaj” başlıklı makalede, iyi muhabirliğin ve yazarlığın temelinde etkili söyleşi yeteneğinin yattığı ancak buna rağmen muhabirlere/ gazetecilere “iyi söyleşi” nasıl yapılır eğitiminin verilmediği belirtiliyordu. Makalenin yazarı Linda Lascola “gazeteciler nasıl soru sorar” konusunu merak edip, Columbia Üniversitesi’nin web sitesini incelediğinde, “söyleşide (news interview) ne sorulur” üzerine çok az sayıda bilgi bulabildiğini, oysa aynı sitede “iş başvurusundaki mülakatta (job interview) ne sorulur” üzerine pek çok kaynak kitabın yazılmış olduğunu hayretle fark ettiğini anlatıyordu. Aynı yazıda Lascola’nın, ‘amazon.com’ üzerinden yaptığı araştırma sonrasında da, haber röportajı/söyleşi üzerine sadece birkaç kitaba rastladığının altı çizilmekteydi². İngilizce kaynak taramasında “news interviewing” (haber söyleşisi) konusunda özellikle meslekten gelen gazetecilerin tecrübeleri ışığında yazılmış çeşitli kitaplar bulmak mümkündür. Ne var ki “iyi röportaj yapmanın püf noktaları” cinsinden el kitapları, gazeteciliğin en temel pratiklerinden biri olan söyleşi için yeterli teorik bilgileri vermekten uzak bulunmaktadır.

* *Portreler*, Olay TV – NTV (1997-2000); *Dönence*, ATV (2000); *Sesli Düşünenler*, TV8 (2001-2003); *Haber Ötesi* – SKYTürk (2003 – 2006).

¹ Marmara Üniversitesi öğretim görevlilerinden Kayıhan Güven’in, röportaj kelimesinin yanlış kullanılması gerçeğinden hareketle “reportage”ın tarihsel gelişimini ortaya koymayı amaçladığı çalışması henüz yayımlanmamıştır. Doç.Dr. Atilla Girgin “*Söyleşi mi, Röportaj mı?*” adlı 2007 yılında yayımlanan kitabında yaşanan kavram kargaşasına işaret etmektedir. Kemal Aslan’ın “*Soru Nasıl Sorulur?*” kitabında ise söyleşi ve röportaj farkına değinilmektedir.

² Bob Steele. “Interviewing: The Ignored Skill”, <http://poynter.org/column.asp>, (14 Haziran 2003).

Gazetecilik faaliyetinin özünde bulunan soru sorma, önemli bir toplumsal yükümlülük taşıyan gazeteci* açısından mesleğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Gazeteci merak eden dolayısıyla soru soran kişidir. “Ne”, “nerede”, “ne zaman”, “nasıl”, “niçin” ve “kim” soruları gazeteciliğin cephanesidir. Bu sorular olmadan gazetecilerin toplumsal sorunlara, yolsuzluklara, haksızlıklara karşı savaşması düşünülemez. Soru sormanın en yaygın ve etkili alanı kabul edebileceğimiz söyleşiler halkı aydınlatma, bilgilendirme ve bilinçlendirme açısından önemli bilgiler sunma işlevine sahiptir. Dolayısıyla söyleşilerin işlev, içerik, biçim ve yöntem açısından incelenmesi, okuyucu üzerinde uyandırdığı etkinin boyutlarının irdelenmesi önemli bilimsel araştırma alanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bugünün okuyucusu, dinleyicisi ya da izleyicisi artık sadece “ne zaman”, “nerede”, “ne” olduğu ile yetinmemekte bunun ötesinde olayın “kim” tarafından, “nasıl” ve “neden” olduğunu merak etmektedir. Bilgiye ulaşmakta zorluk çekmekten ziyade “bilgi sağanağı” altında kalan bireyin, her gün medya kaynaklarından sayısız enformasyonun yayıldığı çağımızın medya ortamında olayları daha iyi anlayabilmesi ve kendisi için faydalı olan bilgiyi ayıklayabilmesi için “neden” ve “nasıl” sorularını sorması gerekmektedir. Bu noktada söyleşiler büyük önem taşımaktadır. Birinci el kaynaklara, olayların içinde yer alan ya da olaylara neden olanlara bizzat sorular sorarak, gelişmelere/yaşananlara dair detaylı bilgi alma şansı veren söyleşiler, kamuoyunu aydınlatıcı bir işlev görmektedir. Haber söyleşileri gazetecilere olayların “kahramanları”na, olayın “neden” ve “nasıl” meydana geldiğini sorma imkânı tanımaktadır. Söyleşi yapan gazeteciler kamuoyunun merak ettiklerini birinci derecedeki haber kaynağı kişi/kişilere sorabilmektedir. Söyleşilerin gazetecilere sağladığı bu avantaj gazetecinin kamuoyu yararı gözetme sorumluluğunu arttırmaktadır.

Gazeteciler “kamunun merak ettiği” ya da “kamunun bilmesi gereken” konuları “kamu adına” soran kişilerdir. Hak ve özgürlüklerin kamu adına koruyucusu

* Türkiye Gazeteciler Cemiyeti’nin (TGC) 1998 yılında hazırladığı *Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi*’nde gazeteci; “Düzenli bir şekilde, günlük yahut süreli, yazılı, görüntülü, sesli, elektronik veya dijital bir basın ve yayın organında; kadrolu, sözleşmeli ya da telif karşılığı, haber alma, işleme, iletilme veya görüş, fikir belirtme görevi üstlenen ve asıl işi ile başlıca geçim kaynağı bu olup çalıştığı işletme ile ilgili yasalar karşısındaki konumu bu tanıma uygun olanlar” şeklinde ifade edilir.

konumunda yer alan gazeteciler, başta siyaset ve ekonomi olmak üzere pek çok alandaki kurum ve kişilerin çalışmalarından, faaliyetlerinden kamuyu bilgilendirmekle sorumludur. Bu noktada toplumun bilmesi gereken gelişmelerin kamuya iletiminde söyleşiler ön plana çıkmaktadır. Gazeteciler, kamu adına olayların nedenini sorgular, nasıl meydana geldiklerini ortaya koyarlar. Halkın gerçekler hakkında bilgi sahibi olmadığı bir demokrasiden bahsedilemez. Söyleşiler bir anlamda kamu yetkililerini kamuya karşı sorumlu kılar. Gazeteci başbakanın karşısına geçip, bizzat soru sorabilir. Kamu adına soru soran gazeteci başbakanın halka karşı sorumluluğunu hatırlatıcı bir rol oynar.

Gazeteciler haber kaynağı kişilere yönelttikleri her soruyu kamu adına sormaktadırlar. Kamu adına soru soran gazetecilerin “Sosyal Sorumluluk Kuramı”, “Gelişme Aracı Kuramı” ve “Katılımcı Demokratik Medya Kuramı” ışığında ne ölçüde kamusal fayda gözettileri; söyleşilerin “kamuoyu oluşturmada”, “suskunluk sarmalının” yaygınlaşmasında, “gündem belirlemede” ve “kamusal alanının” oluşumunda ne derece rol oynadıkları; medyanın yapısal problemlerinin söyleşilerin biçim, yöntem ve içerik açısından ne oranda etkili olduğu incelenmeye değer konulardır.

Sosyal Sorumluluk Kuramı’nın temel prensiplerine göre basın, topluma karşı belirli yükümlülükleri olduğunu kabul etmeli ve bunları yerine getirmelidir. Yükümlülüklerini yerine getirirken, bilgi verme, gerçeğe, doğruya, nesnelliğe ve dengeye özen gösterme gibi standartları dikkate almalıdır. Gazeteciler çoğulcu bir anlayışla hareket etmeli yani basında değişik görüşlere yer vererek, farklı düşünce ve görüşlerin açıklanmasında bir araç olmalıdır³. Bu noktada söyleşilerin hem kamuoyuna bilgi verme hem de farklı düşüncedeki kişilerin seslerini duyurmada ne kadar önemli rol oynadığı dikkate değerdir.

Gelişme Aracı Kuramı’na göre, kitle iletişim araçları, ülkenin potansiyelini harekete geçirmeye yönelik görevler üstlenmeli, ulusal hedeflere ulaşmaya katkı

³ Fred S. Siebert, Theodore Peterson ve Wilbur Schramm, **Four Theories of the Press**, Urbana: University of Illinois Press, 1963.

sağlamalı, toplumsal değerleri korumalı ve geliştirmelidir. Kitle iletişim araçlarında çalışanlar özgürlükleri kadar sorumlulukları olduğunu da bilmelidirler⁴. Gelişme Aracı Kuramı'nın, Türkiye'de özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulandığını söylemek yanlış olmaz. Cumhuriyetin ilke ve inkılâplarının topluma anlatılmasında, ülke kalkınmasına yönelik iktisadi atılımların desteklenmesinde, milli bir kültürün oluşturulmasında ve ulus-devlet modelinin kurumsallaştırılmasında, Türk basını önemli bir rol üstlenir. Bu süreçte, gazeteciler toplumu daha ileriye taşıma misyonu ile hareket ederler. Örneğin, dönemin önde gelen yayınlarından biri olan *Ülkü Dergisi*, özellikle 1940'lı yılların ilk yarısına kadar Kemalist Toplum Modeli'ni yaratmada büyük katkı sağlar. Dergi, dil ve tarih bilincinin geliştirilmesinde, vatandaşlık eğitimi ve kültür çalışmalarının yaygınlaştırılmasında önemli bir alan oluşturur⁵. Gelişme Aracı Kuramı ışığında Türk basınının Türkiye'de demokrasi kültürünün gelişmesi ve toplumsal refahın artması gibi “ulusal hedeflere” ulaşmada toplumsal bir işlev üstlenmesi beklenir. Bu noktada gazete söyleşilerinde yer verilen konu ve konukların seçiminin ne olduğu, olayların ve kişilerin hangi sorular çerçevesinde nasıl yansıtıldığı, halkı bilgilendirmek, eğitmek ve bilinçlendirmek açısından önem taşımaktadır.

Katılımcı Demokratik Medya Kuramı'nın temel prensiplerine göre medyanın var oluş nedeni şirketler ya da müşteriler değil, okuyucular, dinleyiciler, izleyiciler olmalıdır. Yurttaşlar ve azınlık grupları, medyaya erişme ve gereksinimleri doğrultusunda bilgilendirilme hakkına sahiptirler⁶. Kendini ilgilendiren, sorularına yanıt, sorunlarına çözüm arayan ve seçtiği yöneticileri uyaran, harekete geçiren ve onların yapmak zorunda olduğu ve yapmadığı icraatı sorgulayan, takip eden ve bu konuda bilgi verip, fikir soran bir gazetecilik olan yurttaş gazeteciliği ile medya, yurttaşlık bilincinin oluşmasında katkıda bulunur. Halk/yurttaş, medya aracılığıyla katılımcı demokrasinin gereklerinden olan kendi sorunlarına sahip çıkmayı, çözümler üretmeyi, örgütlenmeyi ve özgürce kanaatlerini oluşturup, açıklayabilmeyi öğrenir. Yurttaş gazeteciliği anlayışı, medyanın, hedef kitleyi, reklâm ve ilân verenler için potansiyel müşteri durumuna sokmaktan kaçınıp, kendi kendini yöneten bir toplumda

⁴ Metin Işık, *Dünya ve Türkiye Bağlamında Kitle İletişim Sistemleri*, Konya: Eğitim Kitabevi, 2002, ss. 38–39.

⁵ Firdevs Gümüşoğlu, *Ülkü Dergisi ve Kemalist Toplum*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2005, ss.385–387.

⁶ Işık, s. 42.

rol oynayan gerçek katılımcılar olarak değerlendirmesini sağlamayı hedefler. Bu bağlamda yurttaşlara, gazete sayfalarında, televizyon programlarında, şehir toplantılarında söz hakkı verilmeli, görüşleri alınmalı ve değerlendirilmelidir. Böylece medyada farklı seslerin duyurulmasında işlevsel olan söyleşiler katılımcı demokratik anlayışın yaşama geçirilmesine katkıda bulunur.

Kamuoyunun oluşması, çeşitli duyarlılıktaki insan topluluklarının ortaya çıkmasına, bunların değişen koşul ve olaylara karşı farklı tavır takınmalarına ve her değişikliği ayrıntılı tartışmalarla değerlendirmelerine bağlıdır. Kamuoyu kavramı, “Kamu yaşantısıyla ilgili tartışmalı bir soru karşısında, bu sorunla ilgilenen kişiler grubunun ya da gruplarının taşıdıkları kanaatlerinin anlatımlarıdır. Bu anlatımlar, hem çoğunluk hem de azınlık kanaatlerini içerir” şeklinde tanımlanabilir⁷. Günümüzde kitle iletişim araçlarının kamuoyunu etkileme gücü yadsınamaz bir gerçek olarak kabul edilmektedir. Yapılan çeşitli araştırmalar kitle iletişim araçlarının siyasal bilinci ve kanaatleri oluşturmada etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Genel olaylar hakkında haber vermenin yanı sıra insanların siyasal olaylar hakkında bilgi edinmeleri ve kanaat oluşturabilmeleri için en çok kullanılan kaynak kitle iletişim araçlarıdır⁸. Batı demokrasilerinde kamuoyunun temsilcisi özgür basındır. Basın hem kamuoyu oluşturmada hem de yön verme noktasında önemli bir araç durumundadır. Başka bir ifade ile basın, kamu iradesinin hem ağzı hem kulağıdır. Basın toplumun nabzını tutma noktasında olaylara yaklaşımı ve bunları halka arz etme yönüyle oldukça etkilidir. Dolayısıyla gazetecilerin söyleşi konu ve konuk seçimleri de kamuoyu oluşturmada, belli kanaatlerin ortaya konmasında ve ortaya konan “rol modelleri” üzerinden kamuoyunun yönlendirilmesinde etkili olmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının, okuyucuların ne hakkında düşüneceklerini ve neyi önemli olarak algılayacaklarını etkilemesine gündem belirleme denir⁹. Gündem belirleme, haber medyasının, materyal oluşturmak için belirli konuları düzenli olarak seçerek hangi konuların izleyicinin esas ilgilendiği konu olması gerektiğine karar verme

⁷ Duygu Sezer, **Kamuoyu ve Dış Politika**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1972, s.5.

⁸ Arsev Bektaş, **Kamuoyu İletişim ve Demokrasi**, 2. Basım, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2000, s.117.

⁹ Nejdet Atabek, “Gündem Belirleme Yaklaşımı”, **İÜ İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı 7, 1998, s.171.

sürecini ifade eder¹⁰. Gündem belirleme kuramı, medyanın haberleri sunuş yoluyla, halkın düşündüğü ve konuştuğu konuları belirlediği düşüncesine dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, medyanın gündeme getirdiği konularla, okuyucu ve izleyicilerin bu konulara verdikleri önemlilik sırası arasında doğrusal bir ilişki bulunur. 1968 yılında, Amerika'daki başkanlık kampanyasında gündem oluşturma üzerine ilk sistematik çalışmaları başlatan Maxwell McCombs ve Donald L. Shaw'a göre; izleyiciler kamusal ve diğer konuları kitle iletişim kanalıyla öğrenmekle kalmaz, bir konuya ne kadar önem vereceklerini, kitle iletişim araçlarının bunlara verdiği önemden öğrenirler. Örneğin, kitle iletişim araçları bir kampanya sırasında adayların ne dediğini yansıtırken, hangi konuların daha önemli olduğunu vurgular. Bu şekilde kitle iletişim araçları kampanyanın “gündemi”ni belirler¹¹. Gazeteciler söyleşiler için seçtikleri konu ve konuk seçimleri, hangi konu ve kişiyi nasıl ele aldıkları, hangi soruları, nasıl sordukları ile haber gündemini belirlemede rol oynarlar; söyleşiler için seçilen konu ve kişiler kamuoyu tarafından “daha önemli” olarak algılanır.

Toplumsal kontrolün birey üzerindeki etkisi ve bunun sonucunda bireylerin topluma uyma gerekliliğini hissederek davranması sürecini inceleyen Alman sosyolog Elisabeth Noelle-Neumann “Suskunluk Sarmalı” modelini geliştirmiştir. Bu kurama göre tartışmalı bir sorunda insanlar çoğunlukta olup olmadıklarının kararını vermeye ve sonra da kamuoyunun kendileriyle aynı fikirde olacak şekilde değişip değişmediğine karar vermeye çalışırlar. Birçok insan önemli kamusal konularda yalnızlıkla karşı karşıya gelmemek için başat düşüncenin ne olduğu, hangi görüşlerin güç kazandığı veya hangilerinin güçsüzlüğü hakkında ipuçları edinmek için çevresine bakar. İnsanlar, eğer azınlıkta olduklarını hissederlerse konu hakkında sessiz kalmayı tercih ederler, eğer kamuoyunun kendilerinden farklı yönde değiştiğini fark ederlerse yine sessiz kalırlar. Onlar daha çok sessiz kaldıkça, diğer insanlar belirli bir görüşün temsil edilmediğini daha çok hissederler ve onlar da daha çok sessiz kalırlar. Sonuçta, egemen olarak algılanan görüşler daha da çok güç kazanır ve alternatifler daha da azalır¹².

¹⁰ Graeme Burton, **Görünenden Fazlası, Medya Analizlerine Giriş**, Nefin Dinç (çev.), İstanbul: Alan Yayıncılık, 1995, s.221.

¹¹ Denis Mc Quail ve Sven Windahl, **Kitle İletişim Modelleri**, Konca Yumlu (çev.), Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 1997, s.122.

¹² McQuail ve Windahl, s.135.

Suskunluk Sarmalı Kuramı bağlamında gazetecilerin görev ve sorumlulukları farklı görüş ve düşüncelerin ses bulduğu, tartışıldığı bir medya ortamı yaratmak ve sağlıklı bir kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunmaktır. Bu açıdan gazeteciliğin işlevini incelediğimizde günümüz gazetecilerinin ağırlıklı olarak egemen güç odaklarının sesinin duyurulmasına aracı olduğu, hâkim düşüncelerin daha da güçlenmesine katkı sağladığını söylemek yanlış olmaz. Özellikle tiraj ve reyting kaygısının öncül olduğu bir medya ortamında daha çok okuyucu ve izleyiciye ulaşmak adına çoğunluğun düşünce, inanç ve beğenilerine yönelik haber üretiminin tercih edildiği bir gerçektir. Kamu adına soru soran gazetecilerin kamu kavramını salt ‘çoğunluk’ olarak algılamaması ve toplumun farklı sosyo-ekonomik ve kültürel statüdeki bireyleri de dikkate alarak gerçeklerin ortaya çıkartılması için çaba göstermesi gerekir.

Jürgen Habermas, 19. yüzyılda ticarileşen medyanın kamusal alana müdahalesi ile kamusal alanın tekrar feodalleştiğini, temsili bir niteliğe büründüğünü savunur¹³. “Refah devleti kapitalizmi ve kitle demokrasisi” dediği içinde bulunduğumuz çağdaki medya-belirlenimli kamusal alana dair eleştirilerini Habermas, Frankfurt Okulu’nun öncülerinden Max Horkheimer ve Theodor Adorno’nun kültür endüstrisi analizine dayandırır. Bu analize göre dev şirketler kamusal alana egemen olmakta ve onu akılcı bir tartışma alanından, yönlendirilmiş bir tüketim ve edilgenlik alanına dönüştürmektedir. Bu dönüşümde kamusal alanın temel taşları olan tartışma, görüş alışverişi ve derinlemesine düşünmeden doğan akılcı uzlaşma, yerini reklâmcılık ve politik danışmanlık kuruluşlarının hileleriyle oluşturulan güdümlü tartışma ve yönlendirmelere bırakır¹⁴.

Günümüz medyasının egemen ekonomik ve siyasi güç odakları tarafından yönlendirilmesi sonucu medya, bireyleri kendilerini özgürce ifade edebildikleri, bilinçli fikir tartışmalarında bulunabildikleri ve dolayısıyla bir kamusal alanı oluşturan

¹³ John B. Thompson, **Ideology and the Modern Culture**, Cambridge: Polity Press, 1990, ss. 109–110.

¹⁴ Jürgen Habermas, **Structural Transformation of the Public Sphere**, Cambridge: Massashusetts, MIT Press, 1989, s. 206.

kişilerden ziyade sadık tüketicilere dönüştürmektedir. Basın, önceki yüzyıllardaki gibi birincil bilgi aktarıcı rolünü artık kaybetmiştir. Görsel medyanın ve internetin güç bulduğu bugünkü medya ortamında kamusal alanın oluşumunda basında yer alan gazetecilerin etkisi sınırlı hale gelmiştir. Yine de toplumsal sorumluluk çerçevesinde gazetecilerin görevi, demokrasiyi geliştirme iddialarını yerine getiremeyen ve dolayısıyla Habermas tarafından “yönlendirici medya” (steering media) olarak adlandırılan kapitalist düzen içindeki iletişim ortamına dâhil olmak değil, tam tersine demokratik tartışma ve müzakerelerin yer alabildiği bir kamusal alan yaratma konusunda çalışmaktır. Baskıcı güçlerin müdahale etmediği ve özgür bilgi akışına dayanan bir iletişim ortamından beslenen kamusal alanın önemli yapı taşlarından biri elbette ki kamu adına ve kamunun beklentilerini tatmin edecek şekilde özgürce soru soran gazetecilerdir.

Çalışmanın Amacı

Bu tez çalışması, ilk adımda “söyleşi” ve “röportaj” farkını netleştirme amacını taşımaktadır. Günümüz Türk basınında son yıllarda söyleşiye sıklıkla röportaj dendiği gözlemlenmektedir. Söyleşi en genel ifadesiyle belirli bir haber konusu hakkında, belirli bir haber kaynağı kişi veya kişilerle, belirli bir sürede, kamuoyunu bilgilendirmek için yapılan soru-cevap şeklindeki görüşmedir. Oysa röportaj, soru sorma pratiğini içermekle birlikte daha geniş bir alanı kaplar. Röportaj, inceleme, araştırma, gözlem gerektiren, bir takım gerçekleri ortaya çıkarmayı amaçlayan ve belirli bir üslupta yazılan çok yönlü bir gazeteciliktir. Olayın detaylarına yer verilen, olayın kahramanları ile konuşulan, olayın geçtiği ortamın betimlendiği ve olaya tanıklık eden gazeteci tarafından yazılan röportaj bir anlamda gazetecinin kalemi ile fotoğraf çekmesidir. Bu tez çalışmasında gazeteciliğin bu iki pratiği arasındaki farklar tanım, tarihsel gelişim, yöntem ve biçim açılarından ortaya konmaya çalışılmıştır.

Etkili bir basın söyleşisi için gazetecinin dikkate alması gereken unsurların neler olduğu “söyleşi öncesi”, “söyleşi süreci” ve “söyleşi sonrası” aşamaları halinde ele alınmaktadır. Söyleşi pratiğine yönelik değerlendirmeler, izlenen yöntemler ve yaşanan sorunlar çok sayıda yabancı kaynak taranarak ortaya çıkarılmıştır. Söyleşinin amacı ve

önemi, söyleşi için konu ve konuk seçimi, haber kaynağı ile görüşme, söyleşiye hazırlık, söyleşi sürecinde yaşananlar, karşılaşma ve ilk izlenim, haber kaynağı ile ilişki-mesafe dengesi, nesnellik, soru sorma yöntemleri, etkili dinleme, gözlem, haber kaynağı kişilerin tutumu, söyleşi süresi, söyleşiyi bitirmek, fotoğrafın önemi, söyleşi sonrası kurgu, söyleşi sonrası müdahale ve söyleşi etiği konuları altında etkili bir basın söyleşisi için neler yapılması gerektiği detaylandırılmaktadır.

Bir sonraki adımda Türk basınında söyleşi yapan gazetecilerin bilgi, tecrübe ve görüşleri ışığında mevcut eğilimlerin, yaygın tutumların, düşük ya da yüksek düzeyde kaygı yaratan sorunların neler olduğu tespitine gidilmiştir. Kitle iletişim çağının bir sonucu, olaylar, gazetecilerin beyin süzgecinden ve değerlendirmesinden geçerek kitlelere aktarıldığında haber olabilmektedir¹⁵. Bu yüzden, soru soran konumundaki gazeteci, hangi olayın haber değeri taşıdığına ve hangi sorular çerçevesinde gündeme getirileceğine karar verdiği için “eşik bekçisi” konumunda bulunmaktadır. Bu çalışmada, eşik bekçisi konumundaki gazetecilerin yaş, cinsiyet, eğitim, mesleki deneyim, siyasi eğilim açısından kim olduğu, yaptıkları işi nasıl tanımladıkları, gazetecilik pratiği içinde söyleşi yapmanın sorumluluğunu ne ölçüde yerine getirdikleri, kamu adına soru soran gazetecilerin ne ölçüde kamusal fayda gözettikleri araştırılmıştır. Söyleşilerde ele alınan konuların ve kişilerin Türkiye’nin “gerçek gündemi” ile ne oranda örtüştüğü yine gazetecilerin yanıtları ışığında ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Nihayetinde bu çalışma, sektör içindeki kişilerin bu konudaki pratiklerinden elde edilecek bilgilerin niteliksel bir analiz ile zenginleştirilerek söyleşi üzerine iletişim standartlarını ortaya koyan kapsamlı bir kaynak oluşturma çabasını da geçerli kılmaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Bu tez çalışmasında, dünya ve Türk basınındaki soru sorma geleneği incelenerek öncelikle haber söyleşilerine dair tarihsel bir perspektif ortaya konmaya çalışılmıştır. Ülkemizde “röportaj yapma” ile “söyleşi yapma” pratiğinin iç içe geçmişliğinin

¹⁵ Seyide Parsa, **Televizyon Habercilik ve Kuramları**, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, 1993, s.17.

nedenleri örneklerle ortaya konulmuştur. Özellikle 1980 sonrası Türk basınında yaşanan sosyo-ekonomik değişimler sonrası dönüşen gazeteciliğin söyleşiler üzerine yansımaları incelenmiştir. Televizyon ve radyo söyleşileri yöntem ve içerik farklılığı gösterdiği için bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmış, gazete söyleşileri üzerine odaklanılmıştır. Televizyon söyleşilerinin bu tez çalışmasına dâhil edilmemesinin bir başka önemli nedeni ise tezi yazan kişi olarak son on yıldır bizzat TV söyleşileri yapmış bir gazeteci olmamdır. Her türlü bilimsel çalışmanın gerekliliği olan nesnel yaklaşım ve çalışma evreni ile kurulması gereken mesafeli ilişki böyle bir seçimi zorunlu kılmıştır.

Türk basınında söyleşilerin kimler tarafından, ne zaman, nerede, nasıl ve neden yapıldığına dair nitel bir değerlendirme ortaya koyabilmek için 1980 ila 2005 yılları arasında yayımlanan farklı siyasi eğilimlerdeki ulusal gazeteler taranarak, en az bir yıl süreyle “haftalık” haber söyleşisi yapan gazeteciler belirlenmiştir. Böylece çalışma için “amaçlı örnekleme yöntemi” kullanılmıştır. Patton’a göre amaçlı örneklem, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir¹⁶. Amaçlı örnekleme dâhil olan gazetecilerin pratikte yaptıkları iş; yüz yüze iki kişi arasında, belli bir zaman dilimi içinde, belli bir konu hakkında bilgi almak, doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili bir sorunu çözmek, taraflardan birini daha iyi tanımak ve anlamak amacıyla yapılan görüşmeler şeklinde tanımlanmaktadır. Bu gazeteciler Türk basınında yaptıkları söyleşiler ile tanınan ve söyleşi pratiğine dair deneyim sahibi kişilerdir. Seçilen bu gazetecilere Türk basınında “kimin, kime, neyi, ne zaman, nerede, nasıl ve niçin sorduğu” eksenini çerçevesinde yapılandırılan sorular sorulmuş, söyleşinin pratik çerçevesini ve toplumsal işlevini ortaya koyacak nitelikte yanıtlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Söyleşi yapan gazetecilerin görüşlerinden, deneyimlerinden ve yorumlarından faydalanma yoluna gidilerek, haber söyleşilerine dair içeriden bir bakış ile zenginleştirilmiş bir tablo ortaya konmuştur.

¹⁶ Michael Q. Patton, **How to Use Qualitative Methods in Evaluation**, Newbury Park: Sage Publications, 1987, ss.51–52.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma için “gazetecilik”, “söyleşi”, “röportaj” vb. konuları ele alan yerli ve yabancı kaynaklar; Türk basınında yayımlanmış söyleşiler, röportaj ve söyleşi üzerine süreli yayınlarda çıkmış makaleler, konu hakkında gazetelerde çıkmış köşe yazıları ve ‘online’ kaynaklar incelenmiştir. İkinci el kaynakların yanı sıra bu tez çalışması için Türk basınında söyleşi yapmış yirmi üç gazeteci ile yüz yüze derinlemesine mülakat (in-depth interview) yapılarak ilk ağızdan bilgi toplanmıştır. Bogdan ve Biklen, mülakatı insanların perspektiflerini, deneyimlerini, duygularını ve algılarını ortaya koyan güçlü bir yöntem olarak değerlendirir¹⁷. Patton ise derinlemesine mülakat için “görünenin arkasına bakar, detayları çekip çıkarır ve mülakat yapılan kişinin bakış açısını bütüncül bir anlayışla ortaya koyar” değerlendirmesinde bulunur¹⁸. Bu çalışmada söyleşi yapan gazetecilerle yüz yüze görüşülerek onların söyleşi öncesi konu ve konuk seçimleri, seçimlerinde ne derece özgür oldukları, söyleşiye nasıl hazırlandıkları, söyleşi sırasında ne gibi yöntemler izledikleri, söyleşi yaparken zorlandıkları noktaların neler olduğu, söyleşi sonrasında nasıl bir kurgu yaptıkları vb. konularda bilgi, deneyim ve yorumları alınarak geniş bir veri tabanı oluşturulmuştur. Gazetecilerin kendi kullandıkları sözlerin analizi yapılarak söyleşiye dair gerçeklerin tanımlanması ve anlaşılmasına çalışılmıştır¹⁹.

Bu tezin “çalışma evreni”ni oluşturan Ahmet Tulgar (*Milliyet/ Akşam*), Arda Uskan (*Vatan*), Ayşe Arman (*Hürriyet*), Balçıçek Pamir (*Sabah*), Derya Sazak (*Milliyet*), Elif Ergü (*Sabah/Vatan*), Emin Çölaşan (*Hürriyet/Milliyet*), Halit Kıvanç (*Milliyet*), Hızır Tüzel (*Radikal*), Hülya Ekşigil (*Yeni Binyıl*), İnci Ertuğrul (*Türkiye*), Kürşat Başar (*Yeni Yüzyıl*), Leyla Tavşanoğlu (*Cumhuriyet*), Leyla Umar (*Milliyet/Sabah/Vatan*), Mehmet Barlas (*Milliyet*), Mustafa Karaalioğlu (*Yeni Şafak*), Neşe Düzel (*Hürriyet/Yeni Yüzyıl/Radikal*), Nilgün Cerrahoğlu (*Milliyet*), Nuriye Akman (*Hürriyet/Sabah/Zaman*), Şahin Alpay (*Milliyet*), Yalçın Pekşen (*Cumhuriyet*), Yener Süsoy (*Hürriyet*) ve Zeynep Oral (*Milliyet*) ile yüz yüze derinlemesine mülakat

¹⁷ Robert Bogdan ve Sari Knopp Biklen, **Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods**, Boston: Allyn and Bacon, 1992, s.2.

¹⁸ Patton, s.108.

¹⁹ Bogdan ve Biklen, s. 51.

yapılmıştır. Türk basınında söyleşi yapan gazetecilerin yanı sıra Ara Güler ve Prof. Dr. Suat Gezgin ile söyleşi için fotoğraf çekimi ve seçimi; Yaşar Kemal ve Oktay Verel ile röportaj tanımı ve geleneği; Feridun Andaç ve Nail Güreli ile söyleşinin dönüşen kimliği; Kayıhan Güven ile röportaj-söyleşi farkı hakkında yüz yüze konuşularak, değerlendirmelerine başvurulmuştur.

Çalışma evreni içindeki her kişi ile yüz yüze yapılan görüşme sırasında açık uçlu soruların ağırlıkta olduğu toplam kırk soru sorulmuş; her gazeteciye aynı soruların sorulmasına, çalışmanın tutarlılığı açısından dikkat edilmiştir. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaset/kasetlere kaydedilmiş ve ardından deşifre edilerek kâğıda dökülmüştür. Elde edilen yanıtlar yirmi iki başlık altında gruplandırılmıştır: “Kimler Söyleşi Yapıyor”, “Yaptıkları İş Nasıl Tanınıyorlar”, “Neden Söyleşi Yapıyorlar”, “Hedef Kitleleri Ne”, “Çalıştıkları Gazetelerin Öncelikli Gündemi Söyleşilerini Nasıl Etkiliyor”, “Konu ve Konuk Seçimlerinde Ne Kadar Bağımsızlar”, “Konu ve Konuklarını Hangi Kriterlere Göre Seçiyorlar”, “Haber Kaynaklarını Nasıl İkna Ediyorlar”, “Söyleşi Öncesi Nasıl Hazırlık Yapıyorlar”, “Söyleşiyi Nerede Yapıyorlar”, “Söyleşi İçin Hangi Yöntemleri Kullanıyorlar”, “Söyleşiyi Ne Kadar Sürede Yapıyorlar”, “Söyleşi Yapan Gazeteciler Ne Kadar Nesnel”, “Söyleşide Haber Kaynağı ile İlişki-Mesafe Dengesini Nasıl Kuruyorlar”, “Söyleşi Sırasında Ne Tür Zorluklar Yaşıyorlar”, “Söyleşiyi Nasıl Kurguluyorlar”, “Söyleşiler için Giriş ve Başlık Yazıyorlar mı”, “Söyleşide Fotoğraf Ne Kadar Önemli ve Fotoğrafı Nasıl Kullanıyorlar”, “Gazete/Televizyon Söyleşisi Farkını Nasıl Yorumluyorlar”, “Söyleşi Yapan Gazeteciler Açısından Türkiye’nin Temel Sorunları Neler”, “Söyleşilerinde Türkiye’nin Temel Sorunlarını Yansıtıyorlar mı”, “Günümüz Türk Basınındaki Söyleşileri Nasıl Değerlendiriyorlar”.

Yirmi iki başlık altında toplanan yirmi üç farklı gazetecinin kırk soruya verdiği yanıtlar “niteliksel betimleme” (qualitative description) yöntemine göre değerlendirilmiştir²⁰. Bu yöntemin kullanılmasının nedeni araştırmanın amacına uygun olarak, görüşülen gazetecilerin deneyimlerini keşfe yönelik bir görüşme sürecinin

²⁰ Patton, s. 147.

hedeflenmesidir. Toplanan verilerin orijinal formuna mümkün olduğu kadar sadık kalınarak ve araştırmaya katılan gazetecilerin söylediklerinden doğrudan alıntılar yapılarak yanıtlar değerlendirici bir yaklaşımla okunmuştur²¹. LeCompte ve Preissle, değerlendirici bir yaklaşımla yapılan nitel analizi “yorumlayıcı, özel durumları ortaya çıkarıcı ve sözlerin hangi bağlamda kullanıldığını dikkate” alan bir yöntem olarak değerlendirir.²² Yukarıda belirtilen sorular sonrasında elde edilen yanıtlar niteliksel bir analiz yapılarak söyleşi pratiğinin Türk basınında nasıl yorumlandığı ve uygulandığına dair çıkarımlarda bulunulmuştur. Elde edilen bilgiler ışığında söyleşinin tanımı, söyleşi pratiğine dair eğilimler, sorunlar, yöntem farkları ortaya konmaya çalışılmıştır. Sonuçlar rakamsal değil, “daha az”, “daha çok”, “az” gibi terimlerle belirtilmiş, araştırmada nicelikten çok niteliğe önem verilmiştir²³. Gazeteciler tarafından verilen yanıtların içerdiği bilgiler arka arkaya sıralandığında, günümüz Türk basınında haber söyleşilerine dair genel eğilimlerin neler olduğunun tespiti kolaylık kazanmaktadır. Bu çalışmada herhangi bir gazetecinin yanıtı öznel olarak olumlu ya da olumsuz şekilde yorumlanmamış, elde edilen veriler bir arada değerlendirilerek, gazeteciler perspektifinden söyleşinin pratiğine dair genel bir tablo ortaya çıkarılmış ve ardından bu tablonun derinlemesine ve açıklayıcı analizine yer verilmiştir.

²¹ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 4. Basım, Ankara: Seçkin Yayınları, 2004, s.169.

²² Margaret LeCompte ve Diane Preissle, **Ethnography and Qualitative Design in Educational Research**, 2.Basım, San Diego: Academic Press, 1993, s.330.

²³ Ole Holsti, **Content Analysis For The Social Sciences and Humanities**, London: Addison-Wesley Publishing Company, 1969; Aktaran: Ezel Tavşancıl ve Esra Aslan, **İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri**, İstanbul: Epsilon, s. 25.

1. GAZETECİNİN EN TEMEL SİLAHI: SORU SORMAK

Gerçeği arayan soru sorar. Her soru karanlığa tutulan bir ışıktır. Gazetecilik gerçeği aramak ve ortaya çıkarmak, karanlıkta kalan sorunlara ışık tutarak kamuoyunun gündemine taşımaktır. Bu sorumluluk bilinci ile hareket eden gazetecinin en temel silahı soru sormaktır.

1.1. SÖYLEŞİ VE RÖPORTAJ NEDİR?

“Teknolojideki her yenilik, başka gelişmeleri hazırlıyor, ‘hız’ giderek artıyor. Kablolı kanallar, bilgisayarlar ve uydu aracılığıyla bir enformasyon patlaması yaşanıyor, insanoğlu kendi yarattığı tabloya şaşkınlıkla bakıyor. Değiş yerindeyse, insanoğlu her saniye, cahilliğinin bir alanını daha keşfediyor. Şimdi zihinlerimizde, ‘cevap’tan çok ‘soru’ var. Yeni bin yılın eşiğinde, en fazla merak ettiğimiz soru ise şu: ‘Nereye doğru gidiyoruz?’ Bu soru, insanlık tarihi boyunca, hep soruldu ama bu kadar sıklıkla değil, çünkü bu kadar ‘hız’ hiçbir çağda yoktu. Şimdi kitleler, dünyayı her zamankinden daha fazla anlamak istiyor”²⁴.

Larry King’in, *Geleceğe Dair Konuşmalar* adlı kitabının önsözünde yazdığı bu satırlar hem bugünün dünyasını kavramak, hem de geleceğin dünyasını öngörebilmek için soru sormanın önemine işaret etmektedir. Birey kendi hayatını yakından ilgilendiren gelişmeleri merak eder, içinde yaşadığı topluma, çevreye ve dünyaya dair sorular sorar. Halkın merak ettiklerini, öğrenmek istediklerini veya öğrenmesi gerekenleri, halk adına gazeteciler sorar. Gazetecilerin kamu adına sordukları sorular toplum çıkarlarını gözetir; demokrasi kültürünün, toplumsal refahın ve güven ortamının teminini ve/veya devamını sağlamaya yöneliktir. Biyografiler hazırlamakla dünya çapında ün kazanmış olan Emil Ludwig’in de belirttiği gibi gazetecilik soru sormakla başlayan ve yine soru sormakla biten bir meslektir ve halk için bilinmeyenleri gazeteciler söyleşiler yaparak aydınlığa kavuştururlar²⁵.

²⁴ Larry King, *Geleceğe Dair Konuşmalar: Günümüzün En Provokatif Kişilikleriyle Söyleşiler*, N. Aslı Tekinay (çev.), İstanbul: Borusan, 1999, s. VIII.

²⁵ İlhan Bardakçı, *Gazete Yazı Türleri ve Kompozisyon*, Ankara: Nuray Matbaası, 1970, s. 81.

1.1.1. Söyleşinin Tanımı

Söyleşi, gazetecinin önemli bir silahıdır. Söyleşi, gazeteciye haber kaynaklarına doğrudan sorular sorarak, gerçek ve doğru bilgiye ulaşma fırsatı sunar. En genel ifadesiyle söyleşi, belirli bir haber konusu hakkında, belirli bir haber kaynağı kişi veya kişilerle, belirli bir sürede, kamuoyunu bilgilendirmek için yapılan soru-cevap şeklindeki görüşmedir. Bir haber söyleşisini oluşturan temel unsurlar şöyle sıralanabilir:

- En az iki kişi arasında geçer.
- İki tarafın da konuşmaya aktif katılımını zorunlu kılar.
- Yapılandırılmış bir konuşmadır.
- Belli bir amaca yöneliktir.
- Kamuya aktarılacak üzere yapılır.

Farklı kaynaklardaki mevcut tanımlara bakıldığında söyleşi; iki kişi arasında, belirli bir amacı olan, bilgi almaya dayalı veya dolaylı olarak ilgili bir sorunu çözmeye yönelik ya da taraflardan birini daha iyi tanımayı ve anlamayı amaçlayan bir görüşmedir²⁶. Gerçekler hakkında bilgi toplamak ve herhangi bir konu hakkındaki görüşlerini öğrenmek için haber kaynağı olan kişiye sorular yöneltmektir²⁷. Yayımlamak üzere bir kimsenin bir konu veya mesele hakkındaki görüşlerini almaktır²⁸. Bir gazetecinin haber kaynağıyla yaptığı iş görüşmesi yani haber görüşmesidir²⁹. Canlı sunulduğu takdirde halkın beklentilerine yanıt verebilen, gazeteciliğin renkli haber tekniklerinden birisidir³⁰.

²⁶ Atilla Girgin, **Haber Yazmak**, İstanbul: Der Yayınları, 2002, s. 311.

²⁷ Mustafa Gerçek, “*Radyo ve Televizyonda Mülakat Teknikleri*”, <http://www.byegm.gov.tr/seminerler/konusma8.htm>, (13 Haziran 2000).

²⁸ Ali Kalıpçı: “*Öz ve Biçim Açısından Program Türleri*”, **TRT Yayıncılık ve Haberleşme Dergisi**, Ankara: TRT Yayınları, Sayı: 25, Nisan 1977, s.18.

²⁹ Atilla Girgin, **Haber Yazma Teknikleri: Haberci Adayının El Kitabı**, İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yayınları, 1998, s. 126.

³⁰ Wolf Schneider ve Paul-Josef Raue, **Gazetecinin El Kitabı**, Işık Aygün (çev.), Ankara: Konrad Adenauer Vakfı, 2000, s. 59.

İnsanlar arasında bilgi, fikir ya da deneyim değişimi olan söyleşide gazeteci, görüşmenin olmasını isteyendir ve soruşturmanın seyrini belirleyendir³¹. Söyleşinin; amaçsız, zaman geçirmeye yönelik karşılıklı konuşmadan temel farkı, soru soran ve yanıtlayan kişilerin bulunmasıdır. Söyleşilerde soru soran kişi, söyleşinin merkezindeki kişidir. Söyleşinin başlaması, sürmesi, yönlendirilmesi, bilinmesi gereken her şeyin dinleyici ve izleyicinin anlayacağı biçimde ortaya çıkarılması ve bütün bunların anlamlı bir bütün içerisinde yapılması soru sorana bağlıdır³². Ne var ki, gazetecinin söyleşide üstlendiği bu aktif rol, karşısındakinin görüş ve düşüncelerini yansıtmak işlevinin önüne geçmemelidir. Gazeteci adeta bir tiyatro oyununu sahneye koyan yönetmen konumundadır, haber kaynakları başroldür; senaryo ise ortak yazılır.

Gazeteciliğin vazgeçilmez yöntemlerinden biri olan söyleşinin, gazetecilik terminolojisi içindeki kullanımı ile sözlük anlamı incelenip karşılaştırıldığında dikkati çeken bir eksiklik göze çarpar. Örneğin; Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan sözlüğe göre söyleşi; 1- Arkadaşça, dostça karşılıklı konuşma, hasbıhâl, sohbet. 2- Uluslararası iletişim ağ ortamlarını kullanarak çeşitli yazılımlar aracılığıyla kişilerle karşılıklı olarak yazılı, sesli veya görüntülü görüşme. 3- Bir bilim veya sanat konusunu, konuşmayı andıran biçimde inceleyerek anlatan edebiyat türü, sohbet³³ olarak açıklanmaktadır. *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi* ise söyleşiyi; 1- Bir kurala, belli bir konuya bağlı olmayan karşılıklı konuşma, sohbet; hasbıhâl. 2- Bir kimseyle belli bir konuda ve samimi bir havada yapılan konuşma; sohbet³⁴ olarak tanımlar. Söyleşi kelimesinin *Redhouse Sözlüğü*'ndeki İngilizce karşılığında ise; “chat”, “conversation”³⁵ yazar, yani sohbet etmek, dostça konuşmak.

Söyleşi, yukarıda ele alınan sözlük anlamlarına bakıldığında, haber odaklı, haberci tarafından gerçekleştirilen ve habercilik adına yapılan bir süreci ya da bir eylemi kapsamaktan uzaktır. Kelimenin sözlük anlamları, bir gazetecilik pratiğinden ziyade

³¹ Shirley Biagi, *Interview That Work: A Practical Guide for Journalists*, 2. Basım, Belmont –CA: Wadsworth Publishing, 1992, s. 6.

³² Ragıp Duran, “Bir Propaganda Aracı Olarak Röportaj”, 12 Mayıs 2003, BİA Haber Merkezi, <http://www.bianet.org/2003/05/29/18940.htm>, (7 Eylül 2005).

³³ *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*, 8. Basım, Ankara: 1998, s. 2022.

³⁴ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986, s.10739.

³⁵ *Redhouse Büyük Elsözlüğü (İngilizce-Türkçe, Türkçe-İngilizce)*, 11. Basım, İstanbul: Redhouse Yayınevi, 1997, s. 679.

belli bir çerçeveye oturtulmadan, belli bir hedefe odaklanmadan, daha çok dostça bir havada yapılan sohbeti tanımlamaktadır. Dolayısıyla söyleşinin sözlük tanımları gazetecilik mesleği penceresinden bakıldığında son derece eksik ve yetersizdir.

Söyleşinin “sohbet” ya da “konuşma” olarak tanımlanmasının gazetecilik açısından sakıncaları bulunmaktadır. Zira kamu adına soru soran gazetecilerin kamunun merak ettiklerini ya da öğrenmesi gerekenleri sormak gibi bir hedefi olmalıdır. Gazeteciliğin temel amacı kamuoyunu aydınlatmak ve bilgilendirmek ise söyleşilerin de bu yönde amaç içermesi beklenir. Söyleşi salt sohbet etmek ya da konuşmak değildir. Öte yandan, söyleşilerin belli bir sürede yapılması, basında belli bir genişlikte yer alması ya da televizyonda belli bir sürede yayınlanması gereği dikkate alındığında önceden belirlenen bir çalışma planının ve konuşma sürecini belirleyecek bir çerçevenin tasarlanması da bir zorunluluktur.

Söyleşi yerine kimi zaman “mülakat” sözcüğü kullanılmaktadır. Arapça bir kelime olan mülâkat, karşılıklı buluşmak, görüşmek demektir. Mülâkat için söyleşinin eski dildeki karşılığıdır demek yanlış olmaz. Günümüz gazetecileri tarafından kullanılan söyleşi kavramı, eskiden mülâkat olarak adlandırılmaktaydı. Cevat Fehmi Başkut, *Gazetecilik Dersleri* kitabında “Gazetecinin bir konuda, bilgilenmek için ilgili kişiyle yaptığı görüşme röportaj değil, mülakattır. Mülakat, fikirleri havadis kıymeti arz eden bir kimseyle yapılan konuşmaya denir” demektedir³⁶. Fatih Altaylı da mülakat kelimesinin artık pek kullanılmadığını, onun yerine söyleşi kelimesinin tercih edildiğini belirtir³⁷. Hakkı Devrim’e göre ise mülakat, buluşup yüz yüze konuşma; yani söyleşi demektir³⁸. İlhan Bardakçı da bir kişi ile okuyucunun ilgi duyduğu konularda aydınlatıcı bilgiler verilmesini amaç edinen ve genellikle soru-yanıt şeklinde yazılan yazı türüne mülakat denildiğini yazar³⁹.

³⁶ Cevat Fehmi Başkut, *Gazetecilik Dersleri*, 2. Basım, İstanbul: İ.Ü. İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü Yayınları, 1967, s.150.

³⁷ Fatih Altaylı, “Fatih Altaylı: Başkanın Sevabı ve Günahı”, *Hürriyet*, 27 Nisan 1999.

³⁸ Hakkı Devrim, “Tefrika Mülakatlar Modası”, *Radikal*, 29 Ağustos 2001.

³⁹ Bardakçı, s. 80.

Oya Tokgöz'ün *Temel Gazetecilik* kitabında, mülakat tanımının açıklaması yapılırken aslında söyleşi pratiğinin anlatıldığını görmek mümkündür. Tokgöz'e göre mülakat, gazetecinin bütün hayatı boyunca haber toplamak için başvurduğu yollardan biridir. Bir konunun, haberin aydınlanması, gerekli verilerin toplanması için sorulan sorulara yanıt alınmasıdır. Haber alma yönteminin temelidir. Haber değeri olan kişinin tutumu, durumu ve fikirlerinin, sorulan sorulara verilecek yanıtlarda aydınlığa çıkarılmasıdır. Hedef kitlelerin merak ettiği ve ilgi duyduğu bir konu hakkında, aydınlatıcı bilgi almayı amaçlayan ve belirlenen kişiyle soru-yanıt biçiminde geçen görüşmenin yazıya dökülmesidir⁴⁰.

Bir başka deyişle, söyleşi ve mülakat aynı anlamı içermekte sadece kelimenin eski ve yeni dildeki kullanımı farklılık göstermektedir. Öte yandan, *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi* mülakatı; 1- Karşılıklı görüşme, düşünce alışverişi yapmak için buluşma. 2- İşe alınmak için başvuran bir kimseyi değerlendirmek amacıyla onunla yapılan konuşma, görüşme. 3- *Esk.* Röportaj. 4- Mülakat vermek, belli bir konuda konuşmak, açıklamalarda bulunmak, demeç vermek. // (Bir kimseyle) mülakat yapmak, yayımlanmak amacıyla bir kimsenin herhangi bir konu ya da sorun üzerindeki görüşlerini, düşüncelerini almak⁴¹ şeklinde açıklamaktadır. Mülakatın bu sözlükteki 3. ve 4. tanımlarına bakıldığında, söyleşinin sözlük anlamından farklı olarak gazetecilikteki soru sorma pratiğini daha fazla yansıttığını söylemek mümkündür.

1.1.2. Röportajın Tanımı

Soru-cevap şeklinde yapılan söyleşi günümüz gazeteciliğinde daha çok röportaj olarak adlandırılmaktadır. Oysa röportaj, soru sorma pratiğini içermekle birlikte daha geniş bir alanı kaplar. Röportaj, inceleme, araştırma, gözlem gerektiren, bir takım gerçekleri ortaya çıkarmayı amaçlayan ve belirli bir üslupta yazılan çok yönlü bir gazeteciliktir. Olayın detaylarına yer verilen, olayın kahramanları ile konuşulan, olayın

⁴⁰ Oya Tokgöz, *Temel Gazetecilik*, 4. Basım, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2000, s. 81.

⁴¹ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, s. 8445

geçtiği ortamın betimlendiği ve olaya tanıklık eden gazeteci tarafından yazılan röportaj bir anlamda gazetecinin kalemi ile fotoğraf çekmesidir.

Farklı kaynaklardaki mevcut tanımlara bakıldığında röportaj; bir olayı, bir konuyu okuyucuya, izleyiciye en anlaşılır şekilde, görüyor, duyuyor ve yaşıyormuşçasına anlatma sanatıdır⁴². Soruşturma-araştırma yöntemiyle hazırlanan röportaj⁴³ konusunu kişi, kurum, mekân ya da durumlardan alabilir. Röportajda tanıklık son derece önemlidir. Bu yüzden röportaj için bir olayın yakınına gidilerek olan-bitenin anlatılması, izlenimlerin aktarılması, çevrenin, ortamın betimlenmesi gerekir⁴⁴. Tanıklığa dayalı röportajın işlevi, okurların ulaşamayacakları yerlere ulaşarak, maddi-manevi engelleri aşp, bilinmeyen ve kapalı olanı okura iletme⁴⁵. “Olaylar ve insanlarla temas” olarak değerlendirilen röportaj, sanatsal bir biçimde kurgulanırken, insancıl duygularla bezenir, öznel betimlemelerle renklendirilir.

Röportajın betimlemeler ve derin bir gözlem gücü gerektirdiğini söyleyen Nail Güreli, Hukuk Fakültesi’ni bitirmiş ancak zahirecilik yapan bir kişiyle konuştuğu röportajını nasıl kaleme aldığını şöyle açıklar⁴⁶:

“Adam bir ara çekmecesini çekti, içinden bir kalem aldı; yazmaya başladı. Ben ertesi günkü röportajımda, adamın ne kadar intizamlı olduğunu belirtmek için çekmecesinde ataçların, toplu iğnelerin ayrı gözlerde, damga pullarının bir başka gözde, silginin başka bir yerde, not kâğıtlarının bir yer olduğunu ayrıntılarıyla yazdım. Bu adamın ne kadar dikkatli ve özenli olduğunu belirtiyordu. Söyleşide bunu yapmanıza imkân yok. Ertesi gün adam aradı, ‘Nail Bey, siz fotoğraf mı çektiniz? Bir saniye çekmeceyi çekip kalem aldım; siz çekmecenin her şeyini tasvir etmişsiniz’ dedi. İşte gözlem gücü budur.”

⁴² **Milliyet Sanat Dergisi**, (Röportaj Özel Sayısı), Sayı: 147, Ağustos 1975, s. 4.

⁴³ **Basın Sözlüğü**, İstanbul: İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayını, 1998.

⁴⁴ Atilla Girgin, “Röportaj-Mülakat-Söyleşi” (Bölüm 1), **İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 19, 2004, ss. 40–41.

⁴⁵ Kayıhan Güven (Ed.), **Kes Korkak Araştırma Elini**, İstanbul: İnkılâp, 2003, s. 12

⁴⁶ Atilla Girgin, **Söyleşi mi, Röportaj mı**, İstanbul: Der Yayınları, 2007, ss.273–274.

Röportaj, bir haberin doğal ses ve görüntülerle, olayın kahramanının ses ve görüntüsüyle zenginleştirilerek anlatılmasıdır⁴⁷. Bir başka deyişle röportaj yapacak kişi, her konuyu canlı bir anlatıya dönüştürebilmeli, bakmalı, koku alabilmeli, işitmeli ve tadabilmelidir⁴⁸. Röportaj, bir sorunu, bir olayı ya da izlenimleri saptamak için aklın, gözün ve yüreğin de katılmış olduğu bir süreçtir⁴⁹. Haber değeri taşımak, duygulara yer vermek röportajın oluşumunda en önemli iki etkidir⁵⁰. Gerçeklerin özel yaşantılarla harmanlandığı röportaj, yalın biçimde kaleme alınmış basit haberden daha ayrıntılı ve canlı bir anlatım biçimine sahiptir⁵¹.

Röportajın Tarihi adlı kitabın yazarı John Carey'e göre röportaj, görgü tanıklığı haberciliğidir. Röportaj birinci el kanıttır, bir kimsenin olayla ilk yüzleştiği zamanki kadar tazedir. Görgü tanıklığı haberciliği olan röportaj gazetecinin düşüncelerini, anılarını ve deneyimlerini de içerir; tamamen kişiseldir⁵². Gazeteci, gerçeği anlatır ama gerçeği kendi perspektifinden anlatır. Bu konuda Oktay Verel şu değerlendirmeyi yapar⁵³:

“Röportajda temel, yazarın insanın kendisidir. Orada her şeyi anlatıp, kanaatinizi ortaya koyarsınız. Gözlemlerinizi vardır, duygularınız vardır, refleksleriniz vardır, tarihiniz vardır. Sosyal yapıyla ilgili görüşleriniz vardır. Her şeyi katabilirsiniz. Röportajda hiçbir şekilde objektif kalma diye bir nokta sizi bağlamaz”

Ne var ki, röportaj neyi anlatırsa anlatsın gazetecinin kafasında oluşturduğu bir yaratıya, yani sanal bir gerçekliğe değil, gerçeğe ve sadece gerçeğe yaslanmak zorundadır. Röportaj araştırmayı, incelemeyi, soruşturmayı, gezip görmeyi; bunlara bağlı olarak da ortaya nesnel veriler koymayı gerektirir⁵⁴. Röportaj yazarının araştırma

⁴⁷ Ünal Uyguç ve Ali Genç, **Radio Televizyon Haberciliği**, 2. Basım, İstanbul: Avcıol Basım-Yayın, 1998, s. 199.

⁴⁸ Schneider ve Raue, s. 87

⁴⁹ Mehmet Ünal, **Yaşamın Aynası Fotoğraf**, İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları, 1999, s. 76.

⁵⁰ Didem H. Elbirik, *“Televizyon Haberciliğinde Röportaj”*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994), s. 2.

⁵¹ Hermann Schlapp, **Gazeteciliğe Giriş**, 5. Basım, Işık Aygün (çev.), Ankara: Konrad Adenauer Vakfı, 2002, s. 36.

⁵² Ramona Koval, *“The History of Reportage: Books and Writing”*, 22 Haziran 2003, <http://www.abc.net.au/rn/arts/bwriting/stories/s902685.htm>, (23 Temmuz 2006).

⁵³ Oktay Verel, Kişisel Görüşme, İstanbul: 3 Temmuz 2006.

⁵⁴ Adnan Binyazar, *“Türkiye’de Röportaj’ın Tarihçesi”*, **Milliyet Sanat Dergisi**, (Röportaj Özel Sayısı), Sayı: 147, 29 Ağustos 1975, s. 13.

yapmak için bölgeye gitmesi, orada bir süre yaşaması, gözlem ve deneyim elde etmek için belli bir süre bilgi biriktirmesi söz konusu olabilir. Yaşar Kemal bu konuda şu örnekleri verir ⁵⁵:

“Orman yangınları üzerine bir röportaj yazacaktım. Maraş’tan başladım, orada yanan ormanlarda elli gün geçirdim. Bu konu hakkında ne kadar kitap varsa okudum. Ormanda üç ay, dört ay çalıştım neredeyse... Bir başka röportaj ise şöyle oldu. Trabzon’dan gelen, Sirkeci İskeleyi’ndeki bir vapurda ölü çıkmış, gazeteye haber geldi. Doktor, ‘B vitamini eksikliğinden ölmüşler’ dedi. Bunun üzerine ‘Güverte Yolcuları’ diye bir röportaj yazdım. Bunu yazmak için namusluca yolculuk yaptım. Ne gerekiyorsa aynısını yaptım, mesela ben de bitlendim. Güvertede değil ambarda, atlarla kaldım. Sonuna kadar gitmelisin gerçeği ortaya çıkarmak için. Halkın çektiklerini anlatmak istedim, o gemilerde nasıl gidildiğini anlatmak istedim.”

Ara Güler ise röportaj için ön hazırlık yapılması gerektiğini şu şekilde ifade eder⁵⁶:

“Ben bir röportaja gittiğim zaman önce araştırmasını yaparım. Mesela, ben şimdi Uzakdoğu’da kabilelerin falan röportajını yapıyorum. Yani, böyle ormanların içinde saatlerce, günlerce gidiyorsun, tüm bu zorlukları bileceksin. Oraya varınca, bilmezsen pek çok şeyi çekmeden dönebilirsin, o kadar zahmete, masrafa yazık olur”.

Röportaj aynı zamanda Tanzimat’tan sonraki edebiyatımızda Batı’dan gelen roman, hikâye, tiyatro, deneme, tenkit gibi edebi bir tür olarak da ele alınır⁵⁷. Gazeteciliğin bir dalı olan röportajı edebiyata yakınlaştıran ise gazetecinin gerçekleri aktarma biçimidir. İster yazılı, ister görsel, ister işitsel medyada bir ürünün röportaj diye anılabilmesi için, olup bitenin kuru kuruya aktarımıyla yetinilmemesi, olaya, kişiye egemen olan atmosferin yalın ama eksiksiz aktarılması gerekmektedir. Bir röportaj sesiyle, ruh haliyle, kokusuyla, rengiyle, zamanıyla, diliyle bir bütünlük oluşturmak

⁵⁵ Yaşar Kemal. Kişisel Görüşme, İstanbul: 28 Nisan 2006.

⁵⁶ Sedef Kabaş, **Sesli Düşünenler**, 3. Basım, İstanbul: Doğan Kitap, ss. 60–61.

⁵⁷ Nuri Sağlam, **“Diyorlar ki” Muharriri Çeşmeler Kâşifi İstanbul Seyyahı Ruşen Eşref Ünaydın**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2004, s. 85.

zorundadır. Bu özelliklerinden dolayı röportaj, edebiyat ile yakın bir komşuluk ya da akrabalık bağına sahip olsa bile gazetecilik mesleğinin ayrılmaz bir parçasıdır.

Gazeteci- yazar Aydın Engin henüz yayımlanmamış *Röportaj Seçkisi* adlı derleme kitabında, röportajı; "gazetecilikle edebiyat arasında bir yerde duran bir yazı türü" olarak tanımlamaktadır⁵⁸. Röportajın edebiyatla-gazetecilik arasında duran bir yazı türü olduğunu belirtenler, pek çok büyük romanı "röportaja komşu duran yapıtlar" olarak değerlendirmektedirler. Örneğin, Tolstoy'un *Savaş ve Barış* romanını uzun ve mükemmel bir röportaj olarak göstermektedirler. Alman röportaj kuramcısı Egon Erwin Kisch, seyahatname ve tanıklık sonucu yazılmış haber yazılarının adeta bir bileşimini sunan Honore de Balzac ve Emile Zola'yı, yüzyıllarına göre birer röportaj yazarı gibi anlatır. John Dos Passos, Sinclair Lewis, Truman Capote, John Steinbeck, Ernest Hemingway ve Jack London gibi dünya edebiyatının önde gelen yazarlarının romanlarında röportaj tekniğini kullandıklarına pek çok kaynakta örnekler sıralanarak dikkat çekilmektedir. Bu yazarların eserleri için, "öyküden çok röportaj, edebiyattan çok gazetecilik" tanımı yapılmaktadır. Yaşar Kemal ise 1950'li yıllarda *Cumhuriyet* gazetesi için yaptığı röportajlara dair şu yorumda bulunur⁵⁹ :

"Röportajı nasıl okuturum diye düşünüyordum. Konu birliği yok, sürükleyici bir şey yok. Ne kadar olanağım, ne kadar gücüm, ne kadar yazma tekniğim varsa okutmak için kullanıyordum. Yani roman tekniğini kullanmaya başlamıştım. Örneğin 10–15 cümlelik doğa tasvirleri yapıyordum. Benim Türkçemle bu okunuyordu. Ama şimdi daha iyi bir Türkçem var, ama öyle yapmam, olayı olduğu gibi anlatırım."

Milliyet Sanat dergisi Röportaj Özel Sayısı'nda dönemin röportaj yazarlarına "Röportajın bir tanımını yapar mısınız?" sorusu yöneltildiğinde verilen yanıtlarda röportajın edebiyatla olan yakın ilişkisi vurgulanmıştır. Yılmaz Çetiner, "Bence röportaj roman ve hikâyenin bir başka türüdür. Tek röportaj küçük hikâyeye ise seri röportaja roman diyebiliriz" derken, Yaşar Kemal röportajın gazeteciliğin ana kollarından birisi olduğunu söyledikten sonra "Röportaj bal gibi edebiyattır" yorumunu yapar. Fikret

⁵⁸ Aydın Engin, *Röportaj Seçkisi*, (Yayımlanmamış Eser), (t.y.)

⁵⁹ Oral Çalışlar, "Yaşar Kemal Hakkında: Bir Koca Çınar", *Cumhuriyet* (Dergi Eki), 26 Şubat 1995.

Otyam, “Röportaj, ustasının elinde elbette bir edebiyat dalıdır” yanıtını verirken, Nail Güreli röportajı "Yaşamın bir kesitini edebiyatla belgeleme sanatı” olarak tanımlar. Oktay Verel ise röportaj yazan çoğu yazarın daha sonra romana yöneldiğini söyler⁶⁰:

“Çoğu yazarı röportaj romana götürmüştür çünkü insanları görmüştür, insanları tanımıştır, yöreleri görmüştür, gelenek görenekleri görmüştür ve destanları dinlemiştir. İyi bir röportajcı, iyi bir romancı olabilir. İyi bir romancı da iyi bir röportajcı olabilir. O nedenle röportajcı kişinin kalemi söyleşiden çok daha güçlü olmak mecburiyetindedir. Çünkü betimlemeleri var.”

Bu noktada vurgulanması gereken röportajda gazetecinin doğrudan tanıklık ettiği olaylara dair gözlemlerini okuyucusuna görüyor, duyuyor, yaşıyormuşçasına, öyküsel bir anlatım tadında aktarmasına rağmen gerçeklerden asla kopmaması ve hayal ürünü hiçbir unsura yer vermemesidir. Bu da röportajı edebiyatın türleri olan roman, hikâye ve öykülerden tümüyle ayrı bir yere koyar.

Röportajın gazetecilik ve edebiyat arasındaki sınırdaki konumundan kaynaklanan tartışmalar kadar, fikir birliği oluşturulamamış bir başka durum da röportaj ve söyleşi kavramlarının iç içe geçmişliğidir. İnceleme, araştırma, gözleme dayalı, gazetecinin özgün üslubuyla kaleme alınan ve günümüzde daha çok izlenim ya da gezi yazıları türünde değerlendirilen röportajın, daha çok soru-cevap şeklindeki söyleşi/mülakat yerine kullanımı, kelimenin sözlük tanımlarına da yansımaktadır. Türk Dil Kurumu’nun yayımladığı *Türkçe Sözlük*’te röportajın karşılığı şöyledir: 1. Konusu bir soruşturma, araştırma olan gazete veya dergi yazısı 2. Radyo ve televizyon habercisinin araştırma ve soruşturma sonucunda hazırlamış olduğu program, mülakat⁶¹.

Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi ise röportaj için şöyle bir tanım getirir: 1- Bir gazetecinin olay yerinde saptadığı, resim ya da filmle belgelediği haberler

⁶⁰ Oktay Verel, Kişisel Görüşme, İstanbul: 3 Temmuz 2006.

⁶¹ *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*, ss. 1866–1867.

bütünü. 2- Bir radyo ya da televizyon programının, stüdyo dışında gerçekleştirilen ve halka güncel olaylar, insan etkinlikleri ya da doğa olayları hakkında bilgi vermeyi amaçlayan, ilgili kişilerin görüşlerinin de yer aldığı bölümü. 3- Yayımlamak amacıyla bir kimseyle eylemleri, düşünceleri, tasarıları üzerine yapılan karşılıklı görüşme; mülakat⁶².

Bu kavram karışıklığının yaşanmasında, söyleşi ve röportaj sözcüklerinin yabancı dil çevirilerinin de rol oynamış olduğu gözlenmektedir. İngilizcedeki ‘interview’ sözcüğü yaygın şekilde ‘röportaj’ olarak çevrilse de aslında daha çok soru-cevap yapısına sahip ‘söyleşi’yi işaret etmektedir. Örneğin, Hunt ve Eadie *Interviewing* adlı inceleme kitabında ‘interview’ kavramını bir kişinin diğerine belli bir konuda sorular sorduğu, iki kişi arasında geçen planlı konuşma olarak tanımlar. Yapısal olarak soru soran bu süreci yönlendiren kişidir, ancak konuşmayı daha çok yanıt veren kişi yapar⁶³.

Fransızca’daki ‘entrevue’ ve İngilizce’deki ‘interview’ sözcüklerinin anlamı, iki kişinin birbirlerini görüp konuşmak istemeleridir. Dolayısıyla, bu sözcüklerin ‘röportaj’ yerine ‘söyleşi’ olarak tercüme edilmesi daha doğru olacaktır. Nitekim söyleşi önce tarafların bir araya gelmesi, ikinci olarak konuşmaların kamuya duyurulacak bölümü ve üçüncü olarak bu bölümlerin basılıp yayımlanmış kısımları demektir⁶⁴. Oysa *Redhouse İngilizce-Türkçe Sözlük*’te ‘interview’ için verilen karşılıklar şöyledir: 1- Röportaj yapmak, görüşmek; 2- Görüşme, mülâkat, röportaj⁶⁵. ‘Interview’ sözcüğü için hem ‘röportaj’ hem de ‘mülakat/söyleşi’ karşılıklarının kullanımı, karışıklığa neden olmaktadır. Öte yandan, *Redhouse Türkçe-İngilizce Sözlük*’te ‘röportaj’ için; 1- Reporting. (Haber verme) 2- Set of articles on a topical subject (Belirli bir konu üzerine yazılan makale)⁶⁶ karşılıkları verilir. Yani, röportaj yapmak, soru sormaktan ziyade haber vermek anlamında bir eylemi işaret eder. Türkçedeki röportaj, İngilizcede “feature story” yani “renkli haber” olarak tanımlanabilir, çünkü bu tür “hayatın içinden

⁶² **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, s. 9942.

⁶³ Gary T. Hunt ve William F. Eadie, **Interviewing: A Communication Approach**, New York: CBS College Publishing, 1987, ss. 3–5.

⁶⁴ Schneider ve Raue, s. 55.

⁶⁵ **Redhouse İngilizce-Türkçe Sözlük**, s.517

⁶⁶ **Redhouse Türkçe-İngilizce Sözlük**, s. 961

bir konu ya da kişiyi canlı bir dille anlatan” haberleri tanımlar. “Renkli haber” kişiseldir ve yazan haberinde kendi fikirlerini, kendi öznel üslubu içinde ifade fırsatı bulur.

1.1.3. Söyleşi ve Röportaj Farkı

Röportaj ve söyleşi arasındaki farkı ortaya koyan ve Batı Avrupa'da gazetecilik meslek okullarında sıkça aktarılan bir fıkra vardır⁶⁷:

Yazı İşleri Müdürü, genç gazeteciden, sel baskınına uğramış bölgeye gitmesini ve oradan röportajlar yollamasını ister ve acemi gazeteciye yola çıkarken de uyarır:

— *Ölü sayısı, yıkılan ev sayısı filan gibi ayrıntılarla uğraşma. Onları haber ajansları zaten geçiyor. Bize oradaki havayı, insanların ruh halini ve felaketin acılarını aktar...*

Genç gazeteci olay yerine varır, gözleyeceğini gözler, soracağını sorar, sonra yazmaya başlar:

"... Acılar içindeki kasabadan, akşam karanlığı basarken hala çığlıklar ve feryatlar yükseliyor. İnsanlar yıkıntılar arasında umutsuzca yakınlarını arıyorlar. Tanrı bile yaşanan acıdan etkilenmiş, kasabaya hâkim bir tepenin üstüne oturmuş kederle önünde uzanan tabloya bakıyor..."

Yazı İşleri Müdürü röportajı okur okumaz telefona sarılır ve genç gazeteciye alaylı bir üslupla talimat verir:

— *Sen, sel röportajlarını boş ver, derhal Tanrı ile bir söyleşi yap!*

Söyleşi, sözlü ve yazılı basının sıkça başvurduğu, soru sorma yoluyla kaynak kişiden bilgi, görüş ve düşüncelerini alma yöntemidir. Bir başka deyişle, kişinin tutumunu ve fikirlerini öğrenmek amacıyla sorulan sorular ve alınan yanıtlarla konuyu aydınlığa çıkarmak, söyleşinin özünü oluşturmaktadır. Röportaj ise daha geniş bir anlam taşımakta, içinde söyleşiyi de barındırmaktadır. Oysa söyleşinin kapsamında

⁶⁷ Engin, **Röportaj Seçkisi**, (Yayımlanmamış Eser).

röportaj bulunmamaktadır. Söyleşide mümkün olduğu kadar görüşme yapılan kişi ve konuşulanların dışına çıkılmamakta, özel görüş, duygu ve yorumlara yer verilmemektedir.

Türk basınında röportaj yapan gazeteciler söyleşi ve röportaj farkını şu şekilde dile getirmektedirler:

Ara Güler⁶⁸ : *“Söyleşi, karşılıklı konuşmanın neticesidir. Röportaj ise gidip, gezmek, görmek, belgelemek demektir. Ben Afrodisias’a gittim, Nemrut Dağı’na gittim, bunların resimlerini çektim.”*

Fikret Otyam⁶⁹: *“Bizim anladığımız anlamda gazete röportajcılığı yok. Gidip bir konuyu irdeleyen, onun savaşını açan, sonuç aldirmek için sürdüren bir şey kalmadı artık.”*

Halit Çapın⁷⁰: *“Röportajı toplumun ilgi duyduğu konuları, sorunları, kişileri, yerleri ve olayları tanıtmaya amacıyla ve de içeriğine girerek oluşturulan bir yazı türü olarak tanımlayacağım ben. Bir başka deyişle, bunlarla ilgili gözlemler. Sadece bakarak değil ama... Baktığını görerek kaleme alınan ve doğrudan tanıklık...”*

Hikmet Çetinkaya⁷¹: *“Bugün Türkiye’de röportaj dediğimiz zaman, mülakat anlaşılıyor. Mülakatta siz soru soruyorsunuz karşınızdaki cevap veriyor. Bu röportaj değil, mülakattır. Bugün gazetelere baktığımız zaman röportajcılık yavaş yavaş yok olmuştu; ama son bir iki yıldır yine görüyorum. Milliyet’te Ece Temelkuran var; son iki röportajı Kuzey Irak ve Ermenistan röportajları... Bunlar röportaj, mülakat değil...”*

⁶⁸ Ara Güler, Kişisel Görüşme, İstanbul: 22 Haziran 2006.

⁶⁹ Girgin, *Söyleşi mi, Röportaj mı*, s. 241.

⁷⁰ *Milliyet Sanat Dergisi*, (Röportaj Özel Sayısı), s. 4

⁷¹ Girgin, *Söyleşi mi, Röportaj mı*, s. 249.

Nail Güreli⁷²: “Röportaj başkadır, söyleşi başka. Mesela röportaj yapmak için bir kişi ile konuşmanız gerekmez. Söyleşiler ise insan olmadan yapılamaz. Toplum tarafından bilinen, görüşleri, hayatı merak edilen kişiler söz konusu olduğunda söyleşiler tercih edilir.”

Orhan Erinç⁷³: “Söyleşi ile röportaj aslında çok farklı iki kavram. Söyleşi, karşısındakinin düşüncelerini yansıtmayı amaçlayan veya bazı meslektaşlarımızın uyguladığı biçimde, ‘ifadesini almaya çalışan’ bir gazetecilik uygulaması. Ama röportaj, gazeteciliğin bütün alanlarını, hatta bir ölçüde edebiyatı da kapsayan bir alandır. Röportajda söyleşinin tersine, röportaj yapılan kişinin çevresi de gündeme gelebilir.”

Oktay Verel⁷⁴: “Bugün benim görüşüm röportaj-söyleşi çok iç içe girmeye başladı ki, kişi röportaj yazar gibi söyleşi, söyleşi yapar gibi röportaj yazdığını zannediyor. Bunu kesin kurallarla ayırmak mecburiyetindeyiz. Ya soru-cevap yaparsınız, o bir söyleşidir, ya da röportaj yazarsınız, yani gezersiniz, görürsünüz, sonra da izlenimlerinizi, yorumunuzu, bir üslup içinde kaleme alırsınız. Zaten bugün röportaj artık kesinlikle yok.”

Pınar Türeñç⁷⁵: “Söyleşi mutlaka bir kişiyle olur. Olayın içindeki insanlara soru soracaksınız. Ama bir ağacın da, bir hayvanın da, bir manzaranın da röportajı olur. Yani mutlaka biriyle konuşmanız gerekmez. Oysa röportajda duygularınızı, izlenimlerinizi, gözlemlerinizi aktarmanız gerekir. Röportajın, söyleşiden ayrıldığı nokta öznelliktir.”

Yaşar Kemal⁷⁶: “Benim, Fikret’in (Otyam) yaptığı röportajdır. Bugün röportaj yazan yok. Bazen Ece (Temelkuran) yazıyor. Gerçeğe en yakın anlatan yorumlayan

⁷² Nail Güreli, Kişisel Görüşme, İstanbul: 1 Nisan 2005.

⁷³ Girgin, **Söyleşi mi, Röportaj mı**, s. 309.

⁷⁴ Oktay Verel, Kişisel Görüşme, İstanbul: 3 Temmuz 2006.

⁷⁵ Girgin, **Söyleşi mi, Röportaj mı**, s. 315.

⁷⁶ Yaşar Kemal, Kişisel Görüşme, İstanbul: 28 Nisan 2006.

kişidir röportaj yazarı, bir nevi yaratandır. Bugün bunlar söyleşiler yapıyorlar. Söyleşinin en güzelini de zamanında Abdi İpekçi yapardı. Çok ilginç sorular sorardı.”

Yılmaz Çetiner⁷⁷: *"Röportaj bir olayı, bir konuyu okuyucuya en anlaşılır şekilde hatta ona görüyor, duyuyor, yaşıyormuşcasına yazıyla anlatma sanatıdır. Kişi de anlatılabilir, konuşturulabilir röportajda... Olaylar, konular dile getirilebilir... Bence röportajcılığın sırrı, sadece en iyi dille, en güzel şekilde bir konuyu tanımlamak, anlatabilmek değil, olayı veya konuyu en canlı taraflarıyla okuyucuya gösterebilmektir... "*

Önder Şenyapılı⁷⁸: *"Bir röportaj yazısı, görüşme ya da görüşmeleri de içerir. Ama görüşme türü yani söyleşi kesinlikle röportaj türünü kapsamaz; söyleşi röportajın sadece öğelerinden biridir, röportajın bir parçasıdır. "*

Gündelik dilde sık sık karıştırılsa da, röportaj ve söyleşi/mülakat birbirinden farklı kavramlardır. Söyleşi, "Karşılıklı konuşma, görüşme yapmak" olarak tanımlanır. Röportaj ise konuşmaları aktarmanın yanı sıra ortam, çevre tanımlamalarına ve gazetecinin izlenimlerine de yer verir⁷⁹. Feridun Andaç, "röportajın belgesel niteliği var, tanıklığı var, doğru bilgiyi elde etme özelliği var, araştırmacı yanı var" der ve ikisi arasındaki farkı "röportajda yazanın, söyleşide ise karşı tarafın tanıklığı var. Bence röportaj; çok seslilik, söyleşi; tek seslilik" açıklamasında bulunur⁸⁰.

Aslında röportaj ve söyleşinin kökenleri aynıdır. Röportajda da yanıtlanması gereken sorular vardır, ancak bu yanıtlar tek bir kişinin ya da kaynağın görüşlerini yansıtmakla kalmaz. Yanıtın verilmesi için geniş ve yoğun araştırmalar, gözlemler, soruşturmalar yapılır. Andaç bu konuda şöyle bir örnek verir⁸¹:

⁷⁷ **Milliyet Sanat Dergisi**, (Röportaj Özel Sayısı), s. 4

⁷⁸ Önder Şenyapılı, "Çağdaş Gazetenin Önemli Yazı Türü: Röportaj", **İletişim**, (A.İ.T.İ.A.), G.H. İ.Y.O, Sayı: 2, Ankara: 1981, s.175.

⁷⁹ Girgin, "Röportaj-Mülakat-Söyleşi", s. 24.

⁸⁰ Feridun Andaç, Kişisel Görüşme, İstanbul: 28 Temmuz 2005.

⁸¹ Feridun Andaç, Kişisel Görüşme, İstanbul: 28 Temmuz 2005.

“Ayşe Kulin’le söyleşi yapmak istiyorsanız alırsınız sorularınızı ve karşısına geçip, sorarsınız ama röportaj yapacaksanız bence farklı. Ben Ayşe Kulin’le röportaj yapacak olsam, ilk önce onunla Kürt sorununu işleyen romanını konuşurum, sonra gider Leyla Zana ile konuşurum, sonra gider yayıncısıyla ve okurla konuşurum. Yani çok farklı açılardan hem kişiyi hem konuyu irdeliyorsunuz”.

Söyleşi, sadece canlı varlıklarla yapılırken, bir yaratma olan röportaj canlı cansız tüm varlıklarla yapılabilir. Oktay Verel bu konuda şöyle bir örnek verir⁸²:

“Bir doğa parçası da röportajdır. Diyelim ki Himalayalar’a gittik. Tek bir insan görmedik; ama Himalayalar’ı gördük. Yüksekliğini, tarihini yazarsınız. Hiçbir vatandaşla orada konuşmasanız dahi, Himalayalar kendisini size anlatmaya başlar. Demek ki, bir doğa parçası, tek başına çölde kalmış bir ağaç röportajdır. Tek başına yerde çırpınan bir balık, denizin kenarı bir röportajdır.”

Röportajda, herhangi biriyle görüşme zorunluluğu da yoktur. Hiç görüşme yapmadan da röportaj yazılabilir. Örneğin, Nail Güreli, Necip Fazıl Kısakürek ile söyleşi yapmak üzere çalıştığı kuruma gider, ancak Kısakürek konuşmayı reddeder, hatta kendisini tersler ve kapıyı suratına kapatır. Güreli, bu talihsiz ziyaret sonrası hislerini röportaj tekniği ile kaleme alır. Kısakürek ile tek bir kelime bile konuşmadan yazdığı bu röportaj ile Nail Güreli, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından verilen “Yılın Gazetecisi” (1959) ödülüne layık görülür⁸³.

Röportajda, gazeteci, olayların basit bir çözümlemesini aktarmakla yetinmez; tanıklık yaptığı olguların anlamını ortaya çıkaracak, kendi gözlem ve değerlendirmelerini de katacağı bir metin kaleme alır⁸⁴. Yaşar Kemal röportajdaki tanıklığa dair şöyle bir örnek verir⁸⁵:

⁸² Girgin, *Söyleşi mi, Röportaj mı*, s. 303.

⁸³ Nail Güreli, *Evde Kalmış Kızlar*, 2. Basım, İstanbul: Gür Yayınları, 1982, ss. 147–151.

⁸⁴ Philippe Gaillard, *Gazetecilik*, Mehmet Sami Şakiroğlu (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1991, ss. 57–58.

⁸⁵ Yaşar Kemal, *Kişisel Görüşme*, İstanbul: 28 Nisan 2006.

“Van’a gittim, yeraltında binlerce köy var. İlk defa görüyordum, damlarda çimen var. Birisi bana gösterdi ‘köy şurada’ diye bakıyorum, göremiyorum. Bakıyorum, anlamıyorum. Sonra yakınlaştık bir baktım ki köy toprağın altında. Oturup, bunları yazdım.”

Röportaj, öznel bir gazete yazı türüdür. Öznellik, yazarın röportajında kullanmak üzere, bizzat yaşadığı olaylara ait tanıklıklarını yazdığı bir derlemedir⁸⁶. Soru-cevap şeklinde gelişen söyleşide de gazeteci gözlemlerinden edindiği bilgileri kullanır, ortamı betimler ancak mümkün olduğu sürece övücü, önyargılı, taraflı vb. öznel yorumlarda bulunmaktan sakınır.

Röportaj yazarı, okuyucusunun ilgisini çekmek için süslü bir üslup kullanabildiği ve ayrıntılara girdiği halde, söyleşi, kısa yoldan açık bir anlatımla sadece konuşulanları ortaya koymaya çalışır⁸⁷. Söyleşide gazeteci sorularını hazırlar, onları en anlaşılır şekilde ifade eder ancak sözü fazla uzatmaz. Okuyucu, dinleyici, izleyici söyleşide gazeteciden ziyade karşısındaki kişinin görüşlerini merak eder. Röportajda gazeteci yorumlarını özgürce ifade ederken, söyleşide konu, konuk seçimi ve soruları ile zaten söyleşinin içinde bulunan gazeteci ayrıca yorumlarda bulunmaz.

Röportaj, çoğu zaman bir diyalog biçiminde anlaşılmakta, soru ve yanıtlardan oluşan bir yazı türü sanılmaktadır. Yaşanan bu kavram kargaşasına dair Nail Güreli şu yorumu yapar⁸⁸:

“Son yıllarda eline ses kayıt cihazını (teyp) alıp karşısındakine sorular yönelten, sonra da bunu yazıya döküp ‘soru-yanıt’ kalıbında gazete editörünün önüne koyan pek çok genç (hatta bazen yaşlı) gazeteci ‘röportaj yaptım’ demektedir. Oysa röportaj olayı ve kişiyi anlatırken, yön verme sanatıdır. Röportajı yapan, geride kalır ama bu edilgen bir geride kalış değildir. Bir yönetmen gibi bütün düzeni hazırlar, kotarır sonra da çekilir, okurla olayı ve kişiyi baş başa bırakır.”

⁸⁶ Schneider ve Raue, s. 88.

⁸⁷ A. Rıdvan Bülbül, **Genel Gazetecilik Bilgileri**, Konya: İletişim Kitapları, 2000, s. 129.

⁸⁸ Güreli, s. 9.

Aydın Engin ise röportajı söyleşiden kesin çizgilerle ayırmak gerektiği konusunda ısrar eder ve şu örneği verir⁸⁹ :

“Lokantada ‘Oğlum bana bir patlıcan yemeği getir’ diyene, garson, ‘Silkme mi, oturtma mı, karnıyarık mı, imambayıldı mı, musakka mı istediğini’ sorar. Garsonun dil özenini gazetecilik gibi malzemesi dil olan bir meslekte ısrarla aramak niye abartı olsun?”

Soru-cevap yöntemiyle yapılan söyleşi/mülâkat ile daha çok gezi ve izlenim türündeki yazıları tanımlayan röportaj, birbirinden kesin sınırlarla ayrılmamakla beraber ikisi arasındaki genel yöntem, biçim ve üslup farklılıklarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

- 1- Söyleşinin temelini ‘sorular’ oluştururken, röportaj daha çok ‘tanıklık’tan beslenir.
- 2- Röportaj, söyleşiyi içerir ancak söyleşi tam olarak röportajı ifade etmez. Röportajın içinde soru ve yanıtlar vardır ancak bunun dışında izlenimler, betimlemeler ve öznel bir anlatıma da yer verilir.
- 3- Söyleşi, daha çok bir kişi ile yüz yüze yapılan bir görüşme türü olarak kabul edilir. Röportajda ise ele alınan konuyu detaylı şekilde aktarmak için çoğu zaman birden fazla kişi ile görüşülür.
- 4- Söyleşide mutlaka en az bir kişi ile konuşmak gerekir, aksi takdirde söyleşinin yapılması mümkün olmaz. Oysa röportajda konuşmadan da bir kişinin portresi yazılabilir. Hatta röportaj bir hayvan, bir mekân, bir çiçek vb. üzerine yazılabilir.
- 5- Söyleşide gazeteci mümkün olduğunca geri planda durur. Oysa röportajda gazeteci, duygularını, düşüncelerini ve yorumlarını yansıtmaktan kaçınmaz.
- 6- Söyleşide gerçekçi bir anlatım, röportajda ise öyküsel bir üslup gözlenir.

⁸⁹ Engin, **Röportaj Seçkisi**, (Yayımlanmamış Eser).

7- Söyleşide merkezde konuşulan kişi bulunur, amaç onun görüş ve düşüncelerine geniş şekilde yer vermektir. Röportajda ise merkezde bir öznenin bulunması gerekmez, hatta kimi örneklerde yazarın üslubu ön plana çıkar.

Galat-ı meşhur olarak kabul edilen bir başka yaygın yanlış kullanım ise “röportaj vermek” fiili için geçerlidir. Öncelikle, röportaj verilmez, yapılır. Bir gazeteci biriyle “röportaj yapar”. O “biri” de kendisiyle röportaj yapılındır.

Feridun Andaç ise bir yazısında söyleşi ve röportajın dışında “söyleşim” kavramını kullanır ve şöyle der⁹⁰:

“Kabaş (kitabında) bir araya getirdiği söyleşileri röportaj olarak nitelendirmiş. Buna bir itirazım var, bunların her biri birer ‘söyleşim’. Karşısına aldığı kişi ile salt sorular bağlamında konuşmuyor, bir tür diyalog (söyleşim) kurarak onun yaşama, iş/uğraş, bilgi/becerileri üzerine yeni bir bakışla konuşmasının önünü açıyor. Bu anlamda, hem yazın hem de basın ortamımızda bazı kavramların yeniden düşünülüp biçimlendirilmesi gerektiği kanısındayım.”

1.2. SÖYLEŞİ ÇEŞİTLERİ

Söyleşi çeşitlerini içerik ve biçim olarak ikiye ayırmak mümkündür. İçerik olarak söyleşiler; ‘konu odaklı’ ve ‘kişi odaklı’ olmak üzere kendi arasında ikiye ayrılır. Biçim olarak ise ‘yüz yüze’, ‘telefon’, ‘internet’, ‘panel’, ‘basın odası’, ‘sempozyum/basın toplantısı’ ve ‘sokak’ söyleşileri vardır.

⁹⁰ Feridun Andaç, “*Sedef Kabaş’ın Bakışı*”, **Dünya**, 27 Haziran 2005.

1.2.1. İçerik Olarak Söyleşi Çeşitleri

İçerik olarak söyleşi çeşitleri “konuya odaklı” söyleşiler ve “kişiye odaklı” söyleşiler şeklinde ele almak mümkündür.

1.2.1.1. Konuya Odaklı Söyleşi

Konuya odaklı söyleşilerde aslında yine kişi veya kişilerle konuşulur ancak bu konuşulan kişilerin kim olduğu söylediklerinden daha az önemlidir. Onlarla söyleşi yapılmasının tek nedeni gündemdeki bir konuya açıklık getirecek bilgiye, deneyime, eğitime, uzmanlık alanına sahip olmalarıdır. Clayman ve Heritage özellikle konuya odaklı söyleşilerin kamusal alanın oluşumunda önemli bir rol oynadığını ileri sürerler. Haberciler ile en üst düzey yetkililer arasındaki doğrudan ve halkın önünde gerçekleşen karşılıklı meydan okumaların başlıca alanı olarak konuya odaklı söyleşiler, çağdaş kamusal alanın önemli bir yönünü oluşturur; aynı zamanda sesli/görsel yayıncılığın ve ulusal politikanın durumunun bir göstergesidir⁹¹. Konuya odaklı söyleşiler “sıcak haber”, “araştırmacı gazetecilik” ve “hayatın içinden konular” için yapılır.

1.2.1.1.1. Sıcak Haber için Yapılan Söyleşiler

Sıcak haber için yapılan söyleşiler, günlük haberlerin hazırlanmasında tamamlayıcı rol oynar. Örneğin önemli bir iş merkezinde çıkan yangın sonrası olay mekânına giden gazetecinin oradaki kişilere sorduğu sorulardır. Bu tür söyleşiler konuyu detaylandırmak, aydınlatmak, olayın nedenini ve nasıl olduğunu ortaya koymak ya da konuya farklı açılar kazandırmak için yapılır. Haberi hazırlamak için birden fazla insana soru yöneltilir, “her konuşan kişi habere küçük bir parça katar ya da sadece diğer kaynağın dediğini doğrular⁹². Bu tür söyleşilerde ön hazırlık çoğu zaman söz konusu değildir, söyleşinin en kısa sürede gerçekleştirilmesi gerekir.

⁹¹ Steven Clayman ve John Heritage, *The News Interview*, Cambridge: Cambridge University Press, 2002, ss. 23–24.

⁹² Philip H. Ault ve Edwin Emery, *Reporting the News*, New York: Dodd Mead & Company, 1962, s. 123.

1.2.1.1.2. Soruşturmacı Gazetecilik için Yapılan Söyleşiler

Soruşturmacı habercilik gerçekleri ve nedenleri araştırır. Henüz aydınlatılmamış, tartışmalı olguların peşindedir⁹³. Görüşülen kişiden uzmanı olduğu ya da içinde yer aldığı konu hakkında bilgi almak amacıyla yapılan bu türdeki söyleşiler, öznel değerlendirmeleri sorgular, bir eylemin gerekçelerini araştırır, nedenlerini ve bağlantılarını soruşturur. Bu sayede bilinmeyen bazı olgulara ışık tutar ve kaynağın bu konudaki kişisel görüşlerini öğrenmek ister. Burada amaç, bilirkişilerden ya da görgü tanıklarından bilgi toplayarak gerçekleri açığa çıkarmaktır. Örneğin, Watergate skandalını ortaya çıkaran ABD’li gazeteciler Bob Woodward ve Carl Bernstein konuyla ilgili olarak sayısız kişi ile söyleşi yapmıştır.

1.2.1.1.3. Renkli Haber (Feature-story) için Yapılan Söyleşiler

Hayatın içinden konuları ele alan haberler için birden fazla kişiye sorular sorularak farklı ve ilginç görüşler ortaya konmaya çalışılır. Bu tür söyleşilere davet edilen kişiler yakın zamanların haber konusu olaylarıyla bağlantılıdır; ya baş aktörüdür, ya bilgi sahibi yorumcudur ya da alanının uzmanlarıdır⁹⁴. Livingstone ve Lunt’a göre belirli bir konunun izleyicilerin de katılımıyla ele alındığı tartışma programlarında, sunucu yönelttiği sorular ile renkli haber söyleşisi yapar ve konuşulanların kamusal alanın bir parçası olduğunu ispatlamaya çalışır. “Eğer yurttaşlık demokraside bir rol oynayacaksa, yurttaşların kendi görüşlerini ifade edeceği ve kurulu iktidarı sorgulayacağı kurumsal olarak güvence altına alınmış bir foruma ihtiyaç vardır” diyen Livingstone ve Lunt konuya odaklı tartışma programlarının böyle bir forum oluşturduğunu ileri sürer⁹⁵. Türk medyasında bu türe örnek olarak *Siyaset Meydanı* programı gösterilebilir

⁹³ Schlapp, ss. 41–42.

⁹⁴ Clayman ve Heritage, s. 7.

⁹⁵ Sonia Livingstone ve Peter Lunt, *Talk on Television: Audience Participation and Public Debate*, London-New York: Routledge, 1994, s. 10.

1.2.1.2. Kişiyi Odaklı Söyleşi

Kişiyi odaklı söyleşilerde amaç soru sorulan kişinin yaşamını, yaptıklarını ve/veya fikirlerini gündeme getirmektir. Bu tür söyleşilerin öznesi toplum tarafından merak edilen ünlü kişiler olduğu gibi kimi zamanda tanınmamış ancak yaşamı, yaptıkları ilginç ya da fikirleri farklı, aydınlatıcı olan insanlardır.

Portre, güzel sanatlarda ya da fotoğrafçılıkta bir insanın betimlenmesidir. Gazetecilik dilinde ise portre, bir kişiyi karakteristik özellikleriyle tanıtmaya çalışmaktır. Bir portreyi ortaya koymaya çalışan söyleşilere biyografik söyleşi de denir. Bu tür söyleşiler doğrudan insana, karakterine ve yaşam biçimine yöneliktir. Amaç kişinin verdiği yanıtlar doğrultusunda yaşamındaki dönüm noktalarını, eğilimlerini, hobilerini, zaaflarını, özel yeteneklerini, duygu ve düşüncelerini yansıtmak, sadece dış görünüşünü değil, görünmeyen iç dünyasına ait özelliklerini de tespit etmektir. Başarılı insanlar, ünlü kişiler, bilim adamları, sanatçılar, siyasi parti liderleri veya görüşleri ve yaptıkları nedeniyle haberlere konu olan insanlar bu tür bir söyleşinin konusu olabilirler. Örneğin, dünyanın önde gelen *Time* ve *Newsweek* gibi haber dergileri, çoğu kez biyografik söyleşileri kapak yapar.

Portre söyleşileri duygusallığa neden oldukları için öznellik içerme olasılıkları yüksektir. Çizilen tablo olduğunca gerçek, nesnel ve sade olmalıdır. Çoğu zaman betimlenen kişi hakkındaki iddialar kanıtlanmadan çizilen portre, kişiyi olduğundan fazla anlam yükler. Portrenin gazetecilerden fazlasıyla duyarlılık, yaratıcılık ve hayal gücü beklediği unutulmamalıdır. Hangi niteliklerin, hangi kişisel karakter özelliklerinin kamuoyu açısından ilginç olabileceği daima araştırılmalıdır. Bu noktada gazetecinin kaynağı ile kurduğu mesafe-denge ilişkisi ve sorularındaki nesnellik, hem gazetecilik etiği, hem de doğruluk ve tarafsızlık gibi gazetecilik ilkeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Dolayısı ile bu tür portre röportajlarının/söyleşilerinin ne abartılı bir övgüye ne de yüz kızartıcı bir yergiye dönüşmemesine özen gösterilmelidir. “Biyografik söyleşi/portre, insanı verdiği yanıtlar doğrultusunda tanıtmaya çalışır. Kişiyi olduğunca dürüst betimler, onu kahramanlaştırmadan ya da hakkında yargılarda bulunmadan analiz

etmeye çalışır. Sonuçta, bu kişi hakkında verilecek kararlara okurun/izleyicinin kendisi varmalıdır”⁹⁶.

Biyografik söyleşi ‘kişilik’ veya ‘kariyer’ odaklı yapılabilir veya o kişinin öncelikle fikirlerini ön plana çıkaracak şekilde ‘görüş’ odaklı olabilir. ‘Kişilik’ portresinde amaç ele alınan kişinin daha çok iç dünyasına yönelik duygu ve düşüncelerini ortaya koymaya çalışmaktır. Tanıtılacak kişinin merak edilen yönleri, biyografik gelişimi, ne tür bir yaşam biçimi sürdüğü ve hakkında bilinmeyenler öne çıkarılır. İyi bir portre, kişiye has pek çok temel özelliği yansıtır. “Bu kişi okura, düşünce yapısı ve duygularıyla, umutları ve küskünlükleriyle, inancı ve kuşkularıyla, iradesi ve yazgıya boyun eğişiyle tanıtılmalıdır. Bu başarıldığı takdirde kişilik portesi de anlam kazanır”⁹⁷. ‘Kariyer’ odaklı bir söyleşide ise daha çok o kişinin iş yaşamındaki başarıları, üretimi, eserleri ve o zamana kadar yaptığı hizmetler ele alınır. Kişinin iç dünyasını ortaya koymaktan ziyade, geçmişteki başarıları, şimdi yaptıkları ve ileriye dönük hedefleri ön planda tutulur. ‘Görüş’ odaklı söyleşilerde bazen o kişinin özel yaşamından veya kariyerinden çok görüşlerine önem verilir. Bu tür söyleşilerde, gazeteci söyleşi yaptığı kişiye güncel konular hakkındaki fikirlerini sorar⁹⁸. Örneğin, Türkiye’nin önde gelen iş adamlarından İshak Alaton ile yaşamındaki inişleri ve çıkışları ya da özel hayatına dair çarpıcı yönleri ön plana çıkaran bir söyleşi, kişilik portresidir. Alaton’un iş yaşamındaki başarılarını ele alan bir söyleşi kariyer odaklı bir söyleşi; sosyal demokrasi kavramına dair görüşleri ve bu siyasi görüşün Türkiye’deki uygulamasına dair eleştirileri ise görüş odaklı bir söyleşi olacaktır.

1.2.2.Biçim Olarak Söyleşi Çeşitleri

Biçim olarak söyleşileri ‘yüz yüze’, ‘telefon’, ‘internet’, ‘panel’, ‘basın odası’, ‘sempozyum/basın toplantısı’ ve ‘sokak’ söyleşileri şeklinde değerlendirmek mümkündür.

⁹⁶ Schlapp, s. 52.

⁹⁷ Schlapp, s. 55.

⁹⁸ Ault ve Emery, s. 123.

1.2.2.1.Yüz Yüze Söyleşi

Gazetecinin, muhabirin veya sunucunun karşısına birini alarak yüz yüze yaptığı görüşme şeklidir. Haberci, soruları sadece bir kişiye sorar ve bu soruları bizzat kendisi yönlendirir. Bu tür söyleşinin en büyük avantajı soruları direkt olarak muhabirine sorduktan sonra karşıdaki kişinin verdiği tepkileri gözlemleyebilmesidir. Yanıt kadar yanıt verme şekli, yani söyleşi sırasında kaynak kişinin yüz ifadesi, mimikleri, oturuşu, duruşu, ses tonu, suskunluğu, şaşkınlığı vb. unsurlar karşıdaki kişinin görüş, duygu ve düşüncelerine dair önemli ipuçları teşkil eder.

1.2.2.2.Telefon Söyleşisi*

Gazetecilerin, zaman darlığı yaşadığı durumlarda ya da kaynak kişiye ulaşmakta yaşanan zorluklar (örneğin: kaynak kişi başka bir ülkede yaşıyorsa) söz konusu olduğunda başvurulan bir yöntemdir. Bu tür söyleşilerde soruların açık ve iyi bir şekilde düzenlenmiş olması gerekir⁹⁹. Söyleşi yapılan kişinin tepkileri görülmediği için yeni soruların geliştirilmesinde zorluk çekilebilir. Karşılıklı bir etkileşim, gözlem, ortama dair tespitler söz konusu olmaz. Karşıdaki kişinin telefonda kendilerini açmaları, olaylara dair detaylar vermeleri daha zayıf bir ihtimaldir. Telefon söyleşilerinde gazetecinin, söyleşi sürecini kontrol etmesi de daha zordur. Örneğin, haber kaynağı kişi “zannedersen konuştuklarımız yeterlidir!” deyip, telefonu kapatabilir. Karşıdaki kişinin kızıp, telefonu kapatma riski göz önünde bulundurulduğunda telefonda zor soruları söyleşinin sonuna doğru sormak daha doğru bir yöntemdir.

1.2.2.3.İnternet Söyleşisi*

Son yıllarda hızla yayılan internet haberciliğinin bir parçası olarak internet üzerinden yapılan söyleşilerin sayısı artmaktadır. Bu tür söyleşilerde gazeteci, soruları önceden hazırlar ve kaynak kişiye yazılı olarak sorar, kaynak kişi de cevaplarını yazılı

* Schneider ve Raue söyleşinin gerçekleşebilmesi için tarafların birbirlerini görmeleri gerektiğini belirtir. Bu durumda söyleşi için önce taraflar bir araya gelir. Dolayısıyla telefon, faks veya internet üzerinden yapılan görüşmeler söyleşi tanımına uymaz. Detaylı bilgi için bkz: Schneider ve Raue, s. 55.

⁹⁹ Tokgöz, s. 208.

olarak gönderir. Bu tür söyleşilerde karşılıklı etkileşim, verilen yanıtları takip eden sorular sorma veya gözlem söz konusu değildir. Bu tür söyleşilerin bir başka sakıncası, yanıt verenin gerçekten o haber kaynağının bizzat kendisi olup olmadığına dair kimi zaman şüpheler içermesidir. Öte yandan internet söyleşileri zamandan tasarruf etme ve uzak yerlerde bulunan kişilere ulaşma açısından avantajlar taşır.

1.2.2.4. Panel Söyleşisi

Ele alınan bir konu hakkında bilgi sahibi kişilerin görüşlerini yansıtmak için başvurulmuş bir yoldur. Bu tür söyleşilerde aynı konu hakkında farklı kişilerin farklı ya da benzer görüşlerine yer verilerek ele alınan konuya derinlik kazandırılır. Örneğin, siyasi parti liderlerini bir araya getirerek erken seçime dair sorular sormak ve görüşlerini almak bir panel söyleşisidir. Panel söyleşileri televizyon için daha uygundur.

1.2.2.5. Basın Odası Söyleşisi

Birkaç gazetecinin gündemdeki bir konu ile ilgili olarak bir kişiye sorular sormasıdır. Yeni seçilen bir başbakanın ülkenin önde gelen bir grup gazetecinin sorularını yanıtlaması bu tür söyleşiye örnek gösterilebilir. Basın odası söyleşi türü televizyon ile ortaya çıkmıştır.

1.2.2.6. Basın Toplantısı¹⁰⁰

Basın toplantıları, diğer söyleşilerin aksine gazeteciler tarafından değil, düzenleyenler tarafından kontrol edilir. Gazeteciler, ancak kendilerine söz verildiği zaman ve çoğu kez bir ya da en fazla iki soru sorabilirler. Bu konuda, örneğin Beyaz Saray'da düzenlenen basın toplantılarının adeta bir 'tiyatro' olduğu, zira gazetecilere soruların başkanın danışmanları tarafından önceden yazılı olarak verildiği ve başkanın da yanıtları ezberlediği eleştirisi yapılır¹⁰¹.

¹⁰⁰ Hunt ve Eadie, s. 118.

¹⁰¹ George M. Killenberg ve Rob Anderson, **Before The Story: Interviewing and Communication Skills for Journalists**, New York: St.Martin's Press, 1989, s. 54.

1.2.2.7.Sokak Söyleşisi

Daha çok ‘sokak röportajları’ olarak da bilinen bu tür “popüler konularda ya da kimi olaylar hakkında kamuoyunun fikrini almak için insanlara aniden mikrofon uzatılarak yapılan söyleşilerdir”¹⁰². Gazetecinin bu tür söyleşide, karşısındakinin güvenini kazanmak için ikna etmesi gerekebileceği gibi, karşısındakinin hiç yanıt vermeyeceğini veya hiç aldırmayacağını da hesaba katması gerekebilir. Sokak söyleşilerinde toplanan yanıtlar çoğunlukla gelişi güzel olur, hatta zaman zaman hiç amacına ulaşmayabilir. Sokaktaki insanın nabzını tutmak için kullanılan bir söyleşi türüdür.

1.3.RÖPORTAJ ÇEŞİTLERİ

Röportaj çeşitlerini ‘portre’, ‘konu/haber’ ve ‘gezi/izlenim’ şeklinde üç başlık altında toplamak mümkündür.

1.3.1.Portre Röportajı

Görüşülen kimsenin kişiliğini tanıtmaya yönelik yapılan röportajlara ‘portre röportaj’ denir¹⁰³. Gazetelerde biyografik röportajların çıkması yerleşmiş olmakla beraber, kişiliğin araştırılması daha çok dergilere bırakılmaktadır. Bu tür röportajlara gazetelerin hafta sonu eklerinde ve haftalık dergilerde sık yer verilmektedir. Amaç, kişinin yaşamını, başarılarını, iç dünyasını, hayallerini, çelişkilerini, kişilik özelliklerini, bilinmeyen yönlerini vb. ortaya çıkarmaktır.

Portre söyleşileri ile benzer özellikler içerir ancak portre röportajlarında, röportajı yazanın anlatımı, yorumları ve gözlemleri daha ön plana çıkar. Portre röportajlarında söyleşiden farklı olarak kişi ile yüz yüze konuşmak zorunluluğu yoktur. O kişinin hayatına dair bilgiler farklı kaynaklardan toplanabilir: İş ve özel hayatındaki

¹⁰² Serap Öztürk, “Televizyon Haberciliği ve Türkiye’deki Uygulamalar: Kamu Televizyonu ve Özel Televizyonlarda Akşam Haber Bültenlerinin İncelenmesi”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996), s. 17.

¹⁰³ **Radyo Teknikleri**, 2. Basım, İstanbul: İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 2003, s. 284.

arkadaşları, ailesi, çevresinde onu tanıyan diğer kişiler ile konuşulabilir, arşivler taranıp hakkında çıkan gazete, dergi haberleri incelenebilir, kitaplar okunabilir. Portresi yazılan kişiyle konuşmadan da bir portre röportaja imza atmak mümkündür.

1.3.2.Konu/Haber Röportajı

Bir konuyu kapsamlı şekilde ele almak, ya da ağırlıklı olarak bir sorunu gündeme getirmek için yapılan röportajlara ‘haber röportajı’ denir. İngilizce’de “feature” yani renkli haber röportajı olarak da bilinen bu tür röportajlarda bir konu uzun uzun geçmiş, geleceği ve yan unsurları ile ele alınarak incelenir ve günlük haberden daha çok bilgi ve detay vermeyi amaçlar¹⁰⁴.

Bu tür röportajlar daha çok araştırmacı gazeteciliğin bir parçası olarak kabul edilse de Kayıhan Güven bir röportaj için soruşturma ve araştırma yapma zorunluluğu olmadığını ileri sürer ve “Bir uçak kazası sonrasına tanıklık edilerek, röportajın yapısal öğeleri kullanılarak kaleme alınmış yazı, röportaj sayılamayacak mıdır? Tabii ki sayılacaktır”¹⁰⁵ der. Güven’e göre röportajın, açık olarak dillendirilmiş bir savı yoktur; röportajı okuyan kişi değişik yargılara varabilir. Soruşturmaya, araştırmaya dayanan yazıda, bir “kanıtlama mantığı” vardır; araştırmadaki varsayım, elde edilen bilgiler ile kanıtlanmaya çalışılır. Oysa röportaj, büyük soruşturmalar, araştırmalar sonucu, baştan belirlenmiş bir sav çerçevesinde kaleme alınan bir gazete yazı türü değildir¹⁰⁶.

1.3.3.Gezi/İzlenim Röportajı

“Gezi bir işlevse, röportaj da bu geziyi belgeleyen çabalardır. Gezen kişi, değişik yerleri, değişik insanları, yeni sorunları dile getirmek gereksinimi duyar ve bunun için röportaj yönteminden yararlanır. Bu anlamda, bütün gezginler aslında birer

¹⁰⁴ Ali Kaptan, **Radyo-Televizyon Haberciliği ve Metin Yazma-Röportaj Teknikleri**, İstanbul: Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 1999, ss. 84–85.

¹⁰⁵ Kayıhan Güven, **MİHA Başvuru Notları**, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, No: 1, 1995, s.16.

¹⁰⁶ Güven, **MİHA Başvuru Notları**, ss. 16–17.

röportajcıdır ve önemli bir gazetecilik görevini yerine getirmektedirler”¹⁰⁷ diyen Adnan Binyazar gezi türü ile röportajın iç içe geçmişliğinin altını çizer.

Bu tür röportajlar insanların başından geçen çeşitli maceraları, yaptıkları seyahatleri, yolculukları sırasında yaşadıklarını ve gözlemlerini içerir, yeni yerleri, kültürleri, yaşayışları ve varsa sorunları ortaya koyar. Gezi/izlenim röportajlarında gazetecinin gözü, özellikle bir konu/sorun üzerinde değildir. O, bakışlarını –adeta- bir kamera gibi gezdirir ve gördüklerini önyargısız yazmaya çalışır. Bu tür röportajların amacı uzağı, bilinmeyeniyi yakına getirmektir. Ne var ki, bir röportaj yazmak için Himalaya Dağları’na yapılan bir keşif gezisinin kampında olmak gerekmez. Röportaj okura, sanki oradaymış gibi, olayı adım adım izleme şansı sunar. Böyle bir röportajda muhabir, okurun olayı kendisiyle birlikte izlemesine olanak sağlar¹⁰⁸.

Günümüz gezginlerinden Mehmet Yaşin’in yurtdışı seyahatleri sonrası gezi/izlenim röportajlarını bir araya getirdiği *Uzakname*¹⁰⁹ adlı kitabında kendisi için “Dadaloğlu’nun ‘ırağı yakın eden Arap atları’ gibi okurlarını dünyayı keşfe çıkarır’ ve ‘dokunduğu, dolaştığı her yerden bir ses, gittiği her ülkeden bir nefes’ getirir” yorumu yapılır. Türkiye içinde yaptığı seyahatler sonrası topladığı gezi/izlenim röportajlarından oluşan *Yakınname*¹¹⁰ adlı kitabının önsözünde ise Nedim Gürsel şöyle yazar¹¹¹ :

“Yaptığı bu yolculuklarda eşsiz görüntüler sergiler, yollara düşüp dere tepe düz giderken yalnızca güzellikleri değil çirkinlikleri, çarpıklıkları, yoksul bölgelerin makûs talihinden kaynaklanan haksızlıkları da gösterir. Okurlar, görmekle de kalmaz, Yaşin’in anlattıklarına neredeyse tanıklık ederler.”

¹⁰⁷ Binyazar, **Milliyet Sanat Dergisi** (Röportaj Özel Sayısı), s.14

¹⁰⁸ Schneider ve Raue, s. 90.

¹⁰⁹ Mehmet Yaşin, **Uzakname**, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2004.

¹¹⁰ Mehmet Yaşin, **Yakınname**, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2006.

¹¹¹ Yaşin, **Yakınname**, ss. 13–14.

1.4. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SORU SORMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Uygarlığın temelinde insanların merak duygusu yatar. İnsanoğlu yaşadığı çevre, toplum ve evrene dair soru sormaya başladığı andan itibaren daha iyiyi bulmak adına gelişim ve uygarlık yolunda adım atar. Merak etmeyen soru sormaz, soru sormayan daha iyiyi bulamaz. Tüm icatların, keşiflerin, bilim, kültür ve sanattaki gelişmelerin temelinde insanoğlunun merak duygusunu ortaya koyan soru sorma eylemi vardır. Soru sormak her zaman en temel öğrenme şekli ve merak giderme yöntemi olmuştur. Dolayısıyla, tüm uygarlık tarihinin gelişiminin altında sorulmuş nice soru vardır.

Gazetecinin en temel silahı soru sormaktır ve bu silahı özellikle röportaj veya söyleşi sırasında en etkili biçimde kullanmak durumundadır. Kökleri Antik Yunan’a kadar uzanan, tanıklık, soruşturma, araştırma, izlenim, betimleme, olaylar ve insanlarla temas gibi unsurlardan beslenen röportaj gerek dünyada gerek ülkemizde güçlü bir geleneğe sahiptir. Ne var ki, röportajın uzağı yakın etmek, sözcüklerle göstermek ve beş duyuya hitap edecek şekilde aktarmak işlevini, günümüzde, başta televizyon olmak üzere görsel kitle iletişim araçları üstlenmiş görünmektedir. Ulaşılmaz olan kişilere ulaşmak, halkın merak ettiklerini veya öğrenmesi gerekenleri bizzat sorumlulara sormak ve birinci derecedeki kaynaklardan bilgi alıp aktarmak gibi avantajlara sahip söyleşi ise günümüz medya ortamında daha da yaygınlık kazanmıştır. Yazılı basındaki güçlü yerini radyo ve televizyonda da sürdürme şansı bulan söyleşiler, bugün habercilerin hala en sık başvurduğu yöntemlerden biridir.

1.4.1.Dünya Basımında Röportaj ve Söyleşi

Röportajın kökü Latince bir sözcük olan “reportare” yani “taşımak”tan gelmektedir. Bugün “reporter” yani “taşıyan” anlamındaki sözcük aynı zamanda “muhabir” için de kullanılmaktadır. Muhabir, olayları görüp, yazan, aktaran yani okuyucu/dinleyici/izleyiciye taşıyan kişi demektir. Bu anlamda röportajın köklerini gezip, gördüklerini, yaşadıklarını anlatan ya da aktaran kişi anlamında kabul edenler,

ilk röportajcının ünlü tarihçi Halikarnaslı Herodotos (M.Ö. 484–420)¹¹² olduğunu savunurlar¹¹³. Herodotos, Asya, Avrupa ve Afrika'yı dolaşmış, gezdiği yabancı ülkeleri ve bu ülkelerdeki kültürleri tanıtmış; orada olanları, bilinmeyenleri aktarmıştır. Dokuz bölümden oluşan *Tarih*¹¹⁴ adlı eserinde Med Savaşları ve bu savaşlara katılan kavimlere dair detayları okumak mümkündür. Herodotos, tıpkı bir röportajda olduğu gibi tanıklık ettiği olayları, izlenimleri çerçevesinde betimleyerek, uzak olanı yakına getirir, kendi üslubuyla ve anlatım becerisiyle yaşananların adeta fotoğrafını çeker.

Bir başka Yunan tarihçi Thukydides (M.Ö. 460–395)¹¹⁵ ise tıpkı bugünün sorumlu gazetecileri gibi dönemin çok önemli bir olayı olan, Sparta ile Atina arasında çıkan ve Yunanistan'ı parçalayan Peloponez Savaşları'nı izlemiştir. Otuz yıla yakın süren bu savaş sürecine tanıklık eden Thukydides sadece devletler arasındaki ilişkileri değil, insanlar arasındaki ilişkileri de tüm çıplaklığı ile ortaya koyar. Ünlü tarihçi adeta bir röportaj ustası gibi yaşananları anlatılır ve konuşmalarla zenginleştirir, eserlerini gerçeğe sadık kalarak yalın ve betimsel bir dille yazar.

Seyahatnameler, röportaj geleneğinin köklerini oluşturur. Faslı gezgin El-İdrisi'nin, Kuzey Afrika'yı, İspanya'yı, Avrupa'yı ve Anadolu'yu gezdikten sonra 1154 yılında yazdığı, *Dünyayı Görmek İsteyenler için Keşif Gezileri* adlı kitabını gezi/izlenim röportajının ilk örneklerinden biri olarak kabul etmek mümkündür. Papa'nın elçisi olarak 1246 yılında Moğolistan'a giden ve Moğolları Hristiyan dinini kabul etmeleri için ikna etmeye çalışan Giovanni Del Carpine ise bu görevinde başarılı olamaz ancak Orta Asya, Baykal Gölü ve Aral Denizi civarında gezip gördüklerini *Tatarların Kitabı* adlı eserinde yazarak bir başka gezi/izlenim röportajı eserine imza atar¹¹⁶.

Dünyaca ünlü Venedikli gezgin Marco Polo (1254–1324)¹¹⁷ da yaptığı Doğu yolculuğunu *Il Millione* adlı yapıtında anlatmıştır¹¹⁸. Genelinde Uzakdoğu'nun,

¹¹² **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, s. 5205.

¹¹³ Kayıhan Güven, Kişisel Görüşme, İstanbul: 14 Temmuz 2005.

¹¹⁴ Herodotos, *Tarih*, Müntekim Ökmen (çev.), İstanbul: T. İş Bankası Yayınları, 2006.

¹¹⁵ **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, s. 11501.

¹¹⁶ Yaşin, *Uzakname*, ss.15–16.

¹¹⁷ **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, s. 9469.

özelinde ise Çin'in anlatıldığı bu kitapta Marco Polo'nun Doğu inanç ve kültürüne dair izlenimleri, bölge insanı ile yaşadığı süreç anlatılır. Bir roman yazarı tarafından Fransızca olarak kaleme alınan bu eser Doğu kültürünü Batı'ya yakınlaştırmak ve tanıtmak anlamında ilk ve en önemli kaynak olarak kabul edilir. Marco Polo tıpkı bir röportajcının yaptığı gibi izlenimleri, yaşadıkları ve anlattıkları ile uzakları yakına taşır.

Arap gezgin İbn-i Battuta'nın (1304–1368)¹¹⁹ '*Tuhfet ün-nüzzâr fî garâ'ib il-emsal ve'l-acâ'ib il-esfâr*' adını taşıyan ancak *Rihle* de denilen ve genel olarak *İbn-i Battuta Seyahatnamesi*¹²⁰ diye anılan eserini de dikkate almak gerekir. İbn-i Battuta bu eserinde Kafkasya'dan Umman'a, İspanya'dan Hindistan'a uzanan ve yirmi dokuz yıl süren gezilerinde tanıklık ettiği farklı kültürlerin, coğrafyaların ve ülkelerin toplumsal yaşamlarını, gelenek ve göreneklerini aktarmıştır. Eserin kimi bölümlerinde gezginin sadece belleğinde kalan gözlemlerin başkası tarafından kaleme alınması dolayısıyla yaşanan tutarsızlıklar ve kronoloji yanlışlıkları saptansa da *İbn-i Battuta Seyahatnamesi* dönemin renkli fotoğrafını çekmiş önemli bir kaynak eserdir.

Kişilerin yüz yüze yaptığı görüşme olarak kabul edilen söyleşinin (mülakat) tarihi ise Ortaçağ'a uzanır. Bu dönemde yaşamış dindar bir ev hanımı tarafından rahipler, papazlar ve krallarla yapılmış mülakatları içeren *Marjorie Kemp'in Kitabı* ilk örnek olarak kabul edilir. Rönesans döneminde yazılmış Thomas More'un *Ütopya*¹²¹ adını verdiği kitap da, More'un konuştuğu kişilere dair anlatılar içerdiği için mülakat yöntemine bir kaynak olarak gösterilir. Ne var ki, söyleşinin bugünkü anlamdaki ilk örnekleri gazete ve dergilerin çoğalmaya ve kahvehanelerde okunmaya başladığı 17.yüzyıl İngiltere'sinde görülür. Örneğin, Robinson Crusoe'nun yaratıcısı Daniel Defoe tarafından çıkarılan *Review* adlı dergide pek çok kişiyle yapılmış söyleşiler yer alır¹²².

¹¹⁸ Marco Polo, *Dünyanın Hikâye Edilişi/Harikalar Kitabı 1*, Işık Ergüden (çev.), İstanbul: İthaki Yayınları, 2003; Marco Polo, *Dünyanın Hikâye Edilişi/Harikalar Kitabı 2*, Zühre Ilkgelen (çev.), İstanbul: İthaki Yayınları, 2004.

¹¹⁹ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, s. 5520.

¹²⁰ Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tancı, *İbn Battuta Seyahatnamesi*, Sait Aykut (çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

¹²¹ Thomas More, *Ütopya*, Sebhattin Eyüboğlu, Vedat Günyol ve Mina Urgan (çev.), İstanbul: T. İş Bankası Yayınları, 2006.

¹²² John Brady, *The Craft of Interviewing*, New York: Vintage Books, 1977, s. 221.

Basında ses getiren ilk söyleşi örnekleri, aynı dönemde yaşamış ve birbirlerine rakip olan iki gazeteci tarafından gerçekleştirilir. *The New York Herald* gazetesi yayıncısı ve yazarı James Gordon Bennett, cinayete kurban giden Helen Jewett adındaki bir fahişe olayını araştırır. “Bir cinayet haberinde, sadece suçun ne olduğunu ve suçlunun kim olduğunu yazmak yetmez. Bu tür haberlere yeni bir yaklaşım getirmek lazım” diyen Bennett ilk söyleşiyi genelevinin sahibi Rosina Townsend ile yapar. 1836’da yayımlanan bu söyleşi, okuyucuların polis adliye haberlerine büyük ilgi göstermesine neden olur¹²³. Bennett’in güçlü rakibi *The New York Tribune* gazetesi yazarı Horace Greeley ise Mormon Kilisesi Başkanı Brigham Young’la konuşur. 1859’da yayımlanan bu söyleşi büyük ses getirir ve pek çok gazete tarafından alıntı yapılarak kaynak gösterilir¹²⁴. *The New York Herald* gazetesi 1869 yılında Kara Afrika’da kaybolan Dr. David Livingstone’un nerede olduğunu bulmak için Henry Morton Stanley adında bir muhabiri bölgeye gönderir. İki yıl sonra Stanley doktoru bulur ve bir söyleşi yapmayı başarır¹²⁵.

Söyleşi yapmayı kabul eden ilk yüksek düzeydeki siyaset adamı A.B.D. Başkanı Andrew Johnson olur. Cincinnati’li gazeteci Joseph Burbridge McCullagh’ın 1868 yılında gerçekleştirdiği bu söyleşi benzerlerine örnek olur ve bu gazetecilik türü “söndürülmesi güç bir yangın şeklinde yayılmaya” başlar. Amerikalı muhabirler bu türü “modern bir sorgu biçimi olarak” tanımlar. Örneğin, Thomas Cooper *The New York World* gazetesi için 1871 yılında Papa Pius IX ile bir söyleşi yapar. Bu, bir Papa ile yapılan ilk söyleşidir. Cooper bu söyleşi sonrası adeta bir kahraman ilan edilir. Bu konuda dönemin yazarları ‘Roma Katolik Kilisesi en eski, söyleşi ise insanlığın en genç kurumudur’ şeklinde yorumlarda bulunurlar¹²⁶.

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra Amerika’nın demokratik kültüründe ortaya çıkan ve hızla yayılan söyleşi önceleri Avrupalı gazeteciler tarafından değersiz bulunur

¹²³ Brayton Harris, **Blue & Gray in Black & White: Newspapers in the Civil War**, Washington D.C.: Brassey’s Inc, 2000.

¹²⁴ Hal Schindler, “Horace Greeley Goes West, Meets Brigham Young Famed Journalist Makes Stop In Utah To Visit Mormons, ‘See For Himself’”, *The Salt Lake Tribune*, 15 Ağustos 1993, http://historyto.utah.gov/salt_lake_tribune/in_another_time/081593.html (19 Eylül 2006)

¹²⁵ Brady, s. 226.

¹²⁶ Michael Schudson, “Inventing the Interview”, **American Heritage**, Ekim 1994, Vol. 45, No: 6, s. 46(3)

ve ‘kaba bir Amerikan geleneği’ olarak nitelendirilir. Söyleşinin namı büyüdükçe ve popülaritesi arttıkça, saldırılar da artar. Avrupalı bazı basın mensupları söyleşileri güvenilir ve düşüncesizce söylenmiş sözler olarak yorumlar. Bazıları ise “söyleşiler konuşulan kişiden ziyade soru soran gazetecinin görüşlerini ön plana çıkarmaktadır” eleştirisinde bulunur. Bir başka eleştiri ise söyleşinin özel hayatı istila ettiği ve fazla samimi olduğu yönündedir¹²⁷.

On yıllar içinde söyleşi ABD içinde genel bir pratik haline gelir ve Amerikalı gazeteciler Avrupalı meslektaşlarına gerektiğinde seçkinlerin de söyleşiler verdiğini ispat eder. Örneğin, 1897 yılında Amerikalı gazeteci James Creelman, Fransa Başbakanı ile söyleşi yapan ilk kişi olur. Birinci Dünya Savaşı sırasında Amerikalı muhabirler özellikle İngiltere’de söyleşi yönteminin yaygınlaşmasına aracılık ederler. Avrupa’da ise söyleşi ancak 20. yüzyılın başından itibaren rağbet görmeye başlar¹²⁸.

Amerika’dan “ithal edilen” bu yeni gazetecilik türü, Avrupa’daki mevcut gazetecilik anlayışını altüst eder. Lafa boğulmuş, süslü, ağdalı bir dilin hâkim olduğu ve dolayısıyla sadece ciddi fikirlere sahip küçük bir kesime hitap eden gazetecilik, yeni dönemde milyonları bilgilendiren ve eğlendiren canlı bir araca dönüşür¹²⁹. Bu gelişmelere paralel olarak söyleşi günümüzdekine yakın bir anlama yakınlaşır. *Webster* sözlüğünün 1913 yılı baskısı söyleşiyi “yayımlamak için bilgi edinme amacıyla karşılıklı konuşma veya sorgulama” olarak tanımlar¹³⁰.

19. yüzyılın sonundan itibaren artık soru yanıt şeklindeki görüşme olan söyleşiler kurumsallaşır, yerleşik ve kabul görmüş bir araç haline gelir. Basın ve başbakanlar/bakanlar arasındaki ilişkilerde söyleşi önemli bir rol oynamaya başlar. Zaman zaman politikacılar kimi gazetecilere özel olarak konuşur. Bu söyleşilere atfedilen önemin arttığını ve haber için gerekli bilgilerin toplanması açısından prestijli bir yöntem olarak benimsendiğini gösterir. Bu dönemde söyleşi yapan kimi gazeteciler ünlenir. Örneğin Isaac Marcosson, Birinci Dünya Savaşı yıllarında o kadar ünlü olur ki,

¹²⁷ Brady, ss. 226–227.

¹²⁸ Schudson, s. 46 (3)

¹²⁹ Sally Adams, *Interviewing for Journalists*, New York: Routledge, 2001, s. 1.

¹³⁰ Clayman ve Heritage, s. 26.

onun için “Bir politikacı sadece bir politikacıdır. Ne zaman Isaac Marcossion bir söyleşi yapar, o zaman o politikacı bir devlet adamı mertebesine yükselir” yorumu yapılır¹³¹.

Araştırmacı/soruşturmacı gazeteciliğe yakın duran ve yerinde gözlem ile toplumsal sorunların ele alındığı röportaj türüne ise 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ABD’de rastlanır. Nüfusun hızlı artışı, iktisadi ve sosyo-kültürel pek çok sorunu da beraberinde getirir. Artan göçmen sayısı, işsizlik, gelir dağılımındaki uçurum, fakirlik ve kültürel ayrımcılıktan kaynaklanan problemler, bu dönemde “muck racker” (pislik kazıyıcı) denilen gazeteciler tarafından ele alınmaya başlanır. Bu gazeteciler, toplumsal sorunların üzerine gider, araştırır, sorunların muhatabı kişilerle konuşur ve kamunun ilgisini çekecek şekilde, yani ‘kamuyu uyandıracak’ tarzda toplumsal pisliklerin temizlenmesi amacı taşıyan haberlere imza atarlar. Haksızlıkların ve yolsuzlukların üzerine giderek yoğun bir ‘kazı’ çalışması yani araştırma yapan ‘muck racker’ gazeteciler haberi “birilerinin basılı olarak görmek istemediği şey” olarak tanımlar. Güncel olaylardan beslenen ve gerçeğin fotoğrafını çeken izlenim tarzındaki haber röportaj da araştırmacı gazeteciliğin bir yan kolu olarak gelişir. ‘Muck racker’ olarak tanımlanan gazeteciler bu türdeki röportajların ilk örneklerini verirler. Avrupa’da ise benzer türdeki röportajların ciddi toplumsal dönüşümlerin ve sorunların yaşandığı Birinci Dünya Savaşı ve sonrasına denk düştüğünü söylemek yanlış olmaz. Bu türe, Alman Egon Erwin Kisch, Avusturyalı Victor Adler ve Max Winter’in röportajları örnek gösterilebilir¹³².

Bugünkü savaş muhabirliğinin ilk tohumlarını atanlar da olaylara tanıklık eden hatta içinde bulunan, gözleme dayanan izlenimlerini beş duyuya hitap edercesine kaleme alan röportaj yazarlarıdır. Bu türe ilk örnek olarak, dünyanın ilk savaş muhabiri kabul edilen ve İngiliz *Times* gazetesi tarafından Kırım Savaşı’na gönderilen William Howard Russell’ın yazdığı röportajları göstermek mümkündür. Russell, Kırım’da Ruslara karşı savaşmakta olan İngiliz ordusunu gözlemler, askerleri yakından izler ve

¹³¹ Brady, s. 229.

¹³² Güven, *Kes Korkak Araştırma Elini*, ss. 6–7.

İngiliz askerlerinin anlamsız biçimde intihar edercesine Rus cephesine saldırışını anlatır. Bu röportajları İngiltere’yi karıştırır ve Lord Aberdeen hükümetini düşürür¹³³.

Yaşanan savaşı gözlemleyerek, olan-biteni okuyucularına canlı bir anlatı ile aktaran, yani okuyucusunda adeta ‘oradaymış’ hissi uyandırmayı başaran bir başka isim ise Amerikalı gazeteci John Reed’tir. Önemli bir röportaj ustası kabul edilen Reed, 1917’nin sonlarında Bolşeviklerin St. Petersburg’da yönetime el koymasına tanıklık eder ve gördüklerini çarpıcı betimlemeleri ile dünyaya duyurur. Olayları yerinde yaşayarak yazan John Reed’in, 1919 yılında yayınlanan *Ten Days That Shook the World*¹³⁴ (Dünyayı Sarsan On Gün) kitabı röportaj tarihinin önemli bir kaynağını oluşturur.

İkinci Dünya Savaşı öncesi, Asya, Avrupa ve Afrika’da *London Times* ve *New York Times* muhabiri olarak çalışan George Steer ise yazdığı röportajlar ile İspanya İç Savaşı sırasında Guernica’nın Almanlar tarafından bombalanmasını dünyaya duyuran ilk kişi olur. Steer, Guernica’da şahit olduğu ve muhabir olarak haber yaptığı faciayı daha sonraki yıllarda *Tree of Gernika*¹³⁵ adlı kitabında kaleme alır. Afrika’yı da kapsayan bir imparatorluk kurma hedefiyle Etiyopya’da sivillere karşı hardal gazı kullanarak büyük bir katliam gerçekleştiren Mussolini’nin yaptıklarına da şahit olan Steer, gördüklerini röportajları ile dünyaya duyurur ve bir ‘atlatma’* habere daha imza atar.

1920’li yılların sonuna doğru, *The New Yorker*, “Profiller” başlığı altında bir dizi halinde kişilerin hayatlarını konu alan röportajlar yayımlamaya başlar. Bu röportajları yazan gazeteciler sadece konuştukları kişiye sorular sormakla kalmaz aynı zamanda özel hayatlarının gizli kalmış iyi ve kötü tüm yanlarını, hem arkadaşları, hem de düşmanları ile konuşarak ortaya çıkarır. Alva Johnston, Margaret Chase Harriman, Wolcott Gibbs, St. Clair McKelway, Geoffrey Hellman gibi gazetecilerin elinden çıkan

¹³³ Güven, **Kes Korkak Alıştırma Elini**, s 11.

¹³⁴ John Reed, **Ten Days That Shook the World**, London: Penguin Classics, 1990.

¹³⁵ George Steer, **Tree of Gernika**, London: Hodder and Stoughton Ltd., 1938.

* Habercilik dilinde, rakiplerini atlatıp haberi ilk veren kişinin yaptığı haberdur.

bu röportajlar daha sonraki yıllarda pek çok dergi ve gazetede çıkan röportajlara öncülük eder¹³⁶.

The Paris Review, 1953 yılından itibaren aynı şekilde soru yanıtı dayanan konuşmaları yani söyleşileri ön plana çıkarır. Ünlü yazarlar tarafından gerçekleştirilen bu söyleşiler sayesinde derginin satışları artar. Yöntem olarak genel bir girişin yazıldığı ve ardından soru cevap şeklinde devam eden bu söyleşiler, 1960'lı yıllardan itibaren *Playboy* dergisi tarafından benimsenir. *Playboy*'un takipçileri çoğaldıkça, söyleşiler daha fazla kabul görmeye başlar ve neredeyse herkes tarafından yapılır hale gelir¹³⁷.

Özetlemek gerekirse, soru sorma eylemini içeren en eski tür olan ve seyahatnamelerin bir devamı olarak kabul edebileceğimiz 'gezi/izlenim' yazıları türündeki röportajların amacı okuyucuları için mesafeleri aşmak, uzaktaki yabancı olanı yakına taşımaktır. Gazetecinin merak duygusu ile yeni yerlere, yeni kültürlerle ve yeni olgulara dair sorular sorarak, gördüklerini canlı ve betimsel bir dil ile anlattığı gezi/izlenim röportajları günümüzde hala yaygın şekilde kullanılmaktadır. Sosyal sorunların üzerine giden, araştırıp inceleyen ya da yaşanan savaşları bizzat takip ederek gündeme taşıyan ve dolayısıyla kamusal bir karaktere sahip 'haber analiz' türündeki röportaj örnekleri ise daha sonraki yüzyıllarda ortaya çıkar. Okurlar adına 'sosyal mesafeleri' aşmak, bilinmeyen olayların yakınına giderek okura iletmek amacını güden haber analiz röportajları, araştırmacı gazeteciliğin ayrılmaz bir parçasıdır. Soru-cevap yöntemi kullanılarak yapılan 'söyleşiler' ise günümüz basınında en yaygın kullanım alanı bulan türdür. Uzakta bulunan kişilerin yakınına gitmeyi, ulaşılmaz görünen kişilere ulaşmayı, soru sorulamaz denen kişilere kamu adına soru sormayı mümkün kılan söyleşiler, gazeteciler için bugün de hala vazgeçilmezliğini korumaktadır.

¹³⁶ Brady, s. 230.

¹³⁷ Brady, s. 231.

1.4.2. Türk Basınında Röportaj ve Söyleşi

Dünya literatüründe röportajın köklerinin gezi-izlenim türündeki kitaplara dayandırılması gibi Türk basınındaki röportaj geleneğinin ilk örnekleri de Osmanlı döneminde yazılmış seyahatnamelere kadar uzanır. Türk denizcisi Seydi Ali Reis (1498-1563)¹³⁸, komuta ettiği Osmanlı donanmasının kötü hava koşulları nedeniyle güzergâhında yaşadığı zorunlu değişiklikler sonrasında Hindistan, Afganistan, Irak ve İran'dan geçerek İstanbul'a geldiğinde, yaşadıklarını, gördüğü şehirleri, karşılaştığı ilginç olayları ve çektiği zorlukları *Mirat'ül Memalik* (Ülkelerin Aynası) adlı eserinde anlatır. Türkçe yazılmış ilk gezi kitabı olarak kabul edilen bu eserini Seydi Ali Reis, Edirne'de Kanuni Sultan Süleyman'a sunar.

Evliya Çelebi'nin (1611–1648)¹³⁹ *Seyahatnamesi*¹⁴⁰ Türk yazın dünyasının ilk röportaj örneği olarak kabul edilmektedir. Ünlü gezginin dolaşıp gördüğü yerlerdeki toplumsal yaşantılara dair bilgileri içeren yazıları röportaj türünün özelliklerini taşır¹⁴¹. Bu konuda röportaj yazarı Naci Sadullah, “Röportajın kökenine inmek gerekirse, ta İbni Batuta'ya ya da en azından Evliya Çelebi'ye inmek gerekir. Evliya Çelebi bence baldırı çakşırılı ve beli divitli bir röportaj yazarıdır” yorumunu yapar¹⁴².

Siyasî görevlerle dış ülkelerin başkentlerine gönderilen elçilerin yurda döndükten sonra kaleme aldıkları sefaretnameler de tıpkı seyahatnameler gibi röportaj türünün özelliklerini taşıyan eserler arasında sayılabilir. Sultan III. Ahmed'in sefiri Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendinin 1721'de gittiği Paris'i anlatan *Sefaretname*'si, bu türün ilk örneğidir. Çelebi, Paris'te gördüğü rasathane gibi bilimsel, tiyatro ve opera gibi kültürel kurumların yanı sıra Fransız saray ve bahçe mimarisine, Fransız askerinin talim ve manevra şekillerine, askerî hastane ve kışlalarına dair detaylı bilgiler verir¹⁴³. II. Mahmud devrinde Viyana sefiri olan Sadık Rifat Paşa'nın *Avrupa Ahvaline Dair*

¹³⁸ Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, s. 10404.

¹³⁹ Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, s. 3915.

¹⁴⁰ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, İstanbul: Üçdal Neşriyat, 2 Cilt, 1986.

¹⁴¹ Şenyapılı, s.176.

¹⁴² *Milliyet Sanat Dergisi*, (Röportaj Özel Sayısı), s. 11.

¹⁴³ Ahmet Hamdi Tanpınar, *19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 5. Basım, İstanbul: 1982, ss. 43–44.

Risale adlı eseri ise Batıdaki toplum hayatının canlılığını anlatır ve bu hayata bilinç ve yön veren sistemi sorgulayarak anlamaya çalışır¹⁴⁴. Sultan Abdülmecid döneminin ilk yıllarında Paris sefareti başkâtibi olan Mustafa Sami Efendi'nin yazdığı *Avrupa Risalesi* de dönemin Avrupa'sını betimleyen geniş ve detaylı bir eserdir¹⁴⁵.

19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişen gazetecilikle birlikte “mahallî röportaj” diye adlandırılan ve şehir hayatını konu edinen bir yazı türü daha ortaya çıkar. Bu yazı türünün ilk örneği Namık Kemal'in *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde 1866 yılında yayımladığı “Ramazan Mektupları”dır¹⁴⁶. Bu yeni tür, Basiretçi Ali Efendi'nin 1870–1878 yılları arasında *Basiret* gazetesinde “Şehir Mektubu” başlığı altında haftalık olarak yayımladığı toplam 304 yazıyla asıl kimliğini bulur¹⁴⁷. Ahmet Rasim'in *Malûmat* gazetesinde yayımlayıp 1912–1914 yılları arasında dört cilt halinde kitaplaştırdığı *Şehir Mektupları*¹⁴⁸ adlı eseriyle zirve noktasına ulaşan mahallî röportajların son örneğini ise Mustafa Kutlu *Şehir Mektupları*¹⁴⁹ adlı eseri ile verir.*

Günümüz basınında yaygın şekilde kullanılan söyleşinin ilk örneklerini ise Ruşen Eşref Üneydin gerçekleştirir. 1917–1918 yıllarında dönemin ünlü edebiyatçıları ile konuşan Üneydin'in bu mülâkatları *Servet-i Fünûn*, *Türk Yurdu* dergilerinde ve *Vakit* gazetesinde yayımlanır. Türk edebiyat dünyası üzerine bir inceleme olan bu çalışmada, dönemin önde gelen yazar ve şairlerinin edebî görüşleri, şahsî özellikleri ve birbirleri ile olan görüş ayrılıkları ortaya konur. Yaptığı söyleşileri incelediğimizde, yazarın önce bulunduğu ortamı okura tanıttığını, sonra sorulara geçtiğini görürüz. Mülâkat türünü Türk yazınına kazandıran ilk kişi olarak kabul edilen Ruşen Eşref Üneydin'in söyleşi

¹⁴⁴ Tanpınar, ss.119–124.

¹⁴⁵ M. Fatih Andı (hızl.), **Mustafa Sami Efendi ve Avrupa Risalesi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1996.

¹⁴⁶ Ömer Faruk Akün, “Namık Kemal”, **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 9, İstanbul: MEB Yayınları, 1993, s. 59.

¹⁴⁷ Nuri Sağlam (hızl.), **Basiretçi Ali Efendi, İstanbul Mektupları**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2001.

¹⁴⁸ Nuri Akbayer (hızl.), **Ahmed Rasim, Şehir Mektupları**, İstanbul: Oğlak Yayıncılık, 2005.

¹⁴⁹ Mustafa Kutlu, **Şehir Mektupları**, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1999.

* Nuri Sağlam, mahallî röportajı şöyle açıklar: “Mahallî röportajlara konu olabilecek herhangi bir mesele, bazen yazarın şahsî duygu, düşünce ve fikirleri çerçevesinde tamamen subjektif bir bakış açısının aralığına sıkışsa da ağırlıklı olarak gözleme dayalı bir metot çerçevesinde ele alınır. Bu türün şehir mektubu adıyla tanınması, genellikle şehir hayatı içindeki insanı, siyasî, sosyal ve fennî açıdan ilgilendiren hemen bütün konuları ihtiva etmesindendir.” Daha detaylı bilgi için bkz: Basiretçi Ali Efendi, *İstanbul Mektupları*, Nuri Sağlam (hızl.), İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2001, s. VIII.

yaptıkları arasında Abdülhak Hamit (Tarhan), Halit Ziya (Uşaklıgil), Hüseyin Cahid (Yalçın), Süleyman Nazif, Rıza Tefik (Bölükbaşı), Mehmet Emin (Yurdakul), Ziya Gökalp, Halide Edip (Adıvar), Yahya Kemal (Beyatlı), Ahmet Haşim, Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Refik Halit (Karay), Mehmet Fuat (Köprülü), Falih Rıfkı (Atay), Faruk Nafiz (Çamlıbel), Ömer Seyfettin, Hamdullah Suphi (Tanrıöver) gibi pek çok değerli yazar ve şair bulunmaktadır¹⁵⁰. Gazeteci bu mülakatlarını daha sonra “*Diyorlar ki*” başlıklı bir kitapta toplar.

Mustafa Kemal Atatürk’ün en yakın çalışma arkadaşlarından olan Ruşen Eşref Ünaydın, onun Gelibolu’daki başarılarını yazıp, yayımlayan ve böylece Türk ve dünya kamuoyunda tanınmasını sağlayan gazetecidir. Ünaydın’ın, 1918’de Mustafa Kemal ile yaptığı görüşme ‘*Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal’le Mülakat*’¹⁵¹ adı altında yayımlanır. Bu görüşme ile yazarın ilgi alanının genişlediğini, edebi boyuttan, siyasal ve toplumsal boyuta geçtiğini söylemek yanlış olmaz. Özellikle, mütareke ve Kurtuluş Savaşı’nın en karanlık günlerinde yazdığı yazılarıyla toplumu yüreklendiren Ruşen Eşref, insanların karamsar değil, güçlü olması; öfkelerini, yurdunu kurtarmak için dirence dönüştürmesi için çabalar¹⁵².

Ünaydın’ın *Diyorlar ki* (1918) kitabında olduğu gibi belli bir uzmanlık alanında tanınmış kişilerle hayatları, çalışmaları ve eserleri hakkında soru cevap şeklinde karşılıklı konuşmaların yani mülâkatların/söyleşilerin kitaplaştırıldığı başka örnekler de vardır: Hikmet Feridun Es, *Bugün de Diyorlar ki* (1932); Yaşar Nabi Nayır, *Edebiyatçılarımız Konuşuyor* (1953), *Dünkü ve Bugünkü Edebiyatçılarımız Konuşuyor* (1976); Mustafa Baydar, *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar* (1960); Gavsî Ozansoy, *Edebiyatımızda Dünküler mi Bugünküler mi Daha Kuvvetli, 40 Yıl Sonra Diyorlar ki* (1962), *Mısralarda Yaşayan Aşklar* (1964), *Beş Kuşak Konuşuyor* (1967); Abdi İpekçi, *Liderler Diyor ki* (1969); Nurullah Berk, *Ustalarla Konuşmalar* (1971); Kemal Özer,

¹⁵⁰ Daha detaylı bilgi için bkz: Nuri Sağlam, “*Diyorlar ki*” Muharriri Çeşmeler Kâşifi İstanbul Seyyahı Ruşen Eşref Ünaydın, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2004, ss. 141–161.

¹⁵¹ “Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat”, *Yeni Mecmua*, 1918. (Kitap olarak ilk basımı: İstanbul: Devlet Matbaası, 1930).

¹⁵² Dil Derneği, “Ruşen Eşref Ünaydın”, <http://www.dilderneği.org.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFA6AA849816B2EF8F59EC4393613791>, (20 Eylül 2006).

Sanatçılarla Konuşmalar (1979); Zeynep Oral, *Konuşa Konuşa* (1983); Etem Çalık, *Edebî Mülâkatlar* (1993); Hikmet Altınkaynak, *Yeni Binyılın Edebiyatçıları: Söyleşiler* (2000); Mehmet Nuri Yardım, *Romancılar Konuşuyor* (2000), *Kelâm ve Kalem-Konuşmalar* (2001); Öztürk Emiroğlu *Hisar'da Kültür ve Sanat Konuşmaları* (2001); Ece Ayhan, *Hay Hak! Söyleşiler* (2002).

Naci Sadullah Daniş'in dönemin şair ve yazarları ile yaptığı söyleşiler *Yedigün* dergisinde (1933–35) yayımlanmış ancak kitaplaştırılmamıştır. Sermet Sami Uysal'ın, 1954 yılında dönemin ünlü edebiyatçılarıyla yaptığı ve *Cumhuriyet* gazetesinde “Eşlerine Göre Ediplerimiz” başlığı altında tefrika ettiği söyleşileri daha sonraki yıllarda aynı adla kitaplaştırılır¹⁵³. Mustafa Armağan ise Refik Ahmet Sevengil'in dönemin ünlü edebiyatçılarıyla yaptığı ve 1935 yılında “Her Gün Bir Ediple” başlığı altında *Kurun* gazetesinde tefrika ettiği edebî söyleşileri yine aynı adla bir kitapta toplar¹⁵⁴. Samiha Ayverdi 1940–1948 yılları arasında, kendisini ziyarete gelen ve aralarında Mehmet Ali Aynî, Salih Zeki, Ömer Rıza Doğrul, Necip Fazıl Kısakürek, Behçet Yazar, Enis Behiç Koryürek, Safiye Erol ve Burhan Toprak gibi fikir ve sanat adamları bulunan birçok kişiyle evinde söyleşi yapar. Ayverdi'nin bu söyleşileri daha sonra Kubbealtı Neşriyatı tarafından *Mülâkatlar*¹⁵⁵ adıyla yayımlanır.

Türkiye’de 1950’li yıllarda yaşanan toplumsal değişim, röportajlar üzerinde de etkisini gösterir. Bu dönemde Türk basınında, soru-cevap şeklindeki mülakatlardan ziyade, toplumsal sorunları ele alan, araştırmayı ön planda tutan röportajlar öne çıkar. Röportaj yazarları olayları sadece izlemekle kalmaz, sorunların üzerine giderek araştırır ve kamuoyunun gündemine taşır. Bir anlamda, Türk yazar ve gazetecileri ABD’deki ‘muck raker’lar gibi toplumsal sorunları ‘kazımaya’ başlarlar. Başta, Yaşar Kemal ve Fikret Otyam olmak üzere Türk röportajcıları Anadolu’nun gerçeklerini, toplumsal çelişkilerini kamuoyunun gündemine taşırlar ve değişen toplumun yönünü bulmasında öncülük ederler.

¹⁵³ Sermet Sami Uysal, *Eşlerine Göre Ediplerimiz*, İstanbul: L&M Yayınları, 2004.

¹⁵⁴ Mustafa Armağan (hzl.), *Refik Ahmet Sevengil, Her Gün Bir Ediple*, İstanbul: L&M Yayınları, 2004.

¹⁵⁵ Samiha Ayverdi, *Mülâkatlar*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2005.

Otyam röportaj yazarlığına nasıl başladığını şöyle özetler¹⁵⁶:

“1953’te Falih Rifkî Atay, Akademi’yi bitirdiğim yıl, Dünya gazetesinde yazı işleri müdür yardımcısıydı. ‘Kuzum Otyak – hep Otyak derdi bana – sana bilet alalım, vapurla Hopa’ya kadar git gel, yaz’ dedi. Ben de, ‘Doğu’yu bilmiyorum, oraya gideyim’ dedim, gittim. 1953’ten beri Doğu’nun karasevdaşısıyım... Röportajda, resimde, fotoğrafta, ezilen, horlanan Doğu Anadolu kadını, jandarma zulmünü, kızamığı, hastalığı yazıyorum.”

Sait Faik Abasıyanık’ın adliye muhabiri olarak çalıştığı yıllarda gerçekleştirdiği röportajlar da yine bu dönemde *Mahkeme Kapısı* (1956) adı ile yayımlanır. 1960 askeri darbesinden sonra toplumsal sorunları dile getiren röportajlar gazetelerde daha geniş yer alır. Bu genel eğilimi ortaya koyacak en iyi örnek *Milliyet* gazetesinin 1962’de açtığı “Bir Yurt Gerçeği” konulu röportaj yarışmasıdır. Eğitim, kadın hakları, insan emeğinin sömürülmesi, ağa baskısı gibi sorunların somutluk kazandığı röportajlar arasından birinciliği Dursun Akçam’ın “Analarımız” adlı röportajı kazanır. Anadolu kadınının yaşadığı çağ dışı koşulları sergileyen bu röportaj ile Akçam, ülkemizdeki kadın sömürüsü sorununa dikkat çeker¹⁵⁷. Geçmişte gazetecilerin daha çok yaşadıkları büyük kentlerin belirli kesimlerini ilgilendiren konuları işlediklerini ve dolayısıyla halkın beklentilerini karşılayamadıklarını ileri süren Fikret Otyam, “1960 Ak Devrimi” sonrası daha sağlam, daha inandırıcı, daha gerçekçi röportajlar yapıldığını ifade eder¹⁵⁸.

Anadolu’nun ‘uzakta’ kalan sorunlarını bizzat gözlemleyerek, çarpıcı bir dille ‘yakın’ eden kimi yazarların röportajları kitaplaştırılır: Yaşar Kemal, “Çukurova Yana Yana” (1955), “Peri Bacaları” (1957), “Bu Diyar Baştan Başa” (1971), “Bir Bulut Kaynıyor” (1974); Fikret Otyam, “Ha Bu Diyar” (1959), “Doğu’dan Gezi Notları” (1960), “Harran, Hoyrat Irıp ve Mayın” (1961), “Uy Babo” (1962), “Topraksızlar” (1963), “Hu Dost” (1964), “Bir Karış Toprak İçin” (1965), “Oy Fırat Asi Fırat” (1966), “Can Pazarı, Vay Kurban, Hayvanlar ve İnsanlar” (1969), “Gide Gide 10” (1969);

¹⁵⁶ Sedef Kabaş, *Zamanı Dize Getirenler*, İstanbul: Doğan Kitap, 2005, s. 142.

¹⁵⁷ Binyazar, *Milliyet Sanat Dergisi*, (Röportaj Özel Sayısı), s. 16.

¹⁵⁸ *Milliyet Sanat Dergisi*, (Röportaj Özel Sayısı), ss. 10–11.

Tahir Kutsi, *İç Göç* (1964); Halil Aytekin, “*Doğuda Kıtık Vardı*” (1965); Necmi Onur, “*Mezarlarında Yaşayanlar*” (1963), “*Telsiz Duvaksız Anadolu*” (1965); Yılmaz Çetiner, “*İnanç Sömürücüleri Nurcular Arasında Bir Ay*” (1964); Hikmet Çetinkaya, “*Toprak Bizim Canımız*” (1973).

Türk basınında röportaj denince akla gelen ilk isimlerden biri olan Halit Çapındır*. Çapın için Doğan Heper “röportaj sihirbazı”¹⁵⁹, Tufan Türeñç “röportajın kralı”¹⁶⁰ derken, Hıncal Uluç “şurup gibi içerdik röportajlarını”¹⁶¹ yorumunu yapar. Kısa cümleleri, kaleminin kıvraklığı ve anlatım gücü nedeniyle ünlü romancı Ernest Hemingway’e benzetilen Halit Çapın için Yaşar Kemal, “Ender rastlanır bir üslubu vardı. Türkçeyi iyi kullanan bir gazeteciydi. Son zamanlarda yetişmeyen bir röportaj yazarıdır” değerlendirmesinde bulunur¹⁶². Çapın’ın usta kaleminin okuyucuda yarattığı etkinin büyüklüğünü Tufan Türeñç şu örnekle özetler¹⁶³:

“Bir gün Abdi İpekçi’ye Boğaz’da bir yalının sahipleri gelmişti. Yalının tarihi bir yapı olduğunu ama bakmaya, ayakta tutmaya güçlerinin yetmediğini anlatmış, yardım istemişlerdi. Abdi Bey de Halit Çapın’ı çağırmış, üç günlük bir dizi yapmasını istemişti. Biliyordu ki Halit Çapın’ın kalemi kamuoyunu etkiler ve devlet tarihi yalıya sahip çıkar. Çok merak etmişim ve sormuştum: “Bir yalı için üç-dört gün ne yazacaksın?”. Her zamanki gibi konuşmadan bakmış ve sessizce gülmüştü. Ardından öyle bir üç günlük yazı çıkardı ki, okumaya doyamadık. O yalıyı aldı, diriltti, bir insan gibi konuşturdu, duvarları arasında yaşanan mutlulukları, hüznü anlattırdı. Okuyanları ağlattı. İnanılmaz güçlü bir kalemi ve anlatımı vardı.”

* Halit Çapın röportajlarını, **Bay Alkolü Takdimimdir** (1982), **Bay Alkolsüz Zamanlar** (1984) adlı kitaplarında toplamıştır.

¹⁵⁹ Doğan Heper, “Dostluk Yok, Çıkar Var”, **Milliyet**, 3 Ağustos 2006.

¹⁶⁰ Tufan Türeñç, “Röportajın ‘Kralı’nı O Yapardı”, **Hürriyet**, 31 Temmuz 2006

¹⁶¹ Hıncal Uluç, “Bab-ı Ali’nin Son Röportajcıları”, **Sabah**, 28 Şubat 2006.

¹⁶² **Milliyet**, “Çapın’ı Kaybettik”, 30 Temmuz 2006.

¹⁶³ Tufan Türeñç, “Röportajın ‘Kralı’nı O Yapardı”, **Hürriyet**, 31 Temmuz 2006

Türkiye'nin değerli bir başka röportaj yazarı ise Celalettin Çetindir*. Çetin için Saygı Öztürk şu yorumu yapar¹⁶⁴ :

“Onu bazen sınır boylarında, bazen Anadolu’nun tozlu yollarında görürdük. Bazen demir kapı, kör pencereli cezaevinde bir idam mahkûmuyla, bazen krallarla, sultanlarla saraylarında olurdu. Kimsenin aklından geçirmedığı olayları o gündeme getirir, sonra diğer gazetecilere ‘bunu ben niye düşünmedim’ demek kalırdı. Oturan değil, dolaşan, korkak değil, yürekli bir gazeteciydi. ‘Olmaz’ denilen işleri o gerçekleştirir, ulaşamayanlara o ulaşırdı. Mehmet Ali Ağca’nın Roma Cezaevi’nde yattığı dönemde, birçok gazetecinin hayalini bile kuramadığı röportajı o gerçekleştirmişti. Dudu Gül’le Konya Cezaevi’nde yaptığı inanılmaz röportajla, bu kadını idam sehpasından son anda kurtarmıştı.”

Saygı Öztürk bir başka röportaj ustası Faruk Şensoy için ise aynı köşe yazısında *“röportajlarını okur, bir daha okurdum. Bir Karadeniz röportajı için yağmurda yolculuk yaparken otomobilin sileceklerinin çalışmasını, üzerine sinek konmuş atın onları kovmak için kuyruğunu indirip kaldırmaya benzetmesine hala şaşarım”* açıklamasında bulunur.

Röportaj türüne yeni bir dinamizm veren, gezilerini, izlenimlerini, görüşlerini, düşüncelerini yalın bir dille, Türkçenin sınırlarını zorlayarak zevkli bir biçimde anlatan bir başka usta röportaj yazarı ise Yılmaz Çetiner’dir. Özellikle edebi nitelikte seri röportajları ile tanınan Çetiner, örneğin *“Eroin Kurbanları Arasında”* başlığı ile yayımladığı ve eroin müptelalarının arasına girerek, eroin satıcıları ve kullanıcılarına dair gördüklerini ve yaşadıklarını dile getirdiği yazı dizisiyle büyük ilgi çeker¹⁶⁵. Tufan Türeñç, Çetiner’in gazeteciliğini şu şekilde anlatır¹⁶⁶:

* Celalettin Çetin, röportaj ve incelemelerini **Büyük Göç** (1962), **Nasıl Milyoner Oldular** (1964), **Yarım Kalan Kin** (1974), **Bir Pot Daha** (1978), **Bir Gazetecinin Not Defteri** (1980) adlı kitaplarında toplamıştır.

¹⁶⁴ Saygı Öztürk, “Şemdinli’de Köy Çeşmesinin Önünde”,

<http://www.objektifhaber.com/yeni/yazarDetay.asp?GuvenlikID=670700660>, (23 Şubat 2006)

¹⁶⁵ Yılmaz Çetiner, **Nefes Nefese Bir Ömür**, İstanbul: Epsilon Yayınları, 2006, ss. 76–78.

¹⁶⁶ Tufan Türeñç, “İpek Kalpli Gazeteci”, **Hürriyet**, 5 Ağustos 2006.

“Haber konusunda inanılmaz derecede inatçıydı. Kokuyu aldığı zaman, iş Kaf Dağı’nın arkasında bile olsa tırnaklarını geçirir, koşullar istediği kadar onu zorlasın, haberi en küçük ayrıntısına kadar koparır alırdı. Bazen tek sütun haberleri kovalar, onlardan herkesi şaşırtan dev öyküler çıkarırdı. Örneğin, bir gün ‘Kapalıçarşı’ya şöyle bir bak bakalım, ne var ne yok?’ denmişti. Kollarını öyle bir sıvayıp dalmıştı ki işe, günlerce çarşığı hallaç pamuğu gibi atmış, milyarlık cirolar yapan kuyumcuların, halıcıların, antikacıların küçük memurlar kadar bile vergi vermediğini ortaya çıkarmıştı. Çarşı fena karışmıştı.”

Bu röportajı ile vergi yolsuzluğunu ortaya çıkaran Çetiner, röportajın gerçeklere dayanan, araştırmadan gücünü alan ve bizzat tanıklığa dayanan özelliklerini bir arada kullanmayı başarır. Gazetecilik hayatını kaleme aldığı *Nefes Nefese Bir Ömür* adlı kitabında “Gazetecilerin veya herkesin gözleri önünde üzerine ölü toprağı serilmiş gibi öyle konular durur ki pek farkına varılmazdı” diyen Çetiner “ama hangi taşı kaldırırsanız kaldırın mutlaka bir şeyler çıkar altından. O çıkan ilginçleştirmek, zamanı ve zemini tayin etmek konuya değer katar. Gazetecinin marifeti budur” diye yazar¹⁶⁷. 1965 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde çıkan “Amerikan Yardımı ve Gerçekler” başlıklı haber röportajı ile Çetiner bu kez Türkiye’yi yerinden sarsan “Millet Yapar” kampanyasının başlamasına neden olur ve röportajların nasıl kamuoyu oluşturabileceğine iyi bir örnek teşkil eder¹⁶⁸.

Yukarıda adı geçen isimlerin yanı sıra Ümit Deniz, Mete Akyol, Nail Güreli, Cengiz Tuncer, Yahya Benekay, Mustafa Ekmekçi, Oktay Verel, Sadun Tanju röportajları ile Türk basın tarihinde yer edinmiş diğer önemli yazarlardır.

Uzak diyarları renkli anlatımları ile Türk okuyucusuna ulaştıran gezi türündeki röportaj örnekleri de vardır. Gittikleri ülkelerde gördükleri farklı kültür, coğrafya ve iklimleri öznel betimlemeleri ile kaleme alan bu röportaj yazarları okuyucuda adeta ‘oradaymış’ hissi uyandırır. Bu türün edebiyattaki ilk örneğini 1896 yılında *Servet-i*

¹⁶⁷ Çetiner, ss. 660–661.

¹⁶⁸ Çetiner, s. 11.

Fünûn dergisinde tefrika edildikten sonra 1909'da kitap olarak yayımlanan *Hac Yolunda* adlı eseriyle Cenap Şahabeddin verir. Yazar, *Suriye Mektupları* (1917) ve *Avrupa Mektupları* (1919) adlı eserleriyle bu türde iki ayrı eser daha yayımlar. Gezi türündeki röportaj örneklerini daha sonraki yıllarda Falih Rıfkı Atay kaleme alır: *Faşist Roma*, *Kemalist Tiran*, *Kaybolmuş Makedonya* (1930), *Deniz Aşırı* (1931), *Moskova-Roma* (1932), *Yeni Rusya* (1931), *Bizim Akdeniz* (1934), *Taymis Kıyıları* (1934), *Tuna Kıyıları* (1938), *Hint* (1944). Bu geleneği Hikmet Feridun Es, Kore'den Avustralya'ya, Amerika'dan Afrika'ya uzanan dergi ve gazetelerde çıkan röportajları ile sürdürür.

Bu türün diğer örnekleri arasında ise şu isimler yer alır: Ahmet Haşim, *Frankfurt Seyahatnamesi* (1933); Faik Sabri Duran, *İstanbul'dan Londra'ya Şileple Yolculuk* (1934), *Akdeniz'de Bir Yaz Gezintisi* (1938); İsmail Habib Sevük, *Tuna'dan Batıya* (1935); Bedii Faik Akın, *Sam Amcanın Evinde* (1954), *Bir Garip Ada* (1957), *Rusya'dan* (1968); Abdi İpekçi, *Afrika* (1955), *Dünyanın Dört Bucağından* (1971); Burhan Arpad, *Gezi Günlüğü* (1962), *Avusturya Günlüğü* (1963); Yılmaz Çetiner, *Bilinmeyen Arnavutluk* (1966), *Şu Bizim Rumeli* (1967), *Mao'ya Tapanlar* (1969), *Rusya Seferi* (1969), *El Fateh* (1970); Necmi Onur, *İnsan Emegi Bekleyen Ülke: Avustralya* (1968), *Kanlı Kerbela* (1968); Fikret Otyam, *Ne Biçim Amerika, Ne Biçim Rusya* (1970); Nevzat Üstün, *Almanya Beyleri ile Portekiz'in Bahçeleri* (1975).

Melih Cevdet Anday, Çetin Altan, İlhan Selçuk gibi yazarların gezi izlenimleri de röportaj yönteminden faydalanır¹⁶⁹. Türk halkının henüz televizyonla tanışmadığı ve yurt dışına çıkma imkânlarının sınırlı olduğu bu yıllarda gezi türündeki röportajların ilgiyle takip edildiği bir gerçektir.

Ele alınan bir konu hakkında haber kaynağı kişiye bizzat sorular sorarak detaylı, aydınlatıcı, yorumlayıcı bilgilerin elde edildiği ve gazetelerde tam sayfa yayımlanan söyleşilere ilk ve en çarpıcı örnekleri Abdi İpekçi verir. *Milliyet* gazetesinde, “Her Hafta Bir Konuk” adı verilen söyleşilere imza atan İpekçi bugün örneklerine sık rastladığımız soru-cevap şeklindeki gazete söyleşilerine öncülük eder. Abdi İpekçi'nin yaptığı

¹⁶⁹ Binyazar, *Milliyet Sanat Dergisi*, (Röportaj Özel Sayısı), ss. 15–16.

söyleşiler daha çok toplumsal konularla ilgilidir ve konuklar bu toplumsal sorunların aktörüdür. Örneğin, İpekçi'nin grevlerin yoğun olduğu bir dönemde Türk-İş Başkanı Halil Tunç ve DİSK Başkanı Abdullah Baştürk'le yaptığı söyleşi önemli bir kamuoyu oluşturur¹⁷⁰.

Abdi İpekçi'nin 1 Şubat 1979 yılında bir suikasta kurban gitmesi sonrasında *Milliyet* gazetesinde söyleşileri Emin Çölaşan devam ettirir. Çölaşan yaptığı söyleşilerin ses getirmesi üzerine *Hürriyet* gazetesine transfer olur. Türk basınında söyleşileri ile dikkat çeken diğer gazeteciler arasında Leyla Umar, Mehmet Barlas, Zeynep Oral, Yalçın Pekşen, Halit Kıvanç, Ertuğrul Akbay, Yener Süsoy, Leyla Emeç Tavşanoğlu, Nilgün Cerrahoğlu, Neşe Düzel, Nuriye Akman, Hülya Ekşigil, Ahmet Tulgar, Can Dündar, Ayşe Arman, Kürşat Başar, Şahin Alpay, Eyüp Can, Hızır Tüzel gibi isimleri saymak mümkündür.

Bu gazeteciler arasında söyleşilerini kitaplaştıranlar vardır; Zeynep Oral, *Konuşa Konuşa* (1983), *Tutkunun Romanı* (1992); Nuriye Akman, *Üzümlünü Ye Bağını Sor* (1997), *Mebus Burcu* (1999), *İnci Avcısı* (2001), *Yüzleşme* (2001), *Kalabalıklar* (2001), *Mayın Tarlası* (2002), *Gurbette Fettullah Gülen* (2004), *Başka Sorum Yok* (2004); Emin Çölaşan, *Sor Bakalım* (1998), *Unutulmayan Söyleşiler Tarihe Düşülen Notlar* (2006); Leyla Emeç Tavşanoğlu, *Türk-Yunan Sorunları Akiller Tartışıyor* (1998); Eyüp Can, *Zamansız Sözler – Söyleşiler* (2000); Nilgün Cerrahoğlu, *Annem Batıya Gidin Dedi* (2001); Neşe Düzel, *Türkiye'nin Gizlenen Yüzü* (2001); Şahin Alpay, *Türkiye'nin Tanıkları: Dışarıdan Bakanlar* (2002), *Türkiye'nin Tanıkları: İçeriden Bakanlar* (2003); Ayşe Arman, *Kimse Sormazsa Ben Sorarım* (2003); Yener Süsoy, *Virgülüne Dokunmadan: Yener Süsoy Röportajları* (2003); Ahmet Tulgar, *Mahallede Herkes Kahramandır/Röportajlar* (2004); Hızır Tüzel, *Dalga Gibi Geçiyorum* (2004); Can Dündar, *Yıldızlar* (2004); Halit Kıvanç, *Ağlama Palyaço Makyajın Bozulur Müjdat Gezen Kitabı* (2006); Arda Uskan, *Fareli Köyün Kavalcısı* (2006).

¹⁷⁰ Atilla Özsever, Kişisel Görüşme, İstanbul: 14 Temmuz 2006.

Gazetelerde edebiyat eleştirmeni kimliği ile yazılar yazan Doğan Hızlan ve Feridun Andaç da edebiyat dünyasının önde gelen isimleri ile yaptıkları söyleşileri kitaplaştırmışlardır: Doğan Hızlan, *Söyleşiler* (1997); Feridun Andaç, *Yazıya Adanmış Bir Ömrün Tanıklığında – Necati Cumalı ile Söyleşi* (2000), *Adalet Ağaoğlu Kitabı* (2000), *Türkan Şoray ile Yüz Yüze* (2000), *Söz Uçar Yazı Kalır – 1* (2001), *Söz Uçar Yazı Kalır – 2* (2002), *Yaşar Kemal’in Sözlerinde Yaşamak* (2003), *Sözcüklerin Diliyle Konuşmak – Tahsin Yücel ile Yüz Yüze* (2003), *Edebiyatımızın Kadınları* (2004), *Erhan Bener’in Dünyasında Yolculuk* (2004), *Yazarın Kitabı* (2004).

1.4.3.Türk Basınında Kaybolan Röportaj Geleneği ve Söyleşilerde Yaşanan Dönüşüm

1975 yılında, *Milliyet Sanat* dergisinin “Röportaj Özel” sayısında, geçmişte Türkiye’de röportajın “yıllarca gazeteciliğin en önemli yazı biçimi” olarak yerini aldığını ifade eden Yılmaz Çetiner, okuyucuların röportajlarda bir takım gereksiz tasvirlerle, uzun cümlelere, konu ile ilgisi olmayan detaylara, hayale yer verilmesini istemediğini söyler ve röportajda belge ve gerçeğin arandığını dile getirir¹⁷¹. Otuz yıl öncesine dayanan bu yorum, röportajların dönemin toplumsal gerçeklerini okuyucuya iletmekte ne kadar önemli rol oynadığını ve okuyucuların gerçekleri daha iyi anlamak için anlaşılır bir dille kaleme alınan röportaj yazılarını talep ettiğini ortaya koymaktadır.

Henüz televizyon yayınlarının başlamadığı, 1950’li ve 1960’lı yıllarda altın çağını yaşayan röportajlar, adeta görsel kültür taşıyıcısı niteliğindedir. Uzaklıkları aşarak bilinmeyenleri, merak edilenleri, göz ardı edilenleri haberin kuru bilgi veren tavrından sıyrılıp canlı bir anlatı ile yani adeta okurda kişi ve olayları ‘izliyor’ hissi vererek ortaya koyan röportajlar o yıllarda revaçtadır. Ne var ki, televizyon yayınlarının sonucu görsel kültürün ağırlık kazandığı günümüzde, olayları, olguları ve kişileri betimsel anlatımlarla aktaran röportajlar işlevselliğini yitirmeye başlar. Bir olayı veya kişiyi okumak yerine televizyondan izlemek tercih sebebi haline gelir. Bunun sonucu

¹⁷¹ *Milliyet Sanat Dergisi*, (Röportaj Özel Sayısı), s. 5.

günümüz Türk basınında röportaj yazıları neredeyse tamamen ortadan kalkmış görünmektedir.

Araştırmaya, incelemeye, soruşturmaya dayanan; yaşananları bizzat gidip görerek tanıklık etmenin gerekli olduğu ve daha önemlisi edinilen izlenimlerin çarpıcı ve öznel bir üslup içinde kaleme alınmasını gerektiren röportajlar ciddi bir özen, emek ve yetenek gerektirir. Oysa günümüz medya çalışanları röportajın bu özelliklerini göz ardı etmekte ve röportajı basit bir iş olarak görmektedir. Nitekim mesleğe yeni başlayan deneyimsiz gazetecilere ilk işlerinde röportaj yapmalarını söyleyen ve aslında onlardan söyleşi isteyen kıdemli editörlerin de röportaja hak ettiği değeri vermediği ortadadır. Hazırlanması, yapılması ve yazılması yoğun bir süreç gerektiren röportajın bugün gazetelerde “3 Dakikalık Röportaj”¹⁷² şeklindeki örneklerle dönüşmüş olması düşündürücüdür.

Röportaj geleneğinin usta kalemlerinden Yaşar Kemal “dünya gazeteciliği röportaja haber kadar değer vermiş olsaydı, dünyamızın yüzü, yüzyılımızın yüzü şimdiye kadar bambaşka olurdu. Dünyamızı röportaj başka, daha mutlu, daha umutlu bir yere götürebilirdi” yorumunda bulunur. Ünlü yazarın günümüz Türk basınında kaybolan röportaj geleneğine dair görüşü şöyledir: “Bu kadar yaşadığıma üzülüyorum, görmek istemezdim”¹⁷³. Yılmaz Çetiner’in cenaze töreninde ünlü yazar röportajın Türk basınında geldiği nihai durumu ise şöyle özetler: “Türk basınında kalmayan bir şey var; röportaj”¹⁷⁴.

Röportaj yazacak nitelikte gazetecinin yetişmemesi veya var olanların sayısının hızla azalması da bu türün sonunu hazırlayan nedenler arasında sayılabilir. Röportajın, soru sorup, yanıt almaktan ibaret bir gazetecilik olduğu yanılığına dair Hıncal Uluç bir köşe yazısında şöyle der¹⁷⁵ :

¹⁷² **Akşam**, “3 Dakikalık Röportaj”, 29 Kasım 2005.

¹⁷³ Yaşar Kemal, Kişisel Görüşme, İstanbul: 28 Nisan 2006.

¹⁷⁴ **Radikal**, “Yılmaz Çetiner Toprağa Verildi”, 5 Ağustos 2006.

¹⁷⁵ Hıncal Uluç, “Röportaj Nasıl Yapılır diye Bir Ders”, **Sabah**, 7 Temmuz 2005.

“Bir ses kayıt cihazınız varsa, gazeteci oldunuz gitti. Koy teybi adamın önüne. Sen sor, o söylesin. Söylenenleri aynen yaz. Oldu röportaj. Hayır! Röportaj başka iştir. Zordur. Gider konuşur, oturur yazıyı yazarsın. Sen yazarsın. Röportaj yazarlığı bir sanattır. Halit Çapın... Mete Akyol... Örsan Öymen... Sayfayı yedirirlerdi adama okurken. Hani nerde onlar şimdi ya da onlar gibi olanlar? Hani nerde röportaj yazacak gazeteci? Gazeteci artık insan değil. Meslek ses kayıt cihazına indirgenmiş.”

Benzer bir eleştiriyi Şakir Süter de Celalettin Çetin’in vefatı sonrasında kaleme alır¹⁷⁶:

“Bugün Türk basınında ‘söyleşiler’in röportaj sanıldığı bir süreçten geçerken, ‘iyi bir röportaj yazarını’ anlatmak zordur ama zor da olsa, görevimizdir ‘doğrusunu’ anlatmak. Mesleğe başladığım yıllarda ‘röportaj yazarlığı’ için çok iyi örnekler vardı önümde; bu bakımdan bizim kuşağımız şanslıydı. İşte o dev röportaj yazarlarından bazıları; Yaşar Kemal, Faruk Şensoy, Halit Çapın, Mete Akyol, Fikret Otyam, Necmi Onur ve Celalettin Çetin. Teyp kullanmadan. Sadece not alıp, gözlemlerine dayanarak. Dinleyerek, bakarak ama mutlaka görerek. Haber kulağını mutlaka ve sürekli açık tutarak çalışmak. Sonra da masaya geçip gözlemleri kâğıda dökerek ‘röportaj’ yazmak. Yukarıda adı geçen ustaların her biri, röportajlarını bu çerçevede kalarak yazar ve bizim kuşağımıza örnek olurlardı.”

Bu röportaj yazarları için Saygı Öztürk, “Onlar oturan, masasında ahkâm kesenler değil, dağ-bayır röportaj için koşanlardı”¹⁷⁷ yorumunu yaparken, Hıncal Uluç “Onlar teyplerle ortaya çıkmazlardı... Giderler, sohbet ederler, gözlerler, dönerler, sonra müthiş akıcı ve çarpıcı bir Türkçe ile kendi izlenimlerini, söylemleriyle süzerek kaleme alırlardı. Röportaj en zor yazı türüydü... Bugün en kolay teyp deşifresi değil”¹⁷⁸ şeklinde görüşlerini dile getirir.

¹⁷⁶ Şakir Süter, “Öztürk, Topbaş ve Selam”, **Akşam**, 29 Haziran 2006.

¹⁷⁷ Öztürk, “Şemdinli’de Köy Çeşmesinin Önünde”, <http://www.objektifhaber.com/yeni/yazarDetay.asp?GuvencilikID=670700660>

¹⁷⁸ Hıncal Uluç, “Bab-ı Ali’nin Son Röportajcıları!”, **Sabah**, 28 Şubat 2006.

Toplumsal yaşamdaki mesafeli ilişkilerin arkasına bakmaya yatkın bir tür olan dolayısıyla salt ilginç olanı değil, gerçek olanı konu alan, yurt sorunlarını gündeme getiren, olayların nedenini sorgulayan ve gözler önüne seren röportajların sayısının hızla azalması gazetecilerin sosyal sorumluluk işlevi açısından da büyük bir eksiklik teşkil etmektedir. Geçen yıllar içinde toplumsal sorunların ele alındığı röportajların sayısının azalması, sorunların çözüldüğü anlamına gelmemektedir. Bu durumu bir başka röportaj ustası Hikmet Çetinkaya şöyle açıklamaktadır¹⁷⁹:

“Türkiye’de şu anda röportajcılık yaşamıyor, 1960’lı yıllarda yaşıyordu. Bunu medyanın yozlaşmasına bağlıyorum. Gazetelerin genel yayın müdürleri, o dönemlerde bana şöyle diyorlardı: ‘Gazetenin sayfaları toprak ve gübre kokuyor’. Yani pamuk röportajı, zeytinyağı üreticilerinin sorunları yazılıyordu. Oysa bugün baktığımızda, bu sorunlarla Türkiye yine karşı karşıyadır”.

Röportajların yerini hızla soru-cevap şeklinde söyleşilere bıraktığı Türk basınında söyleşilerin içeriği, amacı ve biçimi de değişikliğe uğramıştır. Toplumsal sorunlara parmak basmayı hedefleyen, çok sesliliği yaratmak ve korumak adına farklı kesimlere söz hakkı tanıyan ve olayların sorumlularına kamu adına sorular yönelterek sorgulayan söyleşiler günümüzde yerini daha çok ünlülerle yapılan ve popüler magazin konularını ele alan türdeki söyleşilere bırakmıştır. Sayısı çoğalan, özellikle gazetelerin hafta sonu eklerinde geniş şekilde yer kaplayan söyleşiler, büyük fotoğraflarla süslenip, dikkat çekecek açıklamaların manşet ya da başlık olarak kullanıldığı bir biçime dönüşmüş ve okuyucunun bilgilenmesinden ziyade keyifli vakit geçirmesini hedefleyen bir gazetecilik pratiği haline gelmiştir. Mesleğe yeni başlayan gazeteci adaylarından söyleşi yapmaları istenmekte, gazete yöneticileri söyleşi sürecini sadece kâğıda yazılı soruları okuyup, yanıtları ses kayıt cihazına kaydetmekten ibaret bir iş olarak değerlendirmektedir.

Gazetecinin en temel sorumluluklarından biri toplumsal sorunların korkusuzca üzerine gitmek ve yanlışa düşmüş iktidar sahiplerini kamu adına cesaretle

¹⁷⁹ Girgin, *Söyleşi mi, Röportaj mı*, s.250

sorgulamaktır. Soru sormak gazetecinin öncelikli meziyetlerinin başında gelir. Salt aktaran, edilgen ve pasif konumdaki bir gazetecinin kamuoyunu aydınlatması, bilgilendirmesi ve toplum içindeki denetleyici rolünü yerine getirmesi mümkün olamaz. Soru sormaktan korkmayan gazetecilerin bulunduğu bir medya ortamı dördüncü kuvvet olma işlevini yerine getirir. Son yıllarda söyleşi yapan gazetecilere yönelik en ciddi eleştiri özellikle söylem seçkinleri karşısında sergiledikleri pasif tutum ve yönelttikleri ‘çanak’ sorulardır. Örneğin, Süleyman Demirel’in cumhurbaşkanlığının ilk gününde televizyon ekranından bütün ülkeye yayılan bir görüntü son derece düşündürücüdür. 1993 yılında Özal’ın ölümünden sonra Çankaya’ya çıkan Demirel, köşkte düzenlediği ilk basın toplantısında sözlerini bitirdikten sonra salondaki gazetecilere döner ve “Şimdi sorularınızı cevaplayacağım” der. Salonda otuz saniye süren bir sessizlik yaşanır. Köşkteki ilk basın toplantısında cumhurbaşkanının “sorularınızı bekliyorum” demesi karşısında yaşanan sessizlik son derece rahatsız edicidir. Dolayısıyla Demirel, gazetecileri zorlama ihtiyacı hisseder: “Korkmayın, korkmayın! Sorun.” Tanınmış bir gazeteciye göre sessizlikle geçen o otuz saniye, meslekte yaşanan on beş yıllık deformasyonun kanıtıdır. Zira 1980’den sonra Türkiye’de gazetecilerin adeta teyp çözücülere indirgendiği eleştirisi yoğunlaşır. Kişilere ses kayıt cihazını uzatıp, söylenenleri kaydedip, sonrasında olduğu gibi yazmak söyleşi yapmak değildir. Söyleşi sırasında gazetecinin konuşulanları dikkatli şekilde dinleyip varsa çelişkileri, yanlışları ve propaganda dozundaki açıklamaları fark edip, sorgulaması beklenir. Öte yandan gazeteci söyleşiyi karşısındakinin değil, kendisinin belirlediği hedef ışığında gerçekleştirmelidir.

Gazetecinin doğasındaki ‘muhalif olma’ güdüsü yerini ‘otoriteye itaate’ bıraktığında, gazetecinin kamu adına soru sorma refleksi zayıflar. Bu anlamda ciddi tartışmalara neden olan bir örnek Mete Akyol’un, *Kanal 6* televizyon kanalının o zamanki sahibi Ahmet Özal’ın kız kardeşi Zeynep Özal ile gerçekleştirdiği söyleşi programıdır. Nazım Alpman, Akyol’un, Zeynep Özal’a yönelttiği her soru öncesi bin bir özür dilediğinin altını çizer¹⁸⁰. Akyol için “Kırk yıllık usta gazeteci soru sormak yerine neredeyse ‘hanımefendi hazretleri siz ne isterseniz buyurun onu söyleyin’

¹⁸⁰ Nazım Alpman, “Çanak TV Canlı Yayında”, <http://www.milliyet.com.tr/1996/12/28/siyaset/canak.html>, (23 Temmuz 2006).

anlamında konuğunun karşısında eğilip bükülür. Ne yazık ki, aslında Zeynep Özal'ın karşısında eğilip bükülen kırk yıllık bir gazeteci değil, basının ta kendisidir” yorumu yapılır¹⁸¹.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ün bir toplantısındaki sohbet sırasında gazetecilerin sorduğu sorular bir başka tartışma konusuna neden olur. Özkök'e Orgeneral Yaşar Büyükanıt ile ilgili olarak “Sert bir açıklama bekleniyordu, neden açıklama yapmadınız” şeklinde yöneltilen soru “darbe çığırtkanlığı yapmak” olarak yorumlanır ve eleştirilir. Bu konuda, Mehmet Y. Yılmaz şöyle yazar¹⁸²:

“Bizim meslek jargonumuzda ‘çanak soru’ sormak diye tanımlanan ve soranı pek de muteber gazeteci yapmayan bir durum vardır. Muhatabın, sorulan soruyu bir pas olarak değerlendirip, olayları sadece kendi açısından değerlendirmesini sağlamak için sorulan soru böyle tanımlanıyor. Ancak, bir gazetecinin muhatabının ağzından bazı sözler almak amacıyla sıkıştırıcı mahiyette soru sorduğu için eleştirilmesine ilk kez tanık oluyorum. Gazetecinin işi, gerçekleri açığa çıkarmak için soru sormaktır. Sorduğunuz soruların muhatabınızın hoşuna gitmemesinin bir önemi yoktur. Kuşku duyduğunuz bir durum varsa, bunu açığa çıkarmak için sorularınızda ısrar edebilir, yanıtını alana kadar sormaya da devam edebilirsiniz. Muhatabınızın bu durum karşısında yapabileceği şey, beğenmiyorsa o soruya yanıt vermemektir. Gazetecilik mesleğinin doğasında bu vardır ve bunu yaptığı için bir gazeteci suçlanamaz. Bu eleştirinin, mesleğimizin evrensel kurallarına uymak konusunda hiç titizlenmediği bilinen gazetelerden kaynaklanıyor olması da dikkat çeken bir başka husustur.”

Son yıllarda, magazin dünyasının isimleri ile yapılan söyleşilerin sayısının artması kimi okuyucularda da tepkiye neden olmaktadır. Örneğin, *Milliyet* gazetesinde Demet Akalın ile yapılan bir söyleşiyi “Milliyet bu tarz röportajları ile okurunu meşgul etmezdi” eleştirisine *Hürriyet-Kelebek* yazarı Cengiz Semercioğlu şöyle yanıt verir: “Demet Akalın şu sıralar albümü en çok satan isimlerden. Röportaj *Milliyet*’e manşet

¹⁸¹ “Basın Tarihinden Notlar”, <http://www.ilerikarakol.com/Basin%20Tarihinden%20Notlar.htm>, (1 Eylül 2006).

¹⁸² Mehmet Y. Yılmaz, “Soru Soran Gazeteciyi Eleştirmek”, *Hürriyet*, 17 Mart 2006.

falan olmuş değil, ekinde... Gazeteler sadece siyaset ve ekonomiden ibaret olsaydı çok sıkıcı olurdu”¹⁸³.

Röportaj ustası Fikret Otyam bu konuda, “Silah icat oldu mertlik bozuldu; televizyon icat oldu röportaj bozuldu. Bizim yaptığımız röportajcılık, bugün gazetelerde yok. Basından örnek verecek olursak; benim röportajlarım bir tam sayfa olurdu. Şimdi bir sayfa, ‘Ajda Pekkan burnunu nasıl yaptırdı?’ onun röportajı var... Anadolu halkı unutuldu” yorumunu yapmaktadır¹⁸⁴. Öte yandan, söyleşileri *Hürriyet* gazetesinin pazar ekinde yayımlanan bir gazeteci Türkiye’nin en zengin iş adamlarından Rahmi Koç ile bir söyleşi yaptığında, bu söyleşi istisnai olarak ana gazetede ve üç gün süren şekilde yayımlanır¹⁸⁵. Yani söyleşi özneli iktidar sahibi güç odakları olduğunda gazetesinin süre giden kuralları değiştirilmekte, ‘söylem seçkinleri’ ön plana çıkarılmaktadır.

1.5. GAZETE, RADYO VE TELEVİZYON SÖYLEŞİLERİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Etkili bir gazete söyleşisi yapmak için dikkate alınması gereken unsurlar çoğunlukla radyo ve televizyon söyleşileri için de geçerlidir: Her söyleşinin bir amacı olmalı, söyleşi için kamuoyunun merak ettiği veya öğrenmesi gereken konular ve kişiler tercih edilmeli, konu ve konuk seçimi özgürce yapılmalı, eğer zaman varsa, yani bir sıcak haber söz konusu değilse söyleşiye hazırlanmalı, doğru yerde, doğru zamanda, doğru şekilde, doğru sorular sorulmalı, haber kaynağı ile empati kurulmalı, iyi soru sormak kadar iyi bir dinleyici olmak gerektiği unutulmamalı, zamanı iyi kullanmalı, haberci söyleşi hedefine yönelik bilgiler toplamalı ve bu süreçte aktif, nesnel, dürüst, adil, gözlemci olmalı, muhalif konumunu korumalı ve analitik düşünmelidir. Gazete, radyo ve televizyon söyleşilerinin yukarıda belirtilen unsurlardan oluşan ortak bir paydası bulunduğu gibi, amaç, yöntem ve sonuç olarak ayrıldığı noktalar da vardır.

¹⁸³ Cengiz Semercioğlu, “*Demet Akalın Röportajı*”, *Hürriyet* (Kelebek Eki), 8 Ağustos 2006.

¹⁸⁴ Girgin, *Söyleşi mi, Röportaj mı*, s.240

¹⁸⁵ Ayşe Arman, (Rahmi Koç ile Söyleşi), “*Ben Sakıp Sabancı gibi Emirgan’da Simit Satamam*”, *Hürriyet*, 10 Ağustos 2006.

1.5.1.Gazete ve Gazete Söyleşisinin Özellikleri

İkinci Dünya Savaşı sırasında önemli bir kitle iletişim aracı konumuna gelen radyo ve ardından 1950’li yıllardan sonra başta ABD ve Avrupa olmak üzere tüm dünyada hızla yayılan televizyon, gazete için önceleri önemli bir tehdit olarak algılanır. Haberleri radyo ve televizyondan öğrenen kişilerin gazete okuma ihtiyacı hissetmeyeceği düşünülür. Yapılan araştırmalar eğitim ve kültür düzeyi düşük kişilerde televizyonun bir haber ve eğlence aracı olarak kabul edildiğini ve dolayısıyla bu kesimde gazete, dergi vb. okuma oranının çok düşük olduğunu ortaya koyar. Oysa eğitim ve kültür düzeyi yüksek kişilerde radyo ve televizyona rağmen gazete okuma oranında düşme kaydedilmemiştir¹⁸⁶. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte internet medyasının yazılı basını olumsuz etkilediğine ilişkin genel düşüncenin tersine tüm dünyada hem gazete sayısı hem de yayımlanan gazetelerin tirajları artış göstermektedir. Dünya Gazeteler Birliği’nin araştırmasına göre yazılı basın güçlenmekte, dünya genelinde hem kadınların hem de genç nüfusun gazete okuma oranlarında artış yaşanmaktadır¹⁸⁷ Gazeteler önemli bir kitle iletişim aracı olma işlevini sürdürmektedir. Basın söyleşileri, gazetenin sahip olduğu avantajları kullanarak, yaygın şekilde artmaya devam etmektedir. Bu avantajları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Gazete, en eski kitle iletişim aracı olması, yazılı materyalin daha inandırıcı bulunması ve sadık okuyuculara sahip olması açısından, radyo ve televizyondan daha prestijli bir kitle iletişim aracı olarak algılanır¹⁸⁸. Dolayısıyla, gazete söyleşileri yazılı basının bu inandırıcılık özelliğinden faydalanır.
- Radyo ve televizyon dinleyici veya izleyiciye düşünmek ve içselleştirmek için çok fazla zaman vermez, çünkü haberler radyo ve televizyonda hızla ilerler. Oysa gazete, okuyucuya kendi yetenek ve ilgi düzeyine uygun süratle ilerleme olanağı verir. Dolayısıyla gazete söyleşisini okuyucu ne zaman isterse o zaman okur, istediği yerde yavaş okur, istediği yeri atlar.

¹⁸⁶ Aysel Aziz, **Televizyon ve Radyo Yayıncılığı**, İstanbul: Turhan Kitabevi, 2006, s.123.

¹⁸⁷ **Hürriyet**, “Kadın ve Gençlerle Dünyada Gazete Tirajı 450 Milyona Vurdu”, 9 Şubat 2007.

¹⁸⁸ Ünsal Oskay, **Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş**, 5.Basım, İstanbul: Der Yayınları, 2000, s. 203.

- Gazete, her zaman el altında tutulabilir. Gazete söyleşisini okuyucu, hafızasını doğrulamak, haberi yeniden gözden geçirmek veya sadece beğendiği için tekrar okumak istediğinde, gazeteyi rahatlıkla yeniden okuma imkânına sahiptir.
- Radyo ve televizyon sıkıştırır, gazete genişletir: Radyo ve televizyon açıklamadan çok bilgi, gazete ise bilginin ötesinde açıklamalar sunar. Dolayısıyla gazete söyleşisi sadece olayları aktarmakla kalmaz, olayların “neden” ve “nasıl” geliştiğini irdeler. Aynı şekilde kişilerin sadece “kim” olduğunu anlatmakla kalmaz, kişilerin “nasıl” insanlar olduklarını da ortaya çıkarmaya çalışır.
- Gazete detaylara daha çok önem verir. Umberto Eco, gazetenin sahip olduğu bu işlevi şu şekilde özetler: “Televizyon size gönderilen telgraf, gazete ise mektuptur.” Dolayısıyla gazete söyleşisi, radyo ve televizyon söyleşilerine göre kişi ve olaylara dair daha fazla detayı içirme avantajını taşır.
- Karmaşık ve anlaşılması zor konuları anlamlı ve anlaşılır kılmak açısından gazete tercih edilen bir araçtır. Dolayısıyla gazete söyleşisi, anlaşılmaz, tartışmalı veya karmaşık konulara dair okuyucuyu daha aydınlatıcı nitelikte bilgi ve açıklamalar sunabilir.
- Radyo ve televizyondan gelen anlamlar parçalı, somut ve daha az yorumlanabilir niteliktedir. Gazeteden gelen anlamlar ise okuyucuyu anlamaya ve yorum yapmaya iter. Radyo ve televizyon, öğrenmede kayda değer bir artış sağlamaz ve gazeteye kıyasla yoruma dayalı düşünceler üretmede daha verimsizdir¹⁸⁹. Dolayısıyla gazetenin daha öğretici olduğu kabul edilir.
- “Radyo ve televizyona oranla gazetede Ortodoks olmayan içerikteki görüşlerin iletilme şansı daha yüksektir. Örneğin, azınlıktaki görüşlerin en rahat şekilde

¹⁸⁹ Neil Postman, **Televizyon Öldüren Eğlence, Gösteri Çağında Kamusal Eylem**, 2.Basım, Osman Akınhay (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004, s.169.

seslerini duyurabilecekleri araçlar gazetelerdir”¹⁹⁰. Dolayısıyla gazete toplumun farklı kesimlerinin veya farklı görüşlere sahip kişilerin söyleşi konusu olmasına imkân tanır, çokseslilik kültürünü besler.

- Gazete söyleşisi için yapılan mekân ve tarih seçimi daha esnektir. Oysa stüdyoda yapılan canlı yayın radyo ve televizyon söyleşilerinde haber kaynağı belli bir saatte orada olmak zorundadır.
- Gazete için yapılan söyleşide ses kayıt cihazı dışında “yabancı” başka bir unsur yoktur. Dolayısıyla haber kaynağı bir süre sonra söyleşinin adeta sadece “iki dost” arasında geçen bir “sohbet” olduğu hissine kapılarak daha samimi açıklamalarda bulunabilir. Radyo ve televizyon söyleşileri “resmi, yapmacık, oturma odası sohbetlerine”, iyi bir gazete söyleşisi ise çoğunlukla “uzun, detaylı ve samimi mutfak ve yatak odası sohbetlerine” benzer¹⁹¹.
- Gazete söyleşisi için ayrılan konuşma süresi, radyo ve televizyon söyleşilerinden farklı olarak, genelde daha uzundur. Gazeteci, sorduğu soruya yanıt alamadığı zaman sorusunu tekrar etme ve yine yanıt alamadığı takdirde aynı soruyu söyleşinin daha sonraki bir evresinde yeniden gündeme taşıma imkânı bulur çünkü buna zamanı vardır. Gazete söyleşisinde zaman, radyo ve televizyon söyleşilerinde olduğu gibi sınırlandırıcı etki yaratmaz.
- Gazeteci, haber kaynağının içinde bulunduğu ortam veya taşıdığı ruh haline göre söyleşinin seyrini belirlemede daha esnek davranabilir. Örneğin, “ortam gerginleştğinde bir kahve molası verip havayı yumuşatabilir”¹⁹². Oysa canlı yayın radyo ve televizyon söyleşilerinde konuşun psikolojisini sürekli kollamak adeta bir zorunluluktur.

¹⁹⁰ Oskay, s. 202.

¹⁹¹ Ken Meltzer, **Creative Interviewing**, 2. Basım, New Jersey: Prentice Hall, 1989, s. 144.

¹⁹² Kabaş, **Sesli Düşünenler**, s. 11.

- Gazete söyleşisi sonradan yapılandırılır: Konuşulanları düzenleme, kısaltma ve özetleme imkânı verir. Gazeteci, söyleşiyi yazarken anlamsız, çok uzun veya söyleşi konusuyla ilintili olmayan kısımları atar, böylece okuyucuya daha yoğun ve anlaşılır bir içerik sunar.
- Gazete söyleşisinde daha sonra soru ve yanıtların sırasını değiştirmek, daha ilginç ve önemli olanı öne çıkarmak, soruların ve yanıtların anlamını değiştirmeden içeriğine yönelik düzeltmeler yapmak mümkündür. Kabaş, bu durumu şöyle açıklar¹⁹³: “Gazete için yaptığınız söyleşide aynı soruyu ısrarla farklı şekillerde sorabilir, istediğiniz yanıt aldıktan sonra sanki cevabı tek soruda yakalamış gibi yazabilirsiniz. Cevaplar uzun mu oldu? Sorularınızı mı şaşırdınız? Sonradan kâğıt üzerinde yaptığınız düzeltmelerle cevapları kısaltabilir, sorularınızı yeniden gözden geçirip düzenleyebilir, sırasını değiştirebilir ve hatta bazılarının yaptığı gibi söylenmemiş nice sözü konuşulmuş gibi bile sunabilirsiniz”. Bu kurgu sayesinde okuyucu birbirini takip eden, doğal akış içinde ilerleyen ve ilgisini çekecek şekilde düzenlenmiş soru ve yanıtları okuma şansı bulur.
- Gazete söyleşisi, radyo ve televizyon söyleşilerine göre daha rahat ulaşılabildiği için arşiv olarak kullanımı daha yaygındır.

1.5.2.Radyo ve Radyo Söyleşisinin Özellikleri

Radyonun kamuya seslenen söz ve müzik yayınlarını yapması 1920’lerden sonra gerçekleşir. Haber-eğitim-eğlence hizmetini dinleyicinin ayağına getirmesi nedeniyle radyo kısa zamanda popüler hale gelir; oturma odalarının vazgeçilmez bir unsuru olur. İkinci Dünya Savaşı sırasında radyo önemli bir propaganda aracı olarak kullanılır. 1960’lı yıllardan sonra televizyon yayınlarının hızla artması sonucu radyo “altın dönemi”ni geride bırakır. Görsel avantaja sahip televizyonun yayınları sonucu kaybettiği dinleyici kitlesini geri almak için radyo yayın formatlarında değişiklikler

¹⁹³ Kabaş, *Sesli Düşünenler*, s. 11.

yapılır, “tematik” kanallar açılır, yayın süresi uzatılır, “canlı yayın”lar yapılır, yerel kanalların sayısı artar¹⁹⁴.

- Radyo, haberleri geniş kitlelere kısa zamanda ulaştırma imkânı sağlar. Çoğu kez kitap, film ve hatta gazetenin erişemediği kişiler, radyo dinleyerek bilgi edinebilir. Doob, radyonun diğer araçlara göre daha hızlı bir haber dağılımı sağlayabilme özelliği nedeniyle kendine özgü bir üstünlüğe sahip olduğunu iddia eder¹⁹⁵. Dolayısıyla radyo söyleşisi toplumun pek çok kesimine ulaşma avantajı taşır.
- Lazarsfeld, Berelson ve Gaudet radyonun etkisi hakkında dinleyiciye “olayların adeta içindeymiş hissi” verdiği, “dinleyicinin radyoya karşı kişisel bir yakınlık duygusu” taşıdığı ve sonuçta bunun “yüz yüze temasa yakın” bir durum yarattığı görüşünde bulunurlar¹⁹⁶. Bu yakınlık duygusu, radyo söyleşisinde dinleyiciye haber kaynağına soruları adeta kendisi soruyormuş hissi uyandırır. Bu noktada habercinin kamu adına soru sorma yükümlülüğü dinleyici tarafından daha yoğun şekilde algılanır. Yani dinleyici, sormak istediği veya merak ettiği konular haberci tarafından sorulmadığında bunu çok daha hızlı fark eder.
- Radyo yayınları “izleyiciye konuşur” gibi olduğundan özellikle yazılı basına göre daha ikna edicidir¹⁹⁷. Radyo yayınları, kişisel bir konuşma gibi etkilidir. Dolayısıyla radyo söyleşileri konuşan kişinin kişiliğini dinleyiciye hissettirmede, “yakınlık” duygusu yaratmada daha avantajlıdır.
- Radyo yayınları, televizyona göre çok daha düşük maliyetlidir. Dolayısıyla radyo söyleşisi televizyon için gerekli yüksek yapım maliyeti olmadan gerçekleştirilebilir.

¹⁹⁴ Aziz, ss. 118–121.

¹⁹⁵ Oskay, s. 204.

¹⁹⁶ Oskay, s. 204.

¹⁹⁷ Aziz, s.60.

- Görüntü olmadığı için kişinin “kim” olduğundan ziyade, “ne” söylediği daha önemlidir. Yorumlar ve görüşler ön plana çıkar. Radyo söyleşisi, söylenenlere odaklanmayı sağlar. Habercinin ve konuğun nasıl görüldüğünün hiçbir önemi yoktur.
- Radyo söyleşisi çoğunlukla stüdyoda yapılır ancak konuğun ille de stüdyoya gelmesi gerekmez. Söyleşiyi yapan, haber kaynağına telefon ile ulaşarak, soru sorulabilir. Böylece insanlar nerede olursa olsun haber kaynaklarına bağlanabilmek, ülkenin ya da dünyanın her yerindeki uzmanlarla konuşmak mümkün olur.
- Radyo söyleşisi, televizyon stüdyosunda yapılan söyleşiye göre daha samimi bir havada geçer. Televizyon stüdyosundan farklı olarak radyo söyleşisinin geçtiği ortamda kameralar, spotlar, stüdyo şefi gibi “yabancı” unsurlar bulunmaz. Haber kaynağı kişi “nasıl” görüldüğü ile ilgili kaygılar da taşımadığından dolayı daha rahat ve samimi davranabilir.
- Radyo söyleşisi farklı görüşe sahip kişilerin tartışması için uygun bir ortam yaratabilir. Fikirlerini dile getirmek isteyen toplumun farklı kesimleri gerektiğinde bir telefon bağlantısı ile radyo söyleşilerine dâhil olabilir, bu anlamda radyo söyleşileri çok seslilik kültürünün gelişmesine yardımcı olur.

1.5.3. Televizyon ve Televizyon Söyleşisinin Özellikleri

Televizyon yayınları 1940’lı yıllardan itibaren başta İngiltere ve ABD olmak üzere çeşitli ülkelerde düzenli olarak yapılmaya başlanır. Ne var ki, televizyonun tüm dünyada popüler hale gelmesi İkinci Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşir. 1960 ila 1980 yıllarında televizyonun teknik olarak gelişmesinde önemli adımlar atılır; renkli televizyon yayınları başlar, yayın süreleri uzar, yayın türleri artar. 1980 sonrasında ise haberleşme uyduları sayesinde televizyon yayınlarının hem ülke, hem sınır ötesi

yapılması mümkün olur¹⁹⁸. Televizyon günümüz medya ortamının en etkili kitle iletişim aracı olmayı sürdürmektedir.

- Televizyon yayınları en kısa zamanda, en geniş kitleye ulaşır. Dolayısıyla televizyon söyleşisine konu olan kişi ve olaylar kısa sürede, yaygın şekilde “bilinirlik” ve “tanınırılık” kazanır.
- Televizyon söyleşisinin geniş kitleleri etkileme gücü vardır¹⁹⁹. Bundan dolayı televizyonun geniş kitleleri belli bir amaca yönelik şekilde harekete geçirebilme potansiyeline sahip olduğu düşünülür. Örneğin, seçimler öncesi siyasi parti liderleri sıkça televizyondaki söyleşi programlarına konuk olurlar.
- Televizyon yayınlarının duyguları yönlendirici etkisi yüksektir. Televizyon söyleşisi izleyicide sempati, öfke, acıma, saygınlık vb. duyguların oluşmasına neden olur. Örneğin, 1960 seçimleri öncesi ABD Başkanlığı için yarışan Kennedy ve Nixon’un karşı karşıya geldiği televizyon söyleşi programı, izleyicide Kennedy’e yönelik sempati uyandırmış, o programa kadar yarışta eşit olan taraflardan Kennedy’in öne geçmesini ve sonuçta seçimi kazanmasına yardımcı olmuştur²⁰⁰.
- Televizyon habercileri, haberi zenginleştirmek için ses ve görüntüden yararlanma avantajına sahiptirler. Oysa gazetecilerin bu anlamda sadece kelimeleri vardır. Dolayısıyla televizyon söyleşisi sırasında, kimin “ne” söylediği kadar, neyi “nasıl” söylediği de ortaya çıkar. Sözcükler kadar bakışlar, ses tonu, yüz ifadesi, mimikler, beden duruşu vb. unsurlar da izleyici tarafından gözlenir. Bu konuda Schlapp şu yorumu yapar²⁰¹ : “Söyleşi, formüle edilmiş ve basılacak hale gelmiş yazılı bir materyal değil, daha çok bir sohbet olduğu için

¹⁹⁸ Aziz, s.34.

¹⁹⁹ Elisha Babad, “*Preferential Treatment in Television Interviewing: Evidence from Nonverbal Behavior*” **Political Communication**, No.16, 1999, ss. 337–358.

²⁰⁰ Nuran Yıldız, **Türkiye’de Siyasetin Yeni Biçimi Liderler, İmajlar ve Medya**, İstanbul: Phoenix Yayınları, 2002, s. 27.

²⁰¹ Schlapp, s. 40.

aslında gazeteye uygun değildir. Özellikle, karşıdaki kişinin mimikleri, jestleri, bakışları, ses tonu ve ifadesindeki vurgular, yazılı metne yansıtılamaz.”

- Televizyon söyleşisi, özellikle canlı yayınlar, zamana karşı verilen büyük bir yarışır. Bir televizyon habercisinin hem hazırlanmak, hem de söyleşiyi gerçekleştirmek açısından daha kısa zamanı vardır. Televizyon söyleşisinde kameralar önünde seçkin bir kişiye sorular yöneltilip, birkaç dakika içinde ilginç bir nokta yakalayıp, yayınlanmasını sağlayabilmek kolay değildir. Bu durum, konu ve dil hâkimiyeti dışında, sözcük kullanımında ekonomik davranabilme ve hızlı tepki verebilme yetisini gerektirir.
- Özellikle canlı yayınlanan televizyon söyleşisinde, yapılan her türlü gaf, dil sürçmesi, kekeleme, yanlış telaffuz, bilgi eksikliği veya yanlışlığı anında izleyici tarafından görülür. Herhangi bir düzeltme, montaj, geri alma, uzun uzun düşünme veya değerlendirme söz konusu değildir.
- Televizyon söyleşisi öncesindeki hazırlık, organizasyon ve öngörü çok önemlidir, çünkü televizyon habercisinin “ne” sorduğu kadar, hangi soruyu “ne zaman” ve “nasıl” sorduğu da söyleşinin niteliğini belirler. Canlı yayın söyleşisinde, gazeteci anlamlı soruları, birbirini takip edecek şekilde sorma ve çarpıcı yanıtlar alma baskısı altındadır. Haberci, bunu ancak iyi hazırlık yaptığı takdirde başarabilir. Üstelik bunu başaramayan habercinin, yetersizliği, yeteneksizliği, hazırlıksızlığı, bilgisizliği ve/veya acemiliği izleyici tarafından hemen fark edilir.
- Televizyon söyleşisi öncesinde stüdyo konğu olacak haber kaynağına, söyleşide ele alınacak konular ve sorulacak sorular hakkında genel bilgi vermek yerinde olur. Böylece haber kaynağı kişinin yayın öncesi heyecanı görece kontrol altına alınır. Ancak bu, söyleşi sırasında sorulacak soruların birebir söylenmesi anlamına gelmez. Aksi takdirde televizyon söyleşileri için önemli bir gereklilik sayılan doğallık ortadan kalkar.

- Televizyon söyleşisinde haberci ile konuk arasında, kameralar, spotlar, mikrofonlar ve stüdyoda bulunan diğer teknik elemanlar gibi çeşitli “engeller” vardır. Söyleşi yapan haberci, tüm bu engelleri konuğuna unutturarak, rahatlamasını sağlamak zorundadır. Özellikle canlı yayın televizyon söyleşilerinde haber kaynağı kişiler ‘aptal’ veya ‘yanlış’ bir şey söylemekten korkabilirler. Zira canlı yayında söz ağızdan çıktıktan sonra geri dönüşü yoktur. Kabaş bu konuda, “Konuklarıma yönelttiğim soruları, evlerinde ya da ofislerinde değil, çoğunun kendilerini yabancı hissettiği stüdyoda, kameralar karşısında, spot ışıkları altında ve çekimde olmanın heyecanını yaşarlarken sordum. Söyleşilerimi, konuklarıma milyonların bizi izlediği gerçeğini unutturarak, iki dost arasındaki sohbete dönüştürmeye çalıştım” der²⁰².
- Televizyon söyleşisinde soruların daha kısa ve direkt olması tercih edilir. Habercinin dolaylı soruları anlaşılmazlığa ve zaman kaybına neden olabilir. Aynı şekilde yanıtlar da ne kadar az ve öz olursa televizyon söyleşisi o denli açıklayıcı, canlı ve akıcı olur.
- Televizyon söyleşinde konuşulanların herkes tarafından anlaşılır nitelikte olmasına, yabancı kavram ve kelimelerin mümkün olduğunca kullanılmamasına özen gösterilmelidir, çünkü televizyon yayınları karışık, karmaşık, yabancı ve uzun ifadeleri kabul etmez.
- Televizyon söyleşisinde konuğu dikkatli dinlemek gazete söyleşisine göre daha büyük önem taşır, çünkü gazetecinin bir sonraki soruda yanıtı zaten verilmiş bir soruyu tekrar sorması, hem konuk, hem de izleyiciler tarafından hemen fark edilir ve büyük itibar kaybına neden olur. Öte yandan televizyon stüdyosundaki kaos arasında konuğu dinlemek daha zordur. Bunu Ted Koppel, “hoş bir Çin

²⁰² Kabaş, *Sesli Düşünenler*, s. 11.

porselenini beş altı top ile beraber döndürmek gibi nadir görülen bir yetenek”²⁰³ olarak yorumlar.

- Canlı yayın televizyon söyleşisinde gereksiz kısımların atılması söyleşi sırasında gerçekleştirilir. Yani konuk yanıtı uzattığında, konuyu dağıttığında haberci, nazik şekilde sözünü nerede keseceğini bilmeli, gerekli toparlamayı yapmalı ve uygun cümlelerle bir sonraki konuya geçmelidir. Diğer bir deyişle televizyon söyleşisinde montaj yayın sırasında yapılır.
- Canlı yayın televizyon söyleşisinde, banttan yayınlanan programlar veya gazete söyleşisinden farklı olarak sonradan kurgu söz konusu değildir. Bundan dolayı televizyon söyleşisinin izleyicide “gerçeklik” hissi uyandırma etkisi daha fazladır. Ayrıca söyleşinin doğal seyrine paralel olarak izleyicinin konuşulanları takip etmesine imkân sağlar.
- Canlı yayın televizyon söyleşisinin en önemli avantajı sorulması gereken soruları sorumlu kişiye kitlelerin gözü önünde sorabilme şansı tanınmasıdır. Zor sorular karşısında yanıt alınmasa bile izleyici, hangi soruya kimin yanıt veremediğine şahit olur.
- Televizyon söyleşisinde gerektiği yerde haberci, “sessizliği” bir avantaj olarak kullanır. Örneğin, zor bir soru sonrasında haberci sessizce bekler. Bu durumda karşıdaki kişinin yaşadığı tereddüdü, yanıt vermede yaşadığı sıkıntıyı veya soruyu tümüyle yanıtsız bırakmasını izleyici görür. Yaşanan sessizlik aynı zamanda habercinin iyi bir soru sorduğunun göstergesidir.
- Televizyon söyleşisinde izleyici kendisini haber kaynağına soru soran habercinin yerine koyar. Böylece izleyicide sanki kendisi haber kaynağına bizzat soru soruyormuş hissi uyanır. Bu durumda habercinin taşıdığı kamu adına soru sorma sorumluluğu daha da ön plana çıkar.

²⁰³ Meltzer, ss. 146–147.

- Özellikle canlı yayın televizyon söyleşisi “yakınlık” yaratır ve anında “ulaşılabilirlik” getirir. Ulaşılması zor kabul edilen kişiler, televizyon söyleşisine konuk olduğunda izleyici onlara sanki kendisi rahatlıkla ulaşmış hissine kapılır ve yakınlık duyar.
- Televizyon söyleşisinde izleyici habercinin yanında yer alır. Ted Koppel bunu “Seyirci ev sahibi konumundaki haberci ile empati kurmaya meyillidir”²⁰⁴ şeklinde yorumlar. Ancak habercinin kaba veya saldırgan olduğunu gören izleyici, birden bire tüm sempatisini konuğa transfer eder. Dolayısıyla haberci ne sertlikte sorular soracağı konusunda dikkatli olmalıdır.
- Televizyon söyleşisinde habercinin kaynak kişi ile arasındaki ilişki-mesafe dengesine özen göstermesi gerekir. Ne saldırgan bir üslup, ne de laubali bir tavır izleyici tarafından kabul görmez.
- Canlı yayın televizyon söyleşisinde haberci, hem kendisinin hem de konuğunun psikolojisini sürekli yönetmek durumundadır. Hiçbir şart altında haberci heyecanlanmamalı, sinirlenmemeli veya sıkıntısını belli etmemelidir. Aksi takdirde söyleşinin kontrolünü kaybedebilir. Haber kaynağı kişinin öfkelenmesi, sinirlenmesi, heyecanlanması veya aşırı derecede duygulanması halinde ise haberci, gerekli olan müdahaleleri, değişiklikleri ve yorumu anında yaparak, söyleşinin devamını mümkün kılmalıdır.
- Televizyon söyleşisinde söyleşinin seyir hızı önem taşır. Dolayısıyla uzun sessizlikler, kopukluklar yaşanmamalı, konuşmanın ritmi, gerilimi ve enerjisi canlı ve yüksek tutulmalıdır. Kabaş bu konuda, “Bütün zorluklarına rağmen canlı yayında yapılan söyleşilerin dinamizmini, çıkan hararetli tartışmaların izleyiciye geçen elektriğini, ‘siz bunu nereden biliyorsunuz?’ şaşkınlıklarının yarattığı etkiyi, sözler kadar gözlerin, mimiklerin, ellerin de konuşmasını, aniden

²⁰⁴ Biagi, s. 117.

patlayan kahkahaların gücünü ve yaşanan anın o anda yaşanıyor olmasının doğallığını hiçbir şeye değişmem”²⁰⁵ der.

- Televizyon söyleşisi doğal, canlı ve spontane olmalıdır. Örneğin, çoğu haberci soracağı soruları yayın öncesi söylememeyi tercih eder. Bunun nedeni söyleşi sırasındaki doğallığı kaybetme korkusudur. Aksi takdirde soruları bilen konuklar yanıtları prova etmeye kalkarlar. Bu da söyleşiyi resmi bir konuşmaya dönüştürebilir. Oysa konuğa sürpriz sorular sorulduğu zaman, daha canlı bir diyalog ortaya çıkar. Yanıt ne kadar iyi olursa olsun, ikinci anlatımında ilki kadar canlı olmaz.
- Televizyon söyleşisinde anlatılan hikâyeler, anılar veya örneklerin bizzat yaşayan kişi tarafından dile getirilmesi ve bunları paylaşırken taşıdığı ruh halinin ekrana yansması, söyleşinin gerçeklik, inandırıcılık ve samimiyet etkisini artırır.
- Televizyon, bilgiden ziyade eğlenceye dönük bir eğilim taşır. Neil Postman, televizyonun “tek bir kalıcı sesle” yani sadece eğlencenin sesiyle konuştuğu tezini savunur²⁰⁶. Televizyon habercileri, haber dünyası ile eğlence dünyası arasındaki bir melez alanda çalışırlar. Dolayısıyla televizyon söyleşisinin bilgilendirici olması kadar ilgi uyandırıcı ve eğlendirici olması da beklenir. Ne var ki, bazı durumlarda televizyon söyleşisinin gerçekleri yansıtmaktan ziyade bir ‘gösteriye’ dönüşme riski vardır. Örneğin, İngiliz bir politikacı ile söyleşi yapmaya gönderilen acemi bir BBC muhabiri, bakana kritik sorular sormayı planladığını söyler. Söyleşi başlayıp, muhabir daha ilk kritik sorusunu sorduğunda, bakan öfkeden kıpkırmızı olur, muhabiri ve muhalifleri azarlar. Ancak, söyleşi bitip, kameralar durur durmaz politikacı gülümser ve söyleşinin iyi geçip geçmediğini sorar²⁰⁷.

²⁰⁵ Kabaş, *Sesli Düşünenler*, s. 12.

²⁰⁶ Postman, s. 93.

²⁰⁷ Meltzer, s. 143.

- Özellikle canlı yayınlanan televizyon söyleşilerinde, söyleşiler konusunda tecrübe sahibi olan siyasetçiler veya ünlüler söyleşi sürecini kontrol etmeye çalışabilirler. Habercinin sorduğu sorulara yanıt vermemek, geçiştirmek, soruya soruyla yanıt vermek veya ne sorulursa sorulsun sadece söylemek istediklerini yanıt olarak sunmak dikkate alınması gereken bir sorundur.
- Televizyon söyleşisi özellikle geniş kitlelere hitap ettiğinden dolayı popüler ve seçkin konukları tercih etme eğilimi taşır. Dolayısıyla gazete ve radyo söyleşilerine kıyasla ‘çokseslilik’ kültürünü besleme sorumluluğunu yeterince yerine getirmez. Tek tip değerler yaratır. Haluk Şahin, ticari televizyonun reyting rekabetine dayanan ortamında televizyon mülakatlarının İngilizce *celebrity culture* (‘kof şöhret kültürü’) denen endüstrinin bir değirmeni sayıldığını belirtir²⁰⁸. Özellikle reyting avcılığı yapan televizyonlarda bu türden çarkların döndüğü görülür. Bu kültürü besleyen söyleşi programları her alandan üç-beş ismi konuk alır, farklı kişilere konuşma imkânı tanımaz ve böylece bir kısır döngü oluşur. Dolayısıyla hem gerçek şöhreti hak edenler tanınmaz, hem de ülkenin entelektüel kaynaklarının büyük bir bölümü televizyonun erişim alanının dışında bırakılır.

1.6. ETKİLİ BİR GAZETE SÖYLEŞİNİN AŞAMALARI

Etkili bir gazete söyleşisi gerçekleştirebilmek için gazetecilerin öncelikle söyleşinin amacı ve önemine dair bilgi ve kanaat sahibi olmaları gerekir. Söyleşinin gazetecilik pratiği ve sorumluluğu açısından önemini bilen, söyleşi amacının ne olduğunu iyi belirleyen gazeteci etkili söyleşiler yapabilir. Söyleşi için “konu ve konuk seçimi” gazeteci için söyleşi öncesindeki en önemli aşamadır. Bu süreçte gazetecinin konu ve konuk seçiminde ne derece özgür olduğu, kimlerin söyleşi konuğu ve hangi olayların söyleşi konusu olabileceği önem taşır. Söyleşi öncesinde haber kaynağına ulaşma, onu söyleşi için ikna etme, mekân ve zaman seçimi diğer önemli aşamalardır.

²⁰⁸ Kabaş, *Sesli Düşünenler*, s. 21.

Söyleşinin etkili olabilmesi ön hazırlık büyük önem taşımaktadır. Ön hazırlık için araştırma, söyleşinin yapılandırılması ve soruların hazırlanması gereklidir.

Söyleşi sürecinde ilk izlenim, kaynak ile kurulan ilişki-mesafe dengesi ve nesnellik dikkatle incelenmelidir. Söyleşi sırasında sorulan sorular “biçimsel” ve “işlevsel” olarak ele alınmalıdır. Söyleşinin bir başka önemli aşaması etkili dinleme ve gözlemdir. Haber kaynağı kişilerin söyleşi sırasındaki tutumu, söyleşinin süresi, söyleşinin nasıl bitirildiği ve fotoğraf çekimi söyleşinin etkili olup, olmamasında rol oynayan diğer faktörlerdir. Söyleşi sonrasında gazetecinin söyleşiyi nasıl kurguladığı, söyleşi sonrasında herhangi bir müdahale ile karşılaşp, karşılamadığı ve tüm bu süreçte gözetilmesi gereken etik kurallar ayrı ayrı ele alınmalıdır.

1.6.1.Söyleşinin Amacı ve Önemi

Artık günümüzde okuyucular, dinleyiciler ya da televizyon izleyicileri nerede, ne olduğu ile yetinmiyor, bunun ötesinde olayların kim tarafından, nasıl ve neden gerçekleştirildiğini de merak ediyor. Bilgiye ulaşmakta zorluk çekmekten ziyade “bilgi sağanağı” altında kalan bireyin, her gün medya kaynaklarından sayısız enformasyonun yayıldığı çağımızın medya ortamında olayları daha iyi anlayabilmesi ve kendisi için faydalı olan bilgiyi ayıklayabilmesi için “neden” ve “nasıl” sorularını sorması gerekiyor. Bu noktada söyleşiler büyük önem taşıyor. Birinci el kaynaklara, olayların içinde yer alan ya da olaylara neden olanlara bizzat sorular sorarak, gelişmelere/yaşananlara dair detaylı bilgi alma şansı veren söyleşiler, kamuoyunu aydınlatıcı bir işlev görür. Gazeteciler, kamu adına olayların nedenini sorgular, nasıl meydana geldiklerini ortaya koyarlar. Halkın gerçekler hakkında bilgi sahibi olmadığı bir durumda demokrasiden bahsedilemez. Ne var ki, kimi zaman devlet veya hükümet yetkilileri, gerçeklere dair bilgiyi kendilerine saklamayı, kamudan gizlemeyi ve ‘devlet sırrı’ kavramının arkasına saklanmayı tercih edebilirler. Basın, devlet ve hükümet yetkililerine sorduğu sorular ile kamunun bilmesi gereken her türlü gizliliği ortadan kaldırmayı amaçlar. Söyleşiler bir anlamda kamu yetkililerini kamuya karşı sorumlu kılar. Gazeteci başbakanın karşısına geçip, bizzat soru sorabilir. Kamu adına soru soran gazeteci başbakanın halka karşı sorumluluğunu hatırlatıcı bir rol oynar.

Söyleşiyi günlük/sıradan haberlerden ayıran en önemli özelliği malzemesinin ‘insan’ olmasıdır. Dolayısıyla, söyleşi bilgilendirmenin yanı sıra habere duygu ögesini de katarak ele alınan kişi ve olayı okuyucu, izleyici ve dinleyicinin daha yakınına getirir. Söyleşi, gazeteciye sadece önemli bilgiler temin etmekle kalmaz bireyi düşünmeye zorlar, habere renklilik ve canlılık katar. Haberi monotonluktan çıkarır; habere farklı bakış açıları ve derinlik kazandırır. “Gazeteciler, yazarlar, muhabirler sadece yazılı kaynaklara ve gözlerinin gördüklerine bağlı kalsalardı– insanlarla yüz yüze görüşüp fikirlerini almasalardı- gazetecilik bugün olduğu gibi ilginç, önemli ve etkileyici olmazdı”²⁰⁹. Günlük haber rutini içinde kısa zamanda derlenen veya ağırlıklı olarak yazılı kaynaklara ya da haber ajanslarına dayanan haberlerin sıradanlığını ve yüzeyselliğini bertaraf etmekte söyleşiler önemli rol oynar. Söyleşiler salt olanları anlatmaz, olanlara sebebiyet veren fikirlere ulaşmaya çalışır. Toplumların içinde bulunduğu siyasal, ekonomik ve toplumsal bunalımların belli başlı nedenlerini söyleşilerde konuyla ilgili kişiler doğrudan dile getirir²¹⁰. Söyleşi, bir görüşün özgünlüğünü vurgular ve önemli bir olayı görgü tanıklarından bilgi alarak aktarır²¹¹. Söyleşi, sadece konuşulan kişilerin yaşadıklarını, verdikleri mücadeleyi, görüp geçirdiklerini, deneyimlerinden süzölmüş öngörülerini değil, bir dönemin sosyolojik, tarihi, siyasi ve kültürel gerçeklerini de yansıtır²¹².

Nilgün Cerrahoğlu’na göre, “hiçbir yazı, aktörlerin kendi ağzından dökülen sözcükler kadar etkili olamaz. Söyleşi bu nedenle renktir. Gerilimdir. Sürprizdir. Risktir. Söyleşiyi veren için olduğu kadar söyleşiyi yapan için de risktir”²¹³. Oriana Fallaci ise söyleşilerin önemini şöyle vurgular²¹⁴:

“Bugünün tarihi, olayların hemen sonrasında yazılıyor. Dünyayı kontrol eden ya da gidişatını etkileyenlerle söyleşi yapılabilir. Konuşulanlar kısa sürede basına,

²⁰⁹ Hugh C. Sherwood, **The Journalistic Interviews**, New York: Harper & Row Publishers, 1969, s. 110.

²¹⁰ Neşe Düzel, **Türkiye’nin Gizlenen Yüzü**, 2. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001, s. 9.

²¹¹ Schlapp, s. 41.

²¹² Kabaş, **Zamanı Dize Getirenler**, s. 9.

²¹³ Nena Çalidis, “Nilgün Cerrahoğlu ile Söyleşilere Yansıyan Türkiye”, **Cumhuriyet** (Kitap Eki), 29 Kasım 2001.

²¹⁴ Oriana Fallaci, **Interview with History: A Superlative Journalist’s Portraits of Power and Dissent Around The World**, New York: Liveright Publishing Corporation, 1976, ss. 9–11.

radyoya, televizyona yansıyor. Yaşananlar yorumlanıyor, hararetle şekilde tartışılıyor. Bundan dolayı ben gazeteciliği çok seviyorum. Ancak aynı nedenden ötürü gazetecilikten korkuyorum. Başka hangi meslek size tarihe şahit olmanızı ve anında yazmanıza olanak verir. Bundan dolayı, söyleşi yapmak muhteşem ve aynı zamanda korkunç bir ayrıcalıktır.”

Söyleşi yapmak insanlara bir dizi soru sormaktan ve cevaplarını yazmaktan daha fazlasıdır. Söyleşiyi yapan kişi, gerçekliğin ne olduğunu soru yoluyla öğrenir. Soru sormak, habercilikte veri toplamanın temelini oluşturur. Gazeteci, kabullerin dışında gerçekliği farklı biçimde sorgulamalı ve “şeytanın avukatlığı”nı yapmalıdır. Unutulmaması gerekir ki, bir söyleşide sorulan sorular herhangi bir kördüğümün çözülmesidir²¹⁵. Demokratik toplumlarda yasama, yürütme ve yargının yanında dördüncü güç olarak nitelendirilen basının rolü bir “bekçi köpeği” (watch dog) gibi hükümet uygulamalarını denetlemek ve halkı olup bitenden haberdar etmektir. Günün önemli sorunlarının ne olduğu ve ne gibi çözüm yolları bulunduğu konusunda halkı bilgilendirecek olan yine basındır. Dolayısıyla gerçeği arayan ve kamu adına soru sorma bilincine sahip gazeteciler toplumsal, ekonomik ve siyasi sorunların üstüne gider, sorumsuzluğu sorgular ve kamunun hak ve çıkarlarını gözetir.

Söyleşi yapan gazeteci söyleşi konularını ve kişilerini belirli bir amaca hizmet ya da belirli bir hedefe ulaşmak için seçer. Dolayısıyla her haber söyleşisinin önceden belirlenmiş bir amacı veya hedefi vardır. Gazeteciler, gündemde konuşulan, tartışılan, merak edilen bir konuyu daha detaylı ve kapsamlı şekilde ele almak, bir olayın kahramanlarından o olayın nasıl ve niçin meydana geldiğini öğrenmek, sıcak haber gündeminin dışında kalan ancak kamuoyunun gündemine getirilmesi gerektiğine inanılan konuları gün ışığına çıkarmak, görüşleri, yaşamı, başarıları veya yaptıklarıyla merak uyandıran kişileri daha yakından tanıtmak gibi sebeplerden ötürü söyleşi yaparlar.

²¹⁵ Kemal Aslan, **Soru Nasıl Sorulur?**, İstanbul: Anahtar Kitaplar, 2005, ss. 15–16.

Söyleşiyi yapan gazeteci kendi merakını gidermek, tanışmak istediği ünlülerle konuşmak ya da belli çıkar gruplarının “rica”sını yerine getirmek için söyleşi yapmaz. Zira söyleşide soruyu soran kamu adına bu işlevi yerine getirmektedir. Kıdemli söyleşi ustası Robin Day’e göre, söyleşi yapan kendi görüşü ne olursa olsun karşıdakinin görüşünü almak ve yansıtmak için oradadır²¹⁶. Gazeteci, söyleşi sırasında konuşan kişiye yapılmış saldırılar veya hakkındaki yanlış yorumlara cevap vermesine fırsat tanır. Ancak söyleşi, bir kişinin her türlü görüşünün sorgulanmadan ortaya konduğu bir platform durumuna düşürülmemelidir. Söyleşi, ne konuşulan kişiyi övme, ne de söyleşi yapan haberciye şöhret kazandırmak için yapılır. Söyleşi halkın bilgilendirilmesi için yapılır. Dolayısıyla halkın merak ettiği, bilmek istediği ya da bilmesi gereken meseleler sorgulanmalıdır. “Söyleşiyi yapan gazeteci, söyleşi sırasında kendi görüşleri ile konuğunun görüşleri arasında değil, konuğunun bilgi ve görüşleri ile somut gerçekler ve kamunun görüşleri arasındaki bir tartışmayı yöneten kişi konumunda olmalıdır. Çünkü gazeteci konuğunun karşısına geçtiğinde, somut gerçeklerin ve kamuoyunun adına orada iş yapmaktadır”²¹⁷.

Söyleşinin temelinde soru sorulan haber kaynağından bilgi almak, karşıdaki kişinin duygu ve düşüncelerini net, sade, çelişkisiz bir şekilde kamuoyuna sunmak veya söyleyecek yeni sözü olanların sesini duyurmak yer alır. Ne var ki bu, söyleşinin tümüyle bir serbest kürsü olarak kabul edilmesi anlamına gelmez. Söyleşinin amacı, çerçevesi ve süresi sınırlandırıcı unsurlardır. “Haber ya da bilgi ya da görüş sahibi bir kişi ile serbest bir ortamda, belli bir süre içinde görüşme imkânınız olduğu için kaynağın verdiği bilgileri sorularla açmak, çelişkileri ortaya çıkarmak olanağına sahipsinizdir. Söyleşiyi, yazılı ya da sözlü basın açıklamasından, ya da ayaküstü alınan demeçlerden ayırt eden en önemli özellik budur”²¹⁸. Gazeteci, karşıdaki kişinin, sorulara yanıt vermek yerine kendi siyasi görüşlerini yaymasına, yanlışlarını meşrulaştırmasına, taraftar toplamak için bilgi ve belgeleri çarpıtarak asılsız açıklamalarda bulunmasına veya partisini, kurumunu, cemaatini, şirketini vb. çıkarları kollayan propaganda dozunda konuşmalar yapmasına izin vermemelidir. Söyleşide

²¹⁶ Robin Day, **Television: A Personal Report**, London: Hutchinson, 1961, s. 105.

²¹⁷ Ragıp Duran, “*Bir Propaganda Aracı Olarak Röportaj*”, 12 Mayıs 2003, BİA Haber Merkezi, <http://www.bianet.org/2003/05/29/18940.htm>, (3 Eylül 2005).

²¹⁸ Duran, “*Bir Propaganda Aracı Olarak Röportaj*”, <http://www.bianet.org/2003/05/29/18940.htm>.

cevap veren kişi kuşkusuz istediği görüşü savunmakta serbesttir, ancak bu söyleşinin çizdiği çerçeve ile sınırlıdır.

Haber kaynağı açısından bakıldığında ise syleş i yapılan kişinin amacı, bir bilgi ya da görüşü iletmek ya da bir şeyi gizlemek veya açıklamak olabilir. Çoğu insan için syleş kendilerini temize çıkartacağını düşündükleri bir fırsat veya nlerini arttırmaya ya da devam ettirmeye yarayan bir tür reklmdır. Her şeyden önemlisi söyleşiler, konuk olan kişileri daha fazla izleyici, okuyucu, dinleyici ile buluřtur²¹⁹. Bu noktada syleş i yapan gazetecinin unutmaması gereken önemli bir husus söyleşilerin adeta bir halka ilişkiler ya da reklâm unsuruna dönüşmemesidir. Örneğin, *Sabah* gazetesinin n sayfasından duyurulan ve içeride tam sayfa olarak verilen syleş i konusu yeni açılan bir alışveriş merkezindeki lüks ürünlerin satıldığı bir mağaza, konuşulan kişi de mağaza sahibidir²²⁰. Bu örnekten syleş i adeta yeni açılan bir mağazanın tketic iye duyurulması için yapılan bir reklma dönüştürülmüştür. Türk halkının ortalama alım gücünün çok üstünde fiyatlarla satışa sunulan lüks tketic i mallarının satın alınmasını teşvik edici nitelikteki bu söyleşide, toplum gerçeklerinin göz ardı edildiği aşıkrdır. Oysa syleş i yapan gazetecinin amacı, kimi kişi, kurum, kuruluş, parti, cemaat vb.nin reklâmını yapmak ya da halkla ilişkiler uzmanı gibi çalışmak değildir. Gazeteci, sorduğu sorular ile yanlışların üzerine gitmeyi, toplumsal gerçekleri yansıtmayı ve problemlere dair çözüm üretmeye katkıda bulunmayı kendine amaç edinen kişidir.

Kamu adına soru soran gazetecilerin syleş i amacını belirlerken kamu faydası gözetip, gözetmediği dikkate alınmalıdır. Günümüz Türk medyasında syleş i ve röportajların konu ve özne seçimlerinin kamuoyunu bilgilendirmek, aydınlatmak, haberleri daha kapsamlı, detaylı ve anlaşılır hale getirmek amacından uzak olduğu gözlenmektedir. Ele alınan olay ve kişilerin seçimi daha çok ne kadar ilginç, çarpıcı, popüler veya tartışmalı olup olmadığına bakılarak yapılmaktadır. Amaç, daha çok okunmak, dinlenmek ve izlenmek olduğunda gazetecilerin toplumsal sorumluluk işlevini ikinci plana ittikleri bir gerçektir. Cerrahoğlu, bu konuda şu yorumu yapar²²¹:

²¹⁹ Jack Huber ve Dean Diggins, *Interviewing America's Top Interviewers*, New York: Birch Lane Press, 1991, ss. 81–82.

²²⁰ Balecek Pamir, “*Diyarbakır'dan Kralların Mağazasına*”, *Sabah*, 09 Ekim 2006.

²²¹ alidis, “*Nilgün Cerrahoğlu ile Söyleşilere Yanışyan Türkiye*”, *Cumhuriyet* (Kitap Eki).

“Türkiye’de söyleşi ‘anlık’ kullanım için düşünülüyor. Bugünkü gazete yönetimlerinin söyleşi yapan gazetecilerden beklentisi kişisel bir imza ya da üslup değildir, kanlı canlı polemik veya ‘scoop’ (atlama) haberdır. Polemik yaratacaksınız. Üç gün konuşulacak, sonra üç günlük başka bir polemik malzemesi bulacaksınız. Malzeme ne kadar kişisel olursa olsun, o kadar makbul. Amaç, magazin’in iştahını doyurmak.”

1.6.2.Söyleşinin Konu/Konuk Seçimi

Son yıllarda gazetelerde ve gazete eklerinde sayısı artan, tam sayfa yayımlanan ve kimi zaman söyleşi konu/konukları birinci sayfadan duyurulan söyleşilerin medya gündemini şekillendiren önemli unsurlardan biri haline geldiği bir gerçektir. Söyleşilerin konu ve konukları, haber gündemini takip edecek şekilde seçildiği gibi kimi söyleşiler de haber gündemini oluşturacak niteliktedir. Örneğin bir söyleşide ünlü bir kişinin yaptığı çarpıcı bir açıklama günlerce medya gündemini meşgul etmekte, tartışmalara neden olmakta ve kamuoyu oluşturmakta rol oynamaktadır.

Söyleşiyi yapan gazeteci, söyleşi yapacağı kişiyi ya da söyleşide ele alacağı konuyu gelişiğüz el seçemez. Konuk seçiminde en önemli kıstas bu kişinin gereken bilgiye sahip olup olmamasıdır. Konu seçiminde ise konunun kamuoyunun ilgisini çekecek ya da kamuoyunu bilgilendirecek nitelikte olup olmadığına dikkat edilmelidir. Söyleşinin doyurucu, bilgilendirici ya da farklı görüş açıları sağlayabilmesi için gazeteci ele alacağı konunun en önemli, en yetkin sorumlusunu bulmak zorundadır. Söyleyecek yeni, ilginç ya da aydınlatıcı sözü olan insanlar tercih edilmelidir.

Kamu adına soru soran gazetecilerin kamunun çıkarlarını gözetmesi ve dolayısıyla kamunun bilmesi gereken gerçekleri gündeme taşıması gerekir. Uzak olanı yakına getirerek tanıtmak, iktidar sahiplerine kamu adına sorular sormak, toplumsal sorunların üzerine giderek sorumluları ortaya çıkarmak ve olayların ‘nasıl’ ve ‘niçin’ meydana geldiğini birinci el kaynaklardan alınan bilgiler ışığında gözler önüne sermek,

söyleşi yapan gazetecinin görevleri arasındadır. Dolayısıyla, konu ve kişi seçimleri kamu yararını gözeterek doğrultuda olmalıdır.

Söyleşinin konu/konuk seçimi söyleşi yapan gazetecinin özgürlük alanı, kimlerin söyleşi konuğu ve hangi olayların söyleşi konusu olabileceği ile şekillenir.

1.6.2.1. Söyleşi Yapan Gazetecinin Özgürlük Alanı

Gazetecilik mesleğinin özgürce yerine getirilememesi sadece gazetecilerin özgürlüğünün kısıtlanması anlamını taşımaz. Basına yönelik her türlü baskı, sansür ve ifade özgürlüğünü engelleyici tutum, davranış ve politika aynı zamanda doğru bilgilendirilmeyen veya ifade özgürlüğü bulamayan bir halk demektir. Gazetecilerin haber toplama, seçme, hazırlama ve sunma aşamalarında sahip oldukları özgürlük alanı ne kadar geniş olursa, kamunun bilgi alma hakkının korunması ve toplum içindeki demokratik kültürün gelişimi de o derece mümkün olur.

Gazetecinin bağımsızlığını farklı düzlemlerde sınırlandıran unsurlar, gazetecinin öznel değerleri ve ideolojisi, gazetenin genel yayın politikası ve kurum içi hiyerarşik yapı, tiraj kaygısı ve ekonomik bağımlılık, haber kaynaklarına bağımlılık, toplumsal değerler ve hakim ideoloji ve siyasi otoriteden kaynaklanan baskılar olarak sıralanabilir ve tüm bunlar söyleşi için yapılan konu ve konuk seçimlerini de etkiler.

Toplumla sürekli iletişim içinde bulunan gazetecilerden mutlak bir tarafsızlık beklemek olası değildir. Gazeteci nihayetinde bir insandır; içine doğduğu aile ve toplum, sahip olduğu ahlaki değerler, aldığı eğitim ve edindiği tecrübeler, mensup olduğu etnik, kültürel, ideolojik sınıf, cinsiyeti, ırkı, dili ve buna benzer subjektif değerler gazetecinin hangi konuları ele aldığını ve kimlerle konuşmayı tercih ettiğini belirleyebilir. Önemli olan gazetecinin haber yaparken mümkün olduğu ölçüde subjektif değerlerinden arınması ve bu değerlerin gazeteciliğini eğip bükmesine izin vermemesidir. Gazeteci, haber yorumlarını olayların içsel gerçekliğinden ayrılmadan vermeli, toplumun her kesimine eşit mesafede ve dengeli yaklaşmalı, mesleki ilişkileri

ile kişisel ilişkileri ve bağılılıkları birbirine karıştırmamalı ve sübjektif değerlerini kamu çıkarlarının önünde tutmamalıdır.

Medya kuruluşu gazeteciye içinde dolaşacağı sınırları net olarak çizer. Aynı görüşü birebir paylaşmasalar da, gazeteciler kendilerini medya sahibinin ya da genel yayın yönetmeninin çizdiği çerçeveye uymak zorunda hissederler.²²² Kurum içi hiyerarşik yapı söz konusu olduğunda söyleşi yapan gazeteciler “muhabir” konumundan ziyade “uzman gazeteci” veya “yazar” konumunda kabul edildikleri için görece daha geniş bir özgürlük alanına sahiptirler. Son sözü söyleyen genel yayın yönetmenlerine doğrudan bağlı olarak çalışan bu gazeteciler, kendilerini medya kuruluşunun hiyerarşik kontrolünden görece bağımsız hissederler. Ne var ki, gazeteciler yukarı kademedeki yöneticilerden hiçbir direktif almasalar bile çalıştıkları kurumun yayın politikasını ve yayın anlayışını içselleştirme ve buna uygun olarak haberlerinde oto-sansür uygulama eğilimi göstermektedir.

Eğitici, haberdar edici, uyarıcı, yönlendirici ve fikir oluşturucu özellikleriyle kamu hizmeti vermesi gereken gazeteler günümüz ekonomik koşulların etkisi altında bir sanayi ürünü haline dönüşmüştür. Gazeteler asıl gelirlerini reklâmlardan elde etmeye başlayınca, reklâm verenlerin okurlardan daha önemli olduğu bir süreç başlar. Bu süreçte haber, satılabilecek bir mal olarak görülür, yani haber verme hizmeti toplumun haber alma ihtiyacını karşılamaktan ziyade *talebe* göre üretilen bir özelliğe bürünür. Sonuçta ‘satılabilen ürün haberdur’ ilkesi geçerli hale gelir. Günümüzde reklâm, basın işletmeleri için maliyetleri karşılayan temel faktör olarak görüldüğünden bu süreç içinde ‘ana ürün’ haline gelmiş, gazeteciliğin kamusal bir hizmet olduğu anlayışı ise geri plana düşmüştür.²²³ Bu ortamda tiraj kaygısı ile karşı karşıya kalan gazeteci daha çok okunmak adına daha ilginç, eğlendirici ve hatta magazin nitelikli konu ve konuklara yönelme ihtiyacı duymaktadır.

Gazetecilerin bağımsızlıkları aynı zamanda haber kaynaklarına olan *bağımlılıkları* ile de sınırlanır. Gazetecinin haber kaynakları ile ilişkisi haber üretim

²²² Mehmet Sağnak, **Medya-Politik**, İstanbul: Eti Kitapları, 1996, s. 389.

²²³ Özsever, ss. 126–127.

sürecini etkiler. Söyleşi birinci el haber kaynağı olmadan yapılamaz. Dolayısıyla haber kaynaklarına bağımlılık söyleşi yapan gazeteci için kimi zaman ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Sorulması gereken kritik soru ‘gazetecinin mi kaynağı’ yoksa ‘kaynağın mı gazeteciyi’ kullandığıdır. Gazeteci kaynağın güvenini kazandığı ölçüde bilgi alır. Ancak, bu güveni zedelememek adına kaynağın her söylediğini birebir aktaran bir sözcü durumuna düşmemelidir. Gazeteciler kaynakları ile olan ilişkilerinde denge ve mesafe gözetmeli, aşırı yakınlaşma ya da dost olma gibi yaklaşımların meslek ilkeleri ile uyuşmadığını dikkate almalıdır.

Diğer tüm gazeteciler gibi toplumsal değerler ve siyasi otoriteden kaynaklanan baskılar da söyleşi yapan gazetecileri konu ve konuk seçimlerinde etki altına almaktadır. Bunun sonucunda siyasi otoriteyi ürkütmeyen, ‘suya sabuna dokunmayan’, toplumun geneline hitap etmek adına farklı düşünen, azınlıkta bulunan ya da sıra dışı olana söz hakkı tanımayan söyleşiler ortaya çıkmaktadır.

1.6.2.2.Kimler Söyleşi Konuğu Olur?

İnsanlar çeşitli nedenlerle söyleşinin bir parçası olabilir:

Önemli görevlerde olanlar: Cumhurbaşkanı, başbakanlar, siyasi parti liderleri, belediye başkanları, kamu görevlileri, holding sahipleri, şirket yöneticileri, dernek, vakıf, cemiyet başkanları vb. kişiler bulundukları pozisyon nedeniyle tanınırlar. İş unvanları ve makamları onları ilgili konularda söz sahibi yapar.

Başarı kazananlar: Yazarlar, müzisyenler, oyuncular, akademisyenler, iş adamları/kadınları, sporcular vb. kişiler kendi alanlarında elde ettikleri başarılar nedeniyle tanınırlar. Dolayısıyla kim oldukları ve yaptıkları işi nasıl başardıkları merak uyandırır.

Bilgi ve deneyime sahip olanlar: Çalıştıkları sahada sahip oldukları bilgi ve deneyim nedeniyle uzman kabul edilen kişilerin söyledikleri, açıklamaları, yorumları haber değeri taşır.

Ünlü kişiler: İş, siyaset, kültür-sanat, spor, medya vb. dünyanın toplum tarafından tanınan kişileri yaptıkları ve/veya söyledikleri ile haber konusu olurlar. Aynı zamanda eskiden göz önünde olan ama kamuoyunun dikkatinden uzakta kalmış önemli şahsiyetler de “onlar şimdi nerede?” hikâyeleri için iyi birer söyleşi konuğu olurlar²²⁴.

Büyük bir suça karışanlar: Katiller, hırsızlar, terör suçluları, yolsuzluğa karışanlar vb. suçun kamuoyuna aktarılması için konuşulması gereken insanlardır.

Önemli birini tanıyanlar ya da bir şeyi bilenler: Belediye başkanını hapse yollayacak bilgilere sahip bir sekreter, bir film yıldızının yakın arkadaşının anlattıkları haberi ilginç kılacak değerdedir.

Önemli bir olaya tanık olanlar: Bir cinayetin ya da önemli bir kamusal olayın görgü tanığı konu hakkında detaylı bilgi verebilir.

Başına ilginç bir olay gelenler: Uçak kazasından kurtulan, piyango kazanan ya da yılın çevrecisi ödülüne layık görülen biri söyleşi yapılmaya değerdir.

Hayatın içinden olayları temsil edenler: Ev almaya parası yetmeyen çalışan genç bir çift, kalp krizinden korktuğu için daha çok spor yaptığını söyleyen bir adam ya da emeklilik günlerini hobileri ile keyifli hale dönüştüren bir insanın anlattıkları toplumun ilgisini çeker.

Sıra dışı insanlar: Hayatını tropikal ormanlarda, insanlardan uzak geçiren ve adeta bir ‘Tarzan’ hayatı yaşayan biri söyleşi için iyi bir haber konusudur.

Yukarıdaki kıstaslar ışığında söyleşinin öznesi olan kişilerin söyleşiyi nitelikli kılabilmesi için üç önemli unsur vazgeçilmezdir: Öncelikle kişinin *erişilebilir* olması,

²²⁴ Christopher Browne, *Gazetecinin El Kitabı*, Öykü Çoşkun (çev.), Ankara: MediaCat Kitapları, 2000, s. 135.

sonrasında erişilen bu kişinin söylediklerinin *güvenilir* olması ve son olarak söylenenlerin *aktarılabılır* yani açık ve anlaşılır olması gerekir.

Gazeteciler, haber söylemi üretirken tematik yapının oluşumuna katkı sağlayan haber kaynaklarından ya da haber aktörlerinden yararlanırlar. Önemli olan bu haber kaynaklarının salt seçkin bir kitle ile sınırlı kalmamasıdır, yani toplumun her kesiminin haberlerde yer alması ya da haber üretimine katkıda bulunmasıdır. Oysa günümüzde “söylem seçkinleri”nin haberin inşasında daha fazla rol aldığı bir gerçektir. Söylem seçkinleri gerektiğinde haber aktörü ya da kaynağı olarak medya içeriklerinde sıklıkla yer alan siyasi, askeri, ekonomik, kültürel vb. alanlardaki iktidar seçkinlerinin yanı sıra medyanın söylem üretiminde tematik yapının uygulanmasına katkı sağlayan sembolik seçkinlerin tümüdür²²⁵. Söyleşi yapan gazetecilerin konuk tercihlerini ne oranda söylem seçkinleri arasından yaptığı, söyleşilerin halkın genelinin ne kadar yansıtıp, yansıtmadığının önemli bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Gazeteciler, söyleşiler ile belli kişilere “uzmanlık” statüsü kazandırır. Bunun iki sakıncası vardır: Bu söyleşiler sayesinde kimi haber kaynakları hak etmedikleri bir prestij ve etkileme gücüne kavuşurlar. İkinci sakıncası ise gazetecilerin bilgi almak için sürekli aynı kişilere başvurmaları ve güvenmeleri dolayısıyla çok sesliliği yok etmeleridir²²⁶. Örneğin, Serge Halimi Fransız medyasında bakan, milletvekili, senatör, parti başkanı, profesör ya da uzman yaklaşık yirmi, otuz kişilik bir grup olduğunu, üstelik bunların hepsinin temel konularda üç aşağı beş yukarı aynı görüşleri savunduğunu, gazete, radyo ve televizyonları parsellediğini ileri sürer. Halimi bu konuda şu yorumu yapar²²⁷: “İspanağın faydalarından Avrupa Birliği'ne, Dünya Futbol Şampiyonası'ndan, yeni çıkan bir şaraba kadar her konuda ‘değerli’ fikirler üreten bu kişiler medyanın yıldızları haline gelir. Bu durum hem Fransız basınını cılız bir çoğulculuğa mahkûm etmekte, hem de iktidara ve paraya sahip olanların hâkimiyetini daha da güçlendirmektedir.”

²²⁵ Nurdoğan Rigel, **İleti Tasarımında Haber**, İstanbul: Der Yayınları, 2000, s. 192.

²²⁶ Jane Delano Brown, Carl R. Bybee, Stanley T. Wearden ve Dulcie Murdock Straughan, “Invisible Power: Newspaper News Sources and the Limits of Diversity”, **Journalism Quarterly** 64, (Bahar 1987): ss. 45–54.

²²⁷ Serge Halimi, **Düzenin Yeni Bekçileri**, Yaman Aksu ve Fügen Eryılmaz (çev.), İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 1999, s.19.

Amerikan televizyon kanalları ABC'nin *Nightline* ve PBS'in *MacNeil/Lehrer Newshour* programlarının konuk listesi incelendiğinde, konukların dağılımının meşru tartışmanın çerçevesini tanımladığı ve farklı düşüncelerin sınırlarını belirlediği ileri sürülür. Corteau ve Hoynes'un yaptığı araştırma, bu programlarda söyleşi yapılan kişilerin ırk, cinsiyet ve kurumsal kimliklerine göre kategorize edildiğini, dar bir yelpazedeki benzer sosyal konumları ve politik çıkarları paylaşan insanların daha fazla ön planda tutulduğunu ortaya koyar²²⁸.

Peter H. Gibbon'un 'enformasyon imparatorluğu' olarak adlandırdığı günümüz medyasında aktörler, aktrisler, şarkıcılar, türkücüler, mankenler bu imparatorluğun sırf eğlence görevlileri değildirler. Bunlara 'filozof-kral' muamelesi yapılır. Bunlar bize 'nasıl yaşayacağımızı' anlatırlar ve hatta öğretirler. Bu imparatorlukta tartışma adabı yerini 'kimin sesi daha baskınsa onun sesi duyulur' adapsızlığına bırakmıştır. İmparatorluğun medya konukları yargılamada acelecidirler, karmaşık sorunlara kolay çözümler sunuverirler; iddialarda bulunurlar, bağırırlar, söz keserler ama dinlemezler ve asla ödün vermezler²²⁹.

Ülkemizde de durum pek farklı değildir. Türk televizyon dünyasının önde gelen tartışma programlarından biri kabul edilen *Siyaset Meydanı* programında amaç ele alınan soruna ilişkin değişik görüşlerin dile getirileceği bir platform yaratmaktır. Bu değişik görüşler çoğunlukla farklı çıkar gruplarını temsil eder. Programa çağrılan katılımcıları inceleyen Ayşe İnal *Siyaset Meydanı* için "maskülen bir kültüre ve akredite kaynakların söylemlerinin inanırlılığının kurulmasına dayanan bir tartışma programı" değerlendirmesinde bulunur. Kadınlar az sayıda temsil edilmekte, bazı programlarda ise birincil tanımlayıcılar arasında hiç kadın bulunmamaktadır. Öte yandan feministler ve hala Markist sosyalist olanlar, yani Türkiye ölçeğinde pek popüler olmayan kişiler arka sıralarda temsil edilmektedir²³⁰.

228 Andrew L. Roth. "Who Makes News: Description of Television News Interviewers' Public Personae", **Media, Culture and Society**, 1 Ocak 1998, Vol. 20, s. 81.

229 Peter H. Gibbon, "Cynicism, Celebrity, and The Decline of Journalism", USA Today, 128, 2652, Eylül 1999, ss. 56-57; Aktaran: Erol Mutlu, **Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya**, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2005, s.249.

230 Ayşe İnal, "Bir İzleyici Gözüyle Siyaset Meydanı", **Birikim**, 68/69, İstanbul: Aralık 1994-Ocak 1995, ss. 72-73.

Haluk Şahin, Türkiye’de haber mülakatçılarının konu ve konuk seçimlerine dair şu eleştiriği yapar: “Konular adeta paylaşılmış, her alanda üç beş ismin ötesine geçilmiyor, kolayına kaçılıyor. Ülkenin entelektüel kaynaklarının büyük bir bölümü televizyon erişim alanının dışında tutuluyor”²³¹. Aynı konuda Can Dündar: “Zamanın yüzlerine nakşettiği her çizgiyi bir başarı ödülü sayan ve hayatın gergine şiirler, romanlar, filmler, oyunlar işleyen” kişilerin habercilerin konuk listelerinde yer almadığını söyler ve “televizyon bir ‘sirk’ haline getirildiğinden beri onları göremiyoruz ekranlarda... Derin vadilerin kurtları, derin yırtmaçların vücutları, yapmacık gelinlerin pişkin kaynanaları sunuluyor topluma, yüz ağartıcı portreler yerine...” yorumunu yapar²³². Sedef Kabaş ise televizyon programına davet ettiği konuklar konusunda şu değerlendirmede bulunur²³³:

“Benim seçimlerim ile Türkiye’nin tercihleri her zaman çakışmadı. Kendime hep şu soruyu sordum: Türkiye’nin bilinen gündemi kimleri ödüllendiriyor? Türkiye kimlerle gurur duyuyor, kimlere oy veriyor, kimleri yılın ‘en iyisi’ seçiyor, kimleri örnek sunuyor, kimlerin peşinden gidiyor? Sanat adına bayağılığa, yatırım adına hırsızlığa, hizmet adına sahtekârlığa mı alkış tutuluyor? Emek, sabır ve disiplinle kazanılmış, kibirsiz, sakin ve sessiz başarıları hasıraltı edip, tepeden inen, kestirmeden gelen, arsız, sabırsız ve yapay başarıları mı öne çıkarıyoruz? ‘Ne kadar popüler o kadar başarılı’ ölçütüyle dağıtılan ödüller cenneti ve ‘körler sağırlar birbirini ağırlar’ cemaati mi oldu ülkemiz?”

Söyleşi konu ve konuk seçiminde toplumun genelini temsil etme, demokrasi kültürünü yaşatmak için gerekli olan çoksesliliği koruma ve özellikle “söylem düşünleri”nin sesini duyurmasına imkân tanıma, gazetecilerin toplumsal sorumluluk işlevinin bir gereğidir. Gazeteciliğin asli görevleri arasında halkın gözü önünde olmayıp, halka ulaşmak isteyen insanları, yani aleniyet talep eden ve bunu hak eden

²³¹ Kabaş, *Sesli Düşünenler*, s. 21.

²³² Kabaş, *Zamanı Dize Getirenler*, s. 14.

²³³ Kabaş, *Sesli Düşünenler*, s. 12.

insanları kamuoyunun gündemine getirmek de bulunur²³⁴. Ne yazık ki, genelde ekonomik ve politik güce sahip olanların medyaya erişimi daha yüksektir ve aynı zamanda gazeteciler de bu kişilere ulaşmak için daha yoğun çaba sarf ederler. Tam tersine söylem düşkünleri olarak nitelendirdiğimiz kişiler yani güç sahibi olmayanların medyaya erişimi daha zordur ve gazetecilerin bu kişilere ulaşmak için gösterdikleri çaba da daha sınırlıdır. Bu tür haber kaynakları ancak yaptıkları, sosyal ve ahlaki düzeni bozacak sonuçlar taşıdığına, habere konu olur²³⁵.

Söylem düşkünü kişiler, medyanın içeriklerini denetleyen ve üreten sembolik seçkinlere ulaşmaları söz konusu olmayan, bu nedenle medya tarafından kaynak değil sürekli sunulan alan hedef kitle konumunda kalan, suskun ve görünmez kabul edilen kitledir. Kadınlar, çocuklar, mahkûmlar, davalılar, etnik grup üyeleri, kısaca ekonomik olarak güçsüz durumda olan kitlenin medyada haber kaynağı olarak yer ve zaman alması zor gözükmemektedir. Söylem düşkünleri suskun kaldıkça, söylem seçkinleri, iktidarın medyadaki anonim sesi olarak konuşurlar²³⁶.

Medya dünyasında açıklamalarına geniş şekilde yer verilen, fikirlerine başvurulmuş ve başarıları örnek gösterilen kişilerin kim olduğu son derece önemlidir. Bu kişiler sözleri, fikirleri ve yaşamları ile kamuoyu oluşumunda rol oynar. Bu insanların gerçeği, söyleşiler vasıtasıyla bize yakınımızdaki gibi gösterilir. Böylelikle medyada öne çıkan kişiler ve kimlikler, kitleler üzerinde insanların özdeşleşmek istedikleri rol modellerine dönüşmekte, ikonlaşmaktadır. Popüler kültürün önde gelen sembol isimleri, magazin haberlerinin başat figürleri son yıllarda söyleşilerin öznelere haline getirilmektedir. Araştırmalar, okuyucuların bir kısmının gazetelerde bu tür magazin haberlerinin öznesi olan kişilere karşı yoğun bir ilgi duyduğunu, kendilerini onlara yakın hissettiğini ve bildik kişiler gibi gördüklerini ortaya koyar²³⁷. Haber dünyasının önemli bir parçasını oluşturan söyleşilerin öznesi olan kişilerin de okuyucuda bu tür 'kişisel' yakınlık hissi uyandırabileceği gerçeği göz ardı edilmemelidir. Söyleşiler

²³⁴ Andrew Belsey, "*Mahremiyet, Aleniyet, Siyaset*", **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**, A. Belsey ve R. Chadwick (drl.), Nurçay Türkoğlu (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998, s.105.

²³⁵ Herbert J. Gans, **Deciding What's News: A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek and Time**, New York: Vintage Books, 1980, s. 81.

²³⁶ Rigel, ss. 194–195.

²³⁷ Oskay, ss. 148–149.

çerçevesinde okuyucunun önüne konan “başarı” öykülerinin kahramanlarının toplum tarafından “örnek” alınan, özenilen kişiler haline gelmesi ihtimali söz konusudur. Öte yandan salt “ünlü” olduğu için nerdeyse her konuda kendisine mikrofon uzatılıp, soru yöneltilen kişiler de kamusal bir figür haline gelmeleri nedeniyle kamu adına söylem üretmektedirler. “Kendi algılamalarının tersine, bu kişiler yaşamdan daha büyük hale gelirler ve kendilerine yabancılaşırlar. Kişisel imajları güçlenerek ikonlaşır, kamusal bir figür haline gelir”²³⁸. “Bilgi sahibi olmadan fikir sahibi” olan bu kişilerin ikonlaştırılmasında kendileri ile yapılan söyleşiler rol oynar. Bu haber kaynağı “ikon” ve “ikona”ların herhangi bir uzmanlık, bilgi birikimi, farklı ve yeni bir tecrübe aranmaksızın sürekli söyleşi özneleri olmaları kendi yaşam gerçeklerinden kopmalarına neden olur. Bülent Ecevit’in şu mısraları bu durumu adeta özetleyen bir nitelik taşımaktadır²³⁹:

*“kişi efsaneleşmeye görsün
adını bile şaşırır
ardından vuran akşam güneşi
önünde bir dev yaratır”*

1.6.2.3. Hangi Olaylar Söyleşi Konusu Olur?

Söyleşi konularının seçiminde haber değerlendirme ölçütleri rol oynar. Galtung ve Ruge, haber içeriğinin belirlenmesinde bir takım ortak ölçütlerin geçerli olduğunu ileri sürer: Olumsuzluk, yenilik, yakınlık, okuyucuların kültürel değerleri ile uyumlu olmak, belirsiz olmamak, en büyük olmak, kişisel hikâyeler (habere konu olan insanlar habere konu olan olaylardan daha fazla haber değeri taşır), elit insanlar, birinci elden alınmış açıklamalar, yaşananlar (fikirlerden ziyade olaylar)²⁴⁰. Bell ise bu listeye ayrıca devamlılık (daha önce haber olmuş olay ve kişiler okuyucu da aşinalık yarattığı için haber olma ihtimali daha yüksektir), rekabet (eğer bir başka medya kuruluşu o olayı

²³⁸ Marshall McLuhan, **Global Köy**, İstanbul: Scala Yayıncılık, 2001, s. 169.

²³⁹ Bülent Ecevit, “*Bir Fırat Balıkçısı Tufanı Anlatıyor*”, **Bir Şeyler Olacak Yarın**, İstanbul: Doğan Kitap, 2005, s. 177.

²⁴⁰ Johan Galtung ve Mari H. Ruge, “*The Structure of Foreign News*”, **Journal of Peace Research**, Vol.2, No.1, 1965, ss. 64–90.

haber yapmışsa), kompozisyon (eğer olay gazetenin ya da televizyon programının genel yapısına uygunsa), tahmin edilebilirlik (mevcut kaynaklardan bilgi alınabilecek ve gelişimi takip edilebilecek ise) ve önceden hazırlanmış olma (olayla ilgi mevcut basılmış ya da yayımlanmış malzeme varsa) ölçütlerini de ekler²⁴¹.

Haber seçimi üzerine farklı teoriler geliştirilmiştir. Bu teorilerden biri haberci-merkezlidir ve haber seçiminin habercilerin profesyonel haber yargısıyla şekillendirildiğini savunur. Bu teoriye göre gazetecilerin sahip oldukları subjektif değerler neyin haber olup olmadığına dair verilen kararlarda rol oynar. İkinci bir teoriye göre haber seçimi kurumsal yapıdan etkilenir. Kurumun yayın politikası, neyin haber olup olmadığına dair verilen kararlarda rol oynar. Üçüncü yaklaşım ise olay-merkezlidir. Haberciler arasında ayna teorisi olarak da bilinen bu görüşe göre haberciler olaylara ayna tutar ve onların görüntüsünü izleyicilere yansıtır. Dolayısıyla olayların kendisi haberlerin seçiminde rol oynar. Son bir teori kümesi ise, haber seçiminin dış güçlerden etkilendiğini ileri sürer. Marshall McLuhan gibi teknolojik deterministler, mesajın aracının (medium) teknolojisiyle belirlendiğini savunur. Ekonomik deterministler, ulusal ekonomiyi haber seçimini biçimlendiren unsur olarak görür; ayrıca bazı Marksistler, habercileri, tekeli kapitalizmin halkla ilişkiler görevlileri olarak değerlendirir. Benzer biçimde ideolojik deterministler, habercilerin haberi, ülkede iktidarı elinde tutanların politik ideolojisine uygun hale getirdiklerine inanır. Kültür teorisini benimseyenler ise bunu genişleterek, habercilerin ulusal kültüre uygun olan haberleri seçtiğini iddia eder. Bir diğer dış merkezli teori tipi ise haberin, her şeyden önce habercilerin dayandığı haber kaynaklarınca; ya da Molotch ve Lester'in savunduğu gibi, toplum içinde hem “kamusal olay” dedikleri şeyi yaratacak, hem de habercilere erişim gücü olan gruplarca şekillendirildiğini öne sürer²⁴².

Son yıllarda, siyasal ve toplumsal haberlerin sayı ve oran olarak olağanüstü azaldığı, buna karşılık ekonomik ve mali içerikli haberler ile magazin haberlerinde esaslı bir artış olduğu gözlenir. Magazinleşen, daha doğru bir deyişle magazinleştirilen

²⁴¹ Allan Bell, *The Language of News Media*, Oxford: Basil Blackwell, 1991, s. 272.

²⁴² Gans, ss. 78–79.

dünyada haberler de “sulandırılır”²⁴³. Televizyon haberlerinin içeriği üzerine yapılan incelemeler haber konularının bağlamından koparıldığı için kolaylıkla saptırıldığını, olayların dramatik öyküleme kalıpları kullanılarak aktarıldığını ve var olan gerçekliğin ikincil bir konuma itildiğini saptar. Dolayısıyla, haberler var olan gerçeklik üzerinde bozucu etkiye sahiptir. Magazin nitelikli haberlerin işlevi ‘önerilen dünya’ ile gerçek dünya arasındaki uçurumu ortadan kaldıracak bir toplumsal-kültürel değerler köprüsü kurmaktır. Yaratılan bu değerler köprüsü önemli ölçüde toplumsal yapıdaki egemen başat değerlerin bir yansımasıdır. Bu ortamda karşı duruşa sahip muhalif seslere yer yoktur. Haber, egemen ilişkilerin yeniden üretildiği bir yapıya dönüşür²⁴⁴. Konu ve konukları iktidar ve/veya sermaye sahibi kişiler ya da magazin kültürünün önde gelen figürlerinden seçilen söyleşiler de bu yapıya hizmet eder. Bu durumda kamu adına soru soran gazeteciler kamuyu aydınlatmaktan ziyade kamuyu eğlendirme amacına yönelirler. Gerçeğin ortaya çıkmasına katkı sağlamak yerine magazin içerikli söyleşiler ile kamunun gerçeklerden uzaklaşmasına neden olurlar. Halimi, kamu adına soru soran gazetecilerin kamu yararı gözetmekten ne kadar uzaklaştığına dair şu örneği verir²⁴⁵:

“Fransa’yı grev dalgası kaplamışken, bir muhabir, televizyonda canlı yayında grevle ilgili herhangi bir soru sormaya tenezzül etmez ve cumhurbaşkanına şöyle bir soru yöneltir: “Sayın Cumhurbaşkanım, çok merak ediyorum, sanıyorum izleyicilerimiz de merak ediyordur, ezbere kaç elma türü sayabilirsiniz?”

Doğru, gerçek, önemli ve bilgilendirici olandan ziyade ilginç, çarpıcı, sansasyonel ve eğlendirici olanı söyleşi konusu olarak seçen gazeteci toplumsal sorumluluk işlevini yerine getirmekten hızla uzaklaşır. Daha önemlisi kamuyu ilginç ve eğlendirici olan ile oyalarken, gerçek ve doğru olandan uzak tutmasıdır. Ragıp Duran “eğlence” sözcüğünün kökleri ile bugün eğlence kültürünü kullanarak kitleleri “gerçek dünya”dan uzaklaştıran medya sürecini şöyle yorumlar²⁴⁶:

²⁴³ Ragıp Duran, **Burası Dünya Polis Radyosu, Global Medya Eleştirileri**, 2.Basım, İstanbul: YKY, 2001, s. 21.

²⁴⁴ Hakan Ergül, **Televizyonda Haberin Magazinelleşmesi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2000, ss. 109–110.

²⁴⁵ Duran, **Burası Dünya Polis Radyosu, Global Medya Eleştirileri**, ss. 18–19.

²⁴⁶ Duran, **Burası Dünya Polis Radyosu, Global Medya Eleştirileri**, s. 41.

“Magazinin amacı eğlendirmektir. ‘Eğlence’ ve ‘eğlendirmek’ sözcüklerinin Fransızca karşılığı ‘divertissement’ ve ‘divertir’dir. Bu sözcükler aynı zamanda, para aşırma, aşırıtı, ihtilas (kapma, kapılma), eğlenme, oyalanma, hoş vakit geçirme; eğlendirmek, birini bir şeyden uzaklaştırmak, koparmak, birini bir şeyden caydırmak, çelme, ayırmak, yoldan çıkarmak anlamlarını taşır. İngilizcede ise ‘entertainment’ ve ‘to entertain’ sözcükleri etimolojik olarak ‘başka bir alana sokmak’ fiilinden gelir. Yani insanları bulunduğu doğal ortamlardan çekmek, başka alanlara taşımak ve yoldan çıkarmak anlamını taşır”

Tüm bunlar dikkate alındığında halkı eğlendirme amacı taşıyan magazin aynı zamanda insanları gerçek ve doğal yaşamdan uzaklaştırarak, gerçekte olanları öğrenmesini ve sorgulamasını engellediği sonucunu çıkarmak mümkündür. Söyleşilerin popüler magazin dünyasının konu ve kişilerinden beslenmesi, popüler gündemi pekiştirici bir unsura dönüşmesi, kamunun gerçek ve doğru olandan uzaklaşmasına neden olur. Sedat Cereci söyleşi konusunun toplumsal gündemle ilgili olmasından çok toplumla ilgili olmasının daha uygun olduğunu belirtir ve şöyle der, “toplumsal gündem her zaman gerçekçi olmayabilir. Gerçekçi olmamasının yanı sıra hemen her zaman da geçicidir. Özellikle geri kalmış toplumlarda, gündem çoğunlukla halktan uzak, sömürüyü amaçlayan kişilerce belirlendiği için toplumsal gündem halkın sesini yansıtmamaktadır”²⁴⁷.

1.6.3.Kaynak ile Görüşme

Söyleşilerin gerek basın gerekse radyo ve televizyon tarafından hızla benimsenmesi ve söyleşi türünün kurumsallaşması haberciler ile kamuya mal olmuş kişiler arasındaki ortak çıkara dayanır. Haberciler daha gerçek, daha doğru, daha detaylı, daha ilginç haber yapabilmek için kamusal kişilere erişime ihtiyaç duyarken, kamusal kişiler de, bir zamanlar Margaret Thatcher’ın “tanınmanın oksijeni”²⁴⁸ dediği şeye ulaşmak için habercilere muhtaçtır. Bu nedenle iki taraf arasında gayri resmi ve söze dökülmemiş bir anlaşma vardır.

²⁴⁷ Sedat Cereci, **Haber ve Röportaj Tekniği**, Ankara: Gökçe Yayınevi, 2005, s. 126.

²⁴⁸ Clayman ve Heritage, ss. 28–29.

Haber kaynağı kişinin bir söyleşide yer almasının en yaygın nedenleri²⁴⁹:

- Tanınma ve reklâm.
- Bir konuya taraf ya da taraf olmadığını söyleme.
- Gerçekten önemseydiği bir konuda halkı eğitime ya da bilgilendirme.
- Bir konuya açıklık getirme ya da yanlış anlamaları düzeltme.
- Birilerini etkileme.
- Alışılmadık bir deneyim, ego tatmini; gazete veya televizyonda görünme.
- Bir amaca ya da ilkeye hizmet etme. Örneğin, bir uyuşturucu kurbanı gencin ailesi diğer gençlerin bu hatayı tekrarlamaması için konuşur.

Haber kaynağı kişinin bir söyleşide yer almamasının en yaygın nedenleri²⁵⁰:

- Gazeteciye duyulan güven eksikliği.
- Gazetecinin, konuyu kapsamlı ve hak ettiği şekilde ele almaya yeterli olmadığı izlenimi.
- Gazetecinin çalıştığı kurumun küçük bir kanal, gazete veya radyo olması.
- Konuşulacak konuya ilgi duyulmaması.
- Konu hakkında fikir sahibi olmaması.
- Kamuoyunda görünmeme isteği.
- Zaman darlığı.
- Heyecan. Özellikle televizyonda canlı yayın için yapılacak söyleşiler.
- Suçluluk. Kişinin bir gazeteci ile yüzleşmenin bir itirafa neden olmasından korkuyor olabilir.
- Koruma. Kişi sevdiği ya da suçlu birini koruyor olabilir.
- Utanç. Kişi tartışmak istediğiniz konunun küçük düşürücü, tatsız ve çok kişisel olduğunu hissedebilir.

²⁴⁹ Meltzer, ss. 51–52.

²⁵⁰ Meltzer, ss. 51–52.

- Trajedi. Üzgün bir insan genellikle kişisel bir felaketi halkla paylaşmak istemez.
- Geçmiş tecrübelerinde, söyleşi konusunda daha önce “ağzı yanmış” olması.
- Çok fazla söyleşiye çıktığı için bıkmış olması.

1.6.3.1.Kaynağa Ulaşma

Gazeteciler söyleşi yapmak istedikleri haber kaynaklarına her zaman doğrudan ulaşamayabilirler. Gazetecinin medya dünyasındaki kimliği ve çalıştığı kurum haber kaynaklarına ulaşmakta önemli rol oynar. Zira haber kaynakları bilinen, saygın, güvenilir gazetecilere konuşmayı ve söylediklerinin aynı şekilde saygın, yaygın ve okuyucu nezdinde itibarı olan gazetelerde yayımlanmasını tercih edebilir. Örneğin, *New York Times*’ın iki Pulitzer ödüllü Washington büro şefi Arthur Krock, ABD Başkanı Harry S. Truman ile yaptığı özel söyleşisini, Washington’un hem önde gelen gazetecilerinden biri olduğu hem de ülkenin hatta dünyanın en iyi gazetesinde çalıştığı için gerçekleştirebilmiştir²⁵¹. Gazetecinin hem kişisel itibarı, hem bağlı olduğu gazetenin yaygınlığı haber kaynağına ulaşmakta etkili olur ancak her şeyden önce gazetecinin böyle bir söyleşiyi yapmayı akıl etmiş olması gerçeği de göz ardı edilmemelidir.

Gazeteciler birinci el kaynaklara ulaşmak için kimi zaman üçüncü şahısların yardımına başvurabilirler. Örneğin, İkinci Dünya Savaşı sırasında, William Churchill Washington’dayken, bir gazeteci onunla özel bir söyleşi yapar. Bu söyleşi tüm dünya basınında manşet olur. Bu gazeteciyi diğer meslektaşlarından ayıran özelliği ABD’deki İngiltere büyükelçisini tanıyor olmasıdır. Söyleşi için gazeteci büyükelçiyi, büyükelçi de Churchill’i ikna eder²⁵².

Türk basınında benzer bir örnek ise şöyle yaşanır²⁵³: “*Günaydın* muhabirlerinden Ertuğrul Akbay, dönemin en ünlü iş adamlarından Adnan Kaşıkçı ile

²⁵¹ Sherwood, s. 29.

²⁵² Sherwood, s. 22.

²⁵³ Akgün Tekin, *Türk Basınında Kayan Yıldız: Haldun Simavi’nin Günaydın’ı*, İstanbul: Doğan Kitap, 2006, s. 536.

konusmayı kafasına koyar. Bu konuda Başbakan Turgut Özal'dan yardım ister. Akbay, Turgut Bey'e 'Baba', Semra Hanım'a da 'Anne' diyecek kadar Özal ailesine yakındır. Akbay'ın ricası üzerine Turgut Bey şöyle bir düşünür ve 'Bunu yapsa yapsa onun adaşı bizim Adnan yapar' der. Adnan dediği, rahmetli Adnan Kahveci'dir. Gerçekten de kısa bir süre sonra, Ertuğrul'un istediği randevu gerçekleşir. Akbay, Adnan Kaşıkçı ile Cannes'da buluşur.”

Leyla Umar, Fidel Castro ile röportaj yapmış ilk ve tek Türk gazetecidir. Castro röportajı için yirmi yıla yakın bir süre kararlılıkla uğraşır. Umar, uzun yıllar boyunca Ankara'daki bütün Küba büyükelçileri ile temas halinde olur. Castro, Habitat toplantısı için İstanbul'a gelince birçok gazeteci gibi Mehmet Ali Birand ve Güneri Cıvaoğlu da onunla görüşmek ister. Onlar zamanın Cumhurbaşkanı Demirel'i araya sokarlar. Ancak Umar, o zaman başbakan olan Mesut Yılmaz'dan, Castro'dan randevu almasını rica eder ve başarılı olur²⁵⁴.

İyi bir gazetecinin başarılı olabilmek için ihtiyacı olan özelliklerden biri kararlı olmaktır. Her şey aksi bile gitse, planlı bir kararlılık sayesinde söyleşiyi ayarlamak mümkün olabilir. Bu kural özellikle yüksek düzeydeki insanlarla söyleşi yapmak istendiği zaman geçerlidir. Ne var ki, bu noktada dikkat edilmesi gereken gazetecilerin yardım istediği kişiler ile arasında koruması gereken ilişki ve mesafe dengesidir. Kendisine daha önce yardım eden kişilerle ilgili haber yaparken, gazetecinin koruması gereken tarafsızlığı zarar görebilir. Örneğin, başbakana ulaşmak için bir bakanın yardımını rica eden gazeteci yarın öbür gün o bakanın yolsuzluk dosyası ile ilgili bir haberi yapma konusunda tereddüt yaşayabilir.

Basınla ilişki kurmak halkla ilişkiler yöneticisinin işidir. Halkla ilişkiler uzmanları şirket yöneticilerine nazaran şirketin tanıtımının ne kadar önemli olduğunu bilmek konusunda daha bilinçli ve daha yardımcıdırlar²⁵⁵. Dolayısıyla, konuşulacak kişi iş dünyasının önde gelen bir ismi ise kendisine doğrudan ulaşmak yerine şirketin halkla ilişkiler bölümü ya da basın danışmanı ile irtibat kurmak daha akıllıcadır. Konuşulacak

²⁵⁴ Cemal A. Kalyoncu, “Uluslararası Gazeteci”, **Aksiyon**, Sayı: 333, 21 Nisan 2001.

²⁵⁵ Sherwood, s. 20.

kişi sanat dünyasının ünlü bir ismi ise bu kişiye doğrudan ulaşmak yerine menajeri ya da bağlı olduğu ajansı aramak daha doğrudur. Menajerlerin ve ajansların görevi bu kişilerin basınla olan ilişkilerini düzenlemek ve basında tanıtımını yapmaktır, dolayısıyla gazetecilere yardımcı olmak g revleridir²⁵⁶. Sekreterlere, asistanlara, menajerlere karşı nazik olunmalı, onları atlayarak ünlülere ulaşmaya kalkışılmamalıdır.

Kimi zaman gazeteci kaynak kişiye ulaşmak için kılık değiştirir. Bu konuda çarpıcı bir  rnek Mete Akyol'un Adnan Menderes ile konuşmak ve fotoğraf çektirmek için hazırlayıp, uyguladığı senaryodur. O dönem *Milliyet* gazetesinde görev yapmakta olan Mete Akyol, Türkiye'ye gelen Hindistan Başbakanı Nehru adına verilecek resepsiyonun servisini hazırlayan Kulüp 47'nin sahibi ile tanışır. Kendisine bu resepsiyonda garson olarak görev vermesini ister. Kulüp sahibini ikna eden Akyol, resepsiyon sırasında Adnan Menderes'e garson kılığında servis yapmayı başarır. Bu sırada çekilen fotoğraflar ve ikisi arasında geçen konuşmalar ertesi gün *Milliyet*'te geniş şekilde yayınlanır ve 'bomba' etkisi yapar²⁵⁷.

Kamu adına soru soran ve kamu yararı gözetten gazeteci kamunun çıkarları zarar gördüğünde, gazeteci kimliğini saklaması gereken durumlarla karşı karşıya kalabilir. Örneğin, uyulşturucu ticareti yapan kişilere ulaşmak için gazeteci uyulşturucu m ptelasi bir kişi kılığına girebilir. Ne var ki, gazetecinin kimliğini saklaması beraberinde kimi etik tartışmaları da getirir. Gerçeklere ulaşmak çabasındaki gazeteci soru sorma hakkını taşıdığı kimlikten alır. Kimliğini gizlemesi sadece karşısındakini aldatmak değil, aynı zamanda gazetecilik mesleğinin kendisine tanıdığı avantajları da suiistimal etmek anlamına gelir.

²⁵⁶ Sherwood, s. 24.

²⁵⁷ Tekin, s. 765.

1.6.3.2.Kaynağı İkna Etme

Gazetecinin karşısındakine ne istediğinden ziyade neyi niçin istediğini açıklaması ikna etmenin en temel unsurudur. *İknanın Psikolojisi* kitabının yazarı Cialdini bu konuda, “Eğer bir kimseden bizim için bir şey yapmasını istiyorsak, bir neden gösterdiğimiz takdirde daha başarılı oluruz” der²⁵⁸. Barbara Walters ise bir söyleşi ayarlamak için konuklarını aramak yerine çoğunlukla mektup yazdığını ve mektubunda bu kişinin *neden* söyleşi yapması gerektiğini anlattığını ifade eder²⁵⁹. Gazeteci, karşısındaki ile konuşurken nazik, anlaşılır konuşmalı ve bıktırmayacak kadar ısrarcı olmalıdır. Randevu günü ve saati için esnek davranmalıdır. Gün, saat ve yer seçimini konuğa bırakmalı ancak yine de alternatifler sunmayı ihmal etmemelidir.

Söyleşiyi yapacak gazetecinin kaynak kişiyi ikna etmesi için başvuracağı yöntemler şöyle sıralanabilir:

- İkna etmenin ilk adımı, gazetecinin söyleşiyi neden yapmak istediğini kaynak kişiye açıklıkla anlatmasıdır. Söyleşinin konusu, kapsamı, süresi, amacı ana hatlarıyla dile getirilmeli ve kaynak kişinin söyleşiye dair genel bir fikir edinmesine imkân sağlanmalıdır.
- İkna etmenin ikinci adımı kaynak kişinin söyleyecekleri ile söyleşi konusuna yapacağı katkıların vurgulanmasıdır. Eğer karşıdaki kişi sözlerinin, fikirlerinin ya da deneyimlerinin haber için önem taşıdığına inanırsa söyleşiyi kabul edebilir.
- Gazeteci ne tür bilgiler öğrenmek istediğini ve neden öğrenmek istediğini söylemelidir. Bu karşısındaki kişiyi söyleşiye yoğunlaştırır ve kaynağa ortak bir amaç duygusu verir.
- Gazetecinin söyleşiyi kamu yararı gözeterek yaptığını belirtmesi ve haber kaynağının açıklamalarının kamusal yarar sağlayacağına işaret etmesi ikna etmenin bir başka yoludur.

²⁵⁸ Robert B. Cialdini, *İknanın Psikolojisi*, Fevzi Yalın (çev.), İstanbul: MediaCat Kitapları, 2004, s. 20.

²⁵⁹ Huber ve Diggins, s. 131.

- Haber kaynağının görüşlerinin kamuoyu tarafından merak edildiğini vurgulamak karşısındaki kişinin söyleşiyi kabul etmesine yardımcı olabilir.
- Haber kaynağına ele alınan konu hakkında en yetkin veya en uzman kişi olduğunu hatırlatmak da söyleşiyi kabul etmesini sağlayabilir.

Jay Cogner ise haber kaynağını görüşmeye ikna etmenin yollarını şöyle anlatır²⁶⁰:

- *Güvenilirlik Sağlamak*: Kurumsal ve kişisel açıdan ikna edecek kişinin güvenilir olması ikna edilecek kişiyi etkilemektedir. Haber kaynağı, gazetecinin bilgisi, deneyimi ve çalıştığı kurum hakkında olumlu bir görüşe sahip ise ikna olmaktadır.
- *Ortak Zemin Oluşturmak*: İkna edilecek kişiyle ortak zeminin yaratılması zorunludur. Kaynak, gazeteciyi yararı olması durumunda dinler.
- *Kanıtları Ortaya Koymak*: Görüşmenin canlılık kazanması için sayısal verilerin yanı sıra örneklerden, benzetmelerden, hikâyelerden, kıyaslamalardan yararlanılmalıdır.
- *Duygusal Bağlantı Kurmak*: İkna edilecek kişi ya da kişilerin ruh hali ve duygusal beklentileri bilinmelidir. Haber kaynağının o an yaşadığı sıkıntı dikkate alınarak empati kurulmalıdır.

Gazeteci karşısındaki kişiyi ikna etmeye çalışırken *dürüst* ve *gerçekçi* olmalıdır. Söyleşiyi ikna etmek için gazeteci haber kaynağı ile arasındaki ilişki-mesafe dengesini bozmamalı ve ‘yandaşlık’ yaratacak tavırlardan uzak durmalıdır. Aksi takdirde söyleşi

²⁶⁰ Jay A. Cogner, **İkna Sanatı**, Gündüz Bulut (çev.), İstanbul: MESS Yayınları, 1999, ss. 223–233; Aktaran: Aslan, **Soru Nasıl Sorulur**, s. 54.

sırasında zor sorular sorması söz konusu olduğunda gazeteci sıkıntı yaşar. İkna sürecinde gazeteci tartışmacı olmaktan kaçınılmalıdır. Söyleşi yapma konusunda isteksiz olan kimselere asla gözdağı vermemelidir. Bununla birlikte, bir muhabirin sertleşmek zorunda olduğu zamanlar da vardır. Örneğin, “gazeteci karşısındaki kişinin toplumun bilmesi gereken önemli bir bilgiyi sakladığını düşünüyorsa, daha sert bir tutum izleyebilir”²⁶¹. Söyleşi konusunda isteksiz olan kişiler genelde gazetecilerin onları köşeye sıkıştıracağını veya açıklarını ortaya dökmek için uğraşacaklarını düşünürler. Bundan dolayı, “iyi sorgulayıcılar, kenara itilmişlerdir. İş dünyasında ‘hararetli konuklar’ olarak bilinen kişiler başka yere giderler. Çok az halkla ilişkiler yöneticisi, zor sorularla ün yapmış bir habercinin programına çıkılmasını tavsiye eder”²⁶². Böyle durumlarda gazeteci söyleşide dengeli bir bakış açısı ile hareket edeceğini ve söyleşinin tarafsız olması için karşısındakinin sözlerinin gerekli olduğunu belirtmelidir. Eğer birkaç konuşmadan sonra potansiyel haber kaynağı kişi bir söyleşiye sıcak bakmıyorsa, onun peşinde koşmaktan vazgeçilmelidir²⁶³: “Birisi siz onu İspanyol Engizisyonuna sürüklüyormuşsunuz gibi davranıyorsa, o kişi sizin iyi okunacak türden bir materyal yaratmanıza yardımcı olamaz”.

Kaynak kişilere ulaşmakta ve ikna etmekte zamanlama büyük önem taşır. Uygunsuz bir zamanda, örneğin yemekten, toplantıdan ya da trafikten aranan haber kaynağı kişi gazeteciye bırakın randevu vermeyi, o sırada günahını bile vermeyecektir. Müsait olduğu öğrenildikten sonra gazeteci kısaca neden söyleşi yapmak istediğini, kendisinin günlük hayatının çok merak edildiğini, yaptığı işin başkaları için örnek olabileceğini, başarısının sırrını öğrenmek istediğini ya da bir konuyu aydınlığa kavuşturmak için onun bilgisine ihtiyaç duyduğunu söyleyebilir. Bu konuda Ara Güler şu örneği verir²⁶⁴:

“Eskiden Beyoğlu muhabirliği denen bir şey vardı. Bir gördüm ki, Tennessee Williams Hilton’da kalıyor. Hemen gittim. O sıralarda, Türkiye’de adamın İhtiras Tramvayı filmi oynamış. Telefon etsem, ‘yok’ diyecek. ‘İyisi mi gidip, kapıyı çalayım’

²⁶¹ Ault ve Emery, s. 125.

²⁶² Trudy Lieberman, “Answer the &#36 Question”, **Columbia Journalism Review**, Ocak/Şubat 2004, s. 43.

²⁶³ Claudia Dreifus, **Interview**, New York: Seven Stories Press, 1999, s. 20.

²⁶⁴ Kabaş, **Zamanı Dize Getirenler**, s. 31.

dedim. Karşıma Amerikan tişörtlü bir adam  ıktı. ‘Tennessee Williams’ı arıyorum’ dedim. ‘Benim’ dedi. Hemen bir şey uydurdum. ‘Sizin eseriniz olan İhtiras Tramvayı’nı sahneye koyan arkadaşlar sizinle yarın ak am bir araya gelip tanışmak istiyorlar’ dedim. Adam, ‘tamam’ dedi. Ertesi ak am hemen bir parti yaptık.’

Haber kaynağı kişiye telefonda ulaşıldığı durumlarda ise gazeteci hemen “sizinle bir söyleşi yapmak istiyorum” dememelidir. Bir konu hakkında karşıdaki kişinin g r   lerine ihtiyaç duyulduğunu söylemek, ikna etmede daha etkili bir giriş olacaktır. Gazetecinin, kaynakla konuşmaya bilgi vererek başlaması, hem kaynağı rahatlatır, hem de kaynaktan bilgi alınmasını kolaylaştırır.

Söyleşi  ncesi yapılacak ön hazırlık ve kararlı olmak insanları ikna etmekte önemli rol oynar. Örneğın, Watergate skandalını ortaya çıkaran *Washington Post* gazetesi muhabirleri Carl Bernstein ve Bob Woodward, dört ay boyunca günde ortalama on iki ila on sekiz saat, haftada yedi gün çalışıp, binden fazla insan ile konuşurlar. Bu konuda Bernstein: “Ula maya  alı tı ımız her on kişiden dokuzu bizi reddetti. Onları telefon ile aramak yerine evlerine gidip, kapılarını  aldık ve sadece ger eğı aradı ımızı söyledik. Onlardan doğruyu söylemelerini istemek yerine bizim hatalı bir yolda olup olmadığımızı söylemelerini istedik. Bu iyi bir ba langı ı” der²⁶⁵.

Gazetecinin haber kaynağını ikna etme sürecinde haber kaynağı kişiler söyleşi karşılığında belli bir ücret talep edebilir. Bu konuda, söyleşileri ile ses getiren *Playboy* dergisi editörlerinden Murray Fisher, “yayın politikamız gereğı para talep eden kişilere ‘hayır’ deriz, ancak konuşan kişi paranın kendisine değıl, bir hayır kurumuna hibe edilmesini talep ederse, o zaman ‘peki’ deriz. Ancak biz esas i i gazetecinin yaptığına ve bu söyleşi sayesinde konuşan kişinin basında geniş şekilde yer aldığına inanırız” açıklamasını yapar²⁶⁶. Yurtdışında genelde ünlü olan haber kaynağı kişiler para talebinde bulunur. Bu kişilere ‘profesyonel kaynaklar’ adı verilir. Henry Kissenger ve Carl Sagan, s yle ilerden iyi gelir elde etmiş kişiler arasında gösterilir. Türkiye’de söyleşi karşılığı para talep eden ilk kişi ise Ayşegül Nadir’dir, ancak kendisi ile

²⁶⁵ Brady, ss. 6–7.

²⁶⁶ Brady, s. 21.

herhangi bir söyleşi yapılmaz. Dönemin ekonomiden sorumlu devlet bakanı Güneş Taner de her söyleşi karşılığı beş bin dolar talep ettiğini ilan eder ve bu parayı bir vakfa bağışlayacağını söyler. Kendisi ile söyleşi yapan NTV beş bin dolar öder ve böylece haber kaynağına söyleşi karşılığı ödeme yapan ilk yayın kuruluşu olur ancak bunun arkası gelmez.

Belli güce sahip haber kaynağı kişiler bir söyleşiyi kabul etmeden önce çeşitli şartlar öne sürebilir. Bu şartlar arasında söyleşinin yayımlanmadan önce kendisine gösterilmesi, istediği şekilde değişiklik ve düzeltmeler yapılması yer alabilir. Bir başka şart ise kimi ‘hassas’ konuların tümü ile söyleşi dışında tutulması olabilir. Bu tür şartların kabul veya reddedilmesini gazetecinin mesleki ilkeleri ve çalıştığı kurumun yayın politikası belirler. Genel kabul söyleşinin yapılması için öne sürülen ön koşulların reddidir. Örneğin BBC yayın ilkeleri haber kaynağı kişi veya kuruluşlar tarafından dayatılan koşulların kabul edilmemesi gerektiğini belirtir. Ne var ki, bir kişi sorular önceden ve kesin olarak belirlenmediği ya da belli konulara girilmeyeceği güvencesi verilmediği sürece mülakat vermeyi reddediyorsa ve bu şartlar gazeteci tarafından kabul edilmişse, bu söyleşinin hangi koşullarla yapıldığının açıkça belirtilmesi gerektiği de BBC yayın ilkeleri kılavuzunda yazmaktadır²⁶⁷.

1.6.3.3.Söyleşi İçin Mekân ve Zaman Seçimi

Bir söyleşi için mekân seçimi söz konusu olduğunda, konuğun tercihi önceliklidir. Eğer haber kaynağı kişinin bir tercihi yoksa gayri resmi ve kamuya açık bir yer seçilmesi uygun olabilir. Söyleşiyi yapan gazeteci, ister çağrıldığı ortama gitsin, isterse kaynak kişiyi seçtiği ortama davet etsin, kural konuğun rahat etmesidir. Söyleşide soruları yanıtlayacak kişi, söyleşinin geçtiği mekânda kendini ne kadar rahat ve güvende hissederse, sorulara da o denli samimi yanıt verecektir. Söyleşi, konuğun kendi evinde, ofisinde, fabrikasında vb. yerlerde yapıldığı takdirde, gazeteci aynı zamanda kişiye dair pek çok gözlemde bulunma fırsatı da yakalar. Zira kişinin evi, ofisi ona dair pek çok ipucu taşıyabilir ve söyleşi için detaylar sağlayabilir. Ne var ki, bu

²⁶⁷ BBC Yayın İlkeleri Kılavuzu; BBC'nin Değerleri ve Standartları, http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2006/10/061027_yayin_ilkeleri.shtml, (15 Şubat 2007).

durumda kaynak kişi, gazeteciyi özel alanına aldığı için gazetecinin kendini bir misafir gibi hissedip sorularında çekingen davranma ihtimali de söz konusu olabilir. Bu nedenle önemli bir konuyla ilgili en iyi görüşme mekânı, tarafsız bölge olarak adlandırılabilcek otel lobileri, kafe-restaurantlar, parklar vb. olabilir.

Söyleşi mümkün olduğunca hikâyeye en uygun yerde yapılmalıdır. Yelken yarışçıları ile ilgili bir konuda gazeteci, konuğu ile birlikte yelken kullanmaya gidebilir. Eğer, konuk büyük bir aşçı ise söyleşi mutfakta yapılabilir. Deneyimli bir kaynağı kendi ortamından çıkarıp başka bir mekânda söyleşi yapmak ise gazetecinin söyleşi üzerindeki kontrolünü artırıcı etki sağlar. Örneğin, bir siyasetçi ile meclisteki ofisinde söyleşi yapmak yerine dışarıdaki bir mekânda konuşmak, siyasetçi kimliğinin en azından söyleşi süresince geri planda tutulmasına ve siyasetçinin bir “vatandaş” kimliği ile soruları yanıtlamasına yardımcı olabilir. Detaylı bir profil ortaya koymak için o kişi ile hem evinde, hem iş ortamında söyleşi yapmak daha iyi sonuç verir. Böylelikle kişinin hem resmi kimliği ile nasıl davrandığını, hem de özel hayatında nasıl bir insan olduğunu gazeteci gözleme fırsatı bulur. Sıcak haberler söz konusu olduğunda ise olayın geçtiği yerde yapılan söyleşiler daha anlamlıdır. Hatta “söyleşi yapılan kişiyle olay mekânına - hırsızlığın olduğu sokağa veya atletin madalya aldığı stadyuma – gidilmelidir çünkü bulunulan yer olayın yeninden hatırlanmasını sağlar”²⁶⁸.

Mekân seçimi konusunda bir diğer önemli nokta, söyleşinin niteliğini bozacak unsurların olmayacağı bir yerin tercih edilmesidir. Örneğin, ortamın gürültülü olması, dolayısıyla söylenenlerin iyi duyulmaması; giren çıkanın çok olması, dolayısıyla söyleşinin sıklıkla bölünmesi, söyleşinin doğal akışını bozar²⁶⁹. “Sık sık yaşanan bölünmeler, söyleşiyi mahveder”²⁷⁰. Söyleşi nerede gerçekleşirse gerçekleşsin, mahremiyet gereklidir. Gazeteci söyleşi yaptığı kişiyi ziyaret ediyorsa, gereksiz bölünmeleri engellemek karşısındakinin, eğer haber kaynağı kişi gazeteciyi ziyaret ediyorsa, gizliliği sağlamak gazetecinin sorumluluğudur. Söyleşi mekânındaki oturma düzeni, ses, ışık ve ısı gibi etkenler de söyleşinin içeriğini etkiler²⁷¹. Örneğin, çok

²⁶⁸ Biagi, s. 66.

²⁶⁹ Raymond L. Gorden, **Interviewing: Strategy, Techniques and Tactics**, Illinois: The Dorsey Press, 1975, s. 466.

²⁷⁰ Sherwood, s. 27.

²⁷¹ Michael Z. Sincoff ve Robert S. Goyer, **Interviewing**, New York: Macmillan Publishing Company, 1984, s. 9.

büyük bir çalışma masasının arkasında oturan bir haber kaynağı ile konuşulduğu takdirde söyleşi de belli bir mesafe duygusu taşır²⁷². Fiziksel mesafe, duygusal mesafeyi de beraberinde getirir. Aynı ölçüde haber kaynağı ile çok yakın oturmak da sosyal mesafeyi bozmak açısından sakıncalar içerebilir. Haber kaynağı kişi mahremiyet alanına girildiği hissine kapılıp, savunmaya geçebilir.

Son yıllarda söyleşilerin ilgi çekmesi için sıra dışı mekânların tercih edildiği gözlenmektedir. Almanya'nın en yüksek tiraja sahip üçüncü gazetesinin genel yayın yönetmeni Kai Diekmann, Ayşe Arman'a konuştuğu söyleşide, gazeteci olan eşinin konukları ile “duşta” bile röportaj yaptığını belirtir. Bunun üzerine, Arman, “onun karısı duşta röportajlar yaparmış. Benim o seviyeye gelebilmem için biraz daha hamle yapmam gerekir” der ve Diekmann ile bir “yatak” röportajı yapmayı teklif eder²⁷³. Bu tür örneklerde üzerinde düşünülmesi gereken husus, söyleşiyi daha ilginç kılmak adına gazetecinin yapay mekânlar yaratarak söyleşinin doğal ve gerçek olması gereken yapısını bir kurmacaya dönüştürmesi tehlikesidir. Bu durumda okuyucuya sunulan “olan” değil, “olmuş gibi” gösterilendir. İlgi çekmek adına haberin, gerçek ve doğal olandan uzaklaştırılması gazetecilik sorumluluğu ile bağdaşmaz.

Radyo ve televizyon söyleşilerinden farklı olarak gazete için yapılan söyleşilerde “canlı yayın” söz konusu değildir. Stüdyoda çekilen canlı yayın radyo ve televizyon söyleşilerinde haber kaynağı kişi, yayının başlayacağı saatte stüdyoda bulunmak zorundadır. Dolayısıyla haber kaynağı kişi, zamanını yayın saatine göre ayarlamak durumundadır. Oysa gazete söyleşilerinde gazeteci ile haber kaynağı ortak şekilde belirlenen herhangi bir saatte bir araya gelebilir. Zaman açısından gazete söyleşisinin sağladığı bu esneklikten dolayı gazeteci, haber kaynağına söyleşi için hangi gün ve saatin kendisi için uygun olduğunu sorar, yani söyleşi zamanını haber kaynağı kişinin seçimine bırakır. Ne var ki, zaman açısından sahip olunan bu esnekliğin belli sınırları vardır. Söyleşinin yayım tarihi dikkate alınmalı ve söyleşi son saate bırakılmamalıdır. Söyleşi sonrasında gazetecinin ses kayıtlarını dinleyip, çözmesi; söyleşiyi kurgulayıp,

²⁷² Albert Mehrabian ve Shirley G. Diamond, “The Effects of Furniture Arrangement, Props and Personality on Social Interaction”, **Journal of Personality and Social Psychology**, Vol. 20, 1971, ss. 18–30.

²⁷³ Ayşe Arman, (Kai Diekmann ile Söyleşi), “Hayatta En Sevdiğim Şey Meydan Okuma”, **Hürriyet**, 6 Mart 2006.

yazması için zamana ihtiyacı vardır. Genelde günün çok erken veya çok geç saatlerinde bir araya gelmek uygun olmayabilir. Örneğin, gece yarısı yapılan bir sohbet, söyleşinin içeriğine yönelik ciddiye konusunda sakıncalar taşıyabilir. “Pazartesi sabahları ve cuma akşamları da önemli söyleşiler söz konusu olduğunda tavsiye edilmeyen zaman dilimlerdir”²⁷⁴. Haftanın ilk günü olması itibariyle pazartesi sabahları pek çok siyasetçi ve iş adamı/kadını için tüm haftaya yönelik planların, programların, toplantıların yapıldığı saatlerdir. Cuma akşamı saatleri ise haftanın tüm yorgunluğunun hissedildiği, özel planlara, davetlere yer verilen veya hafta sonu psikolojisine girilen bir zaman dilimidir.

1.6.4.Söyleşiye Hazırlık

Bir söyleşinin başarılı olabilmesi için en önemli şey iyi hazırlanmaktır. Ön hazırlık yapmadan gerçekleştirilen söyleşiler genellikle başarısızlıkla sonuçlanır veya bir sohbet düzeyinden öteye gidemezler²⁷⁵. Ön hazırlığın genişliği, söyleşilerin derinliğini belirler²⁷⁶. Bir söyleşiye çok hazırlanmış olmak, hiç hazırlanmamış olmaktan daha iyidir. Örneğin, Associated Press Ajansı muhabiri Eugene Lyons, Joseph Stalin ile iki dakikalık bir söyleşi randevusu alır. Söyleşi iki dakika geçmesine rağmen bitmez, Stalin konuşmaya devam eder. Lyons, Stalin’in ofisinde yaklaşık iki saat kendisiyle konuşma imkânı bulur. Ancak söyleşiye sadece iki dakikası olduğunu düşünüp hiç hazırlanmadığından dolayı dişe dokunur hiçbir soru soramaz²⁷⁷. İyi söyleşi ile kötü söyleşi arasındaki fark hazırlıktır. Kötü söyleşi yoktur, hazırlık yapılmamış söyleşi vardır. “Bir gazeteci yapacağı görüşmeye, jüri önüne çıkan bir avukat kadar hazırlıklı gitmelidir”²⁷⁸. İyi bir söyleşi doğal bir havada yapılıyor hissi verir. Bu doğallık ancak ciddi ve titiz bir hazırlık yapılarak elde edilir. Tam tersi, amatör sorularla, tuhaf duraklarla, birbirini takip etmeyen uygunsuz geçişlerle ve odaklanma eksikliği ile sürdürülen söyleşiler, muhtemelen yetersiz bir hazırlığın sonucudur²⁷⁹.

²⁷⁴ Gerald L. Wilson ve H. Lloyd Goodall, **Interviewing in Context**, New York: McGraw-Hill Inc, 1991, s. 45.

²⁷⁵ Schlapp, s. 41.

²⁷⁶ Kabaş, **Sesli Düşünenler**, s. 10.

²⁷⁷ Brady, s. 37.

²⁷⁸ Dreifus, s. xx.

²⁷⁹ Roy Gibson, **Radio and Television Reporting**, Boston: Allyn and Bacon, 1991, s. 116.

Söyleşiye iyi hazırlanmış bir gazeteci, söyleşiyi ilginç kılma şansını da bulur. Örneğin, Elizabeth Taylor muhtemelen sokakta çöpleri toplayan kadından daha iyi bir söyleşi konuğudur ama eğer çöpçü kadın üzerinde gerçekten çalışan gazeteci, onu Elizabeth Taylor'dan daha ilginç bir söyleşi konuğu haline getirebilir²⁸⁰. Ön hazırlık söyleşinin inşa edileceği temeli oluşturur. Temel sağlam kurulursa, üstüne istenilen nitelikte bir söyleşi inşa etmek mümkün olur.

Söyleşi sırasında gazetecinin aktif şekilde söyleşiye yön verebilmesi, ele aldığı konu ya da konuştuğu kişiye dair ne kadar bilgi sahibi olduğuna bağlıdır. Yalnızca konusuna hâkim bir gazeteci konunun derinliğine inebilir ve konuşmayı kendi isteği doğrultusunda sürdürebilir. Gazetecinin yapacağı en büyük yanlış ön hazırlık yapmadığını ya da konu hakkında en temel bilgilere dahi sahip olmadığını ortaya koyacak sorular sormasıdır. “Haber kaynağının bir soruyu saçma bulması kadar başka hiçbir şey bir söyleşiyi daha hızlı mahvedemez”²⁸¹. Yeterli ev ödevi yapmayı göz ardı etmek karşıdaki kişiyi kızdırabilir, gazeteciyi utandırabilir, gazeteciye ve çalıştığı gazeteye duyulan güveni yok edebilir. Bilgisiz bir soru ya da tepki, görüşülen kişinin gazeteciye duyduğu saygıyı kaybetmesine yol açar²⁸². Daha kötüsü, hazırlıksız ve bilgisiz bir gazetecinin, söyleşi yaptığı kişinin elinde oyuncak olmasıdır. Bu durumda gazeteci karşısındakinin söylediklerini salt aktaran, rahatlıkla manipüle edilen veya yanlış bilgiler söz konusu ise bunların kamuoyuna iletilmesine aracı olan kişi konumuna düşer. Oysa kamu adına soru soran gazeteci kamuya doğru bilgileri aktarmakla sorumludur. Dolayısıyla, gerektiğinde varsa yanlış bilgileri, çelişkileri fark edip ortaya çıkarmalı ve ön hazırlığın ona sağladığı bilgi ve belgeler sayesinde bunların üzerine gitmelidir.

Doğru ve yerinde sorular sormak için gerekli olan ön hazırlık aynı zamanda söyleşi sırasında dile getirilmeyen, unutulmuş veya atlanan hususların gündeme taşınmasına da yardımcı olur. Konuşma sırasında karşıdaki kişinin konudan sapması yine gazetecinin konuya hazırlıklı olması durumunda önlenabilir. Söyleşi yapacak

²⁸⁰ Dreifus, s. 20.

²⁸¹ Ault ve Emery, s. 140.

²⁸² Charles J. Stewart ve William B. Cash, **Interviewing: Principles and Practices**, 11. Basım, Boston: Mc Graw Hill, 2006, s. 85.

gazeteci, konusunu eksiksiz çalışırsa, planı düşündüğü gibi yürümediği zaman yeni yolları izleme imkânı bulabilir. Spontane bir durum – ters bir cevap, beklenmeyen bir yanıt- çok ilginç açıklamaların gerçekleşmesine katkı sağlayabilir. Hazırlık değişikliklere daha rahat adapte olma imkânı verir. Söyleşide hangi açıklamaların ya da sözlerin daha önemli, değerli ve ilginç olduğuna karar vermesinde de gazetecinin söyleşi öncesi yaptığı ön hazırlık fayda sağlar. Hazırlıksız ve bilgi sahibi olmayan gazeteci, söylenenler arasında neyin doğru neyin yanlış olduğunu fark edemeyeceği gibi, hangi bilgilerin söyleşinin amacına daha fazla hizmet edeceği konusunda da bir eleme yapmakta zorlanabilir.

Söyleşiye iyi hazırlanıldığı takdirde konuşturulması en zor haber kaynakları bile soruları samimiyetle yanıtlayacaktır. Söyleşi yapmak, adeta “entelektüel bir boks maçına”²⁸³ benzer. Özdemir İnce röportaj (söyleşi) yapmayı “zihinsel bir düello”ya benzetir ve röportajın en iyi temsilcilerinden biri olduğunu söylediği Oriana Fallaci için “kışkırtıcı, saldırgan, konusuna bir ‘metafizik polis’ gibi hazırlanmış bir demir leblebi” benzetmesinde bulunur²⁸⁴. Söyleşiye hazırlık üç safhadan meydana gelir: Araştırma yapmak, söyleşinin yapılandırılması ve sorular hazırlamak.

1.6.4.1.Araştırma

Söyleşiyi gerçekleştirecek olan gazeteci, öncelikle ele aldığı konu ve konuşacağı kişi hakkında hangi bilgilere ulaşması gerektiğine karar vermelidir. Söyleşinin amacı araştırmanın kapsamını belirler. Gazetecilerin zamana karşı yarıştığı dikkate alındığında yapılacak araştırmanın içeriğinin belli bir çerçeveye ile sınırlandırılması daha uygun olur. Araştırma, gazetecinin ne kadar zamanı olduğuna, söyleşi yapacağı kişinin kim olduğuna, söyleşinin bir kişilik portresi mi yoksa konu temelli bir haber mi olduğuna ve diğer ilişkili faktörlere bağlıdır. Gazeteci, öncelikle ne tip bir bilgiye ihtiyacı olduğunun, neden o bilgiye ihtiyaç duyduğunun, bilgiyi nasıl kullanacağını ve araştırma için ne kadar zamanı bulunduğunun analizini yapmalıdır. Bu analiz gazeteciye zaman kazandırır. Gazeteci her ulaştığı bilgiyi değil, söyleşinin amacına hizmet eden

²⁸³ Dreifus, s. xx.

²⁸⁴ Özdemir İnce, *Röportaj Sanatı*, **Hürriyet**, 20 Mayıs 2001.

bilgileri araştırmasına dâhil etmelidir. Söyleşi yapacak gazeteci, söyleşi öncesi kendini okuyucularının yerine koymalıdır. “Ne bilmek isterler?”, “Hangi sorular onların ilgilerini/dikkatlerini çeker?”, “Neler birbiriyle örtüşmüyor?”, “Nerelerde boşluk ya da atlanmış yerler var?”, “Hangi sorular henüz yanıtlanmamış?” sorularını kendine sormalıdır. Beklenmedik sorular formüle edilmesi, yeni, açıklanmamış ve daha önce söylenmemiş olaylar ya da alıntılarının ortaya çıkmasına yardımcı olur.

“Herhangi bir gazeteci kısa süre içinde internetten, gazete kupürlerinden ve referans kitaplardan kendine gerekli bilgiyi bulabilir. Eğer bunu dahi yapmıyorsa, işini gerektiği gibi yapmıyor demektir”²⁸⁵. Söyleşi yapacak olan gazetecinin söyleşiye çıkmak için beş dakikası da olsa, beş günü de olsa mutlaka konuşacağı kişi ya da konu ile ilgili araştırma yapmalıdır²⁸⁶. Bir söyleşiye hazırlanmak için ayrılan zaman, çoğu kez o söyleşiyi yapmak ve yazmak için ayrılan zamandan daha fazla olmalıdır. Kabaş, iyi bir söyleşinin yüzde yetmişinin ön araştırma, yüzde otuzunun söyleşi yapmak olduğunu ifade eder ve “birkaç dakikalık soruların gerisinde, günlerce taranan arşivler, satır altları çizilerek okunan kitaplar, elde not defteri dikkatle izlenen konserler, oyunlar, filmler, sergiler, konuyla ilgili konuşulan onlarca kişi ve telefon görüşmeleri saklıdır”²⁸⁷ der. Brady ise söyleşi için harcanan her bir dakika için on dakika araştırma yapılmış olması gerektiğinin altını çizer²⁸⁸. Bir başka deyişle, otuz dakikalık bir söyleşi için en az beş saat araştırma yapılmış olması gerekir. *Life* dergisi için portre söyleşileri yapan Richard Meryman, söyleşi yapmanın bütün hikâyesinin ev ödevini yapmak olduğunu söyler ve söyleşi yapılacak kişiye dair elde edilecek her şeyin mümkünse okunmasını tavsiye eder²⁸⁹. Araştırma yaparken konu veya kişiye dair yararlanılacak kaynaklar şunlardır: Gazete kupürleri, dergiler, diğer süreli yayınlar, internet, kitaplar, ansiklopediler, arşivler, kütüphaneler, ilgili bilgisayar veri tabanları ve resmi kayıtlar, ailesi, arkadaşları, meslektaşları, düşmanları ve aynı konuda daha önce çalışmalarda

²⁸⁵ Ault ve Emery, s. 141.

²⁸⁶ Eric Nalder, “*Loosening Lips: The Art of Interview*”, <http://www.notrain-nogain.org/train/res/reparc/lips.asp>, (17 Temmuz 2003).

²⁸⁷ Kabaş, *Sesli Düşünenler*, s. 10.

²⁸⁸ Brady, s. 37.

²⁸⁹ Meltzer, s. 78.

bulunmuş gazeteciler. Nuriye Akman bir söyleşi için nasıl hazırlandığını şöyle anlatır²⁹⁰:

“En büyük yardımcım yazılı basın. Gündelik haberlerin dili çok klasik fakat satır aralarında, o verilen beyanatlarda çok fazla ipucu var. Birincisi o; satır aralarından muhatabımın ruhuyla ilgili ipuçları çıkarmak. İkincisi; eski defterleri karıştırmak. Mesela, okul yıllığı olabilir veya yazdığı bir kitap olabilir, fi tarihinde yaptığı bir konuşma olabilir, meclis tutanakları karıştırılabilir. Bunun dışında tabii iyi bir televizyon izleyicisi de olmak lazım. Haberlerin en azından çok iyi izlenmesi lazım. Sonra bunları bir bir döküyorum ortaya. Tıpkı alışverişe çıkıp, yapacağınız yemeğin malzemelerini almak gibi”.

Yapılan ciddi bir araştırma gazeteciye, ele alınan konu ya da kişiye dair daha fazla sorulacak soru yokmuş hissi verebilir, özellikle ünlü kişilerle yapılacak söyleşilerde bu tür bir sorun söz konusu olabilir. Bu durumda, söyleşiyi yapacak gazeteci bir adım geri atmalı ve bir an için tüm bildiklerini unutmalıdır. Söyleşi konu ya da kişisine uzaktan bakarak henüz konuşulmamış alanları keşfetmeli veya konuşulmuş ancak derinine inilmemiş noktaları dikkate almalıdır²⁹¹. *Der Spiegel* dergisi muhabiri Jürgen Leineman ise söyleşiyi yalnızca arşiv verilerine dayandırmanın sakıncaları konusunda uyarıda bulunur: Bazen çok fazla ön bilginin yarattığı etkiden arınmış, önyargısız ve tarafsız olarak, görüşülecek kişiyle karşılaşmanın daha doğru olacağını savunur²⁹².

Bir gazetecinin sadece ele alacağı konu hakkında yakın zamanda yazılanları okuması yeterli değildir. Gazeteci görevi gereği zaten sürekli okumalı, kendisini geliştirmeli ve zengin bir genel kültüre sahip olmaya çalışmalıdır. Zira söyleşinin kalitesini belirleyen aynı zamanda gazetecinin bilgi birikimi, konuları analiz edebilme kabiliyeti ve konuşulanlara bir perspektif kazandırabilmesidir. Bu konuda radyo söyleşileri ile tanınan *National Conference on Public Radio* sunucusu Neal Canon

²⁹⁰ Sedef Kabaş, **İpek Dokulu Başarılar**, 2. Basım, İstanbul: Doğan Kitap, 2007, s. 225.

²⁹¹ “*Tips for the Interviewing Process*”, <http://www.notrain-nogain.org/Train/Res/Report/inter.asp>, (30 Eylül 2006).

²⁹² Schneider ve Raue, s. 104.

söyleşi yapan gazetecilerin bilgiye aç “köpekbalıkları”²⁹³ gibi olmasını tavsiye eder. Gazeteciler, her söyleşi için detaylı bir araştırma yapma şansını bulamayabilir, dolayısıyla sürekli okumaları, araştırmaları ve öğrenmeleri gereklidir. Gazeteci her konuda her bilgiye sahip olamaz ama her konuda iyi soru sorabilecek kadar bilgi sahibi olmalıdır.

1.6.4.2.Söyleşinin Yapılandırılması

Hangi soruların sorulacağından önce gazeteci söyleşinin nasıl yapılandırılacağına karar vermelidir. İletişim araştırmacıları çoğunlukla söyleşileri farklı tiplere ayırırlar: “Huni”, “ters huni”, “tünel”, “gizli olarak sıralanmış”, “serbest”, “ters piramit”, “daire” ve “kronoloji”. En iyi söyleşiler birden fazla yaklaşımı bir araya getirilerek gerçekleştirilir.

Huni Tipi Söyleşi: Bu tip söyleşilerde gazeteci genel sorulardan başlayıp sonra daha özel sorulara geçer. Söyleşi genel bir düşünceden yola çıkar ve önemli olana, zorunlu gerçekler kümesine ya da gözlemlere doğru daralır. Huni tipi söyleşiler özellikle haber kaynağı kişinin ele alınan konu hakkında kapsamlı bilgi sahibi olması ve konuşmaya istekli olması halinde tercih edilir. Huni tipi söyleşi, açık uçlu, genel anlamalı bir soru ile başlar ve daha sınırlı sorularla devam eder. Örneğin, “*Sağlık örgütünün hayvanlar üzerinde deney yapma faaliyetini kısıtlama sorumluluğu olduğuna inanıyor musunuz?*” şeklinde kapsamı geniş bir soru ile başlanır ve “*Bu hayvan hastanesinde hayvanlar üzerinde kaç genetik aşı gerçekleştirdiniz?*” şeklinde belirli bir sağlık prosedürü hakkında özel bir soruyla devam edilir. Bir başka örnekte ise “*Nükleer santrallerin riskleri nelerdir?*” şeklindeki genel bir soruyu “*Bir nükleer santral için neden Akkuyu seçildi?*” gibi detaylı bir soru takip edebilir ve son olarak “*Bölge halkı size dava açmaya hazırlanıyor, bu konuda ne düşünüyorsunuz?*” gibi daha özele inen bir soru sorulabilir.

²⁹³ Neal Canon, “*The Art of the Interview*”, http://poynter.org/content/content_view.asp?id=9572, (11 Haziran 2002).

Ters Huni Tipi Söyleşi: Bu tip söyleşilerde gazeteci önce daha detaya, özele dönük sorular sorup sonrasında genel sorulara geçer. Söyleşi özel bir durumdan, düşünceden, örnekten yola çıkar ve sonra daha kapsamlı gerçeklere, olaylara, durumlara, kavramlara doğru ilerler. Ters huni tipindeki söyleşilerde önce kapalı uçlu sonra açık uçlu sorular sorulur. Örneğin, “*Ateş eden kişiyi gördünüz mü?*” şeklindeki dar kapsamlı bir soruyu “*Bu mahallede daha önce herhangi başka bir cinayet yaşandı mı?*” şeklindeki daha genel bir soru izleyebilir ve sonra “*Bu bölgede, bazı polisler ile mafya üyelerinin işbirliği yaptığı iddiaları hakkında ne düşünüyorsunuz?*” şeklindeki çerçevesi daha da genel bir soruya geçilebilir. Bu yöntem, görüşülen kişiler konuşmak istemediklerinde veya görüşülen kişiyi yanıt vermesi için motive etmek gerektiğinde faydalıdır. Dolayısıyla bu yönteme “Sherlock Holmes yöntemi”²⁹⁴ de denir.

*Tünel Tipi Söyleşi*²⁹⁵: Boncuk dizisi olarak da adlandırılan tünel tipi söyleşi, kapalı uçlu benzer soruların arka arkaya sorulmasıdır. Sorular genelde “zorunlu bir tercihi” içerir. Örneğin, “*Bütçeden savunma için ayrılan payın yüzde kırk olmasını onaylıyor musunuz?*”, “*Savunma için ayrılan paranın eğitim, sağlık veya yerel hizmetler için ayrılmasını tercih eder miydiniz?*”, “*Savunma harcamalarının azaltılmasını mı yoksa arttırılmasını mı istersiniz?*” soruları karşıdaki kişiye kendi görüşlerini ancak belirli bir çerçevede aktarmasına imkân verir. Tünel tipi söyleşiler özellikle hızlı gözlem yapmak ve anında reaksiyon almak için kullanılır. Bu tip söyleşilerde araştırmaya veya konuyu geniş şekilde ele almaya yönelik bir amaç güdülmez. Özellikle sıcak haber olaylarını konu alan söyleşilerde kullanılır.

Gizli Sıralanmış: Bu tip söyleşilerde gazeteci basit sorular arasına zor soruları, kapalı uçlu sorular arasına açık uçlu soruları, dostça sorular arasına muhalif soruları serpiştirir. Rasgele soruluyormuş hissi uyandıran soruların peşinden aniden kritik bir soru gelir. Örneğin, bir kamu görevlisine “*Bu kampanyaların faydasına inanıyor musunuz?*”, “*Kampanya bağışlarını kendi kişisel harcamaları için kullanan bir kamu görevlisi biliyor musunuz?*” şeklindeki genel soruların sonrasında gazeteci birden, “*Kampanya bağışlarını kendi özel harcamalarınız için kullandığınız doğru mu?*”

²⁹⁴ Brady, s. 73.

²⁹⁵ Steward ve Cash, ss. 82–83.

şeklinde zor bir soru yöneltebilir. Ancak böyle bir örnekte gazeteci soru sormadan önce paranın uygunsuz harcandığına dair belgelere sahip olmalı ve eğer gerekiyorsa kişiyi bu kayıtlarla yüzleştirmelidir.

*Serbest Söyleşi*²⁹⁶: Bu tip söyleşilerde karşıdaki kişinin serbestçe yanıt vereceği şekilde sorular sorulur. Dolayısıyla daha çok açık uçlu sorular tercih edilir. Bir portreyi ortaya koyacak söyleşiler ya da söyleşi için geniş bir zaman söz konusu olduğunda tercih edilir. Bu tip söyleşilerde gazeteci karşıdaki kişinin karakterini çizmeye çalışan bir roman yazarı gibi davranır. Anıların, kişisel hikâyelerin, anekdotların anlatılmasını sağlar. Düşüncelerin gücünü ortaya çıkarmada faydalı olur. Örneğin “Çocukluk yıllarınızda ailenizden uzak kalmanız sizi nasıl etkiledi?”, “Yalnızlık hissinin tablolarınıza yansıdığını düşünüyor musunuz?”, “Neden eleştirmenler sizi ‘karamsarlığın ressamı’ olarak yorumluyor?” gibi kişinin iç dünyasını ortaya koyacak nitelikte sorular sorulur. Bu tür söyleşiler ucu açık bir konuşma hissi verse bile yönsüz değildir.

Ters Piramit Tipi Söyleşi: Bu tip söyleşiler özellikle zamanın sınırlı olduğu örnekler için geçerlidir. Gazetecinin amacı olaya veya kişiye dair en önemli ve en temel bilgileri en kısa sürede elde etmektir. Önce işin aslı ortaya konur, sonra ayrıntılara geçilir. Sorular, en önemliden daha az önemliye doğru sıralanır. Örneğin, bir yangın ihbarı üzerine bölgeye giden muhabir öncelikle “Yangında ölen ya da yaralanan var mı?”, “Yangın nasıl çıktı?”, “İtfaiye ne zaman geldi?” gibi yangına dair en temel soruların yanıtını arar. Daha sonra diğer ayrıntıları aydınlatacak sorulara geçilir.

Daire Tipi Söyleşi: Söyleşi ilginç veya önemli bir konu ile başlar, ardından diğer konulara geçilir. Söyleşinin bitimine yakın gazeteci, yine baştaki konuya döner ve söyleşiyi öyle bitirir. Örneğin, bir müzisyen ile yapılan söyleşide ilk soru, “Dört yaşında piyano çalmaya nasıl başladınız?” olabilir. Söyleşi sırasında müzisyenin hayatına, müzik kariyerine ve konserlerine dair sorular sorulur. Söyleşinin son sorusu yeniden ilk konuya yönelik olur. Gazeteci son olarak, “Sizin yeteneğiniz henüz dört

²⁹⁶ Biagi, ss. 84–85.

yaşındayken keşfedildi. Bu konuda anne ve babalara ne yapmalarını tavsiye edersiniz?” sorusunu yönelterek, ilk sorusu ile dairesel bir bağlantı kurar.

*Kronoloji Tipi Söyleşi*²⁹⁷: Bu tip söyleşilerde sorular olayların oluş sırasına paralel şekilde sorulur. Amaç, bir olayın nasıl başladığını, nasıl geliştiğini ve nasıl sonuçlandığını kronolojik bir sıra ile ortaya koymaktır. Örneğin, sokak çatışmasına tanık olmuş birine, “*Başından beri olanları anlatın*” ya da bir yazara “*Bu romanı yazarken hangi aşamalardan geçtiniz?*” diye sorulabilir.

1.6.4.3.Soruların Hazırlanması

Gazeteci söyleşinin amacını dikkate alarak ele alacağı konuyu ya da kişiyi hangi açılardan irdelleyeceğine karar vermelidir. Soruların izlenmesi öngörülen bir akış ve kurgu çerçevesinde hazırlanması daha doğru olur. Gazeteci kendisine “Ben bu söyleşiyi niye yapıyorum, neleri öğrenmek istiyorum ve hangi noktaları öne çıkarmalıyım...” gibi soruları sormalıdır. Sadece bilmediği konuları değil, yanıtını bildiği soruları da sormalıdır. “Bir söyleşide gazetecinin neyi ne kadar bildiği, bilmek istedikleri kadar önemlidir. Ne öğrenmek istediğini gazetecinin soruları belirleyecektir, daha önce neyi ne kadar bildiği ise soruları nasıl soracağını²⁹⁸.”

Hazırlığı olmayan gazetecinin bir söyleşiye başlarken sorduğu en tipik soru “Bize biraz kendinizi tanıtır mısınız”dır. Oysa hiç bir söyleşiye hazırlıksız gidilmemelidir. Örneğin, bir yönetmene son filminin konusu sorulmamalı, bu önceden öğrenilmeli, filmin hikâyesinin detaylarına dair sorular hazırlanmalıdır. Daha da kötüsü gazetecinin böyle bir söyleşiye gittiğinde filmin adını bile bilmiyor olmasıdır. Haber kaynağı kişi söyleşiyi yapanın ödevini iyi çalışıp çalışmadığını sorularından anlar. Konu ve kendisi ile ilgili ön hazırlık yapıldığını fark edince söyleşi yapana saygısı, güveni artar, daha rahat konuşur, sorulara daha açıklayıcı yanıtlar vermeye çalışır. Çok az insan

²⁹⁷ Meltzer, ss. 72–73.

²⁹⁸ Beth L. Leech , “*Asking Questions: Techniques for Semistructured Interviews*”, **Political Science and Politics** Vol.35, No:4, Aralık 2002, s. 665.

kendi konusuyla ilgili bilgi sahibi olmuş, o konuda araştırma yapmış ve iyi hazırlanmış birinin söyleşi teklifini geri çevirir ya da sorularına yanıt vermez.

Soruları mantıksal bir sıraya göre organize etmek, olası yanıtlar sonrasında sorulabilecek soruları tasarlamak ve yedek sorular hazırlamak yerinde olur. Soru dizisi mantıksal olarak diğerinin yolunu açmalıdır. Dolayısıyla sorular birbirinden kopuk olmamalı, belli bir akışı takip etmelidir. Bir söyleşide sorulan her sorunun bir amacı olmalıdır. Söyleşi yapmak satranç oynamaya benzer. Her soru bir hamledir. Amaçsız hamle olmadığı gibi amaçsız soru da olmamalıdır. Birbirini takip eden sorular, kaynağı, söylenmiş bir şeyi açıklamaya ve detaylandırmaya teşvik eder. Gazeteci bir soruya verilebilecek olası yanıtı bilmelidir; en azından yanıtın ne olabileceğine dair kabaca bir fikre sahip olmalıdır ve takip edilecek alternatif stratejiler üreterek, takip edecek sorular yazmalıdır. Söyleşinin içinde tüm soru ve yanıtların içinde yer aldığı bir anlatı bulunmalıdır. İdeal olarak, söyleşinin bitişi, başlangıcıyla bir bağlantıya sahip olmalıdır. Söyleşide “okuyucu anlamlı bir yolculukta olduğunu hissetmelidir”²⁹⁹.

Önceden yazılmış sorular gazeteciye söyleşi sürecinde bir rota sağlar ancak bu gazetecinin birebir bu sorulara sadık kalacağı anlamına gelmez. Söyleşiyi yapan kişi sorularını asla ezberlemeye çalışmamalıdır. Tam tersi gazeteci bu notların esiri olmadan söyleşinin akışını izlemeli, yanıtları dikkatle dinlemeli, gerektiği yerde anında yeni sorular üretebilmeli yani karşısındaki ile kurduğu iletişim sürecinde esnek davranabilmelidir. Ön hazırlığını iyi yapmış gazeteci konusuna hâkim olacağından bu esnekliği gösterebilecek ve söyleşi esnasında yeni sorular üretebilecektir. Dolayısıyla soruların yazılması söyleşi sırasında gazeteciyi sınırlandıran, çok yönlü düşünmesine ve gerektiğinde farklı yollara saparak gerçeklere ulaşılmasına engel teşkil etmemelidir.

Soruları doğru şekilde formüle etmek doğru bilgilere ulaşmanın en temel unsurudur. Söyleşinin başarılı olabilmesi için ne sorulduğu kadar soruların nasıl sorulduğu da önem taşır. Örneğin, “*Kocanızla aranız nasıl?*” yerine “*Evlilikte umduğunuzu buldunuz mu?*” diye sormak yerinde olur. En iyi yanıtlar kadife eldiven

²⁹⁹ Dreifus, s. 16.

giymiş sert bir el misali sorular sayesinde alınabilir. Yani sorularını kulağa hoş gelecek şekilde formüle etmeyi başaran gazeteci zor soruları da rahatlıkla sorup, yanıt alabilir.

Soruların nasıl sorulduğu kadar ne zaman sorulduğu da büyük önem taşır. Zamansız sorular yanıtlara ulaşmayı engeller. Genelde tavsiye edilen yöntem söyleşinin ilk aşamalarında karşıdaki kişiyi rahatlatarak, kolay veya sıradan sorular sormak veya onun istekli şekilde yanıt vereceği soruları tercih etmektir. Söyleşinin temelini oluşturacak sorular haber kaynağı kişi rahatlayıp, konuşmaya daha hevesli olduğu bir psikolojiye girdikten sonra sorulmalıdır. Zor sorular söyleşinin ilerleyen aşamalarında sorulmalıdır. İki kişi arasında belli bir güven, samimiyet ve rahatlık söz konusu olduktan sonra zor sorulara geçilmesi daha akıllıcadır. Ne var ki, zor sorular için söyleşinin sonunu beklemek sakıncalı olabilir çünkü söyleşinin sonu iki taraf için de memnuniyet verici bir hava içinde bitmelidir. Ayrıca söyleşinin sonu beklendiğinde, zor soruları sormak için yeterli zaman kalmayabilir.

1.6.5.Söyleşi Süreci

Söyleşi süreci gazetecinin söyleşi mekânına zamanında gitmesi ile başlayıp, söyleşi bitiminden sonra söyleşi mekânından ayrılmasına kadar olan tüm unsurları kapsar. Söyleşinin türüne göre söyleşi sürecinin içeriği değişir. Eğer sıcak bir haber için olay mekânına gidip kısa bir sürede olaya dâhil olmuş kişilerle ayaküstü bir söyleşi yapmak söz konusu ise söyleşi süreci de o denli kısa olacaktır. Bir portre söyleşisi söz konusu ise bu süreç daha uzun tutulmalıdır. Söyleşi sürecinde ilk izlenim, kaynak kişi ile kurulacak mesafe-ilişki dengesi, soru sorma yöntemi, etkili dinleme, gözlem, yaşanan zorluklar, söyleşi süresi ve söyleşiyi bitirme şekli söyleşinin niteliğini belirler.

1.6.5.1.Karşılaşma ve İlk İzlenim

Söyleşi, sözlerden önce başlar. Öncelikle söyleşi mekânına zamanında gitmek gerekir. Haber kaynağını bekletmek yerine gerekiyorsa gazeteci beklemelidir³⁰⁰.

³⁰⁰ Leslie Rubinkowski, "Rules to Interview", 2 Ağustos 2000, http://poynter.org/content_view.asp?id=4565, (1 Temmuz 2003).

Söyleşiye geç gitmek sadece gazeteciyi zor bir duruma sokmakla kalmaz, aynı zamanda gazetecinin söyleşiye odaklanmasını da engeller. Neden geç kaldığına dair açıklamalar veya mazeretler düşünmekle meşgul olan gazeteci söyleşiye gereken dikkati veremez. Gazeteci hem söyleşi öncesi, hem de söyleşi süresince dikkatini dağıtacak fiziksel ve “psikolojik gürültü”lerden uzak kalmaya özen göstermelidir. Wilson ve Goodall, gazetecinin söyleşiye geç kalmasından kaynaklanan kaygıları, haber kaynağına dair taşıdığı negatif duyguları veya söyleşi sırasında eşyle yaptığı kavgayı düşünmesini, “psikolojik gürültüler” olarak nitelendirir³⁰¹.

Gazeteciler, haber kaynağı kişileri beklemeye alışıktır, ancak kasıtlı olarak bekletildikleri kanısına kapıldıkları andan itibaren haber kaynağı kişiye karşı önyargılar geliştirebilirler. Henley, *Body Politics* adlı kitabında insanları bekletmenin güç oyununun bir parçası olduğunu ileri sürer. Haber kaynağı, gazeteciyi bekleyen kişi konumuna sokarak üzerinde “üstünlük” kurma psikolojisi yaratabilir³⁰². Schwartz, bekleyen bu süreçte bekletene “tabi olduğu” hissine kapıldığı gerçeğinin altını çizer³⁰³. Bu noktada gazetecinin dikkat etmesi gereken gecikmenin haklı gerekçeleri olup olmadığıdır.

İlk karşılaşmada kaynak kişi ile gazeteci arasında samimi ve dostane bir hava oluşması söyleşinin devamında görüş alışverişinin daha rahatlıkla yapılmasına imkân tanır. Gottlieb, bu anlamda söyleşiyi bir satranç oyununa benzetir³⁰⁴. Satrançta oyunu nasıl açtığınız sonraki stratejinize dair ipuçları verir ve oyunun gidişini belirler. Söyleşide de karşılıklı ilk izlenim ve ilk sorular söyleşinin seyrini belirlemede rol oynar. Zira kaynak kişi karşısındaki gazeteciye güvendiği, kendisini rahat hissettiği bir görüşmede sorulara daha samimi yanıt verecektir. İyi söyleşi yapanlar karşısındakini rahatlatmayı bilenlerdir, amaç söyleşinin soruşturmadan çok dostane bir hava içinde geçmesidir. Ne var ki, bir dostluk havasının oluşması gazetecinin haber kaynağı kişi ile arasındaki dengeli mesafeyi bozacak nitelikte olmamalıdır. Söyleşi, iki dostun bir araya

³⁰¹ Wilson ve Goodall, s. 10.

³⁰² Nancy M. Henley, *Body Politics: Power, Sex, and Nonverbal Communication*, New Jersey: Prentice Hall, 1977, ss. 43–54.

³⁰³ Barry Schwartz, “Waiting, Exchange, and Power: The Distribution of Time in Social Systems”, *American Journal of Sociology*, Vol. 79, 1974, s. 856.

³⁰⁴ Marvin Gottlieb, *Interview*, New York: Longman, 1986, s. 17.

gelerek sohbet etmesi değil, kamuoyuna hizmet edecek bilgilerin, görüşlerin, deneyimlerin ortaya çıkarılması için yapılan profesyonel bir görüşmedir. Saygılı, içten ve resmi olunmalıdır.

Genelde gazeteciler söyleşi öncesi ilk karşılaşma safhasının taşıdığı önemi göz ardı etmekte ve bir an önce soruları sorma eğilimi göstermektedir, oysa gazetecinin kaynak kişi ile kurduğu ilk karşılaşmadaki iletişim şekli söyleşinin geri kalan bölümü için önemli ölçüde belirleyici nitelik taşır. Söyleşinin başarılı olup olmaması, öncelikle gazeteci ve kaynak kişi arasında oluşan kimyaya bağlıdır. Bir söyleşinin başarılı olmasında her iki tarafın da aktif, istekli ve samimi şekilde katkıda bulunması rol oynar. Çok az söyleşi, eğer bir taraf duygularını, inançlarını, dürtülerini ve bilgisini paylaşmakta isteksizse başarıya ulaşır. Bu konuda Nuriye Akman'ın, *Zaman* gazetesinde *HaberTürk* Televizyonu'nun sahibi, gazeteci Ufuk Güldemir ile beşinci dakikada biten ya da onun deyimini ile "bitmeyen" söyleşiye dair yazdıkları çarpıcı bir örnektir³⁰⁵:

"Beni güleriyle karşılasa da tedirgin olduğunu hemen anladım. Bana, 'Biraz evvel Ertuğrul Özkök'le konuştuk, senin geldiğini söyleyince 'Allah kolaylık versin' dedi, diyerek bu duygusunu açığa vurdu. Ben de, 'Bana da Ufuk Güldemir'e gittiğimi söyleyince 'gazan mübarek olsun' dediler' diye şakayla mukabele ettim. Beni çok şaşırtan bir teklifte bulundu. Konuşmamızı kameraya alacaktı. Ondan daha şaşırtıcı olanı, gerekçesinin bana güvenmiyor oluşuydu. Ya ben onun için stratejik önemde olan bir lafı kesersem n'apardı? Ben bu güvensizliğinin hoş olmadığını, kamerayı kabul edemeyeceğimi, ancak dilerse konuşma metnimizi yayından evvel kendisine gönderebileceğimi, bir eksiklik bulursa düzeltmeye hazır olduğumu söyledim. Bu bir iyi niyet gösterisiydi ancak ikna olmadı. O zaman iki teyple çalıştığımı, birini röportajdan sonra kendisine teslim edebileceğimi söyledim. Kabul etti. Buna rağmen tedirginliği beni incitecek şekilde artarak sürdü. Dedi ki teybi açmadan önce: 'Eğer bana dedikoduya dayalı bir soru sorarsan, ben de derim ki, 'Senin annen Londra'da hırsızlık yaptı.' Bu da kayda girmeli ve yazmalısın. Bütün iyi niyetimle, 'Peki.' dedim. Teybi

³⁰⁵ Nuriye Akman, "Bitmeyen Röportaj da Çok Şey Öğretir", *Zaman*, 2 Mayıs 2004.

açtık. İlk sorumdan itibaren sergilediği tavır çok saldırgan ve sebep de beni 'saldırgan' olarak algılamasıydı. Toplam beş dakika bile süremeyen konuşmamızı olduğu gibi yazdım.”

Yapılan araştırmalar bir kişinin kendisi hakkında özel bilgileri açıkladığında karşıdaki kişinin de aynı şekilde davrandığını ortaya koyar³⁰⁶. Söyleşilerde haber kaynağı kişiden özel bilgiler almak isteyen gazeteci kendi hayatına dair yapacağı kimi özel paylaşımlar ile bunu mümkün kılabilir. Örneğin, *New Yorker* için çalışan muhabir Truman Capote, *Sayonara* filminin setinde Marlon Brando ile söyleşi yapmak için Japonya'ya gider. Brando bu söyleşide ilk kez alkolik annesi ile ilgili çok özel açıklamalarda bulunur. Düşmemek için kendisine tutunmaya çalışan sarhoş annesini nasıl ittiğini, üzerine basıp odayı nasıl terk ettiğini anlatır. “Ona karşı artık hiçbir şey hissetmiyordum, bıkmıştım” der. Söyleşinin gazetede yayımlanmasından sonra Brando'nun yakınları büyük şaşkınlık yaşar ve bu açıklamaları nasıl yaptığını merak eder. Aktörün yanıtı şöyle olur: “O muhabir denen adam bana bütün gece özel hayatına dair problemlerini anlattı. Ben de en azından kendi hayatıma dair birkaç şey söyleme ihtiyacı hissettim”³⁰⁷. Bu durum “karşılıklı anlam yaratma ve paylaşma” olarak nitelendirilir.

Paylaşım ve yaratma, merak, ilgi ya da tepki gösteren bakış, el sıkışma, kucaklaşma ve mimikler gibi sözsüz işaretlerden de oluşur³⁰⁸. İlk karşılaşmada sağlam bir el sıkışma, göz teması, gülümseme, dostane, cana yakın bir sese eşlik eden içten bir selamlama daha ilk dakikalardan itibaren olumlu bir hava yaratır. Amaç, baştan itibaren haber kaynağı kişinin söyleşiye ilgi duymasını ve aktif katılımını sağlamaktır. İlk karşılaşmada gazetecinin karşısındaki kişiye söyleşiyi kabul ettiği için teşekkür etmesi, ardından kişi ile ortak bir ilgi alanı hakkında konuşması “buzları eritici” rol oynayabilir. “Pokerde kâğıtları gizli tutmak gerekir ama bu yöntem söyleşide geçerli değildir”³⁰⁹. Söyleşiye başlamadan önce söyleşinin ana konusunu, konunun hangi temeller üzerinde

³⁰⁶ James J. Bradac, Lawrence A. Hosman ve Charles H. Trady, “Reciprocal Disclosures and Language Intensity: Attributional Consequences”, *Communication Monographs* 1, 1978, s. 2; Aktaran: Gottlieb, s. 18.

³⁰⁷ Brady, s. 54.

³⁰⁸ Sarah Trenholm ve Arthur Jensen, *Interpersonal Communication*, Belmont - CA: Wadsworth, 2000, s. 28.

³⁰⁹ Killenberg ve Anderson, s. 21.

tartışılacağını, uzunluğunu, amacını ve söyleşinin nasıl kullanılacağını kısaca ifade etmek faydalı olur. Sorulara başlamadan önce kısa bir sohbet, iki tarafın birbirini tanımasını, iyi niyet ve güvenin tesis edilmesini sağlar. Bu iki tarafın da aynı zihinsel alanı paylaşmasına yardımcı olur ve önemli bir görüşme için daha gayri resmi bir atmosfer yaratır³¹⁰. Gazeteci, eğer haber kaynağının evine ya da ofisine gitmiş ise “otur” denmesini beklemelidir. Bir masa gazetecinin tehditkâr görünmesini engeller ve yeterli mesafeyi sağlar ancak tam haber kaynağı kişinin karşısına oturarak onunla yüzleşiyormuş hissi vermemelidir³¹¹. Gazeteci hemen not defterini çıkarmamalıdır. Ses kayıt cihazını masaya koyarken, özel eşyaların yerini izin almadan değiştirmemelidir. “Gazetecinin farkında olmadan özel eşyalara müdahalesi özel alanın işgali olarak yorumlanabilir”³¹². Eğer, haber kaynağı, gazetecinin ofisine gelmişse, kendisini sıcak bir şekilde karşılamak, oturması için yer göstermek ve ikramda bulunmak yerinde olur. “Biri sizinle konuşmaya gelince onu ilgiyle karşılamazsanız, gücendirirsiniz”³¹³.

“Hiç kimse ilk kez tanıştığı insana ‘sen’ diye hitap etmemelidir”³¹⁴. Gazeteci karşısındakine “siz” demeli, izin verilmeden “sen” şeklindeki hitabı kullanmamalıdır. Kaynak kişiye daha yakın olmak adına gazetecinin gereksiz bir samimiyet içine girmesi tam tersi bir etki yaratabilir ve davranışı “laubalilik”, “saygısızlık” olarak algılanabilir. Önemli olan belli bir resmiyet ve saygı çerçevesinde kaynak kişi ile yakınlık kurmayı başarmaktır. Eğer haber kaynağı görüşmenin daha gayri resmi şekilde devam etmesini arzu ederse, zaten kısa bir süre sonra kendisine “sen” denilebileceğini ifade eder³¹⁵. Öte yandan, gazeteci karşısındakine, kendisine ilk ismiyle hitap edebileceğini söylese, daha cana yakın ve daha doğal görünebilir³¹⁶.

İlk izlenimde söyleşiye uygun şekilde giyinmek, profesyonel bir görünüm arz etmek önemlidir. Örneğin, başbakan ile yapılacak bir söyleşide daha resmi bir kıyafet tercih edilirken, avlanma yasağı üzerine bir avcı ile yapılacak görüşmede spor giyinmek

³¹⁰ Ault ve Emery, s.139.

³¹¹ Carole Rich, **Writing and Reporting News: A Coaching Method**, Belmont: Wadsworth Publishing, 2002, ss. 128–132

³¹² Killenberg ve Anderson, s. 29.

³¹³ Judi James, **Beden Dili Olumlu İmaj Oluşturma**, Murat Sağlam (çev.), İstanbul: Alfa Yayınları, 1999, s. 69.

³¹⁴ Brady, s. 37.

³¹⁵ Adams, s. 27.

³¹⁶ Gibson, s. 129.

uygun olur. Gazetecinin kıyafeti dikkati kendisine çekecek nitelikte olmamalıdır. Örneğin Duygu Asena, dikkatleri üzerine çekmemek için asla dekolte kıyafet giymediğini oysa günümüz basınında artık güzel bir kız muhabir, bir erkek ile söyleşi yapmaya gönderildiğinde “üç düğmesini çözerse” daha iyi laf alacağına inanıldığı eleştirisini dile getirir³¹⁷. Söyleşiye dair diğer tabular ise gazetecinin çiklet çiğnemesi, izin almadan sigara içmesi ve söyleşi sırasında cep telefonunu açık tutup, konuşmasıdır.

1.6.5.2.İlişki-Mesafe Dengesi ve Nesnellik

Gazetecilik bir mesafe ve ilişki mesleğidir. Haber kaynaklarından bilgi almak için ilişki kuran gazeteci aynı paralelde kaynak kişilerle arasındaki mesafeyi dengede tutmaya özen göstermelidir. “Muhabir ile haber kaynağı arasındaki ilişkinin diyalektik bir tanımı söz konusudur: Gazeteci haber almak için temas kurar ama temas kurduğu kişiyle mesafeyi korur. Aksi takdirde, haber kaynağının (söylediklerinin) sıradan bir taşıyıcısı haline gelir”³¹⁸. Haber kaynakları ile profesyonel ilişkinin belirlediği çerçevenin dışına çıkılması, gazetecinin tarafsızlığını ve dolayısıyla söyleşinin niteliğini olumsuz etkiler. Kaynak kişi ile kurulan ilişki eğer içli dışlı bir dostluğa dönüşürse gazetecinin nesnelliği zarar görür. Haber kaynağının aleyhine bir olay gündeme geldiğinde, gazeteci bu haberi yazma konusunda tereddüt edebilir ya da görmezden gelebilir. Nail Güreli bu konuda, “Hele gazetecinin kaynağı ile bir çıkar ilişkisinde bulunması bırakın sorumsuzluğu, telaffuz dahi edilmemesi gereken vahim bir durumdur” yorumunda bulunur³¹⁹.

Her insan gibi gazetecinin de çocukluk dönemi, aile hayatı, aldığı eğitim, sahip olduğu siyasi görüş, ait olduğu cinsiyet, dil, din, etnik kimlik gibi unsurlardan kaynaklanan belli değerleri, önyargıları, inançları ve genellemeleri olabilir. Önemli olan gazetecinin bu sübjektif değerleri, karşısındaki kişiyi yargılayacak, suçlayacak, övecek, sınıflandıracak şekildeki eğilimlere yol açmasına izin vermemesidir. Konuğa yönelik düşmanlık ya da hayranlık duygusu gazetecinin nesnel davranmasını ve konuğu ile

³¹⁷ Kabaş, **Sesli Düşünenler**, s. 163.

³¹⁸ Halimi, ss.15–16.

³¹⁹ Nail Güreli, “*Basında Sorumluluğun Çeşitli Boyutları*”, **Yeni Türkiye 11 Medya Özel Sayı 1**, Ankara: Eylül-Ekim, 1996, s.255.

sağlıklı bir ilişki kurmasını engeller. Karşıdaki kişinin “yolsuzluk yapmış” bir iş adamı, “yalan söyleyen” bir siyasetçi, “Ermeni” bir yazar, “Müslüman” bir örgüt üyesi, “üstün yaratıcılığa sahip” bir heykeltıraş, “eşi bulunmaz” bir müzisyen veya “kadın” bir parti lideri olduğunu düşünen gazeteci, ona göre davranacak ve haber kaynağı kişiyi ister istemez belli bir şablona sokacaktır. Gazetecinin bu yaklaşımı, karşıdaki kişinin verdiği yanıtlar üzerinde biçimlendirici rol oynar. Bu durum psikolojide “etiketleme teorisi”^{*} ile açıklanır. Beklentiler, sonuçları değiştirebilir³²⁰. Olumlu düşünce ve yargıların olumlu sonuçlar yaratması, “Pygmalion Etkisi”^{**} olarak bilinir³²¹. Bunun tam tersi de mümkündür. Olumsuz düşünce ve yargılar olumsuz sonuçlar yaratabilir. Psikolojide buna “Golem Etkisi”^{***} denir.

Gazetecinin seçtiği sözcükler bile belli yargıların yansıması olabilir. Kullanılan dil düşünce sistemimizi şekillendirir, düşünce sistemimiz ise gerçeği algılama şeklimizi belirler. Dolayısıyla söyleşilerde kullanılan sözcükler söyleşinin nasıl algılandığının bir göstergesidir³²². Gazeteci, karşıdaki kişiye dair olumlu veya olumsuz düşünce ve yargılarının söyleşinin içeriğini ve sonuçlarını etkileyebileceği bilincinde hareket etmelidir. Bu konuda Kabaş, “Söyleşilerimi, gazeteci kimliğimin zorunlu kıldığı objektiflik gözlüğümü takarak yapmaya çalışsam da, kendimi bir yargıç/jüri üyesi gibi hissettiğim zamanlarda oldu. Zira o gözlüğün arkasından bakan gözler bana aitti. Soru

* “Etiketleme teorisi”ne göre bir kişiye yapıştırılan etiketler, diğerlerinin bu kişi karşıdaki davranışlarını etkilemekte ve sonuçta, kişinin diğerleriyle etkileşimi, etiketin damgasını taşımaktadır. Bu teoriye göre bir insana yakıştırılan etiketin, başlangıçta doğru olsun veya olmasın, söz konusu insanın bu etiketle ilişkili role uygun davranmasına yol açabileceği ileri sürülür. (‘Bir insana kırk gün ‘deli’ dersin deli olur’). Bu teoriye göre başkaları bu etiketi (‘deli, saldırgan, ruh hastası, hırsız, fahişe, eşcinsel,’ vb. yakıştırmasını) bildiği zaman, bu şekilde damgalanan kişinin davranışlarını normal olsa bile anormal olarak değerlendirebilirler. Bu da damgalanan kişiye yönelik hareketlerini etkiler, dolayısıyla o insanla etkileşimleri söz konusu damgayı pekiştirir.

³²⁰ Sharon Begley, “Expectations May Alter Outcomes Far More Than we Realize”, **Wall Street Journal**, 3 Kasım 2003, s. B1.

^{**} Mitolojiye göre, Pygmalion bir kadın heykeli yaratır ve ona öylesine bir sevgi gösterir ki, Afrodite’in müdahalesi ile heykel bir canlıya dönüşür ve onun sevgisine yanıt verir. Kendini gerçekleştirme kehanetine göre de neyi beklersek onun gerçekleşme olasılığı daha yüksektir.

³²¹ Rosenthal, 18 öğretmen ve 650 çocuk olan bir ilkokulda yaptığı çalışmada, her sınıftan eşit sayıda öğrenciyi iki gruba ayırır. Bu gruplardan birine “zeki grup” der. Öğretmenlere, bu gruptaki öğrencilerin “ileri zekâlı” olduğunu ve yüksek potansiyelleri bulunduğunu söyler. Bir yılın sonunda, bu çocukların diğerlerine oranla akademik açıdan çok daha fazla geliştikleri görülür. Üstelik zekâ puanları bile anlamlı derecede artar. Rosenthal’a göre, öğretmenlerin yüksek performans beklentisi, öğrencilere yaklaşımları, sözel ve sözel olmayan iletişim şekilleri böyle bir sonucun ortaya çıkmasına neden olur. Öğretmenlerin, bu gruptaki öğrencilere hissettirdikleri olumlu beklenti, öğrencilerin benlik kavramları üzerinde etki yaratmış ve motivasyonlarını, kavrama becerilerini yükseltmiştir. (Daha detaylı bilgi için bkz: Robert Rosenthal ve Lenore Jacobson, **Pygmalion in the Classroom**, New York: Holt, Rinehart, Winston, 1968).

^{***} Golemler, Musevi folklorunda genellikle insan şekli verilmiş, çamurdan yapılmış, ruhları olmayan, zekâları düşük yaratıklardır.

³²² Gottlieb, s. 45.

sormak ile sorgulamak arasındaki ince ayrıntıyı gözeterek, gönül gözüyle baktım konuklarıma”³²³ yorumunu yapar. Bir söyleşide gazeteci kendisini – egosunu, fikirlerini ve duygularını- en sona atmalıdır. Söyleşi yaptığı kişiyi ve konuyu ilk sıraya koymalıdır³²⁴. “Gazeteci bir yandan egosunu bastırırken, diğer yandan söyleşi üzerindeki kontrolünü sürdürmelidir”³²⁵.

Söyleşi, gazeteci hakkında değil, konuşulan kişi hakkındadır. İyi bir söyleşi yapmanın en önemli göstergelerinden biri gazetecinin oradaki varlığını konuğuna unutturmasıdır³²⁶. Görüşme yapılan kişinin kaçamağa başvurmada, samimi, açık ve çelişkisiz yanıtlar verecek kadar rahatlamış olması gerekir³²⁷. Önemli olan gazetecinin karşısındakini bilgi almaya çalıştığı bir ‘kaynak’ değil, bir ‘insan’ olarak değerlendirmesidir, çünkü etkili iletişim insanlar arasında gerçekleşir, insanların taşıdığı kimlikler arasında değil. Örneğin ünlü bir kişi ile söyleşi yapılıyorsa gazeteci, bir ‘ünlü’ ile değil, bir ‘kişi’ ile konuşuyordur. Dolayısıyla söyleşi sürecinde karşılıklı saygı, ilgi ve fikir alışverişinin olması etkili bir söyleşinin gerçekleştirilmesine imkân tanır. “Bir söyleşi ‘ben-sen’ ya da ‘biz-onlar’ ayırımından ziyade ‘biz’ duygusu yarattığı sürece hedefine ulaşır”³²⁸.

Gazeteci konuğuna dostça yaklaşmalıdır ama haber kaynağı kişinin söyleşiyi yönlendirmesine ya da dümenini eline almasına izin vermemelidir. Söyleşi gazetecinin belirlediği çerçeve içinde ve yine gazeteci tarafından belirlenen hedefe hizmet edecek şekilde gerçekleştirilmelidir. Söyleşinin kontrolü her zaman gazetecinin elinde olmalıdır. Bu konuda, dünyaca ünlü gazeteci Oriana Fallaci şöyle der: “Yaptığım söyleşilerde kendimi sadece duyduklarımı ve gördüklerimi birebir kaydeden biri olarak ne gördüm ne de hissettim. Profesyonel olarak yaptığım bu işe kalbimden ve ruhumdan parçalar kattım. Gördüğüm ve duyduğum her şeye, sanki benim kendi meselemmiş gibi dâhil oldum ve bir duruş sergiledim”³²⁹. Yani söyleşiyi yapan gazeteci söyleşinin hem

³²³ Kabaş, **Sesli Düşüneler**, ss. 10–11.

³²⁴ Sherwood, ss. 16–17.

³²⁵ Biagi, s. 6.

³²⁶ Adams, s. 33.

³²⁷ Browne, s. 140.

³²⁸ Stewart ve Cash, s. 6.

³²⁹ Fallaci, ss. 9–11.

içinde olmayı, hem de dışında kalmayı başarmalıdır³³⁰. Ancak, gazetecilerin sorduğu sorular, kaçınılmaz biçimde ele alınan konu hakkındaki bakış açısını ve hükümleri kodlayacağı için zaten tümüyle tarafsız olmaktan söz etmek mümkün değildir³³¹.

Gazeteci söyleşi sırasında karşısındakini köşeye sıkıştıran ya da yargılamaya çalışan biri konumunda olmamalıdır. Gazetecinin görevi kamu adına soru sormaktır, yargılamak değil. Öte yandan kaynak kişiye beslenen hayranlık duygusu söyleşide sorulması gereken bazı soruların söyleşi dışında tutulmasına ve kimi örneklerde olduğu gibi söyleşinin adeta bir tanıtım faaliyetine dönüşmesine neden olabilir. Arkadaşlık havasına girildiğinde gazeteci karşısındakini koruma içgüdüğü ile hareket edip, sorulması gereken zor soruları sormaktan vazgeçebilir.

Haberciler, kamusal kişileri sorgularken mesafeli olmalı ve yansız sorular sormalıdır. Sorularında karşısındaki kişiye nasıl hitap ettiği de gazeteci ile haber kaynağı arasındaki ilişki ve mesafe dengesini yansıtır. Gazeteci karşısındakine mümkün olduğunca tarafsız bir üslupla yaklaşmalıdır. Örneğin, “Sayın Paşam, Değerli Başbakanım...” vb. hitap şekilleri nesnel gazetecilik açısından kabul edilemez. Kaynakların naklettiği bilgileri ve bakış açılarını herhangi bir yönlendirmede bulunmadan kamusal alana taşımak gazetecinin sorumluluğudur. Gerçeklere ulaşmak ve farklı bakış açıları arasında bir denge gözetmek için haberciler, kaynakların sözcüsü konumuna düşmemeye dikkat etmeli ve onları aktif biçimde sorgulamalıdır. Bu tutum söyleşinin bir tür özgür platform veya kürsü haline gelmesine izin vermez. Aksi halde kamusal kişiler olaylar hakkındaki görüşlerini istedikleri şekilde, muhtemelen yanıltıcı ve sık sık kendilerini öven bir biçimde sunabilirler³³².

Jimmy Carter ve Ronald Reagan gibi Amerikan Başkanları’na sorduğu ‘sivri’ sorular ile tanınan Sam Donaldson, habercilerin siyasi otoriteye gereğinden fazla saygı gösterdiği ve siyasileri yeterince sorgulamadığı eleştirisinde bulunur³³³. Oysa

³³⁰ Dan Weber, “*The Zen of Interviewing*”, http://www.poynter.org/content/content_view.asp?id=60311, (1 Mart 2004).

³³¹ Clayman ve Heritage, ss. 29–30.

³³² Clayman ve Heritage, ss. 29–30.

³³³ Sam Donaldson, **Hold On, Mr. President!**, New York:Random House, 1987, s. 20.

gazetecinin en temel sorumluluklarından biri, otoriteye yani belli güç ve avantajlara sahip kişi, kurum ve kuruluşların bu haklarını kamu çıkarına hizmet eder şekilde kullanıp kullanmadığını sorgulamaktır. “İyi mülakatçı ne ezer, ne de ezdirir. Mesafe ayarını özenle yapar”³³⁴. Bu süreçte gazeteci otorite karşısında boyun eğen, soru sormaktan korkan ve karşı tarafın istediği doğrultuda hareket eden bir duruma düşmemelidir. Zira gazeteci gücünü halktan alır ve kamu adına soru sorar.

Gazetecinin sahip olduğu ünü veya çalıştığı kurumun yaygın bir medya aracı olması, gazetecinin haber kaynağı ile kurduğu ilişkide bir üstünlük veya “yukarıdan bakma” psikolojisi yaratmamalıdır. Özellikle kimi ünlü gazetecilerin veya habercilerin söylem seçkinleri dışında kalan yani “halkın içinden” kişilere yönelik tutumları söyleyişi adeta bir ast-üst ilişkisine dönüştürmemelidir. Gazetecinin elinde bulundurduğu kamu adına soru sorma avantajı, gazetecinin kim olduğundan ziyade gazeteci kimliğinden kaynaklanır. Dolayısıyla tanınırlılığı daha yüksek olan bir gazeteci, haber kaynağı ile daha üst bir rütbeden konuşamaz, her şart altında paralel ilişki kurmak durumundadır. Lichter ve Rothman, bu tutumu “gazeteci narsizmi” olarak adlandırır ve belli güce sahip gazetecilerin bir “medya eliti” oluşturduğunu ileri sürer. Bu “elitizm” ve “narsizm”, gazetecilerin haber kaynağı kişiyi ve görüşlerini küçümsemesine neden olur³³⁵. Örneğin, Amerikan CBS televizyon kanalında Dan Rather, bir senatör ile söyleşi yapar. Reklâm arasında bir CBS çalışanının, “Senatör, Sayın Rather’ın sadece bir soru soracak kadar zamanı kaldı” demesi, bir senatörün bile Dan Rather karşısındaki ikincil konumuna işaret eder³³⁶.

1.6.5.3.Soru Sorma Yöntemleri

Voltaire “bir insanı cevaplarından değil sorularından tanırırsınız” der. İletişim yönetiminde soru sorma biçimi yanıtın belirlenmesinde rol oynar³³⁷. Bir soru, sonuçta, sadece bir cümledir ancak soruyu soranın eğilimlerini, bilgisini ve varsayımlarını ortaya çıkarır. Örneğin, Körfez Savaşı sırasında bir basın toplantısında muhabirlerin askeri

³³⁴ Kabaş, **Sesli Düşünenler**, s. 20.

³³⁵ S. Robert Lichter, Stanley Rothman ve Linda S. Lichter, **The Media Elite**, Bethesda: Adler&Adler, 1986, s. 53.

³³⁶ Hunt ve Eadie, s. 6.

³³⁷ Nuran Yıldız, “*Meclis’e Girmek için Erkek Olmak Şart!*”, **Sabah**, 18 Mart 2007.

çatışmalar hakkında ne kadar az şey bildikleri sordukları sorulardan ortaya çıkmıştır³³⁸. “Eğer gazeteciler doğru zamanda doğru soruyu sorma becerisini gösteremezlerse, doğru bilgiye ulaşamazlar, olayın bütünü göremezler ve adil olma konusunda yetersiz kalırlar”³³⁹. Söyleşinin niteliği söyleşiyi yapan gazetecinin hangi soruları, ne zaman ve nasıl sorduğu ile şekillenir. Her gazeteci söyleşiye soruları ile kendi üslubunu, bakışını ve yeteneğini katar.

Söyleşi öncesi soruların ne yönde olacağı hususunda bir fikir verilebilir ancak konuğa birebir sorular söylenmemelidir. Kendisine hangi soruların sorulacağını bilen kişi zihinsel olarak yanıtları tasarlamaya çalışır. Oysa söyleşi sırasında konuşulanların o anda sorulan sorular ve alınan yanıtlar ile doğal bir akış sergilemesi tercih edilmelidir. Söyleşi yapmak karşıdaki kişiyi soru bombardımanına tutmak demek değildir. Pek çok soruyu art arda, soluk almaksızın soran gazeteci yanıt almak yerine şaşkınlık ve sessizlik ile karşılaşacaktır. Sorular ve yanıtlar arasındaki küçük dinlenmeler, soluklanma molaları söyleşinin daha rahat akmasını sağlar. Sorular *biçimsel* açıdan ‘açık uçlu sorular’ ve ‘kapalı uçlu sorular’ olmak üzere ikiye ayrılır. Söyleşi sırasında sorulan soruları *işlevsel* açıdan ele aldığımızda ‘açılış/ilk sorular’, ‘rahatlatıcı/teşvik edici sorular’, ‘birbirini takip eden sorular’, ‘kritik/zor sorular’, ‘kışkırtıcı sorular’, ‘örnekler/açıklamalar isteyen sorular’, ‘yönlendirici sorular’, ‘anlaşılır/kısa sorular’, ‘basit/aptal sorular’ ve ‘sorulmaması gereken sorular’ olarak irdelemek mümkündür.

1.6.5.3.1.Biçimsel Olarak Soru Tipleri:

Biçimsel olarak soruları, “kapalı uçlu” ve “açık uçlu” sorular olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.

1.6.5.3.1.1.Kapalı Uçlu Sorular

³³⁸ Neil Postman ve Steve Powers, **Televizyon Haberlerini İzlemek**, Aslı TUNÇ (çev.), İstanbul: Kavram Yayınları, 1996, s.130.

³³⁹ Steele, “Interviewing: The Ignored Skill”, <http://poynter.org/column.asp?id=36&aid=37661>

Kapalı uçlu sorular, yanıtı ‘evet’ ya da ‘hayır’ olan ya da yanıtı sınırlandıran sorulara denir. ‘Sistemleştirilmiş’ sorular olarak da bilinen kapalı uçlu sorulara verilecek yanıtlar kesindir³⁴⁰. Soran kişinin yanıtlar üzerinde kontrolü vardır. Kapalı uçlu sorular, “Kim?”, “Ne?”, “Nerede?”, “Ne Zaman?” sorularını içerir. Yanıtların uzunluğunu kontrol etmek ve belirli bilgilere ulaşmak konusunda işlevseldir. Kapalı uçlu sorular, her iki taraf için de daha az çaba gerektirir ve daha az zamanda konu hakkında daha çok soru sorulmasını sağlar³⁴¹. Kapalı uçlu sorulara verilen yanıtlar çoğu zaman daha az bilgi içerir: Bir kişinin duygu derecesini, neden belirli bir tavır gösterdiğini veya olayların nasıl ve neden geliştiğini açığa çıkarmakta yetersiz kalır. Eğer gazeteci kendini bir soru ardından diğer bir soruyu sorarken buluyorsa ve görüşmenin çoğunda kendisi konuşuyorsa, o zaman çok fazla kapalı uçlu soru soruyor ve bilgiyi sormak yerine tahmin ediyor demektir.

Örneğin, önergesi reddedilen milletvekili ile söyleşi yapan gazeteci şu soruları sorar:

- *Oylama sizi şaşırttı mı?*
- *Evet.*
- *Daha fazla destek bekliyor muydunuz?*
- *Evet, bekliyordum.*
- *Önergeyi tekrar meclise teklif etmeyi düşünüyor musunuz?*
- *Hayır.*
- *Kızgın mısınız?*
- *Evet.*
- *Yapabileceğiniz bir şey var mı?*
- *Hayır, yok.*

1.6.5.3.1.2.Açık Uçlu Sorular

³⁴⁰ Sami Güven, *Toplumbiliminde Araştırma Yöntemleri*, 2. Basım, Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları, 2001, s. 118.

³⁴¹ Stewart ve Cash, s. 50.

Açık uçlu sorular, ayrıntılı bilgilere ulaşılmasını, fikirlerin ortaya çıkmasını, söyleşiye renk katacak bilgilerin toplanmasını ve inceleme alanının genişlemesine yardımcı olur. Haber kaynağını daha fazla konuşmaya teşvik eder. Gazeteci, bu sorular sayesinde soru soran bir kişiden ziyade haber kaynağı ile sohbet eden bir kişi olarak algılanır. Açık uçlu sorular, duygu, düşünce ve görüşlerin sınırlanmadan ortaya konulmasını sağlar. Soru yöneltilecek kişi, belirlenmiş seçenekler olmadan kendini ifade eder, bakış açısını ortaya koyar. “Bu sorulara ‘sistemleştirilmemiş’ ya da ‘özgür yanıtı’ sorular da denilmektedir”³⁴². Gazetecinin çok kısa sürede bilgi toplaması gerektiği durumlarda açık uçlu sorular zaman kaybına neden olabilir. Öte yandan açık uçlu soru soran gazeteci gereksiz pek çok bilgiyi de dinlemek zorunda kalır. Açık uçlu sorular “Niçin? (Neden?)” ve “Nasıl?” sorularından oluşur.

Örneğin, önergesi reddedilen milletvekili ile söyleşi yapan gazeteci şu soruları sorar:

- “Neden meclis sizin önergenizi reddetti?”
- “Bundan sonrası için nasıl bir strateji izlemeyi düşünüyorsunuz?”

1.6.5.3.2.İşlevsel Olarak Soru Tipleri

İşlevsel olarak soruları “ilk sorular”, “rahatlatıcı/teşvik edici”, “birbirini takip eden”, “kritik/zor”, “kışkırtıcı”, “örnekler/açıklamalar isteyen”, “yönlendirici”, “önyargılar barındıran”, “kısa/basit” ve “sorulmaması gereken” sorular şeklinde ele almak mümkündür.

1.6.5.3.2.1.İlk Sorular

Söyleşinin tonunu ağırlıklı olarak ilk sorular belirler. Bu soruların ilginç ve bilgilendirici olması haber kaynağının söyleşiye dâhil olmasında etkili olur. Söyleşi yapan gazeteci daha baştan itibaren karşısındakinin söyleşiye ilgi duymasını sağlamalıdır. Sıradan, yavan, can sıkıcı, bildik sorular soran gazeteci karşısındakini

³⁴² Güven, *Toplumbiliminde Araştırma Yöntemleri*, s. 117.

yanıt verme konusunda motive etmekte yetersiz kalır. Özellikle deneyimli haber kaynağı kişiler söyleşideki ilk soruların daha önce sorulmuş sorular olduğunu gördüklerinde, konuşmayı reddedebilir ya da yeni şeyler söylemeyebilirler. Örneğin ³⁴³:

“Ayşe Arman: (Birinci Soru) Nasıl bir çocukluk sizinki? Nasıl bir aileniz vardı? Size destek mi oldular, köstek mi?

Müzeyyen Senar: Ay sen de mi? Çok anlattım bunları. Kitaplar yazıldı ayol. Gazeteciler yazdı. Ben bıktım, onlar sormaktan bıkmadı. Diyorlar ki, "E yeni jenerasyonlar seni bilmiyorlar, tanısınlar!" Haydaaa, tekrar tekrar al baştan: Bu işlere, çocukken başladım. 12 yaşında. Ben kekemeydim..."

Söyleşiye önce kolay ve genel sorularla başlanması tavsiye edilir. “İnsanlar soğuk olduğunu düşündükleri suya ayaklarını sokmak istemezler”³⁴⁴ dolayısıyla söyleşiye zor sorularla başlamak uygun değildir. İlk soruların tehditkâr olmaması, haber kaynağının rahatlamasını ve gazeteciye güven duymasını sağlar; korkusunun, heyecanının, sinirinin geçmesi açısından faydalı olur. Daha da önemlisi ilk soruların zor olmasının sonraki soruları riske sokmasıdır. Gazeteci karşısındaki kişinin güvenliğini sağladıktan sonra soracağı soruların ‘cüret’ sınırını kafasında tasarlamalıdır, çünkü ters bir soru karşısında haber kaynağı kızarak görüşmeyi bitirebilir ya da kapalı yanıtlar vermeye başlayabilir.

1.6.5.3.2.2.Rahatlatıcı/Teşvik Edici Sorular

Larry King, “karşınızdakine yanıtlamaktan hoşlanacağı sorular sorun, kendileri ve başkaları hakkında konuşmaya yüreklendirin”³⁴⁵ önerisinde bulunur. Söyleşiyi yapan gazeteci için önemli olan sadece sorularına yanıt almak değil, karşısındakini konuşturabilmektir³⁴⁶. Söyleşi yapan gazeteci kendisini karşısındaki kişinin yerine koymalı, onun ne hissettiğini, nelerden etkilendiğini, nasıl bir durum içinde

³⁴³ Ayşe Arman, (Müzeyyen Senar ile Söyleşi), “*Keşke Müzeyyen Senar Olmasaydım da Bir Kocayla Bir Ömür Geçirseydim*”, **Hürriyet**, 3 Eylül 2006.

³⁴⁴ Brady, s. 77.

³⁴⁵ Larry King, **Kiminle, Ne Zaman, Nerede, Nasıl Konuşmalı?**, Yasemin Özdemir (çev.), İstanbul: İnkılâp Kitapevi Yayınları, 1998, s.34.

³⁴⁶ Nalder, “*Loosening Lips—The Art of Interview*”, <http://www.notrain-nogain.org/train/res/reparc/lips.asp>

bulunduğunu dikkate alarak sorular sormalıdır. Gazetecinin haber kaynağı ile bu şekilde empati kurması daha samimi, bilgilendirici ve doğru yanıtlara ulaşmasına yardımcı olur. Empati, söyleşi yapılan kişiden hoşlanmak ya da onun tarafında yer almak anlamına gelmez. Dostça bir münasebetin olmadığı, karşılıklı anlayışa dayanmayan bir söyleşide en iyi hazırlanmış sorulara bile tatmin edici yanıtlar almak mümkün olmaz. Barbara Walters bu konuda “Bırakın şöhret sahibi insanları, sıradan bir kişi bile eğer kendisini rahat hissetmiyorsa size şapka numarasından daha özel hiçbir şeyini anlatmayacaktır” der³⁴⁷.

1.6.5.3.2.3.Birbirini Takip Eden Sorular

“En kötü söyleşiler, gazetecinin dinlemek, karşılık vermek ve daha önce planlamadığı soruları da sormak yerine, zamanın çoğunu kafasındaki ya da kâğıttaki soruları nasıl soracağını düşünerek geçirdiği söyleşilerdir”³⁴⁸. “Gazeteci, eğer söyleşi sırasında soracağı bir sonraki soruyu düşünüyorsa, kesin olarak yanlış bir şey düşünüyor demektir”³⁴⁹. Sadece sormak istediği bir sonraki soruya odaklanan gazeteci konuşma sırasında yeni sorularla açıklığa kavuşturulması gereken önemli ifadeleri, söylenenler arasındaki çelişkileri, eksik kalan bilgileri gözden kaçırabilir. Gazeteci hazırladığı soruların sırasını takip etmek yerine karşısındakinin söylediklerini dikkatle dinlemeli, takıldığı, kuşku duyduğu herhangi bir fikri hemen ara sorularla ya da karşı sorularla açmalıdır. Sorularını bir sıraya koymalı ama söyleşi sırasında bu sırayı takip edeceğim diye çabalamamalıdır. Amaç, gazetecinin her hazırladığı soruyu, hazırladığı sırayla sormak değil, kamunun merak ettiği, bilmek istediği ya da bilmesi gereken konular hakkında gerçeklere ve doğrulara ulaşmaktır.

Konudan konuya akışkan bir geçiş sağlamak gazetecinin görevidir. Bir sonraki sorunun, bir önceki soruya verilen yanıtın içeriğindeki kilit bilgiler yardımıyla tasarlanması söyleşiyi akışkan kılar. Örneğin; “*Televizyon çekimlerinde özellikle yakın*

³⁴⁷ Barbara Walters, *How to Talk with Practically Anybody About Practically Anything*, New York: Doubleday, 1970, s. 21.

³⁴⁸ Gibson, s. 131.

³⁴⁹ Canon, “*The Art of the Interview*”, http://poynter.org/content/content_view.asp?id=9572

planların etkili olduğunu söylediniz, peki sinema filmlerinizde hangi çekim planlarını tercih ediyorsunuz?” diye sorarak gazeteci konuyu yönetmenin sinema çalışmalarına getirebilir. Bir başka yöntem, bir sonraki soruya geçmeden önce, verilen yanıtın kaynak kişinin kullandığı dil kullanılarak özetlenmesidir. Bu hem gazetecinin yanıtı dinlediğini ve anladığını gösterir, hem de yanlış anlama söz konusu ise kaynak kişinin bu durumu düzeltmesine imkân tanır.

1.6.5.3.2.4.Kritik/Zor Sorular

Gazeteci kabullerin dışında gerçekliği farklı biçimde sorgulamalı, soru sormaktan korkmamalı ve gerektiğinde “şeytanın avukatlığı”nı yapmalıdır. Özellikle gerçeklerin saptırıldığını, bazı bilgilerin gizlendiğini ya da kendisine yalan söylendiğini hisseden gazeteci kritik ve zor sorular sormaktan çekinmemelidir. Zira söyleşinin amacı gazetecinin gerçek ve doğruları ortaya çıkarmasıdır. Haluk Şahin, bir söyleşi derlemesi olan *Sesli Düşünenler* kitabının önsözünde “Çanak mülakat ile gerçek mülakat arasındaki fark sorulmayan sorulardır. Televizyon tarihinde nice mülakatçıların kaderini sorduğu sorular değil, sormadığı sorular belirledi” değerlendirmesinde bulunur³⁵⁰. Üzerinde durulması gereken bir başka nokta ise zor soruların nasıl sorulduğudur. Söyleşiyi yapan kişi, konuğuna zor sorular sorabilir ama asla saldırgan olmamalıdır, kabalaşmamalıdır, sorgulama yapmaya kalkışmamalıdır ve tartışmaya girmemelidir. Söyleşinin amacı karşıdaki kişiyi kızdırmak, köşeye sıkıştırmak, yargılamak veya zor duruma düşürmek değildir. Saldırgan gazetecilik ile ısrarcı gazetecilik arasında fark vardır. İsrarcı gazeteci, karşısındakinden bilgi alma çabası içindedir ancak bu sırada hem kamu adına haber alma hakkını, hem de karşısındakinin kişisel haklarını gözetir. Oysa saldırgan gazeteci, haber kaynağı kişinin ifade özgürlüğü ve mahremiyetinden kaynaklanan haklarını göz ardı eder.

Konu ne denli çetin olursa olsun zor soru sorarken gazetecinin ses tonu ve davranışları ölçülü olmalıdır. Suçlu sorgulamalarında bile “Soru sorarken, itiraf bekleyen bir soruşturmacı izlenimi vermekten kaçınmak gerekir. Sadece gerçeği arayan

³⁵⁰ Kabaş, *Sesli Düşünenler*, s. 21.

biri olma rolünde olmak çok daha iyidir” tavsiyesinde bulunur³⁵¹. Konuğu sıkıntılı durumlara iten saygısız, kaba ve ölçüsüz davranan gazeteciler, izleyici, dinleyici ve okuyucu nezdinde puan kaybederler: “Sanki saldırıya uğrayan kendileriymiş gibi haber kaynağı ile kendilerini çok çabuk özdeşleştirirler”³⁵². Gazeteci, zor sorular sormaya korkmamalıdır ama çirkin sorular da sormamalıdır. Zor sorulardan kasıt kişinin düşünmesini, yanıt vermesini, araştırmasını ve eğer gerekirse aynı konuda yaptığı çelişkili ifadeleri aydınlatmasını sağlayacak nitelikteki sorulardır. Çirkin sorulardan kasıt ise belli bir amaçtan yoksun, hiçbir neden yokken söyleşi yapılan kişiyi utandırmak için hazırlanmış sorulardır³⁵³.

John Sawatsky, son yıllarda gazetecilerin sert olmak adına suçlayıcı sorular sormaya özendirildiğini, ne kadar sert olunursa, gerçeklerin o kadar kolay ortaya çıkarılacağı gibi bir havanın yaratılmaya çalışıldığını söyler. “İnsanlar gayet akıldır. Baskı altında tutulmak istediklerini hemen fark ederler. Rekabet ortamı doğarsa, sonuçta iş kazanma kaybetme meselesine döner. Biz kazandıkça, onlar kaybeder ve bu insanları konuşturmak için denenen alçakça bir yoldur.” Bu noktada Sawatsky söyleşi yöntemini judoya benzetir³⁵⁴: “Judo, en büyük rakibinizin gücünü kendi avantajınız için kullanmayı öğretir. Söyleşi sırasında, gazeteciler ne kadar bilgi sahibi olurlarsa olsunlar, haber kaynağı kişiler daha çok şey bilirler. Onların bilgisini gazeteci kendi avantajına dönüştürürse, kazançlı olur. Onların bilgisine karşı savaşmak yerine onların bilgisinden faydalanmak gerekir.”

Zor soruların sorulmasında izlenen bazı yöntemler ise aşağıda belirtilmektedir:

Önce kolay sonra zor sorular sorulur: Söyleşiye önce kolay sorular ile başlayıp, sonra zor sorulara geçmek daha uygun olur. Ancak zor soruların sorulması için son dakikaya kadar beklenmemelidir, zira süre dolmuş olabilir.

³⁵¹ Fred E. Inbau, John E. Reid ve Joseph P. Buckley, **Suçlu Sorgulamaları ve İtirafılar**, 2. Basım, Ahmet Kule (çev.), İstanbul: Eksen Matbaası, 1998, s. 42.

³⁵² Schlapp, s. 47.

³⁵³ Sherwood, s. 40.

³⁵⁴ John Sawatsky, “*The Question Man*”, **American Journalism Review**, Vol. 22, Sayı. 8, Ekim 2000, s. 50.

Bilgi ve belgeler kullanılır: “*Rüşvet almaya utanmıyor musunuz?*” sorusu yerine gazeteci araştırıp bulduğu bilgi ve belgelere dayanarak, “*Son iki yılda sahip olduğunuz gayrimenkullerin sayısında büyük artış olmuş. İki sene önce kirada otururken ve sadece bir arabaya sahipken, bugün bir villa, iki yazlık, dört arsa, bir otel ve üç arabanın sahibisiniz. Bir komiser maaşıyla bunları nasıl alabildiniz?*” şeklinde bir soru yöneltilmelidir.

Tehditkâr ve sorgulayıcı sözcükler ayıklanır³⁵⁵: “*Kongre üyelerini nasıl ‘kayırdığınızı’ anlatır mısınız?*” yerine “*Kongre üyelerine ne gibi yardımlarınız oldu?*” diye sormak yerinde olur.

Eleştiriler, üçüncü şahıslar üzerinden yapılır: Gazeteci kendisi ile zor sorular arasına mesafe koyabilir. Karşısındakine direkt bir eleştiri yöneltmek yerine gazeteci eleştiriye başkaları üzerinden gündeme taşır. Örneğin, “*Parti içindeki arkadaşlarınız, sizin adeta bir diktatör gibi davrandığınızı söylüyor, bu konuda ne söylemek istersiniz?*” diye sorulur.

Önce iltifat edip, ardından eleştirel bir soru sorulur: Gazeteci önce haber kaynağını rahatlatmaya çalışır ardından zor sorulara geçer. Örneğin, “*Romanınıza dair çok iyi eleştiriler yazıldı, size ödülleri verildi. Ancak kitaplarınız neredeyse hiç satmıyor, sizce neden?*” diye sorulabilir.

Genel bir soru ile zor soruya pencere açılır: “*Türkiye insan hakları konusunda ne gibi reformlar yapmayı planlıyor?*” diye sorup, ardından “*Türkiye’de işkence yapma suçundan dolayı tek bir polisin bile cezaevinde bulunmayışını nasıl açıklarsınız?*” diye sorulabilir.

³⁵⁵ Steve Weinberg, *The Reporter’s Handbook: An Investigator’s Guide to Documents and Techniques*, 3. Basım, New York: St. Martin, 1991, s. 85.

Kişisel görüşler soruya yansıtılmaz: “Eşcinselliğin cinsel bir sapma olduğunu dikkate alırsak, toplumun bu konuda bilinçlendirilmesi için neler yapıyorsunuz?” gibi bir soru sorulmamalıdır.

Köprü cümlelerle geçişler yapılır: “Sayın Başkan, sizin mütevazı hayatınız ve aile yaşamınız hakkında konuştuk, şimdi biraz da kimi aileler içinde yaşanan dram hakkında konuşalım. Türkiye’de her on kadından altısı, aile içi şiddete maruz kaldığı halde, kadın sığınma evlerinin kapatılması kararınızın nedenini açıklar mısınız?” gibi zor bir soruya geçiş yapılabilir.

Sessizlik kullanılır: Zor bir soru sorduktan sonra gazeteci kaynak kişinin yanıtlaması için beklemelidir. Çoğu zaman bu sessizliği doldurmak için karşıdaki kişi kendisini yanıt vermek zorunda hissedecektir.

1.6.5.3.2.5.Kışkırtıcı Sorular

İnsanları kışkırtarak ağızlarından laf almak, onları kızdırarak, sinirlendirerek konuşturmaya çalışmak da bir yöntem olabilir, ancak bu noktada sorulan kışkırtıcı soruların sonraki soruları ve yanıtları riske sokabileceğini unutmamak gerekir. Söyleşide, konuğu çapraz ateşe tutmak, tuzağa düşürmek, konuğun görüşlerine karşı çıkmak, duygularını ciddiye almamak, ısrarcı şekilde yanıt talep etmek, alay etmek veya konuğun üzerinde hâkimiyet kurmak tavsiye edilmeyen yöntemlerdir³⁵⁶. Örneğin, “Otuz yıllık bir evliliğe son verme kararınızın altında son zamanlarda birlikte vakit geçirdiğiniz genç sevgiliniz mi yatıyor?” diye soran bir gazeteci duygu yoğunluklu çarpıcı bir yanıt alabilir ya da karşısındaki kişi söyleşiyi anında bitirebilir.

1.6.5.3.2.6.Örnekler/ Açıklamalar İsteyen Sorular

Anılar, hikâyeler ve özel hayata dair örnekler bir söyleşinin tuzu biberidir: Söyleşiye inandırıcılık, ilginçlik ve renk katar. Okuması daha zevklidir. Yazılanlar insanlara daha yakın gelir. Okurlar anılardaki karakterler veya olaylar ile kendi yaşam

³⁵⁶ Killenberg ve Anderson, s. 51.

deneyimleri arasında paralellikler kurarlar. Gazeteci söyleşi sırasında karşısındakinin konuyu daha iyi anlatması, ayrıntılar sunması, deneyimlerini aktarması, duygularını paylaşması, kişisel görüşlerini açıklaması için örnekler vermesini ister, ‘nasıl?’ ve ‘neden’ sorularına yoğunlaşır. Örneğin, “*Henüz yedi yaşındayken yazdığınız şiirin bir edebiyat dergisinde yayımlanması ailenizde büyük şaşkınlık yaratmış. Dergiyi gösterdiğinizde evde neler yaşandı?*” diye sorarak gazeteci, konuyu çocukluk yıllarına götürür, o gün yaşananların anlatılmasına kapı açar.

1.6.5.3.2.7.Yönlendirici Sorular

Yönlendirici sorular haber kaynağından istenilen doğrultuda yanıt almayı amaçlayan sorulardır. Bu sorular, kaynağa sınırlandırılmış seçenekler sunar ve içeriğinde soranın varsayımını yanıt olarak barındırır. Yönlendirici sorularla olaya, duruma ait içeriğin kaynağa onaylatılması amaçlanır. Kaynağı ‘evet’ demeye yönlendiren ve kaynağın ‘evet’ diyeceğinin umulduğu soru tipidir³⁵⁷. Yönlendirici soruların avantajı ürkek, çekingen veya sinirli kişilerin konuşmasına yardımcı olmasıdır. Gazetecinin haber kaynağının yanında yer aldığı hissini uyandırır. Örneğin, “*Size yanlış tedavi uygulandı, bu konuda doktorunuz hakkında dava açmayı düşünüyor musunuz?*” diye sorarak gazeteci mağdur hastanın yanında yer alıp, ona hukuksal haklarını hatırlatabilir.

Yönlendirici sorular yanıtları önceden bir çerçeveye sokması açısından sakıncalar da içerir. Bu durumda söyleşiyi yapan kişi beklediği yanıtları bulduğunda, konuyu farklı açılardan aydınlatacak nitelikteki yanıtları alma şansını kaybeder³⁵⁸. Örneğin, bir görgü tanığına “*Buradan geçen bir kırmızı araba gördünüz mü?*” yerine “*Ne gördünüz?*” diye sormak gerekir. İyi soru “temiz bir cam gibidir”. Soruların içine yerleştirilen yargılar, adeta o “camın üzerindeki lekelerdir”³⁵⁹. Dolayısıyla, yönlendirici sorular, çoğunlukla soru soranın önyargılarını ve sübjektif değerlerini içerdiğinden gazetecinin ‘nesnelliği’ açısından da tartışma yaratır. Örneğin, “*Sizce, Yunan hükümeti,*

³⁵⁷ Aslan, *Soru Nasıl Sorulur?*, ss. 107–108.

³⁵⁸ Gorden, s. 466.

³⁵⁹ Sawatsky, s. 54.

Türkiye'nin AB İlerleme Raporu için yapılacak yarınki oylamada, her zaman olduğu gibi yine Türkiye aleyhinde tutum takınacak mı?" sorusunda gazeteci milliyetçi kimliğini ön plana çıkararak, yanıtı yönlendirmeye çalışmaktadır. Bu tür sorulardaki kelime seçimi yargıların yansımasıdır. Örneğin, "hep", "hiç", "asla", "kesinlikle", "her zaman", "hiçbir zaman" gibi mutlakiyet içeren sözcükler mümkün olduğu sürece soru içinde kullanılmamalıdır.

1.6.5.3.2.8.Önyargılar Barındıran Sorular

Gazeteci, sorduğu sorularla aynı zamanda kimliğini, sübjektif değerlerini ve olaylara bakış açısını da yansıtır. Etik açıdan gazetecinin yapması gereken mümkün olduğunca bu gerçeğin bilincinde olup, sorularını nesnel bir niteliğe kavuşturmak. Örneğin, duygusal, ideolojik veya sahip olduğu kimlik açısından haber kaynağı kişiye yakınlık veya sempati duyan gazetecinin "çanak" sorular sorması kabul edilemez. Tam tersi haber kaynağı kişiye düşmanlık veya antipati duyan gazetecinin "tuzak" sorular sorması da uygun değildir.

Gazeteci soracağı sorulara geçmeden önce kendisine pek çok soru yöneltmelidir: Soru soracağı kişiye dair neler hissettiğini- nefret, hor görme, acıma, saygı vb.- tartmalıdır. Aynı şekilde gazeteci, söyleşide ele alacağı konu hakkındaki duygu ve düşüncelerini de bir süzgeçten geçirmelidir. Konuya olumlu mu, yoksa olumsuz mu yaklaştığını kendisine sormalıdır. Kendisine vereceği dürüst yanıtlar kişi ve olaya dair ne ölçüde önyargılı olduğunu ortaya koyar. Gazetecinin olumlu veya olumsuz beslediği güçlü duygular söz konusu ise etik açıdan söyleşiyi yapması sakıncalar doğurabilir³⁶⁰.

1.6.5.3.2.9.Kısa/Basit Sorular

Söyleşide belli bir hedefe odaklı soru sormak gerekir. Hedef odaklı sorular çoğu zaman kısa, basit ve direk. Bu tür sorular en kısa zamanda konuya dair en temel bilgilere ulaşılmasını sağlar. Gazeteci çoğunlukla konuyu biliyordur ama izleyicinin,

³⁶⁰ Killenberg ve Anderson, s. 208.

dinleyicinin, okuyucunun bilmediğini düşünerek basit sorular sorar. Bilmediği konuları ise sormaktan çekinmemeli, anlamadığı konular hakkında açıklamalar talep etmelidir. Ancak sürekli bu tür soruların sorulması gazetecinin konuya dair en temel bilgilere bile sahip olmadığı ve ön hazırlığını yeterince iyi yapmadığı şeklinde yorumlanabilir. Yine de, söyleşi sırasında “gazetecinin karşısındakine aptal görünmesi, söyleşi sonrası okuyucularına aptal görünmesinden daha iyidir”³⁶¹. Bazı kaynaklar ise söyleşi sırasında muhabirin kaynağı korkutmaması açısından, “aptalı oynamasını” tavsiye eder³⁶². Ancak bu yöntem, kaynağın entelektüel düzeyi yüksek ve konusunda uzman kişiler söz konusu olduğunda ters tepebilir: Haber kaynağı karşısındaki gazetecinin söyleyeceklerini anlamayacağı kanısına kapılabilir. Gazetecinin yapması gereken konusunu bilen ancak daha fazla bilmek isteyen bir kişi pozisyonunda olmaktır.

1.6.5.3.2.10.Sorulmaması Gereken Sorular

Bir söyleşinin niteliğini gazetecinin sorduğu sorular belirler, dolayısıyla gazetecinin ne tür soruları sormaması gerektiği de önem taşır.

Cahilce Sorular: Ön hazırlığını, araştırmasını yeterince yapmayan, konusuna hâkim olmayan gazetecinin karşısındakini ve aynı zamanda izleyicisini, dinleyicisini, okuyucusunu aptal yerine koyarcasına sorduğu sorulardır. Örneğin, dünya çapında ünlü bir piyanist sanatçısına gazetecinin, “*Bize biraz kendinizi tanıtır mısınız?*” diye sorması.

Odaksız Sorular: Amacı olmayan, yön duygusu taşımayan, çoğu zaman söyleşi zamanını doldurmak için hazırlık yapmayan gazetecinin sorduğu sorulardır. Örneğin: “*Bize başınızdan geçen komik bir hikâye anlatır mısınız?*”

Soru Olmayan Sorular: Haber kaynağına aslında hiçbir şey sormayan sorulardır. Örneğin: “*Oynadığınız oyun muhteşemdi...*”

³⁶¹ Chip Scanlan, “Best Newspaper Writing Award Winners on Interviewing”, <http://poynter.org/column.asp?id=52&aid=39890>, (1 Temmuz 2003).

³⁶² Grant Mc Cracken, *The Long Interview*, Newbury Park-CA: Sage, 1988, s. 38.

Üç Cümleden Uzun Sorular: Sorudan ziyade gazetecinin görüş ve yorumlarını yansıtan, gazetecinin konuyu toparlayamaması, yaşadığı fikir karmaşası ve dil bulanıklığı sonucu ortaya çıkan sorulardır. Örneğin: *“Fenerbahçe son yıllarda sürekli yabancı oyuncu transferlerine imza atıyor, tabii bu ne kadar doğru belli değil, yani bir anlamda bu Türk oyuncuların motivasyonunu yok ediyor eleştirisi de var. Ancak buna rağmen Fenerbahçe yıllardır şampiyon olamadı, son maçlarında aldığı yenilgiler ile şampiyonluğu son anda kaçırdı, üstelik onca paraya, onca taraftar desteğine rağmen, nedir bunun sebebi, nasıl yorumlamak lazım?”*

Anlaşılmaz Sorular: Kafa karıştırıcı, net bir anlam taşımayan sorulardır. Örneğin: *“Edebiyatın soyut anlatımının görsellik açısından hikâyelerinizi okuyucuya aktarmada engel teşkil ettiğini düşünüyor musunuz?”*

İki Kısımdan Oluşan Sorular: Eş zamanlı iki sorunun sorulması çoğu zaman haber kaynağı kişinin sorunun ilk bölümünü unutmasına veya sorunun birinci ya da ikinci bölümünü yanıtsız bırakmasına neden olur. Örneğin: *“Bankayı soyanları gördünüz mü?”, “Soygun sırasında ateş açıldığında ne hissettiniz?”*

Aynı Anda Karşıt İki Kelimeyi Barındıran Sorular: Avantaj ve dezavantaj, doğru ya da yanlış, en iyisi ya da en kötüsü gibi sözcükleri barındıran sorulardır. Örneğin: *“En başarılı ve en başarısız tiyatro oyunlarınız hangileri?”*

Yabancı Terimler veya Kelimeler Barındıran Sorular: Haber kaynağının ve/veya okuyucunun, dinleyicinin, izleyicinin aşına olmadığı yabancı kelimeler, terimler kullanılması soruyu anlaşılmaz kılar. Örneğin: *“Meyve ve sebzelerin üzerinde bulunan sirke bakterilerinin aerobi yaşamı olanlarından kurtulmak için neler yapmalıyız?”*

Özürle Başlayan Sorular: Haber kaynağını soru öncesi şartlandıran sorulardır. Örneğin: *“Can sıkıcı bir soru olabilir ama...”*

Klişe Sorular: Defalarca sorulmuş ve yanıtları zaten tahmin edilen sorulardır. Örneğin: “*Milli piyangoyu kazandığınızda ne hissettiniz?*”

Kapsamı Çok Geniş Sorular: Tek seferde anlatılamayacak kadar yanıtı uzun ve kapsamlı sorulardır. Örneğin: “*Bize Türkiye-AB ilişkilerini anlatır mısınız?*”

Bilgiçlik Taslayan Sorular: Gazetecinin kendini çok akıllı göstermeye çalıştığı sorulardır. Örneğin: “*Dostoyevski'nin ‘Suç ve Ceza’daki Raskolnikov karakterini yazarken Turgenyev’in büyük romanı ‘Babalar ve Oğullar’daki Bazarov karakterinden etkilendiği hep söylenir. Bir roman yazarı olarak sizin de böyle etkilendiğiniz roman karakterleri var mı?*”

Yanıtı İçinde Barındıran Sorular: Haber kaynağına yanıt verme şansı tanımayan sorulardır. Örneğin: “*Rehine olmak nasıldı? Korkutucu, sinir bozucu ve ürkütücü olmalı.*”

Yersiz/Zamansız Sorular: Söyleşinin akışına uygun olmayan sorulardır. Örneğin: “*Seçimlerden en çok oyu alan parti olarak çıktınız, artık bir tatili hak ettiğinizi düşünüyor musunuz?*”

Yanıtı Takip Etmeyen Sorular: Verilen yanıtın daha fazla açıklama gerektirmesine veya çelişkiler içermesine rağmen gazetecinin bunu fark etmeyip, bambaşka bir konuya geçerek sorduğu sorulardır. Örneğin, “*Yunanistan’ın karasularını 12 mile çıkarma teşebbüslerini endişeyle karşılıyoruz. Bu bizim için bir savaş nedeni olabilir*” açıklamasında bulunan başbakana, gazetecinin “*Peki, biraz da Türkiye-İsrail ilişkilerinden bahseder misiniz?*” diye bir soru sormasıdır.

1.6.5.4.Etkili Dinleme

Nitelikli bir söyleşi için iyi soru sormak kadar iyi bir dinleyici olmak da gerekir. Bir insanın iletişim sürecinde kurduğu iletişim biçimlerinin oranları şöyledir: Yüzde 45

dinlemek, yüzde 30 konuşmak, yüzde 16 okumak ve yüzde 9 yazmaktır³⁶³. Gazeteciler söz konusu olduğunda yazmanın önemi artmakta, dinleme ise ihmal edilmektedir. Oysa Larry King, “bir şey öğreneceksem dinleyerek öğrenebilirim” der³⁶⁴. Soruyu sorduktan sonra gazeteci karşısındakini iç kulağıyla dinlemeli, söyleşi yaptığı kişinin söylediklerinden daha fazlasını duymalıdır. Carl Rogers, etkili bir söyleşi için gazetecinin karşısındakini “anlamak için dinlemesi” gerektiğini vurgular. Bu kavram ile Rogers, gazetecinin karşısındaki haber kaynağını anlamak için çaba göstermesinin ve verdiği mesajın içerdiği anlamları kavraması gerektiğinin altını çizer³⁶⁵. Soruları soran gazeteci merkezdeki kişi olarak susmasını ve dinlemesini bilmek zorundadır. Bu dinleme türü, aslında duymaktan çok izlemektir. Söyleşi sırasında Ted Koppel’a göre insanlar sıklıkla kendileri hakkında bir şeyleri açığa vururlar ama eğer haberci iyi dinlemez ve üzerine gitmezse bu ifadeleri gözden geçirir. Bu aslında gazetecilikte bilinen bir gerçek gibi gözükse de şaşırtıcı derecede az insan tarafından uygulanmaktadır³⁶⁶.

Bir söyleşi sırasında etkili dinleme için tavsiye edilen bazı rehber ilkeler şöyle sıralanabilir: Söyleşi sırasında gazeteci yanıtları merakla ve ilgiyle dinlemelidir. Araya girmemeli, karşısındakinin sözünü kesmemeli, sözünü bitirir bitirmez bir yorum yapmamalı veya çok gerekmedikçe karşısındakinin yanıtı kısa kesmesi için sabırsızlık göstermemelidir. Söyleşi yapan gazeteci sorusunu sorduktan sonra beklemeli, zaman zaman başını onaylıyormuş gibi yaparak karşısındakinin konuşmasını sürdürmesine yardımcı olmalıdır. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken gazetecinin, haber kaynağının her söylediğini tasdik ettiği anlamını çıkaracak davranışlardan kaçınmasıdır, zira gazeteci söylenenleri dikkatli dinlese bile muhalif duruşunu kaybetmemelidir. “Söyleşi yapan kişi konuşmada karşıt konumdadır ve bu konumunu korumak zorundadır. Kaynağın her söylediğinin onaylanması, söyleşiyi sıkıcı bir hale getirir, ‘dalkavukluk’ yapmaksı söyleşiyi katleder”³⁶⁷.

³⁶³ Ralph G. Nichols ve Leonard A. Stevens, **Are You Listening?**, New York: McGraw-Hill, 1957, s. 6.

³⁶⁴ King, **Kiminle Ne Zaman Nerede, Nasıl Konuşmalı?**, s. 31.

³⁶⁵ Hunt ve Eadie, s. 79.

³⁶⁶ Huber ve Diggins, s. 53.

³⁶⁷ Schneider ve Raue, s. 56.

Gazeteci, yanıt içindeki önemli bilgileri, iddiaları, çelişkileri, eksik noktaları, anlaşılmayan kısımları fark edip, akabinde bunların açıklanması için yeni sorular sormalıdır. Yapılacaklar listesini işaretliyormuş gibi sorular sormamalı, yanıtların yeni ve farklı sorular gerektirip gerektirmediğini fark etmeli ve söyleşiyi soruların olduğu kadar yanıtların da üzerine kurmalıdır. Özetleyici, yansımali ve anahtar sözcük tekrarları ile oluşturulan sorularla hem haber kaynağını dinlediğini ortaya koymalı, hem de konuşmaya süreklilik kazandırmalıdır. Öte yandan, gazeteci sadece kendi duymak ve öğrenmek istediklerini değil, haber kaynağının söylediklerini duyduğundan emin olmalıdır. “Varsayımlar, dinlemenin düşmanıdır”³⁶⁸. Karşıdaki kişinin neler söyleyeceğini önceden tahmin eden gazeteci, duymayı öngördüğü açıklamaları dikkate alma eğilimindedir. Dolayısıyla dinleme sürecinde duymayı beklediği bilgilerin dışındakileri gözden kaçırabilir. Dinlerken çözümleyici düşünmeli, söylenen sözleri, verilen örnekleri ve yapılan açıklamaları anlayarak dinlemeli ve söyleşi hedefi ile ne kadar ilintili olup olmadığını söyleşi sırasında ayırt etmelidir. Gazeteci ancak yanıtları bu şekilde dinlediği takdirde anlam bütünlüğünü yakalayabilir ve söyleşinin hedefe yönelik ilerlemesini sağlayabilir.

Gazeteci, dinleme sırasında oluşan sessizliği konuşarak doldurmamalıdır. Tecrübe sahibi olmayan gazeteciler çoğu kez, söyleşi sırasında sessizlikten kaynaklanan boşluklar karşısında tedirginlik duyarlar. Oysa sessizlik, karşısındaki kişiye düşünme fırsatı tanıdığı gibi, bir soruya yanıt verip veremediğini de ortaya koyar. Sessizlikten kaynaklanan boşluğu doldurmak için gazetecinin söz üretmesi, haber kaynağının anlatacaklarının kesilmesine, dağılmasına veya sonsuza kadar yok olmasına sebep olur³⁶⁹. Sessiz kalan gazeteci karşısındakine “daha fazla şey söylenmesini bekliyorum” mesajını verir. Gazetecinin yapabileceği başka ciddi hatalar arasında ise yanıtı verilmiş bir soruyu tekrar sormak, insanların görüşlerini anlamak için değil, yargılamak için dinlemek ve haber kaynağından daha fazla konuşmak yer alır: “Yargılayan, yanıtları anlamayan ve konuktan daha çok konuşan gazeteci bilgi toplayamaz”³⁷⁰. John

³⁶⁸ Killenberg ve Anderson, s. 93.

³⁶⁹ Annette Marie Garrett, **Garrett’s Interviewing: Its Principles and Methods**, 4. Basım, Susan Donner ve Phebe Sessions (Ed.), Milwaukee: Families International, 1995, s. 32.

³⁷⁰ Scanlan, “*The Power of Listening*”, <http://poynteronline.org/column.asp?id=52&aid=39887>

Sawatsky'e göre, etkili bir söyleşide aktif dinlemenin gereği susmak, biraz daha susmak ve bir kez daha susmaktır³⁷¹.

Gazetecinin söyleşi sırasında aktif bir dinleyici olmak için dikkat etmesi gereken unsurlar şöyle özetlenebilir:

- Göz teması kurmak, sürekli soruların yazıldığı kâğıda bakmamak ve sadece yanıtları not almaya odaklanmamak.
- Yanıtları dinlediğini gösterecek şekilde zaman zaman başıyla söylenenleri onaylamak, “evet”, “hımmm”, “olabilir”, “devam edin” vb. sözcüklerle konuşmanın devamını sağlamak.
- Karşıdakinin sözünü kesmemek, sürekli lafa girmemek ve yanıtın bitmesini beklemek.
- Vücut duruşuna dikkat etmek, söylenlere ilgi duyduğunu gösterecek şekilde hafifçe öne eğilmek.
- Haber kaynağının dikkatini dağıtacak şekilde başka şeylerle meşgul olmamak.

Söyleşi iki kişi arasında geçen bir konuşma türü olmasına rağmen, amaç konuşulanları kamuya aktarmaktır. Söyleşide konuşulanlar iki kişi arasında kalmaz, halka duyurulur. Dolayısıyla söyleşi sırasında söylenenlerin, özellikle verilen bazı yanıtların eksiksiz kayda geçirilmesi bir zorunluluktur³⁷². Gerçeğin duyurulması için verilen savaşta ses kayıt cihazı önemli bir silahtır³⁷³. Söyleşi sırasında kullanılan ses kayıt cihazı, not alma endişesi olmadan gazetecinin rahatlamasını, soracağı sorulara yoğunlaşmasını, daha kısa zamanda daha çok soru sormasını, göz teması kurmasını ve kaynağın sorulara nasıl yanıt verdiği dikkat etmesini sağlar. Ses kayıt cihazı eksiksiz bir kaydı mümkün kılar ve böylece gazetecileri söyleşi yaptıkları kişi ya da kişilerden yanlış alıntı yapmaktan kurtarır. Ses kayıtları sayesinde gazeteci sadece konuştuğu kişiyi değil, kendisini de yeniden dinleme şansı bulur, sorularını nasıl ifade ettiğini fark

³⁷¹ Brian Friel, “*Shut up and Listen: The Keys to Good Interviewing*”, <http://poynteronline.org/column.asp?id=1&aid=2267>, (17 Temmuz 2002).

³⁷² Hunt ve Eadie, s. 48.

³⁷³ Jack D. Douglas, *Creative Interviewing*, Beverly Hills: Sage Publications, 1985, s. 83.

eder. Gazeteci böylece, söyleşide baskın çıkıp çıkmadığını ya da tam tersi karşısındakinin soru sorulmasına izin verip vermediğini görebilir³⁷⁴. Bu konuda Scanlan şu itirafta bulunur³⁷⁵:

“Gazetecilik kariyerimde, bana en büyük dersi bir ses kayıt cihazı öğretti: Söyleşi sırasında susmak gerektiğini gösterdi. Söyleşi kaydını dinlediğimde, insanların sözlerini nasıl böldüğümü, heyecanlı bir şeyler anlatmak üzereyken sözlerini nasıl kestiğimi görmek dehşet vericiydi. Ayrıca, sorularım çok uzundu ve yönlendirici sorular soruyordum. Oysa yapmam gereken sadece, ‘neden’ diye sormaktı, ya da ‘peki, bu nasıl oldu’ demektir, ya da ‘bu söyledikleriniz ne anlama geliyor’ diye kısa açıklama gerektiren bir soru yöneltmektir. Bu soruları sorduktan sonra yapmam gereken tek şey ise durup, susmaktır.”

1.6.5.5.Gözlem

“Nesneleri olduğu gibi görmeyiz, olduğumuz gibi görürüz”³⁷⁶ diyen Lipmann, insanların bir olaya gözleri ile tanıklık etseler bile, olayı farklı tanımladıklarını, değiştirdiklerini vurgular. ‘Ne’yi gördüğümüz ile neyi ‘nasıl’ gördüğümüzün arasındaki farkı ortaya koyan bir araştırma şu şekilde uygulanır: Bir grup öğrenciye gösterilen aynı şeylere dair gözlemlerini yazmaları istenir. Öğrenciler, yazdıklarını okuduklarında aynı olayı nasıl farklı şekilde kâğıda döktüklerini şaşkınlık içinde fark ederler. Bu araştırmanın sonucu, gözlemlerin tümüyle objektif olmadığını ve kişilerin subjektif değerlerden etkilendiğini işaret eder. Aynı olaya dair farklı gözlemler, kişilerin farklı dünya görüşlerinden kaynaklanır³⁷⁷. Bireyler, dış dünyayı ve olguları kendi izlenimleri, deneyimleri ölçüsünde algılama ve bütünleştirme eğilimindedir. “Halo Effect” (Hale Etkisi) de denilen bu olgu, izlenimlerimizi seçerek bütünleştirir. Bireysel farklılıklar, oluşan bütünde kendini gösterir. Alıcı, mesajı algılayarak yargısını da oluşturur. Seçici algılama, bu bağlamda alıcının, yani insanın özelliklerini öne çıkaran bir süreçtir.

³⁷⁴ Sherwood, s. 50.

³⁷⁵ Scanlan, “The Power of Listening”, <http://poynteronline.org/column.asp?id=52&aid=39887>

³⁷⁶ Şengül A. Özerkan, **Medya, Dil ve İletişim**, İstanbul: Martı Yayınevi, 2001, s. 84.

³⁷⁷ Garrett, s. 31.

Bireyin hayata bakışı, hayatı değerlendirış biçimi ve bilişsel yetenekleri, gözlem, algılama ve aktarmada kendine özgü kalıplar oluşturur³⁷⁸.

Gazeteci gözlem ve algısında sahip olduğu sübjektif değerklerin etkisinden kendisini mümkün olduğuunca arındırmalı ya da en azından böyle bir farkındalığın içinde bulunmalıdır. Gazeteci, gözleriyle dinlemeyi başarmalı, beden dilinin göstergelerini okumalıdır: Karşıındakinin bakışlarını, yüz ifadesini, mimik ve jestlerini, ses tonunu, baş, el ve kol hareketlerini, beden duruşunu, oturuşunu, konuşma ve hareket hızını vb. unsurları dikkatli şekilde incelemelidir. Haber kaynağının neyi nasıl söylediğini, konuya dair ilgisini, heyecanını, ne zaman sıkıldığını, yorulduğunu, sinirlendiğini ve diğerk duygu yansımalarını gözden kaçırmamalıdır. Tüm bu unsurlar haber kaynağının söylediklerinin ne kadar doğru, gerçek ve samimi olduğunu anlamada etkili rol oynar.

Haber kaynağının beden dilini okumak için dikkate alınması gereken bazı temel unsurlar şunlardır³⁷⁹:

- Eğer karşıdaki kişi gözlerini kaçırıyor ve sürekli hareket ettiriyorsa, genelde bu söylediklerinin doğru olmadığı şeklinde yorumlanır. Göz teması kurmakta zorluk çeken kişiler utangaç, çekingen, mahcup olabildiğı gibi yalancı da olabilir. Aşırı göz teması ise meydan okuma ve saldırganlık işaretidir. “Göz temasının eksik olduğu durumlarda gazeteci, konuşulan konuya dair ek sorular sormalı ve gizlenmeye çalışılan bir problem olup olmadığını araştırmalıdır³⁸⁰.”
- Baş vücutunun önündeyse saldırgan, yüksekteyse üstünlük, aşağıda ise boyun eğme anlamında yorumlanır. Başın hafif öne eğilmesi ve yana yatması ilgi ile

³⁷⁸ Özerkan, ss. 85–88.

³⁷⁹ Daha detaylı bilgi için bkz: Suat Özçelebi, **Konuşmak ve Anlaşılmaq: Sözlü İletişim ve Beden Dili**, İstanbul: Sita, 1998; Judi James, **Beden Dili - Olumlu İmaj Oluşturma**, Murat Sağlam (çev.), İstanbul: Alfa Yayınları, 1999; Ahmet Şerif İzgören, **Dikkat Vücudunuz Konuşuyor/Türkiye’de Beden Dili İş Yaşamı ve Renkler**, Ankara: Elma Yayınevi, 2000; Zuhâl Baltaş ve Acar Baltaş, **Bedenin Dili**, İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları, 2001; Otto Schober, **Beden Dili/Davranış Anahtarı**, Sueda Özbent (çev.), İstanbul: Arion Yayınları, 2003; Barbara Pease ve Allan Pease, **The Definitive Book of Body Language**, New York: Bantam, 2006.

³⁸⁰ Hunt ve Eadie, s. 90.

dinlemenin bir işareti olarak kabul edilir. Özellikle yüz yüze kurulan iletişimde göz teması dolayısıyla baş hizasının paralel olması önem taşır.

- Parmakları ile sürekli masaya vurmak, boyun arkasını eliyle sıvazlamak, ‘sinirlilik’ işaretidir. İşaret parmağını ileri doğru sallamak, karşıdaki kişide ‘tehdit’ duygusu yaratır. Elin yumruk yapılması başarıyı, gücü ve mücadeleyi simgeler. Yumruğun masaya vurulması ise kabalığın, duygulara ve duruma egemen olamamanın bir işaretidir.
- Eğer karşı tarafın uzattığı elin avuç içi yukarı bakıyorsa görüşmeye açık, aşağıya bakıyorsa görüşmeye kapalı olarak yorumlanır. Esas olarak elini önce ev sahibi durumunda olanın uzatması beklenir. Elini sıkmak için uzatan kişi hemen karşılık bulmazsa, yani eli üç dört saniye bile havada kalırsa son derece olumsuz duygular yaşar.
- İnsanları en çok rahatsız eden üç el sıkma biçimi şunlardır: Karşısındakine sadece parmaklarının ucunu vererek elini uzatmak, elini İngilizlerin “ölü balık” dedikleri şekilde yani gevşek tutmak veya karşısındakinin eli üzerinde adeta güç denemesi yapıyor gibi el sıkışmak.
- İnsan bir konuda hayrete düştüğü zaman eli alına gider. Parmak uçlarının alına teması, kaybolan veya ihtiyaç duyulan bir fikri geri çağırma içindir. Bu jest aynı zamanda dikkatini yoğun olarak bir noktaya toplamak isteyenlerde görülür.
- Kollar çapraz şekilde kavuşturulduğunda ‘savunma’ ve ‘mesafe’ duygusu yaratır. Kollarını kavuşturan bir dinleyicinin konuşmacıya karşı sadece olumsuz bir duygu içinde olmakla kalmayıp, söylenenlere de daha az dikkat ettiği anlamına gelir. Kollar iki yana açıldığında ‘açıklık’ ve ‘yakınlık’ duygusu yaratır. Duygusal açıdan açık insanlar karşılarındaki kişilerden kendilerine yansıyan duygu ve düşünceleri kabul etmeye hazır olarak, kendine güven içinde kollarını bedenlerinden açarak hareket ettirirler. Karşıdaki kişinin el-kol

hareketleri ifadeyi tamamlayıcı ve anlamı pekiştirici rol oynar ancak aşırı şekilde kullanılması söylediklerinin doğru olmadığına dair şüphe uyandırır.

- Sıkıca çapraz şekilde tutulan bacaklar ‘sinirliliği’, ‘güvensizliği’ ya da ‘uyum eksikliğini’ simgeler. Ayaklar vücudun kontrol edilmesi en zor bölümüdür. Eğer konuşan kişi ayağını aniden hafifçe vurmaya başlar ya da birden çekerse, bu, rahatsız olduğunu gösterir. Eğer karşı taraf ayaklarını çıkışa doğru çevirirse, bu, ayrılma arzusunu ifade eder.
- Koltuğun ucuna oturmak, kalkıp gitmeye hazır olmak, ürkeklik ve tedirginlik olarak yorumlanır. Böyle bir oturma şekli aynı zamanda bir iç gerginliğin yansımasıdır. Tam tersi koltuğa adeta yayılıyormuş gibi oturmak, kişinin bulunduğu yerden uzun süre kalkmayacak izlenimi verir, küstahlık ve kibir olarak algılanabilir. Böyle bir oturma şekli kendine aşırı güvenin bir yansımasıdır.
- Odaya girdiklerinde kapıya yakın koltuk ve sandalyeye oturanların özgüvenleri düşük, girdikleri odada ev sahibine veya merkeze yakın yer seçenlerin ise özgüvenlerinin yüksek olduğu kabul edilir. Eğer kişinin arkasında sokak ya da bahçeye açılan kapı varsa, kişinin duyduğu rahatsızlık veya gerginlik artar.
- Karşı karşıya oturmak genellikle rekabeti ifade eder. İşbirliğini sağlamak amacıyla kurulan bir ilişki içinde uygun olan, oturan kişiler arasında 90 derecelik bir açı bulunmasıdır. Yanlamasına oturma düzeni dostça bir ilişki kurmaya imkan verir.

Söyleşilerde gazeteci ile kaynak kişi arasındaki alan veya fiziksel mesafe de söyleşinin önemli bir parçası olarak değerlendirilir. Mesafe insanlar arası ilişkilerde kişilerin birbirlerine verdikleri değeri, önemi gösteren ve kendilerini ilişki içinde konumlandıkları yer konusunda bilgi veren temel bir belirleyicidir. Dolayısıyla gazetecinin söyleşide haber kaynağı ile kendisi arasındaki mesafenin söyleşinin

içeriğine yönelik belirleyici nitelik taşıyabileceğini dikkate alması yerinde olur. İnsanlar arası ilişkilerin genelde dört bölgede düzenlendiği ve bunların “mahrem alan”, “kişisel alan”, “sosyal alan” ve “genel alan” olduğu ileri sürülür³⁸¹.

Mahrem alan, çok yakın ve sadece özel duygusal ilişkide olan insanların girebildiği alandır. Örneğin, aile bireyleri, eş, sevgili ve çok yakın arkadaşlar. *Kişisel alan*, iki kişinin konuşurken korudukları yirmi beş cm. ile bir metre arasında değişen uzaklıktır. İşyerinde, davetlerde birbirlerini tanıyan ve arkadaş kabul eden kimseler birbirlerinden bu uzaklıkta dururlar. *Sosyal alan*, tanıdıklar, işyerindeki arkadaşlar veya eve gelen tamirci gibi kimselerle kurulan ilişkilerde, bir metre ile iki buçuk metre arasında bir mesafede durulan alandır. *Genel alan*, topluma açık olan yerlerde birbirlerini hiç tanımayan insanların korumaya özen gösterdikleri mesafedir ve en az iki buçuk metredir³⁸². Söyleşiler sosyal alanın içinde kurulan bir ilişki biçimidir. Dolayısıyla yakın vücut teması, dokunma veya yoğun ve direkt bakışlar kabul görmez. İki kişi arasında geçen konuşmalar yan masada oturanlar tarafından duyulacak kadar yüksek olmalı, yani fısıltı şeklinde konuşulmamalıdır.

Bazen haber kaynağının söyledikleri eksik veya yönlendirici, hatta tümüyle yalan olabilir. Psikolog Paul Ekman, bir kişinin yalan söyleyip söylemediğine dair bazı ipuçlarının olduğunu ileri sürer³⁸³. Örneğin, yalan söyleyen kişi, çok genel ifadeler kullanır, soruya hemen yanıt veremez, durup düşünür, kişilere ve olaylara dair detaylı açıklamalarda bulunamaz, daha yavaş konuşur ve hareket eder, konuşurken eliyle ağzını kapatır. Yalan söyleyen kişinin söyledikleri ile yaptıkları çelişir: “Sinirli değilim” derken, elleri titrer. *Freudian slip* diye bilinen dil sürçmesini yaşar: “Hırsız komşunun evine girdiğinde ben ders çalışıyordum” diyecekken “hırsız komşunun evine girdiğinde ben çalışıyordum” diye farkında olmadan itirafta bulunur. Dolayısıyla gazeteci, karşısındakinin yalan söylediğine dair yakaladığı ipuçlarını dikkate almalıdır.

³⁸¹ Edward T. Hall, **The Hidden Dimension**, New York: Doubleday, 1966, s. 1; Aktaran: Gottlieb, s. 50.

³⁸² Zuhal Baltaş ve Acar Baltaş, **Bedenin Dili**, İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları, 2001, s. 114–117.

³⁸³ Paul Ekman, **Telling Lies**, New York: Berkeley Books, 1986, s. 89.

Söyleşi sırasında sadece haber kaynağının değil, gazetecinin beden dili de söyleşinin seyrini etkiler. Gazeteci haber kaynağını tedirgin edecek şekilde aceleci veya saldırgan davranmamalıdır. Bir an önce yanıtları almaya çalışan bir kişi gibi görünmemelidir. Konuştuğu kişinin tam karşısına oturmamalı, gözlerine bakacak bir açıda bulunmalı ama gözlerini karşısındakine dikmemelidir. “Gazetecinin haber kaynağını dinlerken başını ters yöne yatırması, karşısındakinin söylediklerinden emin olmadığı; eliyle çenesini tutup ardından kollarını kavuşturması, eleştirel olduğu; oturduğu yerden geriye doğru yaslanması, sıkıldığı; dik ve hareketsiz oturması, korktuğu; vücut pozisyonunun çok durağan olması, başka bir şey hakkında düşündüğü; başı ve omuzlarını ani hareket ettirmesi, göremediği bir şeyi gördüğü izlenimini uyandırabilir”³⁸⁴. Aşırı baş sallama hareketleri, zoraki gülümsemeler tuhaf görünür ve karşı tarafa cesaret vermekten ziyade konuşmasını engeller. Karşısındakini dinlerken sırtlamak, esnemek, “off”lamak, iç çekmek, saate veya uzağa bakmak hem gazetecinin sıkıldığını ortaya koyar, hem de kaba bir davranış olarak yorumlanır. Gazetecinin başını hafifçe yana eğerek dinlemesi, ‘devam edin’ demektir. İleri doğru eğilmek, anlatılanlara ne kadar ‘ilgili’ olunduğunun ifadesidir. Gülümseme, ‘güven vermenin’ iyi bir yoludur.

1.6.5.6.Haber Kaynağı Kişilerin Tutumu

Söyleşinin niteliği sadece gazetecinin bilgisine, becerisine, yaptığı ön hazırlığa ve sorduğu sorulara bağlı değildir. Söyleşi iki kişi arasında geçen bir görüşme olduğu için karşıdaki kişinin kim olduğu, söyleşiyi nasıl değerlendirdiği ve içinde bulunduğu ruh hali de büyük önem taşır. Haber kaynağının söyleşi konusunda isteksiz, heyecanlı, tedirgin, sinirli, bilgisiz, yetersiz vb. olması veya kaçamak yanıtlar vermesi, dürüst davranmaması, çok az konuşması, lafı çok uzatması, bir şeyleri saklamaya çalışması vb. tutumlar söyleşinin niteliğini belirler. Adams’a göre söyleşi yapan bir gazeteci meslek hayatı boyunca ya çok az şey anlatan insanlarla ya da bilmek istediğinden fazlasını söyleyenlerle karşılaşır³⁸⁵. Bazıları ona sırlarını anlatırken, bazıları yalan söyler. Bazıları sözlerini sevimli hale dönüştürmesini, bazıları da söylediklerini ayıklamasını isteyebilir. Bazıları söylediklerini yazmaması için yalvarabilir, ya da bazıları kendisini

³⁸⁴ Gibson, s. 128.

³⁸⁵ Adams, s. 6.

tehdit edebilir. Dolayısıyla söyleşinin niteliği haber kaynağının tutumuna da bağlıdır. Ancak her halükarda, söyleşinin rahat şekilde akması, yanıtların aydınlatıcı, ilginç, doyurucu olması ve söyleşinin hedefine ulaşması gazetecinin sorumluluğudur.

Söyleşiye katılan konuklar iki gruba ayrılır: Birinci grup söyleşi yapmaya alışık olanlardır. Siyasetçiler, kamu görevlileri, şirket yöneticileri/temsilcileri, ünlüler bu gruba dâhildir. Çoğunlukla kendi çıkarlarını gözeten bilgileri duyurmak ve açıklamak için söyleşi yapmayı kabul ederler. Bu kişiler, son yıllarda basın danışmanları, iletişim uzmanları ve halkla ilişkiler yöneticilerinden bir söyleşiyi nasıl kendi istekleri doğrultusunda yönlendirebilecekleri konusunda eğitim almaktadırlar³⁸⁶. Bu eğitimlerde haber kaynağı kişilere şu tavsiyeler verilmektedir³⁸⁷:

- 1- Kendinizi ille de soruyu cevaplamak zorunda hissetmeyin, söylemek istediklerinizi söyleyin.
- 2- Soruları yanıtlamanın en iyi yolu hikâye anlatmaktır. Kazananlar içeriye anlatacakları bir hikâye ile girerler ve bu hikâyeyi nasıl anlatacaklarını bilirler; kaybedenler sadece soruları cevaplar.
- 3- Soru ile söylemek istedikleriniz arasında köprü kurun. Örneğin: “*Kadın ve şiddet konusundaki bu sorunuz, şiddeti önleme kampanyamızın önemli bir unsurunu oluşturuyor*”, diyerek şiddet gören kadınlarla ilgili raporları geçirterek, kampanyayı anlatmaya başlayın.
- 4- Zor bir soruyu atlamak yerine yeniden yapılandırın. Bunu yaparken sorunun içine yeni bilgiler sıkıştırın. Örneğin: “*Bu sorduğunuz sorunun yanı sıra, bölgedeki genel tablo şudur...*” gibi.
- 5- Her soruya yanıt verme ihtiyacı içinde olmayın. Söyleşinin kontrolünü elinize almanız mümkündür. Bunu, karşınızdaki habercinin sorduğu sorulardan daha ilginç konuları gündeme getirerek yapabilirsiniz.
- 6- Siz soru sorarak, masanın öbür tarafına geçebilirsiniz.

³⁸⁶ Lieberman, s. 40.

³⁸⁷ Jack Hilton ve Mary Knoblauch, **On Television! A Survival Guide for Media Interviews**, New York: Amacom, 1980, ss. 89–90.

Tüm bu olası yöntemlere başvuran haber kaynakları karşısında gazeteci, kamuya mal olmuş kimselerin kamuya doğru ve gerçek bilgileri verme sorumluluğu taşıdığını, soruları geçiştirme hakları bulunmadığını unutmamalıdır. Söyleşide kontrol gazetecinin elinde olmalı ve söyleşinin karşıdaki kişi tarafından yönlendirilmesine izin vermemelidir. Aksi takdirde söyleşinin temel amacı olan kamuyu aydınlatma sorumluluğu yerine getirilemez. Söyleşi halkla ilişkiler icra etmenin bir türüne dönüşür ve böylece kamu söylemi bulanıklaşır.

Gazeteci, karşısındakinin soruyu yanıtlamadığını, geçiştirdiğini gördüğünde soruyu farklı kelimelerle yeniden tekrarlamalı, yanıt alamadığı takdirde diğer sorulara geçmeli ve o soruyu söyleşinin ileri safhalarında yeniden sormalıdır. Özellikle politikacılar sorular ne olursa olsun söylemek istediklerini yanıt olarak sunar. Siyasilerin başvurduğu bir başka yöntem ise retoriktir, yani ‘bir şey söylüyormuş gibi yapıp, aslında hiçbir şey söylememektir’³⁸⁸. Gazeteci karşısındakinin yalan söylediğini anladığında genelde bunu açık etmez, çünkü bu durumda haber kaynağı savunmaya geçebilir, saldırganlaşabilir veya söyleşiyi terk edebilir. Haber kaynağını yalanı ile yüzleştirmek, bilgi akışını riske soktuğu için en son çare olarak kullanılmalı ve eğer mümkünse, bütün gerekli bilgiler elde edilene kadar ertelenmelidir. Düşmanlık göstermeden ya da sözde alçak gönüllü davranışlara tenezzül etmeden, eşit şekilde bir duruş sergilenmelidir. “Bir şeyler gizlemenize gerek yok, ikimizde bunu iyi biliyoruz” demelidir³⁸⁹.

Söyleşiye katılan ikinci gruptaki konuklar ise söyleşi tecrübesine sahip olmayan kişilerdir. Söyleşi yapan gazetecinin bu kişileri söyleşi öncesi rahatlatması gerekir. Bu kişilere karşı gazeteci üslubunu resmiyetten çıkartıp daha dostça bir yaklaşıma dönüştürmelidir. Önce karşıdaki kişinin heyecanını, tedirginliğini, korkusunu yenmesine yardımcı olmalı, sonra sorular sormaya başlamalıdır. Çoğu insan samimi ve dostça bir yaklaşım karşısında konuşmaya başlar.

³⁸⁸ Özerkan, s. 112.

³⁸⁹ Gorden, s. 457.

Her iki türlü konuk karşısında gazeteci serinkanlılığını korumalı, sabırlı olmalı, karşı taraf ne kadar sinirli ve saldırgan olursa olsun tartışmaya girmemeli ve kaba davranmamalıdır. Gazetecilikte profesyonellik, tartışmalardan üstün çıkmak ve kendi haklılığını kanıtlamak değil, haber kaynağından bir şeyler öğrenip, bunları okuyucusuyla, dinleyicisiyle, izleyicisiyle paylaşmaktır. Kabaş bu konuda, “en keskin sorularımı nezaketin törpüsüyle inceltmeye özen gösterdim. Anlayışı öfkeye siper yaptım. Kaçamak cevaplar ve yalanlar karşısında bilgi ve belgenin geniş kanatları altına sığındım. Zaman geldi içimdeki isyanın yangını gözlerime yansıdı, ama asla sözlerime değil” yorumunu yapar³⁹⁰.

1.6.5.7.Söyleşi Süresi

Bir söyleşinin süresi söyleşinin türüne, kiminle yapıldığına ve nasıl kullanılacağına bağlıdır. Gazeteci, bir başbakan ile ayaküstü yaptığı üç dakikalık bir sohbet sırasında edindiği bilgiler ile veya ünlü bir isimle günlerce yaptığı konuşmalar sonrasında bir söyleşiye imza atabilir. Genelde ‘sıcak haber’ için yapılan söyleşiler daha kısa sürelidir. ‘Portre’ ve ‘soruşturmacı gazetecilik’ söyleşileri ise daha uzun bir zamanı zorunlu kılar. Söyleşi için haber kaynağının ne kadar bir süre konuşmayı kabul ettiği önemlidir. Gazeteci söyleşi için gerekli olan maksimum süre konusunda haber kaynağını ikna etmeli, ancak karşısındaki kişinin zamanını da gerektiğinden fazla almamaya özen göstermelidir.

Tipik bir söyleşi bir saatten az ya da bir buçuk, iki saatten fazla sürmemelidir. Özellikle bir kişi ile belli bir konu hakkında derinlikli şekilde görüşülecekse, gazeteci bir saatten az bir süreyi kabul etme konusunda isteksiz olmalıdır³⁹¹. İnsanlar genelde iki ya da üç saatlik devamlı bir konuşmadan sonra enerjilerini yitirirler ve konuya olan ilgileri dağılır. Bir söyleşi iki kişi arasında geçen interaktif bir görüşmedir, dolayısıyla her iki tarafın da aktif katılımını zorunlu kılar. Ne var ki, interaktif olmak eşit olmak anlamına gelmez. Genelde ideal konuşma zamanı görüşülen kişinin konuşmanın çoğunu

³⁹⁰ Kabaş, *Sesli Düşünenler*, ss. 10–11.

³⁹¹ Sherwood, s. 26.

yapmasıdır ki, bu oran yüzde yetmişe yüzde otuz olarak kabul edilir³⁹². Dolayısıyla gazeteci söyleşi sırasında konuşmak yerine haber kaynağını konuşturmaya çalışmalı ve kendisine tanınan süreyi bu şekilde değerlendirmelidir.

Önemli olan söyleşi süresinin kısa ya da uzun olması değil, söyleşinin içeriğine, hedefine ve nasıl kullanılacağına yönelik olarak uygun sürede yapılmasıdır. Gazeteci, haber kaynağına ulaşmadan önce söyleşi için ortalama ne kadar bir süreye ihtiyacı olduğunu netleştirmelidir. Gereğinden uzun süren söyleşiler, söyleşinin hedefinden sapmasına neden olur. Bu durumda gazetecinin seçip attıkları yazdıklarından daha fazladır. Gereğinden kısa süren söyleşilerde ise gazeteci arzu ettiği bazı soruları sorma imkânı bulamaz, gerekli açıklamalara ulaşamaz ve bu durum söyleşinin içeriğini yetersiz kılar.

1.6.5.8.Söyleşiyi Bitirmek

Söyleşiye nasıl başlandığı kadar nasıl bitirildiği de önemlidir. Söyleşinin sonunda ağızda hoş bir tat bırakmak gerekir. Dolayısıyla, gazetecinin söyleşinin sonuna doğru genel, hoşla gidecek birkaç soru ile konuğu rahatlatması, gönlünü alması ve dostça şekilde ayrılması tavsiye edilir. Aynı kişi ile tekrar görüşme şansı saklı tutulmalı ve söyleşi yapılan haber kaynağı kişinin gazeteci ile bir başka tarihte söyleşi yapmayı kabul etmesi güvence altına alınmalıdır. “Söyleşinin nasıl bittiği, sizin o kişi ile bir daha söyleşi yapıp, yapamayacağınızı belirler”³⁹³. *New York Times* gazetesinden Dan Barry bu konuda “konuştuğum kişinin kapısını istediğimde yeniden çalabilecek şekilde söyleşiyi bitiririm” yorumunu yapar³⁹⁴. Ne var ki, gazeteci amacının kamu adına soru sormak olduğunu unutmamalı, iyi bir izlenim bırakmak veya haber kaynağını gücendirmemek kaygısı ile sorması gereken sorular konusunda çekimser davranmamalıdır. Nihayetinde karşısındaki kişi gazetecinin dostu değil, kamu adına bilgi almaya çalıştığı bir haber kaynağıdır.

³⁹² Stewart ve Cash, s. 1.

³⁹³ Lynn Alfino, “10 Tips for Top-Notch Interviews”, *The Writer Magazine*, Vol. 115, Sayı: 5, Mayıs 2002, ss. 39–41.

³⁹⁴ Laurie Hertz, “The Really Great Interview”, *Star Tribune*, Minneapolis- Minnesota: Vol.2, No.8, Ağustos 2002, s. 2.

Söyleşiyi yapan gazeteci, söyleşi süresini aktif şekilde kontrol eden ve söyleşinin ne zaman ve nasıl biteceğini planlayan taraftır. Gazeteci, söyleşi için zamanı iyi ayarlamalı, asla saatine bakmamalı, “Süremiz azaldı, zamanımız kalmadı” gibi uyarılarda bulunmamalı ve söyleşinin doğal bir akış içinde sürüp bitmesini sağlamalıdır. Her söyleşinin sınırlı bir zaman çerçevesi içinde tamamlanıp bitirilmesi gerekir. Sorularını belirli sürede sorup, söyleşinin amacına yönelik bilgileri elde eden gazeteci, söyleşiyi makul şekilde bitirmelidir. Bu bitiş, her zaman söyleşinin bir sonuca varması anlamına gelmeyebilir. Söyleşi sırasında ele alınan kimi konular açık bırakılabilir. Yani söyleşiler zaman olarak biter ama konu olarak bitmek mecburiyetinde değildir.

Söyleşinin sonuna doğru gazeteci, not defterini bir kenara koyarak, konuşulanları toparlayıcı bir özet sunarak veya ‘Bu konuda eklemek istediğiniz başka noktalar var mı?’ diye sorarak haber kaynağına söyleşi için kalan sürenin azaldığını hissettirmeli, söyleşinin biteceğine dair bir anlamda sinyal vermeli ve ani şekilde söyleşiyi bitirmemelidir. Böylece haber kaynağı, eklemek istediği, daha önce unuttuğu ama o sırada hatırladığı bilgileri paylaşabilir veya son olarak bazı yorum ve açıklamalarda bulunabilir. Gazetecinin konuşulanların üzerinden giderek genel bir özet sunması ve paylaşılan bilgileri toparlaması, eksik, ve belirsiz noktaların, yanlış anlamaların önüne geçmesi açısından da önemlidir.

Söyleşinin sona ermesinden sonra gazeteci mutlaka haber kaynağına söyleşi için zaman ayırdığı ve kendisine yardımcı olduğu için teşekkür etmelidir. Söyleşinin nerede ve ne zaman yayımlanacağı hakkında haber kaynağına bilgi vermek doğru olur. Gerekirse eksik kalan noktalar için haber kaynağını aramak konusunda izin istenmelidir. Zira bazen gazeteci, eksik kalan kısımlar, belirsiz noktalar veya doğrulamak istediği olgular için haber kaynağını yeniden aramak isteyebilir. Gazeteci, haber yayımlandıktan sonra bir kopyasını yollayacağını söyleyebilir ama asla yayım öncesi yollamayı kabul etmemelidir. Çoğu kişi, haber basılmadan önce söylediklerini kontrol edeceğini düşünür. Oysa gazetecinin söyleşiyi yazdıktan sonra haber kaynağına göstermek, kontrol ettirmek veya onaylatmak gibi bir sorumluluğu yoktur. Gazetecinin karşısındaki

kişiyi mağdur edecek, küçük duruma düşürecek veya yanlış anlamalara sebebiyet verecek bir söyleşiyi yazması zaten gazetecilik etiği ile bağdaşmaz.

Söyleşi bittikten sonra gazeteci, ses kayıt cihazını kapatır, not defterini kaldırır ancak haber kaynağı ile konuşmaya devam eder. Bu aşamada karşısındaki haber kaynağı, kendini çoğu zaman zorlu bir sınavdan sonra rahatlamış bir kişi olarak hissedebilir ve dolayısıyla en ilginç düşüncelerini ve en samimi duygularını bu sırada açıklayabilir. Kimi kaynaklar bu durumda gazetecinin not defterini çıkarmadan söylenenleri dikkatlice dinleyip, oradan ayrıldıktan hemen sonra duyduklarını yazmayı tavsiye eder³⁹⁵. Kimi kaynaklar ise böyle samimi bir materyalin haberde kullanılmasının etik olmadığını savunur. Oriana Fallaci bu konuda şu yorumu yapar³⁹⁶:

“Kayıt cihazı olmadan söylenen hiçbir şeyi yayımlamam. Kayıt cihazı olmadığı zaman insanlar kullandıkları kelimelere dikkat etmezler, kendilerini serbest bırakırlar. Benim söyleşi yaptığım kişiler güçlü yani sorumluluk sahibi insanlar olduğundan, benimleyken kullandıkları kelimelere dikkat ederler. Buna saygı duyarım. Kullandıkları kelimelere zaten dikkat etmelidirler. Eğer bana öğle ya da akşam yemeğindeyken ya da arabalarıyla beni otelime bırakırken söyledikleri bir şeyi yayımlarsam bu ihanet olur. Gazeteci ve daha önemlisi iyi bir söyleşici olmak için çok ahlaklı ve dürüst olmalısınız. Bence bir sözü anlamından saptırmak sahtekârlıktır.”

Ses kayıt cihazının kapalı olduğu zamanlarda gazeteci kendisine söylenenler ne kadar ilginç, bilgilendirici veya çarpıcı olursa olsun bu bilgileri yazdığı söyleşiye dâhil edemez. Zira söyleşi yayımlandıktan sonra haber kaynağının “Ben bunları söylemedim” demesi halinde elinde herhangi bir ispatı olmayacaktır.

Söyleşi yapan kişi, her söyleşi sonrası isim, tarih, konu, içerik, telefon numarası, adres gibi bilgileri arşivine koymalıdır. Gazetecinin ana malzemesi insandır: Kimi tanıdığı ve kimlere ulaşabildiği, ne kadar iyi gazeteci olduğunun önemli göstergelerinden biridir.

³⁹⁵ Sherwood, s. 5; Biagi, s. 72.

³⁹⁶ Huber ve Diggins, s. 25.

1.6.6.Fotoğraf

Fotoğraf haberin vazgeçilmez bir parçasıdır. Bin sözcüğün anlatamadığını bazen bir fotoğraf anlatabilir. Fotoğraf habere inandırıcılık, gerçeklik, renk ve hareket katar. Söyleşilerde kullanılan fotoğraf kiminle, nasıl ve nerede konuşulduğunu aktarır, ispat eder.

1.6.6.1. Basında Fotoğrafın Gelişimi

Olayların aktarıcısı, belgeleyicisi, tanığı olarak kabul edilen fotoğraf söyleşilerin vazgeçilmez bir parçasıdır. Gazetelerde resim kullanılmasını bilinçli bir şekilde yaygınlaştıran ilk kişi Joseph Pulitzer'dir. Bugün adına dünyanın en prestijli gazetecilik ödülü verilen Pulitzer New York'taki *World* gazetesini satın aldıktan sonra gazetesinin her sayfasını resimlerle doldurur (1890–1891). Bu resimlerin tümü fotoğrafların birer kopyasıdır ve ressamlar tarafından çizilmektedir. Yirminci yüzyılda basında “haber fotoğrafları” yer almaya başlar. 1912'deki Titanik Faciası, dünyadaki pek çok gazetenin baş sayfasında fotoğrafla görüntülenir. I. Dünya Savaşı süresince gazete fotoğrafçıları cephenin ön saflarında yer alarak, savaşta yaşanan dehşeti, korkuyu, çaresizliği okuyucuya aksettirirler³⁹⁷.

1930- 1940'lı yıllara kadar gazetelerde fotoğraf yazınsal haberin tamamlayıcı bir yan unsuru olarak kabul edilir. Henüz fotoğraf alanında uzmanlaşmış haberciler söz konusu değildir. Daha sonraki yıllarda başta Marc Ribod, Rober Capa, David Seymour, Eugene Atget, H. Cartier Bresson, Margeret Brouke White ve Dorathe Lange gibi isimler ‘foto röportajcılığı’ dünya basınına kazandırır³⁹⁸. 1950'li yıllardan sonra büyük bir hızla yaygınlaşan televizyon ve onun uzantısı görsel kültürün gittikçe güçlenen hâkimiyeti, gazetelerdeki fotoğraf kullanımını da ön plana çıkartır. Türk basınında ise Yaşar Kemal gazete röportajında fotoğraf kullanan ilk kişidir³⁹⁹. Onu, Fikret Otyam ve

³⁹⁷ Zeynep Oral, “Röportajın Ortağı, Yüreğinin Yarısı Fotoğraf, Her Şeyi İsteddiği Kılığa Sokabilen Dev Bir Silahtır”, **Milliyet Sanat Dergisi**, (Röportaj Özel Sayısı), Ağustos 1975, Sayı: 147, ss. 21–22.

³⁹⁸ Özer Kanburoğlu, “Küresel, Ulusal ve Yerel Haber Fotoğraflarının Basında Kullanım Farklılıkları”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002), s. 110.

³⁹⁹ Yaşar Kemal, Kişisel Görüşme, İstanbul: 28 Nisan 2006.

Ara Güler takip eder. Özellikle günümüz kitle gazetelerinde söyleşiler için fotoğrafın önemi büyüktür.

1.6.6.2. Fotoğrafın Önemi

Fotoğraf röportajın ispatıdır⁴⁰⁰. Bir fotoğraf belli bir şeyin meydana geldiğinin değiştirilemez bir belgesi olarak kabul edilir⁴⁰¹. Gazetede fotoğraf haberin gerçek olduğunu “kanıtlamak” açısından büyük önem taşır. Ara Güler bu konuda şu örneği verir, “Fotoğraf olayın ispatıdır. Polisin en çok korktuğu şey fotoğaftır, o yüzden olay mekânında fotoğrafçılara engel olurlar. Şimdi düşünsene, Guantanamo’daki fotoğraflar olmasaydı? Irak’taki savaşın gerçeği o fotoğraflarla ortaya çıktı”⁴⁰². Fotoğraf kanıt teşkil etmenin yanı sıra hızlı kavranma, yoğun anlatım, anımsanma kolaylığı gibi başka avantajları da taşır.

Okuyucu iyi görüntülenmiş bir fotoğrafla iletilen bilgiyi, yazılı bir metinle iletilen bilgiden çok daha hızlı şekilde kavrar. Fotoğrafın sağladığı ikinci üstünlük ise anlatımsal yoğunluktur. Bazı haberlerde fotoğraf ve yazının birlikte kullanımı söz konusudur. Gazete, okuruna küçük fotoğraflarla aktaracağı bilgiyi yazıyla iletmek isterse, haber için daha çok yer ayırması gerekecektir. Oysa kimi zaman haberi bütünleyen küçük bir fotoğraf, satırlarla anlatılmak istenileni, okuyucunun anında algılamasını sağlayabilir. Fotoğrafın üçüncü üstünlüğü içerdiği bilginin anımsanmasını kolaylaştırıcı nitelikte olmasıdır, çünkü insan gördüğü şeyleri okuduklarından daha iyi aklında tutar ve böylece daha rahat hatırlar. Fotoğraflar bir akış değil, gerçek birer zaman dilimi oldukları için hareketli görüntülerden daha fazla akılda kalırlar. Örneğin, televizyon, her biri bir öncekini silen rasgele görüntülerin bir akışı olduğu için daha zor hatırlanır⁴⁰³.

⁴⁰⁰ Ara Güler, Kişisel Görüşme, İstanbul: 22 Haziran 2006.

⁴⁰¹ Susan Sontag, **Fotoğraf Üzerine**, 2. Basım, Reha Akçakaya (çev.), İstanbul: Altıkkırkbeş Yayın, 1999, s.22

⁴⁰² Ara Güler, Kişisel Görüşme, İstanbul: 22 Haziran 2006.

⁴⁰³ Sontag, s. 34.

Yazıyla karşılaştırıldığında, fotoğrafın okuyucuda daha güçlü zihinsel ve duygusal tepkiler uyandırdığı kabul edilir⁴⁰⁴. Örneğin, yardım kampanyalarında kamuoyunun ilgisini ve dikkatini çekecek nitelikte fotoğraflar kullanılır. Fotoğraf aynı zamanda eşlik ettiği haber konusunun daha önemli olarak algılanmasına neden olur. Başka bir deyişle bir haberin yalnızca fotoğrafı ile oynanarak o haber konusunun okuyucu tarafından önemli veya önemsiz olarak algılanması mümkündür. Wayne Wanta, bu konuda yaptığı araştırmalar ile fotoğrafın gündem oluşturma özelliğini ortaya koyar. Gazetelerde kullanılan fotoğrafların büyüklüğü okuyucuları etkiler. Gündeme taşınmak istenen konulara dair fotoğraflar daha büyük ölçekte kullanılır. Bu şekilde medyanın gündemi okuyucunun gündemi haline gelir⁴⁰⁵. Son olarak, fotoğraflar okumaya kolay kolay alışmayan insanları bilgilendirmenin bir yolu olarak da görülür⁴⁰⁶.

1.6.6.3. Görsel Anlatım

Fotoğrafın aracısız ve gerçekçi anlatım diline rağmen, fotoğrafı kimin çektiği, hangi olayı, ne zaman ve nasıl görüntülediği, fotoğrafı gazeteye koyacak olan kişinin kararı, fotoğrafın gazetede kullanım biçimi gibi birbirini izleyen eylemler “gerçekten” ziyade gerçeğe dair bir dünya görüşünü yansıtır. Gazetede kullanılan her fotoğraf bir seçimi içerir. “Bize yeni bir görsel şifre öğreten fotoğraflar, neyin bakmaya değer olduğu ve neyi gözlemlemeye hakkımız olduğu konusundaki görüşlerimizi değiştirir, genişletir”⁴⁰⁷. Tıpkı söz, çizgi, yazı gibi fotoğraf da gerçekliği kendi sınırları içinde yeniden kurgular. Dolayısıyla fotoğraf gerçeği çarpıtan, bağlamından koparan bir araca dönüşebilir. Bu noktada önemli olan haber için çekilen fotoğrafların mümkün olduğunca fotoğrafı çeken kişinin yargılarından bağımsızlaştırılmasıdır. Bir başka önemli unsur ise fotoğrafçının “müdahil olmak” ya da “tanık olmak” durumlarından birini seçmek zorunda kalmasıdır. Olaya müdahale eden tanık olamaz, tanık olan müdahale edemez. Bu durum, bir olay karşısında fotoğrafçının üçüncü taraf olarak “dışarıda” kalmasını zorunlu kılar, yani fotoğrafçı olaylara müdahil olmaz, tanık

⁴⁰⁴ Suat Gezgin, **Basında Fotoğrafçılık**, İstanbul: İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 2002, ss. 92–95.

⁴⁰⁵ Wayne Wanta, “The Effects of Dominant Photographs: An Agenda Setting Experiment”, **Journalism Quarterly**, Vol. 65, 1998, ss. 107–111.

⁴⁰⁶ Sontag, s. 38.

⁴⁰⁷ Sontag, s. 19.

olmakla yetinir. Başarılı bir fotoğrafçı ise tanıklığını “yabancı” bir bakış açısıyla değil, “içeriden” bir bakış açısıyla yansıtır⁴⁰⁸.

Yurdalan, günümüzdeki yaygın medyanın fotoğraf kullanımını iki temel yaklaşım ile ele alır: Fotoğrafları *gösteren* fotoğraf ve *tanımlayan-anlatan* fotoğraf olarak sınıflandırır. Gösteren fotoğraf, haber metninde anlatılanları doğrulamak ve “bu olay”, “orada”, “o zaman”, “oldu” gibi unsurların sadece birini içeren, anlatım gücü yetersiz, haberi destekleyen bir yan öge olarak tanımlanır. Bu tür fotoğrafların bir renk ve süsleme unsuru olarak kullanımı oldukça yaygındır. Anlatan fotoğraf ise haber verme özelliği taşır. Fotoğraf karesine giren her görüntü konuyu tamamlayan, zenginleştiren, açıklayan bir anlama sahiptir, kendi başına haber değeri taşır⁴⁰⁹. Gezgin’e göre ise gazetelerde üç tür fotoğraf kullanılır: *Haber* fotoğrafı, *renklendirici* fotoğraf ve *kavramsal* fotoğraf. Haber fotoğrafı okuyucuyu bilgilendirici işlev üstlenir. Renklendirici fotoğraf birlikte yer aldığı metnin konusunu ele alır. Kavramsal fotoğraf ise irdelenen konunun merkezindeki kavramı görselleştirmeye yarar⁴¹⁰.

1.6.6.4. Fotoğrafta Kurgu

Haber için kullanılan fotoğrafların gerçek, doğru, özgün, anlatıcı ve olayın içinden olması gerekir. Haber fotoğrafçılığında gerçeğin doğal akışına yapılacak müdahaleler kabul edilemez. Fotoğrafçı “hem yağmalar, hem korur, hem suçlar, hem ilahlaştırır”⁴¹¹. Bir tanık olarak foto muhabirinin görevi, konuyu kendi beğenisine ya da isteklerine göre yeniden kurgulamak değil, görüneni ve ardındaki gerçekliği gösterecek biçimde fotoğraflamaktır. Bu yanıyla foto muhabiri bir belgesel fotoğrafçısı gibi çalışır. İçinde bulunduğu ortamda kendini ve kamerasını unutturur, olayın görünmeyen tanığı olarak fotoğraf çeker. Böylece tipik bir davranış olan “hariçten görüntü avcılığı” yerine konusuyla bütünleşmiş bir tarz geliştirebilir. Fotoğrafın gösterdiği ile gerçekte olanın örtüşmesi, olayın kendi gerçekliğine bağlı kalınarak anlatılması beklenir. Gerçekliğin

⁴⁰⁸ Özcan Yurdalan, “*Haber Fotoğrafçılığı*”, *Gazetecilik ve Habercilik*, Sevdâ Alankuş (dr.), İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2003, ss. 150–151.

⁴⁰⁹ Alankuş, *Gazetecilik ve Habercilik*, ss. 153–159.

⁴¹⁰ Gezgin, s. 91.

⁴¹¹ Sontag, s. 85.

belli bir biçimde koruma altına alınması gerekir. Olan bitenin kendi gerçekliğinden koparılarak bir başka düzleme taşınması, haber fotoğrafçılığının sorumluluk ilkesi ile bağdaşmaz. Örneğin, “açlıktan kırılan bir yörenin insanlarını giydirip kuşatıp ondan sonra resimler çekmek, gerçeği yansıtmak değil, yalan söylemektir”⁴¹².

Haber fotoğrafı, olayın özgün yanını bırakarak bir başka gerçekliğe işaret etmemelidir. Özellikle kişilerin içinde bulunduğu doğal ortamın akışından koparılarak objektife bakmasının istenmesi ve “fotoğrafı çekilen insan” pozunda olmaları istenmeyen bir durumdur⁴¹³. Örneğin, haber fotoğrafçısı bir göstericiden veya polisten kendisi için poz vermesini isteyemez. Öte yandan yalan görüntüyü kolaylıkla yaratabilen dijital fotoğrafçılık ve benzeri teknikler, haber amaçlı düzenlenmiş sahneler, görüntülenen kişi ile yapılan işbirliği ve son yıllarda moda haline gelen paparazzi fotoğrafçılığı gazeteciliğe duyulan saygıyı oldukça azaltmaktadır⁴¹⁴. Her ne kadar fotoğraf teknolojisi baş döndürücü bir biçimde gelişse de haber fotoğrafçısı bunu haberin gerçekliğine gölge düşürecek şekilde kullanmamalı ve her türlü ‘dijital manipülasyon’dan uzak durmalıdır.

1.6.6.5. *Söyleşide Fotoğraf*

Son yıllarda gazete söyleşilerinde de fotoğraf kullanımının arttığı ve fotoğrafın söyleşinin önemli bir tamamlayıcısı haline geldiğini görmek mümkündür. Fotoğraf söyleşiye belgesellik, gerçeklik ve görünüm sağlar. Sıcak haber, analiz ve soruşturmacı gazetecilik alanlarında yapılan söyleşilerde kullanılan fotoğraflar ağırlıklı olarak ele alınan konuyu yansıtır. Bu fotoğrafların en önemli özelliği belgesel değere sahip, kurgusuz ve tarafsız olmasıdır. Yaşanan olayların akışına paralel çekilen ve tekrar edilmesi mümkün olmayan bu fotoğraflar okuyucuda tanıklık hissi uyandırır. “Yaşamı yakalamak, bir anı dondurmak, dünyayı keşfetmek ve kuşkuya yer bırakmayacak

⁴¹² Oral, *Milliyet Sanat Dergisi*, (Röportaj Özel Sayısı), ss. 21–22.

⁴¹³ Alankuş, *Gazetecilik ve Habercilik*, ss. 158–160.

⁴¹⁴ Aylin Şendimir, “*Basın Fotoğrafçılığı*”, *Geniş Açı Dergisi* -Boğaziçi Üniversitesi Fotoğrafçılık Kulübü Yayın Organı, İstanbul: 1996, Sayı: 1, s. 7.

şekilde tanıklık etme amacını güden” bu tür fotoğraflar haber söyleşilerinin önemli bir parçasıdır⁴¹⁵.

Biyografi/portre söyleşilerinde kullanılan fotoğraflar ise kişileri konu alır. Bu tür fotoğrafların amacı fotoğrafı çekilen kişinin anlatılan yanını yakalayabilmek, iç ve dış dünyasını yansıtmaktır. Fotoğraflarda o kişinin tavrı, duruşu, mimikleri vb. ortaya konur. Portre ve renkli haber konularını ele alan söyleşilerde kullanılan fotoğrafların belgesel niteliği taşıması kadar estetik, ilginç ve renkli olmasına da özen gösterilir. Ne var ki, okuyucunun dikkatini çekmek adına gerçekte var olmayan bir çevreyi oluşturmak, doğal ortamı bozacak sahneler kurmak, ele alınan kişiyi olduğundan farklı bir kimlikte göstermek veya kurgulamak gazetecilik etiği ile bağdaşmaz. Aslan, son dönemde fotoğraflarda “çarpıcılık” unsurunun öne çıktığını, “dramatik olanı bildir, olmayanı dramatik yap”⁴¹⁶ anlayışının hâkim olduğunu söyler. Bunun doğal sonucu olarak kişilerin duygu, düşünce ve yaptıklarından ziyade nasıl göründüklerinin öne çıkartıldığı gözlenmektedir.

Gazete söyleşilerinde genelde soru soran ile fotoğraf çeken kişi (foto-muhabiri) farklıdır. Bu durumda söyleşiye hazırlanan ve soruları soracak olan gazeteci, söyleşi mekânına gitmeden önce ele alacağı konu, konuşacağı kişi, söyleşinin amacı ve genel hatlarıyla söyleşinin içeriğine yönelik bilgileri foto-muhabiri ile paylaşmalıdır. Böylece fotoğraf çekimi sırasında söyleşinin amacı, çerçevesi ve içeriğine uygun görüntüler elde etmek mümkün olur. Foto muhabiri görevini yaparken, söyleşinin konusu olan olayı ve kişiyi dikkatli şekilde gözlemlemeli, farklı açılar yakalamaya çalışmalı ve fotoğraf çekimini ortamın doğallığını ve akışını bozmayacak şekilde gerçekleştirmelidir. “Foto muhabirinin güzel fotoğraflar çekmek gibi bir endişesi yoktur. Amacı, iyi fotoğraflarla haber konusunu görselleştirmek ve görüntünün okunabilir özelliğini kolaylaştırmaktır”⁴¹⁷. Bu açıdan bakıldığında söyleşi için çekilen fotoğraflar sanatsal olmaktan çok işlevseldir.

⁴¹⁵ Rauf Miski, “Röportajın Yüzelli Yılı”, **Yeni Fotoğraf Sanatı ve Mesleği Dergisi**, Sayı: 33, t.y., s. 2.

⁴¹⁶ Kemal Aslan, **Haberin Yol Haritası**, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2002, s. 56.

⁴¹⁷ Gezin, ss. 111–114.

Söyleşinin önemli bir parçasını fotoğraflar oluşturur. Fotoğraf seçimi/kullanımı öncelikle, söyleşi sırasında haber kaynağına bizzat soruları soran kişinin gazetecinin kendisi olduğunun ispatı için gereklidir. Okuyucunun gazeteci ile haber kaynağını aynı fotoğraf karesi içinde görmesi söyleşinin inandırıcılığını arttırmada rol oynar. Diğer taraftan okuyucunun dikkatini çekmek, ilgi uyandırmak ve söyleşiye renk katmak açısından da fotoğrafların inkâr edilemez işlevi vardır. Söyleşiye konu olan olayın veya kişinin, söyleşinin içeriğini zenginleştirecek nitelikteki fotoğrafları, okuyucunun söyleşiyi ilginç bularak okumasını, daha iyi anlamasını ve sonrasında hatırlamasına yardımcı olur. Özellikle portre söyleşilerinde konuşulan kişinin içinde bulunduğu ruh halini, karakterini, daha önce görülmemiş bakış veya duruşlarını ortaya koyacak fotoğrafların seçilmesine dikkat edilir. Bu noktada gazetecinin özen göstermesi gereken unsur ele alınan konu veya kişi ile kullanılan fotoğrafın örtüşmesidir. Olayları veya kişileri olduğundan farklı gösteren, gerçeğe uymayan hatta çarpıtan kurmaca mizansenlerden uzak durulmalıdır. Bu konuda Ara Güler şöyle der, “Fotoğraf söyleşinin içeriğini bozmamalıdır. Sen bir kadın yazarla röportaja gitmişsin: ‘şunu giy!’ , ‘yatakta, şöyle dur’ olmaz. O kadını yazar dünyasından çıkaramazsın. Hakkın yoktur buna. O (fotoğraf) kadını rezil etmekten başka hiçbir işe yaramaz. Yazar kadını manken gibi göstermişler. Benim için o röportaj yapılmamıştır”⁴¹⁸.

Fotoğraf söyleşinin tamamlayıcı bir unsurdur, dolayısıyla fotoğrafların söyleşinin önüne geçmemesi gerekir. Söyleşi metni ile orantısız büyüklükte kullanılan fotoğraflar söyleşinin yazınsal anlatımı için ayrılan yeri daraltır ve okuyucuya tatmin edici bir içerik sunulmasını engeller.

1.6.7.Söyleşi Sonrası

Gazete için yapılan söyleşiler, haber kaynağı ile konuşma bittikten sonra başlar. Gazeteci, söyleşinin hedefi, ele aldığı konu, elde ettiği bilgiler, haber kaynağının kendisine söyledikleri veya söylemedikleri ve haber kaynağına dair izlenimleri gibi unsurları önce zihninde bir araya getirerek nasıl bir söyleşi yazacağını planını yapar.

⁴¹⁸ Ara Güler, Kişisel Görüşme, İstanbul: 22 Haziran 2006.

Bu noktada gazetecinin bakış açısı söyleşinin rengini belirler. Örneğin Webb ve Salancik, yaptıkları araştırma ile aynı konu hakkında söyleşi yapan gazetecilerin farklı yorumlarda bulunduklarını tespit eder. Konular, olaylar, kişiler, konuşanlar aynı olsa bile söyleşiyi yapan gazetecilerin görüşleri farklı olduğu için sonuçta ortaya farklı bakış açıları taşıyan söyleşiler çıkar⁴¹⁹. Söyleşiler gazetecilerin inandıklarının bir yansıması olabilir. Gazeteciler söyleşilerinde, dünyaya bakışlarıyla uyuşan yanıtları alıp, kullanabilir. Rice, buna “bulaşıcı sapma” adını verir: Söyleşi yapan gazeteciler kendi görüşlerini yayma eğilimi taşırlar⁴²⁰.

1.6.7.1.Söyleşide Kurgu

Gazeteci söyleşi kayıtlarını dinledikten sonra kendi tasarladığı kurgu çerçevesinde söyleşiyi yazarak okuyuculara sunar. Söyleşinin kurgulanmasında gazetecinin olaya ve kişiye bakış açısı, söyleşide hangi unsurları önemseydiği veya göz ardı ettiği, neyi ön plana çıkarmak veya dışarıda bırakmak istediği ve yaratıcılığı önemli rol oynar. Söyleşinin ülkemizdeki ilk örneklerini veren Ruşen Eşref Ünaydın bu konuda, “Mülakatçılık kayıtçılık değildir. Bir konuşmayı, renklerini ve vasıflarını canlandırarak vermek için konuşanın kişiliğini bilmek, eserini tanımak, görüş tarzını kavramak, konuşma özelliklerini sezmek, adeta bir ressamın tasvir kabiliyetine sahip olmak gerekir” yorumunu yapar⁴²¹.

Basın söyleşilerinde söyleşi sırasında konuşulanlar ile gazetede yayımlanan söyleşi arasında belli oranda farklılıklar olabilir. “Yazılı basında yer alan söyleşilerde konuşma sırasında tutulan notlar ile kaset kayıtları karşılaştırıldığında yüzde otuzluk bir sapma görülür”⁴²². Öncelikle, gazeteci kendisine ayrılan yere söyleşiyi sığdırmak durumunda olduğu için az cümle ile çok şey anlatmak zorundadır. Bu “kısaltma”

⁴¹⁹ Eugene J. Webb ve Jerry R. Salancik, “*The Interview, or The Only Wheel in Town*”, **Journalism Monograph**, No. 2, 1966, s.1.

⁴²⁰ Stuart A. Rice, “*Contagious Bias in the Interview*”, **American Journal of Sociology**, Vol. 35, 1929, ss. 420–423.

⁴²¹ Sağlam, “**Diyorlar ki**” **Muharriri Çeşmeler Kâşifi İstanbul Seyyahı Ruşen Eşref Ünaydın**, ss. 85–86.

⁴²² Schneider ve Raue, s.55.

yalnızca hacimsel değildir, içerik açısından da, gazeteciyi seçici/karar verici olmaya iter. *Life* dergisi yazarlarından William Zinsser’e göre “Söyleşi yapmak aynı zamanda editörlük yapmak demektir”⁴²³. Gazeteci, söyleşiyi kaleme alırken gereksiz tekrarlara, cümle düşüklüklerine, anlam kaymalarına, silik ifadelerle, karmaşık ve uzun cümlelere müdahale edebilir. Söyleşi sırasında kullanılan “ah”, “hmm” ve “yani” gibi sesli boşluklar, argo kelimeler, anlamsız ifadeler, yanlış telaffuz edilen sözcükler ve cümle içindeki dilbilgisi yanlışları çıkarılır. Bunların bir söyleşi içinde bulunması her iki tarafı da mahcup edebilir ya da güvenirliliği zedeleyebilir.

Gazeteci söyleşi sonrasında metni kurgularken, kronolojik sırayı bozabilir, karmaşık biçimde dile getirilmiş görüşleri belli bir düzen içinde verebilir, cümleleri kısaltabilir, bazı konuları dışarıda bırakabilir, ilginç bölümleri girişe veya sona yerleştirebilir ve kendi sorularını daha şık ve zekice formüle edebilir. “Söyleşinin dili genel olarak her düzeyde alıcıya seslenmek istediğinden, cümleler zaman ve yer izin verdiği ölçüde bölünür; kolay anlaşılır hale getirilmeye çalışılır”⁴²⁴. Uzun bir söyleşi metninde bazı şık ifadelerin destekleyici ara öğeler olarak yeniden dile getirilmesi önerilen bir yöntemdir. Zira söyleşi anlaşılır ve okunur olmalıdır. Eğer bir söyleşi yöresel dilde yapılırsa daha sonra yazı diline aktarılması gerekir. Yöresel dilden yazı diline yapılan çeviri sırasında anlamı veya konuşmanın özgünlüğünü bozan ifadelerin kullanılmamasına dikkat edilmelidir.

Ne var ki, tüm bunları yaparken gazeteci adil ve dürüst olmalıdır; müdahaleler söyleşiyi bir kurgunun ötesine geçirerek bir *kurmacaya* dönüştürmemelidir. Sonuçta ortaya çıkan ürün söyleşi sürecinin içeriğinden, odağından ve hedefinden bağımsız bir “*yanıltmaca*”⁴²⁵ haline gelmemelidir. Gazeteci, karşısındaki kişinin sözlerini amacından saptırdığı, aslında haber kaynağının söylemediği şeyleri söylemiş gibi yazdığı, ona ait olmayan görüşleri ona atfettiği ve söyleşi sırasında sormadığı soruları sanki sormuş gibi yaptığı takdirde bir söyleşiye değil, bir aldatmacaya imza atar. Bu, söyleşi etiği ile

⁴²³ Brady, s. 209.

⁴²⁴ Özerkan, s. 112.

⁴²⁵ Schneider ve Raue, s. 59.

bağdaşmaz. Örneğin, İbrahim Betil, büyük bir günlük gazetenin ünlü bir köşe yazarının kendisiyle yaptığı söyleşiye dair pişmanlığını yazdığı kitapta şöyle dile getirir⁴²⁶:

“Söylemediğim şeyleri bana söyletmiş, kendi sorularını sonradan değiştirmiş, benim söylediklerimi kısmen yok etmiş. Kısacası hem sansürlemiş, hem de rötuşlayarak iyice anlamsızlaştırmıştı. Ertesi gün saydurdım, tüm söyleşide ben 243 satır, gazeteci arkadaşımız 234 satır konuşmuştuk. Yani ben, bir buçuk saatlik söyleşi süresince, bir başka hespla kendisinden 27 kelime daha fazla söyleyebilmişim!”

Bir söyleşinin başlığı, tüm diğer haber başlıkları gibi bilgilendirici ve ilgi çekici olmalıdır. Gazetesinin sayfalarını hızla çeviren bir okurun dikkatini çekip, onu durdurabilmeli ve okuma konusunda istek uyandırmalıdır. Başlığın konuya ya da en azından konu içinde yer alan bir görüşe değinmesi önemlidir. İyi bir söyleşi başlığı oluşturmak için başvurulan bildik yöntem bir alıntı kullanılmasıdır. Yeterince dikkat çekici olduğu takdirde bir soru da ana başlık olarak seçilebilir. Bazı söyleşi haberlerinin başlığında en çarpıcı olan seçilirken, içerik ve niteliğin göz ardı edildiği görülmektedir. Örneğin, çevirmen İlknur Özdemir’in yazar Paul Auster ile yaptığı söyleşide öylesine geçen bir cümle başlık yapılmıştır: “Kitap okumak seks yapmaya benzer”⁴²⁷. Sadece sansasyonel olduğu için, ilgi çektiği için söyleşinin bütününe ifade etmediği halde, söyleşi içindeki bir cümlenin söyleşinin başlığı olarak kullanılması doğru olmadığı gibi basın meslek ilkeleri gereği etik de değildir. Öte yandan, “gazeteciler dilin belirsizliklerinden yararlanıp, bir kelime yerine başkasını kullanıp, yanlış yönlendirmelerle gerçekleri farklılaştırabilirler. Örneğin, *The New York Times* gazetesinde çıkan bir haberin başlığında, ‘Filistinliler Barış Aramaya Hazır mı?’ gibi yönlendirici nitelikteki bir başlık içeriğe yönelik etkiler taşır”⁴²⁸.

Her gazete söyleşisi bir bağlam içinde verilmelidir. Söyleşinin kiminle, neden, hangi konuda, nerede, ne zaman, nasıl yapıldığını açıklayan bir giriş bölümü sunulur.

⁴²⁶ İbrahim Betil, **Hafiften Bankacılık**, 2. Basım, İstanbul: Ana Yayıncılık, 2002, s. 147.

⁴²⁷ Mukadder Çakır Aydın, “*Ulusal Gazetelerde Kültür-Sanat Haberleri*”, **Kültürel Üretim Alanları Renkli Atlas**, Nurçay Türkoğlu (drl.), İstanbul: Babil Yayınları, 2004, s. 130.

⁴²⁸ Carlin Romano. “*The Grisly Truth About Bare Facts*”, **Reading The News**, Robert Karl Manoff ve Michael Schudson (Ed.), Pantheon, 1986, ss. 68–72.

Söyleşi yapılan kişi, şayet giriş yazısında anlatılmamışsa, çerçeve içine alınmış özel bir yazıyla tanıtılabilir. Özellikle herkes tarafından tanınmayan kişiler söz konusu olduğunda bu yöntem gereklidir. Gazeteci, söyleşiyi yazarken, kronolojik bir sıra izleyebilir. Konuşulanları konuşma sürecine sadık kalarak baştan sona doğru sıralayabilir. Bir başka yöntem de söyleşiyi neden-sonuç ilişkisine göre yazmaktır. Gazeteci ‘ne’ olduğunu anlattıktan sonra, ‘neden’ ve ‘nasıl’ olduğunu açıklar. Söyleşi kaleme alınacağı sırada kaynağın neyi, niye ve nasıl söylediği, ne söylemediği, hangi duyguları gösterip göstermediği üzerinde durulmalıdır. Bir söyleşi sırasında konuşmacının gerçek amacı görünenden farklı olabilir dolayısıyla kullandığı sözcükler, o sözcükleri seçmesinin ardındaki nedenler sürekli sorgulanmalıdır. “Söyleşiyi yazmayı bitirdikten sonra gazetecinin, söyleşinin konuşma diliyle kulağa hoş gelip gelmediğini kontrol etmek için metni yüksek sesle okuması tavsiye edilir”⁴²⁹.

1.6.7.2.Söyleşi Sonrası Müdahale

Gazetecinin gücü, korku duymadan veya onay almadan haber verebilmesinde yatar. Gazeteciliğe duyulan ihtiyacın gerekliliğine inanan, kendine, patronuna ve en önemlisi halka karşı sorumlu davranan gazeteci yazdığı haberine yönelik her hangi bir müdahalenin yapılmasına izin vermez. Olabileceği kadar dürüst, adil ve sorumlu olan gazeteci bu konuda başarılı olur. Söyleşi öncesi ve sonrasında olası müdahalelere karşı gazeteci hazırlıklı olmalı, söyleşinin amacına ve aslına yönelik değişiklikleri kabul etmemelidir.

Söyleşi sonrası kaynak kişi bazen hakkında tam olarak ne yazılacağını bilmek ister, yayımdan önce gazetecinin materyalini görmek bile isteyebilir. Genellikle, gazetelerin yayın politikası buna izin vermez. Kimi örneklerde, söylenenlerin silinmesi, değiştirilmesi veya kullanılan ifadelerin üzerine ekleme yapılması teklif edilebilir. “Söyleşinin değiştirilmesi konusundaki zorlama bazen reklâmları engelleme ya da geri çekme tehdidi şeklini bile alabilir”⁴³⁰. Bazen teklifler önemsiz, geçersiz ya da bencilce

⁴²⁹ Dreifus, s. 21.

⁴³⁰ Sherwood, s. 97.

olabilir ama daha kötüsü tehditkâr olmasıdır. Örneğin, Indira Gandhi, Oriana Fallaci'ye konuştuğu söyleşide, Pakistan Başkanı Zülfikar Ali Bhutto hakkında aşağılayıcı ifadelerde bulunur. Söyleşiyi okuyan Bhutto, Fallaci'yi arar ve kendisiyle de söyleşi yapmasını ister. Söyleşisinde Bhutto, rüzgârı tersine çevirir ve Gandhi'yi eleştirir. Ancak, söyleşi sonrası pişman olan Pakistan Başkanı, Fallaci'yi Addis Ababa'daki oteline kadar takip eder ve "İndira" hakkında söylediklerinin hepsinin söyleşiden çıkarılmasını ister. Fallaci tipik bir tepki verir: "Şaka yapıyor olmalısınız, Sayın Başkan." Bunun üzerine Bhutto, Fallaci'yi açıkça uyarır: "Dinleyin, altı yüz milyon insanın hayatı sizin elinizde". Fallaci bunun üzerine şöyle yanıt verir: "Ellerim altı yüz milyonu tutamayacak kadar küçük!". İtalyan gazeteci söyleşiyi ilk haliyle yayımlama kararından vazgeçmez⁴³¹.

Kimi örneklerde ise haber kaynağının söyleşide yapılmasını istediği değişiklikler önemli, gerçekçi, yerinde ve makul olabilir. İçeriği fazla yavanlaştırmadığı ya da yapılan ifadelerden bütünüyle vazgeçilmediği takdirde haklı nedenlere bağlı bu tür değişiklik isteklerine sıcak bakmak gerekir⁴³². Örneğin, genç bir gazeteci, bir gün tanınan bir kadın şarkıcı ile söyleşi yapmaya gönderilir. Söyleşi iyi gider. İki üç saat süren akıcı bir sohbetten sonra kadın şarkıcı cinsel yönden isteksiz olduğunu itiraf eder. Bir iki soru sorduktan sonra gazeteci başka konulara geçer ve bir süre sonra söyleşiyi bitirir. Ertesi sabah saat üçte, kadın şarkıcı genç gazeteciyi telaş ve korku içinde arayarak, cinsel olarak isteksiz olduğunu yazıp yazmayacağını sorar. Genç adam yazacağını söyler. Kadın şarkıcı yazmaması için yalvarır, hatta ağlamaya başlar ama gazeteci fikrini değiştirmez. Yazmak niyetindedir. İtiraf teypte kayıtlıdır, dolayısıyla herhangi bir iftira suçlamasına kolayca karşılık verebilecek durumdadır. Ancak olayı öğrenen gazetenin editörleri, bu itirafı haber yapmamayı tercih eder⁴³³. Burada sorun genç adamın kararının yanlış ya da doğru olması değildir. Önemli olan birçok kişi ile söyleşi yaparken, gazetecinin insanlığının da test edildiği gerçeğidir. Haber kaynağı kişilerin umutlarını, korkularını, başarısızlıklarını, utançlarını veya daha önce hiç

⁴³¹ Huber ve Diggins, ss. 11–12.

⁴³² Schlapp, s. 49.

⁴³³ Sherwood, s. 11.

bilinmeyen yönlerini haber yapma imkânını elinde bulunduran gazeteci, bu gücünü hakkaniyet sınırları içinde kullanmalıdır.

Gazeteci, söyleşi yayımlanmadan önce kurum içi müdahale ile de karşılaşabilir. Söyleşinin içeriği ile gazetenin genel yayın politikası örtüşmediği takdirde, genel yayın yönetmeni veya editör söyleşiyi yapan gazeteciye içeriğe yönelik “düzeltmeler” yapması talebinde bulunabilir veya söyleşiyi yayımlamaz. Söyleşinin amacına uygun olmayan, genel anlatımını bozan veya yönlendirici nitelikteki düzeltmeler gazeteci tarafından kabul edilmemelidir. Söyleşinin hiçbir şekilde yayımlanmaması kararı karşısında ise gazeteci istifa etmek durumunda dahi kalabilir.

1.6.8. Söyleşi Etiği

Gazetecilik etiğinin her türlü kuralı söyleşi için de geçerlidir. Bu kuralların yanı sıra söyleşinin öznel dinamiklerinden kaynaklanan etik kaygıların neler olabileceğini de dikkate almak gerekir. Gazetecinin haber kaynağı kişi ile kurduğu ilişki-mesafe dengesinde yaşanan ‘yandaşlık’ veya ‘karşıtlık’ sorunu, soruların önyargılar barındırması ve yönlendirici nitelik taşıması veya söyleşi sonrasında yapılan kurgunun söyleşiyi bir ‘kurmaca’ya dönüştürmesi gibi daha önceki bölümlerde değinilen problemler, söyleşi etiğinin kapsamına girer. Öte yandan Wilson ve Goddall, gazetecinin bir söyleşiye ev ödevini yapmadan hazırlıksız gitmesini de etik bir problem olarak görür. Yeterli hazırlık yapmayan gazeteci haber kaynağı kişinin zamanını boşa harcar, bilgileri yanlış yorumlar veya yanlış sonuçlara varır⁴³⁴. Üzerinde durulması gereken diğer önemli bazı etik problemler ise şunlardır: Soru soran gazetecinin kimliğini saklaması, söyleşinin amacını gizleme, doğruya ulaşmak adına yalan söyleme, mahremiyet sınırlarının ihlali, yazılmamak kaydıyla sunulan bilgilerin (off-the-record)

⁴³⁴ Wilson ve Goodall, s. 235.

kullanımı, haber kaynağı kişinin zaaflarının üzerinden söyleşi yapılması ve para karşılığı söyleşi.

1.6.8.1. Gazetecinin Kimliğini Saklaması

Kimi olayların toplum çıkarlarını hiçe sayan boyuta eriştiğini ortaya koymak adına söyleşi yapan gazeteci kimliğini saklama ihtiyacı duyabilir. Kimlik gizleme, daha çok araştırmacı-soruşturmacı gazeteciliğin başvurduğu bir yöntemdir. Söyleşi yapan gazeteci, toplumsal bir çürümeyi ortaya çıkaracak haberler için bu yöntemi uygulayabilir. Örneğin, sahte hocaların, insanların dini inançlarını sömürerek nasıl maddi çıkar elde ettiğini ortaya çıkarmak adına bir gazeteci “müşteri” kılığına girebilir. Bu haberde amaç kamunun mağduriyetinin önüne geçmektir. Dolayısıyla gazetecinin kimliğini saklamasından kaynaklanan etik problem, toplumun mağduriyetinden kaynaklanan problemden daha önemsiz bir nitelik taşır. Öte yandan söyleşi iki kişinin birbirine karşı duyduğu güven üzerine tesis edilir. Haber kaynağı kişi soru soran gazeteciye güven duyduğu ölçüde samimi ve açık yanıtlar verir. Gazeteci, güven tesis etmek adına kimliğini gizleyerek haber kaynağı kişiye bir “dost” gibi yaklaşıp bilgi almaya çalıştığında etik tartışmalar başlar. Örneğin, çıkan bir yangın sonrasında çocuğunu kaybeden bir annenin yaşadıklarını öğrenmek adına gazeteci kimliğini saklayıp, anneye sorular soran, ardından elde ettiği yanıtları gazetede haber haline dönüştüren gazeteci etik davranmamış olur. Gazetecinin bu noktada kendisine sorması gereken, mağdur annenin gazetecinin kimliğini bildiği halde kendisine konuşup konuşmayacağı veya konuşsa bile aynı yanıtları verip vermeyeceğidir. Gazetecinin kimliğini öğrendiğinde basına konuşmak istemeyen kişinin mağduriyetinden yararlanmak gazetecilik etiği ile bağdaşmaz.

1.6.8.2. Söyleşinin Amacını Gizleme

Söyleşinin amacının ne olduğunu bilen haber kaynağı, sorulara söyleşi amacına yönelik olarak yanıtlar verir. Söyleşi amacının gizlenmesi verilen yanıtların içeriğini değiştirebilir. Örneğin, üniversite öğrencileri ile genel olarak gençlik sorunları üzerine söyleşi yaptığını söyleyen bir gazeteci, daha sonra gençlerden aldığı yanıtları “aylak

gençler”, “ideallerden yoksun gençlik” veya “eğitimsiz üniversiteliler” gibi bir söyleşi yazmak adına kullandığında, gençlerin farklı bir söyleşi konusu için verdiğini düşündükleri yanıtları suiistimal etmiş olur. Bir başka örnek vermek gerekirse aldığı ödül ve film kariyeri hakkında konuşmak üzere bir söyleşiye davet edilen oyuncuya söyleşi süresince sadece özel hayatına dair sorular sormak da gazetecilik etiği açısından kabul edilemez.

1.6.8.3.Doğruya Ulaşmak Adına ‘Yalan Söyleme’

Watergate skandalını ortaya çıkaran Carl Bernstein ve Bob Woodward’ın, haber dosyasını hazırlarken söyleşi yaptıkları pek çok kişiye olayların detaylarını doğrulatmak için zaman zaman yalan söyledikleri bilinmektedir⁴³⁵. Haber kaynağı kişilerin doğru söyleyip söylemediğini kontrol etmek için bu iki gazeteci “yalan”ı bir turnusol kâğıdı gibi kullanır. Ne var ki, kamuya doğru ve gerçek bilgileri verme sorumluluğu taşıyan gazetecilerin yalan söylemesi ciddi etik tartışmalara neden olur. Yalan söyleyerek doğru ve gerçek olana ulaşmaya çalışan gazetecinin verdiği haberin doğruluğu ve gerçekliği şüpheyi yol açar.

1.6.8.4.Mahremiyet Sınırlarının İhlali

Mahremiyet ortada mutlaka saklanması gereken bir şey olduğunu ima etmez, kişinin kendi yaşamının kontrolünü bir başka insanın eline vermek istememesi anlamını da taşır⁴³⁶. Haber kaynağı kişilerin özel yaşamına tecavüz gazetecilik etiğinin en çok tartışıldığı konuların başında gelir. Özellikle kamuya mal olmuş kişilerin özel yaşamlarının sınırlarının nerede başlayıp, nerede bittiği tartışmalıdır. Genelde kamu sorumluluğu taşıyan siyasilerin veya kamuya mal olmuş ünlü kişilerin özel yaşamlarına dair daha dikkatli davranması ve medyaya “malzeme” vermemesi gerektiğine işaret edilir. Gazeteciler her bireyin mahremiyet hakkı bulunduğu bilincinde hareket etmeli ve bu hakkı ancak “kamu yararı” söz konusu olduğunda göz ardı edilebileceğini

⁴³⁵ Carl Bernstein ve Bob Woodward, *All the President’s Men*, New York: Warner Books, 1975, s. 180, Aktaran: Killenberg ve Anderson, s. 198.

⁴³⁶ Belsey, s. 107.

düşünmelidir. Örneğin, bir bakana “eşinizi aldattınız mı?” sorusu basında mahremiyete tecavüz değildir. Adı yasak aşk olayına karışmış bir siyasetçinin davranışının yasal olarak mahremiyetin korunması altına alınması söz konusu olamaz. Bunun nedeni siyasetçilerin yalnızca halkın gözü önünde olmaları değil, aynı zamanda sahip oldukları gücü nasıl kullandıklarının da halk tarafından incelemeye açık olmasıdır⁴³⁷. Bir başka deyişle siyasetçilerin mahremiyet hakkını kötüye kullanma yetkileri yoktur. BBC yayın ilkeleri kılavuzu bireyin özel yaşamının izinsiz ihlalinin ancak açık veya ciddi bir kamu yararı söz konusu olduğunda kabul edilebilir olduğunu belirtir⁴³⁸.

1.6.8.5.Yazılmamak Kaydıyla Verilen Bilgiler (Off-the-Record)

Gazetecilik dilinde, bir görüşme sırasında yazılmamak veya duyurulmamak koşuluyla medya çalışanlarına güvenilerek iletilen haberlere ‘off-the-record’ denir. Eğer haber kaynağı, “bu söyleyeceklerimi lütfen yazmayın” diyorsa, söyleşiyi yapan gazeteci bunu kabul edip, etmediğini derhal söylemelidir. Bir gazeteci olarak, “bana söyleyeceğiniz her şeyi yazmak kaydıyla sizinle konuşuyorum, yazmamı istemiyorsanız, lütfen söylemeyin” deme hakkı olduğunu unutmamalıdır⁴³⁹. Bazı gazeteciler ise ‘off-the-record’ bilgileri yazmasa dahi dinlemeyi tercih edebilir. Eğer söylenenler yayımlanırsa, kaynak gazeteciyi ihanetle suçlayabilir. Eğer yayımlanmazsa gazeteci kendini halkın öğrenme hakkı olan bir haberden mahrum ettiği hissini duyabilir. Bu durumdan kaçınmak için, bazı yayımcılar muhabirlerine kayda alınmayacak materyalleri dinlememelerini söylerler. Gazeteci, kendisine duyulan güveni hiçe sayarak, söylenen her şeyi yazarsa, bir süre sonra haber kaynaklarının kuruma tehlikesi söz konusu olacaktır⁴⁴⁰.

Bu konuya dair somut bir örnek, 1980 seçimleri öncesi, ABD Başkanı Jimmy Carter’ın, Ayetullah Humeyni’ye yenilgiyi kabul ettiğine dair kimi ifadeler içeren bir mektup gönderdiğine dair söylentilerin yayıldığı bir dönemde yaşanır⁴⁴¹:

⁴³⁷ Belsey, s. 103.

⁴³⁸ BBC Yayın İlkeleri Kılavuzu, ss. 44- 45.

⁴³⁹ Brady, s. 120.

⁴⁴⁰ Ault ve Emery, s. 136.

⁴⁴¹ Huber ve Diggins, ss. 66–67.

Amerikan Başkanı, NBC televizyonunun haber yorumcusu John Chancellor'ı arayarak, "Konuşacaklarımız kaydedilmemek şartıyla sizinle görüşmem lazım" der. Chancellor, yutkunarak "Sayın Başkan, NBC olarak şöyle bir kuralımız var. Eğer kayda alınmayacak bir bilgiyi kabul edersek, bunun bizim yapacağımız bazı haberleri engelleyeceğini düşünürüz. Dolayısıyla, kanalımız bize bu tür bilgileri dinleme izni vermez. Santıyorum, benimle İran'daki rehineler hakkında konuşmak istiyorsunuz. Eğer konu buysa, korkarım sizden hiçbir bilgi alamam" der. Uzun bir sessizlikten sonra Başkan, "Sana gene de anlatacağım" diye yanıt verir ve daha sonra NBC habercisine böyle bir mektup yollamadığını açıklar."

Gazetecinin söyleşi sırasında haber kaynağı ile kurduğu güven ilişkisi dikkate alındığında 'off-the-record' bilgiler için verilmiş olan 'yazılmamak kaydıyla' şartı gazetecilik etiği ve sorumluluğu açısından göz ardı edilemez. Ancak, gazeteci ile okuyucuları arasında da bir güven ilişkisi söz konusudur. Gazetecilik pratiği edinilen bilgileri kamuya duyurma taahhüdünü içerir. Bu noktada gazeteci duyduklarını saklama konusunda kamu sorumluluğunu yerine getirememeye kaygısı yaşar. Yapılması gereken mümkünse gazetecinin 'off-the-record' bilgiler konusunda haber kaynağını ikna etmeye veya farklı sorularla benzer bilgileri elde etmeye çalışmasıdır. Gazetecinin izleyeceği bir başka yöntem ise 'off-the record' bilgilerin başka haber kaynaklarına ulaşarak teyit edilip, yazılmasıdır. Bu durumda gazeteci, hem bu bilgileri kamuoyuna iletmış, hem de haber kaynağına verdiği sözü tutmuş olur.

1.6.8.6.Zaaflar Üzerinden Söyleşi Yapma

Haber kaynağı kişilerin zayıf yönlerini, olaylar karşısında verdiği anlık tepkileri veya yoğun duygularını haber malzemesi yapmak etik açıdan tartışmalar yaratır. İnsanların korkuları, şaşkınlıkları, üzüntüleri, kızgınlıkları vb. durumlar haberi daha ilginç kılmak açısından kullanıldığı takdirde haber kaynağı kişinin bireysel hakları çiğnenmiş olur. Söyleşide haber kaynağı kişinin kendisini gazeteciye yakın hissederek duygularını ifade etmesi önemli bir gazetecilik başarısıdır; ancak örneğin üzüntüsünü ifade eden kişiyi ağlatmak adına sorularla üzerine gitmek gazetecilik etiği açısından

kabul edilemez. Amaç duygu sömürüsü yaparak sansasyonel yanıtlar almak değil, topluma o kişinin kim olduğunu kişisel hakları gözetilerek ortaya çıkarmaktır.

Söyleşi sırasında haber kaynağı kişilere ait ifade ve sözcük yanlışlarının, sonradan söylendiğine pişman olunan açıklamaların veya o an için düşünmeden verilen yanıtların gazeteci tarafından değiştirilmesi, çıkartılması veya düzeltilmesi bir başka etik tartışma konusudur. Örneğin, “Kol kırılır, yen içinde kalır” deyimini Başbakan Tansu Çiller’in “Kol kırılır, yeni içerde kalır” şeklinde yanlış kullanması haber değeri taşır, dolayısıyla gazeteci tarafından düzeltilmesi doğru değildir.

1.6.8.7. Para Karşılığı Söyleşi

Bir söyleşiyi kabul edip konuşmak için para talep eden haber kaynağı kişiler olduğu gibi kendisiyle söyleşi yapıldığı için ödeme yapmak isteyen haber kaynağı kişiler de olabilir. Her iki örnek de etik açıdan sakıncalar içerir. Haber kaynağı kişinin söyleyecekleri gazetecinin kimliğine veya çalıştığı kuruma değil, aslında kamuya yöneliktir. Dolayısıyla kamunun bilmesi gerekenleri saklayan kişiye ayrıca para ödenmesi doğru değildir. Üstelik para karşılığı alınan bilgiler haberi bir metaya dönüştürür. Satın alınabilen bir haberin gerçekliği ve doğruluğu konusunda kuşkular doğar. Nail Güreli para ödenip, ‘satın alınan’ bir haber kaynağı kişi için “verdiğiniz o paranın etkisi altında karşınızda konuşacak bir kişi, olayları anlatırken konuları abartabilir” uyarısında bulunur⁴⁴². Kimi zaman özellikle ünlü veya ulaştırılması zor kabul edilen kişilerin konuştukları söyleşiler için para talep ettikleri görülmektedir. Örneğin, *Hürriyet* gazetesinde yayımlanan bir söyleşide Rahmi Koç ile Ayşe Arman arasında şu diyalog geçer⁴⁴³:

“R.K.: *Siz röportaj yaptığınız kişilere para ödüyor musunuz? Bedavadan mı yapıyorsunuz?*

A.A.: *Nasıl yani, vakitlerini alıyorum diye mi?*

⁴⁴² Kabaş, *Zamanı Dize Getirenler*, s.285.

⁴⁴³ Ayşe Arman, (Rahmi Koç ile Söyleşi), “*Ben Sakıp Sabancı gibi Emirgan’da Simit Satamam*”, *Hürriyet*, 10 Ağustos 2006.

R.K.: *Tabii. Mesela bizim vakfa bir bağışta bulunacak mısınız?*

A.A.: *Gazeteme bunu iletirim...*

R.K.: *Lütfen.*

A.A.: *Rahmi Koç Vakfı'na bağış değil mi sözünü ettiğiniz? Ne kadar bir meblağ düşünüyorsunuz?*

R.K.: *Bilmiyorum. Ücreti siz belirleyin."*

Bir söyleşide yer alan haber kaynağı kişi görüşlerini, düşüncelerini, duygularını açıklama ve kamuya iletme imkânı bulur. Pek çok kişi kendisi ile yapılan söyleşiler sayesinde ününe ün katar, bulunduğu konumu güçlendirir, halkın desteğini kazanır veya gündeme getirmek istediği bir konuya dikkat çekme imkânı bulur. Söyleşinin kendisine sağladığı bu avantajlar karşılığında haber kaynağı kişi gazeteciye ödeme yapmak isteyebilir. Örneğin, Adnan Kaşıkçı ile yaptığı söyleşi sonrasında Ertuğrul Akbay "Allahaismarladık" demek için elini uzattığı sırada ünlü iş adamı ona dolgun bir zarf verir. Akbay bunun ne olduğunu sorar. Kaşıkçı'nın yanıtı, "Eee... Röportaj yaptın ya! Bizimle röportaj yapanlara ücretini veririz..." olur. Ertuğrul Akbay bozulur ve içinde en azından 15-20 bin dolar bulunan zarfı eliyle geri iter. "Gazetem bana maaşımı veriyor. Böyle bir şeyi kabul etmem mümkün değil!" der⁴⁴⁴. Bir söyleşi karşılığında bu örnekte olduğu gibi gazetecinin para alması kabul edilemez, aksi takdirde haber niteliği taşıyan söyleşiye para ödenmesi onu adeta bir halkla ilişkiler hizmetine dönüştürür.

Para karşılığında yapılan haberler, tüm dünyada gazetecilik etiği açısından ciddi tartışmalara neden olmaktadır. Özellikle, Rus medyası, para karşılığı haber ya da söyleşi yayımlamayı bir "sistem"e dönüştürmüş olmakla suçlanır. Bu sisteme Rusça "reklâm" ve "röportaj" sözcüklerinin birleştirilmesiyle ortaya çıkmış olan "zakazuka" ismi konulmuştur. Okay Gönensin zakazukayı şöyle açıklar⁴⁴⁵:

"Bu sisteme göre haber ya da söyleşi yayımlatmak isteyen, istediği gazeteye gitmekte, derdini anlatmakta ve pazarlık yapmaktadır. İstenen haber ya da röportajın konusu bir insan, ürün ya da şirketin tanıtılması ve övülmesi olabileceği gibi, bir kişinin

⁴⁴⁴ Tekin, s. 538.

⁴⁴⁵ Okay Gönensin, "Zakazuka", **Sabah**, 13 Ağustos 2001.

ya da malın karalanması da olabilir. Her şey mümkündür, fiyata bağlıdır, pazarlığa tabidir.”

Söyleşi yapmak için haber kaynağı kişiye para teklif eden gazeteci de haber etiğini çiğner. Sıcak bir haberin önemli bir kahramanına ‘önce bize konuşsun’ diye diğer haber kuruluşlarını atlatmak isteyen gazete veya gazeteci, bu haber kaynağı kişiye söyleşi karşılığında para ödemeyi teklif edebilir. Bu durumda haber değeri taşıyan bilgiyi satın alma gücüne sahip olan, haber üzerinde hâkimiyet kurar. Oysa bu bilginin gerçek sahibi satın alan değil, kamudur. Dolayısıyla herhangi bir maddi çıkar söz konusu olmadan bilginin aktarımı gerçekleştirilmelidir. Hem habercilerin eşit şartlarda bilgiye ulaşma özgürlüğü, hem de kamunun haber alma özgürlüğü bunu zorunlu kılar.

2. TÜRK BASININDA KİM, KİME, NEYİ, NE ZAMAN, NEREDE, NASIL VE NEDEN SORUYOR?

Gazetecinin en temel sorumluluğu halka doğru ve gerçek bilgiyi aktarmaktır. Bu işlevini yerine getirebilmesi için gazeteci olayları sadece aktarmakla kalmaz, olayların perde arkasındaki nedenleri merak edip, sorgular; olayların oluşmasına neden olan veya olaylara dâhil olan birinci el kaynak kişilere ulaşarak onlara soru sorar. Haber söyleşileri gazeteciye kamu adına soru sorma imkânı tanır ve bu açıdan gazetecilik mesleğinin vazgeçilmez bir silahıdır.

Bu tez çalışmasında gazetecilik mesleğinin temel taşlarından biri olan soru sorma pratiği Türk basınında söyleşi yapan gazeteciler bağlamında incelenmiştir. Haber söyleşilerine dair kavramsal bir çerçeve çizmenin yanı sıra gazeteciliğin bu dalının pratikte nasıl uygulandığının “içeriden” bir bakış ile zenginleştirilmiş bir tablosunun sunulması da amaçlanmaktadır. Haber söyleşilerinin kimler tarafından, ne zaman, nerede, nasıl ve neden yapıldığına dair nitel bir değerlendirme ortaya koyabilmek için 1980–2005 yılları arasında yayımlanan farklı siyasi eğilimlerdeki ulusal gazeteler taranarak söyleşi yapmış olan gazeteciler belirlenmiştir. Ardından belirlenen bu gazetecilerin görüşlerinden, deneyimlerinden ve yorumlarından faydalanma yoluna gidilmiştir.

Söyleşiye dair yirmi iki farklı konuda gazeteciler tarafından verilen yanıtların içerdiği bilgiler arka arkaya sıralandığında, günümüz Türk basınındaki haber söyleşilerine dair genel eğilimlerin ne olduğunun tespiti kolaylık kazanmaktadır. Bu çalışmada herhangi bir gazetecinin yanıtı öznel olarak olumlu ya da olumsuz şekilde yorumlanmamış, elde edilen veriler bir arada değerlendirilerek, gazeteciler perspektifinden söyleşinin pratiğine dair ortaya çıkan genel tablonun analizine yer verilmiştir. Yirmi iki tema çerçevesinde bir basın söyleşinin farklı boyutlarına ve aşamalarına dair ülkemiz gazetecilerinin yanıtları bir araya getirilerek genel eğilimlerin neler olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.

2.1. TÜRK BASININDA KİMLER SÖYLEŞİ YAPIYOR?

1980–2005 yılları arasında yani yirmi beş yıllık bir zaman dilimi içinde yayımlanan farklı siyasi eğilimlerdeki ulusal gazetelerde “haftalık” söyleşi yapan, çalıştığı gazetenin “röportajcısı” olarak tanımlanan ve en az bir yıl süreyle söyleşi yapmış olan gazeteciler şu şekilde belirlenmiştir.

Ahmet Tulgar (*Milliyet/ Akşam*), Arda Uskan (*Vatan*), Ayşe Arman (*Hürriyet*), Balçıçek Pamir (*Sabah*), Derya Sazak (*Milliyet*), Elif Ergu (*Sabah/Vatan*), Emin Çölaşan (*Hürriyet/Milliyet*), Halit Kıvanç (*Milliyet*), Hızır Tüzel (*Radikal*), Hülya Ekşigil (*Yeni Binyıl*), İnci Ertuğrul (*Türkiye*), Kürşat Başar (*Yeni Yüzyıl*), Leyla Tavşanoğlu (*Cumhuriyet*), Leyla Umar (*Milliyet/Sabah/Vatan*), Mehmet Barlas (*Milliyet*), Mustafa Karaalioğlu (*Yeni Şafak*), Neşe Düzel (*Hürriyet/Yeni Yüzyıl/Radikal*), Nilgün Cerrahoğlu (*Milliyet*), Nuriye Akman (*Hürriyet/Sabah/Zaman*), Şahin Alpay (*Milliyet*), Yalçın Peşken (*Cumhuriyet*), Yener Süsoy (*Hürriyet*) ve Zeynep Oral (*Milliyet*).

Yukarıda belirtilen gazeteciler ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılarak elde edilen yanıtlar ışığında Türk basınında söyleşi pratiğinin detayları ortaya çıkarılmıştır. Görüşme yapılan gazetecilerin kim olduğuna dair bir profil ortaya koymak için “kaç yaşındasınız”, “cinsiyetiniz nedir”, “eğitim durumunuz nedir”, “kaç yıldır gazetecilik yapıyorsunuz”, “gazete içindeki pozisyonunuz nedir” ve “hala söyleşi yapmaya devam ediyor musunuz”* soruları yöneltilmiştir. Sorular şu şekilde numaralandırılmıştır:

- 1- Kaç yaşındasınız?
- 2- Cinsiyetiniz nedir?
- 3- Eğitim durumunuz nedir?
- 4- Kaç yıldır gazetecilik yapıyorsunuz?
- 5- Gazete içindeki pozisyonunuz nedir?
- 6- Hala söyleşi yapmaya devam ediyor musunuz?

* “Hala söyleşi yapıyor musunuz?” sorusuna “evet” yanıtı veren gazeteciler *aktif*, “hayır” yanıtı verenler *pasif* olarak değerlendirilmiştir.

Bu sorulara verilen yanıtlar aşağıdaki tabloyu ortaya çıkarmıştır.

Ahmet Tulgar

1- 48, 2- Erkek, 3- Üniversite, 4- 18 yıl, 5- Yazar/Röportajcı, 6- Pasif

Arda Uskan

1- 59, 2- Erkek, 3- Lise, 4- 36 yıl, 5- Röportajcı, 6- Pasif

Ayşe Arman

1- 38, 2- Kadın, 3- Lise, 4- 16 yıl, 5- Yazar/Röportajcı, 6- Aktif

Balççek Pamir

1- 34, 2- Kadın, 3- Üniversite, 4- 15 Yıl, 5-Yazı İşleri Müdürü/Röportajcı, 6- Aktif

Derya Sazak

1- 60, 2- Erkek, 3- Üniversite, 4- 32 yıl, 5- Yazar/Röportajcı, 6- Aktif

Elif Ergu

1- 34, 2- Kadın, 3- Üniversite, 4- 11 yıl, 5- Röportajcı, 6- Aktif

Emin Çölaşan

1- 65, 2- Erkek, 3- Üniversite, 4- 23 yıl, 5- Röportajcı, 6- Aktif

Halit Kıvanç

1- 81, 2- Erkek, 3- Üniversite, 4- 60 yıl, 5-Yazar/Röportaj, 6- Pasif

Hızır Tüzel

1- 50, 2- Erkek, 3- Lise, 4- 25 yıl, 5- Muhabir/Röportajcı, 6- Aktif

Hülya Ekşigil

1- 47, 2- Kadın, 3- Üniversite, 4- 27 yıl, 5- Söyleşici, 6- Pasif

İnci Ertuğrul

1- 40, 2- Kadın, 3- Üniversite, 4- 12 yıl, 5- Yazar/Röportaj, 6- Pasif*

Kürşat Başar

1- 44, 2- Erkek, 3- Üniversite, 4- 27yıl, 5- Söyleşici, 6- Pasif

Leyla Tavşanoğlu

1- 56, 2- Kadın, 3- Lise, 4- 37 yıl, 5- Yazar/Röportajcı, 6- Aktif

* İnci Ertuğrul kendisi ile görüşme yapıldığı sırada *Türkiye* gazetesindeki söyleşilerine devam etmekteydi. Ertuğrul'un gazetedeki söyleşileri Mart 2007 itibarıyla son bulmuştur.

Leyla Umar

1- 79, 2- Kadın, 3- Ortaokul, 4- 53yıl, 5- Söyleşi/ Yazar, 6- Aktif

Mehmet Barlas

1- 65, 2- Erkek, 3- Üniversite, 4- 44 yıl, 5- Yazar/Röportajcı, 6- Pasif

Mustafa Karaalioğlu

1- 40, 2- Erkek, 3- Üniversite, 4- 20 yıl, 5- Ankara Temsilcisi/Röportajcı *,
6 -Pasif

Neşe Düzel

1- 52, 2- Kadın, 3- Üniversite, 4- 28 yıl, 5- Söyleşi yapan kişi, 6- Aktif

Nilgün Cerrahoğlu

1- 54, 2- Kadın, 3- Üniversite, 4- 25 yıl, 5- Söyleşi yapan, 6- Pasif

Nuriye Akman

1- 50, 2- Kadın, 3- Üniversite, 4- 18 yıl, 5- Röportajcı/yazar, 6- Aktif

Şahin Alpay

1- 63, 2- Erkek, 3- Doktora, 4- 25 yıl, 5- Yazar/Röportajcı, 6- Pasif

Yalçın Peşken

1- 67, 2- Erkek, 3- Üniversite, 4- 45 yıl, 5- Muhabir/röportajcı, 6- Pasif

Yener Süsoy

1- 60, 2- Erkek, 3- Üniversite, 4- 42 Yıl, 5- Röportajcı/yazar, 6- Pasif**

Zeynep Oral

1- 61, 2- Kadın, 3- Üniversite, 4- 40 yıl, 5- Yazar/ Söyleşi, 6- Pasif

Yukarıdaki bilgilere göre yirmi üç gazetecinin demografik özellikleri şöyle tespit edilmiştir.

1-Yaş ortalaması: **54**

2- Cinsiyet: **Yüzde 50 kadın, yüzde 50 erkek** (12 Erkek, 11 Kadın)

3- Eğitim durumu: **Üniversite mezunu** (17 Üniversite, 4 Lise, 1 Ortaokul, 1 Doktora)

* Mustafa Karaalioğlu kendisi ile görüşme yapıldığı sırada *Yeni Şafak* gazetesi Ankara temsilcisiydi bir ay sonra aynı gazetesinin genel yayın yönetmeni olmuştur.

** Yener Süsoy 1 Ocak 2007 tarihinde vefat etmiştir.

4- Mesleki Kıdemi: **30 yıl**

5- Kurum İçindeki Pozisyonu: **Yazar/ röportajcı** (12Yazar/ Röportajcı, 7 Röportajcı, 2 Muhabir/Röportajcı, 1 Yazı İşleri Müdürü/Röportajcı, 1 Ankara Temsilcisi/Röportajcı)

6- **Yüzde 50'si söyleşi yapmaya devam ediyor.** (Söyleşi yapmaya devam edenler 10, etmeyenler 13)

Bu tabloya göre söyleşi yapan gazetecilerin yaş ortalaması orta yaş kategorisinde bulunmaktadır. Söyleşi yapan gazeteciler arasında herhangi bir cinsiyet ayrımı görülmemektedir. Eğitim ortalaması yüksektir. Söyleşi yapan gazeteciler meslekte kıdem sahibidir. Kurum içindeki pozisyonları köşe yazarlığına yakın bir özgürlük sahası içinde bulunmakta ve dolayısıyla kendilerini yazar/röportajcı olarak konumlandırmaktadırlar. Görüşülen gazetecilerin yarısına yakını hala aktif olarak söyleşi yapmaya devam etmektedir.

2.2. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLER YAPTIKLARI İŞİ NASIL TANIMLIYORLAR?

Bu tez çalışması için görüşülen gazeteciler “*Yaptığımız işi nasıl tanımlıyorsunuz?*” sorusuna daha çok *röportaj* yanıtını vermiştir. Yaptıkları iş soru-cevap şeklindeki söyleşi olmasına rağmen gazetecilerin sadece altısı yaptığı işi “söyleşi” olarak tanımlamış, ikisi ise “mülakat” yanıtını vermiştir. Türk basınında çalışan gazeteciler söyleşi ve röportaj tanımlarını iç içe kullanmakta, “söyleşi” yerine daha çok “röportaj” demeyi tercih etmektedirler. Yaşanan bu kavram kargaşasının farkında olan gazeteciler “ağzımız alıştığı için”, “dilimiz alıştığı için” veya “ağzımdan öyle çıkıyor” diyerek söyleşi yerine röportaj dediklerini; İngilizcedeki “interview” kelimesinin tam karşılığının “söyleşi” olmadığını; söyleşi ve röportajın daha farklı şeyler olduğunu ancak zaman içinde söyleşilere de röportaj denildiğini gördüklerini ifade etmektedirler. “Beni çok böyle şeyler ilgilendirmiyor”, “Hepsi aynı şey değil mi?”, “Ben bir fark görmüyorum”, “Bana göre hepsi röportajdır”, “Röportaj ve söyleşi ayrımına ben hiç takılmıyorum” diyen gazeteciler röportaj ve söyleşi arasındaki farkı

bilmemekte veya önemsememektedirler. Bazı gazeteciler ise söyleşi ve röportaj kavramlarının iç içe kullanımını ya da söyleşiye röportaj denmesini ‘galat-ı meşhur’ olarak kabul etmektedirler. Söyleşi ve röportajın yanı sıra *sohbet, konuşma, buluşma, tartışma* gibi tanımlar da kullanılmaktadır.

Ahmet Tulgar: Röportaj doğru kelime değil, Türkçede yanlış kullanılıyor. Buna ‘interview’ denilebilir, söyleşi de tam karşılamıyor. Ben ‘interview’ olarak tanımlıyorum. Birini bilimsel olmayan yöntemlerle, gazetecilik teknikleri ile analiz etmek ama psikanaliz falan değil. Mesela Nuriye (Akman) öyledir. Gazetede bunları bazen *söyleşi* bazen de *röportaj* başlığı altında yayımlıyorlar. Genel bir disiplin yok. Ana gazetede röportajları ‘*Buluşmalar*’ başlığı altında yayımlıyorlardı. Bunu ben istemiştim çünkü ben o röportajı öyle algılamak istiyordum. İşte her hafta biriyle buluşacağım. Birlikte bir şeye bakıyoruz, bir şeyi tartışıyoruz.

Arda Uskan: Söyleşi demek gerek ama ağızımız alışmış *röportaj* diyoruz. Soru- cevap olana söyleşi demek daha doğru çünkü röportaj daha çok izlenimlerinizi ve çevreyi içeriyor.

Ayşe Arman: Yaptığım işe *röportaj* diyorum gazetede. Söyleşi de diyebiliriz, röportaj da diyebiliriz. Beni çok böyle şeyler ilgilendirmiyor. Ben merak ettiğim şeyleri soruyorum, söyleşi-röportaj tanımını benim için önemli değil.

Balççek Pamir: Hepsisi aynı şey değil mi? Ben *röportaj* diyorum.

Derya Sazak: Benim yaptıklarım haftalık *söyleşiler*. Röportaj, bir olay üzerine ya da insan öyküsü üzerine yazılır. Daha fazla izlenim içerir; üzerinde daha fazla kalem oynatmak gerekir.

Elif Ergu: *Mülakat* veya *söyleşi*. Röportaj kelimesi rapordan gelir ama o başka bir şey. Dilimiz alışık olduğundan öyle söylüyoruz ama bence mülakat. Mülakat; birinin karşısına geçip, soru sorup, o konuyu açmak, röportaj ise bir işi rapor etmek, analiz

etmek. Ben bir işi rapor ettiğimi sanmıyorum. Söyleşi tarzında işler yapıyorum, çünkü eğer rapor etsek bir işi tamamıyla analiz etmemiz gerekir.

Emin Çölaşan: Ben bir fark görmüyorum. Söyleşi, röportaj, mülakat hepsi yerine göre olabilir. Ben *röportaj* tarifine uyuyorum. Röportaj daha geniş kapsamlıdır. Betimlemelere girersen o daha çok röportaj oluyor. Ama ben seninle sadece konuşuyorsam ve konuştuklarımız soru-cevap şeklindeyse o bir söyleşidir.

Halit Kıvanç: Ben yıllarca *söyleşi* yaptım. Röportajda soru sorup yanıt alırsınız; söyleşide ise konudan konuya geçip hoş vakit geçirtirsiniz ama boş vakit değil. Söyleşide, izleyicilere ders vermek değil ama bir şeyleri de öğretmek ve duyurmak görevini de üstleneceksiniz.

Hızır Tüzel: Tamamen bir şov biçiminde yapıyorum. *Sohbet* diyebiliriz. Bir süre gazeteciliğe ara vermiştim. Geri döndüğümde hiçbir şey eskisi gibi değildi. Röportaj bana göre insanların ağzından laf alma, bilinmeyen bir yönünü ortaya çıkarma ve öğrenme ama artık bu insanların söyleyecek yeni bir şeyleri yok. Bu yüzden ben de daha eğlendirici bir şey yapıyorum. O insanlara yeni ne soracağım ki? İnsanlar okuyunca sosyal eleştiri yapsınlar, eğlensinler ama bunun içinde gazetecilik olduğunu da sanmıyorum.

Hülya Eksigil: *Röportaj* diyorum ama çok güncel bir meseleyle ilgili olarak bir siyasetçiyi sorgulayan da röportajcı. Benimki hiçbir zaman öyle bir şey olmadı. Benim yaptığım her zaman ön hazırlık gerektiren türde röportajdı. Yani günlük bir şey değildi. Gazetecilik pratiğinden baktığımızda, söyleşi ve röportajın daha farklı şeyler olduğunu ama zaman içinde söyleşilere de röportaj denildiğini görüyoruz. Benimki soru - cevaptı ama ben onun başına her zaman bir giriş yazardım. Dolayısıyla her ikisini birleştiren bir şey yapardım.

İnci Ertuğrul: *Sohbet, paylaşma, tanıklık, aktarma, aracılık* diyebiliriz. Bazılarında soru – cevap var, bazılarında ise sadece izlenimlerimi aktarıyorum ve o zaman giriş de yazıyorum. Bazılarında sadece gözlemlerimi aktarıyorum. Mesela Giresun’a gidiyorum

ve oradaki fındıkçılarının hayatlarını gözlemleyip anlatıyorum. Bir öykü gibi oluyor belki de. Soru – cevaplarda zorlanıyorum ve kendimi çok da başarılı bulmuyorum... Teknik anlamda bu yaptığımın röportaj olduğunu bilmiyordum ama bizden önceki yazarların anlattıklarından böyle bir eşleşme yapıyordum kafamda.

Kürşat Başar: Yaptığım iş, söyleşi olarak yayımlanıyordu ama onlar bana göre *yazı-röportaj* dediğim şeylerdir. O da sadece soru-cevap şeklinde değil, röportajı yaptığınız kişinin kimliğini, geçmişini, o anki durumunu, o an sizin içinde bulunduğunuz ortamı, bütün bunları da okuyucuya yansıtan, yani neredeyse bir anlamda bir görsel röportajdır. Televizyon röportajı gibidir çünkü televizyon röportajında karşıdaki kişinin mimikleri, jestleri, gülümsemeleri, kahkahaları hepsi birden görünür. Dolayısıyla sadece soru sorsan bile izleyici bütününü algılayabilir. Hâlbuki gazetede onu yazarın anlatması gerekiyor. Anlatmazsa sadece kuru soru-cevap olur ki, soru-cevap tarzı röportajın sadece sıcak haberlerde yapılması gerekir. Bir röportajın içerisinde o kişinin bütün hayatını, kişiliğini, ortaya çıkarmaya çalışırsın. Dolayısıyla dört, beş saatlik bir röportajdan bir tam gazete sayfasını dolduracak büyüklükte bir yazı çıkar. Ama bunu o röportajı çözerken kendi izlenimlerini ve kendi bilgilerini de katarak yaparsın. Ben söyleşi diye bir şey bilmiyorum. Bana göre hepsi röportajdır.

Leyla Tavşanoğlu: Ben yaptığım şeyi *röportaj ve söyleşinin birbirinin içine girmiş hali* olarak tanımlayabilirim çünkü bütün söyleşilerime bir giriş yazıyorum. Girişte okuyucuyu aydınlatmak açısından niçin o söyleyişi o kişiyle yaptığımı anlatmaya çalışıyorum. Orada zaman zaman izlenimlerimi de aktarıyorum. Ondan sonra da söyleşi bölümüne geçiyoruz zaten... Röportaj-söyleşi arasındaki anlam kargaşası hakkında artık net bir tanımın yapılmasının zamanı geldi de geçiyor. Özellikle iletişim fakültelerinde bu ikisinin çok net olarak ayrılması lazım. Röportaj Fransızca bir deyim yani Latince'den geliyor. Önce Fransız basınında çok ciddi olarak yerleşmiş ve röportaj, röportörün (muhabirin) haberi izlerken, edindiği izlenimleri de içeren bir haber analiz gibidir. Günümüzde söyleşilere de röportaj deniyor, bu son derece yanlış. 'Interview' eşittir röportaj değil, 'interview' eşittir söyleşidir.

Leyla Umar: *Röportaj* olarak tanımlıyorum. Böyle adlandırmak yanlış ama ben de söyleşinin ne olduğunu biliyorum ama ağızından öyle çıkıyor. Siz sorunca fark ettim.

Mehmet Barlas: Röportajda ille de bir kişinin olması şart değil, röportaj bir konuyu açmak için yapılan bir iştir, bir nevi monografidir, olayı aydınlatma çabasıdır, ya da bir olayı farklı yönlerle ortaya çıkarma çabasıdır. Söyleşi ise konuştuğunuz insanın düşüncelerini yansıtmaya çabasıdır. İkisi arasında epey fark var. Ben uzun süre *Milliyet*'te *söyleşi* yaptım.

Mustafa Karaalioğlu: Mülakat ve röportaj aynı. Ben bu tanımların arasında hiçbir fark görmüyorum. Kesinlikle sohbet değil. Mülakat, konuştuklarımla yeni bir şey alabilmek ve haber haline getirebilmektir. *Mülakat* daha kuşatıcı bir kavram, o yüzden öyle diyorum. Benim sayfamda röportaj diye geçiyor ama doğru değil. Ben hep soru – cevap şeklinde yaptım; ‘report’ etme şeklinde değildiler. Röportaj artık galat-ı meşhur olmuş, öyle diyelim.

Neşe Düzel: Daha çok *tartışmacı* olarak tanımlıyorum çünkü bir fikri ortaya çıkarmaya çalıştığım için, o fikri tartışıyorsun. Yani kendimi ortaya koyuyorum. Zaten gerçeği ortaya çıkarmaya çalışırken tartışırsın, sadece dinleyici olmazsın aktarıcı olmazsın... Konuşma da diyebiliriz buna, söyleşi, röportaj da diyebiliriz. Bu kavramlar arasında çok ince geçişler var ama yeni düşünce kanalları açmaya çalıştığım için ben tartışma diyorum. Ben basında çıkmış insanların dışında, hiç çıkmamış insanlarla da görüşüyorum; onun için belki de tartışma diyorum. Buna röportaj da denebilir, söyleşi de, çok önemli değil.

Nilgün Cerrahoğlu: Söyleşi ve röportaj arasında fark vardır ama bunlar birbirlerinin yerini ikame edilerek kullanılan sözcükler. Bana göre ikisi çok farklı şeyler. Söyleşi daha doğrudan ve dolaysızdır. Muhatabını çok daha öne çıkartır. Söyleşi daha basit, daha dolaysız, daha tempoludur. Konuştuğunuz kişi ön plandadır. Röportaj ise sizin izlenimlerinizi aktarmanıza olanak tanır. Röportaj bir ülke, bir olay veya bir şahıs üzerinde olabilir ama siz de olayın içindesinizdir. Röportajı yapan gazeteci, söyleşiye

göre daha ön plandadır. Ben yaptığımı haftalık *söyleşi* olarak tanımlıyorum. Ama o söyleşilere yaklaşıırken, tabii benim bir bakış açım var. Onun için de o söyleşileri topladığım kitabı aslında bir tür Türkiye röportajı olarak görüyorum.

Nuriye Akman: Röportaj ve söyleşi ayrımına ben hiç takılmıyorum. *Röportaj* da *söyleşi* de dediğim oluyor ama sohbet demiyorum. Sohbet bana biraz daha ‘light’, daha ‘geyikmiş’ gibi geliyor. Röportaj yabancı kökenli bir sözcük, onun karşılığı söyleşidir ama ben daha çok röportaj diyorum... Eskiden sadece olayların perde arkasındaki detayları verenlere “röportaj yapıyor” denirmiş. Ama şimdi öyle denmiyor. Onlar muhabir sınıfına giriyor. Günümüzde sadece bir insanı karşısına alıp onunla konuşanlara “röportajcı” deniyor. Öyle bir anlam kayması olmuş. Örneğin, Yaşar Kemal, gidiyor, araştırıyor işin içine duygusunu da katıyor ve bir olayın perde arkasını anlatıyor. Ama bu 1950’lerde, 1960’larda böyleymiş. Sonradan değişti.

Şahin Alpaz: Yaptığımız işi her zaman *mülakat* olarak tanımladık. ‘Interview’ un Türkçesi mülakat veya söyleşidir. Bugün söyleşilere de röportaj denilmesi yanlış. Bence röportaj ‘feature story’, yani ‘reportage’. ‘Feature story’ de birisi haberin peşinde koşar, insanlarla konuşur, olayların cereyan ettiği yeri görür ve sonra bunun üzerine hikâye yazar. Bu ayrı bir gazetecilik ürünüdür. ‘Feature story’, bizde yok gibidir.

Yalçın Pekşen: Yaptığım işi *konuşma* olarak tanımlıyorum ama benimkine *sohbet* de denilebilir. Ama bizde röportaj diye geçiyor; hâlbuki röportaj daha başka bir şey. Haberin içindeki insanları tek tek duyguları ile ele alıp biraz da haber dilinden uzak anlatmak röportajdır... Gezi yazıları da biraz röportajdır çünkü haber dilinden uzak yazılır. Röportajda kendi duygularınızdan bahsedersiniz oysa haberde böyle şey asla yoktur. Haberin içine en ufak bir yorum koyamazsınız. Hâlbuki röportaj yoruma müsaittir. Röportajcılık, gazeteciliğin edebiyatıdır... Konuşma bambaşka bir şey. Konuşma bir konu çerçevesinde bir insanı deşmek ve hiç yorum yapmadan olduğu gibi aktarmaktır; konuşmada yorum yoktur. Bu açıdan habere daha yakındır. Konuşmada yorum yaparsanız zor duruma düşersiniz, en başta o insanı kızdırırsınız, ona haksızlık etmiş olursunuz.

Yener Süsoy: Yaptığım işi kesinlikle *röportaj* olarak tanımlıyorum. Röportaj, içinde biraz empati bulunan, gündemi izlemekten çok yeni gündem yaratacak iki ya da daha fazla kişinin karşılıklı doğal konuşmasıdır. Çok samimi itiraf edeyim başka tanımını da bulamıyorum... Röportajın söyleşiden farkı kişisel izlenimin varlığıdır. Örneğin ben bir kişinin evine gittiğimde, o kişinin içinde bulunduğu mekân ve geçmişi ile ilgili izlenimimi yazıyorum. Yüzünün gülmesinden saçının rengine kadar benim izlenimlerim var.

Zeynep Oral: *Milliyet*'de özellikle 1970 yılından başlayarak *dizi röportajları* yaptım. Daha çok Anadolu'yla ilgili, kadın konularıyla ilgili, Türkiye'de kreş sorunu, çalışan kadınların sorunları, GAP bölgesi gelişirken orada suyu arayan kadınlar! ... Röportaj bir durumu dünden bugüne nasıl, neden, niçin var olduğunu içererek bugünkü halini okura sunmaktır. Ansiklopedilerde, kaynak kitaplarda bulamayacağın renkleri, sesleri, şiiiri yazıyla okura iletmeştir. Oradaki rengi, kokuyu, okuyucunun beş duyusuna seslenerek anlatmaktır. Ayrıntılarla, detaylarla sonsuz zenginleştirilmiş ama ders vermeyen, okuru aptal yerine koymayan bir türdür. Röportaj, edebiyat süslemelerini hiç kaldırmaz. Bir şeyi söylemenin en güzel yolu: onu en yalın, en dolaysız, en direkt olarak dolaysız söylemektir. Röportaj için ele aldığın konuyu çok iyi kavrayacaksın ki kolay anlatabilsin... 1972'de *Milliyet Sanat* dergisinde *söyleşiler* yaptım. Söyleşide ayrıca gazetecinin kendisini ortaya koyması gerekmez çünkü gazeteci sorduğu sorular, sorma biçimi, konuk seçimi ve aldığı yanıtlara anında ürettiği sorular ile zaten yorumunu ortaya koyar. Tüm bunları yaptıktan sonra artık sen söyleşinin içine ayrıca kendi yorumunu katamazsın... Ben bir söyleşi okuduğumda gazetecinin o anki duygularını, mekânın ayrıntılarını, konuğun giydiği elbisenin özelliklerini merak etmiyorum. Söyleşi yapılan kişinin düşünceleri ve ne söylediği beni daha çok ilgilendiriyor... Ama şimdi her şey birbirine karıştırılıyor, yalnız söyleşi değil!

2.3. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLER NEDEN SÖYLEŞİ YAPIYORLAR? SÖYLEŞİLERİNİN AMACI NEDİR?

Bu tez çalışması için görüşülen gazeteciler “*Neden söyleşi yapıyorsunuz?*” sorusuna “ben söyleşiyi herhangi bir işlev olsun diye yapmıyorum”, “sıradan işlerden bir tanesi” veya “bu iş için bana para veriyorlar” şeklinde, söyleşiyi para karşılığı yapılan ve herhangi toplumsal bir işleve sahip olmayan sıradan bir iş olarak değerlendiren gazeteciler olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir grup gazeteci ise söyleşi yapma nedenlerini “çok eğleniyorum”, “beni heyecanlandığı için”, “merak ettiğim şeyleri sorabilme fırsatını bana sunduğu için”, “yazmayı çok seviyorum, keyif alıyorum”, “heyecanımı yansıtmak için”, “beni dışarı çıkardığı, insanlarla ilişki kurdurduğu için”, “karşımdakinin ruhunun renklerini çıkarmak, biraz dikizlemek için”, “adamlarla tanışıyorsunuz, dost halkınız genişliyor” gibi daha çok bireysel değerlendirmelerde bulunarak açıklamışlardır. Bu noktada gazetecinin öznel merakının, kamuoyunun merak ettiği ya da öğrenmesi gereken konuların duyurulmasının önüne geçme eğilimi gözlenmektedir. Öte yandan “okur adına kamuoyundaki haklı ya da haksız konum edinmiş insanların konumlarını sorgulamak”, “Türkiye’nin gündeminde olan iç ve dış olayları ya da öne çıkan iş, siyaset, sanat dünyasından kişileri gündeme getirmek”, “siyasette gizli kalmış pislikleri ortaya çıkarmak”, “Türkiye’nin temel fikirlerini, tartışılan temel sorularını araştırmış, üzerine düşünmüş ve bu konuda söyleyecek sözü olan insanları topluma tanıtmak” gibi toplumsal sorumluluk bilinci ile söyleşi yapan gazeteciler de bulunmaktadır. Gazeteye “etkili insanları getirerek” gazetenin prestijini arttırmak için bile söyleşi yapıldığı bilgisine ulaşılan bu görüşmelerde halkın tartışması gereken konuları gündeme taşıma, kamuoyuna bir vizyon sunma işlevini amaç edinen gazetecilerin sayının daha az olduğu gözlenmiştir.

Ahmet Tulgar: Amacım, okur adına kamuoyundaki haklı ya da haksız konum edinmiş insanların konumlarını sorgulamak, okurun ve benim merak ettiğim şeyleri öğrenmeye çalışmaktır. Beni ilgilendiren onu (haber kaynağını) bu duruma getiren olaylar, etkenler, şartlar ve koşullar nedir? Bunda kendisinin etkisi nedir? Bunları öğrenmeye çalışmak... Bir de işlevi olan röportajları çok severim. Mesela bu sene (2005) öyle iki röportaj yaptım. Biri Civan Haco (Kürt müzisyen) diğeri Mehmet Ağar’la. Tam bu bayrak krizi

olduğu sıradaydı. Kürtlerin kahramanı olan bir adama ‘Türkiye Cumhuriyeti’nin bayrağı Türklerin olduğu kadar Kürtlerin de bayrağıdır’ lafını söylettim. Mehmet Ağar’a da buna benzer bir cümle söylettim.

Arda Uskan: Dürüst cevap vermem gerekirse, ben söyleşiyi herhangi bir işlev olsun diye yapmıyorum. Toplumu bir yöne yöneltmek için değil, gazetenin / derginin ihtiyacı olduğu için yapıyorum. Haftada iki söyleşi yapıyorum çünkü insanlar okuyor. İhtiyaca cevap veriyorum.

Ayşe Arman: Yaptığım iş beni büyülüyor; çok eğleniyorum. Merak ediyorum, merak ettiğim şeyleri soruyorum... Amacım, insana ait olan şeyleri samimi ve katıksız, çeşitli roller ve oyunlar olmadan aktarmak. Okunduğunda “ben de böyle hissediyorum” densin istiyorum. Okuyucu bir şey öğrensin. Bizim yaşamadığımız bir şeyi, biri bize aktarsın ama gerçek olsun. Ünlü olması gerekmiyor ama gerçeklik hissi olsun.

Balççek Pamir: Ben röportajı ikiye ayırıyorum: Birincisi, kişiyi tanıtmaya yönelik, onun portresini ortaya çıkarmak için yaptığım portre röportajları, ikincisi, tematik röportajlar yani siyasete yönelik röportajlar; gündemi belirleyen ve ilgilendiren konularla ilgili söyleşiler.

Derya Sazak: Bu gazetenin bana verdiği bir görevdir. Amaç, Türkiye’nin gündeminde olan iç ve dış olayları ya da öne çıkan iş, siyaset, sanat dünyasından kişileri, söyleşiler ile gündeme getirmek, onların fikirleri üzerinden Türkiye’ye ufuk açmak, gazetenin günlük temposu içerisinde kaybolan bazı konuları haftalık bir söyleşinin genişliği içerisinde daha derin işlemektir.

Elif Ergu: Beni heyecanlandırdığı için. Soru sormak ile ilgili bir heyecanım var. Bence yaşamak soru sormak aslında. Her insanda çok ilginç, bilinmeyen bir şey varmış, her röportaja gittiğimde, istersem o kişiye ikinci, üçüncü kez gitmiş olayım, yeni bir şey öğrenecekmişim gibi geliyor. Bir de merak ediyorum ama tabii ki sadece benim merak

etmemle ilgili değil. O zaman çok bireysel olur. Amacımız insanları bilgilendirmek. Çok tanınmış biriyle bile yapsanız ortaya bir bilgi çıkarmanız gerekir.

Emin Çölaşan: Söyleşi yaptığım her kişiyle amacım da farklıydı. Kimisinde onu zor durumda bırakmak, kimisinde fikirlerini benimsediğim için o görüşleri topluma mal etmekti; yansıtmaktı. Bazılarında ise bilinmeyen bir takım olayların aydınlanmasını sağlamaktı. Bir hafta çok güzel bir olayı yakalarsın, onunla ilgili bir kişiyi konuşturursun. Başka bir hafta ise kişi ilginçtir ancak olay yoktur, o kişiyi irdellersin.

Hızır Tüzel: Birincisi, başka bir işim yok. Bu iş için bana para veriyorlar. Ayrıca bu iş benim için bir hobi. İnsanları çözmeyi severim, yaparken eğleniyorum. Bilinmeyen çok ufak bir şey bile çıkarsam yeter. İnsanlar okuyunca gülümsesinler, sosyal eleştiri yapsınlar, eğlensinler. Bir tür hobi diyebiliriz.

Hülya Eksigil: Merak ettiğim şeyleri sorabilme fırsatını bana sunduğu için söyleşi yapıyordum. Konuşmak istemediğim insanlarla pek konuşmadım. Bu konuda pek de profesyonel yaklaşmadım. Daha çok gazetede böyle bir özgürlüğüm oldu. şöyle mesela: Tiraj kaygısıyla daha ‘light’ şeyler yaptığımız oldu ama genel olarak yapmak istemediğim şeyleri hemen hemen hiç yapmadım.

İnci Ertuğrul: Ben yazmayı çok seviyorum, keyif alıyorum. Kendimi yazmanın bir aracı sayıyorum. Her röportaj benim için bir öğrenme ve ben bu paylaşımı seviyorum... Bazen gazeteci gibi düşünemediğimi fark ediyorum ve o zaman kızıyorum kendime. Babam bir öğretmen ve medyanın da eğitimci bir rolü olması gerektiğini biliyorum. Toplumsal sorumluluk duygusuyla hareket ediyorum ve bir şeyler yaparken bu yönüm ağır basıyor. Röportajlar insanların biraz okumasına, sorgulamasına vesile olsun istiyorum...

Leyla Tavşanoğlu: Ben ‘muck raking’ (pislik kazımak) olayını çok seviyorum. Bu tür söyleşiler siyasette gizli kalmış pisliklerin ortaya çıkarılmasında yardımcı olur. Yaptığım söyleşiler sayesinde dünya vizyonumun genişlediğini de görüyorum, çünkü o

söyleşiye oturmadan önce çok ciddi bir ev ödevi yapmanız lazım ve o ev ödevinizi yaparken o kadar çok şey öğreniyorsunuz ki, dünyaları ayaklarınız altına getirebiliyorsunuz ve ilginç kişiliklerle tanışıyorsunuz. Kısacası söyleşiler ufkumu açıyor, dünyayı tanımama yardımcı oluyor çünkü bu sadece lokal politika, lokal iş dünyası ya da lokal çevre ile sınırlı kalmıyor.

Leyla Umar: Amacım insan veya vakaları insanlara duyurmak. Benim heyecanımı yansıtmak. Bir manada okuyucuları da heyecanlandırmak.

Mehmet Barlas: Benim açımdan gazetecilikte sorumluluk duygusu ağır basıyor. Topluma her şeyi vereceksiniz, özgürlüğü savunacaksınız, temel kriterleriniz olacak; hukukun üstünlüğü, temel hak ve daimi özgürlükler, dünyalılık gibi. O çizgileri koruyacaksınız ve provokasyon yapmayacaksınız. Yani haber gökten inmez, haber mutlaka birileri tarafından verilir; ama haberin kimin tarafından neden verildiğini bileceksiniz.

Mustafa Karaalioglu: Söyleşi tekniği ahım şahım bir teknik değil. Bizim meslekte sıradan işlerden bir tanesi. Bizim gazetede bu çok gerekliydi yani yeni bir gazeteydi ve söyleşi yapalım, etkili insanı ya da haber değeri taşıyan insanı, gazetemize taşıyalım istedik. Yani başlangıçta bu kaygı çok önemliydi. Yaptığım işin böyle bir misyonu vardı.

Neşe Düzel: Röportaj, beni dışarı çıkaran, insanlarla ilişki kurdurtan bir şey hatta tamamen kendi kişilik özelliğimle ilgili bir şey. Ayrıca sevdiğim bir yazı türü. Kendim de röportaj okumayı seviyorum. Gazetelerde, yabancı basın olsun, yerli basın olsun, televizyon programları olsun hep bu röportajlar dikkatimi çeker, onları seyretmeye çalışırım. Gazetecilik eğer gerçeği araştırmaksa ve bunu iletmekse, röportaj bunun çok iyi bir yolu. Ayrıca olayları aktarmada kişilerle, okurla ilişki kurmada çok kolay bir yol çünkü soru cevap kolay okunan bir tür. Çok daha büyük bir kitleye kolay erişebiliyorsunuz. Gerçeğin üstündeki şalı kaldırmak röportajda çok zevkli bir iş. Bir de röportajın şöyle bir gücü var, yakın tarihin yazılmasında kaynak olarak kullanılan bir

dal. Bir anlamda siz bir dönemin kişileryle konuşarak yakın tarihin yazılmasına da katkıda bulunuyorsunuz; bu da doyurucu bir yanı.

Nuriye Akman: Sadece söyleşi yapmak, soru sormak için gazetecilik mesleğini seçtim. Soru sormanın dayanılmaz cazibesi nedeniyle. Söyleşilerimin temel işlevi karşımdakinin ruhunun renklerini çıkarmak, biraz dikizlemek. Röportajcılık birden fazla rolü oynama imkânı veriyor insana; dedektiflik, polislik, savcılık, öğretmenlik, filozofluk. Kendi içime beni hapsedmiyor. Bu sınırlarımı genişletmek ve içimdeki diğer Nuriye’leri bulmak arzusu var. Hepimizin tek bir varlık olduğumuzu düşünüyorum. Benim ona sorduğum ve onda ortaya çıkardığım bütün zaaflar aslında başka boyutlarda, başka renklerde bende de var. Ben ondaki parçamı aradığımı düşünüyorum.

Şahin Alpay: Benim amacım Türkiye’nin temel fikirlerini, tartışılan temel sorularını araştırmış, üzerine düşünmüş ve bu konuda söyleyecek sözü olan insanları topluma tanıtmak. Bir nevi akademi ve entelektüel dünya ile sıradan eğitimli okuru buluşturmak, aralarında bir köprü kurmak. Biz “Entelektüel Bakış” sayfasını hazırlarken, “Ortalıkta dolaşan sorular nelerdir?”, “Bu sorulara en dikkatli cevapları kim verir?” biz onu bulalım diye düşündük.

Yener Süsoy: Birincisi sevdiğim için, ikincisi bana bu görevi verdikleri için. Çok seviyorum yazı yazmayı. İnsanlar arası ilişkiyi çok seviyorum. Oradan adamlarla tanışıyorsunuz, dost halkanız genişliyor, bir süre sonra size haberler, talepler geliyor.

2.4. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLERİN HEDEF KİTLESİ NEDİR?

Bu tez çalışması için görüşülen gazeteciler “*Hedef kitleniz nedir?*” sorusuna daha çok çalıştıkları gazetenin hitap ettiği okuyucu kitlesine paralel bir hedef belirtmektedirler. Yaygın medyanın bir parçası olan popüler gazetelerde söyleşi yapan gazetecilerin hedef kitlesinin “herkes”; tirajı görece daha sınırlı olan gazetelerde çalışan gazetecilerin hedef kitlesi olarak öngördükleri ise daha çok “düşünen”, “entelektüel”, “aydın” bir kesim olarak saptanmıştır. Hedef kitle “okumaktan haz alan, kafası çalışan, demokrat”, “AB grubu”, “merak duygusu olan ve soru sormayı seven insanlar”, “akademik dünya, genç insanlar”, “Türkiye’nin bugününü ve geleceğini sorgulayan, düşünceye açık”, “entelektüel”, “üniversite gençliği”, “iyi eğitilmiş, biraz seçkin”, “ciddi bilgi edinmek isteyen”, “dikkatli gazete okuyanlar, belli bir uzmanlık alanı olanlar, karar vericiler ve düşünen insanlar” şeklinde tanımlanmıştır.

Ahmet Tulgar: Okumaktan haz alan, kafası çalışan, demokrat, benim dünya görüşümü kabul edecek kişiler.

Arda Uskan: Hedef kitlem değişik. Gazetede ki söyleşiler daha popüler ya da daha ilginç olmak zorunda.

Ayşe Arman: Hedef kitlem AB grubu. Aslında olabildiğince çok insan okusun isterim. Çok satan bir gazetede çalışmak çok heyecan verici çünkü ulaşabileceğin kadar çok insana ulaşıyorsun. Benim röportajlarımın okunmasında *Hürriyet*’te olmasının büyük önemi var. *Radikal*’de olsa bu kadar okunmayabilirdi.

Balççek Pamir: Böyle bir şey düşünmedim; değişiyor ama genel olarak, merak duygusu olan ve soru sormayı seven insanlar.

Derya Sazak: Akademik dünya, genç insanlar, Türkiye’nin bugününü ve geleceğini sorgulayan, düşünceye açık, yani entelektüel kitle diyebiliriz.

Elif Ergu: Gazetenin hedef kitlesi ile değişiyor. *Vatan* Gazetesi, A ve B grubuna hitap eden bir gazete ama bunlar benim hedef kitlem mi bilmiyorum. Aslında ben gençlerin okumasını isterdim çünkü gençler fazla gazete okumuyor.

Hızır Tüzel: Üniversite gençliği. Onlara daha yakın olduğumu hissediyorum. “Hızır Ağabey” diye mailler geliyor. Bu çok hoşuma gidiyor.

Hülya Ekşigil: Dergi okuyucusu, iyi eğitimli, biraz “seçkin” diyebileceğimiz bir kitle. Gazetede ise daha güncel konuları tercih ettiğimiz için daha geniş bir hedef kitlesi söz konusu.

İnci Ertuğrul: *Türkiye* gazetesi daha çok abonelerine hitap ediyor. Hedef kitlem, sunduğum programın da etkisiyle genellikle kadınlar, özellikle de okuyamayan kadınlar.

Leyla Tavşanoğlu: Bayağılığa kaçan, magazin okumayı seven insanları hedef kitlem olarak görmüyorum. Benimle birlikte öğrenmek, ciddi bilgi edinmek isteyen her okuyucu benim hedef kitlemdir.

Mustafa Karaalioğlu: Bütün gazete okurları değil. İyi gazete okurları, dikkatli gazete okuyanlar, belli bir uzmanlık alanı olanlar, karar vericiler ve düşünen insanlar.

Neşe Düzel: Gazeteyi satın alan herkes okusun isterim. Yani gazetenin hedef kitlesi neyse, röportajın da o. Daha çok toplumda düşünce kanallarının içinde bulunanlar. Yani akademik dünya, siyasi dünya, toplumdaki sorunlara çözüm önerisi getirmeye çalışanlar, galiba sadece hayıflananlar değil, çözüm önerenler de.

Nuriye Akman: Herkes. Yani nasıl tek bir hedef kitle seçebilirim ki? Bir hafta sporcuyla, bir hafta iş adamıyla konuşuyorsun. Bizim böyle bir hedef kitle belirleme imkânımız yok bence.

Yener Süsoy: Öyle bir şey yok. Herkesin okumasını istiyorum.

2.5. TÜRK BASININDA GAZETELERİN SÖYLEŞİLER İÇİN ÖNERDİĞİ BİR FORMAT VAR MI? GAZETENİN ÖNCELİKLİ GÜNDEMİ İLE SÖYLEŞİLERİN TERS DÜŞTÜĞÜ DURUMLARDA NELER YAŞANIYOR?

Bu tez çalışması için görüşülen gazeteciler “*Gazetenizin söyleşileriniz için önerdiği bir format var mı?*” sorusuna daha çok biçimsel bir tercih olarak kabul edebileceğimiz “soru- cevap şeklinde” yanıtını vermişlerdir. Ne var ki, içerik yönünden gazetenin genel yayın politikasına ters düşen söyleşiler söz konusu olduğunda kimi gazeteciler müdahale ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. “Gazetenin genel yayın yönetmeni mankenlerle söyleşi yapmamı istedi”, “zaman zaman eleştirildim, bazen de yapmak istemediğim kişilerle yapmak zorunda kaldım”, “magazin haberleri gazetecilik başarısı olarak görülüyor”, “daha popüler insanlar ile söyleşi yapmam istendi”, siyasi içerikli söyleşilerin “Pazar günü için çok sert olduğu söylendi”, “genel yayın yönetmeninin isteği doğrultusunda bir röportajım girmedim”, “bu aralar gazetede görünse iyi olur dediğimiz bazı isimlerle konuştum”, “12 Eylül geldi, haber yayımlanamaz oldu, biz de biraz eğlenceye dönelim dedik”, “28 Şubat sürecinde bir sürü sorum ile oynadılar” şeklinde yanıtlar veren gazeteciler, gazeteleri tarafından önerilen formatın sınırlarını çizmektedirler.

Gazetenin genel yayın politikasının çizdiği sınırların dışına çıkmamaya özen gösteren gazeteciler “Her gazetenin kendince tabuları, yasak alanları, hassasiyet duyduğu alanlar olmuştur; bunlar yaklaşılmaması gereken yahut da biraz dikkatli olunması gereken alanlardır”, “gazetenin yayın politikasına filan bakmazdım ama bazen şu olurdu, danışırdım”, “birlikte (genel yayın yönetmeni, yazı işleri müdürü) kolektif bir iş oluşturuyoruz”, “hiç kimse bir gazetede yazıyorsa, bir televizyon kanalında çalışıyorsa, bir radyo istasyonunda görevliyse, yüzde yüz özgür olduğunu söyleyemez”, “karşılıklı karar vermek durumundayız”, “zaten siz patronunuzun düşmanını biliyorsunuz ve o kişiyle söyleşi yapmıyorsunuz”, “birlikte (genel yayın yönetmeni) beyin jimnastiği yapıyoruz” yanıtlarını vermişlerdir. Magazin dünyasından kişilere yer vererek “yönetimin isteklerini yerine getirmek”, yapılan röportajlarda “gazetenin çizgisini bozmamaya özen göstermek”, bireysel tercihlerin gazete için iyi olmadığını düşünerek “risk almamak”, haber değeri taşımadığı halde “gazeteye yakın” olduğuna

inanılan kimi iş adamı ya da dernek başkanları ile söyleşi yapmak gibi uygulamaların olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan “kısıtlama yapılmayan, konu seçimi tamamen bana ait söyleşiler yapıyorum”, “gazete beni özgür bırakıyor”, “hiçbir işime karışmadılar”, “şununla yapabilirsin, bununla yapamazsın” türünden bir müdahaleyi kabul etmedim” şeklinde uygulamada özgür çalıştıklarını ifade eden gazetecilerin sayısı ise daha azdır.

Ahmet Tulgar: Çalıştığım gazetenin bana önerdiği bir format olmadı. Ama bir dönem Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Yılmaz mankenlerle söyleşi yapmamı istedi. Kadınları severdi. Daha doğrusu kendisinin öyle bilinmesini ister. O yüzden ben de her hafta bir mankeni önlerine koyuyordum. Komik fotoğraflar çektiriyordum. Genç, güzel ve aptal mankenlerin aptallıklarını ortaya çıkarınca hoşlarına gidiyordu. Ben onları ciddiye alıp konuştuğumda ise rahatsız oluyorlardı. Mesela Deniz Akkaya ile Hakkâri’yi, Güneydoğu’yu konuşmuştum. “Alican Ulusoy’la niye ayrıldığını sormuyorsun?” diyorlardı çünkü ben özel hayat sormuyordum. O yüzden ufak tefek problemler oluyordu... Gazetenin öncelikli gündemi ile söyleşilerin ters düştüğü durumlar bazen oluyordu. Ama yine de hakkını yemek istemem. Yani o gün gazetenin gündeminde daha önemli bir şey varken, benim hazırda bir yağlı güreşçiyle röportajım varsa yine sür manşet olarak giriyordu. Bir ara mesela Mehmet Ali Erbil’in kayınvalidesi ile röportaj yapmamı istediler, gittim yaptım röportajı. Aslında ne kadar komik bir şey ama maalesef bazen bu gibi durumlar “gazetecilik başarısı” olarak görülüyor. Yoksa kim takar Mehmet Ali Erbil’in kayınvalidesini. O röportaj sür manşetti. Mehmet Yılmaz neredeyse bando mızıkayla karşılayacaktı beni.

Arda Uskan: Gazetemin önerdiği bir format var. Zaten karşılıklı karar vermek durumundayız. Eklerin genel yayın yönetmeniyle konuşup karar veriyoruz. Onlar bir şey öneriyor ya da ben bir şey sunuyorum. Sonunda karşılıklı olarak en uygun olanı seçiyoruz... Söyleşilerimin gazetenin gündemi ile ters düştüğü durumlar olmadı. Zaten siz patronunuzun düşmanını biliyorsunuz ve o kişiyle söyleşi yapmıyorsunuz. Yapsanız da yayımlanmaz. Orada kendi oto-sansürünüzü kullanıyorsunuz.

Ayşe Arman: Gazetem soru-cevap olmasını istiyor... “Şu konuları yap, bunlara da değin” diyen yok ama isterim. Daha çok toplantı yapalım, tartışalım isterim... Gazetenin

gündemi ile ters düştüğüm durumlar tabii oluyor ama bu biraz da yayın yönetmeniyle ilgili. Bir tek Cem Uzan ile ‘Yapma’ dediler... Gazetenin bakış açısıyla söyleşilerimin arasında fark oluyor. Mesela Zeynep Uludağ gazetede farklı verildi ama biz ekte o olayı ‘bu her kadının başına gelebilir’ şeklinde, daha farklı verdik. Susurluk’taki olayda biz ‘Tetikçi de bir insandır’ diye baktık... ‘Meşrulaştırıyorlar’ diye çok tepki aldım ama ben olaya öyle bakmıyorum. Sen yok saysan ne olacak? Merak ettiğimiz şeyler var. Niye sormayalım? Adam isterse cevap verir, ister vermez.

Balççek Pamir: Bana önerilen bir format yok ama birlikte beyin jimnastiği yapıyoruz. Her hafta birilerini bulmak kolay değil. Örneğin, sizin çok ilginç olabileceğini düşündüğünüz kişi ilginç olamayabiliyor ya da konu için yeterli olmuyor. Bu yüzden danıştığım çok olur. ‘Güncel nedir?’ gibi konuştuğum çok olur. Magazinsel konuları ya da konukları da işliyorum. Mesela İbrahim Tatlıses ve Cem Yılmaz gibi ama bunları da gazete bütünlüğü içinde işliyorum. Aslında ben kendi kendimi kısıtlıyorum. Yaptığım röportajlarda gazetenin çizgisini bozmamaya dikkat ediyorum... Benim röportajlarımın, daha önce gazetede verdiğimiz bir manşeti yalanladığı olmuştur. Mesela bir olayı manşet yapmışsınız, bilgiler vermişsiniz ve bunu belli şeylere dayandırmışsınız ama konuk yalanlıyor. Biz bunları da yazıyoruz tabii ki. Hani yalanımı ortaya çıkarmayayım diye bir şey yok...

Derya Sazak: Gazetenin önerdiği format haftalık, tam sayfa söyleşiler. Üzerinde kısıtlama yapılmayan, konu seçimi tamamen bana ait söyleşiler yapıyorum. Gazete beni özgür bırakıyor. Konuşacağım kişiler, konular ve söyleşi yapıldıktan sonra metin aynen gazeteye giriyor. Bazen metin taşabiliyor ama içerikle ilgili bir oynama yapılmadan yayımlanıyor. Dolayısıyla bu otuz yıllık deneyimi olan bir gazeteciye tanınmış bir özgürlük... Yayın politikası açısından şu ana kadar gazetemle hiç ters düşmedim. Ben yaptığım söyleşilerde tabu konuları görmüyorum. Ermeni meselesi, Kürt sorunu üzerine söyleşiler yaptım. Türkiye’nin ulusal refleksleri var; onları eleştiren söyleşiler yaptım ama hiçbir tepki almadım.

Elif Ergu: Bana gazete tarafından bir format önerilmedi ama zaman zaman eleştirildim, bazen de yapmak istemediğim kişilerle yapmak zorunda kaldım. Daha popüler insanlar

ile yapmam istendi. Bunların içinde benim merak ettiklerim olduğu gibi hiç etmediklerim de vardı. Tabii ki devamlılığımı getirebilmek için yaptım, yapıyorum da... Söyleşi yapacağım kişinin istenmediği durumlar oldu. AKP kurulurken Cüneyt Zapsu ile konuştum, hatta balonlarla fotoğraf bile çektiydik ki o zaman AKP'nin amblemi bile belli değildi. Yönetimin hoşuna gitmedi ve yayımlanmadı. Ama o fotoğraflar daha sonra pek çok kez kullanıldı. *Sabah* gazetesindeyken daha çok müdahale oldu. Çok sık röportaj yaptığım için 'yayımlanmayan röportajlar ile bir kitap çıkaracağım' diyorum bazen. CHP'nin muhalifleriyle yaptığım röportajlar girmedi mesela. Yaptığınız röportaj yayımlanmadığı zaman haber kaynaklarının size olan güvenlerinde bir sarsıntı oluyor ve bunu yaşatmamak gerekiyor. Belki de önceden kiminle röportaj yapacağımı söyleyip, nasıl bir şey çıkabileceğini önceden anlatmam gerekiyordu, benim öyle hatalarım olmuş olabilir. Son zamanlarda kendi bireysel tercihlerimin gazete için iyi olmadığını düşündüğümde risk almak istemiyorum. *Vatan* gazetesinde söyleşilerim çok reddedilmiyor, bazen az heyecanlı bulunduğu için istenmeyebiliyor. *Sabah* gazetesindeyken, zaman zaman gündeme ters düştüğüm oluyordu. Genelde siyasilerle yaptığım söyleşiler çıkmadı, bazen de ben gündemi kaçıyordum.

Emin Çölaşan: Benim söyleşiye başlamam Çetin Emeç'le oldu. Beni Tarhan Erdem döneminde, *Milliyet*'te devre dışı bırakmışlardı. Günün birinde Tarhan Erdem gitti, Çetin Bey geldi yerine. Hiç tanımazdım Çetin Bey'i. Ben Ankara'dayım, o İstanbul'da. Çetin Bey'in yüzünü bile görmemiştim. Çetin Bey bana telefon açtı: "Emin Bey" dedi. "Ben sizden her hafta bir röportaj rica edeceğim. Uzun, zamanında Abdi İpekçi'nin yaptığı gibi tam sayfa. Ama her hafta ilginç bir konuk getirmeye çalışın. İyi bir röportaj olsun. İlgi çeksin, sürüklesin" dedi. İlk söyleşiyi o zaman yasaklı olan Süleyman Demirel'le yaptım. Epey de ses getirdi ve *Milliyet* okuyucuları bu söyleşileri tuttu... Gazetenin öncelikli gündemi ve genel yayın politikası ile benim söyleşilerim zaman zaman çelişki yaşamıştır. Ben gazetenin yayın politikasına filan bakmazdım ama bazen şu olurdu, danıştım gazeteye, "Falancayla konuşalım mı?" diye. Bazen onlar "Bundan bir şey çıkmaz" ya da "çok iyi olur!" derlerdi. Hatta ben burada muhabir arkadaşlara filan danışırım "kiminle konuşayım, kimi önerirsiniz?" diye. Benim ıskaladığım, farkına varmadığım birileri olabilir. Danışmak çok gereklidir. Kişiyi belirledikten sonra

soracağın soruları da danışmak zorundasın. Ben bundan hiçbir zaman gocunmadım. Araştırmak gerekir. Tek başına yapmaya kalkarsan eksik bırakırsın.

Halit Kıvanç: Eskiden gazetelerin tutumu vardı, x gazete bilmem ne partiye sempatzandı hatta belki o parti liderlerinden birinin amcasının oğlu o gazeteyle bilmem neydi. O gazeteye girdiğiniz anda onu kabul edecektiniz. Şimdi bir kere hiç kimse bir gazetede yazıyorsa, bir televizyon kanalında çalışıyorsa, bir radyo istasyonunda görevliyse, yüzde yüz özgür olduğunu söyleyemez. O kanalın, o gazetenin bir takım ilişkileri vardır veya birisi çıkmıştır o gazetenin aleyhinde bir şeyler yapmıştır, hatta mahkemeye vermiştir filan; yani gazeteye sempatik gelmeyen isimler vardır, bunların üzerine gidilmez, giderseniz gazeteden ayrılırsınız. Bir gazetenin veya bulunduğunuz kuruluşun ilkelerine bir ölçüde sadık olmak zorundasınız. Ben de bunlara uymuşumdur, en azından ters karşılanacak bir olayı teklif etmemişimdir... Gazetemin öncelikli gündemi ile söyleşilerimin ters düştüğü durumlar elbette oluyor. O gün kötü bir olay yaşanmıştır mesela ama ben kakara kikiri bir röportaj yapmış olabiliyorum. Mesela deprem olduğu zaman ünlü kişilerle hiç söyleşi yapmadım, doktorlarla konuştum.

Hülya Eksigil: Herhangi bir öneride bulunmadılar, hiçbir şey söylemediler. Beni gazeteye Ercan Arıklı götürdü ama öyle bir götürdü ki, alın bu kızdı yararlanın ve işine de karışmayın dercesine. Onlar da hiçbir işime karışmadılar... Ben hiçbir zaman “şununla konuştum” demedim. “Şunları şunları düşünüyorum” dedim. Her zaman birkaç seçenekle gittim. Çünkü bir gazetenin genel yayın yönetmeninin isteklerinin dışında bir şey yapmak söz konusu değildir. O beni nasıl özgür bırakıyorsa, benim de ona bir özgürlük alanı sunmam lazım.

İnci Ertuğrul: Söyleşi yapmak bana Enver Ören’den gelen bir teklifti. Gazetede böyle bir ihtiyaç vardı ve bana teklif edildi. Ben nasıl bir format istediğimi söyledim, onlar da karışmadılar ve kabul ettiler. Özgürüm ve rahatım... Gazetem ile ters düştüğüm bir durumu, bir örnekle açıklamam daha doğru olur: Bir kere sadece kişisel bir tepki yüzünden röportajım girmedi. Onun dışında bir problem olmadı. Genel yayın yönetmeninin isteği doğrultusunda bir röportajım girmedi. Hâlbuki aynı kişi televizyonda gösterilmişti. Kırıldım tabii. Sonra gönlümü almak için uğraştılar.

Kürşat Başar: *Yeni Yüzyıl*'da benim yaptığım röportajların kriteri ünlü kadınlardı. *Yeni Yüzyıl* gibi gazeteler zaman içerisinde asık yüzlü olmakla suçlandılar, yani çok entelektüel kalıyorlardı. Gerçekten de hayatın bütün yönlerini almayarak ciddi olunmaz. Mesela biz hiç magazin yapmayalım ve ciddi bir gazete olalım diye bir anlayış yoktur. Yani magazin dediğiniz şey dünyanın her yerinde olan bir şey ve insanlar bununla ilgileniyor. İnsanların ilgi alanının bir bölümünü atarak, iyi bir gazeteci olunmaz. O konularda da haber yapabilirsiniz ama standardınıza göre yaparsınız. Yani bir cumhurbaşkanı, bir genelkurmay başkanı ile nasıl röportaj yapıyorsan, bir dansöz, bir manken veya bir şarkıcı ile de aynı ciddiyette röportaj yapman gerekir. Yani kiminle röportaj yaptığın seni ilgilendirmez. Seni habere göndermişlerse, onlarla konuşursun.

Leyla Tavşanoğlu: Benim yaptığım sayfa iki sene sonra mizanpaj açısından vb. sıkıcı olabilir. O zaman “Bunu değiştirelim” diye hep birlikte otururuz. “Daha çok mu fotoğraf koyalım? Yazıları biraz daha rahatlatalım mı? Söyleşiyi biraz özetleyerek mi sayfaya aktaralım?” gibi şeyleri konuşuruz. Seçtiğim konuları ve kişileri tabii ki gazetenin yöneticileri ile konuşuyorum. Birlikte tartışıyoruz. Hep birlikte kolektif bir iş oluşturuyoruz. Ama bazen ben kafama göre takılabiliyorum. Yani elim serbesttir. Mesela yurtdışına bir konuyu koalamaya gittiğim zaman orada bulduğum, doğru seçim olduğunu düşündüğüm kişilerle de söyleşiler yapabiliyorum ve bunlar hiç aksamadan yayımlanır... Gazetemın öncelikli gündemi ile ters düştüğüm durumlar hemen hemen hiç olmadı çünkü dediğim gibi biz bir kolektif çalışma yapıyoruz.

Mustafa Karaalioğlu: Gazetenin bana önerdiği bir format olmadı, kendim belirledim hep. Bazen haber gündemi açısından parlak olmayan ama fonksiyonel olarak önemli yani, ‘hani bu aralar gazetede görünse iyi olur’ dediğimiz bazı isimlerle konuştum. Mesela çok ünlü olmasa da bir iş adamı ya da bir derneğin başkanı gibi kişilerle söyleşi yapmam için ilk zamanlarda öneriler geldi. Bunun nedeni de gazetenin daha yeni olduğu için tanınması, duyurulması amaçlı ilişkiye ve çevreye ihtiyacıydı... Gazetenin öncelikli gündemi ile söyleşilerimin ters düştüğü durumlar çok oluyor. Örneğin “imam hatip” konusuna bizim gazete ortalamanın üzerinde bir ağırlık veriyor, benim

röportajlarım ise başka bir konu üzerine olabiliyor. Ya da konuğun söyledikleri ile gazetenin öncelikli gündeminin çatıştığı durumlar oldu. Dolayısıyla, bizim okuyucumuzun okumaktan haz etmeyeceği şeyler röportajlarda yer aldı. Gazetenin siyasi, ekonomik bakışına ters şeyler çok oldu, mesela gazetenin karşı olmasına rağmen Amerika'yı destekleyen röportajlar oldu, ama sorun yaşanmadı.

Neşe Düzel: Ben gazetede Mehmet Yılmaz'la (*Radikal* Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni) anlaşmamı şöyle yaptım: “Al bu sayfa senin.” Herhangi bir format veya herhangi bir öneride bulunmadılar... Gazetenizin öncelikli gündemi ile ters düştüğüm durumlar mutlaka oluyor. Mesela DYP-SHP koalisyonu döneminde Gazi Mahallesi'nin SHP ve CHP'li muhtarları ile röportaj yaptım. Daha sonra sayfayı yapmaya gazeteye gittiğimde bana *Hürriyet* yönetimi söyleşilerin çok sert olduğunu, pazar günü için çok kasvetli olduğunu söyledi. Ben gazeteciyim, televizyonda da aynı anlaşmam vardı. Bir programı ya da bir yazıyı yayımlayıp yayımlamamakta özgürdürler ama içine müdahale etmekte özgür değildirler. İçine müdahale edemezler, “öyleyse yayımlamayın” dedim ve o söyleşi yayımlanmadı.

Nuriye Akman: Her zaman kendi yolumu kendim seçtim. Sadece, her gazetenin kendince tabuları, yasak alanları, hassasiyet duyduğu alanlar olmuştur; bunlar yaklaşılmaması gereken yahut da biraz dikkatli olunması gereken alanlardır. Onun dışında yok yani, öyle bir şey yok... Gazetenin öncelikli gündemi ile söyleşilerimin ters düştüğü durumlar bazen olur. Kimi zaman çatıştığımız olur ama bunu sadece *Zaman* gazetesi için söylemiyorum. Bu her gazetede başıma geldi. Mücadele ederim. Bazen ben taviz veririm, bazen gazete taviz verir. Müdahale, ‘Bunu yayımlamayalım’ şeklinde oluyor. Açıkça Zafer Mutlu (*Sabah* Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni) “bazı söyleşilerinde sansür yapmak zorundayım sana” demiştir mesela. Ya da ‘biraz bekletelim’, ya da ‘şu soruyu çıkartalım’ gibi. *Sabah* gazetesinde, 28 Şubat döneminde, bana sormadan bir sürü soruyla oynadılar mesela. Çünkü gazetenin o dönemde bir çekincesi var. Kendi kendine atıyor, bir bakıyorum röportajım gazetede yok. Benim söyleşilerim a’dan z’ye bir senaryo mantığı içinde yazılıyor, bir satırı çıkarırsan anlam bozuluyor. Böyle şeylerle ne yazık ki çok karşılaştım.

Şahin Alpay: “Entelektüel Bakış” ile biz (Nilüfer Kuyaş ile birlikte) yeni bir format oluşturduk. Bu gazetenin bize önerdiği bir format değildi. Tamamen biz yaptık ama gazete sonra biraz kısıtlamalar getirdi, çünkü sayfanın yeri sınırlıydı. Onun dışında ben “şununla yapabilirsin, bununla yapamazsın” türünden bir müdahaleyi kabul etmedim.

Yalçın Pekşen: 12 Eylül geldi, haber yayımlanamaz oldu. O zaman biz de biraz eğlenceye dönelim dedik. O arada o işlere en uygun adam bendim, yani böyle daha bir hafif yazma tavrım vardı. Bana söyleşileri “sen yap” dediler ve ben de istemeye istemeye girdim bu işe; çünkü ben habercilikten geliyorum ve o tür işlerle uğraşmak istiyordum. Fakat bu yaptığım sohbetler ile *Cumhuriyet* birden beni öne çıkardı ve parlattı. Dalga geçer gibi bir iş yapıyordum hâlbuki, parlattı o iş beni.

Yener Süsoy: Gazetenin öncelikli gündemi ile söyleşilerimin ters düştüğü durumlar hiç olmadı çünkü ben gündemden bağımsızım.

2.6. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLER KONU VE KONUK SEÇİMLERİNDE NE KADAR ÖZGÜRLER? SÖYLEŞİ ÖNCESİ VEYA SONRASI HERHANGİ BİR MÜDAHALE İLE KARŞILAŞIYORLAR MI?

Bu tez çalışması için sorulan “*Konu ve konuk seçimlerinizde ne kadar özgürsünüz?*” sorusuna çok sayıda gazeteci “çok”, “yüzde yüz”, “tamamen” şeklinde yanıtlar vermişler ancak daha sonra söyleşi konu ve kişi seçimini gazetenin genel yayın yönetmeni ve/veya yazı işleri müdürleri ile “görüşerek”, “danışarak”, “paylaşarak”, “onaylatarak” , “izin alarak” yaptıklarını ifade etmişlerdir. Gazete üst yönetim kadrosuna dâhil kişilerin “sendika yöneticileri kişileri sevmedikleri”, ünlü olmayan kişilerin “kimse tanımaz, boş ver” denerek söyleşilerde yer verilmesine müsaade edilmediği, kimi söyleşi öznelerinin bizzat gazetenin üst yönetimi tarafından seçildiği, gazete yönetiminin herhangi bir müdahalesine izin vermeyen gazetecilerin işini kaybetme riski taşıdığı hatta kaybettiği, “sınırlarımı bildim” diyerek kendine görece özgürlük alanı sağlamaya çalışan gazetecilerin olduğu tespit edilmiştir.

Konu ve konuk seçimlerinde gazeteciler ne oranda özgür olduklarını şu değerlendirmelerle ortaya koymaktadırlar: “Bazen patronun ya da genel yayın yönetmeninin arkadaşları ile onların isteği üzerine yapılan röportajlar da oluyor”, “Yayımlanmamış röportajlarım var. Mesela DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi ile konuştum. İş güvenlik yasası çıkacaktı o dönemde. Sendikacı falan diye sevmiyorlar ve röportaj yayımlanmadı”, “Kıyıda köşede kalmış insanla görüşmek tabii ki daha iyi olur ama bunu birkaç hafta yaptırırlar, sonra yaptırmazlar”, “Seçimlerimi önceden söylüyorum ama onaylatma gibi değil. Sonradan başıma bir şey gelmesin diye söylüyorum”, “Onaylatmak değil ama danışıyorum”, “Son zamanlarda isimleri yöneticilerle paylaşp, onlardan onay aldıktan sonra söyleşi yapıyorum”, “Zor durumda bırakacak şeyler yapmayacağımı bildikleri için sormuyorlar”, “Konu ve konuk seçimleri konusunda kolektif bir çalışma yapıyoruz zaten”, “Seçimlerimi önceden onaylatmıyorum. Fakat başıma bir hal geleceğini tahmin ettiğim bazı şeylerde izin aldığım, ‘ne dersiniz?’ diye ağız yokladığım, yani izin alma şeklinde değil de, sadece şöyle bir çıtlattığım, ‘bakalım ne diyecekler?’ diye söylediğim oldu”, “Çalıştığım gazetelerde kimse bana ‘gel bize danış’ demedi ama benim sınırlarım vardı. Mesela Kürt konusunda aklınca şeyleri söyleyecek kimseleri çıkarmaktan imtina ettim. Yani sınırları zorladım ama neyin tepki alacağını ya da almayacağını da kendim düşündüm”, “O sıralarda gazeteyle o kadar özdeşleşmişim ki; benim hiç bir zaman gazeteye ters bir tavrım olmadı”, “Seçimlerimi önceden onaylatıyorum... Başıma öyle bir şey gelmedi ama izin vermezlerse de yapmam, çünkü bu gazetenin de bir sahibi var. Meslek terbiyesi bunu gerektirir”, “Söyleşi öncesi müdahale keskin bir kalem olmadığım ve genelde ortak beyinlilere göre davrandığım için pek olmuyor”, “Seçimlerimde çok özgürdüm. Ama bazen mesela; ‘şununla konuşsana!’ dendiği vakit de ikna olursam yapardım”, “Herhangi bir müdahale ile karşılaşmadım ve sanıyorum, sonunda biraz da bunun yüzünden *Milliyet*’ten ayrılmak zorunda kaldım... Yalnız son haftalardaki röportajlarımın sansürlendiğini, bir röportajımın da kullanılmadığını hatırlıyorum” şeklinde verilen yanıtlarda gazetecilerin tamamen özgür olmadığı ve pratikte söyleşi konu ve konuk seçimlerini kurum içi hiyerarşik yapı, gazetenin yayın politikası, popüler gündemi takip etme kaygısı gibi kriterler ışığında yaptıkları ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan “Tamamen özgürüm. Seçimlerimi önceden onaylatmıyorum. Böyle bir zaman da olmuyor, ihtiyaç da. Kimse bana kiminle konuştuğumu sormaz”, “Konu ve konuk seçimlerinde tamamen özgürdüm”, “Başlıklarımdan, resim altına kadar hiçbir kimsenin hiçbir müdahalesi olmamıştır. Nerdeyse bir köşe yazarı kadar özgürdüm diyebilirim”, “kimse bana istemediğim birisiyle röportaj yaptıramaz”, “Ben hayatımda hiç sansür olmadım”, “Gazete içinde memnuniyetsizlik yaratan şeyler oldu, ‘Bu adamın bu gazetede ne işi var? Bu adamla röportaj yapılır mı?’ şeklinde ama bir röportajın engellenmesi, kısıtlanması şeklinde bir müdahale hiç olmadı”, “Tamamen özgürüm. Özgür olmazsan bu işi yapamazsın” şeklinde tümüyle özgür olduğunu ifade eden gazetecilerin sayısının daha az sayıda olduğu bir gerçektir. Söyleşi sonrası yaşanan müdahaleler söz konusu olduğunda bazı söyleşilerin yayımlanmadığı, herhangi bir müdahaleyi/tepkiyi önceden önlemek amacıyla söyleşi veren kişiye yayın öncesi söyleşinin okunduğu, okuyucu tepkilerinin ise söyleşilere müdahalede çok fazla rol oynamadığı tespit edilmiştir.

Ahmet Tulgar: Yani yüzde elli ben karar veriyorum, yüzde elli gazetenin yönlendirmesi oluyor. Bazen patronun ya da genel yayın yönetmeninin arkadaşları ile onların isteği üzerine yapılan röportajlar da oluyor. Ama genel yayın yönetmeni hiçbir zaman benden övgü dolu bir röportaj getirmemi istemedi. Ben adamı yerden yere vurmuşsam da hiçbir problem etmeden basardı ve hatta bundan haince bir zevk bile alırdı. İşte “siz istediniz, ben de gönderdim” der gibi... Söyleşi öncesi müdahale ile karşılaştım. Mesela Müşerref Akay’la konuşmak istedim ama Mehmet Yılmaz istemedi sonra o tatildayken yaptım röportajı ve çok ses getirdi. Resimler falan süperdi. Sonra bu röportajla ödül de aldım... Yayımlanmamış röportajlarım var. Mesela DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi ile konuştum. İş güvenlik yasası çıkacaktı o dönemde. Sendikacı falan diye sevmiyorlar ve röportaj yayımlanmadı... Söyleşi sonrası müdahale hiçbir şekilde olmadı, o okkayı bırakmam onlara. Eğer öyle bir tavrı varsa onu öyle bir hala getiririm ki, zaten telefon etmeye utanır gazeteye ki, öyle yaptığım kişiler de olmuştur. Bırak gazeteye telefon etmeyi insan içine çıkamayacak hale gelir. Deniz Seki de öyle oldu mesela. Onun için güzel şeyler söyledim. Röportajın sonuna doğru Murat Demirel ve Nail Keçeli ile olan ilişkilerini sordum. “Sadece arkadaşız” dedi ve ben de üstelemedim. Sonra bir programa çıktı ve *Milliyet* gazetesini yerden yere vurmaya

başladı. Ben de danışmanına telefon ettim ve ‘eğer istiyorsa kaseti yollayayım’ dedim. Reklâm arasından sonra tek bir kelime bile etmedi ve ‘Konuyu kapayalım’ falan dedi.

Arda Uskan: Tamamen özgürüm ama sorduğum zamanlar da oluyor. Karşı taraf “Yapmayalım Arda!” dediği zaman “Neden?” diye soruyorum; “Şundan dolayı” diyorlar, “Peki!” diyorum o zaman. Yüzde elli, yüzde elli diyelim. Seçimlerimi onaylatıyorum... Söyleşi öncesi müdahale ile karşılaşmadım ama mesela ‘Kimse tanımaz, boş ver’ gibi şeyler çok oluyor. Kıyıda köşede kalmış insanla görüşmek tabii ki daha iyi olur ama bunu birkaç hafta yaptırırlar, sonra yaptırmazlar. Sonra dedikleri gibi kim okur? Yılda yaptığınız iki farklı söyleşiyle hiçbir şey olmaz.

Ayşe Arman: Seçimlerimde çok özgürüm. Seçimlerimi önceden söylüyorum ama onaylatma gibi değil. Sonradan başıma bir şey gelmesin diye söylüyorum... Bir tek Cem Uzan için yapmasan iyi olur dediler, bir de Turgay Ciner diye tutturmuştum ona da hayır dediler. Aslında ben Ertuğrul Özkök’e (*Hürriyet* Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni) bağlıyım. Daha çok fikir alış verişi gibi, ben daha çok Neyyire (Özkan - *Hürriyet* Eklerin Sorumlusu) ile konuşup, karar veriyorum... Söyleşi sonrası müdahale bazen oluyor. Mesela Ferit Edgü ile röportaj yaptım. Konu Fikret Mualla sergisiydi. Daha sonra bunu Oya Eczacıbaşı duymuş ve Aydın Doğan’ı aramış, Aydın Doğan da Ertuğrul Özkök’ü aramış. Yayımlanmadı tabii ki. Ben de aradım Ferit Edgü’yü ve anlattım, kızmadı... Söyleşi sonrası müdahale yok, olmadı. Ama bir kere çocuğu intihar etmiş bir kadınla konuştum. Bana her şeyi anlattı, isim de yazmadım ama daha sonra arayıp: ‘Her şey anlaşılıyor’ dedi. Ben de ona kötülük falan yapmadığımı anlattım ve bana: ‘İyilikle de insan öldürülür kızım’ dedi ve ben ağladım... Ben orada müthiş bir öykü anlatma heyecanına kapıldım yani...

Balççek Pamir: Seçimlerimde tamamen özgürüm. Onaylatmak değil ama Ergun Babahan’a (*Sabah* Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni) danışıyorum. Çünkü tek yönlü düşünmek iyi bir şey değil. “Yani ne dersiniz?” “Ondan bir şey çıkar mı?” diye ama sansürlemek anlamında değil! Okey almadan gitmiyorum hiçbir zaman çünkü ben bu iş için heyecanlanıyorum ve herkesin de heyecanlanmasını istiyorum. Söyleşi öncesi müdahale önceden konuştuğum için hiç olmadı... Söyleşilerimi beğenmeyen çok oldu,

tehdit eden oldu ama hiç kimse bana “Yalan yazmışsın!” demedi. “Niye onu ön plana çıkardın?” diyen çok oldu. Yaşar Nuri Öztürk mesela. Kendisi söylediği bir şeyin arkasında durmamıştı. Ben de 'Oldu mu Hocam?' diye bir başlık attım. Bana, “Yorumunu manşete taşımışsın” dedi. Şu ana kadar “Yalan yazmışsın!” demedi kimse... “Bu sözlerinizi manşet yapıyorum, mutabık mıyız?” diye az da olsa bazen arıyorum.

Derya Sazak: Tamamen özgürüm. Seçimlerimi önceden onaylatmıyorum. Böyle bir zaman da olmuyor, ihtiyaç da. Kimse bana kiminle konuştuğumu sormaz ama ben söyleşiyi yaptıktan sonra yayına girmeden önce o gün genel yayın yönetmenine konunun içeriği, kişisi, önemini ‘pazarlama’ anlamında söylüyorum. Önemli bir kişiye sayfa içerisinde zayıf kalmasın, birinci sayfada duyurulsun diye. Her zaman değil ama zaman zaman gazete yönetimi ile konuşuyorum. Bir gazeteci kendisine görev verilirken özgür olsun ister. Gazeteci her haberi yapmalı. “Acaba yayımlanmazsa” diye kendini kısıtlamamalıdır. Dolayısıyla, söyleşi öncesi müdahale ile karşılaşmadım... Söyleşi sonrasında tepkiler oluyor ama tehdit anlamında değil. Mesela Ermeni soykırımı konusunda, Halil Berktaş (Sabancı Ü. Öğretim Üyesi) röportajından sonra çok sert tepkiler geldi ama dediğim gibi öfke, tehdit falan değil.

Elif Ergü: Son zamanlarda isimleri yöneticilerle paylaşıp, onlardan onay aldıktan sonra söyleşi yapıyorum. Tayfun Develioğlu (*Vatan* Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni) ile konuşuyorum. *Vatan*’da daha bağımsız tercihler yapıyorum. Mesela, ölüm oruçları ile ilgili olarak *Vatan*’da röportaj yapabileceğimi düşünüyorum. Ermeni meselesinde Türkiye’nin temel tezleriyle çatışan bir röportaj yaptım ve bunlar gazetede yer aldı ama bazen mesela siz olmayacağını düşünüp, kendinizi frenliyorsunuz. Bu çok kötü bir gazetecilik hastalığı... Seçimlerimi onaylatıyorum. Hepsini onaylatıyorum. Sormadan yapmıyorum. Son bir yıldır böyle. Kendimi yıpratmamak için... Söyleşi öncesi müdahale PR şirketlerinde çok oluyor. İşte şunları, şunları sorma ya da illa bu çıksın falan diyorlar. Bazen bu tür isteklerde bulunduklarında röportajı yapmadığım oldu. Gazeteden çok fazla müdahale yaşamadım ama bazen röportaj yaptığım kişilerden oluyor. Bazen ‘Şimdi çıkmasın, biraz bekle’ diyenler oluyor eğer o kişiye inanıyorsam ve açıklamasını mantıklı buluyorsam bekletiyorum. Birkaç kere tehdit oldu. Bir

boşanma olayında kadının kocası tehdit etti. Kürt sorunuyla ilgili yazdığım yazılarda da çok terbiyesiz telefonlar aldım. Bir tecavüz olayını takip etmiştim, olayla ilgili tehdit edilmişim ve şikâyet etmiştim. Bir de Irak’la ilgili bir röportaj yapmışım. O zamanda sınırdan geçerken kasetlerimi aldılar, notlarla idare ettik...

Emin Çölaşan: Konu ve konuk seçimlerinde tamamen özgürdüm. Yalnız şunu söyleyeyim: İlk söyleşi için Çetin Bey, (Emeç – *Hürriyet* Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni) Demirel’i önermişti. Onun Tuzla’daki evine gittik. Altan Öymen vardı, Taylan Bilger vardı. Yanlış hatırlamıyorsam ilk söyleşiyi onlar ayarlamışlardı. Çetin Bey “Bundan sonra top sende” demişti, ondan sonra da karışmadı. *Hürriyet*’te Erol Simavi iki üç kere “Ya şununla yapsan iyi olur gibi” telefon mesajı verdi bana. Mesela onlardan üçü; Lokman Kondakçı (Eski İstanbul İhracatçılar Birliği Başkanı), Turgut Özal’ın prenslerinden Coşkun Ulusoy (Ziraat Bankası Genel Müdürü) ve Bilge Has’tı (Has Holding Yönetim Kurulu Başkanı)... Söyleşi kasetlerini yıllar boyu sakladım. Hani biri çıkıp ta “ben öyle bir şey söylemedim” veya “değiştirmiş” der diye. Dolayısıyla itiraz eden filan olmadı.

Hızır Tüzel: Seçimlerimde yüzde yüz özgürüm. Benim gazetede şefim yok, yaş itibarıyla tabii. Yazı işlerine alternatifli sunuyorum genelde. Sorun olmuyor pek. Gece işlerine gitmeyi sevmem ben. Bir de gazetecilerle pek görüşmek istemem çünkü üstüne fazla gitmek olmaz. Sonuçta aynı mesleği yapıyorsunuz. Söyleşi öncesi müdahale keskin bir kalem olmadığım ve genelde ‘ortak beyinliler’e göre davrandığım için pek olmuyor. Okuyucular çok ‘televole’ olan isimlere tepki gösteriyorlar, kızıyorlar: Petek Dinçöz, Gülben Ergen, Fatih Ürek’le röportaj yaptım. Bir kısmı bu tür röportajları okuyup, kızıp, yorum yazıyor. Aslında okumayabilir... Bir iki kez itiraz olmuştur, mesela Haluk Levent’le buluşacaktık. Bekliyorum, bekliyorum gelmiyor sonra aradım ‘Yalova’dan yeni feribota biniyorum’ dedi. Tabii ben de bunları yazdım. Sonra aradı, yok işte bağırdı çağırdı. Tehdit falan etti. Umurumda değil, hiçbir şey yapamaz.

Hülya Ekşigil: Başlıklarımдан, resim altına kadar hiçbir kimsenin hiçbir müdahalesi olmamıştır. Neredeyse bir köşe yazarı kadar özgürdüm diyebilirim... Söyleşiyi yazıp, bitirdikten sonra ben prensip olarak söyleşilerimi (haber kaynağı kişiye) okutmam,

Çünkü o zaman insanlar söyleşide kendilerini olmak istedikleri gibi göstermeye çalışıyorlar. Söyleşiyi doğal olmaktan çıkartıyorlar. Ama bazen röportajı sonradan okumak koşulu ile konuşmayı kabul eden ve çok da röportaj yapmak istediğim birkaç kişi oldu. Onların teklifini de, söyleşiyeye çok fazla dokunmamak şartı ile kabul ettim.

İnci Ertuğrul: zgrm çünkü ben seçimlerimi zaten kimseye söylemiyorum. Bir de benden öyle bir şey beklemiyorlar herhalde yani gazeteyi zor durumda bırakacak şeyler yapmayacağımı bildikleri için sormuyorlar. Seçimlerimi onaylatmıyorum... Söyleşi ncesi müdahale gazeteden hiç olmadı ama ben de ona dikkat ederek seçiyorum konukları. Her kurumun dünyaya bir bakışı var ben de konu ve kişileri ona göre seçiyorum.

Kürşat Başar: Konu ve kişi seçiminde özgürüm tabii. Yani kimse bana istemediğim birisiyle röportaj yaptıramaz. Ama gazetede ki arkadaşlar bana yardım olarak gündemdeki, şov dünyası içindeki bazı isimleri sunarlar. Bunların içinden hani biraz da *Yeni Yüzyıla* da uygun düşecek şekilde bir seçim yapardık. Ama genel olarak ben kimi istersem onunla yapardım. Konu-konuk seçiminin öncesinde sonrasında herhangi bir müdahale ile karşılaşmadım.

Leyla Umar: Artık bu yaşta tamamen özgürüm ama Zafer (Mutlu – *Vatan* Gazetesi Yönetim Kurulu Başkanı) bana ömrümde bir ya da iki kere “Leyla Hanım şunu yapsanız ne iyi olur” demiştir.

Mehmet Barlas: Ben hayatımda hiç sansür olmadım. Zaten sansür teşebbüsü olduğu anda bıraktım gazeteyi. Olmadı yani çok nadir oldu.

Leyla Tavşanoğlu: Vallahi çok özgürüm. Konu ve konuk seçimleri konusunda İbrahim Yıldız (*Cumhuriyet* Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni) ve İlhan (Selçuk) Ağabey (*Cumhuriyet* Gazetesi Yayın Kurulu Başkanı) ile kolektif bir çalışma yapıyoruz zaten. Söyleşi ncesi gazete içinden herhangi bir müdahale ile karşılaşmadım... Syleşilerimle ilgili yayım öncesi gazete dışından zaman zaman yetkili ve etkili çevrelerden kaynaklanan müdahaleler ile karşılaştım. Mesela Turgut Yılmaz kendisinin

yolsuzluklarını ortaya çıkaracağını öğrendi. Necdet Baza'yla konuşacaktım araya girdi ama sonra konuştum onunla. Bir de Mithat Menen'le, gene Mesut ve Turgut Yılmaz'ın marifetlerini anlatan bir söyleşi yapacaktım, gene Mesut Yılmaz tarafından müdahale edildi. Tabii Menen'le de konuştum. Bir de şöyle bir şey oldu: 1992 ya da 1993 yılı, Tarih Vakfı, Arkeoloji Müzesi'ni İstanbul Müzesi yapmak istiyor, özelleştirmek istiyor, yani üstüne oturmak istiyor. Arkeologları konuşturacağım. Tarih Vakfı Başkanı İlhan Tekeli ve Genel Sekreteri Orhan Silier araya girdiler; işte yapma, etme diye sonra tehditler başladı. Ben sizinle sonuna kadar uğraşırım dedim ve bunların müzeyi ele geçirmeleri on yıl falan ertelendi. Şimdi sadece kullanıyorlar... Yayım sonrasında da müdahaleler yaşadım tabii. Bir örnek vereyim size: Yunan orijinli fakat Alman vatandaşı bir Avrupa Parlamenti İstanbul'a gelmişti. Türk-Yunan yakınlaşması üzerine konuştuk adamlar. Röportaj yayımlandı, ses, seda yok. Aradan bir sene geçti. Ben Brüksel'e gittim ve parlamentoda bununla karşılaştım. Yaris, diye seslendim, böyle domuz gibi baktı. Dedi ki: "Sen benim bütün söylediklerimi çarpıtmışsın". Ben de "Nereden çıkarıyorsun? İstersen kasetin kopyasını göndereyim- böyle ihtilaflı konuşmaların kasetini hep saklarım- kendi söylediklerini dinle. Yoksa sen sarhoş muydun?" dedim. Kaçtı! ... Tehdit falan da aldığım oldu tabii. Hatta gazetede yolum bile kesildi. Çok fazla uğraşıyorsun, yapma falan gibi. Hatta bir gün genç bir çocuk: 'Abla ya yapma sen, Çetin Emeç'in kız kardeşisin. Senin de gitmeni istemeyiz' dedi.

Mustafa Karaalioğlu: Seçimlerimde tamamen özgürüm. Gazete içinde memnuniyetsizlik yaratan şeyler oldu, "Bu adamın bu gazetede ne işi var? Bu adamla röportaj yapılır mı?" şeklinde ama bir röportajın engellenmesi, kısıtlanması şeklinde bir müdahale hiç olmadı. Röportajlarımın hepsi istediğim şekilde girdi sadece bir iki başlık tartışmışızdır, yanlış anlaşılma olabilir diye. Dolayısıyla röportajlarımı çok özgür şekilde yaptığımı söyleyebilirim... Seçimlerimi önceden onaylatmıyorum. Belki şu onay gibi görülebilir: 'Bu hafta kiminle yapıyorsun?' diye sorulmuştur. Ben de haber vermişimdir. Genelde onlar soruyorlar, çok önemli biriyse ben söylüyorum. "Haberiniz olsun, şöyle bir röportaj geliyor" anlamında uyarılmış olabilirim. Ama bir şekilde röportajdan önce benim kimle röportaj yaptığımdan haberdar olunmuştur, yani yüzde doksanda olmuştur. İsim tavsiye ettiler ama böyle çok dayatma şeklinde değil ama bunlardan bir iki kişiyle istemeden konuştuğum oldu. Sonuçta gazetenin de sayfalarına

koyacağı isimleri seçme hakkı var. Söyleşi öncesi müdahale ile ilgili hatırladığım bir olay yok... Söyleşi sonrası müdahale çok nadir yaşadım. Bir konuyu konuşuyorsunuz biriyle. Başkası arayıp “Yanlış söylüyor, benimle de konuşmanız lazım” gibi şeyler ya da “Niye bunu ön plana çıkardın? Zor durumda kaldım” diyenler oluyor. Onun dışında yok.

Neşe Düzel: Tamamen özgürüm. Özgür olmazsan bu işi yapamazsın. Televizyonda iş yaparken de öyleydi. Özgür olmadığım bir çalışma düzenim olmadı. Zaten dokunulduğunu hissettiğim an hoşlanmam orada bulunmaktan, çünkü bir kez izin verirseniz dokunulmaya sonra dokunurlar. Ben şu kişiyle konuşabilir miyim ya da konuşacağım diye bir alışverişim yok... Müdahale ile karşılaşmadım. Müdahale yazının içine girmektir. Yazıyı değiştirmeye çalışmaktır. Böyle bir şey hiç başıma gelmedi. Zaten sayfayı da kendim yaptığım için kelimesine bile dokunulmaz. Sayfayı ‘print out’ ettikten sonra çıkıyorum gazeteden... Yayımlanan söyleşi sonrasında hakaretler ile karşılaşıyorsunuz, bazen bilgisayarınız çökertiliyor, mektuplar alabilirsiniz, internetten mailler alabilirsiniz, gazetenin internet sayfasında hakaretler yazılır. Sizi destekleyen olduğu gibi desteklemeyenler de vardır ve çok rahat suçlarlar. Bu alışık olduğum bir şey, aldırmam ben bunlara. Ben sessizlikten korkarım, ondan hoşlanmam. Bir gazeteci olarak yepyeni bir kanal açıyorsunuz ve ardından kocaman bir sessizlik geliyor; bu ürkütücü yani hayal kırıklığı yaratan bir durumdur. Onun için ben aleyhte olanları da memnuniyetle karşılıyorum.

Nilgün Cerrahoğlu: Herhangi bir müdahale ile karşılaşmadım ve sanıyorum, sonunda biraz da bunun yüzünden *Milliyet*’ten ayrılmak zorunda kaldım. Çünkü benim gazetede çalıştığım altı sene içinde epey genel yayın müdürü değişti, dolayısıyla beni ilk oraya getiren yayın müdürü yoktu artık. Bunu hepsi için söylemiyorum ama kendilerinin (genel yayın yönetmenleri) seçmediği birisinin her pazar, koca tam bir sayfaya damga vurmasından hiç birisi hoşnut değildi. Yani sanki bir bakışla ne istediğini anlayacak, kendi yakın çevresinden birinin o sayfayı yönetmesini aslında tercih ederlermiş gibi bir izlenim aldım ve ben dayandım, yani sonuna kadar dayandım. O bakımdan da *Milliyet*’te işime son verildiğinde hiç şaşırmadım. Yani bu kaza benim başıma daha önce de gelebilirdi. Çok büyük bir direnç göstererek orada kaldım. Genel yayın müdürü

o sayfaya müdahale edemiyordu, hiç birisi de kalkıp bana; şunu yap, bunu yap demedi. Yalnız son haftalardaki röportajlarımın sansürlendiğini, bir röportajımın da kullanılmadığını hatırlıyorum.

Nuriye Akman: *Zaman*'da yüzde doksan, daha önce *Hürriyet*'te yüzde yüz. Çünkü Ertuğrul Özkök (*Hürriyet* Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni) patronumdu ve o bizzat ilgilenirdi, heyecan duyardı. Randevularımın bir bölümünü kendisi alırdı. Her hafta onunla konuşurduk. Zafer Mutlu'nun (*Sabah* Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni) hiç umurunda değildi, sadece baltayı taşa vurduğunu sonradan anladın. *Zaman*'da da kimsenin umurunda değil. Zamanında yap, ver; biraz “dini hassasiyetlere dikkat et”, “ırkçılık yapma”, “Kürtçülük yapma”, yeter... Seçimlerimi önceden onaylatmıyorum. Fakat başıma bir hal geleceğini tahmin ettiğim bazı şeylerde izin aldığım, “ne dersiniz?” diye ağız yokladığım, yani izin alma şeklinde değil de, sadece şöyle bir çıtlattığım, “bakalım ne diyecekler?” diye söylediğim oldu. Önceden “a tabii, yapabilirsiniz” deyip de sonradan söyleşi önlerine geldiğinde saçlarını başlarını yolmalarına da şahit oldum. Tam tersi de oldu; yani “iyi ki sordun bize, ya şimdi sen onu mahvedersin”, “gündemde çok garip durumlar oluyor, girmesek şimdi konuya” veya “konuş ama adamı fazla hırpalama” demişlerdir. Dolayısıyla, söyleşi öncesi müdahale nadiren olmuştur... Yayım öncesinde ‘bunu yayımlamayalım’ teklifleri olmuştur, “e ben size sordum”, “sordun ama biz bu kadar dehşet bir şey beklemiyorduk” gibi mesela. Her gazetede böyle üç dört tane olayım var. Mesela, bir iş adamının homoseksüelliğini ilk defa konuşmuşumdur, cesaret etmişimdir. Fakat o gazetenin yazarlarından bir tanesi, beni arayıp paylamıştır ve bunu gazeteye sokmamak için elinden geleni yapmıştır, röportajdan sonra... Söyleşi sırasında, bizzat konuğum tarafından engellenmek istendiğim, kovulduğum, sonradan tehdit edildiğim olmuştur tabii. Yayımlanan söyleşi sonrasında ihtar, tehdit anlamında öyle kuru sıkı savurmalar olur. Anayasa Mahkemesi Başkanı iken Yekta Güngör Özden bana söyleşide “Ben babamdan çok dayak yedim” dedi. Söyleşinin içinde kendi lafıdır bu. Bunu başlığa çıkardığımız için beni tehdit etti. Telefon açıp; “bunu senin yanına bırakmayacağım. Bir Anayasa Mahkemesi Başkanı ile yapılan söyleşiye böyle bir başlık yakışıyor mu?” bilmem ne demiştir. Ama yani bu benim hatam değil, kendi lafı ve bence çok şık bir başlık, eğer bir Anayasa Mahkemesi Başkanı bile dayak yediyse... Veya bir laf eder, iki tane de teyp vardır, yanında iki tane

de şahit vardır ama “ben o lafi etmedim” diye utanmadan, sıkılmadan beni patronlara şikâyet eden de olmuştur. Tansu Çiller mesela, dokuz sütun manşet gazeteye girmiştir, ondan sonra beni Özkök’e şikâyet etmiştir. Özkök beni aramıştır, “böyle bir lafi etmedim diyor Nuriye” diye, ben de ona kaseti göstermişimdir... Rahşan Ecevit’le kavga bile etmiştik. Kendisi bana soru göndermiş. Bana, benim ağzımdan, “Nuriye Akman:” deyip, işte “DSP’nin örgütsel çalışmalarını nasıl bu kadar başarılı yapıyorsunuz?” falan gibi bana aptal sorular göndermiş, cevaplarını da yazmış, “fotoğraf çekimi için sizi bekliyorum” diyor. Kıyametler kopardım!

Şahin Alpay: Çalıştığım gazetelerde kimse bana “gel bize danış” demedi ama benim sınırlarım vardı. Mesela Kürt konusunda aklınca şeyleri söyleyecek kimseleri çıkarmaktan imtina ettim. Yani sınırları zorladım ama neyin tepki alacağını ya da almayacağını da kendim düşündüm... Söyleşi sonrasında “yayımlanmasın” gibi bir müdahale ile karşılaşmadım. Görece özgürdüm ama sınırlarımı bildim. Onun için müdahaleyi de o şekilde bertaraf ettim. Bu stratejiyle de müdahaleyi davet etmedim. Ben mesela Kürt meselesini konuşacağım zaman ancak PKK’ya kesin olarak karşı olan Kürtlere yer verebildim. Ama PKK’ya olumsuz bakmayan kimselerle de konuşmak gerekirdi, ama bunu yapamadım.

Yalçın Pekşen: Tamamen özgürdüm. Ben zaten *Cumhuriyet*’te yetiştim. O sıralarda gazeteyle o kadar özdeşleşmişim ki; benim hiç bir zaman gazeteye ters bir tavrım olmadı. Hiç kimse de bana “onu öyle yap, bunu böyle yap” demedi. Biraz mizah kullanıyorum diye “*Cumhuriyet* bu kadar mizaha alışkın değildir” derlerdi ama ben aldırmazdım. Hiçbir baskı ya da müdahale ile karşılaşmadım... Bazısı kuşkulanırdı derdi ki “ben bir göreyim” ben de vakit varsa gönderirdim. Gönderince problem olmaz; çünkü “şurasını çıkart” derdi ve ben de eğer o kişiye çok dokunmuş bir şey ise çıkarırdım. Gönderme sözü vermişseniz onu yapacaksınız; ama şu şartı da var “söylemediği bir şeyi o da ekleyemez”. O koşulla gönderirdim. Sonra derdi ki “ya şu bölümü atalım” veya “şöyle bir şey söyleyebilir miyim aklıma geldi?” onları yapardım, insanca şeyler.

Yener Süsoy: Seçimlerimde sonsuz özgürüm... Seçimlerimi önceden Ertuğrul Özkök’e onaylatıyorum. Röportaj öncesi birkaç konu sunarım. Önce hangisini yapalım diye.

Kişilerle ilgili bilgi veririm. Başıma öyle bir şey gelmedi ama izin vermezlerse de yapmam, çünkü bu gazetenin de bir sahibi var. Meslek terbiyesi bunu gerektirir... Bir kere Zeki Başeskioğlu (Zeki Triko Yönetim Kurulu Başkanı) ile bir şey yaşadım. Araya insanları soktu benimle röportaj için. Başladık röportaja ve benim röportajlarımda teyp kesinlikle kapanmaz sonuna kadar ‘off the record’ ise yayımlamam zaten o benimle mezara kadar gider. İşte başladık konuşmaya. Konu bir ara ‘viagra’ya geldi. “Kullanıyorum” gibi bir şey söyledi. Gır gır bir şeydi. Sonra yayımlandı bu. Ertesi gün, Ertuğrul Bey'e şikâyet mektubu yazdı, *Güneş* gazetesine “Ben böyle şey demedim” diye yazılar yazdırdı. Hayatımda affetmiyorum ve affetmeyeceğim.

Zeynep Oral: Seçimlerimde çok özgürdüm. Ama bazen mesela; “şununla konuşsana!” dendiği vakit de ikna olursam yapardım. Yoksa “O, benim alanım değil, yapmayacağım!” dediğim olmuştur.

2.7. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLER KONU VE KONUK SEÇİMLERİNİ HANGİ KRİTERLERE GÖRE YAPIYORLAR?

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “*Konu ve konuk seçimlerinizi hangi kriterlere göre yapıyorsunuz?*” sorusu yöneltilerek tiraj, popüler kültür, aktüalite/gündem, gazetenin genel yayın politikası, haber kaynağına ulaşılabilirlik, kişisel tanışıklık vb. unsurların söyleşilerin konu ve konuk seçiminde ne derece rol oynadığı ortaya çıkarılmak istenmiştir. Bu konuda gazetecilerin genelde gündemde olmayan bir konuyu veya kişiyi, kamunun dikkatini çekmek adına gündeme taşımak yerine, zaten gündemde tartışma konusu olan bir haberi veya kişiyi ele almayı tercih ettikleri gözlenmiştir. Siyasilere mesafeli duran gazeteciler siyasilerin “yalan söylediğini” iddia etmekte ancak bu ‘yalanları’ ortaya çıkarmak adına soru sormak yerine söyleşi yapmama yoluna gitmektedirler. Popüler kültürün söyleşilerin konu ve konuk seçimlerinde önemli rol oynadığı ve bunun sonucu basındaki söyleşilerin genelde “hep aynı kişiler”, yani ‘söylem seçkinleri’ ile yapıldığı tespit edilmiştir. Bu “kısır döngü” nün dışına çıkma çabası kimi gazeteciler tarafından açık şekilde ifade edilmiş, ne var ki “popüler insanlar olunca söyleşinin birinci sayfadan çıktığı” çünkü gazetenin

üst yönetiminin bu söyleşilerin “daha çok okunduğunu düşündükleri” de belirtilmiştir.

Gazetecilerin ifadelerinde, popüler gündemin, konukların ‘ünlü’ olmasının, tiraj kaygısının ve aktüalitenin, gazetecilerin konu ve konuk seçiminde çok önemli rol oynadığı ortaya çıkmaktadır: “Bazen gündemde olmayan kişilerle de söyleşi yapıyorum. Ama o zaman sorun yaşıyorum”, “Bazı röportajlar hep aynı çevre etrafında dolanıp duruyor ama bunun politik bilinçle ilgili olduğunu düşünüyorum. Mesela çoğu arkadaş Deniz Baykal veya Süleyman Demirel’le konuşmayı politika zannediyor”, “Popülerlik önemli. Popüler olmasa bile gündemle ilgisi ya da bugün yaşanan bir şeylerle ilgili olması önemli”, “O pazar konuşuluyor olması beni ilgilendiriyor. Tiraj kaygısı güdüyorum, insanların okuduğu şeyleri yapmak istiyorum. Kimsenin okumayacağı bir röportaj yapmak istemem”, “Ana gazetede değil ama eklerde söyleşilerin belli isimler çerçevesinde değiştiğini düşünüyorum. Hep aynı insanlar dönüyor. Bu bana bir şey vermiyor, okuyucuya da bir şey verdiğini sanmıyorum”, “Söyleşilere baktığımızda bir kısır döngü var. Herkes aynı kişilerle söyleşi yapıyor. Aynı sanatçılar, aynı edebiyatçılar, aynı siyasetçiler”, “Gündemde olması, popüler olması lazım”, “Ünlü kadınlarla röportaj yapıyordum. Tabii, bu kadınların seçiminde safi ünlü olmaları yeterli değildi. O günkü gündeme bağlı olarak seçiyorduk”, “Tabii ki tiraj kaygısını göz önünde bulundurarak bu işi yapıyorum. İkincisi günceli yakalamaya hatta günceli ya da gündemi ben yaratmaya çalışıyorum”, “Birinci kriter aktüalite. Eğer o gün gündemin öncelikli maddesinde bir isim varsa, birinci seçim odur”, “Popüler kültür ve gündem, temsil ettikleri kitlenin muhakkak bir etkisi var. Çok popüler biri gündemle ilgisi olmasa da tek başına röportaj değeri taşır”, “O gün projektörlerin üzerinde toplandığı ünlüyü yakalamak ki, genelde bizim gazeteler buna çok meraklıdırlar”, “Türkiye’nin insanları kolay kolay değişmiyor, siyasi aktörleri, sanatsal aktörleri, aşağı yukarı aynı, onlarla ikişer kere her gazetede mutlaka konuştum”, “Popüler kültürle tabii ki ilgilenmek zorundayız. Mecburuz. Bunu canım çekmese bile, işte ne bileyim ben bunu *Pop Star* yarışmasında Abidin ile konuşarak yaptım. Abidin benim umurumda mı, hayır değil. Ama bu gazetecilikte o kadar da fazla özgürlük olmuyor. Tabii ki popüler kültür ile de ilgileniyorum”, “O hafta bir olay patlamış, o olayın göbeğindeki kişi benim hedefim olurdu”, “Popüler insanlar olunca söyleşi birinci sayfadan çıkıyor çünkü yöneticiler onların daha çok okunduğunu düşünüyorlar”, “Söyleşiler için ‘çok meşhur’

ve ‘gündemde olacak’ diye bir şey var”, “Özellikle ekonomi, ticaret, finans çevrelerinden aynı insanlarla yapılan söyleşiler var. Belli ki yukarıdan gelen direktiflerle yapılıyor söyleşi. Arkasında reklâm bağlantısı olabilir”, “Bazı gazeteler gözlerini ünlü kişilere dikmişler. Herkesin de buraya baktığını zannediyorlar, yok böyle bir şey”, “Tiraj, popüler kültür bunlar da etkili oluyor tabii. Ama biz öyle popüler kültür diye bir şey pek bilmezdik.”

Sayısı daha az olmakla beraber konuk seçimlerinde ‘ünlü’ olma şartı aramayan, popüler gündemin dışındaki insanlara da söz hakkı verme ihtiyacı duyan gazetecilerin olduğu da saptanmıştır: “Siyasetçilerden çok gündelik hayatta önümüze çıkan futbolcu, sanatçı, edebiyatçı yani böyle sivil insanlar konuştuklarında o ülkenin gerçeği ile ilgili daha çok şey ele veriyorlar”, “Siyasi, ekonomi, iş dünyasından isimler ama çoğu zamanda yeni yüzler. Türkiye’nin insan kaynağına yönelmek istiyorum ve o daha çok hoşuma gidiyor... Arka planda kalmış ama akademik dünyada genç doçentler veya profesörler ve onların fikirleri üzerinden bir takım tartışma konuları getirmeye çalışıyorum”, “Genelde tanınmamış insanlarla konuşuyorum ve bu beni daha çok heyecanlandırıyor. Beni toplumsal olaylar ya da insanların öz deneyimleri ilgilendiriyor”, “Pek çok zaman hiç bilinmeyen insanlarla konuşmuşumdur. Hiç kimse tanımaz”, “Genellikle sürünün dışında bir şey yapmış olanları seçerim”, “Çok medyatik isimlerle yapmıyorum çünkü bir bakıyorum ki herkes aynı kişilerle konuşmuş”, “Önce benim konuyla temel bir meselemin olması gerekiyor. Bir temel sorunun olması gerekiyor. Çünkü kişinin gerçeğinden çok konunun gerçeğini ortaya çıkarmak istiyorum”, “Ben genelde, zihinlerdeki sorulara araştırılmış, düşünülmüş cevaplar veren kimseleri çıkarmaya gayret ettim.”

Ahmet Tulgar: Bir çok kriter oluyor ama tiraj kaygısı beni hiç ilgilendirmiyor açıkçası. Birincisi, ‘Ben bundan iyi malzeme çıkarır mıyım?’ diye bakıyorum. İkincisi de gündemde olması tabii ki. Bazen gündemde olmayan kişilerle de söyleşi yapıyorum. Ama o zaman sorun yaşıyorum. Mesela Murat Belge ile yapmıştım, onunla röportaj yapmak için gündemde olmasına gerek yok. Adam derya. Ertesi gün sabah toplantısında Mehmet Yılmaz, “Hayatımda hiç bir pazar günü böyle karamsar bir yazı okumadım” dedi. Orhan Pamuk’la yaptım. “İyi de niye yaptın? Adamın yeni kitabı çıkmadı ki...”

diyorlar ama zaten kitabı çıkınca herkes yapıyor. En uç örnek de mesela; İsmet Özel’le yaptığım röportaj. Gazete eklerinde çalışan arkadaşlara götürdüm röportajı, adamı kimse tanımıyor. Yazı işlerine soruyorlar, yayın koordinatörü de bilmiyor kim olduğunu ve o hafta röportajı koymadılar... Hem konu, hem kişi söyleşilerimde temel oluşturuyor. Ben şöyle düşünüyorum: Sokakta hiç tanımadığım biriyle de röportaj yapsam ilginç bir röportaj ortaya çıkarmalıyım. Nitekim benim en çok ses getiren röportajlarım, hiç de tahmin etmediğim kişilerden çıkmıştır. Mesela, Günay (Tuncel – Günay gece kulübünün sahibi) ve karısıyla yaptığım röportajı, 8 dakikada ve ayakta yaptım. Ertesi gün kaseti çözdüm. Biraz da süsledim. Oradan kestim, buradan çıkardım. O kadar çok şey çıktı ki, çünkü konu ilginçti... Karşımdaki kişiye değer veriyorum. Zaten bir arada olmak istemediğim kişilerle, elini sıkamayacağım kimseyle röportaj yapmam. Mesela Kenan Evren’le yapmam. Süleyman Demirel ile yapmam, Alparslan Türkeş sağ olsaydı yapmazdım... İyi bir gazeteci zaten elinden geldiğince gerçeğe yaklaştırmaya çalışır. O gerçek zaten toplumun insanları tarafından üretilen bir gerçektir. Siyasetçilerden çok gündelik hayatta önümüze çıkan futbolcu, sanatçı, edebiyatçı yani böyle sivil insanlar konuştuklarında o ülkenin gerçeği ile ilgili daha çok şey ele veriyorlar... Bazı röportajlar hep aynı çevre etrafında dolanıp duruyor ama bunun politik bilinçle ilgili olduğunu düşünüyorum. Mesela çoğu arkadaş Deniz Baykal veya Süleyman Demirel’le konuşmayı politika zannediyor. Ben yapmam. Ben Teslim Töre (Türkiye Komünist Emek Partisi Kurucusu) ile konuşurum, Celalettin Can (Eski İstanbul Dev-Genç Başkanı) ile konuşurum. Ben o çemberin dışına çok çıktım.

Arda Uskan: Ulaşılabilirlik benim için en son kriter çünkü ben şuna inanıyorum: herkese ulaşmak gerekiyor. Tabii popülerlik önemli. Popüler olmasa bile gündemle ilgisi ya da bugün yaşanan bir şeylerle ilgili olması önemli. Benim için tiraj o kadar etkili değil... Konuk temel oluşturuyor yani kişi ve var ise eseri. Tabii ki bunun içinde tanınmışlık ve popülerlik de var. Sadece bir film ya da kitap üzerine yapılması sıkıntı yaratıyor. Konuğun kişiliğinin yansıtılması da önemli.

Ayşe Arman: En çok benim merak etmem gerekiyor. Benim yapmayı istemem gerekiyor. Öyle olduğu zaman iş iyi çıkıyor. Başka biri ‘Yap!’ dediğinde o kadar

heyecanlanmıyorum ve o zaman iyi olmayabiliyor... O Pazar konuşuluyor olması beni ilgilendiriyor. Tiraj kaygısı güdüyorum, insanların okuduğu şeyleri yapmak istiyorum. Kimsenin okumayacağı bir röportaj yapmak istemem... Son zamanlarda hep aynı kişilerle röportaj yapılıyor ama aynı kişiyle beş yüz defa ayrı röportaj da yapılsa, beş yüz tane farklı röportaj ortaya çıkar. Dolayısıyla aynı insana dair senin kafanın nasıl çalıştığının önemi var. Bir kısır döngü var tabii ki. Ama ben farklı mesleklerden, farklı insanlar, farklı öykülerden olmasına özen gösteriyorum. ‘No name’ (ünlü olmayan) insanla yapmak zor. Mesela ben Sabri Doğan ile konuştum, bu adam iflasın eşiğindeyken bir apartmandan atılıyor, peki neden diye merak etmiştim, o sırada bu adamla konuşan olmamıştı. Mesela bir ‘ölü yıkayıcı’ ile konuşuyorum çünkü o dönem, Zincirlikuyu Mezarlığı girişindeki ‘Her canlı ölümü tadacaktır’ yazısına kafayı takmıştım. Farklı insanlar, farklı hikâyeler olmasına özen gösteriyorum... Bazen tematik röportajlar yapıyorum. Orada o kişinin önemi yok. Gazetenin tercihi gündemde olan bir konu olması ya da okunabilir olmasıdır... Bazen insanla, bazen temayla ilgili röportaj yapıyorum. Aslında önemli olan soruların sorulduğu kişidir.

Balççek Pamir: Genelde daha ulaşılmazlarla uğraşıyorum. Bazen popüler kültüre de kayıyorum tabii ki. Mesela dört siyasi ile konuşmuşsam, beşinci kişi popüler kültürle ilgili oluyor ama onlara da farklı şeyleri söyletmeye çalışıyorum, farklı bir bakış açım olsun ve okuyucular Balççek Pamir’in kaleminden okusun istiyorum. Konuştuğum kişi ile ilgili izlenimlerimi de yazıyorum. Tiraj kaygım da oluyor elbette. Tiraj kazanmasını düşündüğüm zaman pazar gününden anonslatıyorum (duyuruyorum) konuğu... Ana gazetede değil ama eklerde söyleşilerin belli isimler çerçevesinde değiştiğini düşünüyorum. Hep aynı insanlar dönüyor. Bu bana bir şey vermiyor, okuyucuya da bir şey verdiğini sanmıyorum... Söyleşilerimde bazen konu, bazen de konuk ön plana çıkıyor, çünkü bazen konuk gündemi yaratıyor.

Derya Sazak: Bazen güncel, bazen az işlenmiş konular. Siyasi, ekonomi, iş dünyasından isimler ama çoğu zamanda yeni yüzler. Türkiye’nin insan kaynağına yönelmek istiyorum ve o daha çok hoşuma gidiyor. Ben söyleşilerin bir demeç olmasını istemiyorum. Demeç ve söyleşi arasında fark yaratmaya çalışıyorum. Sürekli gazetelerde demeç veren değil, daha arka planda kalmış ama akademik dünyada genç

doçentler veya profesörler ve onların fikirleri üzerinden bir takım tartışma konuları getirmeye çalışıyorum. Ülkenin haftalarca gündeminde olan söyleşiler yapmaya çalışıyorum. Söyleşileri ‘İlle bir haber çıkaracağım’ kaygısıyla yapmıyorum. İnsanlar okuyunca düşünsünler; fikren belli şeyleri açmak, geleceğe dönük bazı şeylere ışık tutmak amacındayım... Bazen biri oluyor gündemde ve sürekli kaçıyor. Kişisel tanışıklık sayesinde onunla ilk siz konuşuyorsunuz mesela. Tabii burada da bütün mesleki prestijinizi kullanıyorsunuz. İlk olmak için uğraşıyorsunuz çünkü bunlarla gündem yaratıyorsunuz. Mesela Orhan Pamuk veya Kemal Derviş’le ilk konuşan siz olduğunuzda, söyleşiniz o hafta gündem yaratıyor. Birine ulaşırken ‘Derya Sazak’ ismini kullanıyorum... Tiraj konusuna bakıyorum. Söyleşilerin okunur olmasına, internette ilk onda olmasına dikkat ediyorum. Pazar günü gazeteler daha bol sayfalı, biraz daha esnek, popüler konularla dolu. Pazartesi, insanların daha ciddi konular üzerinde ilgilerini uyandırmak, dikkat çekmek daha iyi olacak diye düşündüm ve haklı çıktım. Ama ben sinema ya da edebiyat dünyasından bir isimle de söyleşi yapıyorum. Böyle şeyleri de yapmaya özen gösteriyorum. Ama çok moda ya da polemiğe açık şeyler yaratayım iddiasında değilim... Güncellik esas tabii ki. Öncelik siyaset, akademik dünya, uluslararası ilişkiler, sanat, kültür. Bazen konu, bazen konuk. İsimden daha az sanki yola çıkıyorum. Konuları yakalamaya çalışıyorum. İç ve dış olaylarda doğru isimleri seçtiğim zaman o bir bakış açısı getiriyor ve ilgi çekiyor. O yüzden öncelikle konu sonra konuyla ilintili iyi bir isim seçiyorum.

Elif Ergu: Gündemi takip ediyorum ama genelde kendi haber kaynaklarım oluyor. Popüler insanlarla da röportaj yapıyorum ama genelde tanınmamış insanlarla konuşuyorum ve bu beni daha çok heyecanlandırıyor. Beni toplumsal olaylar ya da insanların öz deneyimleri ilgilendiriyor... Söyleşilere baktığımızda bir kısır döngü var. Herkes aynı kişilerle söyleşi yapıyor. Aynı sanatçılar, aynı edebiyatçılar, aynı siyasetçiler. Edebiyat deyince, Ayşe Kulin, Murathan Mungan, Selim İleri, rock deyince Teoman, Şebnem Ferah, siyasetçi deyince bakanlar veya dönemin milletvekilleri gibi... Ve bunların söyleyecekleri şeyleri biliyorsunuz. Gittiğinizde yine aynı şeyleri söyleyeceğini biliyorsunuz. Bu nedenle de röportaj yapmak istemiyorsunuz. Mesela bir keresinde aile içi şiddete maruz kalan ve evden kaçmak için damdan atlarken elektrik direğine takılıp kolu kopan bir kadınla röportaj yapmıştım. Bu röportaja okurlardan

Hülya Avşar, Gülben Ergen röportajından daha fazla geri bildirim gelmişti... Popüler insanlar olunca söyleşi birinci sayfadan çıkıyor çünkü yöneticiler onların daha çok okunduğunu düşünüyorlar. Ben öyle olduğuna inanmıyorum. Beni heyecanlandırmıyor o tür röportajlar. Mesela, geçenlerde okuduğum hiç tanımadığım bir kızın kaçırılma öyküsü benim daha çok ilgimi çekti... Afrika'daki bir sorunla ilgili olarak röportajlar yapmak isterim ama bu maddi açıdan imkân meselesi ve gazete 'şimdi bu yazıları kim okuyacak?' diyebilir... Genelde seçimlerimde konu daha önemli diye düşünüyorum ve konuğu, ona göre bulmaya çalışıyorum. Hem hafta içi hem hafta sonu röportaj yaptığım için bazen konu, bazen konuk ön planda oluyor.

Emin Çölaşan: Konu-konuk seçiminde kendi kafama göre takılırdım. Kendi gündemimi yarattırdım. Ha bazen de ülkenin gündemi olur. Gündemle ilgili bir adamı çekip almaya çalışırsın. Ama ben çoğunlukla kendi gündemimi yarattım. Pek çok zaman hiç bilinmeyen insanlarla konuşmuşumdur. Hiç kimse tanımaz. Ben de tanımam. Mesela bir Zuhal Teyze vardı. Çok güzel bir söyleşi yapmıştık. On iki yaşında Özer Karagedikli diye bir çocuk vardı. Gazeteye gelmiş. Ortaokul öğrencisi üç beş dakika konuştuk. Derya gibi bir çocuk çıktı karşıma. Özer'e rahmetli Çelik Gülersoy burs verdi, okuttu. Özer, iktisat fakültesini bitirdi, şimdi Yeni Zelanda'da merkez bankasında uzman... Sanki belli insanlar üzerinden söyleşiler yapılıyor diye bir kaygı taşıyorum. Toplumun bütün kesimleri asla yansıtılmıyor söyleşilerde. Konuşanlar hep isim sahipleridir. Özellikle ekonomi, ticaret, finans çevrelerinden aynı insanlarla yapılan söyleşiler var. Bu söyleşilerde hep yalakalık görüyorum. Belli ki yukarıdan gelen direktiflerle yapılıyor söyleşi. Arkasında reklâm bağlantısı olabilir. Bir gazeteci için en küçük düşürücü durum söyleşilerde yağcılık yapmak, yağ çekmek, yalakalık yapmak. Övgü düzmek kolaylıktır. Sen başka şeyler çıkarmaya çalış.

Halit Kıvanç: Söyleşiler için "çok meşhur" ve "gündemde olacak" diye bir şey var. Bir hareket yapmış, bacağı kırılmış olacak mesela. Durduk yere Türkan Şoray röportajı yapamam. Ben zorlanıyorum bazen, her zaman yeni bir şey yapan birini bulmak kolay değil.

Hızır Tüzel: Tabii ki, gündemde olması, popüler olması lazım ama bu hafta sonu için geçerli. Hafta arası daha rahat olabiliyorum. Aslında Türkiye’de üretim az. Yaz aylarında hep şarkıcılarla yapmak zorunda kalıyorum. Hafta araları ünsüz arkadaşların hepsiyle yapıyorum. Hafta sonları için çok ünlü birileriyle yapıyorum. Bir roman yazsaydınız ya da bir dizide oynasaydınız sizinle hemen derhal bu pazar için röportaj yapardım... Daha çok isim ağırlıklı ama yaptığı işle alakalı seçim yapıyorum.

Hülya Ekşigil: Dergi daha büyük bir alana yayılan bir iş olduğu için orayı hakkıyla dolduracağına inandığım biriyle ama gazetede daha güncel kişi ve konuları takip ediyordum. Örneğin bir yazarla yapıyorsanız, o yazarın yeni bir kitabı çıktığında yapıyorsunuz... Söyleşilerimde konuklar öncelikliydi. Çünkü o insanı merak ediyor, “Nasıl biri” sorusuna yanıt arıyordum. Neden bir insanı merak ederdim? Her birinin kendine özgü nedeni olur genellikle. Biri çok öne çıktığı için, biri çok geride kaldığı için, öyle bir kitabı yazabildiği için, ilk defa öyle bir mağazacılık anlayışı başlattığı için. Genellikle sürünün dışında bir şey yapmış olanları seçerim... Söyleşi konu ve kişilerinde gazetecinin öznel değerleri, bakışı, eğitimi, seçme kabiliyeti ön plana çıkıyor. Gazeteci kendisinin merak ettiği konuları, kamunun da merak ettiğini sanıyor.

İnci Ertuğrul: Çok popüler isimlerle konuşmuyorum aslında. Geneli ilgilendiren bir konuya gündemdeki kişilerle de konuşuyorum. Bazen bana ilginç gelen isimler ya da merak ettiğim kişiler oluyor. Çok medyatik isimlerle yapmıyorum çünkü bir bakıyorum ki herkes aynı kişilerle konuşmuş. Bazen bana enteresan gelen ve “bunu paylaşmalıyım” dediğim kişiler, bazen kişisel meraklar, söyleyecek sözü olduğuna inandığımız kişiler. Halktan biriyle de yapabiliyorum, hayat mücadelesi ilginç olabiliyor. Yaşam şekliyle farklı olan insanlar.

Kürşat Başar: Ünlü kadınlarla röportaj yapıyordum. Tabii, bu kadınların seçiminde safi ünlü olmaları yeterli değildi. O günkü gündeme bağlı olarak seçiyorduk. Bir de mesela o devirde diyelim ki Hülya Koçyiğit’ten kimse bahsetmiyor. Hülya Hanımı bulup, onunla da bir röportaj yapıyordum. Ama bunun yanı sıra Sertab Erener’in o sırada yeni albümü çıkmış, konuşuyordum. Yani ya gündemde o sırada çok konuşulan

birisiyle yahut da dediğim gibi çok gözden kaçan, o sırada kimsenin üstüne gitmediği bir kişiyle konuşuyordum.

Leyla Tavşanoğlu: Özellikle yaz aylarında siz de biliyorsunuz inanılmaz bir konu kabızlığı var. Ben yaz ayları için söyleşi yedeklerim, yani insanların rahat okuyabilecekleri, ne bileyim çevre, sanat gibi güncelliği kaybolmayacak konular seçerim. Tabii ki tiraj kaygısını göz önünde bulundurarak bu işi yapıyorum. İkincisi günceli yakalamaya hatta günceli ya da gündemi ben yaratmaya çalışıyorum... Konu temelli bakıyorum ama tabii o konuya fevkalade vakıf olan ve onu iyi anlatabilecek kişileri de seçmeye çalışıyorum. Ağırlıklı olarak en sevdiğim konular uluslararası ilişkiler ve siyaset. Benim uzmanlık alanım da Türk –Yunan İlişkileri, Kıbrıs sorunu, Güney Kafkasya, Avrupa Birliği. En çok bu konuları seviyorum açıkçası.

Leyla Umar: Heyecan duyduğum kişiler. Mesela, tuturdum Fidel Castro diye, neden? Hakikatten çok değişik bir tip. Bazı insanların iç yüzünü göstermek istiyorum. Canavar gibi bakarsın, melek gibi çıkar. Melek diye bakarsın canavar çıkar. Bunlar beni heyecanlandırıyor... Kimsenin konuşamadığı kişilerle söyleşi yapmak, elbette benim hoşuma gidiyor ve egomu da okşuyor biraz. Gazetecinin egosu vardır... İçgüdülerim inandığım konulara eğilmemi sağlıyor. Allah’a bin şükür.

Mehmet Barlas: Birinci kriter aktüalite. Eğer o gün gündemin öncelikli maddesinde bir isim varsa, birinci seçim odur. İkincisi, benim açımdan farklı bir şey söyleyebilir miyim? Başka bir derinliği var mı? Kimseden duymadığım bir şeyi ondan duyabilir miyim? Üçüncüsü de sağdan soldan telkinler olur; şununla da konuşsana diye.

Mustafa Karaalioğlu: Popüler kültür ve gündem, temsil ettikleri kitlenin muhakkak bir etkisi var. Çok popüler biri gündemle ilgisi olmasa da tek başına röportaj değeri taşır. Ekonomik kriz ya da Ermeni soykırımı gündemde ise bu konuları anlatabilecek kişiyi bulmaya çalışırım. Ama mesela Sezen Aksu her zaman röportaj değeri olan biridir. Ama tek konuşmayla popüler olacak insanlar da var; mesela Mehmet Öz. Türkiye’ye ilk geldiğinde hiç kimse tanınmıyordu ama yapılan röportajlar onu çok popüler hale

getirdi... Konu üzerine yapmışsam mutlaka gündemdir ama gündem dışıysa kesin kişi ön plandadır. Mesela bir futbolcuysa onun şöhreti konudur. Nadir de olsa kendi kafamda önemsedığım konuların da peşinde koştum. Mesela kanser: Kanserle ilgili çok şey araştırdım... Söyleşilerim için kesinlikle konuk temel oluşturuyor. Haftalık söyleşilerin öyle olması gerekir. Bu yüzden benim gibi gündemdeki kişilerin peşinde olan arkadaşlarla, bazen aynı kişileri çıkardığımız çok olmuştur.

Neşe Düzel: Ben konu tayin ederim, konuk değil. İlk önce ele alacağım konuyu kim en iyi anlatır, yeni fikirlerle kim besleyebilir, kim konargöçer düşüncelerin ötesine geçer ya da tabuları yıkar, diye düşünürüm. Önce benim konuyla temel bir meselemin olması gerekiyor. Bir temel sorunun olması gerekiyor. Çünkü kişinin gerçeğinden çok konunun gerçeğini ortaya çıkarmak istiyorum. Konuk sonra belirleniyor. Çok sonra... Söyleşi konularımı gündem etkiliyor, ama bazen de gündem oluşturmaya çalışırsınız sadece gündemin peşinden gitmezsiniz. Yani gündem oluşturduğunuz çok olur. Gündeme farklı bir bakış açısı getirmek, farklı bir tartışma yaratmak veya resmi görüşün dışına çıkmak işim. Eğer öyle bir katkı olmayacaksa, gündem beni etkilemiyor. Seçimimi hep yeni söz üzerine yapıyorum... Konuyu belirledikten sonra bu konuda “kim yeni laf edecek”, “konuya yetkin kim var” onu araştırıyorum. Çeşitli yayınlardan araştırıyorsunuz, soruşturuyorsunuz, etrafınıza danışıyorsunuz. Açıkçası ben “konuk” bulmakta güçlük çekiyorum... Konu söyleşilerim için temel oluşturuyor ama öyle konuk vardır ki zaten gündemi işgal eder. Mesela bir dönem Asil Nadir diyelim. Gider, Asil Nadir’le konuşmak istersiniz, çünkü konu vardır orada. Konusu patlamıştır o zaman baş aktör ile konuşursunuz tabii.

Nilgün Cerrahoğlu: Şimdi iki tür yaklaşım var. Ya önde olan, o gün projektörlerin üzerinde toplandığı ünlüyü yakalamak ki, genelde bizim gazeteler buna çok meraklıdır yahut da konuyu öne almak, konu öncelikli röportajlar yapmak ve bunu yapanlarda var mesela Neşe Düzel bunlardan bir tanesi. Ben de doğrusu söyleşilerimi konu öncelikli yaptım.

Nuriye Akman: Meslekte giderek yaş aldıkça, tecrübe kazandıkça, kendimi biraz daha özgür, hatta biraz daha şımarık hissederek, paşa gönlüm kimi istiyorsa onları seçmeye

çalıştım. Çünkü dört gazetede çalıştım ve her bir insanla konuştum. Türkiye'nin insanları kolay kolay değişmiyor, siyasi aktörleri, sanatsal aktörleri, aşağı yukarı aynı, onlarla ikişer kere her gazetede mutlaka konuştum. Ve bir süre sonra hayata başka anlamlar yüklemeye başlıyorsunuz ve onlar size cazip gelmiyor. Bu sefer de gündem dışı, sazı olan, sözü olan, felsefesi olan, bir hikâyesi olan insanların peşine düşüyorsunuz. Şu anda ben öyle bir dönemdeyim. Yani, evet tabii ki gündemden yüzde yüz kopamazsınız ama hiç değilse yüzde elli yüzde elli kırışıyorum... Tiraj diye bir şeyle hiç ilgilenmedim, çünkü her zaman söyleşilerim ses getirdi. Ama popüler kültürle tabii ki ilgilenmek zorundayız. Mecburuz. Bunu canım çekmese bile, işte ne bileyim ben bunu *Pop Star* yarışmasında Abidin ile konuşarak yaptım. Abidin benim umurumda mı, hayır değil. Ama bu gazetecilikte o kadar da fazla özgürlük olmuyor. Tabii ki popüler kültür ile de ilgileniyorum... Ulaşılabilirlik, tanışıklık hep etkiliyor. Hatta bulunduğunuz gazetede, hangi gazetede çalışıyor olmanız da çok etkili. Gazetenin üst düzeyinin o kişiyle ilişkileri, benim o röportajı koparmam ya da koparmamam konusunda etkiliyor. Cem Yılmaz, Candan Erçetin bana röportaj vermiyor. Niye? *Zaman* gazetesinde çalışıyorum diye ama Balçıçek Pamir pekâlâ hiç röportaj yapmıyor denilen kişiyle röportaj yapabiliyor. Benden daha iyi olduğu için mi? Hayır. *Sabah* gazetesinde çalıştığı için. Mesela, patrona, Dinç Bilgin'e kızan birisi bana röportaj vermiyordu. Böyle şeyler oluyor tabii. Ama buna karşılık bunun tam tersi de oluyor. *Zaman* gazetesine geçtim, hiç konuşmayan askerler, "sırf size veriyoruz bu söyleşiyi, bakın gazeteye değil" diye altını çizerek, asla bu gazetede çıkmayacak insanlar bana konuştular. Çünkü beni tanıyorlar, işimi iyi yaptığımı biliyorlar, bir ideolojimin olmadığını biliyorlar. Mesela, *Zaman*'da asla benim dışımda bir başkası o röportajı yapsa gazeteye girmez ama ben yaptım girdi. İnsanın kişiliği, imajı vb. bunlar da önemli. Yani bazen sen kazanıyorsun, bazen kurumun kazanıyor... Hiç konuşulmamış bir konuğu bulmak artık çok zor. Benim ilk başta, söyleşiye başladığım yıllarda bu kadar çok kanal yoktu ve birisi sana konuştu mu o hafta hakikaten sadece sana konuşulmuş olurdu. Ama şimdi çok fazla kanal var ve herkes her yere çıkıyor, konuşuyor. Onun için benim yapacağım şey, az söylenen sözleri bulup, ne sorulmamış onu araştırmak. Daha çok kişilikle uğraşmayı seviyorum. Yani, akıp giden güncel şeyler değil, çabuk tüketilecek sıcak haber konuları değil, detaylar değil, on yıl sonra da o röportaj okunduğunda 'A, bu adam böyleymiş, bakın' dedirtmek. Nitekim benim pek

çok söyleşim, bilimsel araştırmalara, doktora çalışmasına konu oldu, hatta mahkemelerde delil olarak kullanıldı... Söyleşilerim için daha çok konuk temel oluşturuyor.

Şahin Alpay: Konuk seçerken birinci kriterim ortalıkta dolaşan, zihinleri kurcalayan sorulara verebilecekleri yanıtları var mıdır? Bu tabii o konuda bir kitap yayımlamış olması, o konuda bir araştırma yapmış olması yahut o konuda yazdığı bir yazı ile dikkate değer bir şeyler söylemiş olması ile tanımlanıyor. Tabii bir de ben kalite meselesine çok önem verdim. Türkiye’de çok kitap basılır ama kitapların kaç tanesi şişirmedir, kaç tanesinin içinde bir şey vardır diye bakmak lazım. Ben genelde, zihinlerdeki sorulara araştırılmış, düşünülmüş cevaplar veren kimseleri çıkarmaya gayret ettim... Kesinlikle konu öncelikli. Hatta sayfa saygınlık kazanınca birçok kimse bana “Ben niye çıkmıyorum?” diye için için içerlemiştir. Ama ben isim listesi yapıp bunları sırayla çıkaracağım diye bir endişeye sahip değildim...

Yalçın Pekşen: O haftanın ilgi çekici olabileceğini düşündüğüm kişiyi arardım en çok, yani esas kural oydu. O hafta bir olay patlamış, o olayın göbeğindeki kişi benim hedefim olurdu, ama onu her zaman bulamazdım; çünkü o sırada o en ulaşılabilir adam oluyor.

Yener Süsoy: Toplumda belli bir yere gelmiş ama bilinmeyen yönlerini ortaya çıkarmaya çalıştığım kişilerle röportajlar yapıyorum... Tiraj kaygısı asla yok. Şimdi şöyle bir şey var bu aralar. Diyelim şarkıcı, albümü çıkacak, ellerinde bir medya listesi var. Sizi de sıraya koyuyorlar. Mesela, ben Tarkan’la röportaj yapmak istedim. Bana, albüm çıkacak size de o zaman konuşabilir, dediler. Böyle bir şeyi kabul etmem. Beni reddetmesi önemli değil ama *Hürriyet*’i reddediyor... Hiç ortaya çıkmamış, hiç bilinmeyen ya da çok az insan tarafından bilinen ama bütün dünyada en azından Türkiye’de yankıları olabilecek konu ve kişilerden seçiyorum. Mesela ‘human interest’ (insanların ilgisini çekecek unsurlar) mutlaka olacak. Kenan Evren ile konuşurken onun ‘insan’ yanını ortaya koymaya çalışıyorum, bilinmeyen yönlerini ortaya çıkarıyorum... Röportajlar için hem konu hem de konuk temel oluşturuyor ama ağırlık konuk. Konuktan yola çıkıp konulara ulaşıyorum. Her insan bir kitap, bir röportaj konusu.

Yemin ediyorum böyle. Bazı gazeteler gözlerini ünlü kişilere dikmişler. Herkesin de buraya baktığını zannediyorlar, yok böyle bir şey.

Zeynep Oral: Bir kere mutlaka güncel olayın peşinde koşuyoruz. Aktüaliteyi izlemek zorunluydu! Yani, durup dururken “Şimdi niye bu insan? Niye bu insanla konuşuyorum” dedirtmeyecek! Niye konuştuğumun, niçin o insanla konuştuğumun mutlaka bir cevabı olmalıydı. Hem kendim için hem okurlarım için... Ele aldığım konuyu en iyi söyleyebilecek kişileri seçmeye çalışırdım... Tiraj, popüler kültür etkili oluyor tabii. Ama biz öyle popüler kültür diye bir şey pek bilmezdik. Alt kültür, üst kültür, popüler kültür: Kültür, evrensel bir kavramdı!

2.8. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLER HABER KAYNAKLARINI NASIL İKNA EDİYORLAR?

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “*Söyleşi için haber kaynaklarını nasıl ikna ediyorsunuz*” sorusuna verilen yanıtlarda, gazetecinin çalıştığı gazetenin yaygın medyanın bir parçası olması kadar gazetecinin sektör içindeki tanınırlılığı ve saygınlığının da haber kaynağı kişilerin söyleşiyi kabul etmesinde rol oynadığı tespit edilmiştir. Ne var ki, kimi gazeteciler “zor soru sormanın”, “yolsuzlukların üstüne gitmenin”, “köşeye sıkıştırıcı tarzda söyleşi yapmanın” haber kaynağı portföyünü sınırladığını, aksine “reklâm” kokan, haber kaynağını “parlatan” ya da “ürkütmeyen” tarzda röportaj yapan gazetecilerin, haber kaynağı kişileri rahatlıkla ikna ettiklerini belirtmektedir. Kimi gazeteciler haber kaynaklarını ikna etmek için söyleşi sorularını önceden okumayı bir yöntem olarak uygulamakta, kimileri ise konuşmak istemeyen haber kaynaklarını ikna etmek için çaba harcamanın yersiz olduğunu belirtmektedir.

Haber kaynağı kişileri ikna etmek konusunda konukların gazeteci tarafından tek tek bizzat aranması, aylarca sabırla beklemenin önemi, eşini, evini arama, “şirin görünmeye” çalışma, soruları görmek isteyenlere yollama, asistanları aşmanın daha büyük bir sorun olduğunu bilme, çok okunan bir gazetede çalışıyor olma, “antipatik”, “sert” değil “yumuşak” ve röportaj yapmak için “istekli” olma, haber kaynağı kişiye

“güven duygusu” verme ve söyleşi yapılamayacak kişileri seçmeme gibi bilgilere ulaşılmıştır.

Ahmet Tulgar: Ben şimdiye kadar iki kişiyle röportaj yapamadım. Biri Tarkan diğeri Fatih Terim. Bunun nedeni ise ben değilim. Tarkan’ın kaseti çıkmıştı. Tarkan, kaseti çıktığı zaman gazeteleri dolaşır, direkt genel yayın yönetmenleri ile muhatap olur. Mesela *Hürriyet*’e gittiyse Ertuğrul Özkök karşılar, Ayşe Arman’ı çağırır ve röportaj öyle yapılır. Röportajı yapacaktık ama Tarkan benim tarzımdan ürktüğü için başkasıyla, Ali Eyüboğlu’yla (*Milliyet* Gazetesi Magazin Müdürü) yapmak istedi. Yaptı ama o da aylarca yayımlanmadı. Fatih Terim’le ise bu röportaj çekişmesi sırasında dost olduk. Onunla ilgili çok yazı yazdım ben. En son Galatasaray’dan ayrıldıktan sonra bir yazı yazdım. Beni aradı ‘bir gün röportaj yapacağız’ dedi ama hala bir araya gelemedik. Bunların dışında herkese ulaştım, hiçbir problem olmadı.

Arda Uskan: Ulaşılamayacaklar zaten söylüyorlar; “Konuşmayacağım!” diyorlar. Onlar için çaba sarf etmiyorum, istemeyenle yapmıyorum.

Ayşe Arman: Tek tek hepsini kendim arıyorum. Bazen kabul etmeyenler oluyor. Mesela Tayyip Erdoğan, Emine Erdoğan, Rahşan Ecevit, Bülent Ecevit, Nazmiye Demirel, Ali Taran, çok istedim... Bazıları benim tarzımı beğenmiyor, çok reddediliyorum ama *Hürriyet* gazetesi diye hemen kabul edenler de oluyor. “Şimdi giderim, bu kadın benim reklâmımı yapar, parlatır” diye düşünenler de oluyordur... Bazen karşımdakini rahatlatmak için soruları bile okuyorum...

Balççek Pamir: Her röportajcı gibi tabii ki zorlanıyorum ama telefonla ulaşınca bir şekilde ikna ediyorum yani en azından şu ana kadar hiç fire vermedim. Bazen telefona çıkmıyorlar, işte o zaman zorlanıyorum. “Biz arayalım” diyorlar ama aramıyorlar. Altı aydır beklediğim telefonlar var. Bende kişisel tanışıklık maalesef hiç rol oynamıyor... Yazı işleri müdürü olmam, isim bulmakta kolaylık sağlıyor.

Derya Sazak: Zaman zaman oluyor. Genellikle telefonla ulaşıyoruz. Görüşmeleri ben

yapmayı tercih ediyorum. Haberi kovalayan biz olduğumuz için kaynak bazen kapris de yapabilir.

Elif Ergu: Popüler dünyadakilerin kaprisleri oluyor. Röportajdan çok fotoğrafı önemseyenler var ve bu da beni sıkıyor. İkna etme konusunda beni tanıyıp da istemeyenler oluyor. İşte o zaman ısrar ediyorum, eşini, evini falan arıyorum, şirin görünmeye çalışıyorum, öyle ikna oluyor bazıları. Bazen de önce soruları görmek isteyenler oluyor. Yolluyorum ama biliyorum ki ben o kişiye başka sorular da sorsam yanıtlayacak.

Emin Çölaşan: Bazıları kabul etmiyordu tabii. Mesela, ANAP iktidarı döneminde, pek çok ANAP’lıdan randevu istemişimdir ama hepsinin burnu o zamanlar havadaydı ve konuşmayı kabul etmiyorlardı. Çünkü biliyorlardı ki, benim karşıma oturduğu zaman zorlanacak. Çünkü ben ona “başarılarınızı neye borçlusunuz?” filan diye sorular sormayacağım. Biraz üzerine gideceğim. Dolayısıyla kabul etmeyenler oluyordu. Köşeye sıkıştırıcı tarzda söyleşi yapanlar bir süre sonra portföylerinin azaldığını görüyorlar. Hatta bazen “sizinle sadece şu konuları konuşacağım, onun dışına çıkmayacağım” diye güvence verirdim, hani ürkütmemek için. Gerçekten de o konulara girmezdim, sözümde dururdum. Bazen de “Teybi kapat da, öyle söyleyeyim” derlerdi ve en çarpıcı laflar o zaman gelirdi, ama o kişi bunların yazılmasını istemezdi. Ben de söyleşiyi kaleme alırken, soruyu yazardım, onun altına da “teybi kapat da, öyle cevap vereyim” cümlesini yazardım. Teyp kapalı. Sonra başka bir soruyu yazardım. Yani o soruya cevap verirken teybin kapalı olduğunu okuyucu böyle bilirdi.

Hızır Tüzel: Menajerleri, asistanları aşmak en büyük sorun. Eğer doğrudan kişiyle temas kurarsam kabul ediyorlar ama araya biri girince ona çalım atabilmek zor olabiliyor. ‘Onunla irtibat kurmak o kadar kolay olsaydı, ben ne yapacaktım o zaman’ diye düşünüyorlar, çünkü böylelikle menajerler de kendilerine bir konum hazırlamış oluyorlar.

Hülya Eksigil: Konuklara ulaşmakta ya da ikna etmekte zorlandığım çok az oldu. İnsanlara ulaşmak ve söyleşi için ikna etmek gazetede daha kolay. Özellikle haber

kaynakları gazetenin okunurluluğuna göre tercih yapıyorlar. Kurumun kimliğinin, röportajı yapanın kimliğinin önüne geçtiği zamanlar olabilir. Yani *Hürriyet*'ten bir röportaj yazarının aramasıyla, *Yeni Binyıl*'dan bir yazarın araması çok farklı sonuçlar doğurabilir... Siz kimsiniz, nerede duruyorsunuz, kimlere ulaşabilirsiniz, bu işin ilk fazı. İkinci faz da o kişiye ulaştıktan sonra o malzemeyi nasıl değerlendiriyorsunuz? Çünkü bazı insanlar kimsenin ulaşmadığı insana ulaşabiliyorlar ama o işten çıkan sonuç: hiçbir şey!

İnci Ertuğrul: Benim asistanım yok, ben birebir takip ediyorum. Bazen *Türkiye* gazetesi diye röportaj yapmak istemeyenler oluyor açıkçası ama bence bu yanlış. Bunu yaşadım. Sonuçta sen röportajı ver eğer sonrasında bir şey olursa telefon aç ve söyle. Bunun dışında bazen ben yoğun olduğum ve üzerine yeterince düşemediğim için kaçırdıklarım oluyor ama çok zorlanmıyorum.

Leyla Tavşanoğlu: Valla zaman zaman zorluklar yaşıyorum. Konuşmak istemeyenler, geri planda kalmak isteyenler oluyor. Bazen de ille de 'Benimle söyleşi yap' diyenler, haber gönderenler oluyor.

Leyla Umar: İnsanlar anlıyor karşısındakini. Ne kadar büyük bir istekle o röportajı yapmak istediğini ve acıyor sana. Mesela, benim ilk röportajım *Time* dergisinin sahibi ve karısı Clara Booth Luce ile olmuştu. Gazetecilikte daha ilk günüm, Hilton Otel'i'ne gönderiyorlar. Gazeteci olduk ya, yukarı çıkıyorum. Düşünün, hiç tanımadığım insanların kapısını çalıyorum. Buz gibi bir kadın, Clara Booth açıyor kapıyı, müthiş bir piyes yazarı, kocası da *Time* dergisinin sahibi. O kadar acındırdım ki kendimi, "hayatımda ilk defa röportaj yapacağım. Ne olur, rica ediyorum!" diye, ben nasıl söylediysem artık, acıdılar herhalde. Odaya girdim ve röportajı yaptım. Sonra odadan kahkahalarla, sarmaş dolaş çıktık. Herhalde biraz benim de kişiliğimin rolü var, antipatik değilim, sert değilim, yumuşak bir insanım... Birisini kafama koyuyorum. Mesela şu Hüsnü Mübarek, duydum ki, İstanbul'a geliyor. Hemen yirmi bir sene evvel onunla Mısır'da yaptığım röportajı aradım, buldum. Düşün ki, tek başıma elli yılın yazılarını karıştırdım, hepsini öyle zarflarda saklıyorum... Yirmi bir yıl evvel Mısır'da yaptığım röportajdan bu yana ne değişiklikler yaptı, neler oldu soracağım. Sefireyi

aradım. Ankara’da tanınıyorum, anlattım, mektup yazdım kadına. Yani böyle dört saati bu işe ayırdım. Ben böyle çabuk tutkuya kapılıyorum. Hastalık gibi... Onu ara, bunu ara... O işte insanın içinden geliyor, gazeteci olmak böyle bir şey...

Mehmet Barlas: Konuğu ikna etmede hiç zorluk yaşadığım olmadı. Yani o güven duygusunu verirseniz olmaz. Ama ben bazı insanlara hiç başvurmam, belki onlar kabul etmezdi. Bana çok zıt gelen, faşist, zorba, ahlaksız gördüğüm insanlara hiç teşebbüs etmedim.

Mustafa Karaalioğlu: Evet, ulaşmakta zorluk yaşanıyor. Birincisi, iyi konuklara ulaşmak için her zaman zorluk yaşanır, onlar da değerlerinin farkındalar, kolay kolay ikna olmuyorlar. İkincisi, konuştuğumuz kişiler toplumda ön planda olan kişiler, zaten vakitleri dar olan, yoğun olan kişiler. Prensipte konuşmayı kabul etse bile zaman ayırmakta güçlük çeken kişiler. Üçüncüsü de konu hakkında bilgisi olan ama konuşmayanlar var. “Zamanı gelince konuşuruz” diyorlar ama konuşmaktan imtina ediyorlar. Planlamaların yarıya yakını tutmuyor. Türkiye’de bence zaten konuşulacak çok az insan var.

Neşe Düzel: Benim için en zoru telefon numaralarını bulmak oluyor. Gazete ortamında çalışmadığım için tek başıma konuyu belirliyorum, konuğu belirliyorum sonra telefonu neydi bunun diye uğraşıyorum. Ben bir konuşma sayfası hazırlıyorum dolayısıyla konuşmayacak gibiyse ya da biraz tereddüt gördüm mü hemen “başka zaman konuşuruz” diyorum.

Nuriye Akman: İkna etmekte çok zorluk yaşıyorum. Eskiden birebir karşınıza çıkarlardı. Şimdi her birinin basın danışmanı var, menajeri var, bilmem ne var. Onlar da dünyadan bihaber insanlar. Beni tanımıyorlar. Düşün yani, basın danışmanı ve beni tanımıyor; ‘nereden arıyorsunuz, niye arıyorsunuz?’ diyor. Utanmadan benden soru isteyenler var. Sen kral mısın? Büyükelçi misin? Prenses misin? Ancak onlara soru verilebilir. Sen bir şarkıcısın, benden nasıl sual istersin değil mi? Böyle şeylerle karşılaşıyorum. Böyle şeylerle karşılaştığımda bazen rest çekiyorum, bazen aptal sorular

gönderiyorum. Yani asla ona sormayı düşünmediğim aptal sorular gönderiyorum, yani okusan kahkahalarla gülersin. Böyle tavlıyorum, gidince başka şeyler soruyorum tabii.

Şahin Alpay: Hem gazetede, hem de televizyonda yaptığım mülakatlarda hiçbir zaman yardımcılarım telefon edip randevu almamışlardır, bütün konuklarımı ben kendim ayarladım. ‘Ret’ almam hiçbir zaman söz konusu olmadı.

Yener Süsoy: Yapamayacağınız kişileri seçmezsiniz. Belli bir ikna yeteneğim var. Bütün hayatımın sırrı empatidir. Aklınızdan ne geçtiğini yüzde doksan bilirim. Bu tecrübeyle ilgili. İkna kabiliyetim yüksektir...

2.9. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLER SÖYLEŞİ ÖNCESİ HAZIRLIK YAPIYORLAR MI? SÖYLEŞİYE NASIL HAZIRLANIYORLAR?

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “*Söyleşi için hazırlık yapıyor musunuz?*” sorusuna verilen yanıtlarda gazetecilerin çoğunun hazırlık yapmayı söyleşinin başarısı için vazgeçilmez bir unsur olarak gördüğü tespit edilmiştir. Ne var ki, söyleşi öncesi hemen hemen hiçbir hazırlık yapmadan söyleşiyi “sohbet havası” içinde gerçekleştirmeyi tercih eden gazetecilerin olduğu da gözlenmiştir. Hazırlık yapmanın öneminden bahseden gazeteciler, internet üzerinden arama yapıp, gerekli bilgilere ulaşmanın hazırlık sürecinde zaman kazandırdığını, soru hazırlamanın söyleşinin akışını daha rahat kontrol etmeye imkân tanıdığını, konuşulan konuya hâkim olmanın karşı tarafta uyandırdığı izlenim (saygınlık) sayesinde soru sormanın daha kolay olduğunu ifade etmişlerdir.

“Genelde internetten araştırma yapıyorum”, “İnternette bilgiler indiririm, herkese sorarım”, “En az iki gün çalışırım”, “Hazırlık birkaç gün içerisinde birkaç kitap okumak, internette tarama yapmak, iç ve dış basında güncel bir haberse son tartışmalar nedir diye bakmak şeklinde oluyor”, “Konuk odaklı ise yakın çevresine ulaşmaya çalışırım, daha önce çıkmış röportajlarını okurum. Konu odaklı ise çok detaylı araştırmalar yapıyorum”, “Hazırlık yapmazsan söyleşi çok eksik kalır”, “Ben çok iyi bir

arşivciyim. Bu bakımdan konuklarımla ilgili muhakkak benim bazı dosyalarım vardır”, “Arşiv çalışması yapıyoruz. Petek Dinçöz’e bile giderken araştırma yapıyorum, daha önceki röportajlarına bakıyorum”, “Araştırma konusunda ilginç yöntemler geliştirmiştım: İlkokul arkadaşlarını bulurdum, sıra arkadaşlarını bulurdum. Oradan ilginç bir hikâye çıkmasa bile, karşıdaki insan kendisi hakkında araştırma yapıldığı duygusuna kapılınca sizi çok ciddiye alıyor ve çok rahat açılıyor. İnternet devreye girince hazırlık yapmak daha kolaylaştı”, “Genellikle internetten yararlanıyorum. Gazeteden arkadaşlara danışıyorum. Daha önce verdiği röportajlara ya da kendi yazıp çizdiklerine bakıyorum”, “Telefon konuşmasında, söyleşi öncesinde hafif bir samimiyet kurmaya çalışırım. Eğer onu tanıyan insanlar varsa, onlarla biraz sohbet ederim. Çünkü aslında o kişiye dair en önemli detaylar öyle öğrenilir. İnsanlar röportaja geldiklerinde, onlar hakkında detaylı bilgiye sahip olduğumu gördüklerinde daha iyi bir röportaj verirler”, “Esas iş ön araştırmadır yani ev ödevinizi yapmadan o işe giderseniz seçtiğiniz kişi tarafından anında gaza getirilebilirsiniz”, “Bazen de bir adama gidersiniz; bu bir doktor, fizikçi, uluslararası bir uzman olur. O zaman çok çalışırsınız. Bazı söyleşilerden iki üç gün önce çalışmaya başlardım”, “Çok iyi ön araştırma yaptıklarım oldu ama canımı çok sıkacak derecede araştırmasız yaptıklarım da oldu. ‘Nasıl olsa konuya hâkimim’ diye araştırma yapmadan söyleşiye gittiklerim oldu ve bunun olumsuz etkisini gördüm”, “Ön araştırma böyle kesintili bir şey değildir, sürekli okursunuz. Her alana girip çıkıyorsunuz. Çünkü sosyolojiden, psikolojiye, tarihten, ekonomiye, sanata, siyasete her konuya girip çıktığım için zaten izliyorsunuz yayınları, televizyonları, kitapları. Çok iyi bir okur olmanız gerekiyor. Hep çalışmanız gerekiyor”, “Kesinlikle hazırlık yapıyordum, ben ön araştırmasız bir röportaj düşünemiyorum aslında. Ben dersini çalışan gazetecilerdendim. Her röportajdan öncesi bir arşiv çalışması mutlaka yapardım ve çok da yardımını gördüm”, “Eskiden, ilk başladığım yıllarda, daha doğrusu ilk on yıl diyeyim, dehşet sıkı araştırma yapıyordum”, “Ben her zaman konuşacağım insan ne söylemiş, temel fikirleri nelerdir, bunları önce tespit ettikten sonra ve her zaman sorularımı önceden hazırlayarak karşılarına çıktım. Bayağı bir hazırlanma çabası harcardım”, “Çok hazırlanırdım. Eğer bir yazarla yapacaksam, onun bütün kitaplarını önceden okumuş olmam lazımdı. Bir politikacıyla röportaj yapacaksam, onun bütün demeçlerini önceden bilmiş olmam lazımdı” şeklinde

verdikleri yanıtlar ile çok sayıda gazeteci başarılı bir söyleşi için ön hazırlığın çok önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Öte yandan “Hazırlık yapmıyorum. Kafamda oluyor sorular”, “Araştırıyorum ama o kadar vakit ayırmıyorum”, “Öyle hiç bir hazırlık yapmadan, hakkında tek kelime bilmeden karşısına çıktığım da oluyordu”, “Bazı kişiler var ki tanınmış, artık hakkındaki her şeyi neredeyse ezberlemişsiniz. Gündemi de takip ediyorsunuz” diyerek ön hazırlık yapmadan söyleşi yaptığını belirten gazetecilerin sayısının sadece üç olduğu tespit edilmiştir.

Ahmet Tulgar: Hazırlık yapmıyorum. Kafamda oluyor sorular. Benim konsantrasyon sorunum yok. Kafamda yaşıyorum. Tabii şöyle bir şey var; hafıza çok önemli.

Arda Uskan: Hazırlık yapıyorum. Genelde internetten araştırma yapıyorum. Yarım gün falan ön araştırma yapıyorum. Önceki söyleşilerini okuyorum mesela ve daha önce sorulmuş soruları sormamaya çalışıyorum ya da ilginç bir şey yakalıyorum ve onu açmak için uğraşıyorum, kitabı falan varsa mutlaka okuyorum.

Ayşe Arman: Ders çalışıyorum. İnternetten bilgiler indiririm, herkese sorarım ‘Sence ne sorulur?’ diye. Taksi şoförüne bile sorarım: “Sen olsan ne sorarsın?” diye, yanına kimin sorduğunu da yazarım... Sorularımı kâğıtlara da yazıyorum ama kafamda da bir bazım var, ne öğrenmek istiyorsam onları düşünüyorum. “Evet” derse nasıl ilerleyeceğim, “hayır” derse nasıl ilerleyeceğim diye yazarım. Konuşma son derece hazırlanmış olarak yürüyor. Eğer bunu sistematik hale getirmezssem, nereye gideceğimi bilemem...

Balççek Pamir: Değişiyor ama en az iki gün çalışırım. Tabii ki öyle dolu dolu iki gün değil ama sabaha kadar çalıştığım da oluyor. Siyasi ise daha çok çalışıyorum tabii. Zaten gazetenin yazı işleri müdürü olduğum için güncellikten uzaklaşmıyorum, röportajlarıma bunun artısı oluyor.

Derya Sazak: Uzun araştırmalar olmuyor çünkü nihayetinde söyleşiler gazete formatında yapılan işler, bir kitap hazırlığı çalışması değil ama konuşacağım kişinin uzmanlığı ile ilgili yayınları falan varsa çalışıyorum. Hazırlık birkaç gün içerisinde birkaç kitap okumak, internette tarama yapmak, i ve dış basında güncel bir haberse son tartışmalar nedir diye bakmak şeklinde oluyor... Konu mesela siyaset, ekonomi ya da uluslararası ilişkilerse hazırlık daha fazla oluyor. Bir yazarla konuşacaksanız, son kitabını okumanız gerekiyor. Ama bu çok uzun süreli bir çalışma değildir, hazırlık bir iki gün içinde oluyor.

Elif Ergu: Röportaja göre değişiyor. Konuk odaklı ise yakın çevresine ulaşmaya çalışırım, daha önce çıkmış röportajlarını okurum. Konu odaklı ise çok detaylı araştırmalar yapıyorum.

Emin Çölaşan: Hazırlık yapmazsan söyleşi çok eksik kalır. Gazetecilikte hem söyleşi, hem röportaj, hem de köşe yazarlığında “Ben her şeyi bilirim” kompleksinde olanlar büyük yanlış içindedir. Kendini hiçbir şey bilmiyormuş varsayacaksın. evrene danişacaksın.

Halit Kıvanç: Ben çok iyi bir arşivciyim. Bu bakımdan konuklarımla ilgili muhakkak benim bazı dosyalarım vardır. Konuşacağım kişi bir kitap yazmışsa, oturup okuyup notlar çıkarırım demiyorum ama konuşmaya gitmeden önce en azından kitabını alıp şöyle bir göz atarım. Önümdeki dönemde röportajını yapacağım veya programıma konuk olacak kişiler için bir isim listesi hazırlarım. Son zamanlarda güzel sinema oyuncularımız, tiyatro oyuncularımız, şarkıcılarımız var, televizyonları kaplayıp sunuculuk yapıyorlar ve soruyorlar gelen konuğa “Siz şimdi hangi tiyatrodaki oynuyorsunuz?” karşıdaki cevap veriyor “Ben tiyatrodaki değil, sinemada oynuyorum” diye. Yahut soruyor “Siz şimdi konser veriyor musunuz?” diye, karşısındaki “Hayır, ben müzik aleti almıyorum, ben mzikalde oynuyorum, oyuncu olarak” diyor, bunları çok duyuyoruz.

Hızır Tüzel: Arşiv çalışması yapıyoruz. Petek Dinçöz’e bile giderken araştırma yapıyorum, daha önceki röportajlarına bakıyorum “Yine ne saçmalamış?” diye. Çalışırken not falan alırım, sorularımı önceden yazarım. Benim görünürde sorularım vardır ama kafamda da her ihtimale karşı başka sorular vardır.

Hülya Ekşigil: Araştırma konusunda ilginç yöntemler geliştirmiştım: İlkokul arkadaşlarını bulurdum, sıra arkadaşlarını bulurdum. Oradan ilginç bir hikâye çıkmasa bile, karşıdaki insan kendisi hakkında araştırma yapıldığı duygusuna kapılınca sizi çok ciddiye alıyor ve çok rahat açılıyor. İnternet devreye girince hazırlık yapmak daha kolaylaştı.

İnci Ertuğrul: Hazırlık konu ve konuğa göre değişiyor. Genellikle internetten yararlanıyorum. Gazeteden arkadaşlara danışıyorum. Daha önce verdiği röportajlara ya da kendi yazıp çizdiklerine bakıyorum.

Kürşat Başar: Mesela konuşacağım kişi ile ilgili daha önce çıkmış ne kadar haber varsa bir kere üstünden geçerdim. Benim bir de röportaj yaparken şöyle bir huyum vardır, önceden o kişiye telefon açarım, yani tanımıyorsam onun nasıl birisi olduğunu telefonda anlamaya çalışırım. Ayrıca telefon konuşmasında, söyleşi öncesinde hafif bir samimiyet kurmaya çalışırım. Eğer onu tanıyan insanlar varsa, onlarla biraz sohbet ederim. Çünkü aslında o kişiye dair en önemli detaylar öyle öğrenilir. İnsanlar röportaja geldiklerinde, onlar hakkında detaylı bilgiye sahip olduğumu gördüklerinde daha iyi bir röportaj verirler. Çünkü senin bu işe saygı gösterdiğini, senin buna vakit ayırdığını, onları önemsendiğini düşünürler ve bundan dolayı mesela on dakika oturacaksa, bir saat oturup, konuşurlar. Hakikaten de ben Türkiye’nin en ünlü, en yoğun insanlarını dört saat falan oturttuğumu bilirim. Şaşırmışlardır “Ya biz bu kadar saat ne konuşuyoruz” diye. Ondan sonra tabii röportajı toplaması uzun sürer. Ama bence iyi bir röportajın çıkması için en az bir öğleden sonra gerekir.

Leyla Tavşanoğlu: Esas iş ön araştırmadır yani ev ödevinizi yapmadan o işe giderseniz seçtiğiniz kişi tarafından anında gaza getirilebilirsiniz, çünkü ben söyleşileri üç kategoriye ayırıyorum: Bir, işte ‘muck raking’ olanlar var. İki, ‘bir olayın tanıtılması veya duyurulması’ ve bir de ‘hafif şeyler’ hani insanların rahat okudukları, ‘lay lay’ olaylar. Karşınızdakini anlamak ve belli soruları sorabilmek için ön çalışma yapmak gerekir. Bu da artık elinizin altında internet olduğu için çok zor değil. Eskiden üç dört gün uğraşırdık. Şimdi bir günde falan bitiyor. Elimde referans kitaplarım var. O referans kitaplarında bulamadığım ya da gazete arşivinde eksik kalan bir şey var ise internetten yararlanıyorum.

Leyla Umar: Tabii ön hazırlık yapıyorum, o kadar gevşek değilim. Araştırıyorum ama o kadar vakit ayırmıyorum. Böyle senin gibi müthiş, harika gazeteciliğim yok. Sana hayranım o bakımdan, fevkalade araştırıyorsun.

Mehmet Barlas: Bazen hiç ön araştırma yapmaya gerek olmaz, çünkü zaten o gün haberin içinizdesinizdir, haber burnunuza dayanmıştır, artık o kendisi bütün araştırmanın gereklerini içerir. Bazen de bir adama gidersiniz; bu bir doktor, fizikçi, uluslararası bir uzman olur. O zaman çok çalışırsınız. Bazı söyleşilerden iki üç gün önce çalışmaya başladım.

Mustafa Karaalioğlu: Çok iyi ön araştırma yaptıklarım oldu ama canımı çok sıkacak derecede araştırmaz yaptıklarım da oldu. ‘Nasıl olsa konuya hâkimim’ diye araştırma yapmadan söyleşiye gittiklerim oldu ve bunun olumsuz etkisini gördüm. Konuya zaten hâkimim duygusu röportajda bir ölçüde başarısızlık getiriyor. Hazırlanmadığım konularda eksik kaldığım oldu ve bunlar eğer hazırlansaydım çok iyi röportajlar olabilirdi. Hazırlanıp da gittiklerimin çok iyi geçtiğini biliyorum. Hazırlıksız gidilen röportaj, röportaj değildir. Başarıyı tesadüflerle yakalayabilirsiniz ancak.

Neşe Düzel: Ön araştırma böyle kesintili bir şey değildir, sürekli okursunuz. Her alana girip çıkıyorsunuz. Çünkü sosyolojiden, psikolojiye, tarihten, ekonomiye, sanata, siyasete her konuya girip çıktığım için zaten izliyorsunuz yayınları, televizyonları,

kitapları. Çok iyi bir okur olmanız gerekiyor. Hep çalışmanız gerekiyor. Bu olaylardan bihaber olup, üç günlük çalışma ile olacak bir şey değil. Ama tabii gitmeden önce - mesela bu hafta Kerkük meselesini yapacağım- o konuyu genel olarak bildiğim halde biraz okuyacağım. Söyleşinin genel çerçevesini hazırlar öyle giderim. Özellikle bir söyleşinin dağılmaması için, söyleşiyi daha iyi yönetebilmek için bir şekilde genel çerçevesini oluşturan ana sorular mutlaka yazılmalıdır.

Nilgün Cerrahoğlu: Tabii ki. Kesinlikle hazırlık yapıyordum, ben ön araştırmasız bir röportaj düşünemiyorum aslında. Ben dersini çalışan gazetecilerdendim. Her röportajdan öncesi bir arşiv çalışması mutlaka yapardım ve çok da yardımını gördüm. Genelde benim söyleşilerimin bir açısı vardı, söz konusu şahsın geçmişine baktığımda, geriye dönük hakkında çıkmış yazıları, haberleri incelediğimde zaten o açıyla ilişkili nerede durduğunu da, nasıl bir yaklaşım içinde olduğunu da görmüş oluyordum. Bu da çok yararlı bir başlangıç oluyor. Sonra ne sormak istediğiniz, ondan ne almak istediğinizi en kısa zaman içerisinde tespit etmek açısından da yararlı oluyor. Dediğim gibi, siz de çok iyi ön araştırma yapıyorsunuz, yapmazsanız çok kolay dağılabiliyorsunuz. Bence bir söyleşi için en büyük risklerden biri, söyleşiye hazırlıksız gitmektir. Söyleşi sizi yönetmemeli, siz söyleşiyi yönetmelisiniz. Bunun için de ön çalışma çok önemlidir. Bir diğer önemli konu ise söyleşinin temposu, yani çok tempolu olması lazım bir söyleşinin. Yani sıkıcı olmaması, kafa karıştırmaması, dağılmaması için, tempoyu sürekli şekilde canlı tutmak lazım, bu da ne kadar hazırlıklı olduğunuzla ilgili bir şey.

Nuriye Akman: Ön araştırma tabii yapıyorum. Eskiden, ilk başladığım yıllarda, daha doğrusu ilk on yıl diyeyim, dehşet sıkı araştırma yapıyordum. Sonra başka işler yüklendi: Televizyon programları, roman yazma, okulda öğretmenlik dolayısıyla daha az bilgiyle ama daha felsefi söyleşiler yapmaya başladım. Yani fazla bilmeden, her şeyi bilmeye ihtiyaç duymadan fakat buna karşılık ‘ben ne bilmek istiyorum bununla ilgili?’ diye kendi kendime sorup yapıyorum röportajları. Ben soru sormayı, soru düzenlemeyi çok seviyorum. Beynim çağrışımlara çok açık benim. Yolda giderken bile devamlı deftere soru yazıyorum.

Şahin Alpay: Ön araştırma tabii ki yapıyordum. Ben her zaman konuşacağım insan ne söylemiş, temel fikirleri nelerdir, bunları önce tespit ettikten sonra ve her zaman sorularımı önceden hazırlayarak karşlarına çıktım. Bayağı bir hazırlanma çabası harcardım.

Yalçın Pekşen: Konuşacağım kişiyle ilgili biraz araştırma yapıyordum. Ama bazen kiminle konuşacağım son gün belli oluyordu. Öyle hiç bir hazırlık yapmadan, hakkında tek kelime bilmeden karşısına çıktığım da oluyordu. Havadan sudan başlıyorduk, bana bir şeyler söylüyordu, sonra ben bir yerlerden konu açıyordum, yani gene de okunur bir şeyler çıkıyordu.

Yener Süsoy: Vallahi süresi belli bir şey yok. Bazı kişiler var ki tanınmış, artık hakkındaki her şeyi neredeyse ezberlemişsiniz. Gündemi de takip ediyorsunuz. Ama onun dışında, hidrojen profesörü ile konuşmadan önce yaklaşık dört gün çalıştım. Hidrojen nedir? Çok ağır bir konuydu. Mesela tüp bebek konusu, Dr. Semra Kahraman ile konuşmadan evvel de çok çalışmıştım.

Zeynep Oral: Çok hazırlanırdım. Eğer bir yazarla yapacaksam, onun bütün kitaplarını önceden okumuş olmam lazımdı. Bir politikacıyla röportaj yapacaksam, onun bütün demeçlerini önceden bilmiş olmam lazımdı. Ve unutmayın ki, internet dönemi değildi. Bir isim yazdığınızda karşınıza bilgiler gelmiyordu. Sorularımın da birçoğunu hazırlardım. Bir ana düşünce planım olurdu ama tabii ki röportaj sırasında aldığım cevaplardan da bir sürü soru üretirdim.

2.10. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLER SÖYLEŞİYİ NEREDE YAPIYORLAR?

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “*Söyleşiyi nerede yapıyorsunuz?*” sorusuna verilen yanıtlarda mekân seçiminin haber kaynağı kişiye bırakılmasının genel kabul gördüğü tespit edilmiştir. Daha önceki yıllarda, daha sık başvurulanan uygulamanın haber kaynağı kişiyi gazeteye çağırarak olduğu ancak son yıllarda farklı mekânlarda,

örneğin siyasetçi ise siyasi alanın dışındaki bir ortamda söyleşi yapmanın daha ilginç olduğu kanaatinin yaygınlaştığı gözlenmiştir. Kimi gazeteciler mekânın konuşan kişi hakkında önemli ipuçları verdiğini belirtirken, kimi gazeteciler ise söyleşi mekânının sadece “uygun”, “tenha” veya “rahat” olmasının yeterli olduğunu ifade etmişlerdir.

Haber kaynağı kişinin evinde söyleşi yapmayı tercih eden gazeteciler “Benim tercihim, kişilerin kendi mekânlarına gitmek. Böyle olunca o kişi kendini güvende hissediyor ve böyle hisseden insan da çok hata yapar. Kendini ne kadar güvende hissederse kişi, o kadar kendini ele verir. Ben onu kendi evime çağırırsam çok kötü olur çünkü başkasının evine gidince çok savunmalı olur”, “Eğer onun evine gideceksem daha farklı oluyor. O zaman daha çok dikkat ediyorum. Tabii ki bir evde kütüphane olup, olmadığı beni ilgilendiriyor yani kütüphanesi var mı diye bakıyorum”, “Aslında ben konuklara gitmeyi tercih ediyorum, çünkü gazete ortamı daha formel ve insanı geren bir ortam”, “Eskiden evlere giderdik ve iyi de olurdu çünkü ev fikir verir size”, “Mesela, onun her zaman oturduğu koltuğa oturmasını önemserim, kendini rahat hissetmesi lazım”, “Çoğunlukla röportaj yaptığım kişinin evi ya da ofisinde oldu. Zaten ulaşılması zor ve çok yoğun insanlar, ‘hem röportaj istiyorsunuz bir de ayağınıza mı geleceğim?’ diye düşünebilir”, “Genellikle konuğun mekânında, çünkü mekân çok güzel ipuçları veriyor. Daha önce hiç düşüneyeceğim bir detayı o anda yakalayıp, karşımdakine soru olarak yönlendirebiliyorum”, “Genellikle evlerinde. Daha önce evlerine hiç gazeteci davet etmeyenlerin bile evlerinde röportaj yaparım. O da bir ilk oluyor çünkü ev ortamı önemli, daha doğal ve bu röportaja yansıyor” şeklinde yanıtlar vermişlerdir.

Bir başka grup gazeteci ise mekân seçimi konusunda tam tersini düşünmekte ve haber kaynağı kişi ile kendi ev veya ofisinde söyleşi yapmanın sakıncalı olduğunu ifade etmektedir: “Çoğu insan röportaj yapacağı kişinin evine gitmek ister ama ben olaya daha farklı bakıyorum. Tematik röportajlarda eve gitmeyi ya da benim ofisimde olmasını tercih etmiyorum. Çünkü insan evindeyken kişi kendini çok rahat hisseder ve oynar, sizin yerinizdeyken de savunma ihtiyacı duyar”, “Ben genelde egosu yüksek, iktidarlı insanlar olduğu zaman onların evine ya da ofislerine gitmek istemiyorum çünkü o iktidarlarını size de giydirmeye çalışıyorlar”, “Bazı politikacıların yanında aileleri

olabiliyor, eşleri çay getirip götürüyorlar, bazen de yanlarında basın danışmanları vb. oluyor, o zaman çok iyi röportaj çıkmıyor çünkü çok fazla müdahale oluyor”.

Bir diğer grup gazeteci ise mekân seçimi ile ilgili önceliklerini şu şekilde dile getirmişlerdir: “Konuğa bırakıyorum. Nereyi isterse, nerede rahat edecekse röportajı orada yapıyoruz”, “Rahat ortamda olacaksınız, rahat konuşacaksınız, etrafınızda insanlar olmayacak, تنها olacak, mümkünse iki kişi olacaksınız ve mümkün olduğu kadar röportajın bölünmemesini sağlayacak bir ortam seçeceksiniz. İkram veya beraber bir şeyler yemek içmek röportajı böler”, “Sessiz, ikimizin de rahat edebileceği her yer olabilir”, “Çok gürültülü olmaması lazım. Çok kalabalık olmayan bir saat seçerdim. Ayrıca insanın kendisini güzel hissedeceği bir mekân seçerim”, “Karşı tarafın konsantrasyonu, konuşmaya istekli olması açısından, mekân ve atmosfer çok önemli. Söyleşi aynı zamanda bir atmosferin öyküsüdür”, “Genelde seçimi karşımdaki kişiye bırakıyorum, rahat ettiği yeri seçsin isterim. Nerede istiyorsa orada yaparım çünkü o benim konuğum”.

“Önemli olan teybin çalışmasıdır. Gözlemlere pek girmezdim. Önemli olan sorular ve cevaplardı” diyerek mekân seçiminin çok önemli olmadığını belirten bir gazeteci olduğu gibi “Tabii benim için en rahat yer gazetede odamda yapmak”, “Gazetede yapıyordum. Kendi odamda bütün düzenim kurulu, çünkü söyleşilerden hemen sonra haberi yetiştirmek zorundaydım, hemen deşifre etmem gerekiyordu, başkasına bırakmaya kıyamazdım”, “Söyleşiyi genellikle gazetede yapardım ama çok ulaşılmayan insanlar ‘buraya gel’ derlerdi. Gazetede fotoğraf çekme olanakları vardı, her şey orada ayarlanmış haldeydi” şeklinde söyleşiyi gazete binasında yapmayı tercih ettiklerini ifade eden üç gazeteci de olmuştur.

Ahmet Tulgar: Benim tercihim, kişilerin kendi mekânlarına gitmek. Böyle olunca o kişi kendini güvende hissediyor ve böyle hisseden insan da çok hata yapar. Kendini ne kadar güvende hissederse, o kişi kendini o kadar ele verir. Ben onu kendi evime çağırırsam çok kötü olur çünkü başkasının evine gidince çok savunmalı olur. Mesela bazıları baş başa olmak ister ama ben yanında basın danışmanı, sekreteri olsun isterim.

Baş başa kalmak istemem çünkü öyle kalınca sevmeye başlıyorum karşımdakini. Yavaş yavaş kıramaz hale geliyorsunuz ve her şeyi soramıyorsunuz. Mesela Emel Sayın'da öyle olmuştu. Yanında kuzeni olmasaydı her şeyi soramazdım. Sanatıyla ilgili her şeyi sordum. Sonra 'Ama Emel Hanım siz sadece bundan ibaret biri değilsiniz, sizinle bir de 12 Eylül'ü konuşalım, 1998'deki MİT raporunu konuşalım' dedim. Emel Sayın'ın Necdet Üruğ'un sevgilisi olduğu iddiası vardı. 'Yirmi bir senedir bu sorunun bana sorulmasını bekliyorum' dedi. O zamana kadar oturuyordu. 'O zaman bana biraz izin ver' dedi ve içeri gitti. Sonra müthiş bir makyaj yaparak geldi ve 'Şimdi her soruyu cevaplayabilirim' dedi ve her şeyi anlattı.

Arda Uskan: Konuğa bırakıyorum. Nereyi isterse, nerede rahat edecekse röportajı orada yapıyoruz.

Ayşe Arman: Onun evi, benim evim, herhangi bir yer, neresi uygunsa, ruh halimiz nerede iyi olacaksa. Eğer onun evine gideceksem daha farklı oluyor. O zaman daha çok dikkat ediyorum. Tabii ki bir evde kütüphane olup, olmadığı beni ilgilendiriyor yani kütüphanesi var mı diye bakıyorum.

Balççek Pamir: Çoğu insan röportaj yapacağı kişinin evine gitmek ister ama ben olaya daha farklı bakıyorum. Tematik röportajlarda eve gitmeyi ya da benim ofisimde olmasını tercih etmiyorum. Çünkü insan evindeyken kişi kendini çok rahat hisseder ve oynar, sizin yerinizdeyken de savunma ihtiyacı duyar. Ben psikoloji okuduğum için biliyorum bunları. Bu yüzden tarafsız bir yerde olmalı ama eğer bir portre çıkarmak istiyorsam evi tercih ediyorum.

Derya Sazak: Aslında ben konuklara gitmeyi tercih ediyorum, çünkü gazete ortamı daha formel ve insanı geren bir ortam. Bir öğretim üyesi ise röportajı üniversitede ya da onun evinde yapabiliyorum.

Elif Ergü: Genelde ortak bir yer ayarlamaya çalışıyoruz. Ben genelde egosu yüksek, iktidarlı insanlar olduğu zaman onların evine ya da ofislerine gitmek istemiyorum çünkü o iktidarlarını size de giydirmeye çalışıyorlar. Bunun dışında benim için çok önemi yok.

Ama evine ya da ofisine gittiğinizde o insanla ilgili pek çok ipucu yakalıyorsunuz. Evinde ailesi ve çocukları ile ilişkilerini görebiliyorsunuz.

Emin Çölaşan: Çoğunlukla bizim gazetede konuşurduk. Gazeteye gelirlerdi ama benim de onlara gittiğim olurdu. Demirel’le söyleşi yapacaksan tabii ki makamına gideceksin, kendisini gazeteye getirecek halin yok. Benim için mekân önemli değildi. Önemli olan teybin çalışmasıdır. Gözlemlere pek girmezdim. Önemli olan sorular ve cevapları.

Halit Kıvanç: Rahat ortamda olacaksınız, rahat konuşacaksınız, etrafınızda insanlar olmayacak, تنها olacak, mümkünse iki kişi olacaksınız ve mümkün olduğu kadar röportajın bölünmemesini sağlayacak bir ortam seçeceksiniz. İkram veya beraber bir şeyler yemek içmek röportajı böler. Röportajı yapın bitirin, ondan sonra otelin restoranına geçin yemek yiyin ama yemek yiyerek yapılırsa muhakkak araya pilavla fasulye de karıştır. Bir sanatçıyı özel yaşamıyla anlatacaksanız evinde olmasında yarar vardır.

Hızır Tüzel: Sessiz, ikimizin de rahat edebileceği her yer olabilir. Eskiden evlere giderdik ve iyi de olurdu çünkü ev fikir verir size. Şimdi böyle bir imkânımız kalmadı. Yeni arkadaşlardan kimse çağırıyor, zaten ben de teklif etmiyorum ama eskiler hala çağırır, ben de giderim.

Hülya Eksigil: Mekân seçimini haber kaynağı kişinin tercihine bırakırım çünkü seçtiği yerde kendini çok daha rahat hisseder diye düşünürüm. Mesela, onun her zaman oturduğu koltuğa oturmasını önemserim. Ses kayıt cihazı pek çok insanı rahatsız eder, dolayısıyla önce o insanı rahatlatmak lazım.

İnci Ertuğrul: Seçimi konuğa bırakıyorum. Genelde evlerinde oluyor ve ben de seviyorum evlerinde sohbet etmeyi. Bazen park falan da olabiliyor. Bazı politikacıların yanında aileleri olabiliyor, eşleri çay getirip götürüyorlar, bazen de yanlarında basın danışmanları vb. oluyor, o zaman çok iyi röportaj çıkmıyor çünkü çok fazla müdahale oluyor.

Kürşat Başar: Söyleşileri Çırağan Oteli’nde yapıyordum. Şuna dikkat ederim ben; çok gürültülü olmaması lazım. Çok kalabalık olmayan bir saat seçerdim. Ayrıca insanın kendisini güzel hissedeceği bir mekân seçerim. Yani rahat rahat konuşabileceği bir yer olsun. Bazılarının evinde yapardım. Çünkü bazı insanlar kendi evinde daha iyidirler, daha rahat konuşurlar.

Leyla Tavşanoğlu: Tabii benim için en rahat yer gazetedeki odamda yapmak. Ancak bazen ortak kararlaştırdığımız bir yerde de röportaj yapıyorum. Başbakan falan olunca kendi makamında oluyor zaten.

Mehmet Barlas: Gazetede yapıyordum. Kendi odamda bütün düzenim kurulu, çünkü söyleşilerden hemen sonra haberi yetiştirmek zorundaydım, hemen deşifre etmem gerekiyordu, başkasına bırakmaya kıyamazdım. Söyleşiyi başkalarının mekânında da yaptığım oldu ama genellikle gazetedeki ofisimde yaptım. Bu aslında söyleşi verenler tarafından da tercih edilen bir durumdu. Bazıları kendi mekânında rahatsız hisseder kendisini, bir yabancıya “niye büromu açayım?” der.

Mustafa Karaalioğlu: Tamamına yakınına röportaj yaptığım kişinin belirlediği mekânda yaparım. Ev ya da ortak bir yer ama genelde ona uygun bir yer. Çoğunlukla röportaj yaptığım kişinin evi ya da ofisinde oldu. Zaten ulaşılması zor ve çok yoğun insanlar, “hem röportaj istiyorsunuz bir de ayağınıza mı geleceğim?” diye düşünebilir.

Nilgün Cerrahoğlu: Bazen söyleşimi yaptığım insanların evlerinde, bazen kafelerde, bazen otel lobisinde, bazen mecliste ya da bir siyasi partinin merkezinde. Karşı tarafın konsantrasyonu, konuşmaya istekli olması açısından, mekân ve atmosfer çok önemli. Söyleşi aynı zamanda bir atmosferin öyküsüdür.

Neşe Düzel: Değişiyor, yani evimde de yapıyorum, bir otelin lobisinde veya ofiste de. Genelde seçimi karşımdaki kişiye bırakıyorum, rahat ettiği yeri seçsin isterim. Nerede istiyorsa orada yaparım çünkü o benim konuğum.

Nuriye Akman: Genellikle konuğun mekânında, çünkü mekân çok güzel ipuçları veriyor. Daha önce hiç düşünemeyeceğim bir detayı o anda yakalayıp, karşımdakine soru olarak yönlendirebiliyorum. Bazen biraz tanışıklığım varsa evime çağırdığım da oluyor. Eğer evde eşleri, çocukları, akrabaları varsa konukların evlerinde yaptığım söyleşilerden iyi sonuç almamışımdır. Söyleşi sırasında yanında yakınları olduğunda işin içine bir takım başka duygular giriyor. Kendini kapatıyor ya da bazı şeyleri onur meselesi yapabiliyor. Mesela basın müşaviri asla yanında olmamalı çünkü sıkıştığı zaman, konuk başını böyle kuzu gibi büküp, basın müşavirine bakıp, “hadi gel kurtar beni” diyor. Basın müşaviri de; “Ay, Nuriye hanım siz de çok sıkıştırıyorsunuz canım, böyle olur mu?” dediği zaman, ben tabii çıldırıyorum.

Yalçın Pekşen: Söyleşiyi genellikle gazetede yapardım ama çok ulaşılmayan insanlar “buraya gel” derlerdi. Gazetede fotoğraf çekme olanakları vardı, her şey orada ayarlanmış haldeydi. Bizim bir de çözücümüz vardı, biz ona teybi verirdik, o da çözmeye başlardı ve iş hemen bitiverirdi. Gittiğimiz yere fotoğrafçıyı, şoförü götürmek zor oluyordu. Konuşacağım kişilerin gazeteye gelmelerini istiyordum; ama başbakan gibileri tabii ki getiremiyorduk, o zaman biz gidiyorduk.

Yener Süsoy: Genellikle evlerinde. Daha önce evlerine hiç gazeteci davet etmeyenlerin bile evlerinde röportaj yaparım. O da bir ilk oluyor çünkü ev ortamı önemli, daha doğal ve bu röportaja yansıyor. Onun dışında İstanbul’da üç tane otel var: Çırağan, Swiss ve Four Seasons... Mesela makamda kesinlikle konuşmam çünkü ben seni başka bir yerde, başka bir dünyada tanıtmaya çalışıyorum. O yüzden seni evine taşıyorum, otele taşıyorum. Otel odası da olmaz, mesela bahçe olacak. İnanır mısın ortam ve rahat giyim kuşam, röportajdaki rahatlığa yansıyor.

Zeynep Oral: Söyleşiyi tercihen gazetede ama değilse bir otelde ya da kendi evimde yapardım. Konuğun kendisini daha rahat hissetmesi açısından onların evinde de yaptığım olmuştur.

2.11. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLER SÖYLEŞİ İÇİN HANGİ YÖNTEMLERİ KULLANIYORLAR?

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “*Söyleşide ne gibi bir yöntem uyguluyorsunuz?*” sorusuna gazetecilerin verdiği yanıtlar farklı söyleşi yöntemlerinin uygulandığını ortaya çıkarmıştır. Gazetecilerin çoğunluğunun bulunduğu nokta “tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır” sözünü haklı çıkarırcasına, söyleşi sürecinin adeta “iki dost sohbeti” biçimine dönüştürme çabasıdır. Genel eğilim söyleşinin ilk dakikalarında haber kaynağı kişiyi rahatlatacak, güven verecek bir yaklaşımın sergilenmesi, “zor” veya “köşeye sıkıştırıcı” nitelikteki sorulara söyleşinin sonlarına doğru yer verilmesi şeklinde tespit edilmiştir.

Çok sayıda gazetecinin kullandığı yöntem önce kolay ve rahatlatıcı sorular sorup, ardından kritik ve zor sorulara geçmek şeklinde tespit edilmiştir: “Başta ‘sormamı istemediğiniz şeyler var ise söyleyin’ ya da ‘cevap vermek istemiyorsanız söyleyin’ diyorum”, “Önce karşımdakini rahatlatmaya çalışıyordum, güvenini kazanmaya çalışıyordum...” , “Pozitif yaklaşıyorum. İlk beş dakika karşımdaki bazen gergin olabiliyor, onu yumuşatmaya çalışıyorum, bu biraz zaman alıyor. Sinirlenebileceğini tahmin ettiğim soruları sona saklıyorum”, “Güncel habere dönük bir şey arıyorsam, kaynağı ürkütmeden daha hafif sorularla başlayıp istediğimi alma noktasına gelirim”, “Genelde yumuşak başlarım ama zor soruları da çok sona saklamam çünkü kalkıp gitmek isteyenler oluyor. Üç, dört tane genel soru sorup, sonra esas merak ettiklerinizi sormanın iyi olduğunu düşünüyorum. Zor soruları arada ve birden bire sorarım”, “Bazen zor sorularla paldır küldür içeriye daldım. Bazılarına yavaş yavaş, ısındıra ısındıra, tatlı tatlı, ürkütmeden ‘Şu konuda ne diyorsun?’ filan diye sorardım”, “Empati yaparak girerim hep çünkü röportaj veren kişi sıkıntılıdır. Ben de olsam ben de sıkıntı yaşarım. Dolayısıyla konuşuma sıcak yaklaşırım, ‘benden size zarar gelmez’

derim”, “Karşımdakinin hoşuna gitmeyecek sorularım varsa, onları sona bırakmak mutlak bir yöntem, çünkü onu germeden, onu rahatlatacak şeylerle başlamak lazım”, “Ürkütmemek için böyle yumuşak yumuşak başlarım ve genelde de can alıcı soruları sonlara bırakırım çünkü karşınızdaki yumuşamıştır ve rahat rahat konuşurken pat diye bir soru sorarsanız, cevap verir”, “Bir cümleye odaklıysam daha nazik davranırım, o cümleyi alabilmek için. Muhakkak röportajın ortalarına doğru onun ezberini bozacak sorular sorarım”, “Ben genelde vurucu soruyla girmem. Yani aklımdaki en kilit soruyla röportaja başlamam. Çünkü karşınızdaki insanın geri çekilmesini, kaplumbağa gibi kafasını kabuğuna sokmasını istemezsiniz yani öyle bir durumla karşılaştığınız anda karşınızdakini açmak zorlaşır. Onun için benim izlediğim yöntem adım adım ilerlemektir. Vurucu olanı yahut cevabını en çok almak istediğim soruyu ben genelde söyleşinin son tarafına bıraktım.”

Soru hazırlama, soru sorma veya soruların sırasını takip etme konusunda ise gazeteciler şu yorumları yapmıştır: “Karşımdaki ile sohbet eder gibi konuşurum ama mutlaka kafamda ya da bazen yazılı olarak yanımda getirdiğim sorularım vardır. Karşımdakinin hazırladığım soruları görmesini istemem. Çünkü o zaman benim ona ne sormaya hazırlandığımı bilir ve o zaman çok resmi bir durum oluşur”, “Soruları ağdalı sormam. Bazıları sorular hazırlarlar ben daha çok spontane sormayı severim”, “Ben cevabını almadığım soruyu, söyleşinin çeşitli merhalelerinde, aşamalarında tekrar sorarım, değişik bir şekilde, aynı cümleleri kullanmadan sorarım ama cevabını vermek istemiyorsa da vermeyecektir. Bütün söyleşiyi cevabını vermediği iki soru ile bitiremem ama gider gelirim, cevabını almaya çalışırım”, “Elimde sıkı bir soru kâğıdı var. Bir senaryo gibidir adeta. O kişiyi, bir roman kahramanı yahut bir film kahramanı olarak düşünüp, bütün koordinatlarına göre onar soru hazırlarım”, “Aynı soruyu üç, dört kere başka şekillerde birçok kez soruyorum ve çoğu zaman pes edip cevap veriyorlar”, “Asla soru hazırlamıyorum. Kafamda bir şeyler vardır ama bu zamana kadar önüme kâğıt koyduğumu hatırlamam.”

İki gazeteci ise yayım öncesi söyleşiyi haber kaynağı kişiye okuduklarını veya gönderdiklerini belirtmiştir: “Söyleşiyi hazırladıktan sonra gönderip, onayını alırdım. Bu konuda en yakın çalışma arkadaşlarım arasında bile görüş ayrılıkları çıkmıştır.

Mesela böyle bir şeyin yani söyleşiyi yayınlanmadan önce sahibine göstermenin meslek ilkelerine aykırı olduğunu iddia edenlere de rastlanmıştır ama bu benim anlayışım değildi”, “Kalp kırmak istemiyorum... İsteyen herkese okuyorum röportajı.”

Ahmet Tulgar: Röportaj bitmeden sohbet etmem, çayını bile içmem mesela. O bile benim üzerimde güç kullanımına yol açabilir sonra. Çok açılmaz biri ise onu şoke edecek şeyler yaparım. Eve girer girmez hezeyan şekilde konuşmaya başlarım. İşte trafik çok kötü, bu ülkede yaşamak istemiyorum gibi ya da çok yorgun olduğumu söyleyip uyurum biraz ve o arada da düşünürüm ne soracağımı. Zaten ben, uyurken onun arkadaşına dönüşürüm onun gözünde. Ajda Pekkan’da öyle olmuştu. Fotoğraf çektilmiyordu, Ayşe Ersayın (menajeri) izin vermiyordu. Ama sonra bir sürü resim çektilirdi. Kadınları öyle açıyorum. Türkan Şoray’a eskiden beri yaslanmak isterdim ve gidince ilk bunu söyledim. ‘Ay canım...’ dedi ve ben on dakika yasladım öylece. Ama bunların çoğu rol değildir yani... Benim sorularım uzundur, şoke edici soru sormam. Onun yerine anlatırım. Örneğin yolsuzluk. Önce onu anladığımı anlatırım ki o da cevap versin. Yazarken de sorularımı uzun yazarım... Bir de sanki röportajları arkası gelecekmiş gibi bitiririm, sonunu bağlamam. Hayat da öyledir. Ben cellât mıyım? Öyle başladım, bitirdim. Yani ucu hep açıktır röportajlarımın.

Arda Uskan: Ben başta ‘Sormamı istemediğiniz şeyler var ise söyleyin’ ya da ‘Cevap vermek istemiyorsanız söyleyin’ diyorum. Bunu baştan söylüyorum. Konuklarımı köşeye sıkıştırmak istemiyorum. Sorularımı konuğu ürkütecek biçimde sormuyorum, ‘Yazma’ dediği zaman da yazmıyorum zaten. Benim öyle ‘haber atlatma’ gibi bir derdim yok.

Ayşe Arman: Ben kalp kırmak istemiyorum... Hepimizin ağzından öyle laflar çıkıyor ki, aslında onu söylemek istememiş oluyoruz. Kötü bir günündesindir, kendini iyi ifade edemiyorsundur... İsteyen herkese okuyorum röportajı. Öyle olunca da zaten “şurasını değiştir” diyen olmuyor. İnsana ne kadar açık olursan, karşıdaki de sana o kadar açık oluyor, sen ona ne kadar güven verirsen, o da sana o kadar güveniyor... Karşımdakine “Benden sana zarar gelmez, seni ısırmayacağım, sahip olduğun bir tecrübeyi sadece

gazeteye yansıtmak için değil, kendim merak ettiğim için buradayım” mesajını veriyorum ve o da bana anlatmaya başlıyor. Benim bir yöntemim yok, zor soruyu sona saklamak gibi bir numara yok. Ben bazen “sana bunu sormam ayıp mı” diye soruyorum. Ama karşımdaki şunu biliyor, çalışkanım, ben ciddi bir hamallık yapıyorum, kaseti kendim çözüyorum. Güven esas benim röportajlarımda... Bir de şöyle bir hava var; ‘Ayşe Arman giderse aşk hayatını sorar’ diye, hayır ben sadece hayatın başka alanları hakkında da sorular soruyorum.

Balççek Pamir: Nuriye (Akman) agresiftir, Ayşe (Arman) konuğunu çok sever. Ben pozitif yaklaşıyorum. İlk beş dakika karşımdaki bazen gergin olabiliyor, onu yumuşatmaya çalışıyorum, bu biraz zaman alıyor. Sinirlenebileceğini tahmin ettiğim soruları sona saklıyorum. Özellikle bakanlarda oluyor bu ya da zor soruyu, en çok seveceğini tahmin ettiğim sorunun arkasına yerleştiriyorum... Yanıt alamadığım soruyu tekrar tekrar sorarım, üşenmem. Aynı soruyu sekiz kere sorduğumu bilirim; cevap vermeyebilir ama ben sorarım, sonra da “cevap vermedi” diye yazarım.

Derya Sazak: Habercilikten geldiğim için dolayısıyla nerden ne çıkacağını biliyorum. Güncel habere dönük bir şey arıyorsam, kaynağı ürkütmeden daha hafif sorularla başlayıp istediğimi alma noktasına gelirim. Kapalı bir olayı açıyorsanız satır aralarında daima bir şeyler yakalanır. Dolayısıyla çok bunaltmadan, taciz etmeden konuşurum ve istediğimi alırım. Ben karşımdakini zor durumda bırakmak, sıkıştırmak için çaba harcamam.

Elif Ergu: Konu ve konuğa göre değişiyor. Genelde yumuşak başlarım ama zor soruları da çok sona saklamam çünkü kalkıp gitmek isteyenler oluyor. Üç, dört tane genel soru sorup, sonra esas merak ettiklerinizi sormanın iyi olduğunu düşünüyorum. Zor soruları arada ve birden bire sorarım. Aynı soruyu üç, dört kere başka şekillerde birçok kez soruyorum ve çoğu zaman pes edip cevap veriyorlar. Mesela Süleyman Demirel’de olmuştu. Sonunda “Tamam tamam ben bu soruyu cevaplayayım” deyip yanıt vermişti. Teknik olarak sonlara doğru iyi bir şeyler çıkmıyorsa bazen saldırdığım da olmuştur. Soruları genelde yazıyorum ama göstermiyorum... Ben asla “Kendinizden

biraz bahseder misiniz?” filan gibi sorular sormuyorum ve bu tür soruları kendime yakıştırmıyorum.

Emin Çölaşan: Röportaj yaptığınız zaman bir kişinin kişisel özellikleri de ortaya çıkar ya da o güncel olaylardaki rolü ortaya çıkar ya da olaylara ilişkin görüşleri ortaya çıkar. Dolayısıyla karşınızdakinden mesajı almaya ya da onu açmaza düşürmeye çalışırsın ya da onun fikirlerini paylaşıyorsan, söyleşinde ona biraz daha torpil yaparsın, onu daha geniş konuşturursun, onun söylediklerini daha kapsamlı verirsin... Mesela Abdi İpekçi renksiz yapardı söyleşileri. Yani kişileri konuştururdu ama kişilerin ya da olayların üzerine gitmezdi. Sadece kamuoyunu bilgilendirmek için yapardı söyleşilerini. Yani ters bir soru sormak onun uygulamasında yoktu. Renkli söyleşiler değildi bence. Ama ben söyleşiye renk getirdim. Mesela illet edici sorular sormaya başladım. Benim bildiğim kadarıyla –iddialı konuşmayayım- Abdi Bey genel bir konuyu ele alırdı. Bilen bir kişi ile konuşurdu ama onun anlattığı ile yetinirdi. Arada bir sorular sorardı. Oysa ben ters sorular sormaya başladım. Ya da bazen matrak sorular filan soruyordum. İnsanlar gülüyorlardı okudukları zaman. Hoşa gitmeyecek sorular soruyordum, karşımdakini kızdıracak sorular soruyordum. Abdi İpekçi söyleşilerinde bunlar yoktu... Ben önce özgeçmiş soruları sorardım. O zaman internet yoktu. Bu özgeçmiş sorularını otuz saniyede haber kaynağından alıyordum. Hangi okulu bitirdi falan... Bazen zor sorularla paldır küldür içeriye daldardım. Bazılarına yavaş yavaş, ısındıra ısındıra, tatlı tatlı, ürkütmeden “Şu konuda ne diyorsun?” filan diye sorardım... Kafam cin gibi karşımdakine odaklanmış dinlerdim, yani onun ağzından çıkan her sözcük senin beynine çakılmak zorunda. Çünkü bir sözcükten sen beş tane soru çıkarırsın. Yepyeni bir yere girersin ya da yeni bir konuya zıplarsın. Örneğin, Bilge Has ilkokul mezunu olduğunu söyleyince, söyleşi yepyeni bir boyuta sürüklenmişti...

Hızır Tüzel: Empati yaparak girerim hep çünkü röportaj veren kişi sıkıntılıdır. Ben de olsam ben de sıkıntı yaşarım. Dolayısıyla konuşuma sıcak yaklaşırım, “benden size zarar gelmez” derim. Kendimi onun yerine koyarım, kasetini dinlerim, kitabını okurum ve bunu söylerim, beğendiysem ‘beğendim’ derim, tarzım arkadaş sohbeti gibidir. Yumuşak soruları başta sivriyeri biraz daha sona yakın sorarım. Beklerken teybi masa üzerine koymam ürkmesin diye. Kartları açık oynarım.

Hülya Ekşigil: Karşımdakinin hoşuna gitmeyecek sorularım varsa, onları sona bırakmak mutlak bir yöntem, çünkü onu germeden, onu rahatlatacak şeylerle başlamak lazım... Jestlere, mimiklere, oturmaya, kalkmaya, saçını ne yaptığına, her şeye bakarım. O insanı bir şekilde okumaya çalışırım. Bu okuduklarımın doğru olduğundan eminsem yazarım ama insanları kıracak şeyleri yazmam.

İnci Ertuğrul: Soru yazmam, kafamda düşünürüm ama öyle teknik bir şeyim yok, konuşulanlar içerisinde soru üretiyorum ben. Kurgulanmış bir şey değil, sohbet havasında geçiyor.

Kürşat Başar: Karşımdaki ile sohbet eder gibi konuşurum ama mutlaka kafamda ya da bazen yazılı olarak yanımda getirdiğim sorularım vardır. Karşımdakinin hazırladığım soruları görmesini istemem. Çünkü o zaman benim ona ne sormaya hazırlandığımı bilir ve o zaman çok resmi bir durum oluşur. Ben karşımdaki o resmiyetten çıksın isterim. Mesela ben onunla normal bir arkadaşımı gibi sohbet ederim. Aslında ben onu nereye götüreceğimi bilirim, ama o bilmez. O sohbetin arasında yeri geldiği için sormuş gibi sorularımı sorarım. Buradaki tansiyon çok önemlidir. Aslında bir tür flört gibidir bu. Mesela birisiyle ilk defa çıkıyorsun; bazen bir adım atarsın, bakarsın ki çok ileri gitmişsin, o zaman geri gelmen gerekir ve onu yaparken de rahatsız etmemen lazım. Yani orada bir tatsızlık olmaması lazım. Yani sen de ileri gittiğini anlayacaksın. O da senin durduğunu fark edecek ama bunu söylemeyecek. Yani röportaj ince bir tekniktir aslında. Bu başbakanla da böyledir, fark etmez. Sen öyle bir şey söylersin ki, adam sinirlenir ve fark edersin ki o röportaj bitti. Bir daha hiçbir soruna cevap vermeyecek. O aşamaya gelmemen lazım. Fakat bir yandan da hafif hafif ataklar yapman lazım ki, istediğin açıklıkta cevap alsın. Karşıdakini ilk on, on beş dakikada bu konuda tartman lazım. Mümkün olduğu kadar vakit kazanman lazım. Ondan sonra nereye kadar gidebileceğini anlayıp artık röportajın sonunda en üste kadar gitmen lazım. Mesela en sonda soracağın soruyu başta sorarsan o röportaj iptaldir yani... Ben mesela çocukluğunu anlattırırım insanların, beklenmedik sorular sorarım. Mesela bir yerden bir yere atlarım. Alakasız şeyler yaparım yani şaşırtmacalar yaparım. Mesela durup

dururken çocukluktan bahsederken birden işle ilgili bir şey sorarım. Karşımdaki bir sonraki soruyu tahmin edip, hazırlanmasın isterim. Mesela “çocukluğumda dut ağacına çıkardık” falan diye anlatırken birden bire, “transfer ücreti olarak x televizyon kanalı kaç para verdi size” diye sorarım, o zaman şaşırır, onu bir anlamda etki altına alırım ve doğruyu söyletirim. Psikolojide bir şey vardır; yolda birisinin dirseğine git ‘güm’ diye vur, birden sana bir tepki göstermek için döner, hemen “Saatiniz kaç diye” sor, sana mutlaka söyleyecektir. Çünkü o anda senin etkin altına girer. Savunmasız kalır. Hatta o çarptığın insanın mesela koluna gir “şurada bir yerde sizinle oturabilir miyiz iki dakika” de, en azından seninle birkaç adım yürüyecektir. Yani röportajda arada bu tür şoklar yapman gerekir. Aslında röportaj konuşma sanatına çok hâkim olmanı gerektiren bir şey. Birincisi insan psikolojisini çok iyi anlaman lazım, ikincisi mutlaka çok iyi hazırlanman lazım

Leyla Tavşanoğlu: Ürkütmemek için böyle yumuşak yumuşak başlarım ve genelde de can alıcı soruları sonlara bırakırım çünkü karşınızdaki yumuşamıştır ve rahat rahat konuşurken pat diye bir soru sorarsanız, cevap verir. Yani biraz psikoloji bilmek gerek diye düşünüyorum.

Leyla Umar: Eğer, karşındakinin lafını kesip soruyu okursan, o tatsız bir röportaj oluyor. Saçma olsun, zararı yok, ben içimden geleni soruyorum. O zaman daha ilginç ve doğal oluyor... Fazla uzatmam. Soruları ağdalı sormam. Bazıları sorular hazırlarlar ben daha çok spontane sormayı severim. Soğuksa, onu açacak şeyler bulmaya çalışırım. Bazen karşındaki kişi kapalı kutu olur. Kimisi de o kadar saçma sapan kendinden bahseder ki, o zaman ona hemen başka sorular sorarım.

Mustafa Karaalioğlu: Bir kere röportaj yaptığım kişinin ağzından o konuyu almak isterim. Bir cümleye odaklıysam daha nazik davranırım, o cümleyi alabilmek için. Muhakkak röportajın ortalarına doğru onun ezberini bozacak sorular sorarım. Röportaj tümüyle konuyu anlamaya yönelikse orada manşet cümle arayışına girerim. Uzun uzun anlatabilir, dinlerim ve sıkılmam, onun konuşmasını bölecek şekilde davranmam. Röportaj sonuna doğru kısa tempolu sorular sorarım çünkü o zaman daha iyi malzemeler çıkıyor. Ağır konular olunca konuk da sıkılıyor.

Neşe Düzel: Gerçekte düşünceleri tartıştırıyorum. Türkiye’de pek çok konunun iki tane görüntüsü var; bir renkli görüntüsü, bir de gerçek görüntüsü. Sahici kısmını anlattırmaya çalışırken karşınızdaki kişiyi yalnız bırakmamanız gerekir; bu Ermeni meselesi olabilir, Kürt meselesi olabilir, Kerkük meselesi olabilir, resmi tarihle ilgili Çanakkale Savaşı, Sarıkamış, Kurtuluş Savaşı olabilir ya da sendikacılık olabilir; onun arkasında durmanız gerekir. Dolayısıyla zaman zaman onlardan çok daha cesur lafları siz edersiniz. Eğer bir kere bu bir yöntem ise ben konuğumun arkasında dururum, onu yalnız bırakmam. Şöyle bir tavır sergilemem -televizyonda da sergilemedim, gazetede de sergilemem- bakın ne diyor, işte ne kadar aykırı fikir söyledi, yani bu fikir “Aaa, bak” gibi bir tavır sergilemem, yani konuğumu yalnız bırakmam... “Off the record” dediklerinde, “o zaman bana söylemeyin” derim. Duyduğumu, bildiğimi gazeteci olarak yazmak isterim. Televizyonda canlı yayında konuşurken “off the record” diyebiliyor mu, diyemez. Söyleşilerimi sanki televizyondaki canlı yayın gibi yapmak ve yazmak isterim... Soruları söylemem ama ona ne soracağımı bir iki dakikada anlatırım. Niye onu seçtim, ne konuşmak istiyorum bunu çok net söylerim ve sonra karşısına asla sürpriz olarak başka soru çıkarmam... Ben cevabını almadığım soruyu, söyleşinin çeşitli merhalelerinde, aşamalarında tekrar sorarım, değişik bir şekilde, aynı cümleleri kullanmadan sorarım ama cevabını vermek istemiyorsa da vermeyecektir. Bütün söyleşiyi cevabını vermediği iki soru ile bitiremem ama gider gelirim, cevabını almaya çalışırım... Önceden konuşmam, çünkü sohbet sırasında söylediklerinin bir değeri yoktur, söylediklerinin kayda geçmesi gerekir. Her söylenen sözün kaydedilmiş olmasına dikkat ederim.

Nilgün Cerrahoğlu: Ben genelde vurucu soruyla girmem. Yani aklımdaki en kilit soruyla röportaja başlamam. Çünkü karşınızdaki insanın geri çekilmesini, kaplumbağa gibi kafasını kabuğuna sokmasını istemezsiniz yani öyle bir durumla karşılaştığınız anda karşınızdakini açmak zorlaşır. Onun için benim izlediğim yöntem adım adım ilerlemektir. Vurucu olanı yahut cevabını en çok almak istediğim soruyu ben genelde söyleşinin son tarafına bırakırdım. İkincisi psikolojiye çok önem veren bir insanım. Zaten söyleşi yapan bir insanın duyarlı olmasının şart olduğunu düşünüyorum. Karşı tarafın ruh halini anlayabilmesi, nüansları yakalayabilmesi, bazen sırf gözünden geçen

bir ifadeyi yakalayıp onun üzerine gidebilmesi, tereddüdü dile getirmese bile onu sezebilmesi çok önemli.

Nuriye Akman: Elimde sıkı bir soru kâğıdı var. Bir senaryo gibidir adeta. O kişiyi, bir roman kahramanı yahut bir film kahramanı olarak düşünüp, bütün koordinatlarına göre onar soru hazırlarım. Mesela ben Aydın Doğan'a on beş sayfa soruyla gittim. Düşünebiliyor musun? Yani işte, dinsel koordinatı nedir? Cinsel koordinatı nedir? Siyasal ilişkileri nedir? Böyle kategorize ederim ve onlara yönelik sorular hazırlarım ve ondan sonra da a,b,c şıkları olur. Şöyle derse ardından şu soru gelebilir, böyle derse ardından bu soru gelebilir. Tahmin ederim, kendimi onun yerine koyarım. Ama öyle durumlar olmuştur ki, elimdeki kâğıt hiçbir işe yaramamıştır; adam seni bambaşka bir yola sevk etmiştir. Fırlatırsın kâğıdını, onun peşine düşersin.

Şahin Alpay: Karşımdakine hiçbir zaman söylemeyeceği bir şeyi, başka şekillerde söyletmek gibi bir derdim olmadı. Ben insanları faka bastırmak, başka türlü söylemeyeceği şeyleri söyletmek türünde bir tuzak kurma niyetinde değildim. İnsanların ne söylemek istiyorlarsa olabildiğince dürüst bir şekilde söylemelerini sağlayamaya çalıştım. Söyleşiyi hazırladıktan sonra gönderip, onayını alırdım. Bu konuda en yakın çalışma arkadaşlarım arasında bile görüş ayrılıkları çıkmıştır. Mesela böyle bir şeyin yani söyleşiyi yayımlanmadan önce sahibine göstermenin meslek ilkelerine aykırı olduğunu iddia edenlere de rastlanmıştır ama bu benim anlayışım değildi... Biliyorsunuz söyleşi yeniden yazıldığı zaman bir hayli kısaltılır. Hepsini yayımlama imkânı yoktur. Sen onu bir şekilde düzenliyorsun hatta yeniden yazıyorsun. Dolayısıyla gönderdiğim metnin üzerinde eğer yanlış nokta varsa onu düzeltmeyi kabul ettim ama birçok defalar “bu yazı, beni konuştuğumdan daha iyi ifade etmiş” diye teşekkür almışımıdır...

Yalçın Pekşen: Benim yöntemim şuydu, belki doğru değil ama o kişiyle kendi işi ile ilgili konuşmazdım genelde, onun dışına çıkmaya çalışırdım. Mesela adam işadamı “Vay sizin işler nasıl gidiyor?” diye bir sorum olmazdı. Onun yaşayış tarzı, gazetelere yansımamış bir tarafı varsa, özel hayata girerdik girebilirsek eğer... Karşıdaki adam çok donuk olabilir, o önemli değil, onu siz eğlenceli hale getireceksiniz, benim anlayışım oydu. Kimse benim köşemde ciddi bir şeyler beklemezdi. Hatta ben Fazıl Hüsni

Dağlarca ile konuşmak istemiştım, dedi ki “sen hiç ciddi bir şey konuşmuyorsun ben seninle ne konuşayım” ve konuşmadı benimle.

Yener Süsoy: Asla soru hazırlamıyorum. Kafamda bir şeyler vardır ama bu zamana kadar önüme kâğıt koyduğumu hatırlamam. Bu, benim zeki falan olduğumu göstermiyor. Ben sıkıntıya gelemem, “Bunu sordum mu, bunu unuttum mu?” diye. Zaten o kafanızda. Mesela bir orkestra şefi sahneye çıkıyor, notayı unutuyor. Olmaz, unutmazsın yani. O kadar senenizi vermişsiniz, olmaz. Neyi atladım diye de bakmıyorum zaten röportaja giderken kafamda bir başlık yok. Kavga etmeye de gitmiyorum, başlık çıkarmaya da gitmiyorum. Bir de konu ne kadar ağır olursa olsun bunları ‘vurgalize’ etmeye (halkın anlayacağı şekilde) çalışıyorum yani ben Kongo yerlisine atom bombasını öğretmeye çalışıyorum. Bu kadar meseleyi kendi annemin anlayacağı düzeyde yazıyorum... Okunmaz falan diyorlar ya. Çok ağır bir konu bile olsa onu çok iyi ‘vurgalize’ ederseniz okutursunuz, yeter ki isteyin. Halk bunu istemez falan yok. Ben iki gün hidrojeni okuttum bu millete. Ne olursa olsun, şıradaki kapıcı ya da boyacıyla da röportaj yapsam okunur... Kimsenin altını oymaya talip değilim. Ben yargıç değilim, o tarzda biri değilim. Röportaja aldığım kişinin doğum yerini falan da vermem çünkü röportaja aldığım kişiyi Türkiye biliyor farz ederim. Madalyanın arka yüzünü röportajda öğrenecekler...

Zeynep Oral: Önce karşımdakini rahatlatmaya çalışıyordum, güvenini kazanmaya çalışıyordum... Söyleşi yaptığım insanların çoğu, yücelttiğim değer verdiğim insanlardı ve o değeri, herkes bilsin istiyordum. Onun için, onun içindeki o cevheri belki ortaya çıkarmaya çalışıyordum. Çok doğal, çok içten, çok samimi ve benden onlara bir kötülük gelmeyeceğini bilerek, karşılıklı güvenle konuşurduk.

2.12. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLER SÖYLEŞİYİ NE KADAR SÜREDE YAPIYORLAR?

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “*Söyleşiyi ne kadar sürede yapıyorsunuz?*” sorusuna verilen yanıtlarda bir sayfalık gazete söyleşisi için ortalama bir buçuk, iki saatlik bir görüşmenin yapıldığı tespit edilmiştir. Bazı gazeteciler ise can alıcı bilgilere ulaşabilmek için üç saate yakın bir konuşma süresinin gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Ahmet Tulgar: Değişiyor. Mesela rekor sekiz dakikada. Günay ve karısıyla yaptığım röportajdı. Sekiz dakikada ve ayakta yaptım. O kadar çok şey çıktı ki çünkü konu ilginçti. Ama genelde yaklaşık bir saat falan sürüyor.

Arda Uskan: Bir buçuk, iki saat.

Ayşe Arman: Kırk dakika ila bir saat arası. Çok uzayan şeylerden korkarım. Yaymayacaksın. Çok fazla konuşturmam, gerekirse keser ve benim istediğim şeye gelmesini isterim. Otuz kırk dakika da fotoğraf sürüyor.

Balççek Pamir: Bir saat ya da bir buçuk saat arası olmasına dikkat ediyorum çünkü kısa olursa bir şey çıkmıyor ama çok da uzatmamak gerekir. İlk otuz, kırk beş dakika ısınmayla geçiyor sonra sohbet. Söyleşi bir buçuk saati geçerse o da iyi değil!

Derya Sazak: Genellikle bir, bir buçuk saat. Çok uzun süreli değil. Tam sayfa söyleşi kırk beş dakikalık bir bant süresidir.

Elif Ergu: Kişiye göre değişiyor. Eskiden çok uzun sürerdi, belki benim tecrübesizliğimden dolayı. Bazen istediğim şeyi alınca fazla uzatmıyorum ama bazen de üç saate kadar uzuyor. Ortalama bir buçuk, iki saat.

Halit Kıvanç: Röportaja tam zaman ayrılmalıdır. Bir buçuk saatse, bir buçuk saati ayırmalısınız yahut “hiç vermiyorum” demelisiniz. Haber değil ki bu; “kırmızıyı yasak

ediyormuşsunuz, doğru mu?” diye sorup, “evet” ya da “hayır” yanıtını alınca tamam haber biter, ama renkleri konuşuyorsak üç saatte konuşuruz.

Hızır Tüzel: Üç senedir yerim küçüldüğünden beri yirmi dakika falan sürüyor. Hemen sorup cevapları alıyorum.

Hülya Ekşigil: Gazete röportajları için bir saat yeterdi, dergi röportajları iki saate çıkardı.

İnci Ertuğrul: Kişiyeye göre değişiyor. Bazıları çok kısa cevaplar veriyor. Bazılarında ise gerçekten sohbele dönüşüyor ve uzun sürüyor ama en az bir buçuk saat sürüyor.

Kürşat Başar: Üç saat konuşurum. Üç saati karşıdaki ile belli bir yakınlık kurabilmek için harcarsın. Bazen mesela o üç saatin bir saatinde ben anlatmışımdır... Aslına bakarsan o konuşmanın büyük bir bölümü çöpe gider. Çünkü esasında bütün o konuşmanın içersinde sana gerçek malzemeyi verecek şey çok azdır. Ama o üç saati harcamazsan, o gerçek malzemeyi çıkaramazsın.

Leyla Tavşanoğlu: Ortalama süre yani bir sayfa; kırk, kırk beş dakika.

Mehmet Barlas: En fazla bir buçuk saat

Mustafa Karaalioğlu: Yayınıladıklarımın iki, iki buçuk misli malzemeyle bitmiştir. Aradığınız bazı cümleler oluyor ve o cümleyi bulmak zor olabiliyor. Bu yüzden hesapta olmayan başka konularda da konuşabiliyorsunuz. Ortalama iki, iki buçuk saat.

Nilgün Cerrahoğlu: Bir saat, bir buçuk saat.

Neşe Düzel: Konuya göre değişiyor. Kitlelere mal olmamış isimlerle yaptığım zaman söyleşi uzun oluyor, çünkü bazısı çoğu değil, ilk kez basınla konuşuyor ve her bildiğini anlatmaya dönük duruyor. Onun için ilk kez basınla konuşanlar çok uzun anlatırlar. Onlarla mesela bazen iki buçuk saat oluyor; bırakmanız gerekiyor anlatması için. O

yüzden “merhaba”sı sonra “hoşça kalın”ı falan hepsi dâhil, “iki saati bana ayırır mısınız?” derim kendimi sıkışık hissetmemek için.

Nuriye Akman: Ortalama bir, iki saat.

Yener Süsoy: Üç saatten aşağı sürmez. Yani o röportajı yaptığım kişilerden tek ricam budur. Ucu açık olacak konuşmamızın yani sonunda bir yere yetişeceğim olmayacak. Başında olabilir yani geç gelebilir, önemli değil. Bir, soru hazırlamıyorum, hala eski teyp kullanıyorum. Laf lafı açıyor. Bir yere yetişmiyoruz rahat olmak lazım

2.13. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLER SÖYLEŞİDE KENDİ GÖRÜŞLERİNİ YANSITIYORLAR MI? SÖYLEŞİYE NE KADAR DÂHİL OLUYORLAR?

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “*Söyleşide kendi görüşlerinizi yansıtıyor musunuz?*” sorusuna gazetecilerin çoğunun “çok”, “yönlendiriciyim”, “hep içindeyim”, “yüzde yüz dâhilim” veya “varlığımı hissettiriyorum” şeklinde yanıt verdiği tespit edilmiştir. Bu anlamda genel kabul söyleşi yapan gazetecinin söyleşi sürecini aktif şekilde yönlendiren ve gerektiği yerde müdahalede bulunan kişi olarak görülmesidir. Bazı gazeteciler kendi görüşlerini yansıtmayı söyleşiyi tamamlayıcı bir unsur olarak değerlendirmekte, kendi görüşlerinin en az haber kaynağının yanıtları kadar önemli olduğunu ifade etmektedir. Diğer bir grup gazeteci ise söyleşide esas olanın haber kaynağı kişinin görüşlerini tarafsız şekilde sunmak olduğunu vurgulamaktadır.

Söyleşide aktif olmayı, ön planda durmayı tercih eden gazeteciler şu şekilde yanıtlar vermişlerdir: “Ben de röportaj yaptığım kişi kadar önemliyim”, “Ben çok dâhil oluyorum. Karşımdaki bir şey söylediğinde karşıtlık olsun diye kendi düşüncemi söylüyorum. O karşıtlıktan başka konulara geçiyoruz. Sorularıma da kendi düşüncelerimi koyuyorum”, “Hep içindeyim, yönlendiriciyim. Bu zaten iki kişiliktir. Tenis oynar gibi topu atıyorsunuz ve cevap geliyor karşıdan. Tempoyu düşürmemek

gerekir”, “Çok içindeyim. Cevabını da ben veriyorum zaten. Söyleşiyi yaparken yazıyorum zaten kafamda... Görüşlerimi yüzde yüz yansıtıyorum”, “Söyleşiye yüzde yüz dâhil oluyordum. Seyirci olmuyordum. Söyleşinin içinde bir taraf oluyordum”, “Varlığımı hissettiriyorum fakat bu bazen sorun yaratabiliyor. Söyleşiye müdahilim ve özellikle istediğim cevaplar gelmezse daha çok müdahale edebiliyorum ve bunu ikinci cevaptan sonra hissettiriyorum...”, “Ben ‘şu konu hakkında ne düşünüyorsunuz’ diye soru sormam, kendimin ne düşündüğünü de söylerim ama bunu doğru olarak dayatmam”, “Diğer meslektaşlarımın büyük bir bölümü cevapların önemli olduğunu düşünürler, bense soruların önemli olduğunu düşünürüm. Neden? Çünkü sorular, cevapları belirler. Bin türlü soru sorma biçimi var. Soruyu öyle sorarsan başka cevap alırsın, böyle sorarsan başka cevap alırsın. Öyleyse, ortaya çıkan fotoğraf, kelimelerden oluşan sözel fotoğraf, bizim çektiğimiz fotoğraftır. Tabii ki ben varım”, “Ben çok dâhil oluyor, karşıma aldığım kişiyi biraz zorlamaya çalışıyordum. Ama artık bu düşüncede değilim, hatta çok yanlış buluyorum bu tarzı.”

Diğer bir görüş ise söyleşide gazetecinin daha arka planda durması, mümkün olduğu sürece söyleşiye müdahil olmaması ve haber kaynağı kişinin ön planda tutulması şeklinde olmaktadır: “Röportajın içinde görüşlerimin çok önemi yok, çok uzun sorular sormak gibi bir çabam da yok. Okuyucunun benim ne kadar derin ya da sığ, entelektüel ya da sersem olduğumu anlaması gerekmiyor. Beni karşımdaki ilgilendiriyor. Esas karşımdakinin ne söylediği önemlidir”, “Konu odaklı ise dâhil olduğumu söyleyemem. O konuda bilgim olduğunu gösteriyorum ama çok da bilgiliymişim gibi gözükmemeye çalışıyorum. Aksi takdirde haber kaynağı bildiğinizi görüp, o konu üzerinde daha detaylı konuşma gereği görmeyebilir”, “Söyleşide siz ikinci değil, üçüncü planda olacaksınız”, “Benim duygularımı, düşüncelerimi değil de, karşımdakinin duygularını düşüncelerini okumaları lazım. Sorularda kendimi gizlemeye çalışırım genellikle”, “Sen burada bir aracısın, sen bu röportajı herhangi bir şahsiyet olarak yapmıyorsun, senin şahsiyetin bizim için ikinci planda. Sen bu adamın ya da bu kadının bize aktarılmasını sağlayan bir araç olacaksın ve bunun için her şeyi yapacaksın”, “Karşımdakinden illa ki kendi düşüncem doğrultusunda cevaplar almak için aşırı bir dayatma içinde olmam yahut da böyle ahlakçı yaklaşım içinde olmaktan kaçınmışımdır. Bunun iyi bir gazetecilik de olduğunu düşünmüyorum. Söyleşide amaç, mümkün olduğunca o insan

neyse onu çözümlmek, ortaya çıkartmak, okurla onu baş başa bırakmak yahut da okurun görmediği ama sizin o söyleşide keşfettiğiniz tarafı öne çıkartarak onu sergilemek”, “Kendi görüşlerimi hiç yansıtmam. Ben tepsi içinde karşımdaki insanı sunmaya çalışıyorum”, “Çok dâhil olmamaya çalışırdım. Ama zaten o kişiyi seçerek, o soruları sorarak zaten ben kendi yorumumu yapmış oluyordum.”

Ahmet Tulgar: Çok dâhil olurum. Ben röportaj yaptığım kişi kadar önemliyim. Mesela röportajlarımı topladığım *Mahallede Herkes Kahramandır* adlı kitapta ‘ana figür’ benim diyorum. Kendimi bütün çıplaklığı ile ortaya koyarım, zaafılarımı da ortaya koyarım.

Arda Uskan: Ben çok dâhil oluyorum. Karşımdaki bir şey söylediğinde karşıtlık olsun diye kendi düşüncemi söylüyorum. O karşıtlıktan başka konulara geçiyoruz. Sorularına da kendi düşüncelerimi koyuyorum. Örneğin; türban konusunda “şöyle görüşler de var” diye karşıt bir görüşü ortaya koyuyorum ve o şekilde de yanıtlar almaya çalışıyorum... Kendi görüş ve inançlarımı yansıtıyorum. Örneğin karşımdaki bir şey söylüyor, ben de ‘Yapmayın, öyle değildir’ falan diyorum. Karşımdaki de yine ‘Hayır, öyle’ diyor mesela.

Ayşe Arman: Nuriye (Akman) önemli olanın soruyu soran insan olduğuna inanıyor, bense sorulan insanın önemli olduğu düşünüyorum, ben yokum orada... Röportajın içinde görüşlerimin çok önemi yok, çok uzun sorular sormak gibi bir çabam da yok. Okuyucunun benim ne kadar derin ya da sığ, entelektüel ya da sersem olduğumu anlaması gerekmiyor. Beni karşımdaki ilgilendiriyor. Esas karşımdakinin ne söylediği önemlidir. İzlenimde yansıtıyorum o kişiyle ilgili görüşümü. Genelde tarafsız olmaya çalışıyorum. Okuyucuya ‘siz karar’ verin diyorum...

Balççek Pamir: Yazarken Balççek Pamir'in neler hissettiğini daha fazla aktarıyorum ama yaparken tarafsızım çünkü orada yansıtmamam gerekiyor. Yaparken mülakatçı rolümü oynuyorum, yazarken yorumumu katıyorum... Öznel yorumumu katıyorum belki de bu yüzden yaptığım işi röportaj olarak tanımlıyorum. Üç paragraflık giriş yazıyorum, parantez içinde konuğun mimiklerini yazıyorum. Sonra gazetedeki köşemde izlenimlerimi de aktarıyorum.

Derya Sazak: Hep içindeyim, yönlendiriciyim. Bu zaten iki kişiliktir. Tenis oynar gibi topu atıyorsunuz ve cevap geliyor karşıdan. Tempoyu düşürmemek gerekir. Sonuçta siz karşıdaki insanı açıyorsunuz, o sizin başarınız olacak. ‘Sıkıcı gidiyor’ deme şansınız yok. Siz o kişinin uzmanlığını, derinliğini o kâğıda dökmek zorundasınız. Bu nedenle zorlandığınız noktada tekrar bir yerden yakalayıp, hoş bir hikâye çıkarabilirsiniz. Dolayısıyla söyleşi sırasında o işe konsantre olup; yönlendirici olmak zorundasınız... Soruların oluşturduğu çerçeve ya da konu seçimim ile de dâhilim. Mesela işgal var ve siz Noam Chomsky ile konuşuyorsanız zaten sizin seçiminiz, sizin fikriniz oluyor bir yerde. Oradan ne çıkıyor, ‘Savaş karşıtı’ bir tutum çıkıyor, muhalif bir isimle konuşarak, kamuoyuna ‘Konunun bu tarafı da var’ dedirtmeye çalışıyorum. Milliyetçi bir yükseliş varsa, Ayşe Kadioğlu ile (Sabancı Üniversitesi Öğretim Üyesi – Siyaset Bilimci) Hitler’i konu alıp konuşuyorum. O zaman işte belli klişeleri açmış oluyoruz. O da benim bir yerde fikren taraf olduğum ya da karşı olduğum şeyleri ön plana çıkarmama yardımcı oluyor.

Elif Ergu: Konuğa göre değişiyor. Konu odaklı ise dâhil olduğumu söyleyemem. O konuda bilgim olduğunu gösteriyorum ama çok da bilgiliymişim gibi gözükmemeye çalışıyorum. Aksi takdirde haber kaynağı bildiğinizi görüp, o konu üzerinde daha detaylı konuşma gereği görmeyebilir. Okuyucuların da anlayabileceği şekilde olsun istiyorum. Başından farklı olaylar geçmiş insanları daha da açabilmek için işin içine girdiğim zamanlar da olur, çünkü röportajda hiç bilmeden can acıttığınız şeyler olabiliyor. Özellikle hayatlarında acılar olan insanlara karşı bence biraz merhametli olmak lazım. Karşımdakinin canını yakmak istemiyorum. Bu yüzden psikoloji bilmek gerekiyor diye düşünüyorum... Kendi görüşlerimi yansıtmamaya çalışıyorum. Ben liberal ve sola yakın bir insanım ve şu an çok milliyetçi biriyle röportaj yaparsam kavga edebilirim. O yüzden öyle kişilerle röportaj yapmıyorum. Bu anlamda benim sayfamda öyle insanlar yansımıyor. Dünya görüşleri beni heyecanlandırmayacak insanlara yer vermiyorum. Bazen aklıma “O insanları sorgulamaktan ne elde edebilirim?” gibi şeyler takılıyor. Tam sayfa veya yarım sayfa o insana yer vermek istemiyorum. Yaptığım şeyler benim kişisel tercihlerim oluyor.

Emin Çölaşan: Yorum yapıyordum tabii ki. Sorumu sormadan önce kısa bir yorum yapıyordum. Ama kısa üç dört cümlelik. Girişte filan değil. Ben kısa bir yorum yapardım, bazen tümüyle karşımdakine bırakırdım akışı. Bazen sorularımın arasında yorum yapardım.

Halit Kıvanç: Ben çok konuşan bir insanım, hatta ‘profesyonel geveze’ falan dedikleri zaman hiç aldırmam ama yazılarımda bu gevezeliği önlemek çok rahat elimde. Ama eğer bir söyleşide konuğumdan fazla konuşuyorsam bilin ki benim hiç günahım yoktur; konuşmadığı için onu konuşturmak içindir... Söyleşide siz ikinci değil, üçüncü planda olacaksınız.

Hızır Tüzel: Çok içindeyim. Cevabını da ben veriyorum zaten. Söyleşiyi yaparken yazıyorum zaten kafamda... Görüşlerimi yüzde yüz yansıtıyorum. Neye bozulduğumu falan yazarım girişe. Benim olmayan fikir asla yoktur yazılarımda. Belki biraz fazla samimi oluyor ama okuyucu da bu samimiyetten okuyor belki de.

Hülya Eksigil: Bence söyleşilerin tamamı benim ama hiç göstermeden. Benim duygularımı, düşüncelerimi değil de, karşımdakinin duygularını düşüncelerini okumaları lazım. Sorularda kendimi gizlemeye çalışırım genellikle.

İnci Ertuğrul: Görüşlerimi girişe koyuyorum genelde. Konuk çok negatif ise onu yansıtmamaya çalışıyorum ve okuyucu okurken kendisi anlasın istiyorum. Daha doğrusu samimi bulmadıklarımda giriş yazmıyorum. Ayrıca düz yazı olanlarda, gözlemlerde benim görüşlerim daha ağır basıyor.

Kürşat Başar: Ben aslında kendi görüşlerimi çok fazla yansıtmamaya çalışırım. Çünkü ben şöyle düşünürüm ve benimle çalışan gazetecilere de hep aynı şeyi söylerdim, “Sen burada bir aracısın, sen bu röportajı herhangi bir şahsiyet olarak yapmıyorsun, senin şahsiyetin bizim için ikinci planda. Sen bu adamın ya da bu kadının bize aktarılmasını sağlayan bir araç olacaksın ve bunun için her şeyi yapacaksın.”

Leyla Tavşanoğlu: Mümkin olduğu kadar dâhil oluyorum. Ama işin de suyunu çıkarmadan. İşte televizyonlarda izliyorum, spiker ya da program sunucusu soru soruyor. Daha adam cevabının başlangıcındayken kesiyor lafını. Adam önce cevabını versin sen ondan sonra müdahil ol... Ne yaptığınızı bilerseniz zaten doğru zamanda doğru müdahalelerde bulunursunuz. Şimdi diyelim ki karşınızdaki lafı uzattıkça uzattı, kendini tekrar ediyor orada tabii ki müdahale edeceksiniz... Önemli oranda görüşlerimi de yansıtıyorum yani gerek sunuş bölümünde gerek sorduğum sorularda çünkü sorduğum sorularda hem ‘background’ var hem de kendi görüşlerim var. Dolayısı ile de zaten bütün bunlar söyleşiye de giriyor... Zaman zaman kötü enerji aldığınız, hiç hoşlanmadığınız kişilerle karşılaşıyorsunuz ama o da insan için bir deneyim oluyor. Önyargılı gidebiliyorsunuz ama karşınızdaki insanın aslında o kadar da kafanızda yarattığınız umacı ya da öcü olmadığını görüyorsunuz. O da sonuçta sıradan bir insan ve insani biçimde davranabiliyor.

Mehmet Barlas: Söyleşiye yüzde yüz dâhil oluyordum. Seyirci olmuyordum. Söyleşinin içinde bir taraf oluyordum. Bu, adamın yerine kendini koyma durumu, yani soru sorduktan sonra cevap beklerken, adam ne cevap verecek diye kafanızda iki üç alternatif geçirmek, bir de beklediğinizi duyduğunuz zaman, duyduğunuz mutluluk vardır, ya da beklemediğiniz bir şeyi bulduğunuz zaman daha büyük mutluluk vardır. İşin içinde yer almaktır tüm bunlar.

Mustafa Karaalioğlu: Varlığımı hissettiriyorum fakat bu bazen sorun yaratabiliyor. Söyleşiye müdahilim ve özellikle istediğim cevaplar gelmezse daha çok müdahale edebiliyorum ve bunu ikinci cevaptan sonra hissettiriyorum... Görüşlerimi sorularda yansıtmaya özen gösteriyorum. Tamamında olmasa bile birkaç soru ile görüşlerimi yansıtmaya çalışıyorum. ‘Bize kendinizi anlatın’ gibi sorular yerine fikre karşı fikir üretecek sorular sormanız gerekir ve bunun çok doğru bir şey olduğunu düşünüyorum. Mesela IMF ile ilgili bilgiye sahip olduğunuzu ve bunu eleştiren, belli eden bir soruya daha iyi cevap alırsınız.

Neşe Düzel: Yüzde yüz, yani ben ve o konuşuyoruz. Ben “şu konu hakkında ne düşünüyorsunuz” diye soru sormam, kendimin ne düşündüğünü de söylerim ama bunu

doğru olarak dayatmam. Gazeteciyim ben, o konu hakkındaki gerçeği bilgilere dayanarak söylerim. Yani ben de varım orada... Görüşlerimi yüzde yüz oranında yansıtıyorum, belki bu yüzden kendim de içinde çok olduğum için bu türe ‘tartışma’ diyorum.

Nilgün Cerrahoğlu: Mümkün olduğunca az. Karşımdakinden illa ki kendi düşüncem doğrultusunda cevaplar almak için aşırı bir dayatma içinde olmam yahut da böyle ahlakçı yaklaşım içinde olmaktan kaçınmışımdır. Bunun iyi bir gazetecilik de olduğunu düşünmüyorum. Söyleşide amaç, mümkün olduğunca o insan neyse onu çözümlemek, ortaya çıkartmak, okurla onu baş başa bırakmak yahut da okurun görmediği ama sizin o söyleşide keşfettiğiniz tarafı öne çıkartarak onu sergilemek. Yani amaç benim görüşümün orada zafer kazanması değil.

Nuriye Akman: Çok, her anında, her yerinde ben varım. Bu, benim diğer raportörlerle (röportaj yapan gazeteciler) aramdaki ayrılık noktalarından bir tanesi bence. Diğer meslektaşlarımda büyük bir bölümü cevapların önemli olduğunu düşünürler, bense soruların önemli olduğunu düşünürüm. Neden? Çünkü sorular, cevapları belirler. Bin türlü soru sorma biçimi var. Soruyu öyle sorarsan başka cevap alırsın, böyle sorarsan başka cevap alırsın. Öyleyse, ortaya çıkan fotoğraf, kelimelerden oluşan sözel fotoğraf, bizim çektiğimiz fotoğraftır. Tabii ki ben varım. Ben yapıyorum bu işi ya, benim hikâyem bu, onun hikâyesi değil. Onun hikâyesinin benim tarafımdan yazılmış hali. Edebiyatta da böyle değil midir? İşlenmedik konu mu kaldı? Shakspeare’ın tarzıyla, Orhan Pamuk’un tarzının nasıl aynı olmasını beklersin? Zaten temel on beş tane duygu varmış. Bütün filmler, romanlar bu on beş temel duygu üzerineymiş; aşk, ihanet, kıskançlık vs. Yani bunların etrafında dönüyoruz. Nasıl o zaman soruları önemsiz sayabilirsin? İşte, yemek pişiriyorsun, ıspanak, soğan, pirinç, yoğurt. Sen başka yapıyorsun, öbürü başka yapıyor... Görüşlerimi epeyce yansıtıyorum. Mesela, en son Osman Sınav ile konuştum, bana devletin kutsal olduğunu söylüyor. Hayır, devlet kutsal değildir. Bütün, affedersin, pislikler, yolsuzluklar devlete kutsal sıfatı verildiği için olmaktadır. Niye? Devlet adına yapılan her yanlış kutsallık halesi altında onaylanmaktadır. Ben bunu onunla tartışmak zorundayım. Bu benim fikrim, içimde saklayayım diyemem. Aynı şekilde bana karşımdaki kalkıp ırkçılığı savunamaz. Ben

ırkçılığı onun burnuna sokarım. Ben ırkçılık, yobazlık - ha ben dindar bir insanım ama o ayrı - kadın düşmanlığı, aşırı milliyetçilik; faşistliğe kaçan böyle kutsal devlet, vatan için ölmek, ya da askerin dokunulmazlığı, cinsellik gibi şeyleri sorgularım, tartışırım yani.

Şahin Alpay: Söyleşilerde objektiflik diye bir kaygım yoktu. Sadece karşımdakinin ne düşündüğünü anlamaya çalışıyordum. Aslında o konunun seçimi ve her soru bile aslında sübjektifliği barındırır.

Yalçın Pekşen: Ben çok dâhil oluyor, karşıma aldığım kişiyi biraz zorlamaya çalışıyordum. Ama artık bu düşüncede değilim, hatta çok yanlış buluyorum bu tarzı. Ama konuşurken karşımdakini tongaya düşüreyim diye uğraşırdım biraz. Yalnız bunu çok espriyle karışık ve kibarca yapardım. Dolayısıyla hiçbir kırgınlık oluşmazdı.

Yener Süsoy: Kendi görüşlerimi hiç yansıtmam. Ben tepsi içinde karşımdaki insanı sunmaya çalışıyorum. Ben karşımdakini köşeye sıkıştırıp; vur Allah vur, rezil etme gayreti içinde değilim. Okuyucuyu mutlu edecek bir açı arıyorum... Asla kendi görüşlerimi yansıtmam. Ona taraftar değilim. O röportaj olmaz ki, o köşe yazarlığı olur. O röportaja zaten imza atan benim.

Zeynep Oral: Çok dâhil olmamaya çalışırdım. Ama zaten o kişiyi seçerek, o soruları sorarak zaten ben kendi yorumumu yapmış oluyordum.

2.14. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLER SÖYLEŞİDE HABER KAYNAĞI İLE İLİŞKİ-MESAFE DENGESİNİ NASIL KURUYORLAR?

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “*Söyleşide haber kaynağı kişi ile ilişki-mesafe dengesini nasıl kuruyorsunuz?*” sorusuna verilen yanıtlarda genel eğilimin söyleşi sürecinde mesafenin azaltılarak belli bir yakınlık kurulması hatta bazı haber kaynağı kişilerle “senli benli” bir konuşma içine girilmesi şeklinde olduğu tespit

edilmiştir. Ne var ki, söyleşi yazıya döküldüğünde özellikle “siz” hitap şekli tercih edilerek belli bir mesafenin okuyucu nezdinde korunmasına özen gösterilmektedir. Bazı gazeteciler ise haber kaynağı ile aralarında belli bir mesafe olması gerekliliğinin altını çizmekte, “kendilerini kaptıracak bir samimiyet” içine girmediklerini ve söyleşiye bir “iş” olarak baktıklarını ifade etmektedirler. Haber kaynağı ile yakınlık ilişkisine giren gazetecinin sorularını sormakta zorlandığı ya da tam tersi olumsuz duyguların gazeteciyi haber kaynağına yönelik saldırgan bir tutuma sevk etme riski taşıdığı belirtilmektedir.

Çok sayıda gazeteci söyleşi sırasında haber kaynağı ile kurulan ilişkinin belli bir mesafede olması gerektiğini belirtmektedir: “Sıcağım ama mesafeliyim. Röportaj sonrasında kimseyle yakın arkadaş olduğumu hatırlamıyorum, hiç biriyle özel ilişkim olmuyor”, “Gazeteciyle söyleşi yapan kişi arasındaki mesafeyi korumaya çalışıyorum, yani formal (resmi) geçiyor. Formal olmak zorunda diğeri bizi bozar!”, “Bazı insanlarla yedi sekiz kez röportaj yapmışımdır. Ama o mesafeyi hep korumaya çalışmışımdır, özellikle siyasetçilerle. Çok ünlü arkadaşlarınız oluyor; tiyatro oyuncusu, sinema oyuncusu, yönetmen. Onlarla röportaj yaparken bile elimden geldiğince o sınırı korumaya çalışırım ve bunun da gerekli olduğuna inanıyorum”, “Söyleşi yaptıklarımın arasında tanıdık ya da yakın biri yoktur. Ben hala öyleyimdir. Kaynaklara uzak bir insanımdır”, “Hiçbir zaman arkadaş olmam, fazla bağımlısı olmadığım biriye yanaktan bile öpmem, yemeğe gitmem, ölçülü şekilde davranırım”, “Biraz tecrübe kazanınca şunu anlıyorsunuz ki, o an haber kaynağınız size ne kadar ‘cici’ davransa da aslında o an için öyle davranıyor. Kendini kaptıracak bir samimiyet asla yok”, “Tanıdık biriye daha da zorlanabiliyorum çünkü o zaman sormak istediklerimin hepsini soramıyorum”, “Ben yakın bir arkadaşım ile bile konuşsam, gazeteci kimliğim ile konuşurum ve onun da bunu fark etmesini isterim. Çünkü sonradan bir şey yazdığım zaman bana dost olarak kırılmaması lazım. Dost olarak bana söyleyeceği ama gazeteye söylemeyeceği şeyler olabilir.”, “Herkes karşı aynı mesafede durmaya çalışıyorum çünkü ben bir gazeteciyim ve bir gazetecinin siyasetçi ya da iş insanı ile içli dışlı olmaması gerekir. O siyasetçi ya da iş insanı arkadaşınız olabilir ama o ilişkinin sizin gazetecilik mesleğinize ve yaptığınız işe müdahale etmemesi lazım”, “Herkes ‘sayın’ diye hitap etmek çok kestirme bir yoldur. Bunu yaptığınız zaman bir sürü problem ortadan kalkar”,

“Mesafeliyim. Çok tanıdığım kişilerle bile mesafeliyim. Okuyucuya ‘Ben bu kişiyle çok samimiyim’ izlenimini vermek çok avam bence”, “Çok yakın arkadaşlarımla röportaj yaptığım oldu ama onlarla röportajda kurduğum ilişki mesafe dengesi hiç tanımadığım insanlarla olandan hiç farklı olmadı. Zaten iş ahlakı bunu gerektirir”, “Konuştuğum insanlar asla benim dostlarım değiller. Röportajı tabii ki dostlarımla da, arkadaşlarımla da yaptığım oldu. Onlardan söz etmiyorum. Ama bir bakan benim dostum olamaz. Haber kaynağım olan, röportaj nesnem olan kişiyle ben daha sonra başka mekânlarda oturup buluşmam, içki içmem, yemek yemem. Mesafe otomatikman korunuyor”, “Bir mesafe-denge ilişkisi gazeteci ile haber kaynağı arasında olması gereken bir şeydir. Ben hiçbir zaman özel hayatları ile ilgili bir iş yapmadığım, fikri hayatları ile ilgili söyleşiler yaptığım için o mesafe her zaman vardır.”

Haber kaynağı ile mesafe bırakmamak gerektiğine inanan gazeteciler bu durumu şöyle açıklamaktadırlar: “Hiçbir mesafe bırakmamaya çalışırım... O kişiyi bir röportaj objesine çeviriyorum, tıpkı işgalci bir kuvvet gibi ve bunu bilinçli olarak yapıyorum. Konuşurken de yok ediyorum o mesafeyi. Gerekirse evinde yatarak ya da duş alarak röportaj yaptığım olmuştur ve o kişi de şoke olmuştur. Bu ters etki yaratmıyor ve ben bir tehdit unsuru olarak ortadan kalkıyorum. Kim evinde duş yapmış birinden korkar ki?”, “İlişki mesafe dengesini kimseyle kuramıyorum... Bazen ‘Çok ileri gidiyorsam, beni durdurun’ diyorum”, “Mesela çok eskiden beri tanıdığım kişiler ‘ağabey’ diyorlar. Bazı köşe yazarları bunu eleştiriyorlar. Yok, neymiş ben röportaj arasına ‘ağabey’ lafını sıkıştırıyormuşum. Birçok yerden tanıdığınız kişi arkadaşlarınız oluyor, beraber büyüyorsunuz.”

Ahmet Tulgar: İlişki mesafe dengesini bombalayarak hiçbir mesafe bırakmamaya çalışırım. Zaten o fotoğraflar (haber kaynağı kişi ile birlikte çekilen) önceleri çok tepki topladı. Sarılmalı, kucak kucağa... Mesafeyi ortadan kaldırdım. O kişiyi bir röportaj objesine çeviriyorum, tıpkı işgalci bir kuvvet gibi ve bunu bilinçli olarak yapıyorum. Konuşurken de yok ediyorum o mesafeyi. Gerekirse evinde yatarak ya da duş alarak röportaj yaptığım olmuştur ve o kişi de şoke olmuştur. Bu ters etki yaratmıyor ve ben bir tehdit unsuru olarak ortadan kalkıyorum. Kim evinde duş yapmış birinden korkar ki? Çoğu Ankara menşeli eski röportajlarda iktidar yalakalığı söz konusu. Sürekli çanak

sorular sorulmuş. Demeç versin diye provoke edilmiş (kışkırtılmış), ortam hazırlanmış. Magazinciler de hala aynı durumda.

Arda Uskan: Nasıl konuşuyorsam öyle yazıyorum. Genelde ‘senli- benli’ yazıyorum ama bir hanım ve tanıımıyorsam onu yazarken daha çok “siz”li yazıyorum. Çoğu kişiyi tanıdığım ve arkadaşım oldukları için “sen” diyorum ama Emel Sayın da arkadaşım olmasına rağmen “siz” diye yazdım. Bir keresinde de Ajda Pekkan’la ‘senli-benli’ yaptık röportajı, sonra aradı, “Ardacığım biz röportajı senli- benli yaptık ama sen ‘siz’ yazarsın değil mi?” dedi. Ben de “siz” olarak yazdım ama sonuna da “Ajda artık röportaj bitti ‘siz’den ‘sen’e geçebilir miyiz?” diye yazdım. Televizyonda olsa söylenebilir gibi geliyor ama gazetede “sen”li hitap olmuyor.

Ayşe Arman: İlişki mesafe dengesini kimseyle kuramıyorum ama “sen”li röportajı sevmiyorum. Yaparken “sen”li, yazarken “siz”e dönüştürüyorum çünkü yazı ve konuşma farklı. Bazen ‘Çok ileri gidiyorsam, beni durdurun’ diyorum. Bana “Çok samimiyet oyunu oynuyorsun” dediler ama bunları bilinçli yapmıyorum.

Balççek Pamir: Ben olaya iş diye bakıyorum. Sıcağım ama mesafeliyim. Röportaj sonrasında kimseyle yakın arkadaş olduğumu hatırlamıyorum, hiç biriyle özel ilişkim olmuyor. Mesela bir gazetecinin kadınlığını kullanması bana çok ters geliyor ama tabii ki kadın olmanın avantajı var. Örneğin, en çok sinirlendirecek sert bir soruyu bile yumuşatıp sorabiliyor ve cevabını da alabiliyorsun.

Derya Sazak: Çoğu zaten tanıdığım kişiler. Gazeteciyle söyleşi yapan kişi arasındaki mesafeyi korumaya çalışıyorum, yani formal (resmi) geçiyor. Formal olmak zorunda diğeri bizi bozar! Ben bu işi ciddiye aldığım için ciddi ve asık suratlı bir adamım. Diğerleri hayata daha renkli bakıyorlar, biz daha siyah beyaz.

Elif Ergu: Ben söyleşi yapan kişi ile kaynağı arasında bir mesafe olması gerektiğine inanıyorum. Bazı insanlarla yedi sekiz kez röportaj yapmışımdır. Ama o mesafeyi hep korumaya çalışmışımdır, özellikle siyasetçilerle. Veya çok ünlü arkadaşlarınız oluyor; tiyatro oyuncusu, sinema oyuncusu, yönetmen. Onlarla röportaj yaparken bile elimden

geldiğince o sınırı korumaya çalışırım ve bunun da gerekli olduğuna inanıyorum... Konuşurken mesafeli olmaya çalışıyorum. Mutlaka bir denge olmalı. ‘Sizli-bizli’ başlayıp, sonunda ‘senli-benli’ olsun istemiyorum ve bunun için çabalıyorum. Eğer bu ilişki abla-kardeş, baba-kız ilişkisine dönüşürse etkilenme başlayabilir. O yüzden belli bir mesafeyi korumaya çalışıyorum ama engel olamadıklarım da oluyor bazen. Bazı röportaj verenler bunu döndürme konusunda çok başarılı olabiliyorlar. Özellikle birinin evine gittiğinizde, böyle bir durumda kendinizi o insanın evinde ‘konuk’ olarak hissediyorsunuz. Kimin evindeyseniz eğer, iktidar onun elinde döner. Teslim olmamak gerekiyor. Size çok harika ikramlarda bulunuyorlar. Onları yerken röportaj yapılır mı, onu ayarlamak lazım. Birkaç kez röportaj yaptığımız insanlarla bir dostluk oluşuyor. Böyle bir durumda, üzülebileceği, yanıtlamayacağını bildiğiniz şeyler oluyor. Kırarsam ne elde edebileceğimi soruyorum kendime ve vazgeçiyorum. Bu bir röportajcı için bir ikilem. O yüzden mesafeyi korumak çok önemli.

Emin Çölaşan: Dost olduğum arkadaşlarım vardır. Mesela Murat Karayalçın benim çok eski arkadaşımdır. Murat’la söyleşi yaptım, belediye başkanıydı o zaman. Konuşurken yakın üslupla konuşursun. Hatta “ulan” filan gibi şeylerin geçtiği cümleler de olur. Ama yazarken onu “siz” diye yazarsın. İki kere Hüsamettin Cindoruk ile söyleşi yaptım. Onunla da “Peki ağabey, bu konuda ne diyorsun?” filan diye soruyordum ama yazarken “siz” hatta “Sayın Cindoruk” diye yazıyorsun. Ama konuşurken öyle değil. Çünkü sonuçta bu adam benim halamın oğlu. Ama gazetede yazarken mesafeli olmak durumundasın tabii. Ama zaten söyleşi yaptıklarımın arasında tanıdık ya da yakın biri yoktur. Ben hala öyleyimdir. Kaynaklara uzak bir insanımdır. Siyasilerle, bürokratlarla benim hayatım boyunca hiç ilişkim olmadı. Pek çoğunu da tanımam. Çünkü şuna inanmışımdır: Tanıdığın bir insan aleyhinde yazı yazamazsın.

Halit Kıvanç: Çok samimi olduğunuz takdirde bazı şeyleri atlayabilirsiniz konuşurken fakat çok resmi olduğunuz zamanda o kişinin derinliğine inemezsiniz. Onun için eğer birini karşınıza alacaksanız, o insan ile belli bir ölçüde yakınlık kurmak zorundasınız.

Hızır Tüzel: Hiçbir zaman arkadaş olmam, fazla bağımlısı olmadığım biriye yanaktan bile öpmem, yemeğe gitmem, ölçülü şekilde davranırım.

Hülya Ekşigil: Biraz tecrübe kazanınca şunu anlıyorsunuz ki, o an haber kaynağınız size ne kadar ‘cici’ davransa da aslında o an için öyle davranıyor. Kendini kaptıracak bir samimiyet asla yok. Yirmi yılda röportaj yaptığım insanlar arasında sadece iki tane arkadaşım oldu. Yani bu, bu işin aslında ne kadar o anlık olduğunu gösteriyor.

İnci Ertuğrul: Tanıdık biriye daha da zorlanabiliyorum çünkü o zaman sormak istediklerimin hepsini soramıyorum. Onun dışında herhangi bir sorun yaşamadım ama karşı taraftan herhangi bir şey olursa onu da çok dik olmamakla beraber belirtirim. Bazen birden bire beni merak edip; bana soru sormaya başlayanlar da olabiliyor.

Kürşat Başar: Ben yakın bir arkadaşım ile bile konuşsam, gazeteci kimliğim ile konuşurum ve onun da bunu fark etmesini isterim. Çünkü sonradan bir şey yazdığım zaman bana dost olarak kırılmaması lazım. Dost olarak bana söyleyeceği ama gazeteye söylemeyeceği şeyler olabilir. O röportajda söylemeyecek o zaman çünkü ben onu oturur yazarım. Sonra bana demesin ki, “ya hani ben senin arkadaşındım.” Söylemeseydin kardeşim, ben orada sana gazeteci olarak soru soruyorum... Ben röportaj sırasında başka bir adamım, röportaj bitince başka bir adamım. Yani hani derler ya aşkla işi karıştırma. Onun gibidir röportaj.

Leyla Tavşanoğlu: Herkese karşı aynı mesafede durmaya çalışıyorum çünkü ben bir gazeteciyim ve bir gazetecinin siyasetçi ya da iş insanı ile içli dışlı olmaması gerekir. O siyasetçi ya da iş insanı arkadaşınız olabilir ama o ilişkinin sizin gazetecilik mesleğinize ve yaptığınız işe müdahale etmemesi lazım. Kadın olduğum için zaman zaman mesafesizlik oluyor tabii ama siz tavrınız ve duruşunuzla onun önüne kolaylıkla geçebilirsiniz.

Leyla Umar: Hayatımda bir tek kişiyi bile bile üzdüm, o kadar hınçlıydım ki, o da Tansu Çiller’dir. Hayatımda affedemediğim insanlar, memleketin kaderiyle oynayan

insanlardır. Tansu Çiller henüz daha milletvekili falan değilken, bana telefon etti. “Leyla Hanım ne olur, benimle bir röportaj yapar mısınız” dedi. Gittim röportaja. Mesela diyorum ki, “sizi çok kimse sevmiyor, sahte buluyorlar” diyorum, “beni mi, beni mi?” diyor. Sonuçta ben bunu (Çiller’i) ağlattım. Zaten o gece 23.00 uçağıyla Prag’a uçuyordum ve gitmek zorundayım deyip, kalktım. Hemen yazıyı yazıp vereceğim ve uçağa yetişeceğim. Bahçeye kadar geldi ve dedi ki, “Leyla Hanım bir ricam var sizden, bu yazıyı lütfen yazmayın. Siz beni hırpaladınız”. Dedim ki, “Ben sizi hırpalamadım, ben gazetecilik yapmak zorundayım”. “Ne olur bunu kullanmayın” dedi, ben de “Siz Zafer Bey’e (Mutlu) söyleyin, o karar verir” dedim. Sonra çıktım, koştum karşıda bir bakkal buldum. Ama nasıl koşuyorum... “Zafer, Zafer! Tansu Çiller ağladı. Şimdi seni arayacak” dedim. Meğer o da gazezli. E, tabii, ertesi gün çıktı, “Siz beni hırpalıyorsunuz” sözünü Zafer manşet yapmış.

Mehmet Barlas: Herkese “sayın” diye hitap etmek çok kestirme bir yoldur. Bunu yaptığınız zaman bir sürü problem ortadan kalkar. Söyleşi yapacağınız kişinin endişesi ortadan kalkar. Sizin kendisine saygın bir insan muamelesi yapacağınızı anlar. Karşısında bir gazetecinin olduğunu, bir savcının olmadığını anlar. Söyleşilerimde haber kaynağına bazen adıyla bazen “bey” diye hitap ediyordum ama yazarken “sayın” diye yazıyordum.

Mustafa Karaalioğlu: Mesafeliyim. Çok tanıdığım kişilerle bile mesafeliyim. Okuyucuya ‘Ben bu kişiyle çok samimiyim’ izlenimini vermek çok avam bence. Standart neyse, tanıdığım ve konuştuğum kişilerle o standardı korudum. Belki okuyucu magazini seviyor olabilir ama ben sevmiyorum ve eğer bir yerde “Mustafacığım” varsa onu “Mustafa Bey” yapıyorum ama böyle bir şey de şimdiye kadar olmadı, olsa bile o samimiyeti yansıtmayı öncelik olarak görmedim.

Neşe Düzel: Bu hayatın içindeki duruşunuza bağlı bir şey. Yani zaten hayatın içinde de kurduğun mesafe ve ilişki dengesi aynen gazetecilikte de sürüyor. Çok yakın arkadaşlarımla röportaj yaptığım oldu ama onlarla röportajda kurduğum ilişki mesafe dengesi hiç tanımadığım insanlarla olandan hiç farklı olmadı. Zaten iş ahlakı bunu gerektirir.

Nilgün Cerrahoğlu: Genelde siyasetçilerle çok mesafeli oldum ama sanatçılarla böyle değil. Sanatçılarla çok daha rahat konuştuğumu, kimiyle ‘senli-benli’ de konuştuğum var icabında. Yani kiminle konuştuğunuza bağlı. Senli benli konuştuğum zaman yazarken, ‘senli-benli’ yazdığım oldu, “siz” olarak yazdığım olmuştur. Bunun bir açıklaması yok. Şimdi geriye dönüp baktığımda ‘senli-benli’ yapılan söyleşilerin belki hepsi “siz” olarak yazılmalıydı. Ben televizyonda bile bazen şaşırıyorum, yani bir röportaja “siz” diye başlayıp, sonra “sen” diye devam ediyorum.

Nuriye Akman: Şöyle kuruyorum; kimseyle bir daha görüşmüyorum bir kere. Konuştuğum insanlar asla benim dostlarım değiller. Röportajı tabii ki dostlarımla da, arkadaşlarımla da yaptığım oldu. Onlardan söz etmiyorum. Ama bir bakan benim dostum olamaz. Haber kaynağım olan, röportaj nesnem olan kişiyle ben daha sonra başka mekânlarda oturup buluşmam, içki içmem, yemek yemem. Mesafe otomatikman korunuyor. Belki de bu yüzden bu kadar cesur olabiliyorum. Yani ona gebe olacak bir durum asla yaratmam... Senin açtığın kanalda yahut senin kurduğun oyunda rol alması için röportaj sırasında bütün mesafeleri kaldırmaktan yanayım. ‘Senli-benli’ olabilmek için izin alırım. Bir bakana “size sen diyebilir miyim?” demem ama başka bir sürü insana derim. Mesela Vuslat Sabancı ile söyleşinin en başındaki ilk sorum “Size sen diyebilir miyim?” idi ve bunu yazdım. Öyle daha rahat olur, çünkü öbür türlü alt-üst ilişkisi gibi oluyor. Konumu patron, hep üst olmaya alışmış. Hâlbuki biz onun bütün hallerini istiyoruz. Ona “sen” diye hitap ettiğinde sadece patronluk şapkasıyla konuşmasını engellemiş olursun. Seninle eşit olması lazım ama mesela asla “sayın bakanım” demem. Ama “efendim” dediğim olur, çok kıymetli bir hocadır, bir bilim adamıdır, bir sanatçıdır, ben hakikaten ona “efendim” demek isterim, o zaman derim ama normalde, senli benliyimdir. Bir de bu kişilik meselesi. Bana yakışıyor, yani insanlara ters gelmiyor. “Sen” hitabını sıcaklık, samimiyet anlamında kullanırım, ukalalık anlamında değil. Bazen “siz” diye hitap edersin ama o kadar samimi bir sizdir ki, bazen bir “sen” dersin ama çok resmidir. O sesinin tonuna, mimiğine bağlı... “Efendim ben hakikaten sıkıldım bu laflardan yaa” diye konuştuğum olur bir bakana. “Bakin bu bir söyleşi, yani benimle konuşuyorsunuz” deyip benim üzerimden başkalarıyla konuşmasına müsaade etmem. Burada ben varım ve ben eşek gibi

Çalışıyorum seni. Senin ağızındaki altın dişten, ayakkabı numarana kadar öğrenip geliyorum. Sana emek vermişim, senin en güzel fotoğrafını çekmek istiyorum. Ben sana psikoterapi yapıyorum. Sana bir ayna tutuyorum. O zaman bana saygı duyacaksın. İstemiyorsan gelme... Mesafeyi bozunca seni bu sefer kadın olarak görmeye başlamalarına asla müsaade etmem. ‘Senli-benli’ olurum ama beni direkt bir kadın olarak görmesine asla müsaade etmem ve bozarım da.

şahin Alpay: Bir mesafe-denge ilişkisi gazeteci ile haber kaynağı arasında olması gereken bir şeydir. Ben hiçbir zaman özel hayatları ile ilgili bir iş yapmadığım, fikri hayatları ile ilgili söyleşiler yaptığım için o mesafe her zaman vardır.

Yalçın Pekşen: Ben hep çok kibar grnrdm, yani ‘sizli-bizli’ konuşurdum. Gazete yazılarımda arkadaşlarıma bile “sen” diye hitap etmem. Okura bir örnek veriyorsunuz, karşılıklı konuşma rneğı. “Vay n’aber” gibi konuşmalara okuyucular sinirleniyorlardı. Senin yakının olabilir ama o sırada sen gazeteci ve kaynak ilişkisi kuracaksın ve kibar olacaksın. Ama kibarlık dış görünümde olan bir kibarlıktı, içimden onu biraz zedelemeye çalışıyordum. Ama sonradan yanlış yaptığımı anladım. Sonradan dostluk kuramıyorsunuz çünkü. Dost olabileceğiniz bir insan size kırılıyor. şöyle bekliyorlar, “yapalım konuşmayı, sonra o onu gzelleştirsın ve beni de kollasın.” Hâlbuki ne konuşmuşsak o, ben de okuruma karşı sorumluyum.

Yener Süsoy: Mesela çok eskiden beri tanıdığım kişiler “ağabey” diyorlar. Bazı köşe yazarları bunu eleştiriyorlar. Yok, neymiş ben röportaj arasına “ağabey” lafını sıkıştırıyormuşum. Birçok yerden tanıdığınız kişi arkadaşlarınız oluyor, beraber byyorsunuz. Benim böyle şeylere ihtiyacım yok. Tasviri seviyorum ben, bu bir renktir. Ben bir kere görünüş ve geçmiş itibariyle ‘baba’ bir adamım yani herkese kol kanat gererim. Düşmanım yok... İlk defa karşılaştığım kişilerle resmiyim tabii, “ağabey” falan yok. Bakan da falan bu yok, bu daha çok sanatçılarda olan bir şey. Bu “ağabey” lafının subjektiflik duygusu yarattığını düşünmüyorum. nemli olan ne sorduğın değıl, ne konuşturduğın... Erol Büyükburç’la röportaj yapsam bana, “Yener” diyecek çünkü çocukluk arkadaşım. Bundan daha doğıal ne olabilir? Benim röportajlarımda asla kravat yok mesela. Hepsi spordur. Sayın Süleyman Demirel’e blue jean giydirdim, yani yoktur

tarihinde. Bülent Ecevit'i spor gömleklerle dolaştırdım.

Zeynep Oral: Ben öyle ki mesela yakın bir arkadaşım olsa bile yazarken okura saygımdan “siz” diye yazıyorum. Herkes mecbur değil, o kişinin benim dostum, ahababım olduğunu bilmesine. Bu konuda size yaşadığım bir olayı anlatmak istiyorum. Aziz Üstel'in programına çağırdılar. Hiç tanımıyorum adamı. Gittik, program öncesi kısa bir süre konuştuk, işte “Nasılsınız, iyi misiniz?”, “Memnun oldum”, “Şu konularda konuşacağız”, “Peki, tamam.” Sonra program başladı ve “ Merhaba Zeynepçğim nasılsın?” dedi. Gören de beş dakika evvel tanışmamışız zanneder, adamı daha önce hayatımda hiç görmemişim. “İyiym, teşekkür ederim, siz nasılsınız?” dedim ama adam harbiden gene benle “sen” diye konuşuyor. Ben de özellikle “siz” diye konuşuyorum. Üstel, “Ne bu ‘sizli-bizli, bak ben ‘sen’ diyorum” dedi. Ben de bunun üzerine dayanamayıp, “Biz sizinle üç dakika evvel tanıştık. Sizi hiç tanımıyorum. Bu ilk karşılaşmamız. Benim aldığım terbiyede insanlar iki dakikadan sonra ‘sen’ diye konuşmazlar. Siz onun için kusura bakmayın ben ‘siz’ diyorum” dedim.

2.15. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLER SÖYLEŞİ SIRASINDA NE TÜR ZORLUKLAR YAŞIYORLAR?

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “*Söyleşide ne tür zorluklar yaşıyorsunuz?*” sorusuna verilen yanıtlarda konuşmakta zorluk çeken ve/veya çok konuşan kişilerle söyleşi yapmanın zor olduğu ifade edilmiştir. Haber kaynağı kişinin gazeteci ile ‘arkadaş’ olması da söyleşide gazetecinin nesnel değerde sorular sormasını zorlaştırmaktadır. Büyük üzüntü veya acı içinde olan kişilerle konuşmak, söyleşinin dağılmasını önlemek için söyleşiye odaklanmak, ‘ters’ bir soru sonrasında haber kaynağının verdiği tepkiyi dengelemek, karşınızdaki kişinin her dediğine “alet olmamak”, söyleşi sırasında teybin varlığını unutturarak, haber kaynağı kişinin doğal şekilde konuşmasını sağlamak vurgulanan başlıca zorluklardır. İyi hazırlık yapmamış olmanın sonucu “cahilce” sorular sormak ve söyleşi için yanlış kişiyi seçmek söyleşiyi zora sokan diğer unsurlar olarak tespit edilmiştir.

Konuşmayan haber kaynağı kişiler söyleşi yapan gazetecilerin en zorlandığı konuların başında geliyor: “Karşımdaki bazen çok ‘kütük’ çıkıyor. Soruya cevap alamıyorum. Anlatamıyor, konuşmuyor ya da konuşmak istemiyor. Bir an kalıyorum. Çocukluğuna filan dalıyorum”, “Karşımdaki ketum biriye, kendini açmayan biriye ‘güle güle’ deyip ayrılıyoruz”, “Karşıdaki kişi zorla anlatıyorsa, söyleşi akıcı olmuyor”, “Bazı insanlar çok kapalı ve açılmaya niyetleri yok ve o zaman da sıkıcı oluyor”, “Konuyla ilgili güzel sorular soruyorum ama yanıt alamıyorum. Yanıt vermeyince çok canım sıkılıyor ama artık yöntemini buldum: Sorunun cevabını da söyleyip onaylatıyorum ve öyle yazıyorum. Maalesef şike yapıyoruz.”

Haber kaynağı kişinin çok konuşması ise gazetecilerin söyleşide zorlandığı bir başka unsur olarak tespit edilmiştir: “Benim en çok zorlandığım nokta şudur; aslında çok konuşuyor ama hiçbir şey söylemiyor, oynuyor, tamamen bir maske, söylemek istediğini söylüyor”, “Bazen konukları susturmakta zorlanıyorum. Karşımdakini zora sokmak da istemiyorum çünkü bazıları birden bire her şeyi anlatabiliyorlar. Uyardığım da oluyor ve ‘Aman, boş ver’ diyen çok oluyor. ‘Bakın söylüyorsunuz bunu yazarım’ diyorum ‘Yaz’ diyor. Sonra ben de yazıyorum. Röportaj yayımlandıktan sonra telefon açıp; ‘Niye yazdın?’ diye hesap soruyor”, “İçinde düşünce olmayan konuşmalarda çok zorlanıyorum. Eğer karşımdaki bir şey konuşmak istemiyorsa, lafları öylesine birbirini ardına diziyorsa, ‘niye konuşmayı kabul ettiniz, ben bu işe yeni başlamış biri değilim’ derim”, “Lafı çok uzatanlardan, sadede bir türlü gelmek istemeyenlerden, sizin sorduğunuz soruyu fevkalade iyi anladığı halde anlamıyormuş gibi yapıp işte sizi de dolayısıyla arkanızdaki okurunuzu da gerzek yerine koyanlardan çok rahatsız oluyordum tabii ve en çok sıkıldığım şeyler bunlardı”, “Son zamanlarda da şöyle şeyler oluyor; yani ben artık o kadar doymuşum ki başarı laflarına, artık 501. defa dinlemeye mecalim yoktur, bunu söylerim. Bunu artık rahat söyleyebiliyorum, eskiden kıvranıyordum. Yani ‘bakın, konuşmak istiyorsanız siz konuşun ama ben bunları yazmayacağım’ diyorum.”

Söyleşi yapan gazeteciler haber kaynağı kişi ile arkadaş olmanın sakıncaları konusuna da değinmektedirler: “Önceden tanıdığım kişilerle röportaj yapmak zor. Maç

seyrettiğim bir kişiyle röportaj yapmak çok zor. Bazı şeyleri sormak istiyorum ama iş ile arkadaşlık karışıyor”, “Röportaj nesneleri ile dostluklar oluşmaya başlıyor; çok tehlikeli ve uzak durulması gereken bir şey bu. Ya da gazeteci, o adam dostuysa onunla röportaj yapmamaya veya röportajın başında bu durumdan bahsetmeye özen göstermelidir.”

Ahmet Tulgar: Önceden tanıdığım kişilerle röportaj yapmak zor. Maç seyrettiğim bir kişiyle röportaj yapmak çok zor. Bazı şeyleri sormak istiyorum ama iş ile arkadaşlık karışıyor. İyi tanıdığım bir insan ile röportaj yaptığım zaman müthiş bir ‘background’ çıkıyor ve çok iyi anlatıyorum ama o bile sonra bunu sevmiyor. Bir de mesela çok renkli bir insan oluyor ama o gün gittiğimde yorgun veya dalgın olabiliyor ama zorlanıyorum. Ya da ben söyleşiyi çok kısa sürede yapıp bitirmek zorunda oluyorum ve bundan dolayı bana darılan olabiliyor... Sonra kapitalist sistemde yaşıyoruz ve gazetenin de bir patronu var. Kim kimin arkadaşı bilmiyorsun. Birden telefon çalıyor “Acaba kim?” derken telefona Ertuğrul Özkök çıkıyor ve tebrik ediyor.

Arda Uskan: Karşımdaki bazen çok ‘kütük’ çıkıyor. Soruya cevap alamıyorum. Anlatamıyor, konuşmuyor ya da konuşmak istemiyor. Bir an kalıyorum. Çocukluğuna filan dalıyorum. Geçmişiyile ilgili sorular sorup; “Orada ilginç bir şey var mı?” diye bakıyorum. Bazen de önceden söylememe rağmen cevap vermemek için lafı dolandıran çok oluyor.

Ayşe Arman: Karşımdaki ketum biriye, kendini açmayan biriye ‘güle güle’ deyip ayrılıyoruz... Bazen yalan söylüyorlar ve siz yalanını yakalayamıyorsunuz ama yakalarsam o zaman söylüyorum yüzlerine. Ben ilgi ile okunan bir şey istiyorum...

Balççek Pamir: Benim en çok zorlandığım nokta şudur; aslında çok konuşuyor ama hiçbir şey söylemiyor, oynuyor, tamamen bir maske, söylemek istediğini söylüyor. O zaman anlamsız oluyor, ben de kesiyorum. Mesela ben bunu Kemal Derviş’te yaşadım. Kemal Derviş maske takıyor ve oynuyor. Sadece söylemek istediklerini söylüyor. Tabii ben hepsini yazıyorum.

Derya Sazak: Sizin önemsedığınız kişi, bazen o kadar da pırıltılı olmuyor. O zaman “Acaba yanlış seçim mi yaptım?” dediğim oluyor. Karşıdaki kişi zorla anlatıyorsa, söyleşi akıcı olmuyor.

Elif Ergu: Bazı insanlar çok kapalı ve açılmaya niyetleri yok ve o zaman da sıkıcı oluyor. Genelde popüler insanlarda oluyor bu. Benim röportajımda yüz kelime ile konuşanlar var ve bu insanlar, halka entelektüel olarak gösteriliyor. Basında görünmek için röportaj yapıyorlar. Söyleyecek yeni bir şeyleri yok ama hala röportaj veriyorlar. Gazete yönetimleri o kişilerin okunduğunu düşündüğü için o insanlarla röportaj yapılıyor ama ben kendim buna inanmıyorum... Kayıplar söz konusu olduğunda zorlanıyorum; depremde çok sayıda yakınına kaybetmiş biriyle, bir organını kaybetmiş biriyle, eroin bağımlısı evladını kaybetmiş bir anne ile konuşurken çok zorlanıyorum. Ben en çok mağdur kişiler olduğu zaman zorlanıyorum ve soru soramıyorum, çok etkileniyorum. Ya da biriyle bir konu için konuşmaya gidiyorsunuz ama ortaya başka şeyler çıkıyor. Mesela Abdullah Öcalan’ın kız kardeşine gittik röportaj için ama abisinden ve o konulardan o kadar uzak ki... Hiçbir şey bilmiyor, başka şeyler anlattı, gerçi ilginç oldu, başka şeylerden bahsettik.

Emin Çölaşan: Söyleşi yaparken karşı taraf her zaman senin elinde teyp olduğu için daha gergindir. Dolayısıyla o doğallığı yakalaman çok zordur. Gerek kamera önünde yapılan söyleşilerde gerek gazetelerde yapılan söyleşilerde doğallığı yakalamak zordur. Çünkü oraya o teyp girince, ister istemez söyleşi yapanla konuşan arasına bir perde çekiliyor.

Halit Kıvanç: Karşıdaki birilerini kötülüyorsa ondan kaçınırım. Hayat boyu o tür bir görüşmeye girmemişimdir. Karşıdaki kişinin başkası ile sorununu tekrar gündeme getirmek, o sorunun bir parçası olmaktır. Bir de karşınızdaki kişinin her dediğine alet olmayacaksınız, reklâmını yapmayacaksınız... Bir şarkıcıyla, bir sanatçıyla röportaj yapıyorsanız ille yeni çıkan albümünden bahsedilmesi için her cümleyi onun başına

getirir, yeni bir televizyon dizisinde oynayacaksa illa her lafı oraya getirir, ondan kurtulmak bence bir röportajcının, bir gazetecinin yapacağı ilk olaydır.

Hızır Tüzel: Konuyla ilgili güzel sorular soruyorum ama yanıt alamıyorum. Yanıt vermeyince çok canım sıkılıyor ama artık yöntemini buldum: Sorunun cevabını da söyleyip onaylatıyorum ve öyle yazıyorum. Maalesef şike yapıyoruz. Maksat pazar günü bizim ağır gazeteyi okurken insanlar biraz gülümsesin.

Hülya Eksigil: Kendi dünyanızın dışındaki bir konuda konuşmak çok kolay değil tabii. Mesele DEP ile ilgili bir röportaj yapmıştım. Yeterli olamama, cahilce sorular sorma endişesiyle tedirgin olmuştum. Röportajda şöyle bir şey var: Karşınızda hep çok farklı alanlarda, işi çok iyi bilen birileri var. Edebiyatı çok iyi bilen biri, tıbbı çok iyi bilen biri, siyaseti çok iyi bilen biri ama siz bu alanları çok iyi bilen biri değilsiniz ama çok iyi bilen birinin bile okuması, merak etmesi için bir şeyler yapıyorsunuz. Dersini iyi çalışmaktan başka bir püf noktası görmüyorum burada... Ben siyasetçi ile röportaj yapmanın çok tehlikeli ve yalana dâhil olmanın çok kaçınılmaz bir yolu olduğunu düşünüyorum. Çünkü bazı soruları soramazsınız. Sorarsanız o adam size konuşmaz zaten. Dolayısıyla suya sabuna dokunmadan arada ne koparırsam kârdır düşüncesiyle siyasetçiyle röportaj yapmak benim için hiç cazip değil. Siyasetçiyi çok samimiysiz bir röportaj nesnesi olarak görüyorum. Türkiye’de siyasetçiler bu anlamda çok ikili ve sahte davranıyorlar. Onlar da röportaj veriyor gibi yapıyorlar ama sadece kendilerini ‘kaşayan’ adamlarla konuşuyorlar. O anlamda söyleşiler gazeteciye büyük sorumluluklar yüklüyor. Bir de giderek ilişkiler artık fazla iç içe geçiyor. Röportaj nesneleri ile dostluklar oluşmaya başlıyor; çok tehlikeli ve uzak durulması gereken bir şey bu. Ya da gazeteci, o adam dostuysa onunla röportaj yapmamaya veya röportajın başında bu durumdan bahsetmeye özen göstermelidir.

İnci Ertuğrul: Bazen konukları susturmakta zorlanıyorum. Karşımdakini zora sokmak da istemiyorum çünkü bazıları birden bire her şeyi anlatabiliyorlar. Uyardığım da oluyor ve “Aman, boş ver” diyen çok oluyor. “Bakın söylüyorsunuz bunu yazarım” diyorum “Yaz” diyor. Sonra ben de yazıyorum. Röportaj yayımlandıktan sonra telefon

açıp; “Niye yazdın?” diye hesap soruyor. Ben de uyardığımı ama kendisinin aldırmadığını söylüyorum. Bunun dışında önceleri dikkat çeken unsurları çok iyi bilmiyordum ve belirlemede zorlanıyordum. Bana göre çok önemli olan bir şey için “Bunu atalım” diyorlardı ama işin ticari boyutunu (tiraj) sonradan öğrendim.

Kürşat Başar: Zorlandığım şu oluyordu; mesela bizde insanlar kendi hayatlarıyla ilgili hikâyeleri çok enteresan bulmuyorlar. Genellikle hayat hikâyelerini değil de görüşlerini anlatmaya çalışıyorlar. Yani mesela evlilikle ilgili bir şey soruyorsun, kadın üç kere evlenmiş olduğu halde kendi evliliklerini anlatmıyor da sana evlilik hakkındaki kuramları anlatıyor. Hâlbuki o kadının, o üç evliliğinden daha enteresan ne olabilir, sen birebir yaşamışsın yani. Yani insanlar kendi hayatlarındaki çok komik veya çok ilginç, herkesin bir ders çıkarılabileceği bir şeyi anlatmak yerine genel şeyler üzerine konuşuyor. Çünkü hani bu ciddi bir şey ve burada biz ciddi bir şey yapıyoruz gibi bir havaya giriyor insanlar... Aslında bir istihbarat elemanı gibi olacaksın yani bu bana yakışmaz, bu soruyu ben soramam, bu insana bunu ben nasıl söyleyebilirim filan gibi şeyler düşünmemen gerekiyor. Senin amacın oradan alabileceğin bütün bilgiyi almaktır. Senin “şu soruyu sormam” demenin tek bir sebebi olabilir, o da sonradan soracağın soruya cevap alamamaktan korkman.

Leyla Tavşanoğlu: Söyleşi sonrası zorlandığım oluyor. Zaman zaman teknik nedenler ile teyp bana oyun oynayabiliyor. Deşifre ederken başıma büyük sıkıntılar gelebiliyor. Mesela, Abdullah Gül’le röportaj yaptığım yerde enterferans* varmış... Gidersiniz o kadar ‘boş teneke’dir ki adam ya da kadın, hiçbir şey çıkmaz. Ya da konuşmakta zorluk çekenler var, ağzından kerpetenle laf alırsınız. İkinci başka bir zorluk; böyle makineli tüfek atışı gibi konuşanlar vardır, onu da deşifre etmekte çok zorluk çekiyorsunuz...

Leyla Umar: Fidel Castro’ya gitmeden önce yüz elli soru hazırlamıştım. Hiç unutmuyorum, oğlumu çağırdım, hepsini okudum ve “senden rica ediyorum, bir politika hocası olarak bana birkaç soru daha ilave edebilir misin” dedim. Oğlum, “Anne, galiba çıldırdın” dedi. Hiç unutmuyorum, röportaj sırasında deli gibi heyecanlıydım ve o

* Telsiz haberleşmesinde çevresel faktörler, manyetik alan veya benzeri nedenle dalgaların etkilenmesi sonucu görüşmenin etkilenmesi durumu.

soruların hiçbirini okumadım tabii, karşısına oturunca hepsini unuttum. Ben öyle okuyarak, bakarak yapamıyorum.

Mehmet Barlas: Hazırlıklı gittiğim için hiç zorlandığım olmadı. Karşımdaki insanı röportaj öncesi tanımıyorsam, tanıyanlarla konuşurdum; özelliklerini öğrenirdim, bilgi derecesi, zekâ derecesi nedir, yumuşak karnı nedir, ‘Aşil topuğu’ neresidir diye araştırırdım. O yüzden karşımdakini hiç kırmadığım, bir köşeye sıkıştırmadığım için hiç zorlanmadım.

Mustafa Karaalioğlu: Bazen hayal kırıklığı olabiliyor. Sizin aradığınız adamın o kişi olmadığı ortaya çıkıyor. Ya da konuştuğunuz kişi sizin çok da önemsemediğiniz bir sorudan dolayı gerilebiliyor. Mesela, “Beni, Atatürk aleyhinde konuşmaya mı zorluyor? Beni, R. Tayyip Erdoğan aleyhinde konuşmaya mı zorluyor?” diye düşünmeye başlıyor ve geriliyor. O zaman da temkinli, sorulardan kaçan bir tavır alıyor ve sıradan cümleler söylüyor. En güç durum budur.

Neşe Düzel: Mesela sosyal demokratlarla konuşurken çok zorlanırım, onların öyle bir dili vardır ki, anlamak mümkün değildir. İçinde düşünce olmayan konuşmalarda çok zorlanıyorum. Eğer karşımdaki bir şey konuşmak istemiyorsa, lafları öylesine birbiri ardına diziyorsa, “niye konuşmayı kabul ettiniz, ben bu işe yeni başlamış biri değilim” derim. Aslında buna şaşıyorum, yazık diyorum çünkü o kişi her hafta tam sayfalık bir röportaj yapmıyor ama ben her hafta yapıyorum. Ben bir hafta kötü olabilirim, ikinci hafta daha iyisini yapabilirim. Ama okur karşımdaki kişinin hiçbir soruya yanıt vermediğini anlıyor, söylediklerinin sadece laf olduğunu düşünüyor ve bu o kişi için iyi bir puan olmuyor. O yüzden daha ilk başta konukla konuşurken onu hiç ikna etmeye çalışmam, üstelik konuyu daha ‘vulgarize’ ederek söylerim ki konuşmak istiyorsa konuşsun, tereddütü varsa konuşmasın... Basında çok sık konuşmuş insanlar eğer çok dağıtıyorlarsa konuya çok müdahale ediyorum. Çünkü onlar soruya cevap vermeme telaşında olduklarından öyle dağıtırlar. Başkası ise tecrübesizliğinden, acemiliğinden ötürü konuyu dağıtır.

Nilgün Cerrahoğlu: Lafı çok uzatanlardan, sadede bir türlü gelmek istemeyenlerden, sizin sorduğunuz soruyu fevkalade iyi anladığı halde anlamıyormuş gibi yapıp, işte sizi dolayısıyla arkanızdaki okurunuzu da ‘gerzek’ yerine koyanlardan çok rahatsız oluyordum ve en çok sıkıldığım şeyler bunlardı. O zaman ben sormak istediğim soruyu aklımda tutarım yani dağılmam, başka yere savrulmam ve soruyu tekrar sorarım. Ama tabii bu her zaman mümkün olmuyor, nihayetinde siz de bir insansınız, bazen konsantrasyonunuzu kaybediyorsunuz. Benim için en zor olan o konsantrasyonu en baştan sona yüzde yüz hâkim olarak sürdürebilmek.

Nuriye Akman: Asla cevap vermeyeceğini bildiğim, buna rağmen şansımı denediğim sorular, durumlar var. Ben olsam asla böyle sorulara cevap vermem ama bir gazeteci olarak benim görevim o cevapları almak. Orada değişik teknikler uyguladığım olmuştur. Yani “kapıdan kovulurum, bacadan girerim” ya da “efendim, yanlış anladınız beni” ya da “acaba şöyle sorsam, siz daha mı az rahatsız olursunuz?” falan gibi her türlü yolu denerim. Bazen de tehdit ederler; “böyle soruları sormaya devam edersen bu söyleşi biter” diye ve nitekim tehditlerini uygulayanlar da olmuştur ve beni kovmuşlardır, “çık dışarı” demişlerdir. Ben iki gözü iki çeşme ağlamışım. Çünkü ben onu başarısızlık sayarım. Çünkü ben duygu kontrolünü yapamamışım. Yani kendimi hırpalarım öyle bir durumda, adama kızmam. Çünkü her insanın bir gerilme katsayısı vardır, daha fazla gerersen hapı yutarsın. Ama son zamanlarda bunlar pek olmuyor. Ama son zamanlarda da şöyle şeyler oluyor; yani ben artık o kadar doymuşum ki başarı laflarına, artık 501. defa dinlemeye mecalim yoktur, bunu söylerim. Bunu artık rahat söyleyebiliyorum, eskiden kıvranıyordum. Yani “bakın, konuşmak istiyorsanız siz konuşun ama ben bunları yazmayacağım” diyorum. Böyle dinlerim, gayet kayıtsız bir biçimde ve sonra “Tamam, şimdi filmi geriye alıyorum, ben hala şu noktadayım, hele bir şuna cevap verin, beni kandıramazsınız, bu laflara karnım tok” diyebiliyorum artık. Bir başkası olsa belki “defol git” derler ama ne yapıyorsam, kimse bana öyle demiyor...

Şahin Alpay: Hayır zorlanmadım. Ne soracağımı gayet iyi planladığım için benim böyle bir sorunum olmadı. “Sen karşındakini zorladın mı?” diye soracak olursan, bu benim tarzım değildi. Adamları faka bastırayım, söylemeyecekleri şeyi söyleyip, banda kaydedeyim, bu benim amacım değildi. Kimilerine göre zaafır bu ama benim anlayışım

bu değildi. Adamların tutarsızlıklarını göstermek, adamların söylediklerinde yeterince samimi olmadıklarını ortaya koymak belki bir tarzdır ama benim tarzım hiçbir zaman bu olmadı. Ben gazetecinin görevinin karşısındaki adamı hakiki olarak yansıtmayı gerektiğini düşünüyorum.

Yalçın Pekşen: Eğer söyleşi iyi gitmiyorsa, tabii o benim sorumluluğumdur, yani karşıdaki kişiye suçu yükleyemezdim. Ya iyi hazırlanmamışımıdır, ya iyi adam seçememişimdir. Mesela tatsız giden bir iki konuşmayı da gazeteye koymamışımıdır.

Yener Süsoy: Mesela röportaj yaptığım kişinin yanında kimse olmayacak; ne annesi, ne babası. Karşı tarafın bir iki defa isteği oldu, “Biz de teyp koyalım” diye. Kesinlikle kabul etmem. Kendime hakaret sayar, çeker giderim. İstiyorsa bandı veririm. Bir kere, bir gazetecinin öyle bir şeyi kabul etmesine de karşıyım. Sen bana otomatikman güveneceksin... Röportajı kesen oldu, Deniz Baykal’la oldu bir kere. Deniz Baykal barajı aşamadığı için genel başkanlıktan ayrılmıştı. Altan Öymen başkandı ve zannediyorum kongreye iki ay vardı. Deniz Baykal’ın adı yok gazetelerde. Randevulaştık. Dedim ki; “Sayın başkan sizin için hizipçi deniyor. Nereye gitse bir köşede bir hizip yaratır, onun için sizi istemiyorlar” gibi bir şey söyledim. “Siz de mi kardeşim? Kim söylüyor bunları?” diye bir elektriklendi. “Ben bunun için mi röportaja geldim?” falan dedi. “Beyefendi siz daha siyasete girmeden ben gazetecilik yapıyordum, isterseniz şimdi çekip giderim” dedim. Ayağa kalktım, kaseti çıkardım. “Ne ben sordum, ne siz söylediniz” dedim. Kalkmadı, oturdu. O an benim içimde verdiğim bir kavga var. Böyle bir on dakika kafalarımız öne eğik gideyim diye düşündüm ama şimdi iş de gidecek... Ama olan da ona olacak farkında değil, üç dört gün yazısı çıkacak. Sonra hiçbir şey olmamış gibi devam ettim. Ama tabii gönlüm kırık... Üç günlük bir dizi oldu. Röportaj manşetten girdi ve bir ay sonraki seçimde Deniz Baykal tekrar başkan seçildi. Yaptığımız o kavgayı hiçbir şekilde yazıya yansıtmadım. Öyle bir şey yapsam manşetten girerdi ‘Deniz Baykal, Yener Süsoy’u kovdu’ diye. Çökerdi yani. Ben burada doğruyu yansıtmadım aslında. Röportaj bittikten sonra Deniz Baykal, Ertuğrul Özkök’ü aramış : “Çok teşekkür ederim böyle bir röportaj için” demiş. Sonra ben de eşine telefon ettim: “Ben bu zamana kadar Baykal’a işçiden yana, çalışandan yana diye oy vermişim, yanılmışım. O patron yandaşımı. O emeği

gösteren benim, beni araması gerekirdi” dedim. Ondan sonra da bir daha arayıp konuşmamıştır benimle.

Zeynep Oral: Daha az bildiğim konularda tabii zorlanırdım ama genelde konuşturamadığım kimse de olmadı. Zaten beni çok kişisel şeyleri ilgilendirmede belki de. Ben hep daha çok belli değer ölçülerini ortaya çıkarmak için ya da onları paylaşmak için, onları herkesin kılmak için, herkesin bilmesini sağlamak için yapıyordum konuşmaları.

2.16. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLER SÖYLEŞİYİ NASIL KURGULUYORLAR?

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “*Söyleşiyi nasıl kurguluyorsunuz?*” sorusuna verilen yanıtlarda gazetecinin söyleşiyi istediği şekilde kurgulayıp, değiştirebilme özgürlüğüne sahip olması kimi gazeteciler tarafından bir tür “güç”, bir çeşit “iktidar” olarak değerlendirilmiştir. Yapılan konuşmanın bant kaydının kâğıda dökülmesi sonrasında gazete için hazırlanması aşaması olarak özetleyebileceğimiz ‘kurgu’ sürecinde gazeteciler inisiyatif kullanarak, gerekli gördükleri değişiklikleri yapmaktadırlar. Ne var ki bu değişiklik veya düzeltmelerin konuşmanın özünü bozacak nitelikte olmamasına özen gösterilmektedir. Bu konuda bazı gazeteciler şu yorumlarda bulunmaktadır: “Röportajcının iktidarı hiç kimsede yok. Gazetecilikte hiçbir alanda yok. Bir kelimeyi çıkarınca her şey değişebilir. İki cümleyi ‘delete’ (silme) ettin mi bambaşka bir şey de çıkabilir”, “Burada artı bir sorumluluk var. Özellikle soru-cevap kısmında haber kaynağına bağımlısın ama yorum kısmında, oraya bir iki kelime yazıyorsun, o bambaşka yankılara neden olabilir.”

Bir grup gazeteci soruların yerlerini değiştirdiklerini, çarpıcı ve ilginç yanıtları başa aldıklarını, gereksiz soru ve yanıtları dışarıda bıraktıklarını söylemişler ancak bu değişiklikleri makul bir düzen içinde yaptıklarını eklemişlerdir. Yine pek çok gazeteci soru ve yanıtlar üzerinde düzeltmeler yaptığını, yanlış, uzun veya yersiz soruları değiştirip, düzelttiklerini, uzun yanıtları kısalttıklarını, devrik cümleleri toparladıklarını,

konusulanları kelime kelime yazmaktan ziyade özüne sadık kalacak şekilde konuşulanları yoğun, damıtılmış bir hale dönüştürerek vermeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Kurgu yapan gazeteciler ne gibi değişiklikler, eksiltmeler, düzeltmeler vb. yaptıklarını şöyle açıklamaktadırlar: “Soru ve yanıtların yerlerini değiştirmiyorum ama kutu merakı vardır ya bizim gazetelerde. Öyle yapınca röportajı kutulara ayırmak zorunda kalıyorsun ve akışı değişmiş oluyor”, “Bazen o kişiyi (haber kaynağı) ürkütmek için sorduğum yıkama yağlama sorularını başa alıyorum ama bazen de zor, tokatlayan soruları başa aldırıyorlar”, “Düzeltilmeler yapıyorum, karşınızdaki söylerken uzun anlatabiliyor. O zaman kısaltıyorum ve anlattıklarının içinden aslında ne demek istediğini çıkarıyorum”, “Soru ve yanıtların yerlerini değiştiriyorum ama bunu karşımdakinin onayıyla yaptığım oluyor”, “Sorularımı tabii kısaltıyorum ama özünü değiştirmeden”, “Akışı değiştirmiyorum ama çok ilginç bulduğum soruyu öne alabiliyorum ya da röportajı kutu kutu bölebiliyorum”, “Akışı değiştirmiyorum ama yazı işlerindeki arkadaşlarımız konuları ikili, üçlü gruplara bölerek veriyorlar”, “İçeriğine yönelik düzeltmeler yapmıyorum ama daraltmalar yapıyorum. Soruları düzeltiyorum”, “Genelde ilk üç dört soru ‘yem’ sorudur, o yüzden bazen onları atıyorum. Bazen kutular yaptığım oluyor. Soruların sıralarını değiştiriyorum, çok uzun cevaplar olduğu zaman aralara sorular ekliyorum. Gündem değişirse yayımlanmadan önce telefonda konuşup, eklemeler yapıyorum”, “Mesela benim bir sorum tam oturmamış, cümle hatası var, tabii ki onları düzeltiyordum. Ya da karşı tarafın konuşmasında cümle bozukluğu var, tabii ki, düzeltiyordum”, “Soru ve yanıtların yerlerini değiştiriyorum, sonuçta bir kurgu bu. En parlak soruyu başa alırsın okuyucuyu çeksın diye”, “Yanıtların içeriğine yönelik düzeltmeleri röportaj sırasında yapıyorum. ‘Bu cevap olmadı’ diyorum mesela”, “Başta konuştuğumuz bir şeye daha sonra bir şeyler ilave etmişse, sonra söylediklerini başa alırım. Genelde konuşma sırasını izlerdim ama konuşmaya başlarken ilginç olan şeylerden başlardım”, “Tekrarlar varsa atıyorum ama kesinlikle anlamı bozmayacak şekilde. Konuşma dilinde insanlar bozuk cümlelerle konuşabiliyor, onlara tabii ki müdahale ediyorum”, “Soruların cevapların yerini nadiren değiştirmişimdir. Ama konuşmaların bazı yerlerini düzeltirsin”, “Soru ve yanıtların zaman zaman sıralarını değiştiriyorum. Bazen zor soruları başa alıyorum yani oynamak

istediğim duruma göre değişiyor. Bazen okuyucuya yumuşak yumuşak başlayıp sertleştiğimin izlenimini vermek için en sert soruları sona saklayabiliyorum. Mesela bazen de sonra aklıma gelen soruyu, daha önce sorduğum sorunun altına ekliyorum”, “Bazen zor şeyleri sona saklayıp enteresan bir cevap aldığınızda, o cevabı ön plana çıkartırdım”, “Soru ve cevapların yerini her röportajda değiştirmişimdir, bu bir zorunluluk”, “Soruların yerini tabii değiştiriyorum. Yeniden yazıyorsun; ‘re-writing’ denen bir şey var yani kurguluyorsun. Nasıl ki; bir film çekiyorsun, onu kurguluyorsun, çekim sırasına göre yapmıyorsun filmi, değil mi?”, “En ilginçten başlıyor sonra dağıtıyorum, kutular oluşturuyorum.”

Diğer bir grup gazeteci ise soru ve yanıtların, yani söyleşinin akışının değiştirilmesinin söyleşinin bütünü bozacak bir müdahale olduğunu savunmakta ve bu tür bir kurgunun gazetecilik etiği ile bağdaşmayacağını vurgulamaktadır: “Soru ve yanıtların yerlerini değiştirmiyorum... Bence konuştuğunuz gibisi güzel”, “Genelde röportajın akışını hiç değiştirmedim. Değiştirdiğim zaman gerçekliği bozulurdu, sahtekârlık olurdu. Röportajın akışını değiştirdiğin zaman, o zorlama gibi olur”, “Röportajı bitirdikten sonra kaseti deşifre ettikten sonra sorularda, cevaplarda, akışta değişiklikler hiç yapmazdım”, “Soru ve yanıtların sırasını değiştirip, yeniden bir kurgu yapmıyorum; soru sırasını değiştirmem... Buna zamanım da yok ve doğru da bulmuyorum. Yani ben söyleşileri televizyonda canlı yayın gibi yapıyorum, akışa bağlı kalıyorum”, “Ben genelde sırayı değiştirmemeye özen gösterirdim. Bence akışı değiştirmek hem gazeteciliğe hem okura saygısızlık. Benim yaptığım daha ziyade blok halinde çıkarmak ya da laf kalabalığı olan gereksiz şeyleri ayırmak. Genelde sıraya sadık kalırım.”

Ahmet Tulgar: Röportajcının iktidarı hiç kimsede yok. Gazetecilikte hiçbir alanda yok. Bir kelimeyi çıkarınca her şey değişebilir. İki cümleyi ‘delete’ ettin mi (sildin mi) bambaşka bir şey de çıkabilir... Vaktim az ise ve onu hemen yayımlayacaksam kontrollü konuşuyorum ve çok dağıtırsa karşıdakinin sözünü kesiyorum. Tam tersine vaktim bolsa, bırakıyorum ki iyice çarşafa dolaşırsın. O zaman pek çok şeyi atmak zorunda kalıyorum ve attığım şeyler genelde ya başkasına ait anlattığı şeyler ya da artık herkesin

bildiği şeyler oluyor... Soru ve yanıtların yerlerini değiştirmiyorum ama kutu merakı vardır ya bizim gazetelerde. Öyle yapınca röportajı kutulara ayırmak zorunda kalıyorsun ve akışı değişmiş oluyor. Bana kalsa röportaja ara başlık falan bile koymadan yazarım ama o da okuyucu dikkatini ayakta tutmuyor. Bazen o kişiyi ürkütmemek için sorduğum ‘yıkama-yağlama’ sorularını başa alıyorum ama bazen de zor, ‘tokatlayan’ soruları başa aldırıyorlar... Ne sorunun, ne de cevabın Türkçesini bile düzeltmem. Belki bir iki soruyu düzeltmişimdir, kendime kıyak çekmişimdir ama cevaplarda hiç düzeltme yapmam. Ama mesela bir kavramı yanlış kullanmışsa onu düzeltiyorum çünkü insanlar böyle şeylere meraklı. Orada yanlış bir kelime kullanmış olabilir, boşuna polemik yaratmanın alemi yok.

Arda Uskan: Söyleşinin üçte birini ya da dörtte birini kullanıyorum... Soru ve yanıtların yerlerini değiştirmiyorum. Ben biraz ciddi biraz popüler soruyorum. O zaman daha renkli ve samimi oluyor. Sonuçta bence konuştuğunuz gibisi güzel... Düzeltmeler yapıyorum, karşınızdaki söylerken uzun anlatabiliyor. O zaman kısaltıyorum ve anlattıklarının içinden aslında ne demek istediğini çıkarıyorum.

Ayşe Arman: Soru ve yanıtların yerlerini değiştiriyorum ama bunu karşımdakinin onayıyla yaptığım oluyor. Bunları niye söylüyorum çünkü insanların beni sevmesini istiyorum galiba... Sorularımı tabii kısaltıyorum ama özünü değiştirmeden. Değiştirirken akıcı olmasına dikkat etmek lazım... İnsanları kırmak istemiyorum. Zaten isteyenlere röportajı okuyorum, böyle açık olunca da “Şurayı değiştir” diyen olmuyor. Tabii herkese de okumuyorum. Yollayınca “şurayı şöyle mi yapsak”lar başlıyor, okuyunca olmuyor.

Balççek Pamir: Her bilgiyi kullanmaya çalışıyorum, kalanları köşeme de taşıyabiliyorum yani hepsini bir şekilde kullanıyorum... Röportajı yeniden yazıyorum ben... Kendi söylemedikleri ya da yanlış anlaşılacak şeyleri yazmamaya özen gösteriyorum çünkü eğer öyle bir şey yaparsam, haksızlık olur... Akışı değiştirmiyorum ama çok ilginç bulduğum soruyu öne alabiliyorum ya da röportajı kutu kutu bölebiliyorum. Bunu da ilk başlatan benim ve bunu şu an çoğu kişi yapıyor. Okuyucu bunları merak ediyor ve okumayı seviyor... Bazen soruların okuyucu için çok açık

olmadığını hissediyorum ve açıklayıcı bir şeyler ekliyorum. Cevaplarda da bazen yapıyorum bunu ama tabii ki mutlaka teyidini alıyorum o kişiden. Cümle düşüklüklerini düzeltirim.

Derya Sazak: Söyleşinin yaklaşık üçte birini kullanırım. Kırk beş dakikalık bir bant kaydı, bir tam sayfa sürüyor, yaklaşık on üç bin vuruş ama ben onları sürekli ‘compact’ ediyorum (yoğunlaştırıyorum) yani kendi içinde süzülüyor. İçeriği değiştirmeden konuları daraltarak, konuşmaları azaltarak yapıyorum bunu. Arta kalan bir şey olmuyor. Benim işime yarayacak tek bir cümle, tek bir kelime bile olsa onu koruyacak şekilde özetliyorum... Akışı değiştirmiyorum ama yazı işlerindeki arkadaşlarımız konuları ikili, üçlü gruplara bölerek veriyorlar. Böyle daha rahat okunuyor. Ben olduğu gibi baştan sona yazıyorum ama dediğim gibi konulara göre iki ya da üç sayfa olarak giriyor sayfaya, bu da okumayı kolaylaştırıyor... İçeriğine yönelik düzeltmeler yapmıyorum ama daraltmalar yapıyorum. Soruları düzeltiyorum. Çok polemikçi gitmiyor zaten söyleşiler.

Elif Ergü: Söyleşinin üçte birini kullanıyorum... Soruların ve yanıtların yerlerini çok değiştiririm. Genelde ilk üç dört soru ‘yem’ sorudur, o yüzden bazen onları atıyorum. Bazen kutular yaptığım oluyor. Soruların sıralarını değiştiriyorum, çok uzun cevaplar olduğu zaman aralara sorular ekliyorum. Gündem değişirse yayımlanmadan önce telefonda konuşup, eklemeler yapıyorum... Düzeltmeler yapıyorum. Bazı insanlar olayları, tarihleri karıştırabiliyorlar. O zaman telefon açıp soruyorum ve öyle düzeltiyorum ama ısrarla tekrarlıyorsa o zaman öyle yazıyorum...

Emin Çölaşan: Röportajı bitirdikten sonra kaseti deşifre ettikten sonra sorularda, cevaplarda, akışta değişiklikler hiç yapmazdım! Bir kere deşifreyi ben yapmazdım. Yeşim Ersoy diye bir muhabir arkadaş vardı, o yapıyordu deşifreyi. Daktilo edilmiş metin geliyordu önüme. Akışta fazla bir değişiklik yapmazdım. Çünkü akışı ben sağlam kurardım. Mesela benim bir sorum tam oturmamış, cümle hatası var, tabii ki onları düzeltiyordum. Ya da karşı tarafın konuşmasında cümle bozukluğu var, tabii ki, düzeltiyordum. Önemli olan söyleşiyi okuyucunun rahat ve kolay anlayabileceği biçime

sokmaktır. Ama özünü asla bozamazsın. Zaten o çok büyük saygısızlık olur. O bir meslek ayıbıdır.

Hızır Tüzel: Soru ve yanıtların yerlerini değiştiriyorum, sonuçta bir kurgu bu. En parlak soruyu başa alırsın okuyucuyu çeksin diye... Yanıtların içeriğine yönelik düzeltmeleri röportaj sırasında yapıyorum. “Bu cevap olmadı” diyorum mesela. Bazı şeyleri düzeltiyorum çünkü konuşma sırasında ben de hatalar yapmış olabiliyorum...

Hülya Ekşigil: Akışı bazen değiştirirdim. Mesela başta konuştuğumuz bir şeye daha sonra bir şeyler ilave etmişse, sonra söylediklerini başa alırdım. Genelde konuşma sırasını izlerdim ama konuşmaya başlarken ilginç olan şeylerden başlardım... Öyle şeyler var ki, eğer düzeltmezseniz ya da kısaltmazsanız, söyleşi o adamın reklâm panosuna dönüşebilir. Bazı insanlar kendini öyle bir anlatıyor ki, o zaman ben sadece onun aracısı durumuna düşebilirim. Öyle şeylerin olmamasına çalışırdım. Ya da sürekli devrik cümleler kuran birinin röportajını o şekilde yazamazsınız. Okurken çok yorucu olur. Orada gerekli müdahaleleri yapardım... Mesela bir deyişimi yanlış kullandığını göstermek istiyorsanız düzeltmeden, ya da öyle göstermek istemiyorsanız o yanlış düzelterek verebilirsiniz. Ben öyle durumlarda o yanlış kullanmamayı tercih ediyorum, çünkü onun namına düzeltmeyi de doğru bulmuyorum.

İnci Ertuğrul: Konuşma bazen çok uzun olabiliyor ve o zaman çok şey atılmak zorunda kalıyor. Ya da o gün sayfaya çok büyük bir ilan geliyor; o zaman da söyleşi çok kısa kalabiliyor ve ben buna çok üzülüyorum. Öyle bir durum olduğunda bazen röportajı başka bir sayfaya alıyoruz ya da bekleme şansı varsa haftaya yayımlıyoruz... Soru sırasını sayfa hazırlarken biraz düzenliyorum ama daha çok akışa uyuyorum. Fotoğrafi tamamlayacak bir yazı olduğunda sayfanın durumuna göre bölümler yapılabiliyor. İlan olduğunda zaten mecburen bir düzenleme yapıyorsunuz... Tekrarlar varsa atıyorum ama kesinlikle anlamı bozmayacak şekilde. Konuşma dilinde insanlar bozuk cümlelerle konuşabiliyor, onlara tabii ki müdahale ediyorum.

Kürşat Başar: Röportajlarımı kendim çözerdim. Hatta röportajı yaptığım günün akşamı hemen çözmek isterim, röportaj tazeyken her şeyi hatırlarım. O zaman neyi nereye bağlayacağımı bilirim. Deşifre sırasında az çok montajını kafamda yapmaya başlarım zaten... Soruların cevapların yerini nadiren değiştirmişimdir. Ama konuşmaların bazı yerlerini düzeltirsin. Bana bir kaç defa “Ben bu kadar iyi konuştuğumun farkında değildim” diyenler oldu. Biraz da rötuşlaman gerekiyor tabii ama mesela haber ağırlıklı röportajların birebir olması önemlidir. Hiç ellenmemesi gerekir. Orada okuyucunun kendisinin karar vermesi gerekir. Diyelim başbakanla konuşuyorsunuz, başbakan size hakaret etti, “Canım, başbakan o anda sinirliydi, aslında bana onu demedi, şunu demek istedi” falan diye çevirmeye lüzum yok. Hakaret ettiyse, hakaret etti. Öyle vereceksin o röportajı. Okuyucu kendi karar verir. Ama mesela gittin bir sinema oyuncusuyla röportaj yapıyorsun, sana uzun uzun bir şeyler anlatıyor, aslında demek istediği basit bir cümle. Şimdi onu öyle yazarsan “Aa, ne aptal kızmış” durumuna düşer ve bunun bir anlamı yok bence, çünkü orada amacın o değil, dolayısıyla söylediklerini toparlarsın... Eğer röportajın kaderini değiştiriyorsa en son soruyu, en başa getirmek olmaz çünkü o değişik bir algıya neden olabilir. Yani sadık olman lazım röportajı yaptığın kişiye, röportajı çarpıtıp, değiştirip, başka anlamlar yükleyip yayımlama hakkın yok.

Leyla Tavşanoğlu: Konuşma çok uzun sürdüyse, onun en can alıcı yerlerini alıyorsunuz. Mesela iki saatlik bir söyleşi ise çok fazla atıyorsunuz... Bazen çok önemli bir gündem oluyor o zaman o söyleşinin hepsini yayımlıyorum, tabii yine gazete yönetimiyle konuşarak. Mesela medya patronları ile ilgili söyleşileri noktasına, virgülüne dokunmadan verdim. Biri iki gün, biri üç gün sürdü. Hatta yanlış hatırlamıyorsam Mehmet Emin Karam Mehmet’inki dört gün sürmüştü... Soru ve yanıtların zaman zaman sıralarını değiştiriyorum. Bazen zor soruları başa alıyorum yani oynamak istediğim duruma göre değişiyor. Bazen okuyucuya yumuşak yumuşak başlayıp sertleştiğimin izlenimini vermek için en sert soruları sona saklayabiliyorum. Mesela bazen de sonra aklıma gelen soruyu, daha önce sorduğum sorunun altına ekliyorum. Söyleşinin yazılı olmasının bu tür kolaylıkları var... Bazen ters cümleler kurmuş olabiliyorum ve onları tabii ‘redakte’ (düzeltme) ediyorum ya da mesela

benimle konuşan kişi –bu Türk insanında çok vardır- çok bozuk cümleler kurmuş olabiliyor. Onları da içeriğine dokunmadan elden geçiriyorum.

Leyla Umar: Konuşmaları tabii düzeltiyorum, bakma öyle neşeli olduğuma işimde son derece ciddiym. En ufak bir yanlış yapılsın, en ufak bir imla hatası olsun istemem. On kere okurum, düzeltirim. Makine (bilgisayar) kullanmadığım için onlar (gazetede çalışanlar) yapıyorlar. Kendi cümlelerime özellikle dikkat ederim. Sorularımı Türkçeyi uzatmadan, ağdalı laflar etmeden, çok sade, çok öz şekilde sorarım... Bütün röportajı olduğu gibi yapsan, çok tatsız olur. Katiyen öyle olmaz! Sorarken kişiliğini ortaya koymazsan ya da onun kişiliğini ortaya çıkaracak şeyi yazmazsan olmaz, o dedi ki, bu dedi ki gibi sıkıcı bir şey olur...

Mehmet Barlas: Kaseti ben deşifre ederdim, gerekirse özetlerdim. Hiç kimseye, hiç bir sekretere bırakmadım hepsini kendim yaptım... Soruların yerini değiştirmiyordum ama konuşmada bazen cümleler çok uzun olur. Onları ikiye, üçe bölüp daha anlaşılır hale getiriyordum; ama hiç özüne dokunmadan. Düşük cümle olduğu zaman onu da düzeltiyordum... Bazen zor şeyleri sona saklayıp enteresan bir cevap aldığınızda, o cevabı ön plana çıkartırdım. Ama genelde röportajın akışını hiç değiştirmedim. Değiştirdiğim zaman gerçekliği bozulurdu, sahtekârlık olurdu. Röportajın akışını değiştirdiğin zaman o zorlama gibi olur.

Mustafa Karaalioglu: Deşifreyi ben yaparım. Onun çok önemli olduğunu düşünüyorum. Birkaç kez stajyer arkadaşlara yaptırdım ama çok başarılı olmadıklarını gördüm. Bir kere daha seri olarak yapabiliyorum, daha hâkim olarak yapabiliyorum ve muhakkak surette konuşmadan hemen sonra yapıyorum. Sıcağı sıcağına daha iyi oluyor. Röportajı öğleden sonra yapmışsam akşama, akşam yapmışsam ertesi sabah deşifresini mutlaka yaparım. Üzerinden yirmi dört saat geçtikten sonra yaptığım deşifre çok nadirdir... Soru ve cevapların yerini her röportajda değiştirmişimdir, bu bir zorunluluk. Röportajın konu bütünlüğünü sağlamak için yapıyorum bunu, dağınık olmasın, nereden başlayıp bittiği belli olsun diye... İçeriğine yönelik düzeltmeler de yapıyorum çünkü çoğu röportajda çok doğru ifadeler olamayabiliyor. Bitmemiş, bozuk cümleler oluyor ya

da fazla kelimeler olabiliyor. Bazen soruları da değiştirebiliyorum çünkü çok kısa veya çok uzun sorular olabiliyor.

Neşe Düzel: Konuşmanın bazen dörtte birini, bazen üçte birini kullanırım. Zaten tekrarlar vardır, yeni söylenen lafı, yeni bir fikri ortaya koyan tartışmayı alır koyarsınız, üzerinde çok konuşulmuş konuları atarsınız, ortaya yepyeni bir şey çıksın diye... Noktası virgölüne kadar ben çözerim. Ve o ham halini saklarım... Soru ve yanıtların sırasını değiştirip, yeniden bir kurgu yapmıyorum; soru sırasını değiştirmem. Ama mesela ilk üç sorunun yanıtlarında yeni laf yoktur, o zaman ayıklama yaparım ve dördüncü sorudan başlayabilirim. Arada bir soruyu atabilirim ama asla bir soruyu öne çekmek, öbürünü arkaya çekmek gibi bir kurgu yapmam. Buna zamanım da yok ve doğru da bulmuyorum. Yani ben söyleşileri televizyonda canlı yayın gibi yapıyorum, akışa bağlı kalıyorum... Sorularda değişiklik yapmam, kişinin konuşmasında da değişiklik yapmam, üslubun bir kişiyi ele verdiğini düşünürüm, karşımdakinin kullandığı kelimelere sadık kalırım, çünkü gerçekten kelime seçimi bir kişiyi ortaya koyar. Ama Türkçe devrik bir dildir, en usta yazarla da konuşsanız cümleleri 'edit' (kısaltma) etmeniz gerekmektedir. Yaptığımız sadece odur. Zaten konuşma dili olarak Türkçe yazı dilinden farklıdır. Sadece orada değişiklik yaparsınız doğru gramer (dilbilgisi) için yaparsınız, ama sorunun ya da cevabın içeriğinde değişiklik yapmazsınız.

Nilgün Cerrahoğlu: Bir defa kısaltıyorum. Çözölmüş ham hali belki on iki sayfa olabiliyor, gazeteye ise dört sayfası falan girebiliyordu. Genelde kasetleri kendim çözüyorum. Daha kolay kısaltıyorum ondan sonra neyin nerede söylendiğini biliyorum. Kısaltması çok ciddi bir iş yani olayın mantığını kaybetmemek lazım ve kısaltırken söyleşiyi tahrip etmemeniz lazım. Söylenen şeyin ne maksatla söylendiği, nasıl söylendiği, hangi nüansla söylendiği önemli. Yani yaptığınız kısaltmada o özün korunması lazım. Mesajın okura en doğru ve öz şekilde ulaşması lazım... Ben genelde sırayı değiştirmemeye özen gösterirdim. Bence akışı değiştirmek hem gazeteciliğe hem okura saygısızlık. Benim yaptığım daha ziyade blok halinde çıkarmak ya da laf kalabalığı olan gereksiz şeyleri ayırmak. Genelde sıraya sadık kalırım. Bir sürü adamla röportaj yapıyorsunuz, içinde başbakanı var, dışişleri bakanı var, ne bileyim söyledikleri

lafı çok önemseyen, seçmenlerine seslenmek zorunda olan insanlar var, yani böyle saçma sapan bir kısaltma yaptığınızda zaten sizden hesap sorulur ya da tekzip gelir. Ben buna çok dikkat ederdim. Ben hayatımda söyleşiden tekzip yemedim.

Nuriye Akman: Söyleşilerin genelde ne yazık ki beşte birini kullanıyorum. Yalnız şöyle bir avantajım oldu *Zaman* gazetesine geçtikten sonra; pek çok söyleşiye iki gün yer verebiliyorum. Bu da nedir? Beşte ikidir. Yani, aslında kıyamıyorsun; o kadar dersine çalışmışsın, adamı üç saat sorgulamışsın. Ama normali bir sayfadır yani... Bende her insanın üç tane dosyası var. Bir; ‘Sedef Kabaş ham’, iki ‘Sedef Kabaş ilk süzüm’ ve ‘Sedef Kabaş son’. Bazen de ‘Sedef Kabaş en son’ diye dosyalarım var. Eleye eleye kısaltıyorum, onu iki günde, üç günde indiriyorum. Öyle hemen, şurayı at buraya at yok. Öyle ince ince, didik didik, kuyumcu gibi. Çünkü bazen bir paragrafta anlattığı şeyi, onun üslubuna en uygun şekilde, ona ihanet etmeden, bir tek cümlede anlatabiliyoruz. Dolayısıyla Türkçeye hâkimiyet çok önemli... Soruların yerini tabii değiştiriyorum. Yeniden yazıyorsun; ‘re-writing’ denen bir şey var yani kurguluyorsun. Nasıl ki; bir film çekiyorsun, onu kurguluyorsun, çekim sırasına göre yapmıyorsun filmi değil mi? Kafanda bir mantık silsilesi var, bir akışın var. Benim de kafamda bir akış var ama ben o akışla soru sorsam, röportaj onuncu dakikasında biter. Böyle şeyler de oldu. O yüzden bu tamamen bir oyun. Tabii ki kurguluyorum... Üslubu bozmadan, düzeltmeler yapıyorum, Türkçeme güveniyorum. Diyelim ki, ben bir şey sormuşum ama adam doğru cevabı verene kadar on beş dakika konuşmuş, ben o on beş dakikalık konuşmayı bir tek cümleyle özetleyip, asıl verdiği cevabı onun dibine eklediğim oluyor tabii. Ama üslubunu asla bozmam. Anlamını bozmam. Bazen tabii çok devrik cümleler oluyor. Yüklemsiz oluyor. Konuşma diliyle, yazı dili çok farklı, onları tabii ki düzeltirim. Hiç kimse o kadar düzgün konuşmuyor. Bununla ilgili itiraz bir kere oldu. Bir mankendi; “sevgilimi dövmem ama vururum” diye bir laf. Ama eliyle vurmayı anlatmış ama yazıya dökülünce silahla vurmak gibi algılanmış... Ama genelde bana teşekkür ederler; bu kadar uzun bir konuşmayı, nasıl bu kadar özüne sadık, çarpıtmadan böyle özetlediniz diye.

Şahin Alpay: Yerim kısıtlı idi. “Entelektüel Bakış” bir sayfanın üçte ikisine yayılıyordu. Onun için söyleşi bayağı ‘edit’ ediliyordu, kısaltılıyordu...

Yalçın Pekşen: Söyledim baştan derdim ki; “şimdi biz sizinle bir saat konuşacağız, ama içinden on dakikasını alacağım, istediğim yerleri seçeceğim”... Kurgu yoktu; fakat ilginç taraflarını alırdım...

Yener Süsoy: Çok eliyorum. Genel olarak empati yapıp kendimi okuyucu yerine koyuyorum. ‘Ben olsam şunları okurdum’ diyorum. Ben çok güzel yazı atarım. Uzun yazıyı kimse okumuyor. Mesela benim yazılarımla bazılarının kopuk gelebilir. Normal yazı; manşetler, ara başlıklar şeklinde devam eder. Ben de öyle değil. Kutucuklar var daha kolay okunsun diye. Bütünlüğü bozuluyor diyenler olabilir ama öyle kolon kolon yazıları kimse okumuyor. Yani yarısını atıyorum diyebilirim... Öyle bir sıra içinde sormuyorum ki zaten. Orada gazetecilik ilkeleri çalışıyor. İşte en ilginçten başlıyor sonra dağıtıyorum, kutular oluşturun. Kutular çok okunuyor mesela... Cevapların içeriğine yönelik düzeltmeleri hiçbir şekilde yapmıyorum. Sadece teknik olarak bozuk Türkçe falan varsa düzeltiyorum. Mesela ben Azerice konuşuyorsa onu rezil edecek gibi kullanmıyorum. Düzgününü kullanırım. Eğer sürekli devrik cümle kullanıyorsa yazarım. Mesela Sunay Akın. Bütün hayatı devriktir. Şiir gibi konuşur. Sorularında sadece toparlamalar yaparım ama kesinlikle gelen cevaba göre sonradan soru yazmam. Ayıp şeyler bunlar...

Zeynep Oral: Söyleşinin hepsini kullanmıyordum, seçiyordum tabii ama o seçimdeki kesmeyi çok dikkatli yapıyordum. Adamın söylediği lafı değiştirmemek, ona sadık olmak için... İşte o çok önemliydi. Ona ihanet etmiyordum. Konuştuğum herkes bilirdi ki; ben ihanet etmeyeceğim! Mesela 12 Eylül sonrasında sıkıyönetim şehir tiyatrolarını kapattı, oyunları yasakladı ve şehir tiyatrolarının başına müfettiş olarak Vasfi Rıza Zobu’yu getirdi. Türk Tiyatrosuna adı altın harflerle geçmiş bir insanın despot, askeri bir yönetimin müfettişi olması beni çılgına çevirmişti! Onun üzerine işte unutulmaz söyleşilerden birini Vasfi Rıza Zobu ile yaptım. O söyleşide de “Ben zaten Osmanlı tebâsıyım, zaten hepimiz öyleyiz” gibi sözler söyleyince olay oldu. Ama Vasfi Rıza Zobu’yu hakikaten çok zor bırakan bu söyleşinin sonunda bile kendisi bana sadece “Ah seni gidi seni” demiştir... Akışı aynen korurdum, çünkü kurguyu değiştirerek sonucu değiştirebilirsiniz.

2.17. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLER SÖYLEŞİ İÇİN GİRİŞ YAZIYORLAR MI, BAŞLIK ATIYORLAR MI?

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere sorulan “*Söyleşi için giriş yazıyor musunuz, başlık atıyor musunuz*” sorusuna verilen yanıtlarda söyleşi yapılan kişi ile neden konuşulduğu, söyleşi konusunun neden gündeme getirildiğini okuyucuya özetleyecek bir giriş yapmayı tercih eden gazetecilerin çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Söyleşi için yazılan giriş bölümü pek çok gazeteci için öznel yorumlarını, kişi ve/veya çevre tasvirlerini, üsluplarını ortaya koyacak bir alan olarak değerlendirilmektedir: “Girişlerin edebi olması, benim niçin o kişiyle röportaj yaptığımı iyi anlatan bir şey olması gerekli, iyi anlaşılmalı”, “Röportajı yapmak kadar onu nasıl sunacağın da çok önemli. Başlık, giriş, fotoğraf çok önemli”, “Başlığı, girişi, hepsini ben yazıyorum. Yazarken de bütünlüğün bozulmamasına ve ilgi çekici olmasına dikkat ediyorum”, “Giriş yazıyorum ama sayfada ilan olunca giriş yazısı atılıyor. Editörlerin inisiyatifine kalmış durumda benim çalıştığım ortamda. Çok tanınan biriye, o kişiyle neden röportaj yaptığımı anlatıyorum; tanınmıyorsa, tanıtmaya çalışıyorum. Yorumumu çok fazla katma taraftarı değilim”, “Mutlaka giriş yazıyorum. Mesela neye bozulduğumu falan yazarım girişe. Belki biraz fazla samimi oluyor ama okuyucu da bu samimiyetten okuyor belki de... Başlık ve yazının girişi benim için çok önemlidir. Orada amacımı ve o kişiyle niye röportaj yaptığımı anlatırım”, “Giriş, başlık bence çok önemli. Ben başlığın her zaman –sansasyonel bir laf varsa bile- okunacak şey ile ilgili bir fikir vermesi gerektiğini düşünürüm”, “Giriş yazılarında gözlem ve görüşlerimi anlatıyorum. Bunlar bazen röportajla ilgili olabiliyor, bazen de bağımsız olabiliyor. Mesela o gün öğretmenler gününe denk geldiyse giriş yazısı da onunla ilgili olabiliyor”, “O günkü ruh halim, röportaj sırasında çalınan bir şarkı, ya da senin çevirdiğin filmdeki bir sahneden ya da yazdığın kitaptaki bir bölümden bahsederek yazıya başlayabilirim”, “En can alıcı noktaları girişe koymaya çalışıyorum. Girişte söyleşiye dair izlenimimi veya o kişiyle, o günkü durumla ilgili şeyler yazıyorum. Orada küçük bir analiz yapmaya çalışıyorum, koşulları veriyorum yani bu söyleşinin hangi koşullar altında yapıldığını izah ediyorum”, “Giriş yazıyorum ama çok uzun girişler değil, daha çok teknik, bir paragrafı geçmeyen ve röportaja çok değer katan şeyler değil. Kısaca röportajı anlatan, röportajın gündemle ilişkisini ya da kişiyi anlatan bir yazı oluyor

genelde...”, “Girişte bu kişiyle neden konuştuğumu yazıyorum, orada konuyu anlatmaya çalışıyorum, neden bu kişiyi seçtiğimi açıklıyorum”, “Eğer içeride adam çok hırpalanmışsa, çok fazla ‘didiklenmiş’ ise giriş yazısını çok yumuşak tutuyorum. Yani o kişiyi yukarıda tekrar yargılamıyorum. Ya da öyle olmamış normal bir söyleşiyse, benim için en önemli konu neyse, girişte onu yazıyorum”, “Kesinlikle giriş yazıyorum. Her şeyden vazgeçerim ama girişten asla çünkü orada tasvir ediyorum ve inanıyorum ki insanlar önce girişi okuyorlar sonra röportajı okuyorlar. Orada iyi anlatırsanız, okuyucuyu yakalıyorsunuz.”, “Bir defa niçin o adamla söyleşi yaptığımı girişte yazıyordum. O âdeti ben yerleştirdim Türkiye’ye. Niçin bu soru ve niye bu adam, onu mutlaka izah ediyorduk. Tanıtıyorduk. Başlıkların, spotların seçimi muazzam önemlidir”, “Mutlaka giriş yazıyordum. Her insanın kim olduğuna dair nesnel bir giriş mutlaka yazıyordum.”

Diğer taraftan günümüz okuyucusunun “giriş yazısını okuyacak kadar vakti olmadığını” söyleyen veya giriş bölümünün söyleşi için ayrılan alanı kısalttığını düşünerek, söyleşiyeye soru ve yanıtla başlayan gazeteciler de bulunmaktadır: “O (giriş) insanı biraz sıkıyor gibime geliyor. Öyle bir yazıyı ben okuyamıyorum. İnsanların o kadar zamanları yok. İçerik ilginçse insanlar okuyor zaten...”, “Giriş yazmayı tercih etmiyorum”, “Giriş yazmıyorum. Söyleşinin havasını yansıtan genel bir soru ile başlıyorum. Kimdir falan onu veriyorum ama bunu girişe dönüştürmüyorum. İçerik kaybı olmasın diye giriş yazmıyorum”, “Giriş pek yazdığım olmadı, çok kısa bir özet yazardım ama çok kısa”, “Küçük bir giriş koyuyordum ki, konuşmaya yer kalsın.”

Ahmet Tulgar: Giriş yazısı yazarım ve orada gerçekten o kişiyle ilgili ne hissettiğimi yazarım. Giriş yazılarının şiirsel olmasına dikkat ederim çünkü öyle bir giriş yazdığınızda eğer bu kişi politikacıysa, okur bunu ‘Politik yazı okuyorum’ diye okumaz. ‘Bir insan hikâyesi okuyorum, yeni birini tanıyacağım’ diye okur... Girişlerin edebi olması, benim niçin o kişiyle röportaj yaptığımı iyi anlatan bir şey olması gerekli, iyi anlaşılmalı...

Arda Uskan: Bazen giriş yazıyorum, bazen yazmıyorum. Ben yazacaklarımı genelde sorularla anlatıyorum. Girişi genelde var olan bir sorunu anlatmak için yazıyorum,

yaşadığım bir talihsizlik var ise ya da çok agresif bir röportaj olduysa yazıyorum ama genelde yazmıyorum. Öyle bir şeye ihtiyaç varsa konuşma içinde de yer alıyor zaten. Eve gittiğimde evle ilgili bir şeyler yazmıyorum. O insanı biraz sıkıyor gibime geliyor. Öyle bir yazıyı ben okuyamıyorum. İnsanların o kadar zamanları yok. İçerik ilginçse insanlar okuyor zaten... Başlıkla ilgili bazı sorunlar yaşadık önceleri. O işi başkasına bıraktığınızda problem olabiliyor çünkü kendi seçtiğini koyuyor ve bir tek onu ön plana çıkarınca, röportajın tamamı da yanlış anlaşılabilir...

Ayşe Arman: Giriş yazıyorum, röportajın nasıl duyurulacağını belirtiyorum. Röportajı yapmak kadar onu nasıl sunacağın da çok önemli. Başlık, giriş, fotoğraf çok önemli... Başlıkları benim bilgim dâhilinde atıyorlar ama bazen yaptığım işi bozabiliyorlar. Mesela Süreyya Ayhan'da oldu. Bazı şeyleri cımbızlayıp alıyorlar. Girişi önemsiyorum ama zor. Bazen beceremiyorum, kolay yazamıyorum, yazdıklarımın genelde utanıyorum...

Balççek Pamir: Başlığı, girişi, hepsini ben yazıyorum. Yazarken de bütünlüğün bozulmamasına ve ilgi çekici olmasına dikkat ediyorum.

Derya Sazak: Giriş yazmıyorum. Söyleşinin havasını yansıtan genel bir soru ile başlıyorum. Kimdir falan onu veriyorum ama bunu girişe dönüştürmüyorum. İçerik kaybı olmasın diye giriş yazmıyorum. Manşeti, başlığı ben yazmıyorum. Bazen ara başlıklar veriyorum...

Elif Ergu: Giriş yazıyorum ama sayfada ilan olunca giriş yazısı atılıyor. Editörlerin inisiyatifine kalmış durumda benim çalıştığım ortamda. Çok tanınan biriye, o kişiyle neden röportaj yaptığımı anlatıyorum; tanınmıyorsa, tanıtmaya çalışıyorum. Yorumumu çok fazla katma taraftarı değilim. Başlıkları da ben atıyorum ama alternatifli olarak atıyorum ve editörlerle konuşuyorum. Bazen onlar karar veriyorlar ama genel olarak benim istediklerim oluyor...

Emin Çölaşan: Sorumu sormadan önce kısa bir giriş yapıyordum. Kısa ama üç dört cümlelik.

Hızır Tüzel: Mutlaka giriş yazıyorum. Mesela neye bozulduğumu falan yazarım girişe. Belki biraz fazla samimi oluyor ama okuyucu da bu samimiyetten okuyor belki de... Başlık ve yazının girişi benim için çok önemlidir. Orada amacımı ve o kişiyle niye röportaj yaptığımı anlatırım. Manşeti de ben atıyorum ama tabii bazen değişebiliyor...

Hülya Eksigil: Giriş, başlık bence çok önemli. Ben başlığın her zaman –sansasyonel bir laf varsa bile- okunacak şey ile ilgili bir fikir vermesi gerektiğini düşünürüm. Başlığı ben çıkarıyordum ama yazı işlerinin nasıl bir şey beklediğini bildiğimden, onlarla benim aramda, orta yerlerde bir şey çıkarmaya çalışıyordum...

İnci Ertuğrul: Girişi ben yazıyorum. Başlığı da genellikle ben çıkarıyorum ama o işi çok iyi yapanlar var. Bazen ben çok uzun yazabiliyorum. Giriş yazılarında gözlem ve görüşlerimi anlatıyorum. Bunlar bazen röportajla ilgili olabiliyor, bazen de bağımsız olabiliyor. Mesela o gün öğretmenler gününe denk geldiyse giriş yazısı da onunla ilgili olabiliyor ve kimsede bana “Niye böyle yaptın?” demiyor...

Kürşat Başar: Bambaşka bir yerden ilham alıp, yazıya başlayabilirim. Mesela o günkü ruh halim, röportaj sırasında çalınan bir şarkı, ya da senin çevirdiğin filmdeki bir sahneden ya da yazdığın kitaptaki bir bölümden bahsederek yazıya başlayabilirim... Yani her röportajı başka bir proje gibi ele almak lazım, ben röportajların hepsini aynı standartta yazmak istemem. Tabii bunu yaparken hep okuyucu neden bu röportajı okuyacak diye düşünmek lazım... Başlığı, spotu, resim altlarını, ara başlıkların hepsini ben yazardım...

Leyla Tavşanoğlu: En can alıcı noktaları girişe koymaya çalışıyorum. Girişte söyleşiye dair izlenimimi veya o kişiyle, o günkü durumla ilgili şeyler yazıyorum. Orada küçük bir analiz yapmaya çalışıyorum, koşulları veriyorum yani bu söyleşinin hangi koşullar altında yapıldığını izah ediyorum. Manşeti, başlığı ve ara başlığı ben atıyorum. Hatta ben burada yoksam bana telefon edip soruyorlar ben de söylüyorum...

Leyla Umar: Giriş yazmayı tercih etmiyorum.

Mehmet Barlas: Giriş pek yazdığım olmadı, çok kısa bir özet yazardım ama çok kısa... Başlığı kendim atıyordum. Sayfa düzenlemesini de ben yapıyordum.

Mustafa Karaalioğlu: Manşeti, başlığı ben yazıyorum, sayfaya girecek bütün malzemeleri ben ürettiyorum, fotoğrafları ben seçiyorum. Giriş yazıyorum ama çok uzun girişler değil, daha çok teknik, bir paragrafı geçmeyen ve röportaja çok değer katan şeyler değil. Kısaca röportajı anlatan, röportajın gündemle ilişkisini ya da kişiyi anlatan bir yazı oluyor genelde...

Neşe Düzel: Girişte bu kişiyle neden konuştuğumu yazıyorum, orada konuyu anlatmaya çalışıyorum, neden bu kişiyi seçtiğimi açıklıyorum... Spotlar, manşet, başlık sayfadaki her şeyi ben fiilen yapıyorum...

Nuriye Akman: Giriş yazıyorum. Eğer içeride adam çok hırpalanmışsa, çok fazla ‘didiklenmiş’ ise giriş yazısını çok yumuşak tutuyorum. Yani o kişiyi yukarıda tekrar yargılamıyorum ya da öyle olmamış normal bir söyleşiyse, benim için en önemli konu neyse, girişte onu yazıyorum. Yani yüz kere elden geçiririm. Bazen en önemli kısmı girişte yazmam çünkü onun girişte öne çıkarılması, bir takım insanları uyandıracaktır. Ben onu o kadar ustalıkla, ağzından almışımdır ki, onun kayıtlara geçmesi çok önemlidir. Bir daha tekrar yukarıda onun altını çizip, kendimi hançerlemem, onu hançerlemem, gazetemi hançerlemem. Onun ağzından veririm. Tekrar, ‘A, bakın burası, bu laf çok önemli’ diye tekrar söylemem. Onu başkaları bulsun isterim. Nitekim bazen gazete bile görmez ama internet siteleri cımbızla orayı alırlar, yukarıya çıkartırlar... Başlığı benim de koyduğum olur gazeteyle bıraktığım da. Başlık için gazeteyle dövüştüğümüz de olur. Öyle dehşet söyleşiler olmuştur ki, gazete korkmuştur onun dehşetinden - *Zaman* için söylemiyorum bunu- başka bir başlıkla vermek istemiştir. Çok sıradan yani öyle bir başlıkla asla okunmaz, o zaman dövüşmüşümdür onlarla. Ama onlar da politika icabı, “bu kadın deli ama böyle şeyleri yayımlamak zorundayız ama hiç değilse başlıkla ortaya çıkarmayalım” diye düşünürler. Ama buna rağmen diğer gazeteler, o lafin doğrusunu alıp içeriden, kendi gazetelerine manşet yapmışlardır...

Şahin Alpay: Genellikle çizilen sınırlar içinde sayfa düzenledik. Bilirsin, *News Week*, *Time*'da da öyledir... Bir defa niçin o adamla söyleşi yaptığımı girişte yazıyordum. O âdeti ben yerleştirdim Türkiye'ye. Niçin bu soru ve niye bu adam, onu mutlaka izah ediyorduk. Tanıtıyorduk. Başlıkların, spotların seçimi muazzam önemlidir. İyi bir başlık hem içeriği doğru yansıtmalı, hem söylenen en önemli şeyi başa çıkarmalı, hem de okurun dikkatini çekmelidir. Spotlar da başlığı besleyici alıntılar olmalıdır. Bazen üzerinde bayağı düşündüğümüz, alternatifleri tartıştığımız işlerdi.

Yalçın Pekşen: Her şeyi ben yazıyordum, küçük bir giriş olurdu; çünkü benim yerim çok kısıydı. Küçük bir giriş koyuyordum ki, konuşmaya yer kalsın. Başlıkları da ben atıyordum. Ben o zamanlar gazetede ki tecrübeli adamlardan biriydim. Şimdi oraya iki günlük çocuk gelip de benim yazımdan başlık çıkaramıyordu, o yüzden ben yapardım her şeyi. Gazetelerde durum hala odur. Hep en genç, en tecrübesiz elemanlar, sizin yazılarınızı değerlendiren, sayfaya koyan, yerleştiren insanlardır. Hâlbuki ben onu ondan iyi yapıyorum. Ne kadar da olsa kırk senedir bu işin içindeyim.

Yener Süsoy: Kesinlikle giriş yazıyorum. Her şeyden vazgeçerim ama girişten asla çünkü orada tasvir ediyorum ve inanıyorum ki insanlar önce girişi okuyorlar sonra röportajı okuyorlar. Orada iyi anlatırsanız, okuyucuyu yakalıyorsunuz... Manşet ve başlığı ben atmıyorum, ben yazıyı veriyorum, Ertuğrul Özkök ve Fikret Ercan (*Hürriyet* Gazetesi Yayın Koordinatörü) yapıyor yani genel yayın yönetmeni ve yardımcısı. O benim işim değil ama şunu da eklemeliyim; yazım hiçbir zaman değişmedi, yorumlu başlık atılmadı. Hiçbirine tekzip gelmemiştir...

Zeynep Oral: Mutlaka giriş yazıyordum. Her insanın kim olduğuna dair nesnel bir giriş mutlaka yazıyordum... Başlığı da ben atıyordum ama teknik nedenlerle değişmesi gerekirse konuşuyorduk...

2.18. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLER İÇİN SÖYLEŞİDE FOTOĞRAF NE KADAR ÖNEMLİ? FOTOĞRAFI NASIL KULLANIYORLAR?

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “*Söyleşi için fotoğraf ne kadar önemli?*” sorusuna verilen yanıtlarda gazetecilerin çoğu fotoğrafın “çok” önemli olduğunu belirtmiş; fotoğrafın söyleşiyi “renklendirdiğini”, okumayı “kolaylaştırdığını”, konuşulanları “ilginç” hale getirdiğini, o kişi ile gazetecinin bizzat konuştuğunun “ispatı” olarak değer taşıdığını ifade etmişlerdir. Son yıllarda söyleşilerde fotoğrafların sayısının arttığı, daha büyük fotoğraflara yer verildiği genel kabul olarak tespit edilmiştir: “Fotoğraf röportaj yaptığın kişinin okurla özdeşleşmesini sağlıyor”, “Röportaja ne kadar önem veriyorsam fotoğrafa da en az o kadar önem veriyorum ve değişik şeyler olsun istiyorum”, “Fotoğraf önemli tabii ki. Çünkü görsel bir dünyada yaşıyoruz”, “Fotoğrafın güzel, hoş olması çok önemli ama fotoğraf röportajdan önce gelmemeli. Bazı durumlar oluyor ki, fotoğraf kötüyse, röportajın yeri küçülüyor”, “Fotoğraf çektiirmedığım zaman gazetede kiler kızıyor”, “Şimdilerde çok resim, az yazı anlayışı var. Ben yüz ifadelerine çok önem veriyorum, fotoğraf çok önemli, çeken de çok önemli ama yine de çok fotoğraf olmasını sevmiyorum”, “Fotoğraf iyi olduğunda insanların “vay ne hoş resimler” dediği olmuştur. Ama bu doğru mudur, değil midir ayrı bir tartışma. Ama fotoğraf çok etkileyicidir, okuyucuyu çok etkiler”, “Fotoğraf çok önemli, söyleşiler için özellikle ikili fotoğraf çok önemli çünkü sayfa için görsel malzeme”, “Adama iyi bir poz verdirmişseniz, röportajı da iyi yapmışsınız duygusunu verebiliyorsunuz.”, “Eğer ikinizi yan yana göremez ise bundan hoşlanmıyor. Bunu siz kanıtlamak zorundasınız: Ben bu kişiyle gittim, yüz yüze konuştum, göz göze baktım, cevaplarını gözümün içine bakarak verdi, gibisinden okuyucuya kanıtlamak zorundasınız”, “Yazıyı okuyan adam fotoğrafta sizin karşılıklı konuşmanızı gözünde canlandırabilir. Genellikle oraya neşeli bir fotoğraf koyarlar. Çünkü bazen konuşma sert bir havada geçebilir ama bakın biz o konuşmayı bu havada yaptık gibi”, “Fotoğraf, röportaj kadar önemlidir.”

Ne var ki, fotoğrafın ilginç olması adına ‘mizansen’ yapılması konusunda pek çok gazetecinin etik kaygı taşıdığı gözlenmiştir. Öte yandan kendi fotoğrafını söyleşide kullanmayı gereksiz bulup, böyle bir uygulamanın söyleşi yapan gazeteciyi söyleşinin yıldızı haline getirdiğini ifade eden gazeteciler de bulunmaktadır: “Tabii bir fotoğraf, bir resim söyleşiyi zenginleştiren bir şey. Ama mesela Avrupa ülkelerindeki gazetelere baktığımızda genelde röportaj yapılan şahsın fotoğrafları çıkıyor, genelde röportaj yapanın resmi yoktur ama bizde, bizim gazetecilik anlayışımızda mutlaka sizin de bir resminizin olması isteniyor”, “Ben o kadar önemsemiyorum. Hatta kendi fotoğrafımı hiç kullanmıyorum artık. Ben orada zaten sorularda, söyleşinin her anında varım, tekrar o adamla ne diye fotoğrafım çıksın ki?”, “Kullanılan fotoğraflarda benim fotoğrafım yoktu. Hiçbir zaman kullanmadım, çünkü konu ben değildim”, “Kendi fotoğrafımın gazetede çıkmasından hiç hoşlanmazdım, istemezdim. Bugün bile hala çok rahat edemiyorum kullanıldığında.”

Bir başka önemli nokta söyleşi yapan gazeteci ile fotoğrafı çekecek olan foto-muhabiri arasında bir işbirliğinin olmasıdır. Söyleşi konuğu kişi hakkında foto-muhabirine gazeteci tarafından verilen ön bilginin, o kişinin daha doğal ve kişiliğini yansıtacak nitelikte fotoğraflarının çekilmesine yardımcı olduğu ifade edilmektedir: “Kiminle (fotoğrafçı) çalıştığınız da önemli. Ercan Arslan (*Milliyet* Gazetesi Foto-Muhabiri) gibi biriyle çalışmak büyük şans, çünkü o hisseder çekerken ve böylece fotoğraftan da anlarsın bir insanın nasıl biri olduğunu”, “Bu dönemdeki çoğu foto muhabir ciddiye almıyor bu işi, hemen çekip gitmek istiyor. Ama editörleri onları öyle yönlendiriyor. Oradan başka bir işe gönderiyor. Oysa sizin yazınsal olarak anlattıklarınızın resimsel olarak da anlatılması gerekiyor.”

Ahmet Tulgar: Fotoğraf kullanılıyor ve önemli. Özellikle konuğun benimle çektiği fotoğraflar önemsenir ve beğenilirdi, hatta onlarla bir sergi falan bile yapmak isteyenler oldu. Şimdi bir de kiminle çalıştığınız önemli. Ercan Arslan gibi biriyle çalışmak büyük şans, çünkü o hisseder çekerken ve böylece fotoğraftan da anlarsın bir insanın nasıl biri olduğunu. Bir de fotoğraf röportaj yaptığın kişinin okurla özdeşleşmesini sağlıyor... Mesela Ercan hep benim yanımda olur, hiç kalkmaz röportaj boyunca. Fotoğrafın seçimini ben ve Ercan yapıyoruz ve onun sanatını en çok konuşturduğu fotoğrafları

kullanıyoruz.

Arda Uskan: Aslında fotoğrafın çok önemli olması lazım ama maalesef önemsenmiyor. Burada da önem derken, büyüklüğü ile ilgili değil, anlatımsal olarak önemi. Bu dönemdeki çoğu foto muhabiri ciddiye almıyor bu işi, hemen çekip gitmek istiyor. Ama editörleri onları öyle yönlendiriyor. Oradan başka bir işe gönderiyor. Oysa sizin yazınsal olarak anlattıklarınızın resimsel olarak da anlatılması gerekiyor.

Ayşe Arman: Fotoğraf çok önemli. Hepimiz bir ‘show business’ içindeyiz. Dolayısıyla benim o alanı pazarlamam gerekiyor ve ben onu yapabildiğim kadar iyi yapmak istiyorum. Artık görsellik çağında yaşıyoruz ve insanın da önemi var. Farklı yerlerde, farklı mekânlarda çekiyoruz. Bir saat konuşuyorsam, bir saat da fotoğraf çekimi için uğraşıyorum. Röportaja ne kadar önem veriyorsam fotoğrafa da en az o kadar önem veriyorum ve değişik şeyler olsun istiyorum. Mesela Nuriye (Akman) fotoğraflarla ilgilenmiyor. Ben Nuriye ile röportaj yaptım. O röportajda Nuriye’nin ne söyleyeceği kadar nasıl görüldüğü de önemli. Ben isterim ki fotoğrafa bakan kişiye de o heyecan geçsin. Nuriye’yi değiştirmiyoruz. Kılığını değiştirmiyoruz, olmadığı bir kadın haline getirmiyoruz. Ama o baktı ve “Ben hiç bu kadar uğraşmıyorum” dedi... Ben insanları fotoğraflarla güldürüyorum. Mesela Mehmet Ali Birand’ı üzerinde ceket-kravat ama altında şortla çekmeyi düşündüm ama istemedi, “Yanlış anlaşılırım, üstüme çok gelirler” dedi. Böyle çektiirmesini istedim çünkü çoğu televizyon kanalında böyle. Biriyle bir saatlik röportaj yaptığında onun elli yıllık hayatını analiz edebilir misin? Ya da bir saate sığdırabiliyor musun? Hayır! O anlamda bakarsan gerçek değil ki. Ben ona yalan makinası bağlamıyorum. O bana istediği gibi anlatıyor. Ben onun içtenliğine inanıyorum ya da inanmıyorum. Dolayısıyla “Hiçbir şey gerçek değil aslında!”... Birand’daki olay, fotoğraftaki insanları olduğunun dışında göstermek adına normal gidişatı bozmak gibi bir şey değil, çünkü her zaman böyle bir şey olmaz. Ayrıca ben her zaman bu kadar kompleksiz birini de bulmuyorum. Zaten böyle bir teklifi getirmek için, birincisi karşıdaki insanı iyi tanıyacaksın. İkincisi adam sıfır kompleks. Adam bana baştan senin geldiğin argümanlarla geliyorsa zaten öyle bir şey söylemem bile. Bana ‘sense of humor’u olan, bizden daha tecrübeli, epey yeri aşmış birine söyleyebilirim ama mesela Ali Kırca’ya böyle bir şey söyleyemem. Ali Kırca yapmaz yani böyle bir

şey. Birand çok daha rahat bir adam. Olabilirdi diye düşündüm. Ama dediğim gibi röportajda konuşulan şeyler kadar görselliğin de benim için önemi var. Dolayısıyla ben şöyle bakmıyorum: Ben işimi yaparım, arkadaşım gelir fotoğrafımızı çeker, ben öyle bir gazeteci için yan yana fotoğraf da çektirmem. Ben bunun palavra olduğunu düşünüyorum. Sorduğunuz soru kadar o fotoğrafın da, o sayfanın da önemi var. Yani mizanpajı yapan kişinin de benim kadar önemi var. Dediğim gibi öbür türlü kendini çok star yerine koymak gibi geliyor. Ben hala sayfa nasıl yapılır diye kitap okuyorum... Fotoğraf manipülasyonu konusuna gelince de birini alıp, olmadığı bir hale sokuyorsan buna karşıyım. Benim Birand'la ilgili söylediğim: Birand belki işe şort giyip gitmiyor ama böyle bir fotoğraf çektiğinizde adamın kişiliğini ortaya koyuyorsunuz yani ne kadar kompleksiz bir adam olduğunun verilerini çıkarıyorsunuz... İş biraz da 'exagérer' edip (abartmak) hoş fotoğraf çekip, düz bir röportaj yapmak yerine, fotoğrafla da ilgi çekmeye, seni yakalamaya çalışıyorum... Bak ne güzel demek ki, ben böyle bir fotoğraf çekseydim sen "bu doğru değil, burada haberi manipüle etmişler" diyecektin, ben böyle senin iki dakikanı alacaktım... Mesela Cansu Dere'yle röportaj yapmak istiyorum. Bu kız manken ama arkeoloji okuyor. Mesela onun resmini bile hayal edebiliyorum şu anda; Indiana Jones gibi elinde kamçısı... Bizim işimiz konuşturmak! İnsanların beyin tellerini ben meşgul etmeye çalışıyorum...

Balççek Pamir: Fotoğraf önemli tabii ki. Çünkü görsel bir dünyada yaşıyoruz. Portrelerde daha çok öne çıkıyor. Konu siyasi bir konuya resim ikinci planda yer alıyor. Özellikle ben ikili fotoğraf çekitmeye özen gösteriyorum çünkü okuyucu merak ediyor ve onu görmek istiyor, sizin gerçekten gidip o kişiyle konuştuğunuza inanıyor böylece.

Derya Sazak: Fotoğraf var ama daha rahat ortamlar olsun dedik. Bazen ev oluyor ya da deniz kıyısında yürürken ya da bahçede ama bütün hepsinde geniş bir fotoğraf giriyor. Oradaki rahatlığı yansıtmak için düşünülmüş bir şey. Resimlere de o rahatlık yansıyor, işte kravatsız filan. Daha rahat atmosferde, resmi formatın dışında sohbet havasında geçiyor.

Elif Ergu: Fotoğrafın güzel, hoş olması çok önemli ama fotoğraf röportajdan önce gelmemeli. Bazı durumlar oluyor ki, fotoğraf kötüyse, röportajın yeri küçülüyor. Bu inanılır gibi bir şey değil. “Ay çok da kötü fotoğraf geldi” denir. Fotoğraf kötü değil aslında, onların beklentileri farklı. O olmayınca, ters düşüyorsun. Gerçekten çok sıkı bir mücadele gerektiriyor, kadınlar için daha da farklı bir mücadele gerektiriyor... Fotoğraf önemli. Eski fotoğraflarını değil, yeni fotoğraf kullanıyoruz ve ben genelde poz da verdirtiyorum ama resim kötü olursa tekrar çekirtmiyorum. Röportajdan çok fotoğrafa önem verenler oluyor. Yok, işte kapris yapıp “Ben stüdyoda çektiririm”, “Aman şöyle filtre kullanın da kırıksıklıklarım çıkmasın” gibi ve bence bu saçma. Bazen gazete yöneticileri konukların dekolte giyinmesini söylememi istiyorlar. Ben nasıl böyle bir şey söyleyebilirim ki? “Her yerde açılıp saçılıyor, bize gelince boğazlı kazak giyiyor” gibi şeyler söylüyorlar.

Emin Çölaşan: Fotoğraf kullanımı vardı. Gazeteler önem veriyor bu fotoğrafa. Tabii o zaman siyah-beyazdı. Poz verirdik. Hem *Milliyet*, hem de *Hürriyet* ağırlık verirdi fotoğrafa. Okuyucunun da inanmasını gerektiren bir olayı, sen bununla konuştun, işte bunun kanıtı belgesi... Bugün baktığımızda konuşulan kişinin çok farklı mekânlarda fotoğrafları çekiliyor. Mesela bir yazar kadının yatakta fotoğrafı çekiliyor. Buna baktığımız zaman resmi satıyor arkadaşlar. Bir söyleşi yaptıysan karşıdaki magazinci değilse, ille soyunması, ille yatması gerekmiyorsa bunu adam gibi yana yana veya karşı karşıya oturarak resimlersin ama farklı bir şey olsun diye yatakta fotoğraf, duşta fotoğraf gibi şeyler anlamsızdır. Bugünkü Türk medyası magazine kaydığı için fotoğraflarda da hatta televizyonlarda da sürekli bu doğrultuda iş yapıyorlar. Bizim zamanımızda böyle şeyler yoktu ya da çok azdı. Benim aklıma bile gelmedi. Zeki Müren’le söyleşi yaptım. Oturduk onun evinde, kanepede yan yana fotoğraf çektirdik. Şimdi gidip Zeki Müren’e “şunu giyin, süslenin” demedik. Öyle şey olur mu? Olmaz. Çünkü sen oraya düzgün bir söyleşi için gidiyorsun. Fikirleri için, yorumları için, yaşantısını aksettirmek için ama fotoğrafla değil. *Milliyet*’te ilk yaptığım söyleşilerden birini de Güngör Bayrak’la yaptım. Bugün iyi veya kötü Türk medyasında bir adımımız var. Öyle baldır bacaktı, yataktı... Onlar bizim işimiz değil. Bizim işimiz söyleşi yapmak, sorularla her şeyi ortaya çıkarmak.

Halit Kıvanç: İnsanoğlu ister seksen yaşında olsun, ister on yaşında olsun güzel görünmek ister, kimse çirkin görünmek istemez. En güzeli röportaj bittikten sonra resimleri çekmektir... Şimdi dört beş güzel kızı getiriyor yanınıza sonra resim altında ‘güzel kızlara meraklıdır’ diye yazıyor, bunlar meslek ahlakına sığmaz. Seninle benim böyle bir resmimiz (karşılıklı konuşurken) en çok çift sütun girer ama çok farklı bir şekilde bir karşılama, yemek resmi, kadeh tokuşturma resmi ‘yanlış izlenim’ verecek resim büyük girer, açık söyleyeyim..

Hızır Tüzel: Fotoğraflar benim istediğim bir şey değildi, fakat ben hatıra olsun diye çektiriyordum. Yazı işleri müdürü tesadüfen gördü ve “Bunları kullanalım” dedi... Bir de bu resimleri koca koca koyuyorlar, çok ilgi çektiğini düşünüyorlar. Resimlerde herkes pek bir dost, ne okuyacağım orada? Onlar iki arkadaş sohbet etmişler, bir de hatıra fotoğrafı çektirmişler gibi... Benim fotoğraflarımda ise daha farklı mizansenler var. Fotoğraf çektiğim zaman gazetede kızıyor.

Hülya Ekşioğlu: Fotoğraf kullanılıyordu. Fotoğraf basılı bir malzemede her zaman çok önemli. Konuşurken hareketli fotoğrafların, ben her zaman poz vererek çekilen fotoğraflardan daha iyi sonuç verdiğini düşünüyorum. Fotoğrafları birlikte seçerdik genelde. İkili fotoğraf kullanmazdım, çünkü benim görünmem gerekmiyor diye düşünüyordum.

İnci Ertuğrul: Kullanılıyor ama çok ağırlıklı değil. Şimdilerde çok resim, az yazı anlayışı var. Ben yüz ifadelerine çok önem veriyorum, fotoğraf çok önemli, çeken de çok önemli ama yine de çok fotoğraf olmasını sevmiyorum. O hafta çok ilan gelmişse o zaman yazı çok az kalıyor ve hem bir anlamı kalmıyor hem de bu röportaj yaptığınız kişiye saygısızlık oluyor. Sonuçta belli bir zaman ayırıp konuşuyorsunuz ve üç soruluk bir röportaj kalıyor geriye.

Kürşat Başar: Fotoğraf çok önemli gerçekten, öyle olmuştur ki, insanların böyle başka bir yerde gördüğü bir kızı bizim çektiğimiz fotoğraf ve röportajla bambaşka bir yerde görmelerini sağladığımız olmuştur. Fotoğrafçıyla konuşurum. Haber kaynağını öyle bir resim çekirtmeye ikna ederim... Çok net olarak biliyorum, yani mesela diyelim ki *Yeni Yüzyıl* okuyucusunun “Aa, bunla da röportaj mı yapılır. Ne işi var bu gazetede?” falan diye küçümsediği birisi ile yapılan bir röportajda bile, fotoğraf iyi olduğunda insanların “Vay, ne hoş resimler” dediği olmuştur. Ama bu doğru mudur, değil midir ayrı bir tartışma. Ama fotoğraf çok etkileyicidir, okuyucuyu çok etkiler. Bazen tam tersi de olabilir. Kendilerine yakın buldukları birisini öyle bir fotoğrafla görürler ki, gözlerinden düşer o anda. “Vay, bu adam böyle fotoğraf çektiyorsa bize uymaz” derler, işte Türkiye’de böyle kalıplar vardır. O entelektüel okuyucu daha da muhafazakâr. Kendi kalıpları var. Yani önyargıları var. Onun dışına çıkmak istemez. Hoşlanmaz öyle şeylerden... Hayır, o kişiyi özellikle o kalıbından çıkartmak için uğraşmayız. Ben şunu demek istedim. Yani çok iyi bir fotoğrafçının çektiği fotoğraf çok fark eder. Işık mesela çok fark eder. Yani öyle bir göz kadraji alırsın ki, ertesi gün bütün millet size hayran olur... Röportaj öncesi genellikle nasıl bir fotoğraf istediğimi söylerim yani “şöyle bir resim olsun” derim. Çünkü çekerken ben bakarım nasıl çekiliyor. Derim ki, “Yarın Sedef’le konuşacağız. Nasıl bir resim olsun Sedef’i daha iyi tanımak için?” veya “Daha önce en çok nasıl resimler vermiş?” diye bakarım.

Leyla Tavşanoğlu: Fotoğraf çok önemli, söyleşiler için özellikle ikili fotoğraf çok önemli çünkü sayfa için görsel malzeme. Düşünebiliyor musunuz tuğla gibi inen koca tam sayfa bir yazıyı kim ne kadar okur? Hatta bol bol portre kullanıyorum. Özellikle ikili fotoğraf dedim çünkü o kişiyle gerçekten yüz yüze görüştüğümün canlı kanıtıdır fotoğraf. Ancak çok çelişkili bir konuysa ve iki farklı taraftan görüş almam gerekiyorsa, başka sayfaya taşamayacağım için mecburen portre kullanıyorum.

Leyla Umar: Fotoğraf kullanılıyor ama onlar istiyor kullanmayı, “Hayır, ben istemiyorum” diyemem ki!

Mehmet Barlas: Yazı gazetecilik tekniği açısından insanın gözünü korkutur, fotoğraf böler. Biz hukuk fakültesine başladığımızda üç bin beş yüz sayfalık kitaplar almıştık. Bir adam geldi yanımıza, Şükrü Bey, on sekiz yıldır fakültedeymiş daha ikinci sınıftaymış. Oturdu yanımıza çevirdi sayfaları, hep yazı. “Kaçın gidin buradan” dedi. Yığma yazı göz korkutur. Lisede her altı sayfada bir çizelge olurdu ve siz sayfaları dörtte bir görürdünüz. Yazıda da fotoğraf öyle bir ‘efekt’ (etkileme) yapar. Araya fotoğrafı serpiştirdiğiniz zaman yazı göz korkutmaz. O açıdan önemlidir.

Mustafa Karaalioğlu: Hepsinde fotoğraf kullanıldı. Gazete röportajlarında çok önemli. Olmazsa olmaz bir unsur. Fotoğraftaki yaratıcılık da röportajla ilgili ama fotoğrafta çok iyi bir kaliteyi yakaladığımı da söyleyemem. Fotoğraf okuyucu açısından önemli diye düşünüyorum. Adama iyi bir poz verdirmişseniz, röportajı da iyi yapmışsınız duygusunu verebiliyorsunuz. Konuşulan bir poz verdirebilmişseniz, o zaman okuyucuda da gerçekten özenerek röportaj yapmış izlenimi uyandırabilirsiniz. Farklı bir kare yansıtmak önemli. Konuğun kendi mekânında o iyi fotoğrafları yakalamak zor oluyor. Genelde sanatçılar daha iyi poz veriyorlar, siyasetçiler, profesörler o kadar değil.

Neşe Düzel: *Hürriyet*’te fotoğraf kullanmamak istedim fakat itirazlar geldi, çünkü ‘soft’ okurumuz bunu telefonda yaptığımı düşünüyor ve telefonda yapılan konuşmadan hoşlanmıyor. Eğer ikinizi yan yana göremez ise bundan hoşlanmıyor. Bunu siz kanıtlamak zorundasınız: Ben bu kişiyle gittim, yüz yüze konuştum, göz göze baktım, cevaplarını gözümün içine bakarak verdi, gibisinden okuyucuya kanıtlamak zorundasınız. Onun için ilk önce sadece konuştuğum kişilerin kocaman fotoğraflarını yayımlıyordum *Hürriyet*’te. Sonra işte böyle ikili fotoğraflar oldu.

Nilgün Cerrahoğlu: Fotoğraf kullanılıyor tabii, bütün gazeteler fotoğraf kullanıyor. Bazı arkadaşlar fotoğraf konusunda çok başarılılar, benim o kadar başarılı olduğum söylenemez yani daha farklı bir açıyı yakalamak, bunu özel olarak düşünmek lazım, vakit ayırmak lazım. Ben vaktin önemli bir bölümünü konuşmakla geçirmek istiyordum yani fotoğraf çeken nereden, hangi açıyla çekerse daha vurucu olur, buna karışmıyordum. Bu önemli bir şey bunu yadsımıyorum ama benim önceliğim bu

değildi... Tabii bir fotoğraf, bir resim söyleşiyi zenginleştiren bir şey. Ama mesela Avrupa ülkelerindeki gazetelere baktığımızda genelde röportaj yapılan şahsın fotoğrafları çıkıyor, genelde röportaj yapanın resmi yoktur ama bizde, bizim gazetecilik anlayışımızda mutlaka sizin de bir resminizin olması isteniyor. Yani sanki o resim olmazsa, o röportaj inandırıcılığından bir şey yitirmiş gibi. Bu eskiden kalma bir anlayış herhalde, belki zamanla değişir bilmiyorum.

Nuriye Akman: Fotoğraf kullanıyoruz. Benim için çok önemli değil ama önemli olması gerekir. Yani bununla övünmüyorum ama ben o kadar önemsemiyorum. Hatta kendi fotoğrafımı hiç kullanmıyorum artık. Ben orada zaten sorularda, söyleşinin her anında varım, tekrar o adamla ne diye fotoğrafım çıksın ki? Yani şöyle olur; İmralı'ya gidersin, Apo (Abdullah Öcalan) ile konuşursun, onun yanında fotoğraf ispat olur. Ama yani, bir bakanla on beş kere konuşulmuş, ne diye bir daha fotoğrafım çıksın ki? O konuda Ayşe Arman ile çatışıyoruz mesela. O böyle ısrarla, en tuhaf, değişik biçimlerde kendisini mutlaka göstermek istiyor. Benim için önemli değil.

Şahin Alpaz: Fotoğraf her zaman kullanılıyordu. Gazetede görsel malzeme şarttır. Görsel malzemesiz olmaz. Kullanılan fotoğraflarda benim fotoğrafım yoktu. Hiçbir zaman kullanmadım, çünkü konu ben değildim. Köşe yazdığım için çok sık fotoğrafım çıkıyordu, bir de söyleşiyeye fotoğrafımı koymak çok fazla olurdu. Birlikte görünmek istediğim en fazla iki üç kişi olmuştur.

Yalçın Pekşen: Röportaja hoşluk verir fotoğraf. Yazıyı okuyan adam fotoğrafta sizin karşılıklı konuşmanızı gözünde canlandırabilir. Genellikle oraya neşeli bir fotoğraf koyarlar. Çünkü bazen konuşma sert bir havada geçebilir ama bakın biz o konuşmayı bakın bu havada yaptık gibi. Röportajı yapan fotoğrafı biraz kendine göre seçer. Kendini güzel gösteren fotoğrafı seçer, öbürüne aldırılmaz. Fotoğraflar benim tarzıma ters... Ben isterim ki bir konuşmada sizinle bizim oturduğumuz gibi oturulmalı ve konuşulmalı. Üstüne altına çıkmış, yere yatmış, amuda kalkmış fotoğrafları sevmiyorum ama kırk yıl sonra Türkiye'de ortak beğeni düzeyinin o kadar düşük olduğunu anladım ki, o fotoğraflar mutlaka beğenildiği için konuluyor.

Yener Süsoy: Çok önemli. Fotoğraf, röportaj kadar önemlidir. O da hep özeldir.

Zeynep Oral: Ben söyleşiden çok röportajcı olduğum için çok fotoğraf kullanırdım ve bütün o fotoğrafları da kendim çekerdim. Ama ben kendi fotoğrafımın gazetede çıkmasından hiç hoşlanmazdım, istemezdim. Bugün bile hala çok rahat edemiyorum kullanıldığında. Belki ön plana çıkma kaygısı vardı. Açıkçası bazen yaptığım bir konuşma ya da röportaj, eğer birinci sayfadan büyük verilirse ondan da rahatsız olurdum. Bence gazeteci o kadar ön planda olmamalı. Çünkü artık öyle bir hale geldik ki; gazeteci önemli, konuştuğu kişi ya da konu hiç önemli olmamaya başladı. Bu aynı zamanda faşizan bir tutumu da beraberinde getirir. Bu bir baskı, güç, iktidar aracı olmaya başladı. Ben gazetecinin rolünü; baskı, güç, iktidar aracı olarak görmüyorum. Gazeteci tabii ki kamuoyu oluşturmakta etkin olmalıdır, bu çok güzel bir şey ama bir güç, iktidar aracı değildir, gazeteci olmak.

2.19. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLER, GAZETE İLE TELEVİZYON SÖYLEŞİSİ FARKINI NASIL YORUMLUYORLAR?

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “*Gazete ve televizyon söyleşisi farkını nasıl yorumluyorsunuz?*” sorusuna verilen yanıtlarda gazetecilerin çoğu televizyonda canlı yayında gerçekleştirilen söyleşilerin “zor”, “riskli” ve “korkunç” olduğunu belirtmişlerdir. Diğer taraftan televizyon söyleşileri “vurucu”, “etkileyici” ve “renkli” olarak değerlendirilmektedir. Ekran karşısında, milyonlarca izleyicinin kendisini seyrettiğini düşünen bir konunun sorulara samimi yanıt vermesini sağlamanın zorluklarından bahseden gazeteciler, televizyonda zamana karşı bir yarış verildiğinin de altını çizmektedirler. Televizyon söyleşilerinin en büyük avantajı ise konuşan kişinin mimikleri, yüz ifadesi ve görüntüsünün ekrandan izleyiciye anında yansıyor olması şeklinde ifade edilmiştir. Gazete söyleşilerinin televizyon söyleşilerine göre avantajları ise daha “kalıcı”, “inandırıcı” olması, “arşiv” niteliği taşıması ve üzerinde rahatlıkla kurgu yapılarak “konuşulanların özünün” yansıtılabilmesi olarak değerlendirilmektedir.

Çok sayıda gazeteci televizyonda canlı yayın söyleşi yapmanın zorluklarına değinerek şu yorumlarda bulunmaktadır: “Televizyondaki bir dil sürçmesi, tutukluk senin dezavantajına dönüşür”, “Yazılı basında daha uzun zaman konuşabiliyorsun ve daha çok şey çıkarabiliyorsun ama televizyonda ne kadar zamanın olabilir ki?”, “Televizyondaki röportaj kesinlikle çok daha zor...”, “Canlı yayın daha da korkunç bir şey çünkü o iş ustalık ister, konuya hâkim olmak ister”, “Ben gazetede ‘kasaplık’ yapıyorum, canlı yayında ağzımdan pat diye çıkıverir bir şey...”, “Kamera karşısında birini çözmek daha zor...”, “Televizyon karşısında doğrudan izleyicinin karşısındasınız ve hata şansınız yok, daha akıcı, süratli olmak, izleyicinin dikkatini dağıtmamak durumundasınız”, “Televizyonda ruh halinizin de daha iyi olması gerekiyor. Her zaman ruh hali iyi olmuyor insanın”, “Gazetede yer ve zaman seçme özgürlüğünüz var ama televizyonda hep aynı yer ve saat”, “Televizyon röportajında kurgu yapamıyorsunuz, kendi yanlışlarınızı düzeltmiyorsunuz. Televizyonda diksiyon çok önemli”, “Canlı yayında yapacağınız bir hatanın affediciliği yok”, “Gazete için röportajı yaptın geldin eve, baktın ki mesela bir yer eksik kalmış veya beğenmedin orayı telefon edersin, bir randevu daha istersin veya telefonda sorarsın. Montajlayarak tam istediğin gibi bir düzene getirebilirsin. Bu, televizyonda çok zor, çünkü biz görüyoruz onun ne söylediğini”, “Basın röportajında eliniz daha rahattır, redaksiyon yapabilirsiniz, soru çok uzuyorsa araya ‘nasıl yani’ gibi bir soru ekleyebilirsiniz. Öbürü tamamı ile canlı. Çok zor bir olay”, “Gazetede daha kolay ve rahat çalışılan bir şey, ayıplarınızı örtebilirsiniz, başa dönebilirsiniz. Sorularınızı yeniden yazmak bir avantaj. Televizyonda böyle bir şansınız yok. Televizyonda düzgün bir şekilde soruyu sormanız lazım. Soruya tekrar döndüğünüzde izleyici rahatsız olacaktır. Yanıtı bir seferde almanız gerekir”, “Gazete röportajları çok sosyal olmayan insanlara daha yatkın bir şey, çünkü iki kişi baş başa konuşuyorsunuz. Televizyon röportajlarında ise çok vitrindesiniz, çok seyirlik bir durumdasınız”, “Zamanlama anlamında televizyon röportajları daha zor bir şeydir, çünkü televizyonun şartlarına uymak gerekiyor, mesela canlı yayına tabisin. Gazete röportajında siz konuğun şartlarına uyarsınız. Gazete röportajlarında zaman daha esnek, daha gevşek bir biçimde kullanılır”, “Stüdyodaki spotların bir soğukluk kattığını düşünüyorum ve her halükarda, bir an için bile ne siz, ne de karşınızdaki insan milyonlarca kişinin evine girecek bir sohbet olduğunu unutmuyor”, “Birincisi zaman diye bir faktör var; zamanı kontrol etmek benim hiç

işime gelmiyor. Ben, sanki önümde sonsuz bir zaman varmış gibi saatlerce, doyana kadar konuşmayı seviyorum. İkincisi televizyonda ‘redakte’ etme imkânı yok, her tarafa makas atamazsın”, “Televizyonda zaman, gazetede yer kısıtlayıcılığı var...”, “Yazılı söyleşinin en güzel tarafı şudur; kesersiniz. Adam saatlerce konuşur; palavra. Orayı atabilirsiniz, sizin (canlı yayın TV söyleşileri) o şansınız yok, o anda ilginç konuşturmak zorundasınız.”

Televizyon söyleşilerinin daha avantajlı olduğunu düşünen gazeteciler şu noktaları dile getirmektedirler: “Televizyon daha güzel. Bir tek kalıcılığı yok”, “Röportajlarımda ağlayan çok oluyor ama yansıtamıyorum, çok üzülüyorum çünkü kamera olsa müthiş anlar yakalanabilir”, “Televizyon söyleşide daha etkili bir olay. Çünkü orada mimikleri, jestleri, karşındakinin yüz ifadelerini görüyorsun. Yahut gülümsemesini, alaycı bakışlarını filan görüyorsun. Televizyon o söyleşiyi iyi bir biçimde yansıtan bir araç”, “Yazılı malzemede o insanı anlatmak sizin maharetinize kalıyor ama televizyonda ekran gösteriyor. O insan gerginse, neşeliyse onu görüyor insanlar televizyonda”, “Televizyon röportajları daha kolay, çünkü yapıyorsunuz ve bitiyor yani ondan sonra yok. Diğerinde ise söyleşi bittikten sonra onu deşifre ediyorsunuz ve çok ağır bir şeyse, çok politik bir şeyse, çok vurucu şeyler söylenmişse, bayağı yaşıyorsunuz onu evde.”

Gazete için söyleşi yapmanın avantajları ise şu şekilde değerlendirilmektedir: “Kalıcılık anlamında yazı daha avantajlı, inandırıcılık açısından da gazete söyleşileri daha iyi”, “Yazının şöyle bir avantajı var, mesela yazıda röportaj için zamanın daha çok ve karşındaki daha rahat oluyor. Birebir seninle konuştuğunu düşünüyor aslında. O anda okuyucu karşısında olduğunu hissetmiyor”, “Gazete röportajları televizyon röportajlarına nazaran daha başarılı, çünkü daha fazla vakit ve daha fazla enstrüman avantajınız var. Dediğim gibi ‘centilmenlik dışına çıkma’ (soruların yerini değiştirme, içeriğe yönelik düzenlemeler yapma vb.) olanakları daha fazla. Kurgu önemli bir avantaj”, “Televizyon röportajı sarsıcı, o an çok sarsıcı ama kalıcı değil. İnsanların belleklerine bırakıyorsunuz her şeyi laflar uçup gidebiliyor, bellekler untabiliyor, kaydetmeyebiliyor. Çok önemli lafların ben televizyon röportajlarında uçup gittiğini üzümlere gördüm”, “Televizyon çok uçucu, çok yalancı bir şey. Yazılı basın ise daha

kalıcı”, “Gazetede gerçek yüzlerini ortaya koymaları daha kolay oluyor ama televizyonda daha çok ‘šov’ yapıyorlar”, “Yazılı röportajı okunabilir hale getiren; çok uzun süreli bir konuşmayı damıtarak orta ölçekli bir şeyi çıkarıyor olmak, en iyi taraflarını kabartabilmek”, “Gazete röportajı teknik anlamda televizyon röportajından daha rahat ve daha kalıcı. Basılmış oluyor ve arşivde yer alıyor”, “Söz uçar yazı kalır ilkesi doğrultusunda televizyon söyleşileri unutulur, gazete söyleşileri arşive girer.”

Ahmet Tuglar: Basın röportajında şöyle bir kolaylık var: Yazı her zaman düzgün olmak zorunda ve yazıdaki dağınıklık samimiyet belirtisi olarak kabul görür çünkü gazetede her şey çok düzgün olduğu için röportajdaki dağınıklık avantaja dönüşür ama televizyondaki bir dil sürçmesi, tutukluk senin dezavantajına dönüşür... Yazılı basında daha uzun zaman konuşabiliyorsun ve daha çok şey çıkarabiliyorsun ama televizyonda ne kadar zamanın olabilir ki? Montaj yapacaksan bir yerde bitirmek zorundasın. Hele ki canlı yayınsa işin daha da zor. Suç işleyebilirsin ya da karşıdaki işleyebilir, yasalara aykırı bir şey söyleyebilir, halkı isyana teşvik edebilir. Televizyondaki röportaj kesinlikle çok daha zor... Yazılı röportajı okunabilir hale getiren; çok uzun süreli bir konuşmayı damıtarak orta ölçekli bir şeyi çıkarıyor olmak, en iyi taraflarını kabartabilmek. Geri dönüşümü var. Çelişkili bir şey söyleyince yakalanıyor ama televizyon öyle değil, pat pat her şey söyleniyor, daha anlaşılır, daha kontrollü konuşuyor oysa basında teybe daha dağınık konuşuyor... Röportajlarda eğlenceli bir dil kullanılırsa okunuyor. Gazetede bugün bir haberi ancak hikâye gibi yazarsan, insana vapurda okurken bir dil tadı tattırabilirsen, okuma hazzı duyurabilirsen işlevi oluyor. O anlamda röportaj bu aksaklıklarıyla okuma hazzı duyuruyor ama televizyon röportajcısı bu güce sahip değil. Onun avantajları başka. Orada seni başka şekilde sıkıştırabilir.

Arda Uskan: Çok fark olması lazım ama ben televizyonda röportaj yapmadığım için televizyonu bilemiyorum. Herhalde canlı yayın daha da korkunç bir şey çünkü o iş ustalık ister, konuya hâkim olmak ister. Soruların minimal düzeyde sorulması gerekir. Tabii ki yazılı basın röportajının da zorlukları var ama televizyon yazılı basına göre daha zor.

Ayşe Arman: Hiçbir fikrim yok, çünkü televizyon röportajını yapmayı bilmiyorum. Sanırım ekranda fazla doğal olmak zor. Ben gazetede ‘kasaplık’ yapıyorum, canlı yayında ağzımdan pat diye çıkıverir bir şey... Televizyon uçar gider, gazete kalır (söz uçar, yazı kalır) falan gibi şeyleri pek düşünmem, ben bunların sonucunu düşünerek yapmıyorum. Arşiv yapma gibi bir derdim yok...

Balççek Pamir: Televizyon röportajını Hollywood yıldızlarıyla röportaj yapmaya gittiğimde yaptım. Televizyon daha zor, basındakiler daha şanslı bu konuda. Kamera karşısında birini çözmek daha zor... Gazetede biz bir hikâye yaratıyoruz ama televizyon röportajı tüm çıplaklığı ile veriyor olayı. Yazılı basındaki röportajlarda da bazı dezavantajlar olabiliyor tabii. Örneğin, benim röportajlarımda ağlayan çok oluyor ama yansıtamıyorum, çok üzülüyorum çünkü kamera olsa müthiş anlar yakalanabilir. Televizyon olsa yansıtacağım ama belki o zaman da konuk o kadar rahat olamayacak ve ağlamayacak.

Derya Sazak: Televizyon karşısında doğrudan izleyicinin karşısındasınız ve hata şansınız yok, daha akıcı, süratli olmak, izleyicinin dikkatini dağıtmamak durumundasınız. Gazete röportajı bu anlamda size daha fazla kolaylık sağlıyor. Sizi izleyen kimse yok, iki kişisiniz, daha rahat bir ortam var. Bir de tekrar dinleyebiliyorsunuz. Bazen kaçırdığınız noktalar oluyor onları tekrar sorabiliyorsunuz. Gazete röportajı teknik anlamda televizyon röportajından daha rahat ve daha kalıcı. Basılmış oluyor ve arşivde yer alıyor.

Elif Ergu: Canlı yayın çok farklı bir şey. Mesela normalde yanıtlamayacakları soruları, canlı yayında yanıtlayabiliyorlar. Mesela ben Halil Bezmen ile röportaj yaptım. Ekranda bazı şeyleri üsteledim. Biraz durdu, düşündü ve kameraya dönüp “Evet, ben şerefsizim” dedi. Ama biz kafeteryada, başka bir yerde konuşsaydık daha farklı olurdu... Röportajlar, gazete sayfasına farklı yansıyor, samimiyet sınırları gazetede daha iyi. Gerçek yüzlerini ortaya koymaları daha kolay oluyor ama televizyonda daha çok ‘şov’ yapıyorlar. Televizyonda ruh halinizin de daha iyi olması gerekiyor. Her zaman ruh hali

iyi olmuyor insanın. Gazetede yer ve zaman seçme özgürlüğünüz var ama televizyonda hep aynı yer ve saat. Gazete röportajlarının verdiği haz o anlamda televizyonda yok. Gazetede olaylara daha derinlemesine inebiliyorsunuz. Işıklar yanınca insanlar birden değişiyor ve daha kontrollü oluyorlar çünkü yetmiş milyon insanın kendilerini izlediklerini düşünüyorlar ama gazetede sizinle baş başa olduklarını düşünüyorlar ve belki de hiç söylemeyecekleri şeyleri söylüyorlar. Ben bazen bazı kişileri “Bu röportajı herkes okuyacak. Biliyorsunuz, değil mi?” diye uyarmak durumunda bile kalıyorum.

Emin Çölaşan: Televizyon söyleşide daha etkili bir olay. Çünkü orada mimikleri, jestleri, karşındakinin yüz ifadelerini görüyorsun. Yahut gülümsemesini, alaycı bakışlarını filan görüyorsun. Televizyon o söyleşiyi iyi bir biçimde yansıtan bir araç. Gazete öyle değil tabii. Karşındaki kızarıyor belki. Kendini geriye atıyor. Sıkıştığını hissediyorsun ama gazetelerde bunu veremiyorsun. Gazete söyleşisi sadece ağızdan çıkan laflardır. O yüzden televizyon söyleşisi daha etkili. Yeter ki bu işi iyi yapan birileri yapsın. Ama “söz uçar yazı kalır” ilkesi doğrultusunda televizyon söyleşileri unutulur, gazete söyleşileri arşive girer.

Hızır Tüzel: Televizyon röportajında kurgu yapamıyorsunuz, kendi yanlışlarınızı düzeltemiyorsunuz. Televizyonda diksiyon çok önemli. Ayrıca televizyonda daha fazla kişiye sesleniyorsunuz. Yazılı basında daha az kişiye hitap ediyorsunuz ama araya girip müdahale edebiliyorsunuz.

Hülya Ekşioğlu: Yazılı malzemede o insanı anlatmak sizin maharetinize kalıyor ama televizyonda ekran gösteriyor. O insan gerginse, neşeliyse onu görüyor insanlar televizyonda. Yazarken onu yazarak anlatmanız gerekiyor. Ama ben yazılı olan röportajları tercih ederim, çünkü daha kalıcı olduğuna inanıyorum. Bir arşiv niteliği var.

İnci Ertuğrul: Gazetede belli bir yere bir şeyleri sığdırmak insanı zor durumda bırakıyor. Uzun cevap olabiliyor ve onu kısaltıyorsunuz ama bazen de o cevap verirken, insanlar yüz ifadesini görsünler istiyorum ama yansıtamıyorsunuz onu. Televizyon zaman anlamında daha hızlı, seri ve daha çok insana ulaşıyor. Canlı yayında

yapacağınız bir hatanın affediciliği yok. Kalıcılık anlamında yazı daha avantajlı, inandırıcılık açısından da gazetede ki daha iyi. Yani aslında biri için avantaj olan diğeri için dezavantaj olabiliyor.

Kürşat Başar: Çok önemli bir fark var: Birisi birebir canlı. Tabii canlıdan kastım, banttan değil ve zamanı çok az. Çok az bir zamanda sıkıştırıp yapman lazım ve onu ‘edit’ edemezsin. Hâlbuki gazete için röportajı yaptın geldin eve, baktın ki mesela bir yer eksik kalmış veya beğenmedin orayı telefon edersin, bir randevu daha istersin veya telefonda sorarsın. Montajlayarak tam istediğin gibi bir düzene getirebilirsin. Bu, televizyonda çok zor, çünkü biz görüyoruz onun ne söylediğini. Televizyon daha gerçek bir şey tabii, çok gerçek bir şey. Ama yazının şöyle bir avantajı var, mesela yazıda zamanın daha çok röportaj için ve karşındaki daha rahat oluyor. Birebir seninle konuştuğunu düşünüyor aslında. O anda seyirci karşısında olduğunu hissetmiyor. ... Hep klişe laflar söyleyenlerin dışındaki insanlar iyi bir röportajcıysan sana birçok şey anlatabilirler ama televizyonda anlatmazlar, çünkü o anda en azından orada ışıkçılar vardır, spotlar yanıyordur, bir sürü insan vardır ve bilir ki o anda yayınlanacak ve herkes görecektir. Hâlbuki ben birebir röportajlarımda çok iyi biliyorum sonradan bana telefon edip, “Ya, ben öyle dedim ama bizim hanım veya benim kocam bunu okursa çok kötü olur, bunu yazmasanız” falan diyenler çok olmuştur.

Leyla Tavşanoğlu: Basın röportajında eliniz daha rahattır, redaksiyon yapabilirsiniz, soru çok uzuyorsa araya ‘nasıl yani’ gibi bir soru ekleyebilirsiniz. Öbürü tamamı ile canlı. Çok zor bir olay... Yani insanlar sizi görüyorlar karşılarında canlı olarak. Önceden kayıtlı bir şey olsa gene üzerinde oynamalar yapıyor olabilirsiniz ama canlı yayın daha zor. Adam karşınızda tuhaf bir laf etti, anında yansıyacak ekrandan.

Mustafa Karaalioglu: Tabii çok büyük fark var. Gazetede daha kolay ve rahat çalışılan bir şey, ayıplarınızı örtebilirsiniz, başa dönebilirsiniz. Sorularınızı yeniden yazmak bir avantaj. Televizyonda böyle bir şansınız yok. Televizyonda düzgün bir şekilde soruyu sormanız lazım. Soruya tekrar döndüğünüzde izleyici rahatsız olacaktır. Yanıtı bir seferde almanız gerekir, en fazla ikinci zorlama şansınız var. Gazete röportajında daha

çok teknik seçeneğiniz var, televizyonda canlı yayın olmasa bile daha sınırlısınız. Bu yüzden ben basın röportajını daha avantajlı görüyorum. Televizyon röportajını daha kemiksiz ve komplike olarak görüyorum. Bu yüzden gazete röportajları televizyon röportajlarına nazaran daha başarılı, çünkü daha fazla vakit ve daha fazla enstrüman avantajınız var. Dediğim gibi ‘centilmenlik dışına çıkma’ (soruların yerini değiştirme, içeriğe yönelik düzenlemeler yapma vb.) olanakları daha fazla. Kurgu önemli bir avantaj. Bu yüzden televizyon röportajları daha az konuşulur ve daha az ön plana çıkar. Basın röportajının imkânları çok daha geniş.

Neşe Düzel: Televizyon ve basın röportajı arasında tabii ki fark görüyorum. Basın röportajlarında röportaj yapan kendini bir ölçüde gizleyebiliyor. Her halinizle orada değilsiniz. Fiziğinizle, bedeninizle, duruşunuzla orada değilsiniz. Gazete röportajları çok sosyal olmayan insanlara daha yatkın bir şey, çünkü iki kişi baş başa konuşuyorsunuz. Televizyon röportajlarında ise çok vitrindesiniz, çok seyirlik bir durumdasınız... Gazete röportajı, yazılı röportaj daha kalıcı bir şey. Televizyon röportajı sarsıcı, o an çok sarsıcı ama kalıcı değil. İnsanların belleklerine bırakıyorsunuz her şeyi laflar uçup gidebiliyor, bellekler unutabiliyor, kaydetmeyebiliyor. Çok önemli lafların ben televizyon röportajlarında uçup gittiğini üzülerек gördüm. Onun için televizyon röportajlarını hep şu tepki ile seyrediyorum: Bir daha aynı şeyi söylet, bir daha söylet, bir daha söylet! Yani bir takım başlıklar çıkıyor oradan, çok önemli laflar çıkıyor, “birkaç kere tekrarlat o lafları, o çıkan başlıkları” diye çoğu zaman içimden geçiriyorum ama bu yapılmıyor, o laflar uçup gidiyor. Gazete röportajında işte o kaydı yapıyorsunuz. Bunu spota çıkarıyorsunuz. Manşete çıkartıyorsunuz. Yazının içinde kullanıyorsunuz. O açıdan sarsıcı değil belki, o anda televizyon kadar çok yaygın değil, geniş bir kitleye ulaşamıyorsunuz ama çok kalıcı... Zamanlama anlamında televizyon röportajları daha zor bir şeydir, çünkü televizyonun şartlarına uymak gerekiyor, mesela canlı yayına tabisin. Gazete röportajında siz konunun şartlarına uyarsınız. Gazete röportajlarında zaman daha esnek, daha gevşek bir biçimde kullanılır.

Nilgün Cerrahoğlu: Televizyon röportajları daha kolay, çünkü yapıyorsunuz ve bitiyor yani ondan sonra yok. Diğerinde ise söyleşi bittikten sonra onu deşifre ediyorsunuz ve

çok ağır bir şeyse, çok politik bir şeyse, çok vurucu şeyler söylenmişse, bayağı yaşıyorsunuz onu evde. Üzerinizde kalıyor, daha etkileyici oluyor... Televizyon söyleşisiyle, gazete söyleşisi arasında çok büyük farklar var. Yani stüdyodaki spotların bir soğukluk kattığını düşünüyorum ve her halükarda, bir an için bile ne siz, ne de karşınızdaki insan milyonlarca kişinin evine girecek bir sohbet olduğunu unutmuyor. Hâlbuki gazete için konuştuğunuzda küçücük bir teybi, bir ev atmosferinde, ne bileyim bir yemekte falan unutabilirsiniz. Ve o çok büyük bir avantaj. Çok daha samimi bir ortamda yapılmış izlenimi veriyor ama aslında sonuç aynı, belki daha da ciddi çünkü söz yazılıyor ve kalıyor. Yani onu silmeniz, geri gitmeniz, ne bileyim havada uçuşması falan mümkün değil, yani arşive giriyor o söz. Çok daha ciddi bir şey gazete söyleşisi. İtalyanca bir söz vardır, “Le Parole sono pietre” yani “Sözler taştır”. Yazılı olan sözlerin taş gibi ağırlığı oluyor.

Nuriye Akman: Gazete ve televizyon röportajı arasında çok fark var. Televizyon röportajında o kadar başarılı olmadığımı ya da olamayacağımı düşünüyorum. Birincisi zaman diye bir faktör var; zamanı kontrol etmek benim hiç işime gelmiyor. Ben, sanki önümde sonsuz bir zaman varmış gibi saatlerce, doyana kadar konuşmayı seviyorum. İkincisi televizyonda ‘redakte’ etme imkânı yok, her tarafa makas atamazsın dolayısıyla, çok dikkatli olman lazım. O da seni, ister istemez kemikleştiriyor, biraz böyle esnek olmaktan çıkarıyor. Bir de benim, mesela, beden dilim çok önemli, söyleşi sırasında. Ben, “Ay, nasıl güzel konuşuyorsunuz” diyorum, bunu mesela televizyonda yapabilir miyim, böyle eğilip? Yahut ne bileyim, “Ya, harika” deyip elimi çırpabilir miyim? Yahut “Amma attın ha” lafını ekranda edemem. Ben o sıcaklığı, samimiyeti karşımdakine verdiğim için gazete röportajlarında başarılıyım.

Şahin Alpay: Yazılı söyleşilerde haber kaynağının söylediği şeyleri özetlemek, kısaltmak, ‘edit’ etmek yani yeniden yazmak mümkün oluyor ama televizyonda bazen sormak istediğim sorulara zaman kalmıyordu. Televizyonda zaman, gazetede yer kısıtlayıcılığı var... Gazetede yaptığım söyleşilerden çok daha fazla ‘feedback’ (geri bildirim) aldım çünkü televizyonu sadece o an, orada olan izleyebiliyor ama gazeteyi akşam açıyor ya da ertesi gün açıp, okuyor. Bana sorarsan televizyonun erişimi o anda

orada bulunanlar açısından daha yaygın ama gazetede gerekirse bir hafta sonra bile okuma ve daha iyi anlama imkânı bulabilir.

Yalçın Pekşen: Tabii, yazılı söyleşinin en güzel tarafı şudur; kesersiniz. Adam saatlerce konuşur; palavra. Orayı atabilirsiniz, sizin (canlı yayın TV söyleşileri) o şansınız yok, o anda ilginç konuşturmak zorundasınız. Röportajı yapan kişinin elindedir her şey. Karşıdaki kişi ne kadar ilginç olursa olsun, siz ona öyle olmayacak sorular sorarsınız ki; olay ortaya çıkmaz. Televizyonda her şey sizin başarınızdır, ya da değildir.

Yener Süsoy: Televizyon daha güzel. Bir tek kalıcılığı yok. Özellikle bizim ülkemizde çok çabuk unutuluyor. Zaten çok çabuk tüketiyoruz. Her yerde röportaj var. Bu yüzden bu işin de suyu çıktı. Televizyon daha aktüel; ben televizyoncu olsam, sıcak haber ile aktüaliteyi beraber veririm çünkü bunu gazetede yapamazsınız, yazılı basında aktüaliteyi takip edemezsiniz. Yazılı basın ise daha kalıcı. Televizyon çok uçucu, çok yalancı bir şey.

2.20. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLERE GÖRE TÜRKİYE’NİN TEMEL SORUNLARI NELER?

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “*Türkiye’nin temel sorunları nelerdir?*” sorusuna gazetecilerin verdiği yanıtlarda ekonomi başı çekmektedir. Ekonomi ile bağlantılı olarak “işsizlik”, “gelir dağılımındaki uçurum”, “yoksulluk”, “maddiyatçılık” ve “aşırı tüketim” gazeteciler tarafından en sık dile getirilen sorunlar olarak göze çarpmaktadır. Görüşülen gazeteciler Türkiye’nin en temel ikinci sorunu olarak eğitim sistemini göstermektedirler. Sıklıkla işaret edilen bir üçüncü sorun olarak karşımıza hukuk sistemindeki eksiklikler ve toplumsal adaletsizlik çıkmaktadır. Bu üç temel sorunu kadın hakları, sağlık, çevre sorunları, demokrasi kültürünün istenen düzeyde gelişmemiş olması, kültürsüzlük, siyasette solun eksikliği, şiddet-terör, gençlik sorunları, medya-siyaset-ticaret üçgeninden kaynaklanan yozlaşma, Kürt sorunu, dinci-laik tartışmaları gelmektedir.

EKONOMİ: “Vahşi kapitalizm”, “İşsizlik”, “Yoksulluk”, “Gelir dağılımı adaletsizliği”, “Ekonomide bir türlü istikrarın yakalanamaması”, “Yoksulluk ve yolsuzluk”, “İşçilerin hakları”, “Eskiden fakirler zengini görmezdi. Şimdi televizyon vasıtasıyla her gün görüyor ve bugün büyük gazetelerin büyük yazarları köşelerinde kaç milyonluk şarap içtiğinden bahsediyor”, “Aşırı tüketim toplumu olmamız”, “Ekonomi çok çarpık ve insanlar ne yaptıklarını bilmiyorlar”, “İş güvencesi yok”, “Maddileşme”, “Şimdi pembe tablo çiziliyor ekonomide ama insanlar ceplerinden çıkan parayı biliyorlar”, “Yatırımlar durgun, işsizlik yüksek”, “Parasal dostluklar, zenginlerin ayrı bir kulübü oldu”, “Maddiyatçılık”, “Hala kişi başı gelir beş bin doların altında”, “Yolsuzluk – yoksulluk piramidi var ve bunlar birbirlerini besliyorlar”, “Türkiye’deki bölgeler arası eşitsizlik”, “Herkes zengin olalım, şöhretli olalım, para kazanalım, hayatımız güzel geçsin, çalalım çırpalımın peşinde.”

EĞİTİM: “Eğitimsizlik”, “Her türlü aile ve okul eğitimi eksikliği”, “Ne zaman Hakkâri’deki çocuk, Çankırı’daki çocuk, Aydın’daki çocuk, İstanbul kolejindeki çocuk ile benzer bir standartta eğitim görecek?”, “Bugün kişi başına düşen eğitim yılı 3,6”, “Cahillik”, “Eğitim sistemimiz”, “Esas problem, eğitimcileri kim eğitecek?”

HUKUK ve ADALET: “Toplumsal adaletsizlik”, “Hukuk ve sosyal devlet olamayışımız”, “Sosyal güvence yok”, “Türkiye’nin gerçek bir hukuk düzenine kavuşmamış olması. Yani köylü Ahmet Efendi mahkemeye gittiği zaman, başbakanın oğlu mahkemeye gittiği zaman aynı muameleyi görüyor mu, görmüyor mu?”, “Çok ama çok kötü bir hukuk sistemimiz var, mafyaya özendirme var ve bu en alt tabakadan en üste doğru ilerliyor”, “Hukuksuzluk ve kanunsuzluk son haddinde”, “Güvensizlik yani, bu hepimizin ruh hallerini ve asabımızı bozuyor, güvensiz bir ülkedeyiz”, “Yargının işlememesi.”

KADIN HAKLARI: “Kadınların eziliyor olması”, “Kadın-erkek ilişkisi”, “Kadınların iş hayatında karşılaştığı adaletsizlikler”, “Kadın sorunları”, “Kadın hakları”, “Kadın meselesi aslında birinci problem”, “Kadına yönelik şiddet.”

SAĞLIK: “Sağlık”, “Devlet hastaneleri çok kötü durumda”, “Hala yeni doğan çocuk ölümleri oluyor.”

ÇEVRE: “Çevre sorunları, yanan ormanlar”, “Çarpık yapılaşma, şehirleşme”, “Çevreye duyarsızlık ve ilgisizlik”, “Çevreye, hayvana ve insana karşı duyarsızlık”, “Kıyıların betonlaşması, ele geçirilmesi, rant için peşkeş çekilmesi.”

DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ: “Demokrasinin tabandan değil tavandan inşa ediliyor olması”, “Asker korkusu”, “Ordu - Hükümet anlaşmazlığı”, “Demokrasi kültürünün olmayışı”, “Temel sorun demokratikleşmedir.”

KÜLTÜR ve SANAT: “Sanata ve kültüre hiç önem verilmemesi”, “Kültürsüzlük”, “Kitap okuyan ya da iyi bir film seyreden çok az insan var.”

SİYASET: “Örgütlenme önündeki engeller”, “Sol hareketin imha edilmiş olması”, “Siyasette solun zayıflığı”, “Siyasette seçeneksizlik.”

ŞİDDET: “Şiddete çok alışkın bir toplum olmamız”, “Güvensizlik”, “Terör.”

MEDYA: “Medyanın iktidar ve zenginlerle kurduğu hastalıklı ilişki”, “Medya, siyaset ve iş dünyası bağlantısı. Basın ve medyanın bugünkü durumu yani yozlaşması”, “Şeffaf gazetecilik yapılmaması.”

GENÇLİK: “Genç insanların geleceğe bakışındaki umutsuzluk”, “Bireysel ve toplumsal hedefsizlik. Geleceğe dair plansızlık”, “İdealizm yok.”

KÜRT SORUNU: “Kürt sorunu”, “Güneydoğu sorunu.”

DİN: “Türkiye’nin şu din meselesi, din ve laiklik meselesi mutlaka halledilmeli”, “Ülkenin dinsizler ve İslamcılar diye ikiye ayrılması”, “Müslümanların din özgürlüğü sorunu, Alevilerin kimlik sorunları, gayri Müslimlerin temel haklarına getirilen sınırlamalar.”

DİĞER: “Ermenistan”, “Azınlık hakları”, “Göç”, “Cinselliğin hala tabu olması”, “İkiyüzlülük, çift ahlak durumu”, “Spor karmakarışık”, “Tarımın öldürülmesi”, “Çocuk hakları.”

Ahmet Tulgar: Toplumsal adaletsizlik, demokrasinin tabandan değil tavandan inşa ediliyor olması ve bunun getirdiği bütün sorunlar. Vahşi kapitalizm, şiddete çok alışkın bir toplum olmamız. Örgütlenme önündeki engeller. Sol hareketin imha edilmiş olması. Azınlık hakları. Cinselliğin hala tabu olması. Cumhuriyet’in kurulmasından seksen yıl geçmesine rağmen kadınların eziliyor olması. Medyanın iktidar ve zenginlerle kurduğu hastalıklı ilişki.

Arda Uskan: İşsizlik. Eğitimsizlik. Sağlık; devlet hastaneleri çok kötü durumda, özel sigortanız olmasa ödeyeceğiniz maddi miktar çok fazla... Kültürsüzlük; kitap okuyan ya da iyi bir film seyreden çok az insan var. Ekonomi. Bana göre türban ya da Kuran kursları çok da önemli sorun değil. Çok daha somut şeyler sorun...

Ayşe Arman: Eğitim. Gelir adaletsizliği. Güvensizlik. Asker korkusu. İkiyüzlülük, çift ahlak durumu. Kadın-erkek ilişkisi; ailede, çiftlerarası ikiyüzlülük, doğal ilişkiler kuramamak. Kadınların iş hayatında karşılaştığı adaletsizlikler.

Balççek Pamir: Ekonomi yani hayat şartları ve yaşam seviyesi olarak. Eğitim. Sağlık. AB. Sınırlar. Ordu - Hükümet anlaşmazlığı. Kıbrıs. Ermenistan.

Derya Sazak: Yoksulluk. Gelir dağılımı adaletsizliği. İşsizlik. Genç insanların geleceğe bakışındaki umutsuzluk. Eğitim. Kadın sorunları. Sağlık, sosyal güvenlik. Siyasette seçeneksizlik. Siyasette solun zayıflığı, bir türlü topluma belli bir perspektif verememesi. Çevre sorunları, yanan ormanlar.

Elif Ergu: Ekonomide bir türlü istikrarın yakalanamaması. Tarihle barışık olmama. Yoksulluk ve yolsuzluk. Kürt sorunu. Dünya’yı iyi okuyamamak, nerede olduğumuzu bir türlü bilememek. Göç. Hukuk ve sosyal devlet olamayışımız. Jeopolitik

konumumuzu bir türlü iyi kavrayamamak. Ne yazık ki biz üç tarafı denizlerle çevrili şanslı bir ülke değiliz. Her olumsuzlukta mutlaka bir dış mihrap arama. Kadın sorunları. Çocuk hakları, işçilerin hakları. AB'ye girelim diyoruz ama biz kendimizi AB içerisinde göremiyoruz. Bizim katkımız ne, bilmiyoruz ve bunu hiç düşünmüyoruz.

Halit Kıvanç: Spor alanında çok kötümserim. Biz delikanlıyken, mahalleden arkadaşlarla beraber maça giderdik. İki Fenerbahçeli, üç Beşiktaşlı, dört Galatasaraylı hep beraber maça giderdik. Kimin takımı kazanırsa biraları o ısmarlardı. Aramızda espriler yapar kalkar gelirdik. Şimdi Türkiye dünyada olmayan bir kötülüğü yarattı. Kuzey Kore ile Güney Kore savaştı ama Kuzey Kore'de hiç bir caddede, “Bu sokaktan Güney Koreli geçemez” diye yazmıyor. Bizde Fenerbahçe ile Galatasaray oynayacak, stada giden sokakta, “Bu sokaktan Galatasaraylılar geçemez” yazıyor. Yani Atatürk'ün dediğinin tam tersi oluyor, toplum ikiye ayrılıyor, futbolda, dinde, milliyetçilikte... Şimdi bir de başörtüsüydü, türbandı olayları çıktı... Eskiden fakirler zengini görmezdi. Şimdi televizyon vasıtasıyla her gün görüyor ve bugün büyük gazetelerin büyük yazarları köşelerinde kaç milyonluk şarap içtiğinden bahsediyor...

Hızır Tüzel: Eğitim yani her türlü aile ve okul eğitimi eksikliği. Tüm mutsuzluklar da bundan kaynaklanıyor. Aşırı tüketim toplumu olmamız. Ekonomi çok çarpık ve insanlar ne yaptıklarını bilmiyorlar. İş güvencesi yok. İşsizlik, eskiden insanlar İstanbul'a iş tutmaya gelirlerdi şimdi ise kap kaçıyorlar ve tuhaf olan bunu ihtiyaçları olduğu için yapmıyorlar, sınıf atlamak için yapıyorlar. Sosyal güvence yok. Maddileşme. Politika, çok güvensizler. ‘Silaha hayır’ diye bir kampanya yapıyorlar ama çıkıp kendi milletvekili silah atıyor. Çarpık yapılaşma, şehirleşme.

Hülya Ekşigil: Eğitim şart! Bütün sorunların temeli bu diye düşünüyorum. Yani nelere eğilmek gerektiğinin yolu bile oradan geçiyor. Çevre sorunları diyeceğim ama o da eğitime giriyor. Ne desem ucu hep eğitime dayanıyor. Bence esas problem, eğitimcileri kim eğitecek?

İnci Ertuğrul: Eğitim, İşsizlik. Bu ikisinin uzantısı olan göç. İnsan hakları ama her anlamda. Bireysel ve toplumsal hedefsizlik. Geleceğe dair plansızlık. Kadın hakları.

Çevreye duyarsızlık ve ilgisizlik. Güvenlik, terör. Sorgulamamak. Sağlıksız iletişim kurulması ve samimiyetsizlik

Kürşat Başar: Gelir dağılımındaki adaletsizlik. Sağlık. Türkiye'nin gerçek bir hukuk düzenine kavuşmamış olması. Yani köylü Ahmet Efendi mahkemeye gittiği zaman, başbakanın oğlu mahkemeye gittiği zaman aynı muameleyi görüyor mu, görmüyor mu? Eğitim çok önemli bir sorun. Ne zaman Hakkâri'deki çocuk, Çankırı'daki çocuk, Aydın'daki çocuk, İstanbul kolejindeki çocuk ile benzer bir standartta eğitim görecektir? Türkiye'nin şu din meselesi, din ve laiklik meselesi mutlaka halledilmeli. Bunun tartışılacak hiçbir tarafı yok. 2000'li yıllarda bu tartışma tekrar yapılıyor... Türkiye'nin yine önemli bir başka sorunu devlet kavramı. Vatandaşın sürekli suç işlediğine inanan bir devlet var ortada. Devleti yöneten de aynı fikirde... Bir başka konu Türkiye'nin kendi kaynaklarını çok iyi tespit etmesi lazım. Mesela bana göre bunların en başında gelen genç insan nüfusedir. İki turizmdir. Bunları çok iyi değerlendirmesi, bunlar üzerine milli politika üretmesi gerekiyor. Ama Türkiye hükümetler sayesinde turizm potansiyeli olan kıyılarını bile karman çorman edip arkadaşlarına, taksi şoförlerine filan, oy versin diye dağıtan bir zihniyetle yönetiliyor.

Leyla Tavşanoğlu: Eğitim ki bugün kişi başına düşen eğitim yılı 3,6. Ekonomi, şimdi pembe tablo çiziliyor ekonomide ama insanlar ceplerinden çıkan parayı biliyorlar. Enflasyon hesabı yapılıyor. Bu enflasyon hesabı hangi kriterlere göre yapılıyor? Yatırımlar durgun, işsizlik yüksek. Peki, bu nasıl ekonomide iyileşmedir? Yolsuzluk. İşsizlik. Çevreye, hayvana ve insana karşı duyarsızlık. Sanata ve kültüre hiç önem verilmemesi. Uluslararası ilişkilere az önem verilmesi ya da bu konuda siyasetçiler tarafından hep yalan söylenmesi. Medya, siyaset ve iş dünyası bağlantısı. Basın ve medyanın bugünkü durumu yani yozlaşması...

Leyla Umar: Eğitim. Temiz bir toplum. İnsanların birbirine bağlılığı, dostluğu eskiye göre çok azaldı. Görüyorum daha çok parasal dostluklar, zenginlerin ayrı bir kulübü oldu. Maddiyatçılık, ben ona çok üzülüyorum. Gelir dağılımındaki uçurum.

Mehmet Barlas: Son elli yılı ele aldığımız zaman, evrensel bir yarışa girdik, Atatürk de söylemişti “çağdaş, uygar düzeye gelişmek”. 1960’larda bizi Güney Kore geçti, arkasından 1970’lerde, 1980’lerde Yunanistan, İspanya geçti. Şimdi Çin, Hindistan geçiyor ve siz hala kişi başı gelir beş bin doların altında çıkarsa ne yapacağız diye konuşuyorsunuz. Güneydoğu’daki sefilliğin nasıl giderileceğini, nasıl yatırım yapılacağını konuşuyorsunuz. Yarışta önde olsanız bunlar olmayacak. En önemli sorun bu: “Niye geçemiyoruz?”, “Niye bu makine durmadan patinaj yapıyor?”. En önemli sorun bu bence. Bu sorunun yan şeylerine de siyasi kavga, şiddet deniyor. Herkes birbirinden çok fazla nefret ediyor. Her alanda geri kalmışlık krizler üretiyor.

Mustafa Karaalioglu: Demokrasi kültürünün olmayışı. Bireylerden vatandaşlara oradan akademisyenler ve aydınlarla kadar bir demokrasi sorunu var ve bu medyada had safhada. Devlet geleneğinin yeniliğe ve yaratıcılığa karşı bıkırtıcı bir direncinin olması. Ülke olarak hiçbir sorunumuzla yüzleşemiyoruz. İşsizlik. Hukuk; çok ama çok kötü bir hukuk sistemimiz var, mafyaya özendirme var ve bu en alt tabakadan en üste doğru ilerliyor. Yolsuzluk-yoksulluk piramidi var ve bunlar birbirlerini besliyorlar. Sorunlarımızla yüzleşemediğimiz için yolsuzlukla da yüzleşemiyoruz ve çözüm bulunamıyor. Eğitim.

Nilgün Cerrahoğlu: Benim için temel sorun demokratikleşmedir. Demokratikleşme konusunda herhangi bir tutarlılık ve açılım sağlanmadıkça Türkiye hep kendi ekseninde dönmek zorunda kalacak, içerideki milliyetçilik ve İslamcılık son dönemdeki gibi şahlanıyor, şahlanacak. Sonuç olarak istediğimiz sıçramayı gene yapamayacak ya da çok uzun zaman dilimine yayılacak ve yine çok zaman kaybedeceğiz... Gazetecilik mesela adam gibi, şeffaf gazetecilik yapılmaması. İşsizlik, ekonomi, Avrupa Birliği tabii ama bunu demokratikleşme içinde veriyorum. Bunu biz içerden yapamazsak dışarıdan yapılamayacağını düşünüyorum. Bir de ben yön tartışmasından çok sıkılıyorum. İşte Batı’ya mı gidelim, Japonya’ya mı gidelim? Belli bir noktaya kadar gidip de o noktada ne yapacağımı belirleyemediği için, yapılması gerekenler sonuna kadar yapılamadığı için oradaki tartışmayı yeniden başlatmak. Bu yön tartışmasında Türkiye’nin istikralı bir çizgiye oturmaması, Türkiye’nin öncelikli sorunlarından biri diye düşünüyorum.

Nuriye Akman: Sağlık. Çabucak, emek vermeden kazanma arzusu, hiçbir şeye emek vermeyen, bunu üniversitelerde de görüyoruz, çocuklarda da görüyoruz, medyada, televizyon programlarında görüyoruz. Nereye baksan bunu görüyorsun. İnanç eksikliği, yani bir ülkü peşinde değiller, bizim gençliğimizde insanlar bir şeye inanırlardı. Öyle hayatı kavratacak, götürececek, taşıracak, köpürtecek bir inanç yok. Bu inanç, her türlü inanç olabilir. İlla dini inançtan bahsetmiyorum. İdealizm yok yani. O manada inançtan bahsediyorum. Ekonomi, yoksulluk. Kültür sanat... Sıgılık her şeyde sıgılık var. Eğitimsizlik, cahillik. Kadın meselesi aslında birinci problem; kadın sorunlarını halletmeyen, erkeklerle eşit seviyeye getirmeyen bir toplumun adam olması mümkün değil. Kıbrıs problemi diyemem çünkü o benim alanım değil.

Şahin Alpay: İlk olarak Kürt sorunu, ikinci olarak Türkiye’de büyük çoğunluk olan Müslümanların din özgürlüğü sorunu, Alevilerin kimlik sorunları, gayri Müslimlerin temel haklarına getirilen sınırlamalar çok önemli, bunun yanı sıra Türkiye’de bölgeler arası eşitsizlik, sosyo-ekonomik kalkınma bakımından görülen sorunlar. Çalışanların sorunları, çevre sorunları.

Yalçın Peşken: Türkiye’nin bence en temel sorunu, iyi bir örneğin olmayışı. Bakın Atatürk’ten başka bir adamı örnek gösteremiyoruz, Türk halkına. İnönü var ama onu da Atatürk şekillendirmiş, koymuş. Ondan sonrası herkes kötü örnek, başbakanından parti başkanına, işadamina, gazetecisine vesaire. Bu sefer iyi, dürüst, memleketini düşünen adam olmak, önemini kaybediyor. Herkes zengin olalım, şöhretli olalım, para kazanalım, hayatımız güzel geçsin, çalalım çırpalımın peşinde, böyle örnekler var. İkincisi biraz klasik olacak ama eğitim. Eğitim derken öğretimi kastetmiyorum, matematik öğretmek gibi... Hukuksuzluk ve kanunsuzluk son haddinde. Hiç kimse hiç bir kurala uymuyor, bunu da öğrenilebileceği bir tek yer var; okul... Güvensizlik hepimizin ruh hallerini ve asabımızı bozuyor, güvensiz bir ülkedeyiz. Mesela ben şimdi arabamla bir adama çarparım diye ödüm patlıyor, çünkü adam bıçakla çıkıyor arabadan. Hâlbuki çarpabilirsiniz, bu bir trafik kazası, yani bir şey olabilir; ödüm patlıyor gerçekten.

Yener Süsoy: Eğitim. Sağlık; hala yeni doğan çocuk ölümleri oluyor. Dünyanın hiçbir yerinde yoktur... Spor da karmakarışık. O gitsin, bu gitsin. Gazeteci o gitsin bu gitsin diyemez. Senin işin bu mu kardeşim? Mesela tuttuğun kulübü söylemek gibi bir şey var. Çok ayıp ve bu da Hıncal (Uluç) döneminde başladı. Şimdi emniyet müdürü Beşiktaşlıyım diyor, arabası BJK plakalı geziyor. O zaman ben Fenerliyim. FB-BJK maçında benim güvenliğini sağlayacağından nasıl emin olacağım. Ya da spor müdürü çıkıp; “Ben Fenerliyim” diyor. O zaman Galatasaraylı, senin gazetende tarafsız haber çıkacağına inanır mı? Abdi İpekçi Galatasaray Lisesi mezunuydu ama bir yerde de çıkıp söylememiştir.

Zeynep Oral: Bugün Türkiye’nin temel sorunlarına baktığımız vakit; işsizlik, kadına yönelik şiddet, eğitim sistemimiz, yargının işlememesi, tarımın öldürülmesi ve yok edilmesi. Yakında su sorunumuz çıkacak bu ülkede. Kıyıların betonlaşması, ele geçirilmesi, rant için peşkeş çekilmesi, Güneydoğu sorunu, Kürt sorunu, ülkenin dinsizler ve İslamcılar diye ikiye ayrıldığı demeci. Çok sorun var..

2.21. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLERE GÖRE TÜRKİYE’NİN TEMEL SORUNLARI SÖYLEŞİLERE YANSIYOR MU?

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “*Türkiye’nin temel sorunlarının söyleşilerde yansıtıldığını düşünüyor musunuz?*” sorusuna gazetecilerin çoğu “hayır”, “çok az”, “yeterince değil” yanıtını vermişlerdir. Bazı gazeteciler ise “her şeyi gazetecilerden beklememek gerektiğini”, Türkiye’nin sorunlarını söyleşilerde yansıtmak gibi bir “kaygı taşımadıklarını”, “söyleşilerle bu sorunların düzelmeyeceğini”, “halkın bunları okumak istemediğini, sıkıldığını” ifade etmektedirler.

Türkiye’nin temel sorunlarının gazete söyleşilerinde yansıtılmadığı konusunda gazeteciler şu yorumlarda bulunmaktadır: “Hayır yeterince yansımıyor”, “Çok az yansıyor”, “Gazeteye yapılanlar yansıtıyor ama gazete eklerinde yapılanlar yansıtıyor”, “Türkiye’nin önemli sorunlarının söyleşilere çoğu zaman yansımadığını düşünüyorum”, “Yansıtıyor”, “Türkiye’deki sorunların söyleşilerde çok yüksek bir

oranda yansımadığını düşünüyorum”, “Şimdi genelinde yansıtmıyor ya da eksik yansıtıyor diyelim”, “Bugün mesela bir yabancı gelip sadece söyleşilere baksa, bu sorunların yansıdığını göremez”, “Mesela ‘hortum’ döneminin fotoğrafı iyi çekilemedi”, “Çok az yer alıyor...”, “Son zamanlarda çok fazla yansımıyor”, “Çok az yansıyor çünkü çoğu magazin yapıyor”, “Hiç yansımıyor.”

Türkiye’nin temel sorunlarının söyleşilerde yansıdığına inanan az sayıdaki gazetecinin yorumları ise şu şekilde olmuştur: “Aslında yapılan tüm röportajlar sorunları yansıtacak diye bir kural da yok. Yani söyleşilerin, sorunları yansıtması gerekir mi, bilmiyorum”, “Her şeyi de gazetelerden beklememek lazım ama yansıtıyorlar büyük ölçüde”, “Zaman zaman yansıyor”, “Bazı arkadaşların yaptıkları sorunlara çok güzel şekilde temas ediyor, çok yapıcı oluyor ve sorunu ortaya açıkça koyuyor”, “Düne nazaran daha iyimserim”, “Yansıyor; fakat artık bunları ciddiye alan bir toplum olmaktan çıkmış durumdayız; çünkü her şey bozuldu.”

Türkiye’nin temel sorunlarının söyleşilerde yeterince yansımıyor olmasının nedenlerini gazeteciler şu şekilde açıklamaktadır: “Bunun nedeni gazetelerin ya da gazetecilerin güçlüden yana, devletten yana tavır alması, röportaj konuğu olarak çok güçlü, çok güzel, çok iktidarlı ya da çok zengin insanların seçiliyor olması”, “Kim popüler ise onunla söyleşi yapılıyor. Yüzde seksen, doksan şarkıcılarla, mankenlerle söyleşiler yapılıyor. Yapılan bu söyleşilere konuk olan çok az yazar çıkar, ressam hiç çıkmaz mesela. Tam da Türkiye gibi işte, Türkiye’nin ‘tele-vole’ tablosu.”, “Benim, ‘Türkiye’nin temel sorunlarını röportajlara taşıyayım’ diye bir kaygım yok. Beni ilgilendirmiyor”, “Söyleşi yaparken karşısındaki insanı seçen arkadaşlara sormak lazım ya da onlara seçtirenlere. Bir kere magazin olayı hakikatten cıvıklaştı. Onları zaten saymıyorum. Ama siyasi kişilerle, iş adamlarıyla, bürokratlarla yapılan söyleşileri okuduğum zaman çoğunun –hepsinin demiyorum- arkasında bir çıkar ilişkisi sezinliyor gibi oluyorum”, “Ne yalan söyleyeyim röportaj için toplantı yapılır. İşte sen dersin, ‘Amerika’da önemli bir beyin ameliyatı yapmış bir profesörümüz var, tıpta bilmem neyi bulmuş, bu adamla konuşalım’ dersin. ‘Ya deli misin? Allah aşkına gazeteyi iflas mı ettireceksin? Git şu mankenle konuş, oraya koy şöyle güzel plajdaki bir resmini, gazete satsın’ diye konuşurlar”, “Genelde röportaj yapılan da, yapan da yetersiz. Bu da

eğitimsizlikten kaynaklanıyor. Çoğu arkadaş daha soru sormasını bilmiyor. Gazeteciler kadar yöneticilerin de kifayetsizliği söz konusu. Türkiye’de en iyi muhalefeti mizah dergileri yapıyor”, “Özgür basın diye kendilerini ortaya atanlar bile bir yerlerinden bir yerlere bağılılar. Ben oto-sansür yapmayan bir gazeteci olduğumu düşünmüyorum”, “Çoğu röportaj popüler kültür etrafında sıkışıp kalıyor. Belli zamanlar ve kişiler dışında sorunlar yansıtılmıyor... Gazetelerde tiraj kaygısı var. Toplum temel problemlerine ilgisiz olduğu için bu tür yazıları da okumuyor. Bazı gazetelerin yayın politikası buna müsaade etmiyor”, “Türkiye’deki gazetelerin Türkiye’deki sorunlarla bir alakası yok. Türkiye’deki gazeteler kendilerini Danimarka’da zannediyor!”, “Nedense basın ve medya bugün özel hayata girmeye çok meraklı ya da olayın hep magazin boyutunu yakalıyorlar”, “Sorunları çözmek yerine gündem yaratacak konuları çıkarmak daha moda son günlerde. Doğrudan polemik yaratmaya oynayan yazarlar var, bu biraz da reyting amaçlı. Başlıklar sert, röportajlar ona göre kurgulanıyor, internette haberin yer alması artık bir hastalık. İnternetin böyle kötü bir etkisi oldu çünkü artık manşete oynanıyor”, “Bugün gerçek anlamda röportaj yapabilmek ciddi bir iş, onu yapmak için ciddi olarak gazeteci olmak lazım. Siz çok farklı mesleklerden gelen insanlara öncelikle köşeleri açıp da işte muhabirleri de yetiştirmezseniz, o röportajları kim yapacak?”, “Yapılan söyleşiler daha çok popüler kültürün kuyruğuna takılmış gidiyor, görünüyor. Çünkü ciddi konular reyting yapmıyor, fazla okuyucu bulmuyor. Söyleşiler daha çok pazar günleri yayımlanıyor. Pazar günleri de insanların daha ‘light’ olması gerektiğine dair bir ön kabul var, en sağından en soluna kadar bütün gazetelerde”, “Eğlenceye döndüğü için gazetecilikte, röportajların da eğlenceli olması lazım diye düşünülüyor. Zaten çok ciddi şeyler okuyucuyu sıkıyor”, “İşte bacak, güzellik, sevgili vs. bunlardan bahsediyorlar. Onun dışındakilerin çoğunda ön yargı var”, “Bugün Türkiye’nin temel sorunlarına baktığımız vakit; diyelim işsizlik, diyelim kadına yönelik şiddet, cinayet vs. Siz bunlarla ilgili kaç söyleşi duydunuz? Hiç, yok öyle bir şey ama buna karşılık, Hülya Avşar’ın eski kocasının bütün aşk hayatını her gün benim zorla burnumun dibine sokuyorlar!”

Ahmet Tulgar: Hayır yeterince yansımıyor bunun nedeni gazetelerin ya da gazetecilerin güçlüden yana, devletten yana tavır alması, röportaj konğu olarak çok güçlü, çok güzel, çok iktidarlı ya da çok zengin insanların seçiliyor olması...

Arda Uskan: Çok az yansıyor. Zaten bu söyleşilerle bu sorunlar düzelmez. Söyleşilerle bir şey değiştirmeniz mümkün değil. Kim popüler ise onunla söyleşi yapılıyor. Yüzde seksen, doksan şarkıcılarla, mankenlerle söyleşiler yapılıyor. Yapılan bu söyleşilere konuk olan çok az yazar çıkar, ressam hiç çıkmaz mesela. Tam da Türkiye gibi işte, Türkiye'nin 'tele-vole' tablosu... Sorunların söyleşilerde yer almıyor olmasının nedeni kısaca 'sizler ve bizler' diyebilirim. Okuyucu öyle bir şey talep etmiyor; yayıncı da o zinciri kırmak istemiyor. Düzen böyle gitsin istiyorlar. Bu durum onlar için iyi aslında. Niye rahatlarını bozsunlar ki... Seni, beni niye düşünsünler? O zaman kendi rahatları bozulacak. Düşünmeden yaşamaya alışmış insanlar bunlar. Sonuçta, yuvarlak bir çember bu. Tarkan'ın konserine gidiyor, *Pazar Keyfi*'ni izliyor ya da tam tersi. Basın da bu kurulu çarkın bozulmaması için bir araç. Okuyucunun gözünde başarı modeli 'zengin adam'. Zaten medyada bunu istiyor ve pekiştiriyor. Onlara göre başarılı insan Tarkan vs kişiler. Niçin Yaşar Kemal'i ya da Orhan Pamuk'u gündeme getirip; başını ağrıtsın ki...

Ayşe Arman: Benim, 'Türkiye'nin temel sorunlarını röportajlara taşıyayım' diye bir kaygım yok. Beni ilgilendirmiyor; ben beni ilgilendiren şeyleri yapıyorum. Mesela ayak fetişistleri var. Türkiye'nin önemli sorunlarından biri değil ama ben merak ediyorum... Beni popüler kültür gibi ahkâmlar ilgilendirmiyor ama zaman zaman işin cılkının çok çıkarıldığını düşünüyorum... Popüler kültür hayatımızı ilgilendiriyor. Bütün röportajların da altı çizilmiş mesaj vermesi gerekmiyor. Mesela bir sürü siyasi röportaj okuyorum ama o kadar renksiz ki...

Balççek Pamir: Gazeteye yapılanlar yansıtıyor ama gazete eklerinde yapılanlar yansıtmıyor. Aslında yapılan tüm röportajlar sorunları yansıtacak diye bir kural da yok. Yani söyleşilerin, sorunları yansıtması gerekir mi bilmiyorum. Söyleşi niye lazım? Gazeteyi insanların alma nedenleri vardır. Bunlardan biri, iyi vakit geçirmek, diğeri ise bir şeyler öğrenebilmek, bilgi almayı sağlamak. Bazıları sadece iyi vakit geçirmek için alır ve bu kişiler de daha çok magazinsel söyleşileri okur. Bazısı ise, iyi vakit geçirmenin yanında bilgi de almayı tercih eder. Dolayısıyla daha ciddi söyleşileri okurlar. Tamamen insanların kişisel tercihleridir.

Derya Sazak: Her şeyi de gazetelerden beklememek lazım ama yansıtıyorlar büyük ölçüde. Düşünsel bir takım açılımlar getirmeye çalışıyorlar. Türkiye'nin gündemi dışındaki konularda da söyleşiler yapılıyor. İşte kadın, cinsellik, aşk, sağlık vs. bunları yapan arkadaşlarla gündeme geliyor. Mesela sosyal çarpıklıklar bu röportajlarla ortaya çıkıyor... Gazete röportajlarının gündem oluşturmada etkisi var tabii. Türkiye mesela üç aydır Ermeni Soykırımı meselesinin tartışıyor. Gazetenin, medyanın açtığı pencere kadar siyaset ve siyasetçi buna tahammül edemedi. İşte gördünüz, mecliste bakanların tavrını ve koskoca üniversite de bunu yasakladı. Demek ki çok eleştirilen ve 'Görevini yapmıyor' denilen medya aslında kurumsal olarak yasamanın da, üniversite hayatının da önünde. Onlar hem kendi görevlerini yapmıyorlar, hem de 'Biz görevimizi yapıyoruz' diye medyayı eleştiriyorlar: "Dördüncü değil, birinci güç" diye. O zaman herkes kendi görevini yapacak ki medyada bu sıralamada yerini bulsun.

Elif Ergü: Zaman zaman yansıyor. Örneğin son zamanlarda Ermeni sorunu konusunda yapılan röportajlar Türkiye'ye çok şeyler kazandırdı. Birçok olay röportajlar ile ortaya çıkıyor. Çözümlememeyebilir ama ortaya çıkıyor en azından...

Emin Çölaşan: Türkiye'nin önemli sorunlarının söyleşilere çoğu zaman yansımadığını düşünüyorum. Bunun nedenini söyleşi yaparken karşısındaki insanı seçen arkadaşlara sormak lazım ya da onlara seçtirenlere. Bir kere magazin olayı hakikatten cıvıklaştı. Onları zaten saymıyorum. Ama siyasi kişilerle, iş adamlarıyla, bürokratlarla yapılan söyleşileri okuduğum zaman çoğunun –hepsinin demiyorum- arkasında bir çıkar ilişkisi sezinliyor gibi oluyorum ama bunu kanıtlayamam...

Halit Kıvanç: Yansıtmıyor ama ben daha önce de şöyle şeyler yaşadım gazetede çalışırken, ne yalan söyleyeyim röportaj için toplantı yapılır. İşte sen dersin, "Amerika'da önemli bir beyin ameliyatı yapmış bir profesörümüz var, tıpta bilmem neyi bulmuş, bu adamla konuşalım" dersin. "Ya deli misin? Allah aşkına gazeteyi iflas mı ettireceksin? Git şu mankenle konuş, oraya koy şöyle güzel plajdaki bir resmini, gazete satsın" diye konuşurlar.

Hızır Tüzel: Bazı arkadaşların yaptıkları sorunlara çok güzel şekilde temas ediyor, çok yapıcı oluyor ve sorunu ortaya açıkça koyuyor mesela Neşe Düzel’inkiler öyle. Sedef Kabaş var televizyonda. Onun röportajları arşiv niteliğinde. Fakat diğerlerinin benimkiler dâhil öyle sorunları ortaya koyduğunu zannetmiyorum. Ama genelde röportaj yapılan da, yapan da yetersiz. Bu da eğitimsizlikten kaynaklanıyor. Çoğu arkadaş daha soru sormasını bilmiyor. Gazeteciler kadar yöneticilerin de kifayetsizliği söz konusu. Türkiye’de en iyi muhalefeti mizah dergileri yapıyor. Sonuçta çoğu gazetede reklâm kaygısı var.

Hülya Ekşigil: Günümüz basını çok başka dürtülerle yayın yapıyor. Özgür basın diye kendilerini ortaya atanlar bile bir yerlerinden bir yerlere bağılılar. Ben oto-sansür yapmayan bir gazeteci olduğunu düşünmüyorum. Herkes bunu yapmak zorunda. Mutlaka olması gerekenin dışında bir şeyler oluyor. Fiilen olmasa bile oluyor. “Yazmamak da yazmaktır.” Yazmayarak da siz bir şeyleri yazmış oluyorsunuz. Ama sanırım dünyanın her yerinde böyle.

İnci Ertuğrul: Türkiye’deki sorunların söyleşilerde çok yüksek bir oranda yansımadığını düşünüyorum. Çünkü çoğu röportaj popüler kültür etrafında sıkışıp kalıyor. Belli zamanlar ve kişiler dışında sorunlar yansıtılmıyor... Gazetelerde tiraj kaygısı var. Toplum temel problemlerine ilgisiz olduğu için bu tür yazıları da okumuyor. Bazı gazetelerin yayın politikası buna müsaade etmiyor. Bunun dışında gazeteler ve röportaj yapanlar toplumu, sadece belli bir kesimden ibaret zannediyor ve röportajlar buna göre yapılıyor. Yaşadığımız topluma yabancı olan çok gazeteci var.

Kürşat Başar: Ben romanlarım dışında, yani gazeteci kimliğimle yaptığım bütün işlerde Türkiye’nin meselelerini bir şekilde gündeme getirmeye çalıştım... Eğer konuk, yani söyleşi yapılan kişi, bir siyasetçi, bir bilim adamı, bir yazarsa filan o zaman yansıyor. Ama onun dışında hiç yansımıyor. Çünkü Türkiye’deki gazetelerin Türkiye’deki sorunlarla bir alakası yok. Türkiye’deki gazeteler kendilerini Danimarka’da zannediyor! Gazetelerin üst yönetimine bak, onlar Danimarkalı zaten! Türkiye ile bir alakaları yok onların. Dubai’de yaşıyor zaten ünlü röportajcılar. Yazlık evleri Paris’te, Miami’de falan yani...

Leyla Tavşanoğlu: Şimdi genelinde yansıtmıyor ya da eksik yansıtıyor diyelim çünkü Türkiye'nin çok önemli sorunları varken ben sürekli olarak magazin okumak istemiyorum. Bu özel hayata giriyor. Özel hayat da benim ilgi alanım değil ama nedense basın ve medya bugün özel hayata girmeye çok meraklı ya da olayın hep magazin boyutunu yakalıyorlar. Bir de rahmetli Uğur Mumcu'nun dediği gibi "Bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olan" çok insan var.

Mehmet Barlas: Bugün mesela bir yabancı gelip sadece söyleşilere baksa, bu sorunların yansıdığını göremez. Niye göremez, çünkü o ana sorunun ürettiği yan sorunlar birinci sorunmuş gibi görünüyor. Dinci-Laikçi kavgası, Türk-Kürt kavgası, Ermeni sorununu belli bir gelişmişlik düzeyine ulaşamayınca çözemiyorsunuz, kendi sorunlarınızı halletmede, gelişmemişlik böyle topyekûn bir şey... Mesela eğitim sorunu, kadın erkek sorunu, şiddet sorunu yansıyor mu? Eğer ilgi çekici bir dayak olayı varsa, ünlü biri dayak yemişe, o zaman yansıyor. Ama eğitim sorunu; düşünebiliyor musunuz, şu andaki ÖSYM için dershanelerin geliri Türkiye'nin yetmiş yedi üniversitesinden daha fazla? Böyle bir fiyasko olabilir mi? O zaman Türkiye'nin çok önemli bir sorunu değil şu anda; çünkü YÖK için en önemli sorun başörtüsü, türban. ...

Mustafa Karaalioglu: Mesela 'hortum' döneminin fotoğrafı iyi çekilemedi. Biri hortumlama yaptıysa, o konuyu açık açık anlatacak biriyle kimse röportaj yapamadı, yapılsa yayımlanır diye düşünüyorum ben. Sadece banka sahipleri değil, banka genel müdürleri, yönetim kurulu üyelerinden oluşan yüz kişilik bir elit grup vardı. Onların hiçbirisiyle röportaj yapılamadı, bu bir eksiklik mesela. Ciddi konular talep görmez bazı gazetelerde ama zaten okuyucu da fazla ilgilenmiyor bu sorunlarla. Bu demek değil ki hiç değinilmiyor. Eğitim, işsizlik, hukuk gibi konulara belki değinilmiyor ama siyasete, ekonomiye değiniliyor... Sorunları çözmek yerine gündem yaratacak konuları çıkarmak daha moda son günlerde. Doğrudan polemik yaratmaya oynayan yazarlar var, bu biraz da reyting amaçlı. Başlıklar sert, röportajlar ona göre kurgulanıyor, internette haberin yer alması artık bir hastalık. İnternetin böyle kötü bir etkisi oldu çünkü artık manşete oynanıyor. Röportajın birinci önceliği az konuşan ama iyi konuşan, gündem yaratacak işler yapmak. Röportaj yapacak kaliteli insan yok. Bir havuz var ve herkes bunun

etrafında dolaşıyor. Başarılı olanlar da genelde bunun dışına çıkabilenler oluyor zaten. Bence bütün röportajlarda sorun var. Çok yaratıcı şeyler söylemiyorlar ve ezberlerini bozmak istemiyorlar. Çoğu kimse var ki çok ketum. Herkesin çok iyi bildiği bir şeyi söylemeye çekiniyorlar.

Nilgün Cerrahoğlu: Çok az yer alıyor... Bugün gerçek anlamda röportaj yapabilmek ciddi bir iş, onu yapmak için ciddi olarak gazeteci olmak lazım. Siz çok farklı mesleklerden gelen insanlara öncelikle köşeleri açıp da işte muhabirleri de yetiştirmesenz, o röportajları kim yapacak? Tabii onların yapılabilmesi için ciddi gazetecilik rezervlerinizin olması lazım. Bir defa bundan kaybediyorsunuz. İyice cılızlaşıyor, marjinalleşiyor ve güç kaybediyor. Ve üst taraftan (yönetimden) en çok ilgi gören de magazinsel röportajlar.

Nuriye Akman: Son zamanlarda çok fazla yansımıyor. Yapılan söyleşiler daha çok popüler kültürün kuyruğuna takılmış gidiyor, görünüyor. Çünkü ciddi konular reyting yapmıyor, fazla okuyucu bulmuyor. Söyleşiler daha çok pazar günleri yayımlanıyor. Pazar günleri de insanların daha 'light' olması gerektiğine dair bir ön kabul var, en sağından en soluna kadar bütün gazetelerde. Zaten, diğer ağır oturaklı konular, sıcak konular, mesela yolsuzluk gibi sıcak haber konularını televizyon almış üzerine. Haber gazetelerinde, haber sayfaları almış onları üzerine, dolayısıyla bize biraz daha perde arkası işler düşüyor, daha çok butik işi röportaj... Sıgılık bir problem çünkü kimse ders çalışmak istemiyor. Kimse emek vermek istemiyor çünkü sıgılık, yüzeysellik, popüler olma beklentisi daha fazla. Yani çalışanların üzerinde bir de böyle bir baskı var. Yani röportajcılar fotoğrafta nasıl göründükleriyle, daha çok ilgililer. Ne bileyim, ağır oturaklı konuları bir Neşe Düzel'de görüyorum ben; Türkiye'nin temel problemlerini ideolojik, dinsel, bir tek onda görüyorum.

Şahin Alpay: Düne nazaran daha iyimserim. Çevre sorunları ile ilgili bir radyo ya da birkaç gazete çalışmalar yapmasa doyurucu bir şey bulmak mümkün olmuyor ama her alanda bir veya iki kişinin özel ilgisine bağlı olarak bir şeyler çıkıyor... Oto-sansür meselesi 1999'a gelinceye kadar oldukça kuvvetliydi. Türkiye'de PKK ayaklanması devam ettiği sürece sansür uygulandığı gibi oto-sansür de çok yoğundu. Bu oto-sansür

Türk gazetecilerinin tabuları ile de çok yakından ilgiliydi. Hala bu tabular şu veya bu ölçüde devam etmektedir. En büyük tabu olan Ermeni sorunu konusunda ise geçmişe göre inanılmaz şekilde pek çok söyleşi, mülakat, yazı çıktı.

Yalçın Pekşen: Yansıyor; fakat artık bunları ciddiye alan bir toplum olmaktan çıkmış durumdayız; çünkü her şey bozuldu. Küçük bir iki şey aksasa düzeltebilirsiniz; ama trafiği bozuk, ekonomisi bozuk, politikası bozuk, gazetecisi bozuk, eğitimi bozuk, sağlığı bozuk; düzgün giden bir tek Askeriye var Türkiye’de. Askerler kendilerini yetiştirmişler, bir kural, bir disiplin içerisinde gidiyorlar... Eğlenceye döndüğü için gazetecilikte, röportajların da eğlenceli olması lazım diye düşünülüyor. Zaten çok ciddi şeyler okuyucuyu sıkıyor, dediğim gibi okuyacak adam da yok yani, taş çatlasa beş bin kişi okur çok ciddi entelektüel boyutu olan bir konuşmayı. Ötekiler konuyu anlamıyorlar, bambaşka bir yerdeler. Onların işi ‘laga luga’, artist muhabbeti, onu anlayabiliyor. Kıza tecavüz eden basketbolcu deklanşöre mi basmış vesaire bunları anlayabiliyor, herkes bahsettiği için. Ama Türkiye’nin nükleer politikasını kim anlayabilir ki?

Yener Süsoy: Çok az yansıyor çünkü çoğu magazin yapıyor. İşte bacak, güzellik, sevgili vs. bunlardan bahsediyorlar. Onun dışındakilerin çoğunda ön yargı var. Kendi siyasal eğilimlerini ön plana çıkarıyorlar. Karşısındaki kişinin üzerine saldırıyor ve bunu çok belli ediyorlar. İşte türban meselesi falan. Taksın bana ne? Ben onunla da röportaj yaparım. Gazetecinin görevi eğitmek falan değil.

Zeynep Oral: Hiç yansımıyor. Bugün Türkiye’nin temel sorunlarına baktığımız vakit; diyelim işsizlik, diyelim kadına yönelik şiddet, cinayet vs. Siz bunlarla ilgili kaç söyleşi duydunuz? Hiç, yok öyle bir şey ama buna karşılık, Hülya Avşar’ın eski kocasının bütün aşk hayatını her gün benim zorla burnumun dibine sokuyorlar! Mecbur kılıyorlar. Bilmezlik, görmezlik edemiyorsun!

2.22. TÜRK BASININDA SÖYLEŞİ YAPAN GAZETECİLER GÜNÜMÜZ SÖYLEŞİLERİNİ NASIL DEĞERLENDİRİYORLAR?

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “*Günümüz söyleşilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?*” sorusuna gazeteciler farklı yorumlar getirmektedirler: Son yıllarda nicelik olarak artan söyleşilerin nitelik açısından “değer yitirdiği”, kimi söyleşilerin suçları “meşrulaştırdığı”, benzer isimlerle söyleşilerek yapılarak, söyleşi kişilerinin bir “kısır döngü” içinden seçildiği, söyleşi yapan gazetecilerin yeterince hazırlık yapmadığı hatta “soru sormadığı”, gerçekleri ortaya çıkaracak nitelikte “sıkıştırıcı”, “öğretici” soruların sorulmadığı, söyleşilerin “demeç gazeteciliği”ne hizmet ettiği, haberin esasından ziyade olayın/kişinin magazin unsurlarının ön plana çıkartıldığı, Türkçe dilinin yanlış kullanıldığı, bir kişinin portresini veya fikirlerini ortaya koymaktan ziyade “sansasyonel” bir açıklama veya polemik yaratacak bir söz arayışının ağırlık kazandığı, bazı söyleşilerin “danışıklı dövüş” şeklinde yapıldığı, televizyon kültürünün hakim olduğu bir medya ortamında röportaj geleneğinin öldüğü ve basın söyleşilerinin televizyonun popüler magazin unsurlarından etkilendiği ifade edilmektedir.

Ahmet Tulgar: İlgimi çeken röportaj çok fazla çıkmıyor. Çok iyi kişiler seçilmişse mesela ‘Nerelerde çuvallamış?’ diye bakıyorum ben. Mesela Ayşe Arman, Ayhan Çarkın ile röportaj yapmıştı. Beş kişiyi Perşembe Pazarı’nda infaz etmiş kişiyle parkta simit yiyor. Bu kabul edilemez bir şey! Ayşe zeki bir kız ama her röportaj yaptığı kişiye hayran, zengin hayranlığı var ve bu onu öldürüyor işte... Nuriye’de (Akman) kendini psikiyatr zannediyor ve bütün sosyalliği yok ediyor... Röportajcı denildi mi illa kadın olacak. ‘Zaten tam sayfa veriyoruz bari kadın görünsün’ anlayışı var. ‘Röportaj yaptıkları çirkin olabilir ama bizim muhabirimiz çok güzel ve çekici olsun ki hiç olmazsa oradan yırtalım yani’ anlayış hep bu...

Elif Ergü: Röportaj ve köşe yazarı çok bir kere. Kendi hayatlarını anlatanlar var. Bunlar da olmalı ama bu kadar çok olmamalı. Bunun nedeni yeni bir şey üretememek galiba. Medyanın da kendisini yenilemesi gerekiyor. Bu AB süreci medyanın da kendisini yenilemesine neden olacak herhalde. Türkiye’nin iyileri bu sektörü (medya) seçerse iyi

olacak, bir şeyler değişecek gibi geliyor. İşin felsefesini bulmak için emek harcamak gerekiyor. Hayatında siyasetle hiç ilgilenmemiş birinin daha sonra bununla ilgili haber yapması, haberlerin tekdüze olmasına neden oluyor... ‘Dünya nereye gidiyor’ diye soru soran bir gazeteciliğin Türkiye’de yapıldığını düşünmüyorum... Söyleşilerde sürekli çok popüler insanların tercih edilmesi ve hep aynı konuların konuşulması beni rahatsız ediyor ama para kazanmak için ben de bu işi yapıyorum. Daha bilgi edinmeye yönelik röportajlar yapılmalı. Bir başarı öyküsü, portre öyküsü de olabilir, kendinizden bir şeyler de bulabilirsiniz yeter ki bilgi versin. Çok ‘lay lay lom’ işler yapılıyor. Eskiden bu kadar çok röportaj yapan insan yoktu ama hafta sonu ekleri röportajlara çok yer verince, yapanlar da çoğaldı. Röportaja gittiğimde “Bana soru soracak mısınız?” diyenler var. O kişi daha önce röportaj yapmış ama ona soru soran olmamış şimdiye kadar ve bunu çok önemli kişiler de söyleyebiliyor. “Anlatın bakalım” diye başlayıp, “Ekleyecek başka bir şeyiniz var mı?” diye bitiriyorlarmış. Yani soru sormayan röportajcılar var.

Emin Çölaşan: Bugün gazetelere baktığımızda röportaj yok, mesela yazı dizileri de yok. Basın çok değişti. Röportaj denince hatırlarım: Halit Çapın. Çok güzel röportajlar yapardı. Röportajcı kalmadı ki bugün. Hâlbuki ne konular var. Röportaj alanı bugün televizyona daha açık ama onlarda da yok bu olay. Magazinlere boğuldular... Genel olarak söyleşilere baktığımda çok güzel söyleşiler yapan iki üç arkadaş var ama geri kalanların pek çoğu magazinci ya da benim fikirlerime ters düşen kişiler. Onları okumuyorum. Ben onların söyleşi yaptığı insanlarla konuşsam çok daha farklı, daha renkli, hoş sorarım. Bazıları çok düz yapıyor. Bir kere en baştan okuyucunun ilgisini çekeceksin. Renksiz sorularla, topluma hiçbir şey öğretmeyen sorularla, topu sadece karşı tarafın oynamasına izin verirsen, olmaz. Sen orada birilerini sıkıştıracaksın, orada renkli sorular soracaksın, öğretici sorular soracaksın. Senin gazeteci olarak işlevin o. Karşı tarafın seni kullanmasına izin vermeyeceksin. Arada bir onun çelişkilerini, açmazını yoklayacak, üzerine gideceksin. Bunlar zekice sorduğun sorularla ortaya çıkan şeyler. Son zamanlarda söyleşiler PR’a (halkla ilişkiler) dönüştü bu bir. İkincisi Türk medyasında demeç gazeteciliği başladı. Oturduğu yerden bir bakana telefon açıyorsun “Sayın Bakanım şu konuda ne diyorsunuz?” diye soruyorsun. Bakan da kendine göre bir şeyler söylüyor. Gazeteci arkadaşlarımız da, o bakan, bürokrat, genel müdür, yetkili

onların her telefonuna çıksın diye onların hoşuna gitmeyecek, ürkütecek sorular sormuyorlar. Dolayısıyla sadece onun söylediği ile yetiniyorlar. Niye? O kişi hep onların telefonuna çıksın diye. Ne yazık ki, gazetelerimiz de hep o kısa demeçleri manşetten veriyorlar. O zaman gazeteciliğin kolay kısmı başlıyor. Bugün Recep Tayyip on tane kelime söylese sana, bil ki manşettesin ertesi gün. Bunu köşe yazıları ya da gazete yöneticileri yapıyor çoğu zaman. Muhabirlerin pek çoğu da araştırmak, soruşturmak, sıfırdan haber yaratmak yerine o da bir bakandan, genel müdürden kısa bir demeç almanın peşine düşüyor. Olay bu kadar basit... Sanki belli insanlar üzerinden söyleşiler yapılıyor diye bir kaygı taşıyorum. Toplumun bütün kesimleri asla yansıtılmıyor söyleşilerde. Hep isim sahipleridir. Özellikle ekonomi, ticaret, finans çevrelerinden olanlarla yapılan söyleşiler var. Bu söyleşilerde hep yalakalık görüyorum. Belli ki yukarıdan gelen direktiflerle yapılıyor söyleşi. Arkasında reklâm bağlantısı olabilir. Onları bilemem ama bir gazeteci için en küçük düşürücü durum söyleşilerde yağcılık yapmak, yağ çekmek, yalakalık yapmak. Övgü düzmek kolaylıktır. Sen başka şeyler çıkarmaya çalış...

Halit Kıvanç: Büyük bir ödül almış bir Türk film yıldızı ile konuşmaya giden gazeteci röportaja gene ünlü bir kızla olan aşkına ait soruyla başlıyor ve röportajı onunla bitiyor. Amaç falancadan ayrılıp, filancayla oturmaya başladı haberini vermek... Bir hastalığı tamamen yok eden bir ilaç bulmuş bir tıp bilgini ile konuşuyorsanız önce bunu yazman lazım. Yoksa bu adam beş tane de kadınla evlendi haberi başa çıkmamalı, maalesef günümüz medyasında o öne çıkıyor, “Beş kadınla evlenen yetmiş beş yaşındaki adam” diye başlık atıyor, hiçbir yazıya bu adam ne bulmuş, bu ilaç nasıl kullanılır diye başlamıyor... Şimdi Atıf Yılmaz gibi bir büyük usta ölüyor, sayfanın en altında minnacık tek sütun bir şey, gazetenin her gün bir köşesinde ille bir mayolu kız koyma zorunluluğu. İşte ben bundan rahatsız oluyorum. Söyleşinin de, röportajın da okuyucuya ya da izleyiciye bir şey vermesi lazım, iddia ediyorum medya hissettirmeyen bir öğretmendir, yönlendiriyor çünkü...

Hızır Tüzel: Son zamanlarda çok yıkama yağlama röportaj yapılıyor... İnsanların merak ettiği sorular sorulmuyor... Ben bile eskiden bir Atıf Yılmaz röportajına giderken

üç gün hazırlanır, filmlerini izlerdim... Ama şimdi öyle değil, belki yorulduğum. Şimdi ‘dalga gibi geçiyorum’... *

Hülya Ekşigil: Bir kere Türkçelerinden çok şikâyetçiyim. Kimse kurallara uyararak yazmıyor. Bunun benim de bir röportajcı olmamla hiç alakası yok. Bir okuyucu olarak bundan çok rahatsızım. Ama bugün röportaj yapanların eskisine göre kendilerinden çok daha emin olduklarına inanıyorum. Kendilerini geri planda tutmuyorlar ve ne yaptıklarını biliyor gibiler... Benim röportaj yaptığım kişilerden duyduğum, başka gazete ve dergilerden röportaj yapmaya giden insanların çok hazırlıksız olduğu. “Piliniz var mı?” diye soran bile olmuş. Dolayısıyla ne yaptığını bilmeden, hiçbir fikri olmadan, bir yazarla kitabını okumadan röportaja gidildiğinde bir şeyler konuşulabilir zanneden insanlar var. Herhalde kasete kaydedilen malzemenin bir şekilde ‘edit’ edilebileceği düşünülüyor. Bir de yapılan iş ciddiye alınmıyor ama röportaj yapılan insanlar bu durumdan çok şikâyetçi. Hazırlıksız olarak röportaj yapmaya giden o kadar çok insan var ki, hazırlıklı giden insanların kredilerinden de yiyorlar. Basına karşı genel olarak bir önyargı oluşuyor ve bunun meslek adına çok zararlı olduğunu düşünüyorum... Gazeteyi yapanlar, gazeteyi ‘okunması’ için değil, ‘bakılması’ için yapıyorlar. Eğer öyle olmasa “Ne dedi?” diye sormazlar. “Ne konuştunuz?” diye sorulur. Gazetede maalesef her söyleşiden döndüğümde genel yayın yönetmeni ya da yazı işleri müdürleri “Ne dedi?” diye sorarlardı. Onlar başlık soruyorlar, anlıyorum. Onlar oradan sadece sansasyonel, lafi edilebilecek ne gibi bir şey çıkar diye bakıyorlar... Ben gazetelerde kapsamlı dizi röportajların giderek daha azaldığını görüyorum. Bu, bunu yapacak insan olmadığından değil, gazeteler buna yer ayıramıyorlar. Okuyucu aradaki farkı talep etmiyor. Okuyucu eğer bunun hesabını sormuyorsa ve daha farklı şeyler talep etmiyorsa, gazetelerde ona daha kaliteli bir şeyi kendiliklerinden sunmuyor zaten... Kısır döngü meselesinin çok fazla yayın olması ile ilgisi var. Bir de bütün hafta sonu ekleri aslında bir dergi gibi hazırlanıyor. Düşününce, gazeteler var, ekler var, haftalık dergiler var, bir de aylık dergiler var. Çok fazla mecra var. Ancak yeteri kadar popüler olmayan insanlarla röportaj yapılmıyor. Yeni bir insanı ortaya çıkarmaya kimsenin cesareti yok. Okunmaz diye düşünüyorlar. Bir insan kendini bir şeyle ispatlasın, bir

* Hızır Tüzel, **Dalga Gibi Geçiyorum**, İstanbul: Bileşim Yayınları, 2003.

şekilde ortaya çıksın, ondan sonra hurra üzerine gidiyorlar. Orada röportajı yapan kişinin de büyük önemi var. Örneğin Nuriye Akman, Ayşe Arman, Neşe Düzel kiminle konuşursa konuşsun, o insan ne demiş diye önce bir bakılır...

Kürşat Başar: Bugün bir röportajın illa bir sansasyon yaratması, herkesin bir şey söylemesi lazımmiş gibi bir izlenim doğuyor. Röportajın böyle bir hastalığı başladı. Hâlbuki insanlar her zaman bir şey söyleyemezler. İnsanların özel hayatı sansasyonel bir şekilde röportajda verilmeye çalışılıyor. Yani röportajı yapan sana böyle agresif sorular soruyor. Şimdi burada iki tane problem var. İnsanlar genelde bu tür soruları sordurmazlar. Yani birincisi ben bu adamın veya bu kadının bu soruyu gerçekten sorduğuna inanmıyorum. İkincisi bu şöyle bir şeye yol açıyor, o röportajı yapan, o sayfaya çıkan insanlar böyle bir şey söylemeleri gerektiğini düşünmeye başlıyor. Çünkü öyle söylemezse birinci sayfada filan yer almayacak. O röportaj öyle büyümeyecek. Bazen söyleşiyi veren ne kadar saçmalarsa, o röportaj o kadar uzun yayımlanıyor. Köşe yazısı olarak tekrar yayımlanıyor. Birinci sayfadan yayımlanıyor. Kesiliyor bir daha yayımlanıyor. İki bölüm halinde uzatılıyor falan. Büyük hadiseler haline geliyor, hâlbuki bir şey söylediği yok orada. Öte yandan mesela bir başka gazete gitmiş, son derece önemli bir röportaj yapmış, o manşet olmuyor, geri planda kalıyor. Özellikle son altı, yedi yıldır şöyle bir şeye girildi: Ciddi olan hiçbir şey önemli değil. Eskiden bu tür röportajlar yine vardı ama gazeteciler için ciddiye alınan şeyler değildi, yani bunlar daha çok ‘dolgu’ malzemesi olarak gazeteyi renklendiren şeylerdi. Yemeğin içinde bir sos gibiydi. Şimdi bu yemeğin kendisi oldu, dış haber, iç haber, siyasi haber, önemli röportajlar falan bunun sosu haline geldi... Türkiye’de haberler genellikle gazetelerde Ankara endeksli çıkar, hükümet endeksli çıkar. O adamlar bir şey söylerlerse gazetenin manşeti var, söylemezlerse yok. Şimdi zaman içerisinde onlar (siyasetçiler) da buna uyandıkları için gazetecilerle değil, gazete sahipleri ve yönetmenleriyle arkadaş oldular. Arkadaş demeyeyim de onlarla ilişki kurdular. Eskiden bir muhabir gidip konuşuyordu bir başbakanla şimdi yayın yönetmeni konuşuyor. Yayın yönetmeni aynı zamanda gazetenin yönetim kurulunda. Yani gazetenin parası, pulu, reklâmı, ihalesi, inşaatı, televizyon frekansı, bütün sorunları ona da soruluyor dolayısıyla sorumlu. Eh, o zaman o adam bir başbakana, bakana nasıl rahat soru sorabilir? Yani diyelim ki eğer ben enerji ihalesi alacağım bir kuruluşun yayın yönetmeni isem, enerji bakanına ne soru

sorabilirim Allah aşkına? Mesela enerji bakanına, “Sizin bir yolsuzluğunuz varmış efendim, doğru mudur” diye bir soru sorabilir mi bu adam. Soramaz! Ha, diyeceksin ki muhabir gitse sorsa ne olacak? O da yayımlanmaz, o da ayrı bir konu, onun için de bunlar zaten inandırıcı olmaz hale geldi. Mesela başbakan televizyona çıkıyor, ben seyrediyorum. Daha bugüne kadar başbakanın danışıklı dövüş olmayan bir röportaj verdiğini ben görmedim... Millet dergi, gazete okumuyor artık. Eh, gazeteciler de memnun, onlar da. Çünkü zaten amaçları gazetelerin ‘light’ olmasıydı... Bugün baktığımızda izlenimlerin, girişlerin, betimlemelerin olduğu röportajların olmadığını görüyoruz. Daha çok soru cevap şeklinde, çünkü daha kolay. Yani çok çalıştıklarını zannetmiyorum... Bazen mesela bakıyorum, beş soru üst üste aynı konuyu sormuş. Yani onların hepsini atıp, bir soru bir cevapta toplayabilirsin. Mesela Danıştay baskınında katil ile konuşursun ona kullandığı silahla ilgili beş soru sorarsın ama Seren Serengil’in elbisesi ile ilgili bu kadar soru sormanın bir manası yok.

Leyla Tavşanoğlu Bana kalırsa, bizim iletişim fakültelerimizde yeterince doyurucu eğitim verilmiyor. Çok ‘background’ bir eğitim yok gibi geliyor bana çünkü bu çocuklar ne yazık ki ne soru sormayı biliyor, ne o işe giderken çalışıyor, ne dünyanın ya da ülkelerinin koşullarının farkındalar. Mesela AKP’den falan konuşuyorum. Birisi bir gün dedi ki bana, “AKP, Demokrat Parti’ye benzemiyor mu?”, ben de “Sen Demokrat Parti ile ilgili bir şey okudun mu, biliyor musun ?” diye sordum... “Ama ben o zaman daha doğmamıştım” dedi, ben de “Doğmamış olabilirsin, ben de 1453 İstanbul’un fethinde doğmadım ama biliyorum” dedim. Söyleşi yapanlarda da çok eksiklik var zaten. Yani bir iki kişi diyebilirim yeterli olan ama bunu yazılı basın için söylüyorum.

Leyla Umar: Hepsi birbirinden değerli açık sözlü. Mesela, Neşe Düzel harika şeyler yapıyor, mutlaka okurum. Ayşe Arman’ın üslubunu beğenirim. Kendini okutan bir kadın ama kendi yaşamından bazen o kadar özel şeylere giriyor ki, bu duruma karşı daha dikkatli olması gerektiğini söyleyeceğim. O tarafını beğenmiyorum. Seni beğeniyorum, gidiyorsun, çalışıyorsun; çok güzel röportaj yapan bir isimsin... Hep aynı üç yüz, beş yüz kişi üzerinden röportaj yapılıyor gibi bir şey var. Birisi görüyor birini, o da gidip aynı kişiyle röportaj yapıyor. İşte o olmamalı. İlla tanınmış kişi de olmamalı. Ben giderim dünyanın en ücra köşesine öyle bir tip bulurum ki... Mesela, geçen gün

yine bizde (*Vatan*) Şen Ocaklı bir köylü kadınla röportaj yapmış. O kadar güzel çıkarmış ki; sözleri, deyimleri... Birisi meşhur oluyor, herkes onunla konuşuyor ama meşhur olmayan bir insanın röportajını yapmak bence çok daha önemli.

Mehmet Barlas: Bugünkü söyleşiler bizim döneme göre daha profesyonel. Basın da zaten çok büyüdü, çok ‘materyalize’ (ticarileşti) oldu. Milyarlarca dolarlık sermayeler dönüyor. Burada artık eskisi gibi amatör söyleşilerin yeri kalmadı. Profesyonel söyleşi derken, gazetecinin kendi tutkularını yansıttığı, siyasal ideolojisini yansıttığı söyleşiler artık büyük lüks. Bunlar ancak marjinal gazetelerde yapılabilir. Büyük gazetelerde, merkez medyasında artık böyle bir lüks yok... Günlük gazeteler çok büyük bir ticari iş hali. Bir röportaja ayrılan santimetrekareyi ilan değeri olarak ölçtüğün zaman yüz binlerce dolar çıkıyor. Bu yüzden profesyonel olarak yapılması gerekiyor. Bu aynı zamanda en gündemdekini yakalamak gibi bir kısır döngüyü de beraberinde getiriyor... Bugün gazetelerde röportaj olmamasının sebebi benim gördüğüm kadarıyla kadroların yetersizliği. Eskiden gazeteciler yıllarca mesleki rütbe aldıkları zaman köşe yazarı olmazlardı, röportajcı olurlardı. Büyük röportajlara çıkardı. Şimdi bir isim parladığı zaman önündeki yol, rütbe; köşe yazarı, yazı işleri müdürü ya da genel müdür olmak. Böyle bir mesleki çarpıklık var. İki, eskiden gençler, seçkin kadrolar basına girmeye heves ederlerdi, şimdi bankalara, holdinglere girmeye heves ediyorlar. Çünkü basında ilk yıllardaki gelir düzeyi çok düşük. Röportajcılık için çok birikim olması lazım. Bu iyi eğitilmiş gençler basına kolay kolay girmiyor, girenlerin yetişmesi için ise zaman gerekiyor ve insanlar çok uğraşmıyor... Eskiden kurallar çok önemliydi. Kimse kendi hayatını yazamazdı. Yani ben dün gecesinde karımla ne yaptığımı yazdım mı? Yazılmazdı ki, şimdi yazılıyor. Kimin kim olduğu bilinmeyen bir dünya ve bunu bir erdem şeklinde sunuyor. Herkes Ajda Pekkan’a bakıp süslü oldu; ama duş yapmayı bilmiyorlar gibi bir şey. Yani temiz olmadan süslü olabileceklerini sandılar bir dönem. Yıkanmadan deodorant sıkarsan kötü bir şey olur... 1950’lerin sonundan 1964’e kadar İstanbul’da yüz elli bin Rum vardı. İstanbul basını o gelenekten yetişmiş insanlardan oluşuyordu. Özel hayatlarına fazla girilmezdi, utanılırdı. Şimdi onu teşhir etmek çok marifet sayılıyor. Yani Hülya Avşar’ın sözlerinin hepsi sanki vecize gibi sayılıyor. Hülya Avşar’ın ağzından çıkan her laf, ne söylerse haber olur mu? Popüler kültür gerçek kültürün yerine çok fazla geçti.

Nilgün Cerrahoğlu: Pazar röportajlarında yakalanmak istenen bir hava var, bu da röportajların daha hafif olması açıkçası. Daha magazinsel işler görmek istiyorlar. Okuyucu daha hafif şeyler okumak istiyor derler, yani bütün köşe yazarları bile pazar günleri sırf aşk yazıları yazıyor. İşte bununla uyum içinde röportajlar isteniyor açıkçası. Pazar günü kimse kalkıp da böyle ağır siyasi röportaj okumak istemez diye düşünüyorlar... Bugün Türkiye’de önemli konuların, on yıl öncesine nazaran daha az konuşulabildiğini düşünüyorum. O zaman sormuş olduğum bazı soruları bugün sorar mıydım diye düşünmeye başladım. Mesela televizyonda izlediğim programların giderek azaldığını düşünüyorum, haber kanallarının gitgide futbol programlarıyla, ‘hoş beş’ programlarıyla dolduğunu düşünüyorum... Haber kanallarının yeşermesine rağmen derinlik anlamında tartışma alanının kapandığını düşünüyorum.

Şahin Alpay: Neşe Düzel’in yaptığı mülakatlar dışında, televizyonda Sedef Kabaş’ın söyleşilerini bilhassa izlerim. Son zamanlarda bazen Ahmet Hakan’ın yaptığı söyleşileri de dişe dokunur buluyorum. Bunun dışında *Zaman*’da Nuriye Akman’ın röportajlarını her zaman değil ama konusu ilginçse okurum... Gazetecilik çok gelişmiş bir şey değil Türkiye’de. Türkiye’de gazetelere bak, köşe yazılarından oluşuyor. Hâlbuki gazetelerin en fazla iki sayfası fikir ve yorum sayfasına ayrılır. Geri kalanı Batı’nın ciddi gazetelerinde haberlerden ve röportajlardan oluşur. Biz de ciddi gazete sıfatına yaklaşan iki üç tane gazete var ama çok geniş bir çevrede okunabilecek bir referans gazetesi yok. Ciddi gazeteciliğin gelişmemiş olması, muhabirliğin gelişmemesine yol açtı. Muhabirlik gelişmeyince de röportaj gelişmedi.

Yalçın Pekşen: Şimdikiler daha iyi, bir kere daha çok yer veriliyor, bu da konuşmanın doğallığını korumaya imkân veriyor. Dediğim gibi benimkiler çok küçüktü ve tamamen yapaydı, her şeyini keserdik, biçerdik. Şimdikiler iki sayfaya yayılabiliyor, hatta Ayşe Arman sonraki günler devam ediyor... Ama televizyon bu işi öldürdü. Çünkü televizyonda çok sık ve çok rahat yapılıyor röportaj, her an birisi birisiyle konuşuyor. O doygunluk verebilir okuyucuya, “Ben televizyonda bu adamı izledim zaten niye okuyayım” diyebilir... Şimdi gazetelerde biraz önemi azaldı ama daha iyi yapılıyor.

Çünkü büyük gazetelerde bir ekip ortaklaşa yapıyor artık. Mesela Ayşe Arman “bana şunu bulun” diyor ve bütün gazete ayağa kalkıyor...

Yener Süsoy: 21.yüzyılın en büyük sorunu ‘double M’ (MM) yani mafya ve medya. Medya karmakarışık. Kimse birbirini desteklemiyor. Çok öz eleştiri var. Burada BBC ile TRT'yi karşılaştıran var. Sen buradaki haberlere bakacaksın... İngilizceden geçilmiyor. Neredeyse herkes yakında gazetelere ‘Daily’ (günlük) yazacak. Mankenleri gazeteci, köşe yazarı yaptık biz. Testiyi kıran ile suyu taşıyan bir olursa, olur mu? Olayı buraya getiriyorlar ve bu çok iğrenç.

Zeynep Oral: Şimdi aşağı yukarı bütün basında geçerli bir şey var: Yer çok kıymetli. Basında kapladığımız yer çok değerli ve artık o değer, içerikle ilgili değil getiriyle ilgili yani maddi açıdan alan ölçüldüğünde oraya ilan almak daha önemli açıkçası. Röportaj fotoğraf istiyor, genişlik istiyor, bol sayfa istiyor. Bir bu kadar geniş yer ayıramıyorlar artık. İkincisi de, gündem çok hızlı değişiyor... Dedğim gibi beş duyuyla seslenen röportajda suyu arayan kadınların o anda ne hissettiği, o köyün nasıl koktuğu kimsenin umurunda değil! Artık ayrıntılar için vaktimiz yok... Artık doğruluktan, gerçeklikten vs. haberin yaşamla ilintili olması bile söz konusu değil. Tek konu: Sansasyon, reyting, ilgi çekicilik... Ciddi bir düşünce tartışması olduğunu sanmıyorum. Ne kadar çok satış olursa, ne kadar çok dedikodu malzemesi çıkarsa o söyleşiden, o kadar iyi, en önemli değer ölçüsü bu. Bunun temelinde hakikaten değer ölçülerimizin tamamen erozyona uğraması, çıkar ilişkilerinin her şeyin önüne geçmesi ve şan, şöhretin gazeteciler için bile en büyük değer haline gelmesi yatıyor. Gazetecilik iktidar ve güç aracı olarak kullanılıyor, gazetecilik hükümet ilişkilerini düzenlemek, ekonomik çıkarlara hizmet etmek için bir araç olarak kullanılıyor. Gazetelerin hükümetle bu kadar içli dışlı olmaları bence çok yanlış. Gazetecilik sektörünün artık bir iş sektörüne dönüşmesi yanlış ama bu küreselleşmeyle birlikte dünyada da böyle bir ‘trend’ (eğilim) olduğunu görüyoruz maalesef...

SONUÇ

Söyleşi, gazetecinin önemli bir silahıdır: Söyleşi, gazeteciye haber kaynaklarına doğrudan sorular sorarak, gerçek ve doğru bilgiye ulaşma fırsatı sunar. En genel ifadesiyle söyleşi, belirli bir haber konusu hakkında, belirli bir haber kaynağı kişi veya kişilerle, belirli bir sürede, kamuoyunu bilgilendirmek için yapılan soru-cevap şeklindeki görüşmedir. Söyleşinin; amaçsız, zaman geçirmeye yönelik karşılıklı konuşmadan temel farkı, soru soran ve yanıtlayan kişilerin bulunmasıdır. Söyleşilerde soru soran kişi, söyleşinin merkezindeki kişidir. Söyleşinin başlaması, sürmesi, yönlendirilmesi, bilinmesi gereken her şeyin okuyucunun, dinleyici veya izleyicinin anlayacağı biçimde ortaya çıkarılması ve bütün bunların da anlamlı bir bütün içerisinde yapılması soru sorana bağlıdır.

Gazeteciliğin vazgeçilmez yöntemlerinden biri olan söyleşinin, gazetecilik terminolojisi içindeki kullanımı ile sözlük anlamı incelenip karşılaştırıldığında dikkati çeken bir eksiklik göze çarpar. Sözlük anlamına bakıldığında “söyleşi”, haber odaklı, haberci tarafından gerçekleştirilen ve habercilik adına yapılan bir süreci ya da bir eylemi kapsamaktan uzak görünmektedir. Farklı kaynaklar incelendiğinde kelimenin sözlük anlamı, bir gazetecilik pratiğinden ziyade belli bir çerçeveye oturtulmadan, belli bir hedefe odaklanmadan, daha çok dostça bir havada yapılan sohbeti tanımlamaktadır. Dolayısıyla söyleşinin sözlük tanımları gazetecilik mesleği penceresinden bakıldığında son derece eksik ve yetersizdir.

Söyleşinin ‘sohbet’ ya da ‘konuşma’ olarak tanımlanmasının gazetecilik açısından sakıncaları bulunmaktadır. Zira kamu adına soru soran gazetecilerin kamunun merak ettiklerini ya da öğrenmesi gerekenleri sormak gibi bir hedefi olmalıdır. Gazeteciliğin temel amacının kamuoyunu aydınlatmak ve bilgilendirmek olduğu düşünülürse söyleşilerin de bu yönde bir amaç içermesi beklenir. Yani, söyleşi yapmak salt sohbet etmek ya da konuşmak anlamına gelmez. Öte yandan, söyleşilerin belli bir sürede yapılması, basında belli bir genişlikte yer alması ya da televizyonda belli bir

sürede yayınlanması gereği dikkate alındığında önceden belirlenen bir çalışma planının ve konuşma sürecini belirleyecek bir çerçevenin tasarlanması da bir zorunluluktur.

Soru-cevap şeklinde yapılan söyleşi günümüz gazeteciliğinde daha çok “röportaj” olarak adlandırılmaktadır. Oysa röportaj, soru sorma pratiğini içermekle birlikte daha geniş bir alanı kapsar. Röportaj bir olayı, bir konuyu okuyucuya en anlaşılır şekilde, görüyor, duyuyor ve yaşıyormuşçasına anlatmaktır. Soruşturma-araştırma yöntemiyle hazırlanan röportaj konusunu kişi, kurum, mekân ya da durumlardan alabilir. Röportajda tanıklık son derece önemlidir. Bu yüzden röportaj için bir olayın yakınına gidilerek olan-bitenin anlatılması, izlenimlerin aktarılması, çevrenin, ortamın betimlenmesi gerekir. Tanıklığa dayalı röportajın işlevi, okurların ulaşamayacakları yerlere ulaşarak, maddi-manevi engelleri aşıp, bilinmeyen ve kapalı olanı okura iletmeğidir.

İnceleme, araştırma, gözleme dayalı, gazetecinin özgün üslubuyla kaleme alınan ve günümüzde daha çok izlenim ya da gezi yazıları türünde değerlendirilen röportajın, daha çok soru-cevap şeklindeki söyleşi/mülâkat yerine kullanımı, kelimenin sözlük tanımlarına da yansımaktadır. Bu kavram karışıklığının yaşanmasında, ‘söyleşi’ ve ‘röportaj’ sözcüklerinin yabancı dil çevirilerinin de rol oynamış olduğu saptanmıştır. İngilizcedeki ‘interview’ sözcüğü yaygın şekilde ‘röportaj’ olarak çevrilse de aslında daha çok soru-cevap yapısına sahip ‘söyleşi’yi işaret etmektedir.

Söyleşi ve röportaj arasındaki temel farklar şu şekilde tespit edilmiştir: Söyleşi, soru sorma yoluyla kaynak kişiden bilgi, görüş ve düşüncelerini alma yöntemidir. Bir başka deyişle, kişinin tutumunu ve fikirlerini öğrenmek amacıyla sorulan sorular ve alınan yanıtlarla konuyu aydınlığa çıkarmak, söyleşinin özünü oluşturur. Röportaj ise daha geniş bir anlam taşımakta, içinde söyleşiyi de barındırmaktadır. Söyleşinin temelini ‘sorular’ oluştururken, röportaj daha çok ‘tanıklık’tan beslenir. Röportajın içinde soru ve yanıtlar vardır ancak bunun dışında izlenimler, betimlemeler ve öznel bir anlatıma da yer verilir. Söyleşide mümkün olduğu kadar görüşme yapılan kişi ve konuşulanların dışına çıkılmamakta, özel görüş, duygu ve yorumlara yer verilmemektedir.

Söyleşi, daha çok bir kişi ile yüz yüze yapılan bir görüşme türü olarak kabul edilir. Röportajda ise ele alınan konuyu detaylı şekilde aktarmak için çoğu zaman birden fazla kişi ile görüşülür. Söyleşide mutlaka en az bir kişi ile konuşmak gerekir, aksi takdirde söyleşinin yapılması mümkün olmaz. Oysa röportajda konuşmadan da bir kişinin portresi yazılabilir. Hatta röportaj bir hayvan, bir mekân, bir çiçek vb. üzerine yazılabilir. Söyleşide gazeteci mümkün olduğunca geri planda durur, röportajda ise gazeteci, duygularını, düşüncelerini ve yorumlarını yansıtmaktan kaçınmaz. Söyleşide gerçekçi bir anlatım, röportajda öyküsel bir üslup gözlenir. Söyleşide merkezde konuşulan kişi bulunur, amaç onun görüş ve düşüncelerine geniş şekilde yer vermektir. Röportajda ise merkezde bir öznenin bulunması gerekmez, hatta kimi örneklerde yazarın üslubu ön plana çıkar.

Bu tez çalışması için söyleşi yapan gazeteciler ile görüşülmüş ve onlara “Yaptığınız işi nasıl tanımlıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Yaptıkları iş soru-cevap şeklindeki söyleşi olmasına rağmen yirmi üç gazeteciden sadece altısı yaptığı işi “söyleşi” olarak tanımlamış, ikisi ise “mülakat” yanıtını vermiştir. Gazeteciler yaptıkları işi daha çok “röportaj” olarak değerlendirmektedirler. Türk basınında çalışan gazeteciler söyleşi ve röportaj tanımlarını iç içe kullanmakta, söyleşi yerine daha çok röportaj demeyi tercih etmektedirler. Yaşanan bu kavram kargaşasının farkında olan gazeteciler “ağzımız alıştığı için”, “dilimiz alıştığı için” veya “ağzımdan öyle çıkıyor” diyerek söyleşi yerine röportaj dediklerini belirtirken, diğer bir grup gazeteci röportaj ve söyleşi arasındaki farkı bilmemekte veya önemsememekte ya da bildiği halde bu yaygın kullanım şeklini ‘galat-ı meşhur’ olarak kabul etmektedirler. Söyleşi ve röportajın yanı sıra “sohbet”, “konuşma”, “buluşma”, “tartışma” gibi tanımlar da kullanılmaktadır.

Söyleşi yapmak insanlara bir dizi soru sormaktan ve cevaplarını yazmaktan daha fazlasıdır. Söyleşiyi yapan kişi, gerçekliğin ne olduğunu soru yoluyla öğrenir. Soru sormak, habercilikte veri toplamanın temelini oluşturur. Gazeteci, kabullerin dışında gerçekliği farklı biçimde sorgulamalı ve “şeytanın avukatlığı”nı yapmalıdır. Demokratik toplumlarda yasama, yürütme ve yargının yanında dördüncü güç olarak nitelendirilen basının rolü bir ‘bekçi köpeği’ gibi hükümet uygulamalarını denetlemek ve halkı olup

bitenden haberdar etmektir. Günün önemli sorunlarının ne olduğu ve ne gibi çözüm yolları bulunduğu konusunda halkı bilgilendirecek olan yine basındır. Dolayısıyla gerçeği arayan ve kamu adına soru sorma bilincine sahip gazeteciler toplumsal, ekonomik ve siyasi sorunların üstüne gider, sorumsuzluğu sorgular, kamunun hak ve çıkarlarını gözetir.

Bu tez çalışması için görüşülen bazı gazeteciler “Neden söyleşi yapıyorsunuz?” sorusuna “ben söyleşiyi herhangi bir işlev olsun diye yapmıyorum”, “sıradan işlerden bir tanesi” veya “bu iş için bana para veriyorlar” şeklinde söyleşiyi para karşılığı yapılan, herhangi bir toplumsal işlev üstlenmeyen, sıradan bir iş olarak değerlendirmişlerdir. Diğer bir grup gazeteci ise söyleşi yapma nedenlerini “çok eğleniyorum”, “beni heyecanlandığı için”, “merak ettiğim şeyleri sorabilme fırsatını bana sunduğu için”, “yazmayı çok seviyorum, keyif alıyorum”, “heyecanımı yansıtmak için”, “beni dışarı çıkardığı, insanlarla ilişki kurdurduğu için”, “karşımdakinin ruhunun renklerini çıkarmak, biraz dikizlemek için”, “adamlarla tanışıyorsunuz, dost halkınız genişliyor” gibi daha çok bireysel değerlendirmelerde bulunarak açıklamışlardır. Bu noktada gazetecinin öznel merakının, kamuoyunun merak ettiği ya da öğrenmesi gereken konuların duyurulmasının önüne geçme eğilimi gözlenmektedir. Gazetecinin kamu görevi, haber vermek, bilgilendirmek, eğitmek, denetlemek, eleştirmek böylece kamuoyunun oluşmasında katkıda bulunmak ve oluşan kamuoyunu açıklamak olarak tanımlanmaktadır. Söyleşi yapan gazeteciler toplumda farklı kanaatlerin duyurulmasını, yayılmasını ve böylece bu kanaatlerin, hem yönetenler üzerinde, hem de yönetilenler üzerinde etkileşim sağlamasını gerçekleştirmekle yükümlüdürler. Dolayısıyla söyleşi yapmak gazetecinin bireysel merakları, çıkarları, ilgi alanları vb. unsurlar sonucu yapılan bir işe indirgenemez. Gazeteye “etkili insanları getirerek” gazetenin prestijini arttırmak için bile söyleşi yapıldığı bilgisine ulaşılan bu görüşmelerde halkın tartışması gereken konuları gündeme taşıma, kamuoyuna bir vizyon sunma işlevini amaç edinen gazetecilerin sayısının daha az olduğu tespit edilmiştir.

Gazeteci, mesleğinin gereklerini yerine getirmek için ‘editorial bağımsızlığa’ sahip olmalıdır. Editorial bağımsızlığın olmadığı bir ortamda gazeteciliği hakkıyla icra etmek, ‘doğru bilgilendirilmiş eleştirel vatandaşlar yaratılmasına’ katkıda bulunmak ve

doğruların ortaya çıkması için kamu adına soru sormak mümkün olmaz. Bağımsızlık gazeteci için mesleki açıdan yaşamsal öneme sahiptir. Editoryal bağımsızlık, medyanın siyasi ve ekonomik güç odaklarının denetlenmesi açısından da önem taşır. Medyanın toplum değerlerinin temsilcisi ve demokratik kararların doğru alınabilmesi için bilgi sağlayan bir kurum olarak çalışabilmesi için bağımsız olması bir zorunluluktur.

Editoryal bağımsızlığa sahip olmayan gazetecilerin kamu adına kamusal çıkar gözeterek söyleşi yapabilmeleri zor görünmektedir. Bu tez çalışması için görüşülen gazeteciler içerik yönünden gazetenin genel yayın politikasına ters düşen söyleşiler söz konusu olduğunda çeşitli müdahaleler ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. “Patronun düşmanının kim olduğunu bilerek” iş yapmak, magazin dünyasından kişilere yer vererek “yönetimin isteklerini yerine getirmek”, yapılan röportajlarda “gazetenin çizgisini bozmamaya özen göstermek”, bireysel tercihlerin gazete için iyi olmadığını düşünerek “risk almamak”, haber değeri taşımadığı halde “gazeteye yakın” olduğuna inanılan kimi iş adamı ya da dernek başkanları ile söyleşi yapmak gibi uygulamaların olduğu tespit edilmiştir. Uygulamada özgür çalıştıklarını ifade eden gazetecilerin sayısı daha azdır.

Kurum içi hiyerarşik yapı söz konusu olduğunda söyleşi yapan gazeteciler yazar/gazeteci konumunda kabul edilmektedirler. Yazar/gazeteci konumu söyleşi yapan gazetecilere, muhabirlere kıyasla daha geniş bir özgürlük alanı sunmakta ve bu açıdan köşe yazarı konumundaki kişilere yaklaştırmaktadır. Gazetede yer alan haberler konusunda son sözü söyleyen kişi konumunda bulunan genel yayın yönetmenine doğrudan bağlı olarak çalışan bu gazeteciler, kendilerini medya kuruluşunun hiyerarşik kontrolünden görece bağımsız hissetmektedirler. Ne var ki, gazeteciler yukarı kademedeki yöneticilerden hiçbir direktif almasalar bile çalıştıkları kurumun yayın politikasını ve yayın anlayışını içselleştirme ve buna uygun olarak haberlerinde otosansür uygulama eğilimi göstermektedirler. Tiraj kaygısı ile karşı karşıya kalan gazeteci daha çok okunmak adına daha ilginç, eğlendirici ve hatta magazin nitelikli konu ve konuklara yönelmektedir.

Bu tez çalışması için görüşülen gazeteciler “Konu ve konuk seçimlerinizde ne kadar özgürsünüz?” sorusuna ağırlıklı olarak “çok”, “yüzde yüz”, “tamamen” şeklinde yanıtlar vermişler ancak daha sonra söyleşi konu ve kişi seçimini gazetenin genel yayın yönetmeni ve/veya yazı işleri müdürleri ile “görüşerek”, “danışarak”, “paylaşarak”, “onaylatarak”, “izin alarak” yaptıklarını ifade etmişlerdir. Gazete üst yönetim kadrosuna dâhil kişilerin “sendika yöneticileri kişileri sevmedikleri”, ünlü olmayan kişilerin “kimse tanımaz, boş ver” denerek söyleşilerde yer verilmesine müsaade edilmediği, kimi söyleşi öznelerinin bizzat gazetenin üst yönetimi tarafından seçildiği, gazete yönetiminin herhangi bir müdahalesine izin vermeyen gazetecilerin işini kaybetme riski taşıdığı hatta kaybettiği, “sınırlarımı bildim” deyip, oto sansür uygulayarak, kendine görece özgürlük alanı sağlamaya çalışan gazetecilerin olduğu tespit edilmiştir. Söyleşi sonrası yaşanan müdahaleler sonrası bazı söyleşilerin yayımlanmadığı, herhangi bir müdahaleyi/tepkiyi önceden önlemek amacıyla söyleşi veren kişiye yayım öncesi söyleşinin okunduğu, okuyucu tepkilerinin ise söyleşilere müdahalede çok fazla rol oynamadığı gözlenmiştir.

Söyleşi yapan gazeteci söyleşi konularını ve kişilerini belirli bir amaca hizmet ya da belirli bir hedefe ulaşmak için seçer. Dolayısıyla her haber söyleşisinin önceden belirlenmiş bir amacı veya hedefi vardır. Gazeteciler, gündemde konuşulan, tartışılan, merak edilen bir konuyu daha detaylı ve kapsamlı şekilde ele almak, bir olayın kahramanlarından o olayın nasıl ve niçin meydana geldiğini öğrenmek, sıcak haber gündeminin dışında kalan ancak kamuoyunun gündemine getirilmesi gerektiğine inanılan konuları gün ışığına çıkarmak, görüşleri, yaşamı, başarıları veya yaptıklarıyla merak uyandıran kişileri daha yakından tanıtmak gibi sebeplerden ötürü söyleşi yaparlar. Söyleşiyi yapan gazeteci kendi merakını gidermek, tanışmak istediği ünlülerle konuşmak ya da belli çıkar gruplarının “rica”sını yerine getirmek için söyleşi yapmaz. Zira söyleşide soruyu soran kamu adına bu işlevi yerine getirmektedir.

Söyleşi pratiği söz konusu olduğunda söyleşiyi yapan gazeteci, söyleşi yapacağı kişiyi ya da söyleşide ele alacağı konuyu gelişigüzel seçemez. Konuk seçiminde en önemli kıstas bu kişinin gereken bilgiye sahip olup olmamasıdır. Konu seçiminde ise konunun kamuoyunun ilgisini çekecek ya da kamuoyunu bilgilendirecek nitelikte olup

olmadığına dikkat edilmelidir. Söyleşinin doyurucu, bilgilendirici ya da farklı görüş açıları sağlayabilmesi için, gazeteci ele alacağı konunun en önemli, en yetkin sorumlusunu bulmak zorundadır. Söyleyecek yeni, ilginç ya da aydınlatıcı sözü olan insanlar tercih edilmelidir. Kamu adına soru soran gazetecilerin kamunun çıkarlarını gözetmesi ve dolayısıyla kamunun bilmesi gereken gerçekleri gündeme taşıması gerekir. Uzak olanı yakına getirerek tanıtmak, iktidar sahiplerine kamu adına sorular sormak, toplumsal sorunların üzerine giderek sorumluları ortaya çıkarmak ve olayların ‘nasıl’ ve ‘niçin’ meydana geldiğini birinci el kaynaklardan alınan bilgiler ışığında gözler önüne sermek, söyleşi yapan gazetecinin görevleri arasındadır. Dolayısıyla, konu ve kişi seçimleri kamu yararını gözetecek doğrultuda olmalıdır.

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “Konu ve konuk seçimlerinizi hangi kriterlere göre yapıyorsunuz?” sorusu yöneltilerek tiraj, popüler kültür, aktüalite/gündem, gazetenin genel yayın politikası, haber kaynağına ulaşılabilirlik, kişisel tanışıklık vb. unsurların söyleşilerin konu ve konuk seçiminde ne derece rol oynadığı ortaya çıkarılmak istenmiştir. Bu konuda gazetecilerin genelde gündemde olmayan bir konuyu veya kişiyi, kamunun dikkatini çekmek adına gündeme taşımak yerine, zaten gündemde tartışma konusu olan bir haberi veya kişiyi ele almayı tercih ettikleri gözlenmiştir. Siyasilere mesafeli duran gazeteciler siyasilerin “yalan söylediğini” iddia etmekte ancak bu “yalanları” ortaya çıkarmak adına soru sormak yerine söyleşi yapmama yoluna gitmektedirler. Popüler kültürün söyleşilerin konu ve konuk seçimlerinde önemli rol oynadığı ve bunun sonucu basındaki söyleşilerin genelde “hep aynı kişiler”, yani ‘söylem seçkinleri’ ile yapıldığı tespit edilmiştir. Bu “kısır döngü” nün dışına çıkma çabası kimi gazeteciler tarafından açık şekilde ifade edilmiş, ne var ki “popüler insanlar olunca söyleşinin birinci sayfadan çıktığı” çünkü gazetenin üst yönetiminin bu söyleşilerin “daha çok okunduğunu düşündükleri” belirtilmiştir.

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “Söyleşi için haber kaynaklarını nasıl ikna ediyorsunuz” sorusuna verilen yanıtlarda, gazetecinin çalıştığı gazetenin yaygın medyanın bir parçası olması kadar gazetecinin sektör içindeki tanınırlılığı ve saygınlığının da haber kaynağı kişilerin söyleşiyi kabul etmesinde rol oynadığı tespit edilmiştir. Ne var ki, kimi gazeteciler “zor soru sormanın”, “yolsuzlukların üstüne

gitmenin”, “köşeye sıkıştırıcı tarzda söyleşi yapmanın” haber kaynağı portföyünü sınırladığını, aksine “reklâm kokan”, haber kaynağını “parlatan” ya da “ürkütmeyen tarzda röportaj yapan” gazetecilerin haber kaynağı kişileri ikna etmekte zorluk yaşamadığını ifade etmektedir. Kimi gazeteciler haber kaynaklarını ikna etmek için söyleşi sorularını önceden okumayı bir yöntem olarak uygulamakta, kimileri ise konuşmak istemeyen haber kaynaklarını ikna etmek için çaba harcamanın yersiz olduğunu belirtmektedir.

Bir söyleşinin başarılı olabilmesi için en önemli şey iyi hazırlanmaktır. Ön hazırlık yapmadan gerçekleştirilen söyleşiler genellikle başarısızlıkla sonuçlanır veya bir sohbet düzeyinden öteye gidemezler. Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “Söyleşi için hazırlık yapıyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlarda gazetecilerin çoğunun hazırlık yapmayı söyleşinin başarısı için vazgeçilmez bir unsur olarak gördüğü tespit edilmiştir. Ne var ki, söyleşi öncesi hemen hemen hiçbir hazırlık yapmadan söyleşiyi “sohbet havası” içinde gerçekleştirmeyi tercih eden gazetecilerin olduğu da gözlenmiştir. Hazırlık yapmanın öneminden bahseden gazeteciler, internet üzerinden arama yapıp, gerekli bilgilere ulaşmanın hazırlık sürecinde zaman kazandırdığını, soru hazırlamanın söyleşinin akışını daha rahat kontrol etmeye imkân tanıdığını, konuşulan konuya hâkim olmanın karşı tarafta uyandırdığı izlenim (saygınlık) sayesinde soru sormanın daha kolay olduğunu ifade etmişlerdir.

Bir söyleşi için mekân seçimi söz konusu olduğunda, konuğun tercihi önceliklidir. Eğer haber kaynağı kişinin bir tercihi yoksa gayri resmi, tarafsız bir yer seçilmesi uygun olabilir. Söyleşiyi yapan gazeteci, ister çağrıldığı ortama gitsin, isterse kaynak kişiyi seçtiği ortama davet etsin, kural konuğun rahat etmesidir. Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “Söyleşiyi nerede yapıyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlarda mekân seçiminin haber kaynağı kişiye bırakılmasının genel kabul gördüğü tespit edilmiştir. Daha önceki yıllarda, daha sık başvuru alan uygulamanın haber kaynağı kişiyi gazeteye çağırmak olduğu ancak son yıllarda farklı mekânlarda, örneğin siyasetçi ise siyasi alanın dışındaki bir ortamda, söyleşi yapmanın daha ilginç olduğu kanaatinin yaygınlaştığı gözlenmiştir. Kimi gazeteciler mekânın konuşan kişi hakkında önemli

ipuçları verdiğini belirtirken, kimi gazeteciler ise söyleşi mekânının sadece “uygun”, “tenha” veya “rahat” olmasının yeterli olduğunu ifade etmişlerdir.

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “Söyleşide ne gibi bir yöntem uyguluyorsunuz?” sorusuna gazetecilerin verdiği yanıtlar farklı söyleşi yöntemlerinin uygulandığını ortaya çıkarmıştır. Çok sayıda gazetecinin bulunduğu nokta “tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır” sözünü haklı çıkarırcasına, söyleşi sürecinin adeta “iki dost sohbeti” biçimine dönüştürme çabasıdır. Genel eğilim söyleşinin ilk dakikalarında haber kaynağı kişiyi rahatlatarak, güven verecek bir yaklaşımın sergilenmesi, “zor” veya “köşeye sıkıştırıcı” nitelikteki sorulara söyleşinin sonlarına doğru yer verilmesi şeklinde tespit edilmiştir.

Gazetecilik bir ilişki ve mesafe mesleğidir. Haber kaynaklarından bilgi almak için ilişki kuran gazeteci aynı paralelde kaynak kişilerle arasındaki mesafeyi dengede tutmaya özen göstermelidir. Muhabir ile haber kaynağı arasındaki ilişkinin diyalektik bir tanımı söz konusudur: Gazeteci haber almak için temas kurar ama temas kurduğu kişiyle mesafeyi korur. Aksi takdirde, haber kaynağının sıradan bir taşıyıcısı haline gelir. Gazeteci söyleşi sırasında karşısındakini köşeye sıkıştıran ya da yargılamaya çalışan biri konumunda olmamalıdır. Gazetecinin görevi kamu adına soru sormaktır, yargılamak değil. Öte yandan kaynak kişiye beslenen hayranlık duygusu söyleşide sorulması gereken bazı soruların söyleşi dışında tutulmasına ve kimi örneklerde olduğu gibi söyleşinin adeta bir tanıtım faaliyetine dönüşmesine neden olabilir. Arkadaşlık havasına girildiğinde gazeteci karşısındakini koruma içgüdüğü ile hareket edip, sorulması gereken zor soruları sormaktan vazgeçebilir.

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “Söyleşide haber kaynağı kişi ile ilişki-mesafe dengesini nasıl kuruyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlarda genel eğilimin söyleşi sürecinde mesafenin korunması gerektiği şeklinde tespit edilmiştir. Söyleşi sürecinde yakınlık kurmak için kimi haber kaynağı kişilerle ‘senli-benli’ bir konuşma içine girilmesi söz konusu olmakta ancak söyleşi yazıya döküldüğünde özellikle “siz” hitap şekli tercih edilerek belli bir mesafenin okuyucu nezdinde korunmasına özen gösterilmektedir. Bazı gazeteciler ise haber kaynağı ile aralarında belli bir mesafe

olması gerekliliğinin altını özellikle çizmekte, “kendilerini kaptıracak bir samimiyet” içine girmediklerini ve söyleşiye bir “iş” olarak baktıklarını ifade etmektedirler. Haber kaynağı ile yakınlık ilişkisine giren gazetecinin sorularını sormakta zorlandığı ya da tam tersi olumsuz duyguların gazeteciyi haber kaynağına yönelik saldırgan bir tutuma sevk etme riski taşıdığı da tespit edilmiştir.

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “Söyleşide ne tür zorluklar yaşıyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlarda “konuşmakta zorluk çeken” veya “çok konuşan” kişilerle söyleşi yapmanın zor olduğu ifade edilmiştir. Haber kaynağı kişinin gazeteci ile “arkadaş” olması da söyleşide gazetecinin nesnel değerde sorular sormasını zorlaştırmaktadır. Büyük üzüntü veya acı içinde olan kişilerle konuşmak, söyleşinin dağılmasını önlemek için söyleşiye odaklanmak, “ters bir soru” sonrasında haber kaynağının verdiği tepkiyi dengelemek, karşınızdaki kişinin her dediğine “alet olmamak”, söyleşi sırasında teybin varlığını unutturarak ve haber kaynağı kişinin doğal şekilde konuşmasını sağlamak dile getirilen diğer zorluklardır. Öte yandan iyi hazırlık yapmamış olmanın sonucu “cahilce” sorular sormak ve söyleşi için yanlış kişiyi seçmek de söyleşiyi zora sokan önemli unsurlar olarak belirtilmektedir.

Gazeteci söyleşi sonrasında metni kurgularken, kronolojik sırayı bozabilir, karmaşık biçimde dile getirilmiş görüşleri belli bir düzen içinde verebilir, cümleleri kısaltabilir, bazı konuları dışarıda bırakabilir, ilginç bölümleri girişe veya sona yerleştirebilir ve kendi sorularını daha şık ve zekice formüle edebilir. Ne var ki, tüm bunları yaparken gazeteci adil ve dürüst olmalıdır; müdahaleler söyleşiyi bir kurgunun ötesine geçirerek bir ‘kurmaca’ya dönüştürmemelidir. Sonuçta ortaya çıkan ürün söyleşi sürecinin içeriğinden, odağından ve hedefinden bağımsız bir ‘yanıltmaca’ haline gelmemelidir. Gazeteci, karşısındaki kişinin sözlerini amacından saptırdığı, aslında haber kaynağının söylemediği şeyleri söylemiş gibi yazdığı, ona ait olmayan görüşleri ona atfettiği ve söyleşi sırasında sormadığı soruları sanki sormuş gibi yaptığı takdirde bir söyleşiye değil, bir aldatmacaya imza atar.

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “Söyleşiyi nasıl kurguluyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlarda gazetecinin söyleşiyi istediği şekilde kurgulayıp,

değiştirebilme özgürlüğüne sahip olması kimi gazeteciler tarafından bir tür “güç”, bir çeşit “iktidar” olarak değerlendirilmiştir. Yapılan konuşmanın bant kaydının kâğıda dökülmesi sonrasında gazete için hazırlanması aşaması olarak özetleyebileceğimiz kurgu sürecinde gazeteciler inisiyatif kullanarak, gerekli gördükleri değişiklikleri yapmaktadırlar. Ne var ki bu değişiklik veya düzeltmelerin konuşmanın özünü bozacak nitelikte olmamasına özen gösterilmektedir. Bu konuda bazı gazeteciler “röportajcının iktidarının hiç kimsede olmadığını” belirtmekte ve bunun beraberinde “artı bir sorumluluk” getirdiğini ifade etmektedir.

Bir grup gazeteci soruların yerlerini değiştirdiklerini, çarpıcı ve ilginç yanıtları başa aldıklarını, gereksiz soru ve yanıtları dışarıda bıraktıklarını söylemişler ancak bu değişiklikleri makul bir düzen içinde yaptıklarını eklemişlerdir. Yine pek çok gazeteci soru ve yanıtlar üzerinde düzeltmeler yaptığını, yanlış, uzun veya yersiz soruları değiştirip, uzun yanıtları kısalttıklarını, devrik cümleleri toparladıklarını, konuşulanları kelime kelime yazmaktan ziyade özüne sadık kalacak şekilde konuşulanları yoğun, damıtılmış bir hale dönüştürerek vermeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Diğer bir grup gazeteci ise soru ve yanıtların, yani söyleşinin akışının değiştirilmesinin söyleşinin bütününe bozacak bir müdahale olduğunu savunmakta ve bu tür bir kurgunun gazetecilik etiği ile bağdaşmayacağını vurgulamaktadır.

Söyleşi yapılan kişi ile neden konuşulduğu, söyleşi konusunun neden gündeme getirildiğini okuyucuya özetleyecek bir giriş yapmayı tercih eden gazetecilerin çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Söyleşi için yazılan giriş bölümü pek çok gazeteci için öznel yorumlarını, kişi ve/veya çevre tasvirlerini, üsluplarını ortaya koyacak bir alan olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan günümüz okuyucusunun “giriş yazısını okuyacak kadar vakti olmadığını” söyleyen veya giriş bölümünün söyleşi için ayrılan alanı kısalttığını düşünen gazeteciler de bulunmaktadır.

Söyleşinin önemli bir parçasını fotoğraflar oluşturur. Fotoğraf seçimi/kullanımı öncelikle, söyleşi sırasında haber kaynağına bizzat soruları soran kişinin gazetecinin kendisi olduğunun ispatı için gereklidir. Okuyucunun gazeteci ile haber kaynağını aynı fotoğraf karesi içinde görmesi söyleşinin inandırıcılığını arttırmada rol oynar. Diğer

tarafından okuyucunun dikkatini çekmek, ilgi uyandırmak ve söyleşiye renk katmak açısından da fotoğrafların inkâr edilemez işlevi vardır. Söyleşiye konu olan olayın veya kişinin, söyleşinin içeriğini zenginleştirecek nitelikteki fotoğraflar okuyucunun söyleşiyi ilginç bularak okumasını, daha iyi anlamasını ve sonrasında hatırlamasına yardımcı olur. Özellikle portre söyleşilerinde konuşulan kişinin içinde bulunduğu ruh halini, karakterini, daha önce görülmemiş bakış veya duruşlarını ortaya koyacak fotoğrafların seçilmesine dikkat edilir. Bu noktada gazetecinin özen göstermesi gereken unsur ele alınan konu veya kişi ile kullanılan fotoğrafın örtüşmesidir. Olayları veya kişileri olduğundan farklı gösteren, gerçeğe uymayan hatta çarpıtan kurmaca mizansenlerden uzak durulmalıdır.

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “Söyleşi için fotoğraf ne kadar önemli?” sorusuna verilen yanıtlarda gazetecilerin çoğu fotoğrafın “çok” önemli olduğunu belirtmiş; fotoğrafın söyleşiyi “renklendirdiğini”, okumayı “kolaylaştırdığını”, konuşulanları “ilginç” hale getirdiğini, o kişi ile gazetecinin bizzat konuştuğunun “ispatı” olarak değer taşıdığını ifade etmişlerdir. Son yıllarda söyleşilerde fotoğrafların sayısının arttığı, daha büyük fotoğraflara yer verildiği genel kabul olarak tespit edilmiştir. Ne var ki, fotoğrafın ilginç olması adına ‘mizansen’ yapılması konusunda pek çok gazetecinin etik kaygı taşıdığı gözlenmiştir. Öte yandan kendi fotoğrafını söyleşide kullanmayı gereksiz bulup, böyle bir uygulamanın söyleşi yapan gazeteciyi söyleşinin “yıldız”ı haline getirdiğini ifade eden gazeteciler de bulunmaktadır.

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “Gazete ve televizyon söyleşisi farkını nasıl yorumluyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlarda gazetecilerin çoğu televizyonda canlı yayında gerçekleştirilen söyleşilerin “zor”, “riskli” ve “korkunç” olduğunu belirtmişlerdir. Diğer taraftan televizyon söyleşileri “vurucu”, “etkileyici” ve “renkli” olarak değerlendirilmektedir. Ekran karşısında, milyonlarca izleyicinin kendisini seyrettiğini düşünen bir konunun sorulara samimi yanıt vermesini sağlamanın zorluklarından bahseden gazeteciler, televizyonda zamana karşı bir yarış verildiğinin de altını çizmektedirler. Televizyon söyleşilerinin en büyük avantajı ise konuşan kişinin

mimikleri, yüz ifadesi ve görüntüsünün ekrandan izleyiciye anında yansıyor olması şeklinde ifade edilmiştir. Gazete söyleşilerinin avantajları ise daha “kalıcı” ve “inandırıcı” olması, “arşiv” niteliği taşıması, üzerinde rahatlıkla kurgu yapılarak “konuşulanların özünün yansıtılabilmesi” olarak değerlendirilmektedir.

Demokrasi kültürünün gelişmesinde gazetecilerin üstlendikleri görev ve sorumluluklar, toplumsal fayda üretme, toplumu bilgilendirme, kamuoyunun oluşumuna katkıda bulunma, farklı fikir ve kanaatlerin duyulması ve yayılmasına aracılık etme, toplumsal sorunları gündeme taşıma ve çözüm üretmede rol oynama gibi kıstaslar ışığında değerlendirilir. Kamuoyunun bağımsız temsilcileri olarak kabul edilen gazetecilerin görevi ve yüklendikleri sorumluluklar, toplum içinde önemli ve meşru bir güç odağı oluşturur. Bu bakımdan da, basın, yasama, yürütme ve yargının yanında dördüncü bir güç olarak kabul edilir. Gazeteciler bu yaklaşım gereği toplum adına toplumu denetleyen bir kamu denetçisi konumundadırlar. Söyleşi yapan gazeteciler, toplumsal sorunların üzerine giderek, sorunların muhatabı kişilerle konuşup, kamunun ilgisini çekecek şekilde, yani ‘kamuyu uyandıracak’ tarzda toplumsal pisliklerin temizlenmesi (muck-raker) amacı taşıyan haberlere imza atabilirler.

Bu tez çalışması için görüşülen gazetecilere “Türkiye’nin temel sorunlarının söyleşilerde yansıtıldığını düşünüyor musunuz?” sorusuna gazetecilerin çoğu “hayır”, “çok az”, “yeterince değil” yanıtını vermişlerdir. Bazı gazeteciler ise “her şeyi gazetecilerden beklememek gerektiğini”, Türkiye’nin sorunlarını söyleşilerde yansıtmak gibi bir “kaygı taşımadıklarını”, “söyleşilerle bu sorunların düzelmeyeceğini”, “halkın bunları okumak istemediğini, sıkıldığını” ifade etmişlerdir.

Türkiye’nin temel sorunlarının söyleşilerde yeterince yansımıyor olmasının nedenleri arasında gazetelerin ya da gazetecilerin “güçlüden yana”, “devletten yana” tavır alması, söyleşi konuğu olarak “çok güçlü”, “çok güzel”, “çok iktidarlı” ya da “çok zengin” insanların seçiliyor olması, gazetecilerin popüler kültür etrafında “sıkışıp kalması”, gazetelerde tiraj kaygısının yoğun şekilde hissedilmesi, toplumun (okuyucunun) ülkenin temel problemlerine karşı ilgisiz davranması, sorunların

çözümüne yönelik konulardan ziyade gündem yaratacak konuların tercih edilmesi, toplumsal sorunlara duyarlı, nitelikli gazeteci sayısının az olması gösterilmektedir.

Son yıllarda nicelik olarak artan söyleşilerin nitelik açısından “değer yitirdiği”, kimi söyleşilerin suçları “meşrulaştırdığı”, benzer isimlerle söyleşiler yapılarak, söyleşi kişilerinin bir “kısır döngü” içinden seçildiği, söyleşi yapan gazetecilerin yeterince hazırlık yapmadığı hatta “soru sormadığı”, gerçekleri ortaya çıkaracak nitelikte “köşeye sıkıştırıcı”, “öğretici” soruların sorulmadığı, söyleşilerin “demeç gazeteciliği”ne hizmet ettiği, haberin esasından ziyade olayın/kişinin magazin unsurlarının ön plana çıkartıldığı, Türkçenin yanlış kullanıldığı, bir kişinin portresini veya fikirlerini ortaya koymaktan ziyade “sansasyonel” bir açıklama veya polemik yaratacak bir söz arayışının ağırlık kazandığı, bazı söyleşilerin “danışıklı dövüş” şeklinde yapıldığı, televizyon kültürünün hakim olduğu bir medya ortamında röportaj geleneğinin öldüğü ve basın söyleşilerinin televizyonun popüler magazin unsurlarından etkilendiği saptanmıştır.

Günümüz medya ortamında büyük sermayenin sahip olduğu kitle iletişim araçlarının sermaye çıkarlarını gözetken ve bu çıkarları besleyen siyasi iktidarların yanında yer alan görüş ve düşüncelere yer verdiği görülmektedir. Temelinde muhalif olma duygusundan beslenen gazeteciliğin ana akım medya içinde yer alan gazeteciler tarafından tercih edilmediği ya da edilemediği bir gerçektir. Kamunun çıkarlarından ziyade gazetenin sahibi patronun çıkarlarına hizmet edecek doğrultuda haberlere imza atan gazetecilerin oluşmasına katkıda bulunduğu “kamuoyu gündemi”nin ne ölçüde kamunun gerçek görüş, düşünce ve inançlarını yansıttığı tartışmalıdır. İktidarda olan kadar iktidara aday muhalif güçlerin de sesine kulak veren ve onların seslerinin duyurulmasına aracılık eden gazetecilik halkın kendisini yönetenlerle ilgili olarak daha sağlıklı seçimler yapmasına imkân sağlayacaktır. Demokrasinin can damarlarından biri olan çoksesliliğin bir toplumda var olabilmesi için gazeteciler, sadece sesi daha çok çıkanları değil, farklı seste konuşanları hatta sesleri hiç duyulmayanları da haber kaynağı olarak kullanmalıdır.

Haber gündeminin, aktüalitenin ya da popüler gündemin ortak ilgi alanları oluşturduğunu varsayan gazeteciler bunların oluşturduğu sınırların dışına çıkmakta

tereddüt yaşamakta ya da bu sınırların dışındaki olayları yok saymaktadır. Dolayısıyla sıcak haber gündeminin ya da popüler magazin gündeminin dışında kalan olaylar medyada yer bulamamakta, medyada yer bulamayan olaylar tartışma dışında tutulduğu için unutulmaya mahkûm bırakılmaktadır. Buna göre kitle iletişim araçları tarafından etrafa aktarılan düşünceler ne kadar başat ise farklı bireysel görüşler de o kadar sessiz kalacak ve medyada yer bulamayacaktır. Söyleşilerde ele alınan konu ve kişiler aynı zamanda başka konu ve kişilerin, kamunun görüş ve tartışma alanından uzaklaştırılması anlamına gelmektedir. Söyleşi yapan gazeteciler salt ‘güçlü’, ‘iktidar sahibi’, ‘zengin’, ‘ünlü’ vb. kişilerin sözcünü durumuna gelme tehlikesini dikkate almalıdırlar. Bu tehlike gazete söyleşilerinin ‘konuşan’ değil ‘susturulan’ Türkiye’yi yansıttığına işaret eder. Medya profesyonelleri olan gazeteciler söyleşi konukları, sordukları sorular ve gündeme taşıdıkları konular ile Türkiye’nin gerçek gündemini yansıtmaktan uzak görünmekte ve bu durumdan kendileri de şikâyet etmektedirler.

Günümüz Türk basınında söyleşi yapan gazeteciler sahip oldukları görece özgürlük alanını Türkiye’nin temel sorunlarını gün ışığına çıkarma, çözüm üretimine katkıda bulunma, iktidar ve güç sahiplerine kamu adına soru sorma, demokrasinin vazgeçilmezi olan çokseslilik kültürünü besleme adına kullanmalıdırlar. Söyleşi, öznel merakları giderme, profesyonel ideolojiye hizmet etme veya ün/para kazanma güdülleri ile değil, toplumsal fayda üretme, kamuoyunu aydınlatma ve farklı/yeni/mağdur/güçsüz vb. olanın da sesini duyurmasına vesile olma sorumluluğu ile yapılmalıdır. Kamu adına soru soran gazetecilerin birincil amacı, halk için yapılanları duyurmak, sorgulamak ve kitleleri uyarmak olmalıdır.

Son olarak bu tez çalışması, iki yıl önce gazeteci Nuriye Akman’ın benimle yaptığı bir söyleşide, günümüz Türk basınında söyleşi pratiğine dair dile getirdiğim kaygılarımın geçerliliğini de bilimsel bir çalışma ışığında ispatlamaktadır⁴⁴⁶:

“Popüler kültür, genel yayın yönetmeninden köşe yazarına, röportajcısından muhabirine herkesi etkiliyor. Çünkü okuyucuya ulaşmada popülerlik kriteri önemli bir

⁴⁴⁶ Nuriye Akman, (Sedef Kabaş ile Söyleşi), “Kimi Röportajlarla Günahlar Meşrulaştırılıyor”, **Zaman**, 17 Temmuz 2005.

etken. Ama bu röportajcılar bir kısır döngünün içine atıyor. Sinema dediğimizde belli oyuncuların ve belli yönetmenlerin peşine takılır hale geliyoruz. İşadamı dediğimizde öne çıkmış holding sahiplerinin dışında bir iş dünyası şekillendiremiyoruz. Bu da bizi, kaba hesap, üç yüz-beş yüz kişilik bir portföye mahkûm ediyor. Ama Türkiye'nin ne kalbi, ne gözü, ne kulağı, ne beyni bu insanlardan ibaret. İşte burada kimi zaman çok popüler değil ama yaptığı iş hakikaten anlatılmaya değer, söyleyecek sözü olan insanları bulup, çıkartıp, bunu röportajınızla, okunabilir, izlenebilir hale getirebilme çabasını gösterme, emeğini verme, enerjisini sarf etmeyi göze alabiliyor muyuz? Başarı tanımını şekillendirmede o röportajlar (söyleşiler) ciddi rol oynuyor. Kim, neye göre başarılı? Kim ne yapmış da başarılı olmuş? Bakıyoruz, hem topluma, hem çalıştığı kuruma ihanet etmiş ama sonucunda müthiş maddi çıkar sağlamış, ünlenmiş kişileri medyamız, röportajlarda/söyleşilerde birer 'kahraman' olarak sunup, başarılı olarak gösteriyor. Öyle siyasetçiler var ki, yolsuzluk dosyaları var; bu kamburla dolaşıyorlar. Ama kendileriyle söyleşi yapıldığında karısı ile nasıl tanıştığı, hangi marka gözlük taktığı ve en sevdiği yemeğin ne olduğu soruluyor, böylece aslında onun işlediği suçlar, onun işlediği günahlar bir anlamda meşrulaştırılıyor. Bunlara itirazım var."

KAYNAKÇA

Kitaplar

Adaklı, Gülseren. **Türkiye’de Medya Endüstrisi, Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri**, Ankara: Ütopya Yayınları, 2006.

Adams, Sally. **Interviewing For Journalists**, New York: Routledge, 2001.

Adatto, Kiku. **Picture Perfect, The Art and Artifice of Public Image Making**, New York: Basic Books, 1993.

Akarsu, Bedia. **Çağdaş Felsefe**, İstanbul: İnkılâp Kitapevi, 1987.

Akbayar, Nuri (hızl). **Ahmed Rasim, Şehir Mektupları**, İstanbul: Oğlak Yayıncılık, 2005.

Akman, Nuriye. **Üzümünü Ye Bağını Sor**, Ankara: İmge Kitabevi, 1997.

Akman, Nuriye. **İnci Avcısı**, İstanbul: Bensen Yayınları, 2001.

Akman, Nuriye. **Kalabalıklar**, İstanbul: Bensen Yayınları, 2001.

Akman, Nuriye. **Yüzleşme**, İstanbul: Bensen Yayınları, 2001.

Akman, Nuriye. **Mayın Tarlası: Sınırı Zorlayan Sorular**, İstanbul: Bensen Yayınları, 2002.

Akman, Nuriye. **Gurbette Fettullah Gülen**, İstanbul: Zaman Kitap, 2004.

Akman, Nuriye. **Başka Sorum Yok**, İstanbul: Bensen Yayınları, 2004.

Akün, Ömer F. “Namık Kemal”, **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 9, İstanbul: MEB Yayınları, 1993.

Alankuş, Sevdâ. (drl.) **Medya ve Toplum**, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2003.

Alankuş, Sevdâ. (drl.) **Medya, Etik ve Hukuk**, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2003.

Alankuş, Sevdâ (drl.) **Gazetecilik ve Habercilik**, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2003.

Alemdar, Korkmaz ve Raşit Kaya. **Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar**, Ankara: Savaş Yayını, 1983.

Alemdar, Zeynep. **Oyunun Kuralı: Basında Özdenetim**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990.

Alpay, Şahin. **Türkiye'nin Tanıkları: Dışarıdan Bakanlar**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2002.

Alpay, Şahin. **Türkiye'nin Tanıkları: İçeriden Bakanlar**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2003.

Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat, İstanbul: Devlet Matbaası, 1930.

Andaç, Feridun. **Yazıya Adanmış Bir Ömrün Tanıklığında – Necati Cumalı ile Söyleşi**, İstanbul: İmge Kitabevi, 2000.

Andaç, Feridun. **Adalet Ağaoğlu Kitabı**, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2000.

Andaç, Feridun. **Türkan Şoray ile Yüz Yüze**, İstanbul, Can Yayınları, 2000.

Andaç, Feridun. **Söz Uçar Yazı Kalır – 1**, İstanbul: Can Yayınları, 2001.

Andaç, Feridun. **Söz Uçar Yazı Kalır – 2**, İstanbul: Can Yayınları, 2002.

Andaç, Feridun. **Yaşar Kemal'in Sözlerinde Yaşamak**, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2003.

Andaç, Feridun. **Sözcüklerin Diliyle Konuşmak – Tahsin Yücel ile Yüz Yüze**, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2003.

Andaç, Feridun. **Edebiyatımızın Kadınları**, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2004.

Andaç, Feridun. **Erhan Bener'in Dünyasında Yolculuk**, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2004.

Andaç, Feridun. **Yazarın Kitabı**, İstanbul: Varlık Yayınları, 2004.

Andı, M. Fatih (hızl.). **Mustafa Sami Efendi ve Avrupa Risalesi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1996.

Arman, Ayşe. **Kimse Sormazsa Ben Sorarım**, İstanbul: Epsilon, 2003.

Aslan, Kemal. **Haberin Yol Haritası**, İstanbul: Anahtar Kitaplar, 2002.

Aslan, Kemal. **Haber Nasıl Okunur?**, İstanbul: Anahtar Kitaplar, 2004.

Aslan, Kemal. **Soru Nasıl Sorulur?**, İstanbul: Anahtar Kitaplar, 2005.

Asna, Alâeddin. **Önce İletişim Vardı: Ustalar Ne Diyor**, İstanbul: Derin Yayınları, 2003.

Ault H., Phillip ve Edwin Emery. **Reporting the News**, New York: Dodd Mead & Company, 1962.

Aydoğan, Filiz. **Medya ve Popüler Kültür**, İstanbul: Mediacat Kitapları, 2004.

Ayverdi, Samiha. **Mülâkatlar**, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2005.

Aziz, Aysel. **Televizyon ve Radyo Yayıncılığı**, İstanbul: Turhan Kitabevi, 2006.

Baltaş, Zuhâl ve Acar Baltaş. **Bedenin Dili**, İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları, 2001.

Bardakçı, İlhan. **Gazete Yazı Türleri ve Kompozisyon**, Ankara: Nuray Matbaası, 1970.

Basın Sözlüğü, İstanbul: İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayını, 1998.

Sağlam, Nuri (hızl.). **Basiretçi Ali Efendi, İstanbul Mektupları**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2001.

Başkut, Cevat Fehmi. **Gazetecilik Dersleri**, 2.Basım, İstanbul: İ.Ü. İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü Yayınları, 1967.

Baudrillard, Jean. **Tam Ekran**, İstanbul: YKY, 2001.

Bektaş, Arsev. **Kamuoyu İletişim ve Demokrasi**, 2. Basım, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2000.

Bell, Allan. **The Language of News Media**, Oxford: Basil Blackwell, 1991.

Belsey, Andrew ve Ruth Chadwick (drl.). **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**, Nurçay Türkoğlu (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998.

Berger, Arthur Asa. **Media Research Techniques**, California: Sage Publications, 1998.

Bernstein, Carl ve Bob Woodward. **All the President's Men**, New York: Warner Books, 1975.

Besen, Haluk. **Türkiye'de Gazetecilik, Gazeteler, Gazeteciler**, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1997.

Betil, İbrahim. **Hafiften Bankacılık**, 2. Basım, İstanbul: Ana Yayıncılık, 2002.

Biagi, Shirley. **Interview That Work: A Practical Guide for Journalists**, 2.Basım, Belmont- CA: Wadsworth Publishing, 1992.

Boden, Deirdre ve Don H. Zimmerman (Ed.). **Talk and Social Structure**, Berkeley: University of California Press, 1991.

Bogdan, Robert ve Sari Knopp Biklen. **Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods**, Boston: Allyn and Bacon, 1992.

Boyd – Barrett, Oliver ve Chris Newbold. **Approaches to Media**, London: Arnold, 1995.

Broughton, Irv. **The Art of Interviewing for Television, Radio and Film**, Blue Ridge Summit –PA: TAB Books, 1979.

Brady, John Joseph. **The Craft of Interviewing**, New York: Vintage Books, 1977.

Brinkman, Rick ve Rick Kirschner. **Zor İnsanlarla Baş Etme Yolları**, Ergin Koparan (çev.), İstanbul: Boyner Yayınları, 2001.

Browne, Christopher. **Gazetecinin El Kitabı**, Öykü Coşkun (çev.), Ankara: MediaCat Kitapları, 2000.

Bugeja, Michael J. **Living Ethics: Developing Values in Mass Communication**, Boston: Allyn and Bacon, 1996.

Burton, Graeme. **Görünenden Fazlası: Medya Analizlerine Giriş**, Nefin Dinç (çev.), İstanbul: Alan Yayıncılık, 1995.

Bülbül, A. Rıdvan. **Genel Gazetecilik Bilgileri**, Konya: İletişim Kitapları, 2000.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986.

Calhoun, Craig. **Habermas and the Public Sphere**, Massashusetts –Cambridge: MIT Press, 1992.

Can, Eyüp. **Zamansız Sözler**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2000.

Cereci, Sedat. **Medya Etiği**, İstanbul: Metropol Yayınları, 2003.

Cereci, Sedat. **Haber ve Röportaj Tekniği**, Ankara: Gökçe Yayınevi, 2005.

Cerrahoğlu, Nilgün. **Annem Batı'ya Gidin Dedi!**, İstanbul: OM Yayınevi, 2001.

Chenuaud, Bernard ve Guy Rıboreau, **Radyoda Röportaj ve Yuvarlak Masa Toplantısı Teknikleri**, Aslı Yapar, Güleda Yücedoğan ve Özgür Gönenç (çev.), İstanbul: İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 2003.

Chirban, John T. **Interviewing in Depth: The Interactive-Relational Approach**, Thousand Oaks; CA: Sage Publications, 1996.

- Cialdini, Robert B. **İknanın Psikolojisi**, Fevzi Yalım (çev.), İstanbul: MediaCat Kitapları, 2004.
- Clayman, Steven E. ve John Heritage. **The News Interview: Journalists and Public Figures on the Air**, Cambridge: Cambridge U. Press, 2002.
- Cohen, Akiba A. **The Television News Interview**, Newbury Park: Sage Publications, 1987.
- Cohen, Elliot D. (Ed.), **Philosophical Issues in Journalism**, Oxford: Oxford University Press, 1992.
- Çaplı, Bülent. **Medya ve Etik**, İmge Kitabevi: Ankara, 2002.
- Çelebi, Evliya. **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, 2. Cilt, İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1986.
- Çetiner, Yılmaz. **Nefes Nefese Bir Ömür**, İstanbul: Epsilon Yayınları, 2006.
- Çölaşan, Emin. **Sor Bakalım**, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1998.
- Çölaşan, Emin. **Unutulmayan Söyleşiler: Tarihe Düşülen Notlar**, İstanbul: Doğan Kitap, 2006.
- Day, Robin. **Television: A Personal Report**, London: Hutchinson, 1961.
- Debord, Guy. **Gösteri Toplumu**, Ayşen Ekmekçi ve Okşan Taşkent (çev.), İstanbul: Ayrıntı, 1996.
- Diamond, Edwin. **The Media Show: The Changing Face of The News**, Cambridge: The MIT Press, 1991.
- Donaldson, Sam. **Hold On, Mr. President!**, New York: Random House, 1987.
- Donner, Susan ve Phebe Sessions (Ed.), **Garrett's Interviewing: Its Principles and Methods**, 4.Basım, Milwaukee: Families International, 1995.
- Douglas, Jack D. **Creative Interviewing**, Beverly Hills: Sage Publications, 1985.
- Dreifus, Claudia. **Interview**, New York: Seven Stories Press, 1999.
- Drew, Paul ve John Heritage (Ed.). **Talk at Work**, Cambridge: Cambridge U. Press, 1992.
- Dumanlı, Ekrem. **Haber Kılavuzu: Gazetecinin El Kitabı**, İstanbul: Zaman Kitap, 2003.

- Dumanlı, Ekrem. **Medya**, İstanbul: Zaman Kitap, 2003.
- Duran, Ragıp. **Medyamorfoz**, İstanbul: Avesta Yayınları, 2000.
- Duran, Ragıp. **Burası Dünya Polis Radyosu, Global Medya Eleştirileri**, 2. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- Durkheim, Emile. **Meslek Ahlakı**, Mehmet Karasan (çev.), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1986.
- Dündar, Can. **Yıldızlar**, İstanbul: İmge Kitabevi, 2004.
- Düzel, Neşe. **Türkiye'nin Gizlenen Yüzü**, 2. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- Ecevit, Bülent. **Bir Fırat Balıkçısı Tufanı Anlatıyor: Bir Şeyler Olacak Yarın**, İstanbul: Doğan Kitap, 2005.
- Ekman, Paul. **Telling Lies**, New York: Berkeley Books, 1986.
- Elbirik, Didem H. “*Televizyon Haberciliğinde Röportaj*”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.
- Engin, Aydın. **Röportaj Seçkisi**, Yayımlanmamış Eser, (t.y.).
- Ergül, Hakan. **Televizyonda Haberin Magazinelleşmesi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2000.
- Erdoğan, İrfan. **Araştırma Dizaynı ve İstatistik Yöntemler**, Ankara: Emel Matbaası, 1998.
- Erdoğan, İrfan ve Korkmaz Alemdar. **Popüler Kültür ve İletişim**, Ankara: ERK, 2005.
- Erel, Nursun. **Hamamböceği Sendromu: Meraklısına TV Röportaj Notları**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2002.
- Fallaci, Oriana. **Interview with History: A Superlative Journalist's Portraits of Power and Dissent Around The World**, New York: Liveright Publishing Corporation, 1976.
- Fishman, Mark. **Manufacturing the News**, Austin: University of Texas Press, 1980.
- Gaillard, Philippe. **Gazetecilik**, Mehmet Sami Şakiroğlu (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.
- Gans, Herbert J. **Deciding What's News: A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek and Time**, New York: Vintage Books, 1980.

- Gezgin, Suat. **Basında Fotoğrafçılık**, İstanbul: İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 2002.
- Gibson, Roy. **Radio and Television Reporting**, Boston: Allyn and Bacon, 1991.
- Girgin, Atilla. **Haber Yazmak**, İstanbul: Der Yayınları, 2002.
- Girgin, Atilla. **Söyleşi mi, Röportaj mı**, İstanbul: Der Yayınları, 2007.
- Goodwin, H. Eugene. **Groping for Ethics in Journalism**, Ames: Iowa State University Press, 1983.
- Gorden, Raymond L. **Interviewing: Strategy, Techniques and Tactics**, Illinois: The Dorsey Press, 1975.
- Gottlieb, Marvin. **Interview**, New York: Longman, 1986.
- Güler, Ara. **Yeryüzünde Yedi İz**, İstanbul: YKY, 2002.
- Gümüšoğlu, Firdevs. **Ülkü Dergisi ve Kemalist Toplum**, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2005.
- Güneş, Sadık. **Medya ve Kültür/Sessiz Yığınların Kültürel İntiharı**, Ankara: Vadi Yayınları, 2001.
- Gürel, Nail. **Evde Kalmış Kızlar**, 2. Basım, İstanbul: Gür Yayınları, 1982.
- Gürel, Nail. **Şu Bizim Medya**, İstanbul: Bas-Haş, 2004.
- Güven, Kayıhan. **Röportaj Nedir? MİHA Başvuru Notları No:1**, İstanbul: Marmara Ü. İletişim Fakültesi, 1995.
- Güven, Kayıhan (Ed.). **Sevgimiz Özgürlüğümüzdür**, İstanbul: İnkılâp, 1998.
- Güven, Kayıhan (Ed.). **Kes Korkak Alıştırma Elini**, İstanbul: İnkılâp, 2003.
- Güven, Sami. **Toplumbiliminde Araştırma Yöntemleri**, 2. Basım, Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları, 2001.
- Habermas, Jürgen. **Structural Transformation of the Public Sphere**, Cambridge: MIT Press, 1989.
- Habermas, Jürgen. **Kamusal Hayatın Yapısal Dönüşümü**, Tanıl Bora ve Mithat Sancar (çev.), Ankara: İletişim Yayınları, 2000.
- Halimi, Serge. **Düzenin Yeni Bekçileri**, Yaman Aksu ve Fügen Eryılmaz (çev.), İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 1999.

Harris, Brayton. **Blue & Gray in Black & White: Newspapers in the Civil War**, Washington D.C.: Brassey's Inc, 2000.

Henley, Nancy M. **Body Politics: Power, Sex, and Nonverbal Communication**, New Jersey: Prentice Hall, 1977.

Heritage, John ve Steven Clayman. **The News Interview: Journalists and Public Figures On The Air**, Boston: Cambridge University Press, 2002.

Herman, Edward S. ve Noam Chomsky, **Rızanın İmalatı Kitle Medyasının Ekonomi Politiği**, Dr. Ender Abadoğlu (çev.), İstanbul: Aram Yayıncılık, 2006.

Herodotos, **Tarih**, Müntekim Ökmen (çev.), İstanbul: T. İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.

Hızlan, Doğan. **Söyleşiler**, İstanbul: Doğan Kitap, 1997.

Hilton, Jack ve Mary Knoblauch. **On Television! A Survival Guide for Media Interviews**, New York: Amacom, 1980.

Howard, A.V. ve J.H. Barton. **Tartışma Sanatı**, İstanbul: Beyaz Yayınları, 1998.

Huber, Jack ve Dean Diggins. **Interviewing America's Top Interviewers**, New York: Birch Lane Press, 1991.

Hunt, Gary T. ve William F. Eadie. **Interviewing: A Communication Approach**, New York: CBS College Publishing, 1987.

Inbau, Fred E., John E. Reid ve Joseph P. Buckley. **Suçlu Sorgulamaları ve İtirafı**, 2. Basım, Ahmet Kule (çev.), İstanbul: Eksen Matbaası, 1998.

Işık, Metin. **Dünya ve Türkiye Bağlamında Kitle İletişim Sistemleri**, Konya: Eğitim Kitabevi, 2002.

İlal, Ersan. **İletişim Yığınsal İletişim Araçları ve Toplum**, İstanbul: Der Yayınları, 1997.

İnal, Ayşe. **Haberi Okumak**, İstanbul: Temuçin Yayınları, 1996.

İnceoğlu, Yasemin. **Medya ve Toplum**, İstanbul: Der Yayınları, 1998.

İrvan, Süleyman (drl.). **Medya Kültür Siyaset**, Ankara: Bilim Sanat Yayınları / Ark Kitapları, 1997.

İslâm Ansiklopedisi, Cilt 9, İstanbul: MEB Yayınları, 1993.

İzğören, Ahmet Şerif. **Dikkat Vücudunuz Konuşuyor: Türkiye’de Beden Dili İş Yaşamı ve Renkler**, Ankara: Elma Yayınevi, 2000.

James, Judi. **Beden Dili Olumlu İmaj Oluşturma**, Murat Sağlam (çev.), İstanbul: Alfa Yayınları, 1999.

Kabaş, Sedef. **Sesli Düşünenler**, 3. Basım, İstanbul: Doğan Kitap, 2003.

Kabaş, Sedef. **Zamanı Dize Getirenler**, İstanbul: Doğan Kitap, 2005.

Kabaş, Sedef. **İpek Dokulu Başarılar**, 2. Basım, İstanbul: Doğan Kitap, 2007.

Kanburoğlu, Özer. “*Küresel, Ulusal ve Yerel Haber Fotoğraflarının Basında Kullanım Farklılıkları*”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

Kanetti, Vivet. **Koş Süreyya Koş**, İstanbul: Gendaş Kültür, 2001.

Kaptan, Ali. **Radio-Televizyon Haberciliği ve Metin Yazma-Röportaj Teknikleri**, İstanbul: Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 1999.

Kaya, Raşit. **Kitle İletişim Sistemleri**, Ankara: Teori Yayınları, 1985, s. X.

Keane, John. **Medya ve Demokrasi**, Haluk Şahin (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1993.

Kemal, Yaşar. **Nuhun Gemisi - Bu Diyar Baştan Başa 1**, İstanbul: YKY, 2004.

Kemal, Yaşar. **Yanan Ormanlarda Elli Gün - Bu Diyar Baştan Başa 2**, İstanbul: YKY, 2004.

Kemal, Yaşar. **Peri Bacaları - Bu Diyar Baştan Başa 3**, İstanbul: YKY, 2004.

Kemal, Yaşar. **Bir Bulut Kaynıyor - Bu Diyar Baştan Başa 4**, İstanbul: YKY, 2004.

Kıvanç, Halit. **Ağlama Palyaço Makyajın Bozulur Müjdat Gezen Kitabı**, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2006.

Killenberg, George M. ve Rob Anderson. **Before The Story: Interviewing and Communication Skills for Journalists**, New York: St.Martin’s Press, 1989.

King, Larry. **Tell Me More**, New York: G.P. Putnam’s Sons, 1990.

King, Larry. **The Best of Larry King Live: The Greatest Interviews**, Atlanta: Turner Publishing, 1995.

King, Larry. **Kiminle, Ne Zaman, Nerede, Nasıl Konuşmalı?**, Yasemin Özdemir (çev.), İstanbul: İnkılâp Kitapevi Yayınları, 1998.

King, Larry. **Geleceğe Dair Konuşmalar: Günümüzün En Provokatif Kişilikleriyle Söyleşiler**, N. Aslı Tekinsay (çev.), İstanbul: Borusan, 1999.

Koloğlu, Orhan. **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın**, İstanbul: İletişim Yayınevi, 1994.

Koloğlu, Orhan. **1908 Basın Patlaması**, İstanbul: Bas-Haş Yayınları, 2005.

Koloğlu, Orhan. **Osmanlı'dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi**, İstanbul: Pozitif Yayınları, 2006.

Kongar, Emre. **Yozlaşan Medya ve Yozlaşan Türkçe**, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2003.

Kutlu, Mustafa. **Şehir Mektupları**, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1999.

LeCompte, Margaret ve Diane Preissle. **Ethnography and Qualitative Design in Educational Research**, 2.Basım, San Diego: Academic Press, 1993.

Lichter, S. Robert, Stanley Rothman ve Linda S. Lichter. **The Media Elite**, Bethesda: Adler & Adler, 1986.

Livingstone, Sonia ve Peter Lunt. **Talk on Television: Audience Participation and Public Debate**, London - New York: Routledge, 1994.

Manoff, Robert Karl ve Michael Schudson (Ed.). **Reading The News**, New York: Pantheon, 1986.

Matelski, Marilyn J. **TV Haberciliğinde Etik**, Bahar Öcal Düzgören (çev.), İstanbul: YKY, 1996.

Matusow, Barbara. **The Evening Stars: The Making of the Network News Anchor**, Boston: Houghton Mifflin Company, 1983.

McCracken, Grant. **The Long Interview**, Newbury Park: Sage, 1988.

McCullagh, Ciaran. **Media Power**, New York: Palgrave, 2002.

McLuhan, Marshall. **Gutenberg Galaksisi: Tipografik İnsanın Oluşumu**, Gül Çağalı Güven (çev.), İstanbul: YKY, 2001.

McLuhan, Marshall. **Global Köy**, İstanbul: Scala Yayıncılık, 2001.

McQuail, Denis ve Sven Windahl. **Kitle İletişim Modelleri**, Konca Yumlu (çev.), Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 1997.

Meltzer, Ken. **Creative Interviewing**, 2. Basım, New Jersey: Prentice Hall, 1989.

Merrill, John C. **The Dialectic in Journalism Toward a Responsible Use of Press Freedom**, London: Louisiana State University Press, 1989.

More, Thomas. **Ütopya**, Sebahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol ve Mina Urgan (çev.), İstanbul: T. İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.

Moyers, Bill. **A World of Ideas**. New York: Doubleday, 1990.

Mustafa Kemal Atatürk: Zabit ve Kumandan ile Hasbihal, İstanbul: T. İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.

Mutlu, Erol. **Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya**, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2005.

Neumann, Elisabeth Noelle. **Suskunluk Sarmalının Keşfi**, Ankara: Dost Kitabevi, 1996.

Nichols, Ralph G. ve Leonard A. Stevens. **Are You Listening?**, New York: McGraw-Hill, 1957.

Nordenstreng, Kaarle ve Hıfzı Topuz (Ed.) **Journalist: Status, Rights and Responsibilities**, Prague: International Organization of Journalists, 1989.

Oktay, Mahmut. **İletişimciler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, İstanbul: Der Yayınları, 2000.

Oral, Zeynep. **Konuşa Konuşa**, İstanbul: Gür Yayınları, 1983.

Oral, Zeynep. **Katmandu'dan Meksika'ya**, İstanbul: Gür Yayınları, 1985.

Oral, Zeynep. **Kara Sevda**, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1988.

Oral, Zeynep. **Sözden Söze**, İstanbul: Cem Yayınevi, 1990.

Oral, Zeynep. **Tutkunun Romanı**, İstanbul: Doğan Kitap, 1992.

Oral, Zeynep. **Bu Cennet, Bu Cehennem**, İstanbul: AD Yayıncılık, 1996.

Oral, Zeynep. **Uzak Doğu'm**, İstanbul: AD Yayıncılık, 2000.

Oskay, Ünsal. **Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş**, 5. Basım, İstanbul: Der Yayınları, 2000.

Otyam, Fikret. **Ha Bu Diyar Doğudan Gezi Notları Harran/Hoyrat/Mayın ve Irip Röportaj**, İstanbul: Adam Yayıncılık, 1982.

Otyam, Fikret. **Fikret Otyam: Gazeteci, Ressam**, Ankara: Türkiye Halk Bankası Kültür Sanat Yayınları, 1997.

Sağnak, Mehmet. **Medya-Politik**, İstanbul: Eti Kitapları, 1996.

Özbek, Meral (Ed.). **Jürgen Habermas, Kamusal Alan**, İstanbul: Hil Yayınları, 2004.

Özçelebi, Suat. **Konuşmak ve Anlaşılmaq: Sözlü İletişim ve Beden Dili**, İstanbul: Sita, 1998.

Özerkan, Şengül A. **Medya, Dil ve İletişim**, İstanbul: Martı Yayınevi, 2001.

Özgen, Murat. **Türkiye’de Basının Gelişimi ve Sorunları**, 2. Basım, İstanbul: İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 2004.

Özgen, Murat. **Gazetecinin Etik Kimliği**, 3. Basım, İstanbul: Set-Systems Yayıncılık, 2006.

Özsever, Atilla. **Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci**, Ankara: İmge Kitabevi, 2004.

Öztürk, Serap. “*Televizyon Haberciliği ve Türkiye’deki Uygulamalar: Kamu Televizyonu ve Özel Televizyonlarda Akşam Haber Bültenlerinin İncelenmesi*”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.

Pease, Barbara ve Allan Pease. **The Definitive Book of Body Language**, New York: Bantam, 2006.

Polo, Marco. **Dünyanın Hikâye Edilişi: Harikalar Kitabı 1**, Işık Ergüden (çev.), İstanbul: İthaki Yayınları, 2003.

Polo, Marco. **Dünyanın Hikâye Edilişi: Harikalar Kitabı 2**, Zühre İlkelen (çev.), İstanbul: İthaki Yayınları, 2004.

Postman, Neil ve Steve Powers. **Televizyon Haberlerini İzlemek**, Aslı Tunç (çev.), İstanbul: Kavram Yayınları, 1996.

Postman, Neil. **Televizyon Öldüren Eğlence, Gösteri Çağında Kamusal Eylem**, 2. Basım, Osman Akınhay (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004.

Parsa, Seyide. **Televizyon Habercilik ve Kuramları**, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, 1993.

Patton, Michael Q. **How to Use Qualitative Methods in Evaluation**, Newbury Park: Sage Publications, 1987.

Radyo Teknikleri, 2. Basım, İstanbul: İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 2003.

Redhouse İngilizce-Türkçe Sözlük, 11. Basım, İstanbul: Redhouse Yayınevi, 1984.

Reed, John. **Ten Days That Shook the World**, London: Penguin Classics, 1990.

Rich, Carole. **Writing and Reporting News: A Coaching Method**, Belmont: Wadsworth Publishing, 2002.

Rigel, Nurdoğan. **Kâğıt Kaplanlar**, İstanbul: Der Yayınları, 1993.

Rigel, Nurdoğan. **Kadife Karanlık**, İstanbul: Su Yayınları, 2003.

Rigel, Nurdoğan. **İleti Tasarımında Haber**, İstanbul: Der Yayınları, 2000.

Robins, Kevin. **İmaj: Görmenin Kültür ve Politikası**, Nurçay Türkoğlu (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.

Roscho, Bernard. **Newsmaking**, Chicago: The University of Chicago Press, 1975.

Rosenthal, Robert ve Lenore Jacobson. **Pygmalion in the Classroom**, New York: Holt, Rinehart, Winston, 1968.

Sağlam, Nuri. **“Diyorlar ki” Muharriri Çeşmeler Kâşifi İstanbul Seyyahı Ruşen Eşref Ünaydın**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2004

Schneider, Wolf ve Josef Paul Raue. **Gazetecinin El Kitabı**, Işık Aygün (çev.), Ankara: Konrad Adenauer Vakfı, 2000.

Schlapp, Hermann. **Gazeteciliğe Giriş**, 5. Basım, Işık Aygün (çev.), Ankara: Konrad Adenauer Vakfı, 2002.

Schober, Otto. **Beden Dili: Davranış Anahtarı**, Sueda Özbent (çev.), İstanbul: Arion Yayınları, 2003.

Schramm, Wilbur. **Responsibility in Mass Communication**, New York: Harper and Row Publishers, 1957.

Armağan, Mustafa (hızl.). **Refik Ahmet Sevengil, Her Gün Bir Ediple**, İstanbul: L&M Yayınları, 2004.

Severin, Werner ve James Tankard. **İletişim Kuramları**, Ali Atif Bir ve Serdar Sever (çev.), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Kibele Sanat Merkezi, 1994.

Seyidoğlu, Halil. **Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı**, İstanbul: Güzem Yayınları, 2000.

Sezer, Duygu. **Kamuoyu ve Dış Politika**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1972.

Sherwood, Hugh C. **The Journalistic Interviews**, New York: Harper & Row Publishers, 1969.

Shoemaker, Pamela (Ed.). **Communication Campaigns About Drugs: Government, Media and the Public**, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 1989.

Siebert, Frederick, Theodore Peterson ve Wilbur Schramm. **Four Theories of the Press**, Urbana: University of Illinois Press, 1963.

Sincoff, Michael Z. ve Robert S. Goyer. **Interviewing**, New York: Macmillan Publishing Company, 1984.

Sontag, Susan. **Fotoğraf Üzerine**, 2. Basım, Reha Akçakaya (çev.), İstanbul: Altıkırkbeş Yayın, 1999.

Steer, George. **Tree of Gernika**, London: Hodder and Stoughton Ltd., 1938.

Stewart, Charles J. ve William B. Cash. **Interviewing: Principles and Practices**, 11. Basım, Boston: Mc Graw Hill, 2006.

Stiebel, David. **Konuştukça Batıyoruz**, İstanbul: Beyaz Balina Yayınları, 2001.

Süsoy, Yener. **Virgülüne Dokunmadan**, İstanbul: Kelebek, 2002.

Şahin, Haluk. **İletişimde Karavandan Kafeteryaya**, İstanbul: Dünya, 2004.

Şapolyo, Enver Behnan. **Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın**, Ankara: Güven Matbaası, 1969.

Talu, Umut. **Dipsiz Medya**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2000.

Tanci, Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta. **İbn Battuta Seyahatnamesi**, Sait Aykut (çev.), İstanbul: YKY, 2004.

Tanpınar, Ahmet H. **19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, 5. Basım, İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 1982.

Tavşancıl, Ezel ve Esra Aslan. **Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller için İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri**, İstanbul: Epsilon Yayınevi, 2001.

Tavşanoğlu, Leyla E. **Akiller Tartışıyor: Türk-Yunan Sorunları**, İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1998.

Tekin, Akgün. **Türk Basımında Kayan Yıldız: Haldun Simavi'nin Günaydın'ı**, İstanbul: Doğan Kitap, 2006.

Thompson, John B. **Ideology and the Modern Culture**, Cambridge: Polity Press, 1990.

Tılıç, L. Doğan. **Utaniyorum Ama Gazeteciğim: Türkiye'de ve Yunanistan'da Gazetecilik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998.

Tılıç, L. Doğan. **2000'ler Türkiye'sinde Gazetecilik ve Medyayı Anlamak**, İstanbul: Su Yayınları, 2001.

Tokgöz, Oya. **Temel Gazetecilik**, 4. Basım, Ankara: İmge Yayınevi, 1994.

Topuz, Hıfzı. **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, 2. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003.

Trenholm, Sarah ve Arthur Jensen. **Interpersonal Communication**, Belmont-CA: Wadsworth, 2000.

Tulgar, Ahmet. **Mahallede Herkes Kahramandır/Röportajlar**, İstanbul: İthaki Yayınları, 2004.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, 8. Basım, Ankara: 1998.

Türkoğlu, Nurçay. (drl.) **Kültürel Üretim Alanları Renkli Atlas**, İstanbul: Babil Yayınları, 2004.

Tüzel, Hızır. **Dalga Gibi Geçiyorum**, İstanbul: Bileşim Yayınları, 2003.

Umar, Leyla. **Geriye Yazılar Kaldı**, İstanbul: Epsilon, 2005.

Uskan, Arda. **Fareli Köyün Kavalcısı**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2006.

Uyguç, Ünal ve Ali Genç. **Radio Televizyon Haberciliği**, 2. Basım, İstanbul: Avcıol Basım-Yayın, 1998.

Uysal, Sermet S. **Eşlerine Göre Ediplerimiz**, İstanbul: L&M Yayınları, 2004.

Ünal, Mehmet. **Yaşamın Aynası Fotoğraf**, İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları, 1999.

Walters, Barbara. **How to Talk with Practically Anybody About Practically Anything**, New York: Doubleday, 1970.

Wilson, Gerald L. ve H. Lloyd Goodall. **Interviewing in Context**, New York: McGraw-Hill Inc, 1991.

Weinberg, Steve. **The Reporter's Handbook: An Investigator's Guide to Documents and Techniques**, 3. Basım, New York: St. Martin's Press, 1991.

Yaşın, Mehmet. **Uzakname**, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2004.

Yaşın, Mehmet. **Yakınname**, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2006.

Yengin, Hülya. **Medyanın Dili/ İletişime Kuramsal Bir Yaklaşım: Popüler Kültür Türlerinin Çözümlemesi**, İstanbul, Der Yayınları, 1996.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 4. Basım, Ankara: Seçkin Yayınları, 2004.

Yıldız, Nuran. **Türkiye'de Siyasetin Yeni Biçimi: Liderler, İmajlar ve Medya**, İstanbul: Phoenix Yayınları, 2002.

Yüksel, Erkan. **Medyanın Gündem Belirleme Gücü**, İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2001.

Süreli Yayınlar

Alfino, Lynn. "10 Tips for Top-Notch Interviews", **The Writer Magazine**, Vol. 115, Sayı: 5, Mayıs 2002, ss. 39–41.

Asna, Alâeddin. "Kamuoyu Oluşumunda Kitle İletişim Araçları", **Yeni Türkiye 11 Medya Özel Sayısı I**, Ankara: Eylül-Ekim 1996, s. 855.

Atabek, Nejdett. "Gündem Belirleme Yaklaşımı", **İÜ İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı 7, 1998, s.171.

Babad, Elisha. "Preferential Treatment in Television Interviewing: Evidence from Nonverbal Behavior", **Political Communication**, No: 16, 1999.

Begley, Sharon. "Expectations May Alter Outcomes Far More Than we Realize", **Wall Street Journal**, 3 Kasım 2003, s. B1.

Bek, Mine Gencil. "Turkish Journalist View on Their Profession and The Mechanisms of News Production in The Changing Media Environment", **İstanbul, Boğaziçi Journal**, Vol. 18. No 1–2, 2004, s.45.

Binyazar, Adnan. "Türkiye'de Röportaj'ın Tarihçesi", **Milliyet Sanat Dergisi**, (Röportaj Özel Sayısı), Sayı: 147, 29 Ağustos 1975, ss.13–16.

Bradac, James J., Lawrence A. Hosman ve Charles H. Trady. "Reciprocal Disclosures and Language Intensity: Attributional Consequences", **Communication Monographs** 1, 1978, Mart, Vol. 45(1), ss. 1–17.

Brown, Jane Delano ve Diğerleri. “*Invisible Power: Newspaper News Sources and the Limits of Diversity*”, **Journalism Quarterly** 64, Bahar 1987, ss.45–54.

Clayman, Steven E. “*Displaying Neutrality in Television News Interviews*”, **Social Problems**, 1988, Vol. 35, ss. 474–492.

Clayman, Steven E. ve Jack Whalen. “*When the Medium Becomes the Message: The Case of the Rather-Bush Encounter*”, **Research on Language and Social Interaction**, 1988/89, 22: ss. 241-272.

Clayman, Steven E. “*From Talk to Text: Newspaper Accounts of Reporter – Source Interactions*”, **Media, Culture and Society**, 1990, 12 (1): ss. 79–104.

Clayman, Steven E. “*Reformulating the Question: A Device for Answering/not Answering Questions in News Interviews and Press Conferences*”, **Text**, 1993, 13: ss. 159–188.

Clayman, Steven. E. “*Answers and Evasions*”, **Language in Society**, 2001, 30: ss. 403–442.

Galtung, Johan ve Mari H. Ruge. “*The Structure of Foreign News*”, **Journal of Peace Research**, Vol.2, No.1, 1965, ss. 64–90.

Gevgilili, Ali. “*Türkiye Basını*”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, 1. Cilt, 1983, ss.202–228.

Gieber, Walter ve Walter Johnson. “*The City Hall Beat: A Study of Reporter and Source Roles*”, **Journalism Quarterly**, 1961, 38: ss. 289–97.

Girgin, Atilla. “*Röportaj-Mülakat-Söyleşi*” (Bölüm 1), **İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 19, 2004, ss. 40–41.

Greatbatch, David A. “*Turn-taking System For British News Interviews*”, **Language in Society**, 1988, 17: ss.401–430.

Gürel, Nail. “*Basında Sorumluluğun Çeşitli Boyutları*”, **Yeni Türkiye 11 Medya Özel Sayı 1**, Ankara: Eylül-Ekim, 1996, s.255.

Heritage, John. “*Designing Questions and Setting Agendas in the News Interview*”, **Studies in Language and Social Interaction**, J. Mandelbaumi, P. Glenn ve C. LeBaron (Ed.), Mahwah, NJ: Erlbaum, 2002a, ss. 196–224.

Heritage, John ve Andrew Roth. “*Grammar and Institution: Question and Questioning in the Broadcast News Interview*”, **Research on Language and Social Interaction**, 1995, 28: ss.1–60.

- Heritage, John. “*The Limits of Questioning: Negative Interrogative and Hostile Question Content*”, **Journal of Pragmatics**, 2002b, 34: ss.427–446.
- Hertzel, Laurie. “*The Really Great Interview*”, **Star Tribune**, Minneapolis, Minnesota: Vol.2, No.8, Ağustos 2002, s. 2.
- İnal, Ayşe. “*Bir İzleyici Gözüyle Siyaset Meydanı*”, **Birikim**, 68/69, İstanbul: Aralık 1994 -Ocak 1995, ss. 72–73.
- Kalıpçı, Ali. “*Öz ve Biçim Açısından Program Türleri*”, **TRT Yayıncılık ve Haberleşme Dergisi**, Ankara: TRT Yayınları, Sayı: 25, Nisan 1977, s.18.
- Kalyoncu, Cemal A. “*Uluslararası Gazeteci*”, **Aksiyon**, Sayı: 333, 21 Nisan 2001.
- Leech, Beth L. “*Asking Questions: Techniques for Semistructured Interviews*”, **Political Science and Politics**, Vol. 35, No:4, Aralık 2002, s. 665.
- Lieberman, Trudy. “*Answer the Question*”, **Columbia Journalism Review**, Ocak/Şubat 2004, s.43.
- Miski, Rauf. “*Röportajın Yüzeili Yılı*”, **Yeni Fotoğraf Fotoğraf Sanatı ve Mesleği Dergisi**, Sayı: 33, t.y., s. 2.
- Macaulay, Marcia. “*Asking to Ask: The Strategic Function of Indirect Requests For Information In News Interviews*”, **Pragmatics**, 1996, 6: ss. 491–509.
- Mehrabian, Albert ve Shirley G. Diamond. “*The Effects of Furniture Arrangement, Props and Personality on Social Interaction*”, **Journal of Personality and Social Psychology**, Vol.20, 1971, ss. 18–30.
- Milliyet Sanat Dergisi** (Röportaj Özel Sayısı), İstanbul: Sayı: 147, Ağustos 1975.
- Oral, Zeynep. “*Röportajın Ortağı, Yüreğinin Yarısı Fotoğraf, Her Şeyi İstedığı Kılığa Sokabilen Dev Bir Silahtır*”, **Milliyet Sanat Dergisi**, (Röportaj Özel Sayısı), Sayı: 147, Ağustos 1975, ss. 21–22.
- Ramonet, Ignacio. “*Beşinci Kuvvet*”, Yasemin G. İncoğlu, Nurdan Akıner ve Utku Uraz Aydın (çev.), **Varlık Dergisi**, Nisan 2004, ss.3–7.
- Rice, Stuart A. “*Contagious Bias in the Interview*”, **American Journal of Sociology**, Vol. 35, 1929, ss. 420–423
- Roth, Andrew L. “*Who Makes News: Description of Television News Interviewers’ Public Personae*”, **Media, Culture and Society**, Vol. 20, 1 Ocak 1998, s.81.
- Sawatsky, John. “*The Question Man*”, **American Journalism Review**, Vol. 22, Sayı.8, Ekim 2000.

Schudson, Michael “*Inventing the Interview*”, **American Heritage**, Vol. 45, No: 6, Ekim 1994, s. 46(3).

Schwartz, Barry. “*Waiting, Exchange, and Power: The Distribution of Time in Social Systems*”, **American Journal of Sociology**, Vol. 79, 1974, s. 856.

Şendemir, Aylin. “*Basın Fotoğrafçılığı*”, **Geniş Açı Dergisi**, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Fotoğrafçılık Kulübü Yayın Organı, Sayı: 1, 1996, s. 7.

Şenyapılı, Önder. “*Çağdaş Gazetenin Önemli Yazı Türü: Röportaj*”, **İletişim**, (A.İ.T.İ.A.) G.H. İ.Y.O. Sayı: 2, Ankara: 1981, s.175.

Thompson, John B. “*The Theory of the Public Sphere*”, **Theory, Culture& Society**, Vol. 10, 1993, ss. 173–189.

Webb, Eugene J. ve Jerry R. Salancik. “*The Interview, or The Only Wheel in Town*”, **Journalism Monograph**, No. 2, 1966, s.1

Wayne Wanta, “*The Effects of Dominant Photographs: An Agenda Setting Experiment*”, **Journalism Quarterly**, Vol: 65, 1998, ss. 107–111.

Gazeteler

Akman, Nuriye. “*Bitmeyen Röportaj da Çok Şey Öğretir*”, **Zaman**, 2 Mayıs 2004.

Akşam, “*3 Dakikalık Röportaj*”, 29 Kasım 2005.

Altaylı, Fatih. “*Fatih Altaylı: Başkanın Sevabı ve Günahı*”, **Hürriyet**, 27 Nisan 1999.

Andaç, Feridun. “*Sedef Kabaş’ın Bakışı*”, **Dünya**, 27 Haziran 2005.

Aral, Tekin. **Hürriyet** (Kelebek Eki), 25 Nisan 1999.

Arman, Ayşe. (Kai Diekmann ile Söyleşi), “*Hayatta En Sevdiğim Şey Meydan Okuma*”, **Hürriyet**, 6 Mart 2006.

Arman, Ayşe. (Rahmi Koç ile Söyleşi), “*Ben Sakıp Sabancı gibi Emirgan’da Simit Satamam*”, **Hürriyet**, 10 Ağustos 2006.

Arman, Ayşe. (Müzeyyen Senar ile Söyleşi), “*Keşke Müzeyyen Senar Olmasaydım da Bir Kocayla Bir Ömür Geçirseydim*”, **Hürriyet**, 3 Eylül 2006

Babahan, Ergun. “*PIAR Gazeteciliği*”, **Sabah**, 28 Haziran 2006.

Başaran, Ezgi. (Richard Quest ile Söyleşi), “*Ne Dedikodusu, Gerçek! İş Seyahatlerime Annemi de Götürüyorum*”, **Hürriyet**, 5 Kasım 2006.

Begley, Sharon. “*Expectations May Alter Outcomes Far More Than We Realize*”, **Wall Street Journal**, 3 Kasım 2003.

Çalışlar, Oral. “*Yaşar Kemal Hakkında: Bir Koca Çınar*”, **Cumhuriyet** (Dergi Eki), 26 Şubat 1995.

Çalışlar, Oral. “*Bu Ülkede Gazeteci Olmak*”, **Cumhuriyet**, 10 Mart 2007.

Çalidis, Nena. “*Nilgün Cerrahoğlu ile Söyleşilere Yansıyan Türkiye*”, **Cumhuriyet** (Kitap Eki), 29 Kasım 2001.

Devrim, Hakkı. “*Tefrika Mülakatlar Modası*”, **Radikal**, 29 Ağustos 2001.

Gönensin, Okay. “*Zakazuka*”, **Sabah**, 13 Ağustos 2001.

Heper, Doğan. “*Dostluk Yok, Çıkar Var*”, **Milliyet**, 3 Ağustos 2006.

Hürriyet, “*Kadın ve Gençlerle Dünyada Gazete Tirajı 450 Milyona Vurdu*”, 9 Şubat 2007.

İnce, Özdemir. “*Röportaj Sanatı*”, **Hürriyet**, 20 Mayıs 2001.

İnceoğlu, Yasemin. “*Bilgi Edinme Hakkı Yasalaştı, Haberiniz Var mı?*”, **Radikal**, 24 Mayıs 2004.

İnceoğlu, Yasemin. “*Yurttaş Gazeteciliği Şart*”, **Radikal**, 15 Temmuz 2004.

Milliyet, “*Çapın'ı Kaybettik*”, 30 Temmuz 2006.

Pamir, Balçiçek. “*Diyarbakır'dan Kralların Mağazasına*”, **Sabah**, 9 Ekim 2006.

Radikal, “*Yılmaz Çetiner Toprağa Verildi*”, 5 Ağustos 2006.

Semercioğlu, Cengiz. “*Demet Akalın Röportajı*”, **Hürriyet** (Kelebek Eki), 8 Ağustos 2006.

Süter, Şakir, “*Öztürk, Topbaş ve Selam*”, **Akşam**, 29 Haziran 2006.

Türenç, Tufan. “*Röportajın 'Kralı'nı O Yaptı*”, **Hürriyet**, 31 Temmuz 2006.

Türenç, Tufan. “*İpek Kalpli Gazeteci*”, **Hürriyet**, 5 Ağustos 2006.

Uluç, Hıncal. “*Röportaj Nasıl Yapılır diye Bir Ders*”, **Sabah**, 7 Temmuz 2005.

Uluç, Hıncal. “*Bab-ı Ali ’nin Son Röportajcıları*”, **Sabah**, 28 Şubat 2006.

Yıldız, Nuran. “*Meclis ’e Girmek için Erkek Olmak Şart!*”, **Sabah**, 18 Mart 2007.

Yılmaz, Mehmet Y. “*Soru Soran Gazeteciyi Eleştirmek*”, **Hürriyet**, 17 Mart 2006.

İnternet Kaynaklar

Alexander, Andy ve Reagan Walker. (t.y.) “*Tips for the Interviewing Process*”, <http://www.notrain-nogain.org>, (9 Haziran 2003).

Alexander, Jim. “*The Bare Facts of Interviewing*”, (t.y.) <http://www.poynter.org>, (1 Mart 2004).

Alpman, Nazım. “*Çanak TV Canlı Yayında*”, (t.y.) <http://www.milliyet.com.tr/1996/12/28/siyaset/canak.html>, (23 Temmuz 2006).

“*Basın Tarihinden Notlar*”, (t.y.) <http://www.ilerikarakol.com/Basin%20Tarihinden%20Notlar.htm>, (1 Eylül 2006).

BBC Yayın İlkeleri Kılavuzu; BBC’nin Değerleri ve Standartları, (t.y.) http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2006/10/061027_yayin_ilkeleri.shtml, (15 Şubat 2007).

Bora, Tanıl. *Mülakat, söyleşi, sohbet... Postexpress...*, 26 Şubat 2002, <http://www.medyakronik.com>, (13 Temmuz 2002).

Buttry, Steve. “*Shut up and Listen: Getting the Most from Your Interviews*”, (t.y.) <http://www.notrain-nogain.org/train/res/reparc/interv.asp>, (17 Temmuz 2002).

Buttry, Steve. “*Tips on Planning and Conducting Effective Interviews*”, (t.y.) <http://www.notrain-nogain.org>, (10 Haziran 2002).

Conan, Neal. “*The Art of the Interview*”, (t.y.) http://poynter.org/content/content_view.asp?id=9572, (11 Haziran 2002).

Dil Derneği, “*Ruşen Eşref Ünaydın*”, <http://www.dildernegi.org.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF8F59EC4393613791>, (20 Eylül 2006).

Doğan Holding, <http://www.doganholding.com.tr/menu202.html>, (23 Ağustos 2006).

Duran, Ragıp. “*Bir Propaganda Aracı Olarak Röportaj*”, 12 Mayıs 2003, BİA Haber Merkezi, <http://www.bianet.org/2003/05/29/18940.htm>, (3 Eylül 2005).

Favre, Gregory E. “*The Art of Interviewing*”, 22 Ekim 2001, <http://poynter.org>, (10 Haziran 2003).

Friel, Brian. “*Shut up and Listen: The Keys to Good Interviewing*”, (t.y.) <http://poynteronline.org/column.asp?id=1&aid=2267>, (17 Temmuz 2002).

Gerçekker, Mustafa. *Radyo ve Televizyonda Mülakat Teknikleri*, (t.y.) <http://www.byegm.gov.tr>, (13 Haziran 2000).

“*Habermas' Public Sphere*”, 12 Temmuz 1996, <http://www.georgetown.edu>, (15 Mart 2006).

Habermas' the Public Sphere and Democracy: A Critical Intervention, (t.y.) <http://www.gseis.ucla.edu>, (15 Mart 2006).

Hamelin, Joe. “*Some Useful Interview Techniques*”, 1 Mart 2004, <http://www.poynter.org>, (5 Mayıs 2006).

Hertzel, Laurie. “*The Good Interview*”, (t.y.) <http://www.notrain-nogain.org>, (18 Nisan 2005).

İrvan, Süleyman. “*Medya Etiği*”, (t.y.) http://www.byegm.gov.tr/SEMINERLER/erzincan_v/erzincan-12.htm, (1 Eylül 2006).

Koval, Ramona. “*The History of Reportage: Books and Writing*”, 22 Haziran 2003, <http://www.abc.net.au/rn/arts/bwriting/stories/s902685.htm>, (23 Haziran 2006).

Nalder, Eric. “*Loosening Lips – The Art of the Interview*”, (t.y.) <http://www.notrain-nogain.org>, (17 Temmuz 2003).

Özkan, Fadime. “*Nuriye Akman: “Röportaj yapmak oyun oynamaktır”*”, 8 Ocak 2003, <http://www.dergibi.com>, (12 Şubat 2004).

Öztürk, Saygı. “*Şemdinli’de Köy Çeşmesinin Önünde*”, (t.y.) <http://www.objektifhaber.com/yeni/yazarDetay.asp?GuvencID=670700660>, (23 Şubat 2006).

Rubinkowski, Leslie. “*Rules to Interview*”, 2 Ağustos 2000 http://poynter.org/content_view.asp?id=4565, (1 Temmuz 2003).

Scanlan, Chip. “*The Power of Listening*”, (t.y.) <http://poynter.org/column.asp?id=39887>, (1 Temmuz 2003).

Scanlan, Chip. “*Redeeming Your Interviews*”, 4 Eylül 2002, <http://poynteronline.org>, (5 Temmuz 2003).

Schindler, Hal. “*Horace Greeley Goes West, Meets Brigham Young Famed Journalist Makes Stop In Utah To Visit Mormons, 'See For Himself'*”, 15 Ağustos 1993, The Salt Lake Tribune,
http://historytogo.utah.gov/salt_lake_tribune/in_another_time/081593.html,
(19 Eylül 2006).

Short, Jim. “*The Interview As a Free-Form Art*”, 1 Mart 2004, <http://www.poynter.org>,
(6 Ocak 2006).

Steele, Bob. “*Interview Techniques*”, 20 Haziran 2003, <http://poynter.org>,
(15 Ekim 2006).

Steele, Bob. “*Interviewing: The Ignored Skill*”, (t.y.)
<http://poynter.org/column.asp?id=36&aid=37661>, (14 Haziran 2003).

“*Tips for the Interviewing Process*”, (t.y.) <http://www.notrain-nogain.org/Train/Res/Report/inter.asp>, (30 Eylül 2006).

Thompson, Matt. “*Bob Schieffer: The Meta-Interview*”, 1 Mart 2004,
<http://www.poynter.org>, (27 Mayıs 2004).

Weber, Dan. “*The Zen of Interviewing*”, (t.y.)
http://www.poynter.org/content/content_view.asp?id=60311, (1 Mart 2004).

Görüşmeler

Ahmet Tulgar, İstanbul: 9 Temmuz 2005.

Ara Güler, İstanbul: 22 Haziran 2006.

Arda Uskan, İstanbul: 7 Temmuz 2005.

Atilla Özsever, İstanbul: 14 Temmuz 2006.

Ayşe Arman, İstanbul: 24 Ağustos 2005.

Balççek Pamir, İstanbul: 6 Temmuz 2005.

Derya Sazak, İstanbul: 28 Haziran 2005.

Elif Ergu, İstanbul: 18 Temmuz 2005.

Emin Çölaşan, Ankara: 15 Eylül 2006.

Feridun Andaç, İstanbul: 28 Temmuz 2005.

Halit Kıvanç, İstanbul: 6 Mayıs 2006.

Hızır Tüzel, İstanbul: 11 Temmuz 2005.

Hülya Ekşigil, İstanbul: 7 Kasım 2006.

İnci Ertuğrul, İstanbul: 14 Temmuz 2005.

Leyla Tavşanoğlu, İstanbul: 18 Haziran 2005.

Leyla Umar, İstanbul: 29 Nisan 2006.

Kayıhan Güven, İstanbul: 14 Temmuz 2005.

Kürşat Başar, İstanbul: 23 Nisan 2006.

Mehmet Barlas, İstanbul: 22 Mayıs 2006.

Mustafa Karaalioğlu, İstanbul: 13 Temmuz 2005.

Nail Güreli, İstanbul: 1 Nisan 2005.

Neşe Düzel, İstanbul: 2 Şubat 2005.

Nilgün Cerrahoğlu, İstanbul: 29 Mayıs 2006.

Nuriye Akman, İstanbul: 14 Ocak 2005.

Oktay Verel, İstanbul: 3 Temmuz 2006.

Suat Gezgin, İstanbul: 22 Haziran 2006.

Şahin Alpay, İstanbul: 1 Kasım 2006.

Yalçın Pekşen, İstanbul: 10 Mayıs 2006.

Yaşar Kemal, İstanbul: 28 Nisan 2006.

Yener Süsoy, İstanbul: 21 Haziran 2005.

Zeynep Oral, İstanbul: 24 Mayıs 2006.